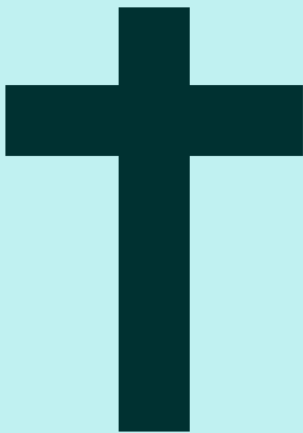

A Nãaŋmın Nɛtr
Oaala Gãn, Bırfoor

Bırfor, Southern: A Nãaŋmın Nɛtr Oaala Gãn, Bırfoor New
Testament

**A Nāaḡmun Nεtur Oaalaa Gān, Burfuor
Birifor, Southern: A Nāaḡmun Nεtur Oaalaa Gān, Burfuor
New Testament**

copyright © 2006 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Birifor, Southern

Contributor: Aramaic Bible Translation, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
97b1f1fe-19fd-52d9-9481-ad2a6ade2772

Contents

Matiu	1
Maaku	45
Luka	73
Joon	119
Tömö	154
Worom	200
1 Koruntu	221
2 Koruntu	241
Galatiya	253
Efesus	260
Filipai	267
Kolose	272
1 Tesalonika	277
2 Tesalonika	281
1 Timoti	284
2 Timoti	290
Titusu	294
Filemon	297
Heburu	299
Jemesu	314
1 Pita	319
2 Pita	324
1 Joon	328
2 Joon	334
3 Joon	335
Judu	336
Yelwiisu	338

LE A MATIU NA SEB A YESU 'YER NŪO

I A Yesu Kirusito s̄aakp̄am̄ne ni nyā, w̄o yin a Nāa David ni Abraham bal p̄o,

II Abraham le ı Isaakt̄ s̄aa, ka Isaakt̄ mu ı Jek̄ob s̄aa, ka Jek̄ob mu d̄oo ı Juda s̄aa ni a w̄o yeer,

III ka Juda mu ı Perejt̄ ni Jera s̄aa, ka ba ma di Tamar, ni Perejt̄ na ı Hejoron s̄aa, ka Hejoron mu ı Aram s̄aa,

IV ka Aram mu ı Aminadab s̄aa, ka Aminadab mu ı Nason s̄aa, ka Nason mu ı Salmon s̄aa,

V ka Salmon mu ı Boajt̄ s̄aa, ka a w̄o ma di Worahab, ka Boajt̄ mu ı Obed s̄aa, a w̄o ma le W̄oruf, ka Obed mu ı Jest̄ s̄aa,

VI ka Jest̄ mu ı a Nāa David s̄aa. David le ı a Solomon s̄aa, ka a w̄o ma d̄oo ı a Yuriya p̄oo.

VII Ka a Solomon mu ı W̄orehobom s̄aa, ka W̄orehobom mu ı Abija s̄aa, ka Abija mu ı Asa s̄aa,

VIII ka Asa mu ı Jehosafat̄ s̄aa, ka a Jehosafat̄ mu ı Jehoram s̄aa, ka Jehoram mu ı Yujiya s̄aa,

IX ka Yujiya mu ı Jotam s̄aa, ka Jotam mu ı Ahajt̄ s̄aa, ka Ahajt̄ mu ı Hejukiya s̄aa,

X ka Hejukiya mu ı Manase s̄aa, ka Manase mu ı Am̄on s̄aa, ka Am̄on mu ı Josiya s̄aa,

XI ka Josiya mu ı Jekoniya s̄aa, ni a w̄o yeer a s̄oo 'lo ban bar a ba t̄ee ti chen ti kp̄iere Babilon t̄ee.

XII Ban wa ti be a Babilon t̄ee p̄o, Jekoniya le ı a Sealt̄iel s̄aa, ka Sealt̄iel ı Jerubabel s̄aa,

XIII ka Jerubabel mu ı Abiud s̄aa, ka Abiud mu ı Eliyakim s̄aa, ka Eliyakim mu ı Ajor s̄aa,

XIV ka Ajor mu ı Jadok s̄aa, ka Jadok mu ı Achum s̄aa, ka Achum mu ı Eliud s̄aa,

XV ka Eliud mu ı Elyajar s̄aa, ka Elyajar mu ı Matan s̄aa, ka Matan mu ı Jek̄ob s̄aa,

XVI Jek̄ob mu le ı a Josefo s̄aa na ı M̄eer s̄ire 'lo le ı a Yesu ma, a Yesu nyā le ı a Ni-iraa.

XVII An yi Abraham ti ta a Nāa David, a Yesu s̄aakp̄am̄ne ı naa pie ni anaar, an yi Nāa David ti t̄an a s̄oo 'lo a ba d̄od̄om̄ost̄ na nyoōr ba chiin a Babilon wer p̄o ba mu ı naa pie ni anaar, an le yi a ba gb̄agbaar ıfo a Babilon wer p̄o ti t̄an a Ni-iraa a ba mu ı pie ni anaar.

XVIII Nit̄o le a Yesu Kirusito d̄oofo yele tu. A w̄o ma M̄eer ŋmaan na Josefo baraa tiche baa kul taa sere ε, ka Nāan̄mun S̄ie vē ka w̄o tara p̄oo.

XIX A w̄o baraa Josefo na ı n̄itor j̄uu, ba b̄oōo ıka w̄o su w̄o v̄i n̄uyoo p̄o ε, ka w̄o t̄ier ıka w̄o sool bar w̄o jaa jomm.

XX W̄on wa t̄ier a yele nyā maalf̄o, ka a Nāan̄mun malaka wa a w̄o s̄e j̄an p̄o wa 'yer, "Josefo, David bie, ta joro d̄āb̄āe ıka fo de a M̄eer ka w̄o ı a fo p̄oo ε, a bie na be a w̄o p̄oom yin a Nāan̄mun S̄ie kp̄ēo p̄o.

XXI W̄on d̄oon dabile ka fo na b̄oōo a w̄o yuor Yesu, 'lo le na faa a w̄o n̄be yin a ba yel̄debe p̄o."

XXII Anyā a jaa ı naa ka a wiil a s̄i Soro 'yerbie won d̄oo 'yer tu a w̄o 'ye'yere p̄o ı yelm̄āe,

XXIII “Nye a pɔɔsarbile na tara na pɔɔ dɔɔ dabile, ban 'yɔɔn a wɔ yuor Emanuwɛl,” *(Isaiya 7:14)* a par le, Nāanmɪn ben a sɪ sɛ.

XXIV Josefo na wa jɛɔ a gɔɔ pɔ, wɔ ɪn a le jaa a Nāanmɪn malaka na 'yer ɪka wɔ ɪ. Ka wɔ de a Mɛɛr ka wɔ ɪ a wɔ pɔɔ,

XXV tɪche baa lɔɔ sɔɔ ɛ, tɪ t̃an a sɔɔ 'lɔ won dɔɔ a dabile, na wɔ 'yɔɔ a wɔ yuor Yesu.

II

I Yesu ban wa dɔɔ Betlehɛm t̃e a Judiya paal pɔ a Nāa Herɔd sɔɔ, yɛ d̃eɛ yin be a Jerusalem sapaɔ wa,

II na ba wa sorɔ, “Nyɪnɛ le a bie be ban dɔɔ ka wɔ ɪ a Juu nɪbe nāa? Sɪ nye naa a wɔ n̄mɛrbir a sapaɔ ɪka sɪ wa puor wɔ.”

III A Nāa Herɔd na wa w̃ɔ a le wɔ pɔɔ sɔɔ naa, ka Jerusalem nɪyɔɔ puor mɪ sɔɔ,

IV be le wɔ buol a Juu nɪbe buorlo nɪbere nɪ a nɛɛ wiwiilbe suor buorɔ ɪka wɔ bɔɔ a jie 'lɔ ban na dɔɔ a Nɪ-iraa.

V Ka ba 'yer kɔ wɔ, “Betlehɛm na be Judiya, le le a Nāanmɪn 'ye'yere d̃ɔɔ seb bin,

VI ‘F̃ɔɔ Betlehɛm na be a Judiya paal pɔ, f̃ɔɔ le ɪ jaa puorbile a Juda kp̃aen d̃eɛ pɔ, f̃ɔ pɔ le a kp̃ɛɔ sɔɔ na yi kaara a n nɪbe Isral.’ ” *(Mika 5:2)*

VII Be le ka Herɔd sɔɔ buol a yɛ d̃eɛ bala suor ba a sɔɔ 'lɔ a n̄mɛrbir na pur wa.

VIII Be le wɔ tara ba chiin Betlehɛm tɪ 'yer, “Yɪ chen tɪ yɔbɔ a bie kaa nɛ nɛ, yin wa nye wɔ yi lɛb wa 'yer kɔ ma ka n mɪ chen tɪ puor wɔ.”

IX Ban wa chel a nāa 'yer baar, ba yin lo a sɔr chiine, a n̄mɛrbir 'lɔ ban nye a sapaɔ de ban nie tɪ ara a jie 'lɔ a bie na be.

X Ban wa nye ka a n̄mɛrbir ara n̄ɔɔ kpɛ ban yɔɔ jaa.

XI Ban kpɛ a yir pɔ, ba nyɛn a bie nɪ a wɔ ma Mɛɛr, na ba gbur dumo puor pɔ. Be le ba t̃u a ba w̃uor pɔ ir kofɔsɪ na ɪ selma, nyinyɪbɪ k̃āa nyūu n̄ɔɔ nɪ k̃ānyūu ala ban buolɔ sɪmura kɔ wɔ.

XII Tɪche Nāanmɪn d̃ɔɔ kp̃āa ba a j̃an pɔ, ɪka ba ta le lɛb chen a Nāa Herɔd sɛ ɛ, ka ba tu jiyuo kul a ba t̃eɛ.

XIII A yɛ b̃ɔɔnbɔ na wa chen baar, a Nāanmɪn malaka wan Josefo sɛ j̃an pɔ wa 'yer kɔ wɔ, “Vaa ir 'mɔɔ a bie nɪ a wɔ ma, na fɔ jo chiin be Ijipiti wer pɔ, na fɔ tɪ be a be wa tɪ t̃an a sɔɔ 'lɔ ɪn na 'yer kɔ fɔ, bojūu a Herɔd nɪ a wɔ nɪbe buorɔ na a bie kofɔ.”

XIV Ka a Josefo ir 'mɔɔ a bie nɪ a wɔ ma a t̃asɔɔ b̃ān jo chiin be a Ijipiti.

XV Be le wɔ tɪ j̃ānɛ tɪ t̃an a sɔɔ 'lɔ a Nāa Herɔd na wa kpi. A yelsɪ anỹā ɪ naa le ka a na ɪ yelm̃āɛ ɪka a le a sɪ Soro 'ye'yere na d̃ɔɔ 'yer ɪka, “Ijipiti pɔ le ɪn buol a n bie yin.” *(Hosea 11:1)*

XVI A Nāa Herɔd na wa b̃ɔɔn ɪka a yɛ d̃eɛ banỹā na yɪ a sapaɔ bel wɔ naa a suur kpɛ wɔ a wɔ 'yer kɔ a wɔ sojasɪ ɪka ba chen tɪ kɔ dabile jaa na be a Betlehɛm na ta yuom ayi buɪ na ba ta sere ɛ, yi a sɔɔ 'lɔ jaa won suor b̃ɔɔn yi a yɛ b̃ɔɔnbɔ sɛ.

XVII A le jaa a Nāanmɪn 'ye'yere Jeremiya na d̃ɔɔ 'yer ɪ yelm̃āɛ,

XVIII “Ba w̃ɔn kokor be a Wurama t̃eɛ pɔ, k̃ɔyiel nɪ wuur kp̃aen, Wurachel le k̃ɔnɔ a wɔ bibiir 'yɔɔ. Ba kpi na, waa le buorɔ 'maalfɔ ɛ bojūu baa le chene go ɛ.” *(Jeremiya 31:15)*

XIX Herod na wa kpi, Nāanmūn malaka wan Josefo sē be a Ijipitu jān po wa 'yer,

XX “Vaa ir 'moo a bie ni a wo ma na fo chiin a Isral wer po, a bala na dōo buoro a bie kofu kpi naa.”

XXI Josefo vaan ir 'moo a bie ni a wo ma chiin a Isral wer po.

XXII Tiche won wa wō ika Archelaus le di a nāa a Judiya a wo sāa kūu puor, wo joro na dābāe ika wo le chen a be. Ka a Nāanmūn wa kpāa wo a jān po ika wo chen be Galilee paal po.

XXIII Be le wo chen Najareti ti kpiere a be, ka a le Nāanmūn 'ye'yere na dōo 'yer i yelmāe, “Ban bool wo naa Najareti nire.”

III

I Sōo kōo le a Joon kōsuor mōolo a Judiya mōgōo po

II 'yere, “Yi lieb a yi befō, a Nāanmūn nāalōo ta na.”

III Joon nyā 'yer le a Nāanmūn 'ye'yere Isaiya dōo 'yer a wo 'yer, “Kōkōr kōo le gōnō 'yere be a mōgōo po, chōor a si Soro sor, maal a wo sobie ka a tor.” *(Isaiya 40:3)*

IV Nyooa koolo fuu le Joon ma su ti de gān a lūn a ste. Soor ni sikāa le i a wo bōdiir.

V Nyoo yin a Jerusalem ni Judiya chiine a wo sē ni a bala na yi a Jordan man koor.

VI Ba woro naa a ba yeldebe ti wo suoro ba a Nāanmūn kōo be a Jordan man po.

VII Joon na wa nye a Faraseemine ni a Saduseemine na waara a Nāanmūn kōo sofo jie, ka wo 'yer kō ba, “Yn waa bibiir, an n 'yer kō yi ika yi jo yi a Nāanmūn suur na waara mō?”

VIII Yi vē ka a yi le befō wiil ika yi lieb a yi tier.

IX Yi ta chene ηmara jir 'yōon yi māe ika, ‘Abraham le i a si sāa ε.’ N 'yere na koro yi ika Nāanmūn na tōon maal a kosube anyāna ka a lieb i a Abraham bibiir.

X A 'lar dōol a tie pīlem gu a ηmaafu, tie jaa ba wa wōnō wō sōn ε ban ηmaa won lob 'yōo būu po.

XI “Maa 'lo suoro yin ni kōo ka yi na lieb a yi befō, tiche nire āsoo na tara kpēo gar ma ben a ni puor waara, a wo nafōor gba ba see ika n tuo ε. 'Lo le na de a Nāanmūn Ste ni būu son yi.

XII A ηmayela a ben a wo nūu po, ka wo na yiel a mōi a vafō jie na wo kpaar a bie 'yōo a boor po ti chom a sōsōor ni būu 'lo na ba tara kpīinfō bar.”

XIII Yesu yin a be a Galilee chen a Jordan man po, ka a Joon na ti so wo a kōo.

XIV Joon ba ta buoro ika wo so wo ε, na wo 'yer fōo le see ika fu so ma tiche ka fu le wa a n sē go?

XV Tiche ka Yesu 'yer kō wo, “Vē ka a i a le a pōpāanyā, a vīel na ika si i a le jaa Nāanmūn na buoro.” Ka Joon soo le a Yesu na 'yer.

XVI A le won wa so a Yesu a kōo baar, a wo yi a kōo po, a sōo 'lōnō le wo nye a saaju na yuo a wo nye a Nāanmūn Ste na kaara ηmam kaar suu wa mar a Yesu ju.

XVII Ti a kōkōr yi a Nāanmūn sē a saaju 'yere, “A anyāna le i a n binōnāa ka a n 'yōo ma 'maa ni wo.”

IV

I A Nāaḡmūn Sīe tara na Yesu kpēn a mɔgɔɔ pɔ, ka a tɪ tɪ bɛɛr wɔ kaa.

II Waa di bon jaa ber lɔjaayi nɪ tāsɔɔ gbulo lɔjaayi ε, ka kɔ kpe wɔ.

III A 'yer kɔ wɔ, "Ala ɪ fɔɔ lɛ a Nāaḡmūn Bie, 'yer kɔ a kɔsɪbɛ a nyāna ka a lɛb bɔdiir."

IV Tɪche ka Yesu 'yer kɔ wɔ, "A seb a Nāaḡmūn gān pɔ ɪka, bɔdiir tɛɛ kɔ tɔɔ kɔ nɪrɛ nyɛvɔr ε, tɪche 'yerbir jaa na yi Nāaḡmūn nɛɛ pɔ." (*Mosesi Gāma Na Tu Anūu 8:3*)

V A bɛɛr kaa sɔɔ lɛ tara wɔn don a Jerusalem, tɪ wiil wɔ a puorfɔ jie na do gar a jaa,

VI tɪ 'yer kɔ wɔ, "Ala ɪ fɔɔ lɛ a Nāaḡmūn Bie, ɔɔ lo a tɛɛ. A seb ɪka, wɔn vɛn ka a wɔ malakasɪ gu fɔ na ba nyɔɔ fɔ nɪ a ba nuur ka fu gber kɔ ḡme kɔsɪr ε." (*Yiel Gān 91:11, 12*)

VII Ka a Yesu mɪ 'yer kɔ wɔ, "A mɪ seb a Nāaḡmūn gān pɔ ɪka, ta bɛɛr a yɪ Nāaḡmūn kaa ε." (*Mosesi Gāma Na Tu Anūu 6:16*)

VIII A tɪ lɛ tara wɔn don tɔɔ ju tɪ wiil wɔ a nāa di jɪir a jaa na be ka a wɛr pɔ, na a bɔvɛlɪsɪ lɛ an be.

IX Kā wɔ 'yer kɔ wɔ, "In kɔ fɔ naa anyāna a jaa, ala ɪ fɔ gbur dumo puor ma."

X Yesu 'yer kɔ wɔ, "Fɔɔ Satan nyā tɔɔ yi be. A seb a Nāaḡmūn gān pɔ ɪka, a sɪ Soro Nāaḡmūn tɛɛ lɛ a sɛɛ ɪka yɪ puoro na yɪ tɔnɔ kɔrɔ a 'lɔ tɛɛ." (*Mosesi Gāma Na Tu Anūu 6:13*)

XI A tɪ bar wɔn tɪ chen, tɪche ka a Nāaḡmūn malakasɪ wa sɔɔ wɔ.

XII Yesu na wa wɔ ɪka ba nyɔɔn ɔɔn na ba pɔɔ, wɔ chen Galilee.

XIII Wɔ yin Najaretɪ na wɔ tɪ kpɪɛɛ be a Kapenahum a man nɛɛ be Jebulun nɪ Naftalɪ wɛr pɔ.

XIV Ka a lɛ jaa a Nāaḡmūn 'ye'yere Isaiya na dɔɔ 'yer ɪ yelmāɛ,

XV "Jebulun wɛr, Naftalɪ wɛr, a man sɔr a Jordan man gɔɔn. Galilee be a nɪyor na kpɪɛɛ.

XVI A nɪbɛ na dɔɔ be libe pɔ nyen chāa, nɪbɛ bala na ba dɔɔ tara nyɛvɔr Nāaḡmūn pɔ ε, nyen Nāaḡmūn chāa kpɛɛ." (*Isaiya 9:1, 2*)

XVII A sɔɔ 'lɔnɔ Yesu piel na wɔ mɔɔlɔ 'yere, "Yɪ lɛb a yɪ befɔ a saaju nāalɔɔ ta na."

XVIII Yesu na wa de a Galilee man gogoro lana, wɔ nyen yɛɛr ayi Simon ban bɔɔlɔ Pita nɪ a wɔ yɛbɛ Andiru na lɔɔrɔ lɔyaar 'yɔɔnɔ a kɔɔ pɔ. Ba dɔɔ ɪ jānyɔɔrɔbɔ.

IX Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ turo ma, n vɛ naa ka yɪ nyɔɔrɔ nɪbɛ 'yɔɔnɔ a Nāaḡmūn nāalɔɔ pɔ."

XX Ka ba tɔɔ tāɛ a lɔyaarsɪ bar tɪ na ba turo wɔ.

XXI Wɔn lɛ yɪ a be chiine, wɔ lɛ nyen yɛɛr ayi, Jemesɪ na ɪ Jebedee bidaba naa a wɔ yɛbɛ ɔɔn ka ba be a gboro pɔ nɪ a ba sāa Jebedee, maala a ba lɔyaarsɪ ka wɔ bɔɔl ba.

XXII A ba tɔɔ tɪɛ a gboro bar nɪ a ba sāa tɪ turo wɔ.

XXIII Yesu yɔn a Galilee wile ba a lɔɔfɔ jɪir tɪ mɔɔlɔ a Nāaḡmūn nāalɔɔ 'yer nɔɔ tɪ sāana nɪrɛ jaa baal.

XXIV Ka a wɔ yele yaar a Siriya ka ba tara a baalsɪ ba jaa waan a wɔ sɛ, bala a baalsɪ nɪ āgān ɔbɔ na nyɔɔ, bala na tara a sɪdɛbɛ, banyā baal tāanaa na nyɔɔ nɪ gberfɔ jaa bɔrɔ, ka wɔ sāa a ba baalsɪ.

XXV Nɪyɔɔ yin Galilee, nɪ Dekapolistɪ, nɪ Jerusalem, nɪ Judiya nɪ a Jordan man gɔɔn wa turo wɔ.

V

I Yesu na wa nye a niyɔɔ, wɔ don tɔɔ ju, won wa ti jẽ baar ka a wɔ poturbo wa a wɔ sɛ.

II A wɔ piel wile ba 'yere,

III "Popel le ko a yin banyāna na ba tara bon jaa ε, ti bɔɔɔ le a Nāanmɪn na bɔɔɔ. Yin le so a saaju nāalɔɔ.

IV Popel le ko a yin na kɔnɔ, Nāanmɪn na 'maan a yi nyāa.

V Popel le ko a yin na siir a yi mǎε. Nāanmɪn na ko ban bon jaa na be a wer pɔ.

VI Popel le ko banyā kɔ ni kɔnyūur na kpe yeltorsɪ jūu, ban tu naa.

VII Popel le ko yin banyā na kaara nure ni baal, Nāanmɪn mi na kāan a yi ni baal.

VIII Popel le ko banyā na nɔ Nāanmɪn sure, ni a ba nyāa wɔ jaa, bala le na nye Nāanmɪn.

IX Popel le ko banyā na bɔɔɔ nyā'maar, ban bɔɔɔ ban Nāanmɪn bibiir.

X Popel le ko yin bala ni be na ge yeltorsɪ jūu, yin le so a saaju nāalɔɔ.

XI "Popel le ko yin a sɔɔ 'lo ni be na tɔɔ yi, na ba gere yi, ti nmara jirsɪ 'yere 'yer debe 'yɔɔnɔ yi, a maa jūu.

XII Yi tara popel, a yi sāyar berma naa a saaju, le ni wɔ ju le ba dɔɔ ge a Nāanmɪn 'ye'yerbe na dɔɔ be be.

XIII "Yi kaara fika nyaar a wer pɔ, tiche a nyaar nɔɔ wa baar, nmune ban le i wɔ ka wɔ le nɔmɔ go? A maa le tara tɔnɔ ko bon jaa ε, ba ma kpaar bar ka ni be neere ni gbεε.

XIV "Yi kaara fika chāa a wer pɔ. Yir ban me tɔɔ ju kɔ tɔɔ sɔɔl ε.

XV Nure maa chɔm fatin de pɪε pɔɔ ε tiche wɔ ma bin a kuorgbe ju ko chaar yɔɔ nure jaa a yi pɔ.

XVI Le ni wɔ ju mi le, yin le i chāa a yi taaba sɛ, ka ba na nye a yi tɔvɪɪsɪ na ba pɛε a yi Sāa Nāanmɪn na be a saaju.

XVII "Yi ta tier ika n wan ika n wa sɔɔ a nebināa bi, a Nāanmɪn 'ye'yerbe wiilfo bar ε, n ba wa ika n wa sɔɔ yaa bar ε, n wan ika n vɛ ka a i yelmǎε.

XVIII Yelmǎε le n 'yere kɔɔ yi, ika a saaju ni a wer ba wa baar ε, a sebir bile bɔ'yen gba kɔ ir a nebināa pɔ ε, ti ta a le ye le jaa na i yelmǎε.

XIX A le jūu, nure jaa wa sɔɔ a nebinɪ anyāna āsɔɔ jaa ti wiil a wɔ taaba ka ba mi maala a le, na in a bile a saaju nāalɔɔ pɔ, tiche nyā jaa na maala ti wile bamune ka ba mi maala a le, na in kpɛε a saaju nāalɔɔ pɔ.

XX N 'yere na kɔɔ yi, a yi yeltorsɪ ba wa ti gar a neε wiwiilbe ni a Faraseemune ε, yin ba be na wa kpe a saaju nāalɔɔ pɔ ε.

XXI "Yi wɔn ban dɔɔ 'yer ko a si sāakpāmune, 'Ta ko nure ε,' (*A Yifo Gān 20:13*) nure nyā na ko nure na nyen 'yer tɔɔrfɔ.

XXII Tiche n 'yere na kɔɔ yi, ala i fo nyen na yebe suur, won nyen 'yer tɔɔrfɔ, ala i fo tɔn yebe na nyen 'yer tɔɔrfɔ a ni bere niem, fɔɔ wa 'yer nure ika, jɔl nyā, na kpɛn a būu dagel 'lo pɔ.

XXIII "Ala wa i fo waara ni naa a fo kɔfo, a Nāanmɪn bɔɔɔ lofo jie na fo wa tier tɔ ika fɔɔ ni a yebe tara na 'yer,

XXIV bar a fo bon a Nāanmɪn bɔɔɔ lofo jie ti lieb chen ti 'maal a fo yebe ti pāa wa de a fo bon ko a Nāanmɪn.

XXV "An i yin ni a yi sǎn sɔɔ le chiine a 'yer tɔɔrfɔ jie, yi mɔɔ wɔ a sɔɔ pɔ, ka le ba le ε, won de yin 'yɔɔ a 'yer tɔɔɔ nūu pɔ, ka wɔ de yi ko a ni pɔɔraa ka wɔ mi pɔɔ yi bar.

XXVI Ala be a le, faa be na wa yi ka fõo ba wa yab a sãn baar ε.

XXVII “Yi dõo wõ ban 'yer ıka ta gãn nıre pɔɔ bu sire ε. *(A Yifo Gãn 20:14)*

XXVIII Tıche n 'yere na koro yi, nıre nyã jaa na wa kaa pɔɔ jaa tãu ti buoro na gãn wõ, a nıre 'lo gãn wõ naa a wõ tier pɔ.

XXIX Ala ı a fo nũsõo nıbir vë naa ka fo ı yelbier, 'loo wo bar, a fo ägãn lõboor äsɔɔ na ba be be ε, sa naa a fo ägãn wõ jaa na kpe bũu pɔ.

XXX Ala ı a fo nũsõo nũu mı le vë ka fo ı yelbier ε, ηmaa wõ 'lo bar, a fo ägãn lõboor äsɔɔ na ba be be ε, sa naa a fo ägãn wõ jaa na kpe bũu pɔ.

XXXI “A mı dõo 'yer ıka, nıre nyã jaa na tor a wõ pɔɔ bar, wõ kɔ wõ a pɔɔ bar gãn. *(Mosesi Gãma Na Tu Anũu 24:1)*

XXXII Tıche n 'yere na koro yi ıka, nıre nyã jaa na tor a wõ pɔɔ bar, ala baa ı wõ sêne naa ε, vën kɔ ı sēsêne, nıre nyã jaa na kul a pɔɔ 'lo mı ın sēsêne.

XXXIII “Yi mı le wõn ban dõo 'yer kɔ a sı säakpãmıne, ‘Yi taa sõonõ a nεε 'lo yın põl 'yõo a yi mæε, tıche yi tara a le yın põl 'yõo a sı Soro.’

XXXIV Tıche n 'yere na koro yi, yi ta pɔ jaa ε, yi ta pɔn a saaju gba ε, bojũu Nãanmın jaa jie le,

XXXV bu a wer ju, a wõ gber dɔɔlfo jie le bu Jerusalem ε, bojũu be le a Nãkpëε kpıεε.

XXXVI Ta pon a fo ju ε, fo kõ tõo vë ka a fo jukɔɔl äsɔɔ pel bu sɔb ε.

XXXVII Yi vë ka a yi ðo ı ðo ka a yi kai ı kai, bon 'lo na gar a nitõ yın a deer sɔɔ sã.

XXXVIII “Yi dõo wõ ban 'yer ıka nıbir na yãan nıbir sãn, ka nyım mı yaa nyım sãn. *(A Yifo Gãn 21:24)*

XXXIX Tıche maa 'yere na koro yi, ta pii a nıre 'lo na sõo fo sɔr ε. Tıche nıre wa 'ma fo a tokpal nyã pɔ, lieb a nyã le 'yõo wõ.

XL Ka nıre wa buoro ıka wõ seb fo nãa yir ti de a fo fuu, kɔ wõ a 'lo fon su, na fo yaa a pɔɔm bon pɔɔ wõ.

XLI Nıkpëε wa fir fo ıka fo de a wõ tuor tuo chiin niem bälãa, tuo chiin tɛr jaa.

XLII Kɔ nıre jaa na sɔɔr fo, ta mõo nıre nyã mı na buoro ıka wõ pëε a fo bon ε.

XLIII “Yi wõn ban dõo 'yer ıka, yi nõ a yi to sɔɔ ti 'laar a yi dõsɔɔ. *(Mosesi Gãma Na Tu Ata 19:18)*

XLIV Tıche maa 'lo 'yere na koro yi, nõ a yi dõdëme ti sɔɔɔ Nãanmın koro a bala na gere yi,

XLV ka yi na ı Nãanmın bibiir bojũu 'lo le ma vë ka a mõtõo pur 'yõo a nıdebe ni a nısõn ti na wõ ma vë ka saa wa 'yõo a bala na tor ni a bala na ba tor ε.

XLVI Yın nõ a bala na nõ yi tɛε, bo säyar le yın nye? A lõpodierbe maa mı ı a le bu?

XLVII Yın ma puoro a bala tɛε na ı a yi nıbe, bo tõnõ le be be? A bala na ba ı a juu nıbe ε, maa mı ı a le bu?

XLVIII Yi ı nımın a le a yi säa Nãanmın na be a saaju kaar.

VI

I “Yi bõonõ sõ, na yi taa mɔɔlo a yi yeltorsı a nıbe niem ε, ka ba na bõon ε, yın wa ıre a le, yi kõ nye säyar a yi säa Nãanmın na be a saaju sã ε.

II “A le jūu, fōo wa de bon kō nure na ba tara ε, ta vē ka nibe bōon ε, fika le a neer ayi dēme na ma maala a lōofu yie ni a tēn pō ε, ka nibe na pēe ba ε. Yelmāe le n 'yere korō yī ūka, bala nyen a ba sāyar baar.

III A le jūu, fōo wa de bon kō nure na ba tara ε, ta vē ka a gubaa nūu bōon a bon 'lo a nūsōo na maala ε,

IV ka nure ta bōon a bon fon maala ε, tiche a fo Sāa Nāanmūn na nyere yelsoolsi na kō fon a sāyar.

V “Yin maa wa sōoro a Nāanmūn, yī ta ma kaara a neer ayi dēme kaar ε, ba ma nōn ūka ba puoro a lōofu yie pō, ni a tēbere pō, ni a sochara pō, ka nibe na nye ba. Yelmāe jaa le n 'yere korō yī, ūka ba nyen a ba sāyar baar.

VI Tiche fōo maa wa sōoro a Sāa Nāanmūn nyā sūn ba nyere ε, kpe a fo die pō, tī pōo a pān, tī sōor a Sāa Nāanmūn na nyere bon jaa, na yab fon a sāyar.

VII Yin maa wa sōoro a Nāanmūn, yī ta ma 'yere 'yerbie ala na ba tara tōnō ε, le le a bala na ba bōo Nāanmūn ma maala, ba tter ūka Nāanmūn na wōn a ba sōorfō a ba 'yerbiyōo jūu.

VIII Yī ta kaara a ba kaar ε, a yī Sāa den nie bōon bon 'lo yin bōoro.

IX “Nūtō le yin ma sōor a Nāanmūn. Sī Sāa na be a saaju. Sī kō naa a fo yuor tūr.

X A fo nāalōo wō wa. A fo bōfo wō ū a wer pō, nitāa le a fo bōfo na ūre be a saaju.

XI Kō sī a dūna bōdiir ka a seen sī.

XII Vē a sī yeldebe bar, nitāa le sūn ma vē kō a sī taaba yeldebe bar ba.

XIII Ta sōo ka beer kaa nyōo sī ε, faa sī yin a dēer sōo nūu pō.

XIV “Yin wa vē a yī taaba yeldebe bar ba, a yī Sāa Nāanmūn na be a saaju mī na vēn bar yī.

XV Yin ba wa vē a yī taaba yeldebe kō ba ε, a yī Sāa Nāanmūn mī kō vē a yī yeldebe kō yī ε.

XVI “Yin wa gal kō, yī ta sō a yī nin a neer ayi dēme kaar ε, ba ma sōn a ba nin ka a ba taaba nye bōo ka ba gal kō. Yelmāe le n 'yere korō yī ūka ba nyen a ba sāyar baar.

XVII Yin wa gal kō, yī lor a yī nie maal a yī māe,

XVIII ka nibe ta bōon yin gal kō ε, tiche a yī Sāa Nāanmūn nyā sūn ba nyere ε, a Sāa Nāanmūn nyā na nyere yelsoolsi na yab yin a sāyar.

XIX “Yī ta bine a yī nābonsī ka a wer ju be kpolo, nī sōro, nī na sōo bar ε, nī be nānyisi nī naa kpe ju ε.

XX Tiche yī bōoro nābonsī bine a saaju, be le a kpolo nī sōro na kō tōo sōo bar ε, nī be a nānyisi na kō tōo kpe ju ε.

XXI A jie 'lo a fo nābonsī na be, be le a fo tter mī ma be.

XXII “A fo nūbir le ū a fo āgān chāa. A fo nūbir wa ū a fo āgān wō jaa ma seen na chāa.

XXIII Tiche a fo nūbir ba wa ū ε, a fo āgān wō jaa ma un libe. Ala ū a chāa 'lo na be a fo pō un libe, nye le a libe na jā.

XXIV “Nure kō tōo tō nūbere ayi tōmō ε. Wōn nōn āsōo, tī 'laar āsōo, bī wōnō a āsōo toor, tī ba wōnō āsōo toor ε. Yī kō tōo tō kō Nāanmūn nī libie ε.

XXV “A le jūu, n 'yere na korō yī ūka, yī ta vē ka a yī nyevor yele wōnō yī ka yī 'yere ūka, bo le yin dī, bī bo le yin nyū ε. Bī waala ūka, bo le yin

su pɔɔ a āgān ε. A nyevor ba fer gar a bōdiir ε, ka a āgān mɪ fer gar a bōsursɪ ε?

XXVI Yɪ kaa a lubil na be a saaju. Ba maa bɔr ε, bu ŋma ε, bu tara boor ma bin ε, tiche Nāanmɪn lɛ guolo ba. Yaa fer gar a lubil bu?

XXVII A yɪ buor sɔɔ lɛ na waal na wɔ tɔɔ de bɪbir bō'yen pɔɔ a wɔ nyevor pɔ?

XXVIII “Ka bo lɛ vɛ ka yɪ tɛrɛ a bōsursɪ 'yɔɔ? Yɪ kaa nye a mɔpuul lɛ an ma nɔɔ, ba maa tɔ ε, bu wob fuu su ε,

XXIX a Nāa Solomon gba nɪ a wɔ tɪr wɔ jaa ba dɔɔ su fuu ka wɔ vɪlɛ gar a mɔpuul a nyāna ε.

XXX Ala ɪ Nāanmɪn maal a mɔpuul ka a vɪlɛ, tiche a maa kor ε. Nɪbe ma chɔm ka a di. A Nāanmɪn na ma maal a mɔpuul a nɪtɔ, wɔ kaara a yɪn na ɪ a wɔ nɪbe gar a mɔpuul anyāna. A yɪ sɔɔfɔ lɛ ba jā bon ε.

XXXI A lɛ jūu, yɪ ta waala 'yerɛ ɪka, bo lɛ yɪn di bu nyū ε, bu bo lɛ yɪn su ε?

XXXII A bala na ba puor ε, lɛ de a ba tɛr 'yɔɔ a anyāna pɔ, a yɪ Sāa bɔɔ naa ɪka yɪ bɔɔɔ naa a bonst anyāna a jaa.

XXXIII Yɪ de nie bɔ a Nāanmɪn nāalɔɔ nɪ a wɔ yeltorsɪ, tiche a anyāna a jaa, wɔn den pɔɔ yɪ.

XXXIV A lɛ jūu, yɪ ta waala a bio 'yɔɔ ε, bio lɛ na waala a wɔ mǎe 'yɔɔ. Bɪbir jaa tara na a wɔ yelwɔnstɪ.

VII

I “Yɪ ta tɔɔr nɪrɛ jaa 'yer ε, ka Nāanmɪn mɪ wa tɔɔr a yɪ 'yer ε.

II Nāanmɪn na tɔɔr a yɪ 'yer nɪtāa lɛ yɪn tɔɔr a yɪ tɔ sɔɔ 'yer. Lɛ fɔn man tɪr, lɛ mɪ lɛ ban man kɔ fɔ.

III “Ŋmɪnɛ a fɔ nye dabile na be a fɔ yebe nɪbir pɔ tɪ ba chele a dakpɛɛ na be a fɔɔ nɪbir pɔ ε?

IV Bu ŋmɪnɛ fɔn ɪ 'yer kɔ a fɔ yebe vɛ ka ir a dabile na be a fɔ nɪbir pɔ bar tɪ ba chele a dakpɛɛ na be a fɔ nɪbir pɔ ε?

V Yɪn nɛr ayi dɛme, de nie ir a dakpɛɛ a fɔ nɪbir pɔ bar na fɔ pāa nyere tɔɔ ir a dabile a fɔ yebe nɪbir pɔ mɪ bar.

VI “Ta de bon na ɪ cheche 'yɔɔ baar ε, bu lob a fɔ bɔvɪlɛsɪ 'yɔɔ dor ε, ban neb na nɪ gbɛɛ tɪ lɛb nyɔɔ fɔ.

VII “Yɪ sɔɔr, Nāanmɪn na kɔ yɪ naa. Yɪ yɔbɔ, yɪn nye naa, yɪ kpoor a pān, wɔn yuo naa.

VIII Nɪrɛ 'lɔ na sɔɔr na nye naa, ka a 'lɔ mɪ na yɔbɔ nye, ka a pān mɪ yuo kɔ a nɪrɛ 'lɔ na kpoor.

IX “A yɪn na ɪ a sāmɪnɛ, buor sɔɔ bie lɛ na sɔɔr a wɔ sāa bōdiir, ka wɔ de kosɪr kɔ wɔ?

X Bu ka a bie sɔɔr jān, ka wɔ de waa kɔ wɔ?

XI Ala ɪ a yɪn na ɪ a yelbe-ɪrbe bɔɔn bɔvɪla ma maal kɔ a yɪ bibiir, ŋmɪnɛ lɛ an ɪ ka a yɪ Sāa na be a saaju, kɔ de bɔvɪlɛ kɔ a bala na sɔɔr wɔ ε?

XII A lɛ yɪn ma bɔɔɔ kɔɔ ba, a nyā lɛ ɪ a Nebināa nɪ a 'Ye'yerbe Wiilfɔ.

XIII “Yɪ tu a dɔɔrɔr fɪl pɔ kpe, bojūu a dɔɔrɔr yal sɔr ɪn jaa kōmōkōmō tɪ ɪ sɔɔfɔ sɔr tiche ka nyɔɔ turo.

XIV A dɔɔrɔr ɪn jaa fɪl ka nyevor sɔr mɪ ɪ jaa kārakāra ka nɪbe bālāa na tɔɔ tu.

XV “Yi bõon a jire 'yerbe, ba ma bal ba mæe piir kaar tiche ba un modõ be be na sõonõ.

XVI A ba wõmõ le yin bõon a le ban be. Ba ma por 'wõro gotte ju bu por kõkõo nyaarte ju o?

XVII Le mi le tusõ jaa ma wõn wõsõn ka tudeer mi ma wõ wõdebe.

XVIII Tisõ ba wõnõ wõdebe e bu tudeer mi ba wõnõ wõsõn e.

XIX Tte jaa baa wa wõnõ wõsõn e, ban nmaa won lob 'yõo bũu po.

XX A ba wõmõ le yin de bõon ba.

XXI “A ba i nure jaa na buolo ika n Soro, n Soro, le na kpe a Nãanmũn nãalõo po e, tiche nure nyã na maala a le a n Sãa Nãanmũn na be a saaju na buoro.

XXII A bubir 'lo daar, niyoo na 'yer ko ma n Soro, n Soro, saa 'yer Nãanmũn 'yer a fo yuor po e, na si diin a sudebe ka a yi a fo yuor po e, na si tõ ne'maa tõmõ a fo yuor po e?

XXIII A daar 'lõnõ un 'yer ko ba, n ba bõo yi e, yi too chen be, yin yelberbe.

XXIV “A le jũu, nure jaa na wõ a n 'yerbie anyãna ti maala a le na kaara fika ye soo na me a wo yir dool pie ju.

XXV Saa wa naa, ka a kõo yi yaar jilõ a yir ka a sesebe fu nme a yir tiche waa lo e, bojũu wo ara na koser ju.

XXVI Tiche, nure jaa na wõ a n 'yerbie anyãna ti na waa maal e, kaara fika jol na me a wo yir dool bire ju.

XXVII Saa wa naa, ka a kõo yi yaar jilõ a yir, ka a sesebe fu nme a yir ko lo ka a wo lofo i deer.”

XXVIII Yesu na wa 'yer a 'yerbie anyãna baar nee 'maan a niyoo ni a wo wiilfo,

XXIX bojũu wo wile ban ni kpẽo gar a ba nebinãa wiwiilbe.

VIII

I Yesu na wa yi a tõo ju suu niyoo turo wo naa,

II a niyoo na turo wo, ka daba ãsoo na tara kõkõmõ baal wa gbur dumo a wo niem ti 'yer, “N Soro fõo soo sãa ma.” (*Mosesi Gãma Na Tu Ata 13:3*)

III Ka Yesu tur a wo nõu sur a daba ti 'yer, “N soo naa, sa.” Ajienaa ka a daba kõkõmõ baal bar wo.

IV Be le ka Yesu 'yer ko wo, taa 'yere koro nure e, tiche chen ti wiil a fo mæe ko a juu nibe boorloro na fo chiin a fo kofõ ti ir a nee 'lo a Mosesi na dõo 'yer ka a di dãasie.

V Yesu na wa kpe a Kapenahum a sojasi ndiere chen a wo se ti soor wo 'yer,

VI “N Soro, a n tõtõnõ le gã a yir ba tuoro ire e, na wo wõnõ a ãgãn tuo.”

VII Ka Yesu 'yer ko wo, “In wa sa naa a wo baal ko wo.”

VIII Ka a sojasi ndiere 'yer, “N Soro n ba see ika fo wa a n yir e, 'yer a 'yerbir tee, a n tõtõnõ na sa naa.

IX A maa mæe tara na nuberẽ un joro dãbãe, naa mi tara a sojasi ka ba mi be a n pilem, maa 'yer ko nyã ika wo, chen, wo ma chen naa, bu ãsoo ika, wa, wo ma wa naa, bu ka n 'yer ko a n gbãgbaa, maal nyã, wo ma maal naa.”

X Yesu na wa wõ a nitõ, nee 'maa wo naa ka wo 'yer ko a bala na turo wo, “Yelmæe le n 'yere koro yi. A Isral nibe po gba, n ba nye a soofõ nyã to e.

^{XI} N 'yere na korɔ yɪ ɪka nɪyɔɔ na yin jie jaa wa na ba wa lɔɔ din a Abraham nɪ a Isaaku nɪ a Jekɔb a Nāanɪmɪn nāalɔɔ pɔ,

^{XII} tɪche a bala na so a Nāanɪmɪn nāalɔɔ, wɔn lɔb ban bar yɔɔ a jilibɛ pɔ, be lɛ ban kɔnɔ ɔɔɔ nɪ nyɪmɛ."

^{XIII} Yesu 'yer kɔ a sojasɪ nɪdiere, "Kulo, a ɪ a lɛ kɔ fɔ, fɔn tara a sɔɔfɔ jɪu." A tɔtɔnɔ sa naa a sɔɔ 'lɔnɔ pɔ.

^{XIV} Yesu na kpe a Pita yir, wɔ nyen a Pita dāɛ ma āgān na tɔ kɔ gā.

^{XV} Wɔ sɪr a pɔɔ nɪu, ka a āgān tɔl baar a wɔ ir maal bɔdiir kɔ wɔ.

^{XVI} A jāanɔɔr 'lɔnɔ ba waan na nɪyɔɔ a sɪdebe na tara a Yesu sɛ, ka wɔ de a 'yerbir diin a sɪdebe ka a yi tɪ sāa a bala jaa an ɔɔɔ.

^{XVII} Ka a lɛ jaa a Nāanɪmɪn 'ye'yere Isaiya na dɔɔ 'yer ɪ yelmāɛ, "Ika wɔ den a sɪn baalsɪ a jaa bar." *(Isaiya 53:4)*

^{XVIII} Yesu na wa nye a nɪyɔɔ na ηmaa jilɔ wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo yɪ gɔɔ a man gɔɔn.

^{XIX} A nɛɛ wiwiilbe āsɔɔ tɔɔn ta wɔ tɪ 'yer, "Wiwile, jie jaa fɔn chiine ɪn turo fɔ naa."

^{XX} Ka a Yesu 'yer, "Mɔbaar tara naa bɔɔr ka lubil mɪ tara choor tɪche maa Nɪsaal Bie ba tara jie na bin a n ju ɛ."

^{XXI} Ka a wɔ poturo āsɔɔ mɪ 'yer kɔ wɔ, "N Soro kɔ ma sɔr ka n kul tɪ ũu a n sāa baar."

^{XXII} Tɪche ka Yesu 'yer kɔ a daba, "Turo ma tɪ bar ka a kɪn ũno a ba māɛ kɪn."

^{XXIII} Yesu na wa kpe a gboro pɔ a wɔ poturbo mɪ tu wɔn kpe.

^{XXIV} Kɔsɛbe ir a man pɔ, ka a gboro sɛɛ kɔɔ ɪrɛ na mɔr tɪche ka a Yesu gā gur.

^{XXV} Be lɛ ba chen tɪ sāɪ wɔ na ba 'yer, "Sɪ Soro faa sɪ, a kɔɔ dire sɪ naa!"

^{XXVI} Ka wɔ sɔɔr ba, "Bo lɛ so ka yɪ joro a dābāɛ? A yɪ sɔɔfɔ lɛ ba jā bon ɛ." Ka a Yesu ir tān ka a sɛsɛbe na ta furo ηmaa vɔɔr ka a kɔɔ mɪ na ta ɔɔɔ lo jaa jomm.

^{XXVII} Nɛɛ 'maan a nɪbe ka ba sɔɔr taa, nɪ an lɛ a nyā ka a sɛsɛbe nɪ a kɔɔ tu a wɔ nɛɛ?

^{XXVIII} Yesu na wa ta a Gadara paal pɔ, dɔɔr ayɪ na tara sɪdebe yɪn a yar par tuor wɔ. Ban ɪ a nɪbebe jɪu, nɪrɛ jaa maa 'la tu a sɔr 'lo ɛ.

^{XXIX} Ban wa nye a Yesu ba ηmen chelma tɪ 'yere, "Bo lɛ fɔ bɔɔrɔ ka a sɪ sɛ, fɔɔ Nāanɪmɪn Bie? Fɔ wan ɪka fɔ wa ge sɪ tɪche ka a 'yer tɔɔrfɔ bɪbir wa ta bu?"

^{XXX} Do yɔɔ mɪ dɔɔ ara gbɔr ba dire.

^{XXXI} Ka a sɪdebe sɔɔr wɔ, "Ala ɪ fɔn dii sɪn bar, sɔɔ ka sɪ chen tɪ kpe a dor anyā pɔ."

^{XXXII} Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ chen!" Be lɛ a sɪdebe yi naa kpe a dor pɔ, ka a dor a jaa jo tɪgbil suu tɪ kpe a man kɔɔ pɔ gbɔm kpi kpi.

^{XXXIII} A bala na kaara a dor jon kul, ban wa tɪ kɪrɛrɛ a tɛɛ pɔ, ba man bon 'lo jaa na ɪ a bala na tara a sɪdebe nɪ a lɛ jaa na ɪ a dor.

^{XXXIV} A tɛɛ wɔ jaa nɪbe yɪn wa a Yesu sɛ; ban wa nye wɔ ba sɔɔr won ɪka wɔ yɪ a ba wɛr pɔ.

IX

¹ Yesu na wa kpe a gboro pɔ, wɔ gɔɔn a man chen a wɔ māɛ tɛɛ be a Kapenahum.

II Dooꝛ bamune tuon daba nı fɔbaa nuur nı a gbɛɛ na kpi waan wa kpɛn wɔ gaal a Yesu niem. Yesu na wa nye le ban soɔ de wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a baalaa, "N bie ta joro dābāɛ ɛ, a fɔ yeldebɛ vɛn bar."

III Ka a nɛɛ wiwiilbe bamune pāa jɛ boɔ 'yɔɔnɔ pɔɔr pɔ, "A daba nyā fere na sɔɔnɔ Nāanmın yuor."

IV Yesu bɔɔn a le ban tɛr, ka wɔ sɔɔr ba, "N̄mune le yı tɛrɛ dɛɛr a yı pɔɔr pɔ?"

V 'Yer buor soɔ le ı kɔmɔkɔmɔ? N 'yer ıka a wɔ yeldebɛ vɛn bar bi n 'yer ıka wɔ ir chiine?

VI Tıche pɔpāanyā un wiil yı naa ka yı bɔɔn ıka maa Nısaal Bie tara na kpɛɔ a wɛr pɔ, na vɛ nure yeldebɛ bar." Tı pāa 'yer kɔ a gbɛɛ, "Ir 'mɔɔ a fɔ bɔgānaa kulo nı."

VII Ka a daba vaa ir kulo.

VIII A nıbe na nye a le nɛɛ 'maa ban ka ba pɛɛrɛ Nāanmın na kɔ nısaal a kpɛɔ nyā.

IX Yesu na wa yı a be chiine, wɔ nyɛn daba na di Matiu na jānɛ a lɔpoo defo jie, ka wɔ 'yer kɔ wɔ, "Ir turo ma," ka a Matiu ir turo wɔ.

X Ka ba 'mataa kul a wɔ yir tı jɛ dire ka a lɔpodiere nı a yelbe-ırbɛ yɔɔ wa pɔɔ ba nı a Yesu poturbo ka ba 'mataa dire.

XI A Faraseemune na wa nye a nitɔ ba sɔɔr a Yesu poturbo, "Bo le so ka a yı wiwile 'mataa dire nı a lɔpodierbe nı a yelbe-ırbɛ?"

XII Yesu wɔn a le ban 'yer, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Nıre na kpɛmɛ ba chiine titile jie ɛ, tıche baalaa le ma chen.

XIII Tıche yı kul tı tɛr a ye le nyā kaa, 'N bɔɔrɔ na nıbaal a ba ı dɔn bɔɔr lofo ɛ.' (Hosea 6:6) N ba wa ıka n wa bɔɔl a bala na tor ɛ, tıche n wan ıka n wa bɔɔl a yelbe-ırbɛ."

XIV Ka a Jɔɔn poturbo wa a wɔ sɛ wa sɔɔrɔ, "N̄mune a sin nı a Faraseemune ma gal kɔ tıche ka a fɔ poturbo 'lo maa gal kɔ ɛ?"

XV Ka a Yesu sɔɔr ba, "Fɔn tɔɔ maal a bala ban bɔɔl a pɔɔ paalaa jie ka ba tara pɔɔɔ a pɔɔ paalaa sɛre na chenɛ be a ba sɛ ɔ, ban tɔɔ naa? Sɔɔ waara naa ka a nıbe na wa nyɔɔ ma chiin, a ber ala pɔ le a n poturbo pɔɔ na sɔɔ ka ba gal kɔ.

XVI "Nıre maa n̄maa fɔpaalaa sɛ choo fɔkɔraa pɔ ɛ, 'lo be ı a le a fɔpaalaa na tɔɔn a fɔkɔraa chɛr. Ka a chɛrfɔ na ı dɛɛr.

XVII Bi nıre ma den dābāın 'yɔɔ dāa wɔkɔraa pɔ ɛ, 'lo be ı a le a dābāın na pur naa a wɔ ka a dāa kpaar ka a wɔ nı sɔɔ. Ba ma den dābāın 'yɔɔ a dāa wɔpaalaa pɔ, ka a ta sɔɔ ɛ."

XVIII A Yesu na chenɛ 'yerɛ a anyāna kɔrɔ ba, a lɔɔfo yir nıdiere wa gbur dumo a wɔ niem tı 'yer, "A n bipɔɔ le kpi ajienaa, wa lıɛb a fɔ nuur sɛr wɔ tı won sa naa."

XIX Ka a Yesu nı a wɔ poturbo ir turo wɔ.

XX Ban wa de a sɔr chiine ka pɔɔ na lo sɛ suoro faara yuom pie nı ayi, wɔ gɔɔr a Yesu puor tı sɛr a fuu nɛɛ,

XXI bojūu wɔ tɛr a wɔ pɔɔm ıka 'lo sɛr a Yesu fuu won sa naa.

XXII Yesu na lıɛb nye a pɔɔ wɔ 'yer naa, "Ta joro dābāɛ ɛ n yɛpɔɔ, a fɔ sɔɔfo sāa fɔ naa." A dɛdɛɛ daa a pɔɔ jāı n̄maa naa.

XXIII A Yesu na wa kpe a lɔɔfo nıdiere yir na wɔ nye a ulpɛelbe nı a nıyɔɔ na pɔɔrɔ gɔmɔ,

XXIV ka wɔ 'yer, "Yı tɔɔ chen be a pɔɔbile ba kpi ɛ, wɔ gur naa." Ka ba laara wɔ.

XXV A niyoo na wa yi a yoo baar, wo kpɛn ti nyoo a wo nũu, ka a poobile vaa ir.

XXVI Ka a yele nme jaar a paal 'lo wo jaa.

XXVII Yesu na wa yi a be chiine, jɔn ayi turo wo naa, na ba gboolo bɔɔlo, "Kaa si nbaaal, David Bie."

XXVIII Wɔn wa kpe a yir, a jɔn wan a wo sɛ, ka Yesu soor ba, "Yi soon de ɩka ɩn tɔo sa a yi baal o?" Ka ba 'yer kɔ wo, "Oo, si Soro."

XXIX Ka wo siur a ba nibie ti 'yer, "A yi soofu jũu yin nyere naa."

XXX Ka a ba nibie tɔo yuo yuor. Tiche ka Yesu kpãkpãan ba ɩka ba taa vɛ ka nre jaa bɔɔn ε.

XXXI Tiche ba yin ti nme a wo yele jaar a tɛe 'lɔnɔ wo jaa.

XXXII A jɔn ayi bala na wa lieb chen baar, ba tara na daba na tara sɩdebe na wo ɩ tara waan a Yesu sɛ.

XXXIII A sɩdebe na wa yi a daba po baar, wo piel 'yere, ka nɛer 'maa a niyoo ka ba 'yere, "Saa dɔo nye a nitɔ a Isral jaa ε."

XXXIV Tiche ka a Faraseemine 'yer, "A sɩdebe nãa le kɔ wo a kpɛo ka wo dire ni a sɩdebe ka a yire."

XXXV Yesu yɔn a tɛberɛ ni a tɛbil a jaa po, wile a nibe a lɔofu yie po, ti moɔlo a Nãanmin nãalɔu 'yer nɔo sãana ni baal jaa bɔo.

XXXVI Wɔn wa nye a niyoo, nɩbaal kpe wo naa bojũu baa bɔo a ba ju tier ε, na baa mi le tara sɔnɔ ε, fika piir na ba tara chine ε.

XXXVII Ka wo 'yer kɔ a wo poturbo, "A poɔ berma naa tiche ka a nmanmarba ba waa ε,

XXXVIII a le jũu yi soor a poɔ soɔ ka wo bar tɔtɔnbɔ ka ba wa a poɔ po."

X

I Yesu bɔol a wo poturbo pie ni ayi na wo kɔ ba kpɛo ɩka ba dii a sɩdebe ka a yi, na ba sãana ni baal jaa bɔo.

II A poturbo pie ni ayi na ɩ a nitɔnsɩ yoe le a anyãna, Simon ban bɔɔlo Pita, ni a wo yebe Andiru, Jemesɩ na ɩ Jebedee bidaba, ni a wo yebe Joɔn.

III Filip ni Batolomi, Tomasɩ ni Matiu na ɩ a lɔpodiere. Jemesɩ na ɩ Alfayasɩ bidaba ni Tadius.

IV Simon na mɔo nibir ni a wo wer yele, ni Judas Isikariyot 'lo le wa gar 'yoo a Yesu.

V A poturbo pie ni ayi banyã le a Yesu tɔ ni a kpãafo anyãna. "Yi ta kpe a niyor bu a Samariya tɛn po ε,

VI tiche yi chen a Isral nibe bala na bɔr a piir kaar sɛ.

VII Yi chen ti moɔl a 'yer nɔo na yi 'yere, a Nãanmin nãalɔu ta na.

VIII Yi sãana a baalsɩ, na yi sãne a kũustɩ, na yi sãana a kɔkɔmɔ baalsɩ na yin maal ba ka ba ɩ nisɔn, na yi dire a sɩdebe ka a yire. Yi nyen poɔ, yi mi ti tur poɔ.

IX Yi ta de selma ε bu diere libie 'yɔɔnɔ a yi woor po ε,

X bu 'moo woo tara a soɔr po ε, bu 'moo fuustɩ ayi ε, bu de nafɔbo pɔo ε, bu dadiiraa ε, bojũu tɔtɔnɔ jaa seen naa wo sãyar.

XI "Yin wa kpe tɛe jaa po, yi soor kaa nre 'lo ni na de yi, yi kpɩere a wo 'yer na yi wa ti yin a be.

XII Yin wa kpe a yir, yi puor a nibe.

XIII A yir 'lo nibe wa soɔ de yi, yi vɛ ka a yi nyã'maar be a ba sɛ, tiche bala ba wa soɔ de yi ε, yi lieb a yi nyã'maar.

XIV Nire jaa baa wa soo de yi ε bu chel a yi 'yer ε, yi kpoor a yi gbɛɛ tā-uul bar yin wa yire be a tɛɛ 'lo bu a yir 'lo pɔ.

XV Yelmãe le n 'yere koro yi, Nāanmun na kãan a Sodom nɔbe nɔ a Gomora nɔbe nɔbaal a 'yer toorfo bubir gar a nɔbe bala a tɛɛ 'lɔnɔ pɔ.

XVI Yi nɔye, n tɔnɔ yi naa fika piir na kpe jubere pɔ kaar, yi ɪ yɛn dɛme waba kaar, na yi kaara fika nɔmama na ba maala dɛɛr ε.

XVII "Yi gu a yi mãe, ban nyɔɔr yin chiin ti kɔ a nɔbere na ba fɔb yi a ba lɔɔfo jiir,

XVIII ban fir yin chiin a paal nɔbere jie nɔ a nãmne yie a n yuor jũu, ka yi na di dãasɛ kɔ a bala na ɪ a nyor.

XIX Ba la wa nyɔɔr yi chiin a 'yer toor fo jie, yi ta vɛ ka a wɔnɔ yi a le yin ti 'yere ε nɔ a le yin na 'yer ε; bon 'lo yin na 'yer Nāanmun na wiil yi naa a sɔɔ 'lo nɔ.

XX A ba ɪ yin le na 'yer ε tiche a yi Sãa Nāanmun Sɛ na wiil yin a le yin na 'yer.

XXI "Yɛbe na gar 'yɔɔ yɛbe ka ba kɔ wɔ, ka a sãa mɔ gar 'yɔɔ a wɔ bie. Bibiir kɔ le wɔnɔ a ba sãamne toor ε, na ba vɛ ka ba kɔ ba.

XXII Nire jaa na 'laar yi naa yin soɔ ma jũu, tiche nire 'lo na soɔ ara ti ta a baaraa, na nyen faafɔ.

XXIII A tɛɛ 'lo nɔbe wa gere yi, yi yi a be fɔɔ chen tɛyuo; yelmãe le n 'yere koro yi, yi kɔ yɔ a Isral tɛn bar ε, tiche ka a Nɪsaal Bie wa ε.

XXIV "Jãjãna ba gar a wɔ wiwile ε bu ka gbãgbaa gar a wɔ nɔkpɛɛ ε.

XXV A sɛɛn ɪka a jãjãna wɔ nyetãan a wɔ wiwile, ka a gbãgbaa mɔ nyetãan a wɔ nɔkpɛɛ. ɪ ba bɔɔɔ na a yir soɔ Beeljebul, yodɛɛr buor le ban pãa bɔɔɔ a yir dɛme!

XXVI "Yi ta joro nɔbe dãbãe ε, bon jaa ba be be pɔɔ ka ba kɔ yuo ε, bu bon jaa ba be be soɔɔ ka ba kɔ bɔɔn ε.

XXVII Bon 'lo n 'yer kɔ yi libe pɔ yi 'yer wɔ chãa pɔ, bon 'lo yin wɔ ka ba bɔɔ 'yer yɔɔ pɔɔm 'yer mɔɔɔ wɔ a gai jur.

XXVIII Yi ta joro a bala na kɔ a ãgãn ti kɔ tɔɔ kɔ a sɛɛ ε, tiche yi joro a 'lo nɔ na tɔɔ kɔ a sɛɛ nɔ a ãgãn a bũu dagel 'lo pɔ.

XXIX Ba ma dãn tiitasɔ ayi kɔbsɔ ayi. Tiche ãsɔɔ kɔ lo tɛɛ ε, ala baa ɪ a yi Sãa Nāanmun bɔfo le ε.

XXX Nāanmun sɔr a yi jukɔɔɔ a jaa bɔɔ.

XXXI A le jũu, yi ta joro dãbãe ε, yi tara na tɔnɔ gar a tiitasɔ.

XXXII "Nire jaa na wa 'yer ɪka wɔ bɔɔ ma naa a nɔbe niem, 'lo le n mɔ na 'yer ɪka n bɔɔ naa a n Sãa na be a saaju niem,

XXXIII tiche nire 'lo na chiir ma a nɔbe niem, 'lo le n mɔ na chiir a n Sãa na be a saaju niem.

XXXIV "Yi ta tɛr ɪka nyã'maar le n waan a wer pɔ ε; n ba waan nyã'maar ε tiche ootaa le n waan.

XXXV N wan ɪka n wa vɛ ka 'Bie nɔ sãa ootaa, ka bipɔɔ oo a ma, pɔɔ na oo naa a wɔ bidaba pɔɔ ka a bidaba pɔɔ mɔ oo a wɔ sɪrɛ ma.

XXXVI Yir dɛme na lɛb ɪ dɔdɛme.'

(Mika 7:6)

XXXVII "Nire jaa na nɔ a wɔ sãa bu a wɔ ma gar ma wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ε, nire jaa mɔ na nɔ a wɔ bie bu bipɔɔ gar ma, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ε.

XXXVIII Nire 'lo mɔ na ba de a wɔ daa tuo turo nɔ ma ε, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ε.

XXXIX Bala na boꝛo a ba nyevor na boꝛ wo naa tiche bala mi na boꝛ a ba nyevor a maa juu na nye wo naa.

XL “Nire lo jaa na soꝛ de yi, soꝛn de ma, nire lo jaa mi na soꝛ de ma soꝛn de a nire lo na to ma.

XLI Nire lo jaa na soꝛ de a Nāanmin 'ye'yere won i Nāanmin 'ye'yere juu na nyen a wo sāyar. Nire jaa mi na soꝛ de nire na i nitor won i nitor juu na nyen a nitor sāyar.

XLII Nire lo jaa na ko a bōbile banyāna āsuo kō'maar ni nmele wōn i a n poturbo juu, yelmāe le n 'yere koro yi ũka a ninyune kō faa a wo sāyar ε.

XI

I Yesu na wa wiil a wo poturbo pie ni ayi baar, wo yin a be chen a Juu nibe tēn ti wile na wo msoꝛo a 'yer nōo a tēn ala na be a Galilee paal po.

II Joꝛn na be a nyoo die po, ti wa wō le a Yesu Kristusito na maala, wo toꝛn a wo poturbo bamune

III ũka ba ti soꝛ, “Fōo le a nire lo ni na wa bi, si chele niyuo?”

IV Ka Yesu 'yer ko ba, “Yi heb kul ti 'yer ko a Joꝛn, a le yin wō ti nye.

V Jōn nyere naa, ka a gbersi mi chiine, ka kōkōn mi sa, ka wōn mi wōnō jaa cheche, ka kūusi jeo, ka 'yer nōo mi ta a nōn dēme.

VI Popel soꝛ le a 'lo na ba baala ma ε.”

VII Ban wa chen baar, Yesu piel 'yere a Joꝛn 'yer koro a nyoo, “Bo le yi dōo kpe a mōgōo po ũka yi ti kaa? A jumur a sesebe na dōonō bui?

VIII Kai, ka bo le yi chen ũka yi ti kaa? Daba na su bōvriel le yi chen ũka yi ti kaa bui? Nye a bala na ma su bōvriel ε, nāmune yie le ba ma be.

IX Tiche bo le yi chen ũka yi ti kaa? Nāanmin 'ye'yere bui? Jo, n 'yere na koro yi ũka wo gar Nāanmin 'ye'yere.

X A nyā yele le seb a Nāanmin gān po ũka in to naa a n tōtōnō ka wo de a fo nie na wo ti choꝛ a fo soꝛ ko fo. (Malakai 3:1)

XI Yelmāe le n 'yere koro yi ũka bala jaa poꝛ na doo ka a wer po, ba i kpe gar a Joꝛn kōsuor ε, tiche lo mi na i a puor a Nāanmin nāalōo po gar wo naa.

XII An yi a Joꝛn Kōsuoro soꝛ wa ti tān a dīna a Nāanmin Nāalōo nōonō naa ka a kpāen dēme soꝛ wo.

XIII A Nāanmin 'ye'yerbe ba jaa ni a nebināa dōo 'yer a Nāanmin nāalōo 'yer ti tān a Joꝛn soꝛ.

XIV Ala i yin soꝛn de, a anyāna lo le i a Elaija ni naa heb wa.

XV Nire lo na tara toor wo chele.

XVI “Tiche bo le in de a dīna nibe man? Ba nyentāan bibiir na ma jāne a ba dāen jiir na ba boꝛo taa,

XVII si peel a ũle ti yaa seere bāne ε, na si kōnō kōyiel yaa nmarā nibikōo ε.

XVIII A Joꝛn na wa, waa dire ε, na waa le nyuro go ε, ka ba 'yer ũka siḍeer le wo i.

XIX Tiche ka a Nīsaal Bie wa na wo ma dire ti nyuro ka ba 'yer ũka di dire ni dāburo le wo i, na wo i a lōpodierbe ni a yelbe-irbe baraa. A ma wiil a le Nāanmin na tor, bala wa nye le a wo nibe na kpiere ni yē.”

XX Yesu poꝛ soꝛn naa a tēn bala nibe a be a wo ne'maa tōmō na to, tiche ka baa soꝛ de wo ε.

XXI “Nebier ben a yin Korajin dēme sē. Nebier mī ben a yin Betsaida dēme sē. A a ɪ a ne'maa tōmō ala un tō a yī jie, mī ta tōn be a le a Tire nī a Sidon tēn pō, ban taa lēb a ba tier na ba su bōjarsī jen tāpiel pō.

XXII Tiche n 'yere na korō yī ūka a 'yer tōorfō daar Nāanmūn na kāan a Tire nī a Sidon nibe nībaal gar a yin.

XXIII A yin Kapenahum dēme, ban 'mōō yin don saaju bī? Kai, ban suun yin a kpīisi tēe. Ala ɪ a ne'maa tōmō na tō a yī pō mī ta tōn a Sodom pō, a tēe anyāna naa chene na wa tō dīna.

XXIV Tiche n 'yere na korō yī ūka a 'yer tōorfō daar Nāanmūn na kāan Sodom nibe nībaal gar a yin.”

XXV A daar 'lōnō Yesu 'yer naa, “N dān a n Sāa Nāanmūn na ɪ a saaju nī a tēe wō jaa Soro, bojūu fō sool a yeke anyāna a yēn dēme sē tī ir wīll bibiir.

XXVI Ōō, n Sāa le le ɪ a fō popel ka fō maal.

XXVII “N Sāa den a yeke a jaa kō, nure jaa ba bōō a Bie ε, ka a Sāa ba le ε, nure jaa mī ba bōō a Sāa ε, ka a Bie ba le ε, nī a bala a Nāanmūn Bie na ir, na wīll ban a Sāa.

XXVIII “Yī wa a n sē, yin banyā na bal na yī tuo tuor ka a wōnō yī, un too yin a yī pēn.

XXIX Yī de a n daa tuo na yī jān yī a n sē, bojūu n un jomm soō, naa siir a n māe a n nyāa pō, yin nyen pēnfō kō a yī suu.

XXX Bojūu a n daa un kōmōkōmō, ka yin tōō tuo a tuor ala un na kō yī.”

XII

I A ba kor ε tiche ka Yesu kpe a pōō sālsōō tala a Pēnfō Būbir Daar. Kō kpēn a wō poturbo, ka ba piel forō a bōbie oōō.

II A Faraseemine na wa nye a le, ba soor a Yesu, “Fō nyen le na ba tu a nebināa a fō poturbo na ure a Pēnfō Būbir Daar o?”

III Ka a Yesu 'yer kō ba, “Yaa kar a Nāanmūn gān pō nye a le a Nāa David na dōō ɪ nī a wō nibe a kō na kpe ε?”

IV Wō kpēn a Nāanmūn yir ka 'lo nī a wō nibe tī de a paanōō 'lo ban ben kō Nāanmūn na ba 'wōb na ba tara sōr ε, ka ala ba ɪ a Juu nibe bōōrloro tēe ba le ε.

V Bū yaa kar a Mosesī nebināa pō le a Juu nibe bōōrloro a Pēnfō Būbir Daar a puorfō yir pō na ma tō tī na baa bōōlō a le bier ε?

VI Yelmāe le n 'yere korō yī, nure kōō ben ka na gar a puorfō yir.

VII A Nāanmūn 'yer a, ‘Nībaal le n bōōō, a ba ɪ dōn yin kō chom kō ma ε.’ (Hosea 6:6) Yin ta bōō a yeke nyā par, yī kō naa bōōlō nibe na ba maal deer ε, ūka bier le ba maal ε.

VIII A maa Nīsaal Bie le ɪ a Pēnfō Būbir Soro.”

IX Yesu yin a be chen a ba lōōfō yir pō,

X tī nye daba kōō nūu na kpi. Ka ba soor wō, “A tara na sōr ūka fō sāa baal a Pēnfō Būbir Daar o?” Ba soor a le bōōō ūka ba nye a wō pō 'yer 'yer.

XI Yesu soor naa, “Ala ɪ a yī āsōō tara na per ka wō lo bulo pō a Pēnfō Būbir Daar, ūme le fon ɪ? A ba ɪ fon ir won a bōō pō ε?”

XII A nīsaal gar per. A le jūu a sī nebināa bar sōr ūka fō maal vīla kō nure a Pēnfō Būbir Daar.”

XIII Wō 'yer kō a daba 'lo nūu na kpi, “Tur a fō nūu.” A wō tur ka a nūu wō jaa sa kaara a nūu nyā soō kaar.

XIV A Faraseemine yin na ba piel guoro a Yesu kōfō.

XV Yesu na wa bõon a le ban piel guoro ũka ba ı wo, wo yin a jie 'lo ka nıyoõ jaa turo wo. Wo sãan a bala an ɔɔro.

XVI Tı 'yer ko ba ũka ba ta 'yer a wo yele ko nıre jaa ε.

XVII Wo maal a nitõ, ka a le a Nãanmun na dõo 'yer tu a 'ye'yere Isaiya na ı yelmãe,

XVIII “A n tõtõnõ le a nyã un kaa ir, a 'lo n na nõ, a 'lo a n puõ na pelo. In yõõ won a n Sıe, ka wo muol a n 'yer tɔɔrfu yele ko a nıbe ba jaa.

XIX Wo ko tara nechıre bu ũmiere chelstı bu puõro gõmõ yõo ε.

XX Won siir wo mãe ko a bala na siir a ba mãe, tı na wo maal vıla ko a bala na ba tara sõnõ ε. Won ara na kpẽo tı tãn a sõo 'lo won na vẽ ka a nıbe sɔo de a Nãanmun yeltorstı.

XXI A wo yuor pu le a nıbe ba jaa na tara tuerto fo jie.” (Isaiya 42:1-4)

XXII Ba waan na daba na ı jõo tı ı wõo na tara sıdebe Yesu sã. Wo sãn a daba baal, ka wo nyere tı le 'yere jaa cheche.

XXIII Neer 'maan a nıyoõ ka ba sorõ taa ũka, kaa 'lo le ı a Nãa David Bie bu?

XXIV Tıche a Faraseemune na wa wõ a le ba 'yer naa, “Wo dire na sıdebe ka a yire bojũu, a sıdebe nãa Beeljebul le ko wo a kpẽo ka wo dire nı a sıdebe.”

XXV Yesu na bõon a le ban tıere, a wo 'yer ko ba, “Tẽe 'lo na ũma dẽdẽme jere taa ko kor ε. Tẽe 'lo bu yir kpẽe 'lo na ũma dẽdẽme jere taa ko ara ε.

XXVI Ala ı a Satan diin Satan ko yi na wo ũma dẽdẽme ũme le a wo nãalõõ na ı ara?

XXVII Ala ı Beeljebul le ko ma a kpẽo ka dire nı a sıdebe, tı a bala na ı a yı poturbo, bo le ba tara dire nı a sıdebe? A le jũu bala le na ı a yı 'yer tɔɔrbo.

XXVIII Ala ı Satan diin Satan ko yi na wo ũma dẽdẽme ũme le a wo nãalõõ na ı ara? Ala ı Nãanmun Sıe le ko ma a kpẽo ka dire nı a sıdebe ka a yire wiil ũka a Nãanmun nãalõõ ta yı naa.

XXIX ‘Nımun le nıre na tõo ı kar kpe gãdaa yir de a wo bonstı, 'lo ba de nie lũ a gãdaa nyã tı de a wo bonstı ε?

XXX “Nıre 'lo na ba be a n sã ε, tara man nı 'yer, nıre 'lo na ba puõ ma a sı kaal lõo taa ε wo ma yẽyel bar.

XXXI A le jũu n 'yere na korõ yı ũka nıbe na nyen yelbier jaa nı 'yerdeer jaa ban 'yer vẽ ko fo, tıche nıre 'lo na 'yer 'yerdeer 'yõõ a Nãanmun Sıe ko nye yelbier vẽ ko fo ε.

XXXII Nıre 'lo jaa na 'yer 'yerdeer 'yõõ a maa Nısaal Bie na nyen yelbier vẽ kofu, tıche nıre 'lo na 'yer 'yerdeer 'yõõ a Nãanmun Sıe ko nye yelbier vẽ ko fo ε. Dına nı daar kõo.

XXXIII “Ala ı tıe vıele na wo ma wõn wõvıel, ala ı tıe un tıdeer wo ma wõn wõdebe. Tıe jaa a wo wõmõ le ba ma de bõon wo.

XXXIV Yın waa bibiir! Nımun le yın tõo 'yer 'yer vıelstı ala ı yı un yelberbe? A ala na see a puõ le a nee ma 'yer.

XXXV A nıõ a yelsõn ala na be a wo puõm le wo ma 'yer, ka a nıdeer mı ma 'yer a yeldebe ala na be a wo puõm.

XXXVI Yelmãe jaa le n 'yere korõ yı ũka, a 'yer tɔɔrfu daar, nıre jaa na man 'yerdeer 'lo jaa borõ na dõo yı a wo nee pu.

XXXVII A fo 'yerbie le na wiil a le fon be, naa wiil a fo sõonaa.”

XXXVIII Be le ka a nee wiwiilbe nı a Faraseemune bamune 'yer, “Wiwile, sı buõro na ũka sı nye ne'maa tõmõ na ı jãne a fo jie.”

XXXIX Tiche ka wɔ 'yer kɔ ba, "A yin banyāna na ɪ a putudēme ni sēsēnbe ti bɔɔɔ ɪka n tō ne'maa tōmō ka a na ɪ jāne, tiche yi kō nye āsɔɔ jaa ε ka a Nāanmɪn 'ye'yere Jona jāne ba le ε.

XL Nɪtāa le a Jona na dōɔ gā a jānele pɔɔm ber ata ni tāsɔɔ gbulo ata le mi le a Maa Nɪsaal Bie mi na gā a yaa pɔ ber ata ni tāsɔɔ gbulo ata.

XLI A 'yer tɔɔrfɔ daar Ninive nɪbe na yin 'yōɔ a yin dɪna nɪbe 'yer, bojūu ba lieb a ba tɪer a Jona na dōɔ 'yer a Nāanmɪn 'yer kɔ ba, tiche yi kaa, a 'lo na gar a Jona ben ka.

XLII A pɔɔ nāa na yin be a par a 'yer tɔɔrfɔ daar na wɔ wa 'yōɔ a yin dɪna nɪbe 'yer, bojūu wɔ dōɔ yi be a tētɛer wa chel a Nāa Solomon yē 'yer, tiche yi kaa a 'lo na gar a Solomon ben ka.

XLIII "Sɪdɛer wa yi nɪre pɔ, wɔ ma chen dālpɔɔr pɔ ti bɔɔɔ pēnfɔ jie 'lo baa wa nye ε,

XLIV wɔ ma 'yer naa un lieb kul a yir 'lo pɔ un dōɔ yi. Wɔ wa nyen a yir ka wɔ ɪ yirkpɔlo na wɔ vɪele,

XLV ka wɔ chen ti bɔɔl sɪdebe ayopōi na tara a putuo gar wɔ ka ba ti kpɪere a be. Ka a nɪre nyā pāa ɪ dɛer gar a le won dōɔ be. Le le an kaara a yin putudēme a dɪna."

XLVI Wɔn chene 'yere ni a nɪyɔɔ, a wɔ ma ni a wɔ yeer wa ben yōo bɔɔɔ ɪka ba nye wɔ.

XLVII Nɪre āsɔɔ 'yer kɔ wɔ, "Nye a fɔ ma ni a fɔ yeer le be yōo bɔɔɔ ɪka ba nye fɔ."

XLVIII Tiche Yesu sɔɔr a nɪre 'lo na 'yer a 'yer kɔ wɔ, "An le a ɪ ma ni ba boo le ɪ a n yeer?"

XLIX Wɔ lieb tur a wɔ poturbo nūu ti 'yer, "Nye a n ma ni a n yeer!

L Nɪre 'lo jaa na maala a le a n Sāa na be a saaju na bɔɔɔ le ɪ a n yeer ni a n ma."

XIII

I A daar 'lōnō Yesu yin a yir pɔ ti jāne a man kōkoor.

II A nɪyɔɔ na lōɔ jūu wɔ kpēn jē a gboro pɔ, tiche ka a nɪyɔɔ ara a man kōkoor.

III Sokpar le wɔ lɔɔɔ wile ni ba yelyɔɔ, "Yɪ chele, kɔɔraa le yin wɔ bōbɔɔ bɔrfɔ jie.

IV Wɔ ti yaara na yɔɔɔ ni ka amune lo sɔr pɔ, ka lubil tuur di.

V A bōbie amune mi lon kɔsr pān ju naa bul ti kpi bojūu tān ba waa ε.

VI Tiche a mōtōɔ na wa nyāa, a bōbulo jɔɔl naa kpi, bojūu a ba ba nyibe ε.

VII Ka amune mi lo gɔɔr pɔ 'mataa bul ka a gɔɔr nōɔ fān ba.

VIII Tiche amune mi lon kōjō pɔ bul dōɔ jur kɔbaa, amune lujaata amune lijer ni pie.

IX Nɪre 'lo na tara toor wɔ chele."

X A poturbo wan a wɔ sē wa sɔɔr, "Bo le so fon ma lɔɔɔ a sokpar kɔɔ ba?"

XI Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yin 'lo un vē naa ka yi bōɔ a Nāanmɪn nāalōɔ yelɔɔlɔsɪ tiche a bala na che sokpar le n lɔɔɔ kɔɔ ba.

XII Nɪre 'lo jaa na tara Nāanmɪn tɪer, Nāanmɪn na vēn ka a nɪnyɪne bōɔfɔ pɔɔ 'yōɔ, tiche a bala jaa na ba bɔɔɔ a wɔ bōɔfɔ ε, Nāanmɪn na pɔɔn a ba tɪer.

XIII A par ni nyā un lɔɔɔ a sokpar kɔɔ ba, ba ma kaa naa ti maa nye ε, na ba ma wō ti maa bōɔ a par ε.

XIV Bala 'lo an un yelmæe ũka a le a Nāanmūn 'ye'yere Isaiya na dōo 'yer ũka, 'A nibe banyā na ma wō naa ti ba kō bōo a par ε, ban ma kaa naa ti ba kō nye ε.

XV A nibe banyā nyān dar naa ka a ba tobo pōo baa wōnō ε, na ba ũu a ba nibe, ka le ba le ε, ban taa kāan naa a ba nibe na ba wōn a ba tobo, na ba bōo a par, na ba lieb wa ka n sāa ba.' (Isaiya 6:9, 10)

XVI Tiche yūn 'lo, yū un boosōn dēme, a yū nibe na nye, ka a yū tobo mī wō.

XVII Yelmæe le n 'yere koro yū ũka Nāanmūn 'ye'yerbe yoo nū nitorsi yoo ta booro na ũka ba nye bon 'lo yūn nye tiche baa nye ε, na ba ta wō bon 'lo yūn wō tiche baa tōo wō ε.

XVIII "Yū pāa chele a kōraa sokpa par,

XIX Nire 'lo jaa na wō a Nāanmūn nāalōo 'yer ti ba bōo a par ε, a deer soo ma wan wa ir a bon 'lo na bor a wō nyāa pō, a bōbie anyā le, a ala na lo a sor pō.

XX Ala mī na lo a kōsir pān ju le a nire 'lo na wō a 'yer soo de fōfōo jaa nū popel,

XXI tiche a nire nyā ba ba nyibe ε, na wō di kānyir ara bālāa, a le jūu wōm bī beer kaa wa pōo wō a 'yer jūu, a nire nyā ma lo naa.

XXII A bōbie ala mī na lo a gōor pō, 'lo le a nire 'lo na wō a 'yer ti nō a wer ju nyevor yelwōnsi nū a wer ju bōboorsī fāun a 'yer ka waa dōo bie ε.

XXIII Tiche a bōbie ala na lo a kojō pō le a nire nyā na wō a 'yer bōo a par, 'lo le wō wōmō dōo jur, amine kōbaa, amine lijaata amine mī lijer nū pie."

XXIV Yesu le lob a sokpa āsoo kō ba, "Nūtō le un de a Nāanmūn nāalōo man. Nire āsoo le bor bōbiviel a wō pōo pō,

XXV nire jaa na wa gā gur baar, a dōsoo wan wa bor moi 'yōo a chi pō ti na wō kul.

XXVI A sōo 'lo a chi na wa ti bulo ka a moi mī bul puro.

XXVII "A daba tōtōnbo wan wa soor wō, 'Nīkpēε, a ba ũ bōbiviel le fō bor a pōo pō ε; ti nye a moi mī yi?"

XXVIII Ka wō 'yer kō ba, 'Dōsoo le tō a le.' A tōtōnbo soor wō, 'Fō booro na ũka si chen ti vō a moi bar bī?"

XXIX "Ka wō 'yer kō ba, 'Kai, yūn be vōnō a moi, yūn wa vōn a chi mī bar.

XXX Yū bar ka a 'mataa nōo ti tān a ũmafō daar, un 'yer kō a ũmanmarba ka ba dōo vō a moi lū lū chom bar ti ũma a chi 'yōo a n boor pō.' "

XXXI Yesu le lob a sokpa āsoo kō ba go, "A Nāanmūn nāalōo kaara naa fika kōkōo bir nire na de bor a wō pōo pō.

XXXII 'Lo le a bōbie a jaa pō bōbile tiche 'lo wa nōo, 'lo le ma ũ a tur a jaa pō tīkpēε, ka lubil ma 'yōo choor a wō ju."

XXXIII Wō le lob a sokpa āsoo kō ba, "A Nāanmūn nāalōo kaara naa fika dābil pōo na de 'yōo jō yoo pō ka a ir vō."

XXXIV Yesu den sokpar 'yere koro nū a nyoo a yelsi anyā, wō maa 'yer 'yer kō ba ka waa lob sokpa ε.

XXXV A nyā le na wiil ũka a le a Nāanmūn 'ye'yere na dōo 'yer un yelmæe, "ũka un ma den a n neε looro nū sokpar naa wiil yū yelsi ala na sool a wer pielōo daar." (Yiel Gān 78:2)

XXXVI Wō yin a nyoo pō kpe a yir, ka a wō poturbo wa a wō sē wa 'yere, wiil si a moi na be a pōo pō sokpa par.

XXXVII Ka wō 'yer kō ba, "A nire 'lo na bor a bōbiviel le a maa Nīsaal Bie.

XXXVIII A pɔɔ le ɪ a wɛr. A bõbivɛl le a Nāaŋmɪn nāalõs bibiir. A mɔɪ le a bala na ɪ a dɛɛr sɔɔ bibiir.

XXXIX A dõsɔɔ 'lɔ mɪ na bɔr le ɪ a tɪ. A ŋmafɔ le ɪ a wɛr baarfɔ daar, a ŋmaŋmarba le ɪ a Nāaŋmɪn malakasi.

XL “Lɛ ban na chɔm a mɔɪ bũu pɔ ka a di, le mɪ le na ɪ a wɛr baarfɔ daar.

XLI A maa Nɪsaal Bie na tɔn a n malakasi ka ba wa tuur a nɪsɔn a nāalõs pɔ, tɪche a bala jaa na vɛ ka a nɛbe maala yelbier nɪ yelbe-ɪrbe ba jaa mataa bar.

XLII Ka ba lob ba 'yõɔ bũu dagel pɔ, be le ban kɔnõ ɔɔɔɔ nɪ nyɪmɛ.

XLIII A bala na tor na chaar naa mõtõɔ kaar a ba Sāa nāalõs pɔ. Nɪrɛ 'lɔ na tara tobo wɔ cheɛ.

XLIV “A Nāaŋmɪn nāalõs kaara naa fɪka nɪrɛ na nyɛ nābonsɪ pɔɔ pɔ 'mɔɔ sɔɔl tɪche ka a wɔ pɔɔ pɛl, ka wɔ tɪ da a wɔ bonsɪ a jaa won tara tɪ dān a puo.

XLV “A Nāaŋmɪn nāalõs le kaara naa fɪka nɪrɛ na yɔɔɔɔ bɔɔɔɔ kɔsɪvɛl,

XLVI won wa nyɛ a āsɔɔ daa na be tuo, wɔ tɪ dān a wɔ bonsɪ a jaa tɪ dān.

XLVII “A Nāaŋmɪn nāalõs le nyentāan fɪka loyaar ban lob 'yõɔ man pɔ, kɔ nyɔɔɔ jādédémɛ.

XLVIII A loyaar na wa sɛɛ ba tɔɔn yin a gogoro ju, tɪ jānɛ tuur a jāsɔn 'yõɔ a pɛr pɔ, tɪ lob a jādebe bar.

XLIX Lɛ le an be a wɛr baarfɔ daar. A Nāaŋmɪn na tɔn a wɔ malakasi ka ba wa tuur a nɛdebe yin a numun pɔ,

L tɪ na ba lob a nɛdebe 'yõɔ a bũu dagel pɔ, be le ban kɔnõ tɪ ɔɔɔɔ nyɪmɛ.

LI “Yɪ bõɔn a yɛsɪ anyā na a jaa par ɔ?” Ka ba 'yɛr, “Ɔɔ.”

LII Ka wɔ 'yɛr kɔ ba, “A nɛɛ wɪlɛ āsɔɔ jaa ban wiil ka wɔ bõɔ a Nāaŋmɪn nāalõs yɛlɛ kaara naa fɪka yir sɔɔ na de bõpaalaa nɪ bõkoro yin a wɔ boor pɔ.”

LIII Yesu na wa wiil a sɔkpar anyā par, wɔ yin a be.

LIV Wɔ wan a wɔ māɛ paal pɔ tɪ piɛl wɪlɛ a nɛbe a ba lõɔfɔ jiiir, ka nɛɛr 'maa ba ka ba 'yɛr, “Nyɛ le a daba nyā nyɛ a yɛ nyā nɪ a ne'maa tɔmõ a nyā?”

LV A ba ɪ a mɪmɪɛɛ bidaba le ɛ? A ba ɪ a wɔ ma le ba bɔɔlɔ a Mɛɛr ɛ? A ba ɪ a wɔ yɛɛr nɪ Jemɛsɪ nɪ Josefɔ nɪ Simon nɪ Judas ɛ?

LVI A ba ɪ sin nɪ a wɔ yɛpɔbɔ ba jaa le 'mataa be a ka ɛ? Nyɪnɛ le a daba nyā nyɛ a kpɛɔ nyā?”

LVII Tɪ na ba tɔr a wɔ yɛlɛ. Tɪche ka a Yesu 'yɛr kɔ ba, “Nāaŋmɪn 'yɛ'yɛrɛ nyɛrɛ na 'yõɔfɔ jie jaa tɪche a wɔ māɛ tɛɛ nɪ a wɔ māɛ yir pɔ, wɔ maa nyɛ 'yõɔfɔ ɛ.”

LVIII Ban ba sɔɔ de wɔ jũu, waa tõɔ tõ ne'maa tõyɔɔ a be ɛ.

XIV

I A ber ala pɔ, a Herɔd na ɪ a Galilee nāa wõn a Yesu yɛlɛ

II na wɔ 'yɛr kɔ a wɔ tõtɔnbɔ, “Jɔɔn Kõsuor le tõɔ ir ɪ vɔr, ala le so ka wɔ tara a kpɛɔ tɔnõ nɪ a ne'maa tɔmõ anyāna.”

III A Nāa Herɔd vɛn ka ba nyɔɔ Jɔɔn lũ 'yõɔ nɪpɔɔ die pɔ a wɔ yɛbe Filip pɔɔ Herodiyas jũu.

IV Bojũu Jɔɔn ma 'yɛrɛ na kɔɔ wɔ ɪka, “A ba tara sɔr ka fɔ kul wɔ ɛ.”

V Herɔd ta bɔɔɔɔ na a wɔ kɔ fɔ tɪ joro a Juu nɛbe dābāɛ bojũu ba sɔɔn ɪka wɔ ɪn Nāaŋmɪn 'yɛ'yɛrɛ.

VI A Herod doofu bubir dāen daar, a Herodiyas bipoo sen bāne a nuyoo niem, ka a Herod puo pel

VII yoo jaa ka wo 'yōo nee ko a pōobile, "Soor ma bon jaa fon buoro in ko fo naa."

VIII A wo ma wiil won a bon 'lo won na soor, ka wo 'yer, "N buoro na uka fo 'yōo a Joon Kōsuor ju a la'yelma po ko ma a pōpānyāna."

IX A nāa puo sōo naa, tiche won faa 'yōo a nee a nuyoo niem uka a le a pōobile na buoro a i.

X Wo tōn ka ba ηmaa a Joon ju a nuyoo die po.

XI Ba 'yōon a ju a la'yelma po wa ko a pōobile, ka wo de ko a wo ma.

XII Joon poturbo wan wa 'moo a āgān ti ūu ti na ba ti 'yer ko a Yesu.

XIII A Yesu na wa wō a nitō, wo kpēn a gboro chen jiyuo 'lo wo yō. Tiche a nuyoo na wa wō a nitō ba yin a tēn ala po bier wo ni gbēe chen a be.

XIV Won wa yi a gboro po, wo nyen nuyoo ka nūbaal kpe wo tiche ka wo sāa a ba baalsi.

XV Mōtōo na wa mōro, a poturbo wa 'yer ko wo, "A ka in mogōo po ka a sōo mi po, bar a nūbe sor ka ba chen a tēbil po, ti da bōdiir di."

XVI Yesu 'yer ko ba, "A ba sēe uka ba chen e, yi ko ba bōkōo ka ba di."

XVII Ka ba 'yer ko wo, "Paanōosi anūu ni jāme ayi tēe le si tara."

XVIII Ka wo 'yer ko ba, "Yi de wa ko ma."

XIX Wo vēn ka a nuyoo banyāna jē tēe. Wo den a paanōosi anūu ni a jāme ayi ala dōl kaa saaju ti puor Nāanmūn yāan ti na wo ηma de ko a poturbo uka ba de pō a nūbe. Ka a poturbo de pō a nūbe.

XX Ba jaa din ti tiche ka a poturbo wob a bōηmaarsi ala na che sēe per pie ni ayi.

XXI A bala na di ti tēe in door tur anūu ka pōbo ni bibiir ba puo e.

XXII Ajienaa le, wo vēn ka a poturbo kpe a gboro gōo a man gōon tiche ka wo vē ka a nūbe yaar.

XXIII Won wa wel a nūbe baar, wo don a tōo ju uka wo ti soor Nāanmūn. Jāanoor na wa ta, wo chene na be a be a wo yō.

XXIV Tiche a kōsebe ηmen a gboro dādaal chiin tēer ka wo jāan a man nee, bojūu a kōsebe fōo gar ba naa.

XXV A wer na wa chaara wa la la la ba nyen a Yesu na chiine a kōo ju waara a ba sē.

XXVI A poturbo na wa nye a Yesu na chiine a kōo ju waara a ba sē, dābāe kpe ba naa, ka ba kō 'yer, "Kpīin le!"

XXVII Tiche ka a Yesu 'yer ko ba, "Yi tara kānyir, maa le, yi ta joro dābāe e."

XXVIII Pita 'yer ko wo, "N Soro, ala i fōo le vē ka chiine a kōo ju wa a fo sē."

XXIX Ka wo 'yer wo, "Wa," ka Pita yi a gboro po piel chiine a kōo ju waara a Yesu sē.

XXX Pita na nye a sesebe na furo yoo dābāe kpe wo naa, ka wo piel mōro a kōo po, ka wo buol, "N Soro, faa ma."

XXXI Ajienaa le, a Yesu tur a wo nūu nyoo wo ti 'yer, "Fōo soofu na ba jā bon e, bo so ka fo baala?"

XXXII Ban wa kpe a gboro po baar ka a sesebe ηmaa jaa jomm.

XXXIII A bala na be a gboro po gbur dumo puor wo ti 'yer, "Yelmāe, fōo le i a Nāanmūn Bie."

XXXIV Ban wa gōo a man baar ba chen a Genesareti wer po.

XXXV A tēe 'lo dēme na wa wō a wo yeke ba 'yer loor a paal 'lo wo jaa na ba waan bala jaa an ɔɔɔ,

XXXVI na ba wa sooro ũka ba sur a wo fuu nēe, a bala jaa na sur a fuu nēe sa naa.

XV

I A Faraseemune ni a nēe wiwillbe bamune na yi a Jerusalem wan a Yesu sē wa soor wo,

II “N̄mune a fo poturbo ba turo a si sāakpāmune wiilfo ε? Ba maa pēe a ba nuur ti di ε.”

III Ka a Yesu 'yer ko ba, “N̄mune ka yi sōo a Nāan̄mun nebinsi ti na yi turo a yi m̄ae wiilfo?”

IV Nāan̄mun 'yer naa, “Yōonō a fo sāa ni a fo ma,” (A Yifo Gān 20:12) ka ‘N̄re jaa wa po 'yōo a wo sāa bu a wo ma, ba ko wo.’ (A Yifo Gān 21:17)

V Tiche yin 'yer ũka n̄re 'lo jaa na 'yer a wo sāa bu ma ũka, soofō 'lo jaa in tara naa ko fo, n den ko Nāan̄mun.

VI Tiche na waa de a wo bōtarsi 'yōonō ni a a wo sāa ε, yin i a le, yi sōon Nāan̄mun nēe, ti na yi turo a yi m̄ae binfo.

VII Yin n̄er ayi dēme! Isaiya 'yer yelm̄ae ni won dōo 'yer ũka,

VIII ‘A n̄be banyāna den a ba n̄er 'yōonō ni ma tiche a ba nyān po, ba tōon jāan ma.

IX A ba puorfō ba tara tōnō ko ma ε, n̄saal wiilfo le ba wile.’ ” (Isaiya 29:13)

X Yesu bool a niyoo a ba wa a wo sē, ka wo 'yer ko ba, “Yi chele na yi bōo a par.

XI A ba i bon 'lo na ma tu a n̄saal nēe po kpe le ma sōo wo ε, tiche bon 'lo na ma yi a n̄saal nēe po le ma sōo wo.”

XII A poturbo wa 'yer ko wo, “Fo bōon naa an kpe a Faraseemune ban wō a 'yer nyā fon 'yer o?”

XIII Ka wo 'yer, “Tie 'lo jaa a n Sāa na be a saaju na ba sel ε, in vōo won bar.

XIV Yi bar ba, jōn le tōoro jōn. Jōo wa tōoro a wo jōo to soo ba jaa ma lon boo po.”

XV Tiche ka Pita 'yer ko wo, “Wiil a sokpa nyā par ko si.”

XVI Be le wo 'yer, “A yin mi na i a n poturbo ba bōo a par ε?”

XVII Yaa bōo ka bon 'lo jaa na tu a nēe po kpe a po po ma tun a par boo po yi bu?

XVIII Tiche bon 'lo na ma yi a nēe po, yin a tier po, anyāna le ma sōo a n̄saal.

XIX A n̄saal tier po le a tier d̄ebe ma yi, n̄re k̄fo, poodeyele, sēsēyele, n̄anyiyele, jir d̄as̄ie, ni a gagaryele ma be.

XX A anyāna le a bon̄si ala na ma sōo a n̄saal tiche n̄re na din n̄d̄ebe ba sōonō wo ε.”

XXI Yesu yin a be chen a Tire paal ni Sidon paal po.

XXII Be le a po na yi a Kanaan paal po yi piel ηmiere chelsi, “N Soro kaa a n n̄baal David Bie, a s̄id̄er le tara a n bipoo.”

XXIII Tiche a Yesu ba 'yer 'yer jaa ko wo ε. Ka a wo poturbo wa 'yer ko wo, “Dii wo bar, wo pooro sin gōmō.”

XXIV Ka wo 'yer, “A piir ala na bor a Isral n̄be po tee 'yōo le ba tō ma.”

XXV Tiche ka a po wa gbur dumo a wo niem 'yer, “N Soro, sōo ma.”

XXXVI Ka a Yesu 'yer, "A ba sɛɛ ɪka fɔ de bibiir bōdiir lob 'yɔɔ baar ɛ."

XXXVII Ka a pɔɔ 'yer, "Ɔɔ, n Soro, a baar gba ma dire na a bōdi pɔr pɔr ala na ma ŋmara loro a ba nɪkpɛɛ dakɔɔ pɪlem."

XXXVIII Ka Yesu 'yer kɔ a pɔɔ, "Pɔɔ, a fɔ sɔɔfɔ herma naa! A ɪ kɔ fɔ a lɛ fɔn bɔɔɔɔ." A wɔ bipɔɔ sɔ naa a dɛdɛɛ daa 'lɔnɔ.

XXXIX Yesu na wa yi a be, wɔ den a Galilee man yal kōkoor 'lana, na wɔ tɪ do tɔɔ ju jānɛ.

XXX A nɪɔɔ tara na a nɪbɛ gbɛɛ na kpi kpi, nɪ jɔn, nɪ a gbersɪ, nɪ a wɔn 'matāan baalsɪ yɔɔ waan a wɔ sɛ. Ba wa bin ban a wɔ niem a wɔ sāa a ba jaa baalsɪ.

XXXI Nɛɛr 'maan a nɪbɛ ban wɔ ka a wɔn 'yerɛ, ka a gbersɪ sa chiine ka a bala a gbɛɛ nɪ na kpi kpi mɪ sa ka a jɔn mɪ nyɛɛ. Ka ba dāna a Isral nɪbɛ Nāanmɪn.

XXXII Yesu bɔɔl a wɔ poturbo wa 'yer kɔ ba, "Nɪbaal kpe ma naa nɪ a nɪɔɔ banyāna bojūu ba ben a n sɛ ber ata tɪ ba di bon jaa ɛ, n ba bɔɔɔɔ ɪka n vɛ ka ba lɛb chiine kɔ ɛ, amɪnɛ ban wa lon sɔr pɔ."

XXXIII Ka a wɔ poturbo 'yer kɔ wɔ, "Nyɛ lɛ sɪn nyɛ paanɔɔ a dālpɔɔ nyā pɔ tɔɔ kāan a nɪɔɔ banyāna?"

XXXIV Ka Yesu sɔɔr ba, "Paanɔɔ anmɪnɛ lɛ yɪ tara?" Ka ba 'yer, "Ayopɔi nɪ jānɛ bālāa."

XXXV Wɔ vɛn ka a nɪbɛ jānɛ tɛɛ.

XXXVI Ka wɔ pāa de a paanɔɔsɪ ayopɔi nɪ a jābālāa ala na wɔ puor Nāanmɪn yāan, tɪ na wɔ ŋma de kɔ a wɔ poturbo, ka ba de pɔ a nɪbɛ.

XXXVII Ba jaa dɪn tɪ, ka a poturbo wob a bōŋmaar 'yɔɔ pɛr ayopɔi.

XXXVIII A bala na di ɪn dɔɔr tur anaar, ka pɔbɔ nɪ bibiir nūu ba pɔɔ ɛ.

XXXIX Wɔn wa vɛ ka a nɪbɛ yaar baar wɔ kpɛn a gboro na wɔ chen Magadan paal pɔ.

XVI

I A Faraseemɪnɛ nɪ a Saduseemɪnɛ wan ɪka ba bɛɛr Yesu kaa na ba 'yerɛ, "Wiil sɪ nɛ'maa tɔmɔ na ɪ jānɛ na yi a saaju."

II Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Ala wa ɪ jāanɔɔr lɛ, yɪ ma 'yer ɪka a wer chaar naa bojūu a saaju mɔɔ naa.

III Ala wa ɪ bibio lɛ, yɪ ma 'yer ɪka saa na wan a dɪna, a julɔjuur sɔb naa ka saa koro. Yɪ ma kāan a saaju tɪ 'yer ɪka saa na wan bɪ wɔ kɔ wa ɛ, yɪ bɔɔn a tɛɛ nɪ a saaju 'yer ma 'yer, ŋmɪnɛ a yɪ kɔ tɔɔ bɔɔ a jānsɪ a dɪna ɛ?

IV Yɪn yelbe-ɪrbe nɪ sɛsɛnbe lɛ bɔɔɔɔ ɪka n tɔ nɛ'maa tɔmɔ ka yɪ kaa, yɪ kɔ nyɛ nɛ'maa tɔmɔ ka a Jona nɛ'maa tɔmɔ ba lɛ ɛ." Be lɛ wɔ bar ba tɪ chen.

V A poturbo iin ba tɔɔ de paanɔɔ ɛ, tɪ na ba gɔɔ a man gɔɔn.

VI Ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ gu yɪ māɛ a Faraseemɪnɛ nɪ a Saduseemɪnɛ dābɪl pɔ."

VII Ba piel mana kɔɔ taa, "Sɪn ba waan paanɔɔ jaa lɛ so."

VIII Yesu na wa bɔɔn wɔ 'yer naa, "Yɪn sɔɔfɔ na ba jā bon ɛ, ŋmɪnɛ a yɪ 'yerɛ ɪka yaa tara paanɔɔ ɛ?

IX Yaa nyɛ bɔɔ a par sɛrɛ bɪ? Yaa tɛrtɔ a paanɔɔsɪ anūu a nɪbɛ tur anūu na di faa tɪ yɪ wob a bōŋmaar 'yɔɔ a pɛr pie nɪ ayi bɪ? Yaa tɛrtɔ a paanɔɔsɪ anūu a nɪbɛ tur anūu na di faa tɪ yɪ wob a bōŋmaar 'yɔɔ a pɛr pie nɪ ayi bɪ?

X Bu a paanõosi ayopõi a nibe tur anaar na di faa ti yi wob 'yõo per ayopõi bu?

XI Bo le so ka yaa tier bõo uka a ba i paanõo le n 'yere e? Yi gu yi mæ a Faraseemine ni a Saduseemine dâbul ye le po."

XII Be le ba paa tier bõon uka a ba i a paanõo dâbul le e tiche ba bõon a Faraseemine ni a Saduseemine wiilfo.

XIII A Yesu na wa kpe a Sisariya Filipai paal po, wo soor a wo poturbo, "An le a nibe 'yer uka a maa Nisaal Bie i naa?"

XIV Ka ba 'yer, "Bamune 'yer uka Joon Kõsuoro, ka bamune mi 'yer uka Elaija le, ka bamune mi 'yer uka Jeremiya bu a Nãanjmun 'ye'yere asoo le."

XV Tiche a wo soor ba, "An le yin 'yer uka n i naa?"

XVI Ka Simon Pita 'yer, "Fõo le a Ni-iraa, a Nãanjmun Vor Bie."

XVII Ka Yesu 'yer ko wo, "Fo ju nõmõ na Simon, Jona bie! A ba i nisaal ni nure le ir wiil fo e, tiche a n Saa na be a saaju le.

XVIII Maa le 'yere korõ fo, a fõo Pita, a par le kosir pie, a fo 'yer nyana po le, in tu bool nibe a ba wa soo de ma ka a kpõi tee kõ tõo ba e.

XIX In ko fon a saaju nãalõo pãn bie, bon 'lo jaa fon lü ka a wer po, a mun lün a be a saaju, bon 'lo jaa fon for bar ka a wer po, a mun for bar a be a saaju."

XX Ka wo paa kpãkpãan a wo poturbo uka ba taa 'yere korõ nure jaa uka 'lo le i a Ni-iraa e.

XXI An piel a sõo 'lõnõ a Yesu piel 'yere korõ ba uka won chen Jerusalem ti di dooye a niberi ni a Juu nibe boorlo niberi ni a nee wiwilbe nuur po, ka ba ko wo, ka a ber ata daar a wo le ir i vor.

XXII Ka Pita too wo yin chëchëe na wo ti piel 'yere, "N Soro, Nãanjmun ko soo ka a ye le nyã i fo e."

XXIII Tiche a Yesu heb 'yer ko a Pita, "Too lan ka ti che ma. Fo in Satan, na fo i gber ñme bon ko ma. Faa tara Nãanjmun bonst tier e, tiche nisaal bonst tier le fo tara."

XXIV Ka a Yesu paa 'yer ko a wo poturbo, "Ala i asoo jaa booro na uka wo i a n poturo, wo 'laar a wo mæ ti 'moo a wo daa tuo turo ni ma.

XXV A nure 'lo na booro uka wo faa a wo nyevor na bor wo naa, tiche nure 'lo mi na bor a wo nyevor a maa jüu, na nye wo naa.

XXVI Ala i nure tara naa a wer ju bonst a jaa, ti bor a wo nyevor, bo tõnõ le won nye? Bu bo le won de teen a wo nyevor?

XXVII A maa Nisaal Bie na waan naa Nãanjmun tur ni a wo malakasi wa yab nure jaa bon 'lo won maal.

XXVIII Yelmæ le n 'yere korõ yi uka a yi bamune na ara a ka kõ kpi e, ti na yi nye a maa Nisaal Bie na waara a n nãa difo jie."

XVII

I A ber ayooob daar, Yesu tara na Pita ni Jemesi ni a wo yebe Joon don tõwõo ju a ba tee.

II Wo chil wo mæ a ba niem, ka a wo nie nyile mõtõo kaar, ka a fuu pel nyile bõu kaar.

III Mosesi ni Elaija mi wa dũun yi ara a wo sã, ka ba wa 'mataa 'yere.

IV Pita 'yer ko Yesu, "N Soro, a vila na ka sin kpiere a ka. Ala i fo soo naa, in 'yõon seer ata a ka na, ka fo so a asoo, ka Mosesi mi so a asoo, ka Elaija mi so a asoo."

V Won chene 'yere ka a julöjupula wa pöö ba naa, ka Nāanmun kōkor 'yer be a julöjuur pö, "Nyā le a n Binōnāa, a n pöö pel wö naa, yi chele a wö 'yer."

VI A poturbo na wa wö a nitö däbāe kpe ba naa ka ba lo kpa tēe.

VII Tiche ka Yesu wa sur ba ti 'yere, "Yi ir, yi ta joro däbāe ε."

VIII Ban wa döw kaa, baa nye nre jaa ka a Yesu tēe ba le ε.

IX Ban wa yi a töw ju suro, Yesu kpāa ba naa, "Yi taa 'yere koro nre jaa a bon 'lo yin nye ε, ti tān a daar 'lo a maa Nısaal Bie na lēb ir a kūu pö."

X Ka a wö poturbo söor wö, "Nmune le a i ka a nee wiwiilbe 'yer ika Elaija le na de nie wa?"

XI Ka Yesu 'yer, "Sire jaa le, ika Elaija wa naa wa choor a boni a jaa.

XII Tiche yelmāe le n 'yere koro yi ika Elaija den nie wa ka baa böw wö ε, tiche ba i won a le na pel a ba pöö. Le mi le a maa Nısaal Bie mi na di a döoye a ba nuur pö."

XIII Be le a poturbo pāa böön ika Jöön Kōsuoro 'yer le wö 'yere.

XIV Yesu ni a wö poturbo na wa chen a nyöw sē, daba wa gbur dumo a wö niem,

XV ti 'yer, "N Soro, kaa a n bie mıbaal, kpögul le wö loro na wö dire döoye jöw, söw āsöw wö ma lon būu pö bu köw pö.

XVI N tara won waan a fö poturbo sē, tiche baa töw sāa wö ε."

XVII Ka a Yesu 'yer, "Yin dına nibe babāma dēme, a yi söwfo na ba jā bon ε, n be a yi sē naa ti tān dabor? N tara ni yi kānyir jā nmine?" Ti 'yer a daba, "Töw a bie wa kö ma."

XVIII Yesu tān a sīdeer ka wö yi a bie pö, a dēdēe daa ka a bie sa.

XIX A poturbo wan a Yesu tēe sē wa söor, "Nmune a i ka sün ba töw dii a sīdeer bar ε?"

XX Wö 'yer kö ba, "Bojūu a yi söwfo ba jā bon ε. Yelmāe le n 'yere koro yi, yin tara söwfo kö jā a kököw bir, yin 'yer kö a töw nyāna, ir a ka chen a be; won ir chen. Ti ye le jaa kö i kpēw kö yi ε." 1

XXI Ban wa löw taa a Galilee, Yesu 'yer kö ba, "Ban gar 'yöw a maa Nısaal Bie ka n di döoye a nibe nuur pö.

XXII Ban kö maa naa, ka a ber ata daar ka n lēb ir i vor." Ban wö a nitö, ba pöor söw naa.

XXIII A Yesu ni a wö poturbo na wa ta a Kapenahum, a puorfo yir löpodierbe wa 'yer a Pita, "A yi wiwile maa yab a puorfo yir löpoo bu?"

XXIV Ka wö 'yer, "Jöw, wö ma yab naa." Pita na wa ta a yir, Yesu le de nie söor Simon, "Bo le fö tier?" Ba boo le ma yab a löpoo kö a wer ju nāmine? A ba bibiir le bu nyor le ma yab?

XXV Pita na 'yer ika nyor sē, le Yesu 'yer kö wö, "A le a bibiir son ba māe.

XXVI Tiche saa böorö ika si söw a nibe banyāna pöö ε, yi chen a man pö ti lob a jāpāi, yin wa ir a jādöw 'lo yi yuo a nee, yin nyen libir, yi de ya a si löpoo. De a jām 'lo fon döw nie nyöw, föw wa haa a wö nee fon nyen libibir, de a 'lo yab a si löpoo."

XVIII

I A söw löwö le a poturbo wa a Yesu sē na ba wa söor, "An le i kpēe gar ba jaa a Nāanmun nāalöw pö?"

1 XVII:XX 17:20 A gāma amune pö, baa 'yöw a pöfo lıjer ni bö'yen ε ika, 21Tiche yi kö töw a sīdeer nyā töw dii bar ε, ka ala ba i Nāanmun söorfo ni kö galfo le ε.

II Wɔ bɔɔl bibile na wɔ vɛ a wɔ ara a ba pɔ,

III tɪ wɔ 'yer, "Yelmāe le n 'yere koro yi, yin baa lieb na yi kaara fika bibiir kaar ε, yi kɔ tɔɔ kpe a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ ε.

IV A le jūu, nure 'lo na sur wɔ mae a bibile nyāna kaar, le ɪ a kpɛε gar ba jaa a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ.

V "Nure 'lo jaa na de a bibile nyāna a n jūu, maa le wɔ de.

VI Tiche, ala ɪ āsɔɔ jaa mɪ vɛ naa a bɔbɪle nyāna na sɔɔ ma ɪ yelbier, a nnyune 'lɔnɔ, bala 'mɔɔ nɛr lū yɔɔl a wɔ nyife pɔ daa 'yɔɔ a man pɔ, ala sa.

VII "Nebier le kɔ a wer, a beer kaa na vɛ ka ba ɪ yelbier. Beer kaa na wa naa, tiche nebieer le kɔ a nure 'lo 'yɔɔ an tu wa!

VIII Ala ɪ a fɔ nūu bu gber vɛ naa ka fɔ ɪ yelbier, ηmaa wɔ lob bar. Fon tɪ kpe a nyevor pɔ nɪ nūηmaa bu gberηmaa sān fon tara a nuur nɪ a gbɛε a jaa ayi tɪ na fɔ tɪ kpe a wɔm jie a be a būu na ba kpīine ε.

IX Ala ɪ a fɔ nɪbir mɪ vɛ naa ka fɔ ɪ yelbier, 'loo lob bar. Fon tɪ kpe a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ nɪ nɪbifɛ sa naa fon tara a nɪbie ayi tɪ na fɔ tɪ kpe wɔm jie.

X "Yɪ bɔɔn sɔ na yi taa kaara a bɔbɪl banyāna āsɔɔ pɔɔ ε, yelmāe jaa le n 'yere koro yi a ba malakasi ben a saaju ma kaara a n Sāa niem. ²

XI "Bo le yi tier? Ala ɪ a nure āsɔɔ tara na piir kobaa, ka bɔ'yen wa bɔr, a ba ɪ won bar a kobaa forbir ala a pechiin baa pɔ, tɪ yɔɔɔ bɔɔɔ a bɔ'yen 'lo tɪ tān a sɔɔ 'lo jaa won na tɪ nye wɔ bu?

XII Yelmāe le n 'yere koro yi, 'lo wa nye wɔ, nɔɔ ma kpe wɔ naa gar a kobaa forbir ala na ba bɔr ε.

XIII Le nɪ wɔ ju mɪ le ɪka a ba ɪ a yi Sāa saaju bɔfɔ ɪka a bɔbɪl banyāna āsɔɔ wɔ bɔr ε.

XIV "Ala ɪ a fɔ yebe āsɔɔ ɪ fon yelbier, chen tɪ wiil wɔ a wɔ sɔɔnaa fɔɔ nɪ a 'lo tɛε. 'Lo wa sɔɔ a wɔ bɔrfɔ, yi le ɪn yeer go.

XV Tiche 'lo ba wa sɔɔ a fɔ 'yer ε, tara nɔbɔ'yen bu nɔbe ayi chiin, ka a nɔbe ayi bu nɔbe ata di a 'yer dāasɛ. (*Moses Gāma Na Tu Ata 19:15*)

XVI 'Lo wa tɔr a nɔbe bala niem, 'yer kɔ a pupuorbiir, ka 'lo wa chene tɔr na waa tu a ba nɛε ε, fɔ maal wɔ fika a le fon na maal a nɪyuo, bu a lɔpodier kaar.

XVII "Yelmāe le n 'yere koro yi, bon 'lo jaa yin lū ka a wer pɔ, mɪ lūn a saaju bon 'lo yin lor bar a wer pɔ a mɪ lor bar a saaju.

XVIII "Yelmāe le n 'yere koro yi, a yi nɔbe ayi tara sɔɔfɔ sɔɔr bon jaa, a n Sāa na be a saaju na kɔ yi naa.

XX Jie 'lo nɔbe ayi bu ata na ara nɪ a maa yuor, n ben a ba pɔ."

XXI Pita wan wa sɔɔr wɔ, "N Soro, ala ɪ a n tɔ sɔɔ ɪ man yelbier gbɛε anmɪne le ɪn vɛ bar wɔ? Gbɛε ayopɔi (7) bu?"

XXII Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "N 'yere na koro fɔ a ba ɪ gbɛε ayopɔi ε, tiche gbɛε lɔjaata nɪ pie nɪ ayopɔi gbɛε ayopɔi (77)."

XXIII "A le jūu a Nāanmɪn nāalɔɔ na nyentaa fika nāa na bɔɔr ɪka 'lo nɪ a wɔ tɔtɔnbɔ ba guor a ba libie kaa.

XXIV Won wa tɪ piel guoro a libie yebe ba nyɔɔn āsɔɔ na di wɔ turo pie sān waan a wɔ sɛ,

XXV won kɔ tɔɔ yab a sān ε, a wɔ nɪkpɛε 'yer ɪka ba da 'lo nɪ a wɔ pɔɔ nɪ a bibiir nɪ a wɔ bonstɪ a jaa yab a sān.

² XVIII:X 18:10 A gāma amune pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfo pie nɪ bɔ'yen ε ɪka, 11A maa Nɪsaal Bie wan ɪka n wa faa a bala na bɔr.

XXVI “Ka a tötönõ lo gbur dumo a wò niem looro nuur 'yere, ‘Tara ni ma kānyir, in yab a fo sāma a jaa.’

XXVII A nūkpēe kāan a wò nūbaal ti vē a wò sāma kò wò, ti bar wò.

XXVIII “Tiche, a daba nyā ni wò ju na wa yi a yōo nye a wò tötōto soo na di wò toofar kōbaa sān, wò chum a daba kōkor pò ti 'yer, ‘Yab ma a sān fon di.’

XXIX “Ka a tötönõ nyā ni lo gbur dumo ti sooro, ‘Tara ni ma kānyir, ti in yab fon a sān.’

XXX “Ka wò tor, ti nyoo wò chiin ti poo ti tñn a sōo 'lo won yab a sān.

XXXI A wò tötōtaaba na wa nye a le won i, ba poo sōo naa, ka ba chen ti man a jaa kò a nūkpēe a le jaa na i.

XXXII Ka a wò nūkpēe bool wò wa soor wò, ‘Fōo tötōputuo soo. Fon soor ma jūu le so ka n vē a sān bar fo.

XXXIII Fo ni kō naa kaa a fo tötōto soo nyā nūbaal nitāa a le in kaa a fo nūbaal ε?”

XXXIV A wò nūkpēe suur ir naa ka wò de wò tur ika ba ti poo wò ge wò ti tñn a daar 'lo won yab a sān a jaa.

XXXV “Le ni le a n Sāa na be a saaju na i yi ni, yin baa vē a yi yebe yelbier bar ε.”

XIX

I Yesu na wa 'yer a anyā baar, wò yin a Galilee chen Judiya paal pò, a Jordan man gōon.

II Nyoo turo wò naa, ka wò sāa a ba baalsi a be.

III Faraseemune bamune wan a wò sē ika ba wa beer wò kaa, na ba soor wò, “Soor ben be ika daba wò bar a wò poo yeke kōo jūu bi?”

IV Ka Yesu 'yer, “Yaa kar a be a nire 'lo na maal ba a pielfo daar ‘Maal daba ni poo’ ”, (A Pielfo Gān 1:27)

V na wò 'yer, “A le jūu, daba na bar a wò sāa ni a wò ma, tiche ka 'lo ni a wò poo i bō'yen, ka ba jaa ayi i āgān bō'yen? (A Pielfo Gān 2:24)

VI Baa le chene i ayi ε, tiche ba in āgān bō'yen. A le jūu, bon 'lo Nāanmin na 'mataa, nire wò ta oor aa ε.”

VII Ka ba soor wò, “Nmune ka a Mosesi 'yer ika si kò wò poo bar gān, ti bar wò?”

VIII Ka wò 'yer kò ba, “Bojūu a yi nyākpāen jūu le so ka a Mosesi bar a soor ika, yi bar a yi pobo, tiche a pielfo daar a ba dōo be a le ε.

IX A le jūu, n 'yere na koro yi, nire 'lo jaa na bar a wò poo, ka ala ba i sēfo jūu ti kul poo yuo, wò soon a kul taa.”

X A wò poturbo 'yer kò wò, ala i le le a be a daba ni a wò poo, a ba sēe ika nire wò kul poo ε.

XI Tiche ka wò 'yer kò ba, “Nire jaa kō tōo soo a wiilfo nyā ka a bala a Nāanmin na vē a ba bōo a par tēe ba le ε.

XII Bamune ben be na ba door ε, an i le le ba doo ba ka be, ka bamune ni a ba taaba le maal ba ka baa door ε, ka bamune ni tor a kul taa a Nāanmin nāalōo jūu, 'lo jaa ni na tōo soo a wiilfo nyā, wò soo.”

XIII Nibe waan na bibiir ika wò dool ba a wò nūu na wò soor Nāanmin kò ba. Tiche a poturbo min 'yōo a bala na waan ba.

XIV Ka a Yesu 'yer, “Yi bar a bibiir soor ka ba wa a n sē, yi ta pii ba soor ε, a banyā taaba le so a Nāanmin nāalōo.”

XV Wò dool ban a wò nuur soor Nāanmin kò ba, ti chen.

XVI Be le ka nure āsōo wa a wō sē wa sōor, “Wiwile, bo yelwila le un i naa nye nyevor na ba tara baarfō ε?”

XVII Ka a Yesu sōor, “Ŋmune a fō sōro ma bon 'lo na i vīla? Nibō'yen tee le i nubie. Ala i fō bōoro na ika fō nye nyevor turo a nebinsi.”

XVIII Ka daba sōor wō, “A boo?” Ka Yesu 'yer, “Ta ko nure ε, ta sē ε, ta ju ε, ta di jir dāaste ε,

XIX 'yōōnō a fō sāa ni a fō ma, (*A Yifo Gān 20:12-16*) na fō mi le nō a fō tō sōo a fō māe kaar.”

(*Mosesi Gāma Na Tu Ata 19:18*)

XX Ka a daba 'yer ko wō, “N tu naa anyāna a jaa, bo le che ma?”

XXI Ka a Yesu 'yer ko wō, “Ala i fō bōoro na ika fō i cheche, ti de a fō bōtarsi a jaa da, na fō de a libie ko a nōn dēme, fon nyen a Nāanmun nāalōo ti na fō wa turo ma.”

XXII A daba na wa wō a nūtō, wō chiin naa posōo bojūu wō tara na bōtarsi.

XXIII Ka Yesu 'yer ko a wō poturbo, “Yelmāe le n 'yere yi, an un kpēo tara sōo na kpe a Nāanmun nāalōo pō.

XXIV Sire jaa le n 'yere koro yi go, an un kōmōkōmō ka nyōoma na kpe kparpii bōo pō gar tara sōo na kpe a Nāanmun nāalōo pō.”

XXV A poturbo na wa wō a nūtō, nēe 'maa ba naa ka ba sōro, “An le na pāa nye faafō?”

XXVI Ka Yesu kaa ba ti 'yer, “Ala na i tuo nure sē, Nāanmun sē ye le jaa ba i tuo ε.”

XXVII A Pita 'yer ko wō, “Nye sin bar bonst a jaa ti wa turo fō? Bo sāyar le sin nye?”

XXVIII Yesu 'yer ko ba, “Yelmāe le n 'yere koro yi, a bonst a jaa bōpaalaa lebfō daar, a maa Nīsaal Bie na jāne naa a tur nāalōo dakoo ju. Ka a yin bala mi na turo ma mi jāne a nāa dakoo pie ni ayi ju, tōoro a Isral bala pie ni ayi 'yer.

XXIX Nure nyā jaa na bar a wō yir bu yeer bu yepobo, bu sāa, bu ma, bu bibiir, bu puo a maa jūu na nyen dooltaa gbēe kōbaa ti tara nyevor na ba tara baarfō ε.

XXX Tiche a nyōo na de a nie na wa ben puor, tiche ka a puor dēme ni wa de a nie.

XX

I “Nāanmun nāalōo nyentāan fika daba kōo na dōo ŋmaa ir bibio jaa pipi yi ika wō ti bō nibe ka ba chen ti ko wō puo pō.

II Wō sōo naa ika wōn yab ba naa a le ban na de a bibir gbul ka wō tara ba chiin a wō puo pō.

III “A mōtōo ni le wa do bālāa wō yin ti nye a nibe bamine na ara a daa pō na baa maala bon jaa ε.

IV Ka wō 'yer ko ba, ‘Yi mi chen a n puo pō ti un yab yin naa a le jaa na seen.’

V Ka ba sōo chen. Ti wō le yi go a mōtōo na wa virō gar ju sālsōo ni a mōtōo na wa suro a tur pō na wō ti bō a nibe bamine mi.

VI A jāano'maar sōo, wō le yin ti nye bamine mi na chene jē pōro jaa. Ka wō sōor ba, ‘Bo le so a dina yin jāne ba maala bon jaa ε?’

VII A ba 'yer, ‘Nure jaa ba sōor si kōb ε.’ Ka wō 'yer ko ba, ‘Yi wa a si chen a n puo pō a yi ti ko.’

VIII “Jāanōor na wa ta, a puo sōo 'yer ko a nure 'lo na kaara a wō puo, ‘Bōol a tōtōnbo ko ba a ba libie, de nie piel a bala na bier wa ti tān a bala na dōo nie wa.’

IX “A bala na wa bɛr wa āsɔɔ jaa den a bɛbir gbul libir.

X A dɔɔ nie dēme na wa tɪ wa, ba tɛr ɪka ban nyen gar a lɛ, tɪche a wɔ kɔ āsɔɔ jaa mɪ bɛbir gbul libir.

XI Tɪche ban wa de a lɛ baar, ba vɔn nɛɛr ‘yɔɔ a puo sɔɔ,

XII na ba gɔɔnɔ a puo sɔɔ ‘yɛrɛ, ‘A nɛbɛ banyāna wa bɛr wa tɪ fɔ yab sɪ jāta, nɪ sɪn na ŋmaa ir nɪ ɔɔr wa tɔ lɛɛ ka mɔtɔɔ ŋme sɪ tɪ mɔrɔ.’

XIII “Ka wɔ lɛb sɔɔr a ba āsɔɔ, ‘N badaba, n ba ɪ fɔ dɛɛr ɛ, a ba ɪ yɪn lɛ sɔɔ ɪka yɪn den a bɛbir gbul libir ɛ?”

XIV De a fɔ libir chiine. Maa lɛ nɔ naa kɔ a puor dēme nɪtāa a lɛ ɪn kɔ yɪ.

XV N ba tara sɔr na de a n libie ɪn a lɛ ɪn bɔɔrɔ bɪ? Bɪ fɔ tara nyuur nɪ a n maal vɪla?”

XVI “A lɛ jūu, a puor dēme na wa ben niem ka a nie dēme mɪ wa be a puor.”

XVII Yesu na wa pāa duoro a Jerusalem, wɔ tara na a poturbo pie nɪ ayi yɪn chɛchɛɛ na wɔ tɪ ‘yɛr kɔ ba,

XVIII “Nyɛ, sɪ ben duoro a Jerusalem ka ban tɪ de a maa Nɪsaal Bie ‘yɔɔ a Juu nɛbɛ bɔɔrlo nɛbɛrɛ nɪ a nɛɛ wɪwɪllbe nuur pɔ.

XIX Ban de man kɔ a bala na ba ɪ a Juu nɛbɛ ɛ, ka ba la ma, tɔrɔ ma, chɛrɛ nataar ‘yɔɔnɔ ma, na ba ge ma, tɪ kɔ ma, ka a ber ata daar ka n ir ɪ vɔr go.”

XX Be lɛ ka Jebedee pɔɔ tara a wɔ bibiir ayi waan a wɔ sɛ wa lo gbur dumo a wɔ niem na wɔ sɔɔrɔ bon kɔɔ.

XXI Ka a Yesu sɔɔr wɔ, “Bo lɛ fɔ bɔɔrɔ?” Ka wɔ ‘yɛr, “Vɛ ka a n bibiir banyā ayi ka āsɔɔ jānɛ a fɔ nɪsɔɔ ka āsɔɔ mɪ jānɛ a fɔ gɔbaa jie a fɔ nāalɔɔ pɔ.”

XXII Ka a Yesu ‘yɛr, “Faa bɔɔ a bon ‘lɔ fɔn sɔɔrɔ ɛ. Ban tɔɔ nyūn a dɔɔyɛ ŋmele ‘lɔ ɪn na nyūn ɔ?” Ka ba ‘yɛr, “Sɪn tɔɔ naa.”

XXIII Ka a Yesu ‘yɛr kɔ ba, “Yɪn tɔɔ nyūn a n ŋmele tɪche maa kɔ tɔɔ ‘yɛr a buor sɔɔ na jānɛ a n nɪsɔɔ bɪ a n gɔbaa jie ɛ, ka a bala a n Sāa na chɔɔr kɔ tɛɛ ba lɛ ɛ.”

XXIV A poturbo pie bala na wa wɔ a nɪtɔ, ba nyen naa a yɛɛr ayi bala suur.

XXV Ka a Yesu bɔɔl ba waan wa ‘yɛr, “Yɪ bɔɔn na ɪka a bala na kaara a nɛbɛ bala na ba ɪ a Juu nɛbɛ lɛ kaara ba bon jaa pɔ, ka a ba nɛbɛrɛ tɔɔ ba.

XXVI A kɔ tɔɔ be a lɛ a yɪ pɔ ɛ, tɪche nɪrɛ ‘lɔ na bɔɔrɔ ɪka wɔ ɪ a yɪ kpɛɛ, wɔ ɪ a yɪ tɔtɔnɔ.

XXVII Nɪrɛ ‘lɔ mɪ na bɔɔrɔ ɪka wɔ ɪ a yɪ nɪdiere, wɔ ɪ a yɪ gbāgbaa.

XXVIII Nɪtāa lɛ a maa Nɪsaal Bie na ba wa ɪka ba tɔnɔ kɔrɔ ma ɛ, tɪche ka wɔ ɪ a tɔtɔnɔ na wɔ de a n nyɛvɔr faan nɪyɔɔ yɛlbier bar.”

XXIX Yesu nɪ a wɔ poturbo na wa yɪrɛ a Jeriko nɪyɔɔ turo wɔ naa.

XXX Ka a jɔn ayi jānɛ a sɔr kɔkɔor. Ban wa wɔ ɪka Yesu lɛ tala, ka ba gbɔolo, “Sɪ Soro, David Bie wɔɔɔ ɪ, kaa a sɪ nɪbaal.”

XXXI Ka a nɪyɔɔ ‘yɛr ɪka ba bar gɔmɔ tɪche ka ba chɛnɛ gbɔolo, “Sɪ Soro, David Bie wɔɔɔ ɪ, kaa a sɪ nɪbaal.”

XXXII Yesu ara na tɪ bɔɔl ba sɔrɔ, “Bo lɛ yɪ bɔɔrɔ ɪka n maal kɔ yɪ?”

XXXIII Ka ba ‘yɛr kɔ wɔ, “Sɪ Soro, sɪ bɔɔrɔ na ɪka sɪ nyɛrɛ.”

XXXIV Nɪbaal kpɛn a Yesu, ka wɔ suur a ba nɛbie, ka ba nyɛrɛ na ba turo wɔ.

XXI

I Ban wa gbɔɔ a Jerusalem ni a Betefagi a Olive Tɔɔ ju, Yesu tɔn a wɔ poturbo ayi,

II na wo 'yer kɔ ba, "Yi chen a tɛbile 'lo na be a yi niem, yin ti nyen bɔɔ ban lɔ ka a bɔpɔl ara kɔɔ wo, yi for yaa waan.

III Ala i nre wa soor yi naa, 'Nɔmine a yi foro a bɔɔ?' Yi 'yer kɔ wo, 'A Si Soro le bɔɔɔ yaa.' Wɔn bar sɔr ka yi foraa waan fɔɔ jaa."

IV A yeke anyā i na ka a na i yelmāe a le a Nāanmɔn 'ye'yeɔ na dɔɔ 'yer na wɔ 'yeɔ.

V "'Yer kɔ a Jerusalem nibe, 'Nye, a yi nāa waara na a yi sɛ. Wɔ siir wo māe na wo do bɔɔ. Bɔpɔl bile le wo do waara ni.' " *(Jekariya 9:9)*

VI A poturbo chen ti tɔ a le a Yesu na 'yer ika ba i.

VII Ba waan na a bɔɔ ni a bɔpɔl bile na ba de a ba fɔɔr 'yier dɔɔl, ka wo do jāne a bɔpɔl ju.

VIII Nɔyɔɔ 'yier a ba fɔɔr a sɔr pɔ ka bamine mu 'mel vai 'yier a sɔr pɔ.

IX A nɔyɔɔ bala na be a niem ni a bala na turo a puor chile na 'yeɔ, "Yāan yooɔ, Nāa David Bie! Nāanmɔn wɔ sɔɔ a 'lo won tɔ! *(Yiel Gān 118:26)* Yāan yooɔ, dānfɔ wo ta a saaju Nāanmɔn."

X Wɔn wa kpe a Jerusalem tɛe pɔ, a nibe ba jaa ure na yulɔbomm, na ba soro, "An le a nyā?"

XI Ka a nɔyɔɔ bala na turo wɔ 'yer, "Nyā le i a Nāanmɔn 'ye'yeɔ, Yesu na yi a Najareti na be Galilee."

XII Yesu kpe naa a Nāanmɔn puorfɔ yir bechaar pɔ, na wo dire a bala na chiin a bonɔ ti daara ni a bala na daara baraa, ti na wo dara a libiteɛɛbe tɛɛbɔlɔ ni a bala na daara a papar dakɔɔr lɔɔɔ.

XIII Wɔ 'yer kɔ ba, "A seb a Nāanmɔn gān pɔ ika, 'A n yir na i naa Nāanmɔn soorfɔ jie,' *(Isaiya 56:7)* tiche 'Ka yin maal wo ka wo i nānyisi soolfɔ jie.' " *(Jeremiya 7:11)*

XIV Jɔn ni gbersi chen a be a Nāanmɔn puorfɔ yir ka wo sāa ba.

XV Tiche a Juu nibe bɔɔrlo nibeɔ ni a nee wiwiilbe na nye a ne'maa tɔmɔ won tɔ ni a bibiir na ure a gɔmɔ a Nāanmɔn puorfɔ yir pɔ ika, "Yāan yooɔ! Nāa David Bie." Ka a ba pɔɔr sɔɔ.

XVI Ba soor a Yesu, "Fɔ wɔn a le a bibiir banyāna na 'yeɔ ɔ?" Ka wo 'yer, "ɔɔ, yaa dɔɔ kar ika, 'A bibiir ni bipule negāma pɔ le yi bɔɔɔ pɛɛfɔ ɛ?' " *(Yiel Gān 8:2)*

XVII Wɔ bar ba naa ti yi chen a Betani tɛe pɔ ti gā a be.

XVIII Wɔn wa heb chen a tɛkpɛɛ pɔ a bibio, kɔ kpe wo naa.

XIX Wɔ nyen kɔkɔɔ tɛe na ara a sɔr kɔkɔɔr, a wo chen ti ta ka wɔmɔ ba be be ɛ, ti wo i va nara tɛe. Ka Yesu 'yer kɔ a tɛe, "Fɔ kɔ le wɔ wɔmɔ go ɛ!" Ka a tɛe juɔl kpi ajienaa.

XX A poturbo na wa nye a tɛe na kpi, neɛr 'maa ba naa ka ba 'yeɔ, "Nɔmine le a tɛe i juɔl ajienaa a le?"

XXI Ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmāe le n 'yeɔ kɔɔr yi, yin tara soolfɔ na yaa baal ɛ, a ba i a le na tɔ kɔ a tɛe nyā tɛe le yin tɔ ɛ, tiche yin gba 'yer kɔ a tɔɔ nyāna, 'Ir suu a man pɔ,' ti wɔn ir naa.

XXII Yin wa soor bon jaa ti tara soolfɔ, yin nye naa."

XXIII Yesu na wa ti kpe a Nāanmɔn puorfɔ yir bechaar pɔ na wo wile, ka a Juu nibe bɔɔrlo nibeɔ ni a Juu nibeɔ na a wo sɛ a sɔɔ 'lo won wile wa soor wo, "Bo kpɛɔ le fɔ de tɔnɔ ni a anyā ni an le kɔ fɔ a sɔr ika fɔ tɔnɔ ni a anyā?"

XXIV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "N mɩ na soor yɩn soorfɔ bɔ'yen. Yɩn wa tɔɔ wiil ma a par, n mɩ na wiil yɩ naa a nɩre 'lɔ na kɔ ma a kpɛɔ ka tɔnɔ nɩ a anyāna.

XXV A Joɔn na dɔɔ suoro a nɩbe a Nāanɩmɩn kɔɔ, Nāanɩmɩn le kɔ wɔ a sɔr bu nɩbe le kɔ wɔ a sɔr? Yɩ 'yer n kaa?" Ka ba piel chɩre taa, "Sɩn be 'yer ɩka Nāanɩmɩn le tɔ wɔ won soor sɩ naa ka bo le so ka saa soɔ de wɔ ε?"

XXVI Tɩche sɩn mɩ 'yer ɩka nɩre le tɔ wɔ a ba ɩ ε, sɩ joro naa a nɩbe dābāe bojɩu nɩre jaa soɔ naa ɩka a Joɔn ɩn Nāanɩmɩn 'ye'yere."

XXVII Be le a ba 'yer kɔ a Yesu, "Saa bɔɔ ε." Ka a Yesu mɩ 'yer kɔ ba, "N mɩ kɔ 'yer kɔ yɩ a nɩre 'lɔ na kɔ ma a kpɛɔ ka n tɔnɔ nɩ a anyāna ε."

XXVIII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Nɩmɩne le yɩ tɩer? Daba le tara bibiir ayi, na wɔ chen ti 'yer kɔ a dɔɔ soɔ, 'N Bie chen ti tɔ a n puo tɔmɔ a dɩna."

XXIX Ka wɔ 'yer, 'N kɔ chen ε,' tɩche na wɔ ta sɔɔ lɩeb a wɔ tɩer na wɔ chen.

XXX A sāa le chen ti 'yer kɔ a ayi soɔ a le nɩ wɔ ju mɩ, ka wɔ 'yer, 'N chen naa,' ti na wɔ tɔr.

XXXI "A bibiir banyāna ayi, buor soɔ le tɔ a wɔ sāa bɔfɔ?" Ka ba 'yer, "A dɔɔ soɔ le." Ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmāe jaa le n 'yere koro yɩ a lɔpodierbe nɩ a puo baar na dɔɔ yɩn nie kpe a Nāanɩmɩn nāalɔɔ pu.

XXXII Joɔn Kɔsuoro wan wa wile yɩ a yelmāe sɔr ka yaa soɔ de wɔ ε, tɩche a lɔpodierbe nɩ a puo baar soɔn de wɔ, yɩn soɔ wa nye gba yaa lɩeb a yɩ tɩer soɔ de wɔ ε.

XXXIII "Yɩ le chele a sokpa āsɔɔ. Daba le kɔ wɔ puo na wɔ. Wɔ wɔɔn a puo wɔ jaa jilɔ, na wɔ tuu bɔɔ ka ban ma pɔr a wɔmɔ 'yɔɔnɔ na ba neɩmer ɩr a kɔɔ. Wɔ men jie āsɔɔ na do ka nɩre na ma do jāne a be kaara a puo. Wɔ den a puo kɔ nɩbe ɩka ba kaara ti na wɔ yɔ chen paal yuo pu.

XXXIV A pɔrfɔ sɔɔ na wa ta, wɔ tɔn a wɔ gbāgbaar ɩka ba chen a nɩbe bala sɛ ti pɔr a tɩe wɔmɔ.

XXXV "Tɩche ka a nɩbe bala nyɔɔ a wɔ gbāgbaar ɩme a āsɔɔ, na ba kɔ a āsɔɔ ti na ba lɔb a āsɔɔ nɩ kɔsɩbe kɔ.

XXXVI Be le wɔ le tɔ a gbāgbaar bamɩne ka ba ge ba a le ne nɩ wɔ ju.

XXXVII A baaraa le wɔ tɔ a wɔ māe bie a ba sɛ na wɔ 'yer, 'Ban 'yɔɔ naa a n bie.'

XXXVIII "Tɩche a pokaarba na wa nye a bie, ba 'yer kɔ taa, 'Nyā le ɩ a bɔdire, yɩ ɩ a sɩ kɔ wɔ ti de a bonst.'

XXXIX Be le ba nyɔɔ wɔ kɔ lɔb bar a puo kɔkoor.

XL "Pɔpānyā a puo soɔ wa wa, ɩmɩne le won ɩ a pokaarba banyāna?"

XLI Ka ba 'yer kɔ wɔ, "Won wan wa kɔ a pokaarba banyā ba jaa ti de a puo kɔ nyor, a bala na ma soɔ ka ba pɔ a puo bonst a ɩmafɔ sɔɔ."

XLII Yesu 'yer kɔ ba, "Yaa kar a jie nyā a Nāanɩmɩn gān na 'yer ɩka a, 'A kɔsɩr 'lɔ a mumɩerbe na tɔr bar le ɩ a kɔsɩr ju. A sɩ Soro le tɔ a nitɔ ka a sob sɩ a nɩbie.' *(Yiel Gān 118:22, 23)*

XLIII "A le jɩu n 'yere na koro yɩ, Nāanɩmɩn na faan a wɔ nāalɔɔ yɩn a yɩ sɛ kɔ a nyor bala na soɔ wɔ.

XLIV Nɩre nyā na lo a kɔsɩr nyā ju na pɔrpɔr a, tɩche a wɔ mɩ na kɔ nɩre nyā ju won lo dɔɔl."

XLV A Juu nɩbe bɔɔrlo nɩbere nɩ a Faraseemɩne na wa wɔ a wɔ sokpar anyāna, ba bɔɔn naa ɩka bala le wɔ lɔɔrɔ a sokpar gbɛere nɩ.

XLVI Ka ba bɔɔrɔ na sɔr ɩka ba nyɔɔ wɔ, ti na ba joro a nyɔɔ dābāe bojɩu ba nyen ka wɔ ɩ Nāanɩmɩn 'ye'yere.

XXII

I Yesu le looro na sokpar koro a nibe na wo 'yere,

II "A Nāanmūn nāalōo nyentāan fika nāa kōo na maal a wo bidaba na kulo poɔ paalaa bōdiir.

III Wo tōn a wo tōtōnbo ũka ba ti 'yer a bala won bool a poɔ paalaa jie, tiche a bala won bool ka ba tor.

IV "Wo le tōn nyor ũka ba ti 'yer a bala won bool, 'Nye, n maal a poɔ paalaa bōdiir baar, n kon a n nadar ni a napol ka yele jaa choor baar, yi wa a poɔ paalaa jie.'

V "Tiche ka ba tor ka nyā jaa ma chen wo chenfo jie, ka āsoo mi chen a wo puo po, ka āsoo mi chen a wo yar jie.

VI Tiche ka a bala na che nyoor a wo tōtōnbo ge ba ti na ba ko ba.

VII A nāa suur ir naa ka wo tō a wo sojasi ũka ba ti ko a nikorbo bala ti chom a ba tēe.

VIII "Ti na wo pāa 'yer ko a wo tōtōnbo, 'Yele jaa choor baar, tiche a bala in bool ba sēe ε.

IX Yi yi a tēe po ti bool nire jaa yin nye ka wo wa a poɔ paalaa jie.'

X Le le, a tōtōnbo yin a tēe po ti bool nire jaa ban nye, a numun ni a ndebe ka a yir wa seen nibe wo jaa.

XI "Tiche a nāa na wa kpe ũka wo kaa a nibe, wo nyen daba āsoo na ba su a poobtel fuu ε,

XII Ka wo suur wo, 'N badaba, nmune fo ire wa kpe a ka ti ba su a poɔ paalaa fuu ε?' Ka a daba kpal a nēe.

XIII "Ka a nāa 'yer ko a wo tōtōnbo, 'Yi lū a wo gbēe naa nuur na yi lob wo bar yōo a libe po, be le nibe na kōnō ti ooro nyime.'

XIV "Nyoo le ba bool, tiche bālāa le ban chel ir."

XV Be le ka a Faraseemune guor taa na ba wa beer Yesu kaa na ba na nyoo wo a wo 'yerbie po.

XVI Be le ba tō a ba poturbo ni a nibe bamune na yi a Nāa Herod sē, na ba 'yer, "Wiwile, si bōo naa ũka fo in yelmāe soo, na fo wile Nāanmūn sor ni yelmāe, bojūu faa kaara le nibe na 'yere bi oor ε.

XVII 'Yer ko si a le fon tier. A tara na sor ũka si yab a lōpoo ko a Nākpēe Siisa bi si ta yab ε?"

XVIII Tiche a Yesu na bōon a ba potideer jūu, ka ka wo soor ba, "Yin neer ayi dēme. Bo le yi booro ũka yi beer ma kaa?"

XIX Yi wil ma a libir n kaa." Be le ba de a libikur waan.

XX Ka wo soor ba, "An foto ni an yoor le be a libir po?"

XXI Ka ba 'yer, "A Nākpēe Siisa le." Le le ka a Yesu 'yer ko ba, "Yi de a 'lo na i a Nākpēe Siisa sofo na yi ko wo, na yi mi de a 'lo na i a Nāanmūn sofo mi ko a Nāanmūn."

XXII Ban wa wō a ntō, nee 'maa ba naa ka ba bar wo ti chen jaa jomm.

XXIII A bibir 'lōnō, a Saduseemune na 'yer ũka a kūu po irfo ba be be ε, ba wan a Yesu sē wa soor wo,

XXIV "Wiwile, Mosesi sēb ũka yebe wa kpi ti bar poɔ na ba tara bie ε, a wo yebe wo kul a pookoor 'lo na wo doo bibiir ko a wo yebe 'lo na kpi.

XXV Yeer ayopōi le doo be a ka a si sē ka a ba kpēe kul poɔ na waa doo bie ε, ti kpi tiche a pookoor bar ka a yebe de kul.

XXVI Ka a ayi soo mi de a pookoor kul baa mi doo bie, tiche ka wo mi kpi. A le ne ni wo ju mi le ata ti tān a ayopōi soo.

XXVII Ba jaa na wa kul a pookoor nyā loor taa baar a pookoor nyā mi baar kpi.

XXVIII Bala wa ir yi a kūu pɔ, a nɔbe banyā ayopōi an pɔɔ, le won ɪ, an ɪ ba jaa kul won loor taa?"

XXIX Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yaa nye yn bɔr, bojūu yaa bōo a Nāanmɪn gāma nɪ a wɔ kpɛɔ ɛ.

XXX Nɔbe wa ir a kūu pɔ, ba kō le kul taa ɛ, tɪ ban kaara fika malakasi na be a saaju.

XXXI Tɪche a kūu pɔ ir fɔ yele, yaa kar a le a Nāanmɪn na dōɔ 'yer kɔ yi ɪka,

XXXII n ɪ naa a Abraham Nāanmɪn nɪ a Isaaki Nāanmɪn nɪ a Jekɔb Nāanmɪn ɛ? (*A Yifo Gān 3:6*) Wɔ ɪn Nāanmɪn vor, waa ɪ Nāanmɪn kūu ɛ."

XXXIII A nɔbe na wa wɔ a ntɔ nɛer 'maa ba naa nɪ a wɔ wiilfo.

XXXIV A Faraseemɪne na wa wɔ ɪka Yesu 'yer tōɔ a Saduseemɪne, ba mi lɔɔn taa.

XXXV Ka a ba āsɔɔ na ɪ a nɛe wiwile soor 'yerbir bɔɔrɔ ɪka wɔ beer a Yesu kaa,

XXXVI "Wiwile, A Mosesɪ nebɪnsɪ a jaa pɔ, buor le ɪ kpɛɛ?"

XXXVII Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, " 'Nō a fɔ Soro Nāanmɪn nɪ a fɔ nyāa wɔ jaa, nɪ a fɔ nyevɔr wɔ jaa, nɪ a fɔ tɪer wɔ jaa.' (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 6:5*)

XXXVIII Nyā le ɪ a kpɛɛ nɪ a nedōɔ.

XXXIX A ayi sɔɔ mi nɪ nyā, 'Nō a fɔ tɔ sɔɔ a fɔ kaar.' (*Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:18*)

XL A Mosesɪ nɛer a jaa nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe wiilfo kpākpāana na a binfɔ nyāna."

XLI A Faraseemɪne na wa 'mataa, Yesu soor ba naa.

XLII "Nɔmɛ le yi tɪer a Nɪ-iraa yele? An bie le wɔ ɪ?" Ka ba 'yer kɔ wɔ, "David bie le."

XLIII Ka a Yesu soor ba, "Nɔmɛ le ka a nāa David a Nāanmɪn Sɪe na dōɔ kpe, a wɔ bɔɔl wɔ ɪka, 'N Soro'? Bojūu wɔ 'yer naa ɪka,

XLIV 'A Soro 'yer kɔ a n Soro, "Jāne a n nūsōɔ jie, ka n wa de a fɔ dōdēme ka ba ɪ a fɔ gbɛe dɔɔlfɔ jie." ' (*Yiel Gān 110:1*)

XLV Ala ɪ David bɔɔl won wɔ ɪka, 'N Soro,' nɔmɛ won ɪre wa ɪ a wɔ bie?"

XLVI An yi a daar 'lɔnō chiine, nɪre jaa ba le haa nɛe 'yer 'yer ɛ bu le 'la soor soorfɔ jaa go ɛ.

XXIII

I Yesu pāa 'yer kɔ a nɪyɔɔ bala nɪ a wɔ poturbo,

II "A nɛe wiwilbe nɪ a Faraseemɪne jāne na a Mosesɪ dakɔɔ ju.

III A le jūu, yi maala a le ban wile tɪ na yi turo, tɪ yi ta maala a le ban maala ɛ, bojūu ba maa turo a le ban wile ɛ.

IV Ba ma lūn tuor tur tuo nɔbe, tɪ maa sɔɔ de a ba nubir sɪr ɛ.

V "Yele jaa ban tɔnō, ba ma bɔɔrɔ naa ɪka nɔbe ba nye ba, na ba ma lū a fɔɔr a ba jur pɔ, tɪ na ba ma su fuusi ban ma se bonɪ 'yōɔ jaa veveɛ.

VI Bala wa lōɔ taa dire, a ji'yōɔnsɪ jie le ba ma nō ɪka ba jāne, nɪ a ba lōɔfɔ jiir a jibere jiir.

VII Ala tɪ na ba ma bɔɔrɔ ɪka bama puoro ba a dar pɔ, na ba ma bɔɔrɔ ɪka nɔbe ba bɔɔlɔ ba, Wiwilbe.

VIII “Yi ta soo ka ba boolo yi, Wiwiilbe e, nukpɛɛ bõ'yen tɛɛ lɛ yi tara. Yi jaa in yɛɛɛ.

IX Yi ta bool nure jaa yi, sãa a wɛr pɔ e, bojũu yi tara na Sãa bõ'yen na be a saaju.

X Bi yi ta bool nure jaa wiwile e, bojũu yi tara na Wiwile bõ'yen tɛɛ na i a Ni-iraa.

XI A 'lo na booro ika wo i a yi kpɛɛ wo i a yi tɔtɔnɔ.

XII Nure 'lo na 'moooro a wo mãe ire ni, Nãanmun na suun won pitem tiche nure 'lo mi na siir wo mãe Nãanmun na 'moo won ka wo do.

XIII “Tiche nebier ben a yin nɛɛ wiwiilbe ni a Faraseemune na i a nɛɛr ayi dɛme sɛ. Yi pɔon a nibe var bar a Nãanmun nãalɔo pɔ. Yin mãe ba kpɛɛɛ e, ti na yi pɔo var a bala na booro a kpɛfo bar. ³

XV “Nebier ben a yin nɛɛ wiwiilbe ni a Faraseemune na i a nɛɛr ayi dɛme sɛ. Yi ma yon jitebe ni a man pɔ na yi ti 'yer lieb nure tier, yin wa tɔo wo ka wo kaara a yi kaar, yi ma lieb wo naa ka won di dooye a bũu dagel pɔ a yi kaar.

XVI “Nebier ben a bala na i jɔn ti na ba tɔoro a jɔn, na ba ma 'yer ika, 'Nure 'lo na pɔn a Nãanmun puorfɔ yir a ba i tuo e, tiche nure 'lo na pɔn a selma 'lo na be a Nãanmun puorfɔ yir a lũ wo naa.’

XVII Yi in jɔn na yi i jolo. Buor lɛ i kpɛɛ, a selma bi a Nãanmun yir 'lo na maal a selma ka wo i a cheche?

XVIII Yi mi 'yer naa, ‘Ala i nure pɔn na a Nãanmun boor lofo jie, a ba tuo e, tiche ala i nure pɔn na a Nãanmun kofɔ 'lo na dool a jie, a lũ wo naa.’

XIX Yin jɔn banyã. Buor lɛ i kpɛɛ, a kofɔ bi a Nãanmun boor lofo jie na ma vɛ ka wo i cheche?

XX A lɛ jũu, nure 'lo jaa na pɔn a Nãanmun boor lofo jie, pɔn wo naa ni bon jaa na dool a wo ju.

XXI Nure 'lo mi na pɔn a Nãanmun yir, pɔn wo naa ni a nure 'lo na jãne a be.

XXII Nure 'lo mi na pɔn a saaju, pɔn naa a Nãanmun nãkoo ni a nure 'lo mi na jãne a be.

XXIII “Nebier ben a yin nɛɛ wiwiilbe ni a Faraseemune na i a nɛɛr ayi dɛme sɛ. Yi ma ir a bonsi pɔ jiiir pie pɔ bõ'yen lɔon badoo gba vaar ko Nãanmun, ti na yi tor a Nãanmun nɛɛr ala na tire bar na i yelmãe sor tufɔ, nibaal kaafɔ ni yelmãe tarfo. A anyã lɛ a sɛɛ ika yi turo ti na yi taa ire amine bara e.

XXIV Yin jɔtɔorbɔ ba nyã. Yi ma chuor a jãajubil bar ti ma vol a nyoooma.

XXV “Nebier ben a yin nɛɛ wiwiilbe ni a Faraseemune na i a nɛɛr ayi dɛme sɛ. Yi ma pɛɛn a nmanyuraa ni a ladiraa a yoo tiche ka a pɔo sɛɛn bogar ni nyuur.

XXVI Yin Faraseemune na i jɔn. Yi ma dɔo pɛɛ a nmanyuraa pɔo tiche ka a yoo mi pãa pɛɛ a yoo ka a vɛɛɛ.

XXVII “Nebier ben a yin nɛɛ wiwiilbe ni a Faraseemune na i a nɛɛr ayi dɛme sɛ. Yi kaara fika yar ban pãe ka a vɛɛɛ, tiche ka a pɔo pɔ tara nibe kobɔ ni dɛɛr jaa boro.

XXVIII Lɛ ni wo ju mi lɛ a yin a yoo, yi in nitor a yi taaba sɛ, tiche a yi pɔom, yi tara na nɛɛr ayi ni putuyele.

³ **XXIII: XIII 23:13** A gãma amine pɔ, baa 'yoo a pɔfo pie ni anaar e ika, 14Nebier ben a yin nɛɛ wiwiilbe ni a Faraseemune na i a nɛɛr ayi dɛme sɛ. Yin lɛ ma fɔb a pɔokɛ a ba yie na yi ma soor Nãanmun kor wile nibe. A lɛ jũu yin lɛ a Nãanmun na ge yoo.

XXIX “Nebier ben a yin n̄e wiwiilbe ni a Faraseemune na ı a n̄e ayi d̄eme s̄e. Yi men a N̄aan̄mun 'ye'yerbe yar, ti na choor a bala na tor yar,

XXX ti na yi 'yer ıka, ‘Sin ta be be a si s̄aakp̄amune s̄o, si k̄o naa ta p̄o ba ka ko a N̄aan̄mun 'ye'yerbe e.’

XXXI A nit̄o j̄u yi din a yi m̄ae d̄aaste ıka yi ın a n̄be bala na ko a N̄aan̄mun 'ye'yerbe bibiir:

XXXII Yi baar baar a le a yi s̄aakp̄amune na d̄o ı.

XXXIII “Yin waa bibiir, ımune yin ıre wa ch̄ae a b̄u dagel k̄u.

XXXIV A le j̄u ın t̄on N̄aan̄mun 'ye'yerbe, ȳn d̄eme, ni a wiwiilbe, ka yi ko bamune ȳol a daa ju, yin p̄oon bamune na yi f̄ob ba a yi l̄ofo j̄iir, ti na yi p̄aa tulo ȳooro b̄ooro ba a t̄en a jaa.

XXXV Ka a na di yi a n̄be bala na ı a nit̄or ba b̄o yele jaa yin ko, piel a Abel j̄a s̄o ti t̄an a Jekariya bidaba Barakiya ban ko a N̄aan̄mun b̄oor lofo jie ni a puorfo jie chara p̄o.

XXXVI Yelm̄ae le n 'yere k̄oro yi, a yin d̄ina n̄be na nyen gefo a yele anȳana j̄u.

XXXVII “Pa yin Jerusalem n̄be, a yin na ma koro a N̄aan̄mun 'ye'yerbe na yi looro a bala a N̄aan̄mun na t̄o a yi s̄e ni kusibe, nye le an ma ıre ma volaa j̄a ka n ma b̄ooro ıka n kaal a fo bibiir 'mataa fıka n̄o na ma ūun a wo bil, t̄iche ka faa b̄ooro ıka fo maal a le e.

XXXVIII A le j̄u n bar a fo t̄ee ko fo ka wo ı dakpolo.

XXXIX Yelm̄ae le n 'yere k̄oro yi ıka yi k̄o le nye ma go e, wa ti t̄an yin na 'yer ıka, ‘N̄aan̄mun wo s̄o a 'lo won t̄o.’ ” (Yiel Ḡan 118:26)

XXIV

I Yesu na wa yi a N̄aan̄mun puorfo yir p̄o na wo chiine, a wo poturbo turo wile ıka wo nye le ban me a N̄aan̄mun puorfo yir ka wo kaara.

II Be le a Yesu 'yer ko ba, “Mı yi mı nye naa anȳana a jaa? Yelm̄ae jaa le n 'yere k̄oro yi, a kusıvel anȳana ās̄o jaa ko le wa chene d̄ool a wo to ju e. Ban wa d̄an a jaa lob.”

III Yesu na wa do j̄ane a Olive T̄oju, a poturbo wan a wo s̄e a ba tee wa suor wo, “Yer ko si a daar l̄on̄o a anȳana ni na ı. Bo le na ı a j̄ane a fo waa s̄o ni a wer baarf̄o daar?”

IV Ka a Yesu 'yer ko ba, “Yi b̄oon s̄o ka n̄re jaa ta wa bel yi e.

V Boj̄u, niyo na de naa maa yuor waan wa 'yere, ‘Maa le a Ni-ıraa,’ na ban bel niyo.

VI Yin wa w̄on tam, ka ba 'yere a tam 'yer, yi ta mure e. A le na ı naa, t̄iche a wer baarf̄o chene na be puor.

VII Paal d̄ed̄eme na yin tam, ka a n̄amune mı yi tam ka k̄o mı lo ka a t̄ee j̄iir amune d̄oon̄o.

VIII A d̄ooye anȳana, an kaara fıka a p̄o na ma d̄ooro ka a w̄on̄o wo.

IX “Ban p̄aa nyoor yin chiin na ba ti p̄ob yi na ba ko yi, ka a paalsı a jaa 'laar yi, yin s̄o ma j̄u.

X Niyo na bar a ba sofo, na ba gar 'ȳo taa na ba 'laar taa.

XI Jir ım̄arba 'ye'yerbe na wan wa 'yere bele niyo.

XII Niyo ni na t̄or N̄aan̄mun n̄e, ba k̄o n̄o taa e.

XIII T̄iche n̄re nȳa na ara ti t̄an a baaraa N̄aan̄mun na faa wo naa.

XIV Ban mool a N̄aan̄mun n̄aal̄o 'yer n̄o nȳa a wer wo jaa ka a ı d̄aaste a paalsı a jaa p̄o, t̄iche ka a wer p̄aa baar.

XV “Yin wa nye naa a yele 'lo a Nāanmūn na 'laar na waara ni sōɔfo ka wɔ be a jicheche 'lo nitāa le a Nāanmūn 'ye'yere Daniel na dōo 'yer. Vē ka a nyā na kara bōo a par. *(Daniel 9:27)*

XVI Yin wa nye a le a nibe bala na kɔiere a Juda, ba jo do a tōo ju.

XVII Nire jaa na be gar ju, wɔ ta suu a die pɔ ti de bon jaa ε.

XVIII 'Lo mi na be a puo pɔ wɔ ta kul a yir ti de a wɔ fuu ε.

XIX A bibir nyāna wa vie an in tuo kɔ a pɔɔpɔɔr ni a bala na tara a bi'yenst.

XX Yi sɔɔɔ Nāanmūn ka a yi jofɔ ta ɪ sāe ε, bu a Pēnfɔ Bibir Daar ε.

XXI Nāanmūn na maal a wer wa tån a pōpāanyā, baa di a dɔɔye nyā boro ε, bu dɔɔye kō le wa jā wɔ go ε.

XXII Ala ɪ a Nāanmūn ba ŋmaa a ber ala bar ε, nire kō le chene go ε. Tiche a bala won chel ir jūu won ŋmaan a ber bar.

XXIII A le daar nire wa 'yer yi ɪka, 'Nye a Ni-iraa,' bu “Lo ni nyā,’ yi ta sɔɔ de ε.

XXIV Bojūu jirsti Ni-irsti ni jirsti 'ye'yerbe na wa naa wa tōnō ne'maa tōmō na ba bel nibe bamune ala ɪ ba tōo naa ban 'mantaa bel a bala a Nāanmūn na chel ir.

XXV Yi nye, n den nie 'yere koro yi.

XXVI “A le jūu, bala wa 'yer kɔ yi ɪka, 'Nye 'lo ni nyā a dālpɔɔ ju,’ yi ta yi a be ε. ‘Bala wa 'yer nye, 'lo ni nyā a die pɔ,’ yi ta sɔɔ ε.

XXVII A le a saa nyurfɔ na ma yi a mōtōo purfɔ jie na wɔ chaar 'yōo a mōtōo mɔrfɔ jie, le le a maa Nisaal Bie waa mi na kaara.

XXVIII Jie 'lo jaa bōkūu na be, be le a sɔdumo ma 'laara.

XXIX “Ajienaa, a ber anyāna a dɔɔye baarfɔ puor, ‘A mōtōo na lii naa, ka a chuu mi kō le chaar ε, ka a ŋmerbie pɔɔɔ yire a saaju loro, ka a saaju bonst a jaa dōonō.’ *(Isaiya 13:10)*

XXX “A sōo 'lōnō le ban nye a maa Nisaal Bie na waara a julōjuur pɔ, ka a paalst a jaa na be ka a wer pɔ kōnō. Ka ba nye a maa Nisaal Bie na yi a saaju a julōjuur pɔ, waara ni kpēo ni tui.

XXXI Won tōn a wɔ malakast ka ba pēel a ul kpēo jaa na ba bɔɔl a nibe bala won chel ir a wer wɔ jaa 'mataa.

XXXII “Yi de a polpɔl tier yele jān yē. 'Lo wa tɔɔɔɔ a vaar, yi bōon ɪka a tol sɔɔ gbɔr naa.

XXXIII A le ni wɔ ju mi le, yin wa nye a yelst anyāna, yi bōon ɪka a maa Nisaal Bie waa gbɔr naa jaa yēyē.

XXXIV Yelmāe le n 'yere koro yi ɪka, a pōpāanyā nibe kō kpi baar ε, wa ti tån a yelst anyāna na ɪ.

XXXV A saaju ni a wer na wa baaraa, tiche maa 'yerbie 'lo kō wa baar ε.

XXXVI “Nire jaa ba bōo a bibir nyā ε, bu a sōo ε, a malakast mi gba na be a saaju ba bōo ε, bu a Bie ε, ka a Sāa tēε ba le bōo ε.

XXXVII A le an dōo kaara a Nowa sōo, le le an mi na kaara a maa Nisaal Bie waa sōo.

XXXVIII Bojūu sere, tiche ka a kōpaalaa wa nibe dire na, ti nyuro, ka dɔɔr ni pɔbɔ kulo taa, ti tån a bibir 'lo a Nowa na kpe a daka bulomtum pɔ.

XXXIX Baa bōon ε, ti tån a sōo 'lo a kōpaalaa na wa di ba, le mi le an kaara a maa Nisaal Bie waa daar.

XL Nibe ayi na ben puo pɔ, ka a Nāanmūn wa de a āsɔɔ chiin ti bar a āsɔɔ.

XLI Pɔbɔ ayi na 'mantaa niɛɛ jɔ̄ ka a Nāaŋmɪn wa de a āsɔɔ chiin tɪ bar a āsɔɔ.

XLII “A lɛ jūu yɪ kaara sɔ̄, bojūu yaa bɔ̄ɔ a bɪbir 'lɔ a yɪ Soro nɪ na wa ɛ.

XLIII Tɪche yɪ bɔ̄ɔn a yele anyā par, a yir sɔɔ ta bɔ̄ɔn a sɔ̄ɔ 'lɔ a nānyie na waara a tāsɔɔ, wɔ kɔ̄ naa gur ɛ, ka a nānyie wa kar kpe wɔ a yir ɛ.

XLIV A lɛ jūu, yɪ mɪ guro a yɪ māɛ, bojūu a maa Nɪsaal Bie na wan a sɔ̄ɔ 'lɔ yɪn kɔ̄ bɔ̄ɔn ɛ.

XLV “An lɛ a nɪɛ 'lɔ na ɪ a yɛ nɪ a yelmāɛ sɔɔ a wɔ nɪkpɛɛ na 'yɔ̄ɔ ka wɔ kaara wɔ a yir na wɔ kɔɔɔ a tɔ̄tɔ̄nɔ a ba bɔ̄diir a sɔ̄ɔ 'lɔ won 'yɔ̄ɔ wɔ?

XLVI An ɪn bɔ̄ɔsɔ̄n kɔ a tɔ̄tɔ̄nɔ nyāna a wɔ nɪkpɛɛ na wa nyɛ ka wɔ ɪɛ a lɛ.

XLVII Yelmāɛ lɛ n 'yerɛ kɔɔ yɪ, won vɛn ka wɔ kaara a wɔ bonɪ a jaa.

XLVIII Tɪche ala ɪ a tɔ̄tɔ̄nɔ nyāna ɪn putusɔɔ na wɔ tɪɛ a wɔ nyāna pɔ̄ ɪka, a n nɪkpɛɛ kor naa,

XLIX tɪ piel gere a tɔ̄tɔ̄nɔ bala na be a yir tɪ pāa ma di na wɔ ma pɔɔ a dānyurbɔ pɔ,

L a wɔ nɪkpɛɛ na wa dūu wɔ naa a bɪbir 'lɔ won ba tɪɛ nɪ a sɔ̄ɔ 'lɔ won ba bɔ̄ɔn ɛ.

LI Won ŋma won gbɔl gbɔl 'yɔ̄ɔ a nɛɛr ayi dɛmɛ pɔ, be lɛ ban kɔ̄nɔ tɪ ɔɔɔ nyɛmɛ.

XXV

I “A sɔ̄ɔ 'lɔnɔ̄, a Nāaŋmɪn nāalɔ̄ na kaara fɪka pɔ̄ɔsarɪ pie na de a ba fātɪɛ ɪka ba tɪ tuor a pɔ̄ɔ paalaa nɪ a wɔ sɪɛ.

II Ka a ba anūu ɪ jɔlɔ, tɪche ka a ba anūu mɪ ɪ yɛ dɛmɛ.

III A jɔlɔ bala den a ba fātɪɛ tɪche baa de kāa pɔɔ ɛ,

IV tɪche ka a ba anūu bala mɪ na ɪ a yɛ dɛmɛ, de kāa pɔɔ a ba fātɪɛ pɔ.

V A pɔ̄ɔ paalaa sɪɛ na wa kor a waa jūu, gɔ̄ɔ kpe ba naa ka ba gā gur.

VI “A tāsɔɔ bān lɛ ba ŋmɛ chelma tāna 'yerɛ, ‘A pɔ̄ɔ paalaa sɪɛ waara, yɪ yɪ wa tuor wɔ yooɔ.’

VII “A pɔ̄ɔsarɪ pie banyāna vaan ɪɛ tɪɛ a ba gonɪ 'yɔ̄ɔ a ba fātɪɛ pɔ.

VIII A jɔlɔ bala 'yer kɔ a yɛ dɛmɛ, ‘Yɪ por a yɪ kāa amɪɛ kɔ sɪ, a sɪ bonɪ kpīɛ naa.’

IX “Be lɛ ka a yɛ dɛmɛ bala 'yer kɔ ba, ‘Kai, a kɔ̄ ta sɪ nɪ a yɪn ɛ. Yɪ chen a be ban daara na yɪ tɪ da.’

X “Tɪche, ban lɛb chiɛɛ a dafɔ jɛ, a pɔ̄ɔ paalaa sɪɛ wa naa, ka a bala jaa na chɔɔr 'mataa kpe a pɔ̄ɔ paalaa kulfɔ jɛ, tɪ na ba nyɔɔ a pān pɔɔ.

XI “A jɔlɔ anūu bala mɪ wa bɪɛr wa na ba mɪ wa kpooro a pān 'yer, ‘Nɪkpɛɛ, nɪkpɛɛ, yuo a pān ka sɪ kpe.’

XII “Tɪche ka wɔ 'yer kɔ ba, ‘Yelmāɛ jaa, n ba bɔ̄ɔ yɪ ɛ.’

XIII “A lɛ jūu yɪ gu yɪ māɛ bojūu yaa bɔ̄ɔ a bɪbir bu a sɔ̄ɔ ɛ.

XIV “A mɪ lɛ nyɛntāan go fɪka daba kɔ̄ɔ na bɔ̄ɔɔ yɔfɔ na wɔ buɔl a wɔ gbāgbaar 'mataa de a wɔ bonɪ pɔ̄ ba.

XV Wɔ kɔn āsɔɔ selbie anūu, na wɔ kɔ āsɔɔ mɪ selbie ayi na wɔ kɔ āsɔɔ mɪ selbir bɔ̄'yɛn. Wɔ ma kɔn āsɔɔ jaa man a wɔ fɔ̄ɔ, tɪ na wɔ yɔ.

XVI A 'lɔ na de a selbie anūu tɪ yar nyɛ selbie anūu tɔ̄nɔ dɔɔl.

XVII A 'lɔ mɪ na de a selbie ayi tɪ yar mɪ nyɛ selbie ayi tɔ̄nɔ dɔɔl.

XVIII Tɪche a 'lɔ na de a selbir bɔ̄'yɛn tɪ tuun bɔ̄ɔ de a wɔ nɪkpɛɛ selbir ūu.

XIX “An wa kor bālāa ka a gbāgbaar bala nukpɛɛ wa wa ũka ba guor a selbie yele.

XX A 'lo na de a selbie anũu waan na selbie anũu wa 'yer, 'Nukpɛɛ, selbie anũu le fɔ dɔɔ ku ma, nye selbie anũu tɔnɔ le n nye dɔɔl.'

XXI “Ka a wɔ nukpɛɛ 'yer ku wɔ, 'Fɔ tɔn vɪla, gbāgbamāe le fɔ ɪ. Fɔ tara na yelmāe a bɔbɪle pɔ, ɪn 'yɔɔ fun ka fɔ kaara bɔyɔɔ. Wa pɔɔ ma ka sɪ 'mataa dire a nɔɔ.'

XXII “A 'lo mɪ won ku a selbie ayi wa 'yer ku a wɔ nukpɛɛ, 'Fɔ dɔɔ ku ma selbie ayi, nye selbie ayi tɔnɔ le n nye dɔɔl.'

XXIII “Ka a wɔ nukpɛɛ 'yer ku wɔ, 'Fɔ tɔn vɪla, gbāgbamāe le fɔ ɪ. Fɔ tara na yelmāe a bɔbɪle pɔ, ɪn 'yɔɔ fun ka fɔ kaara bɔyɔɔ. Wa pɔɔ ma ka sɪ 'mataa dire a nɔɔ.'

XXIV “A 'lo mɪ won ku a selbir bɔ'yen wa 'yer naa, 'Nukpɛɛ, n bɔɔn na fun ɪ nɪbikɔo sɔɔ na fɔ ma ņma a be fun ba bɔr ε, na fɔ ma wob a be fun maa yaar bar ε.

XXV Ala le so ka dābāe kpe ma ka de a fɔ selbir tɪ ũu bar. Nye a fɔ selbir.'

XXVI “Ka a wɔ nukpɛɛ 'yer ku wɔ, 'Fɔs gbāgbaputuo nɪ koro sɔɔ nyā. Fɔn ben bɔɔn ũka n ma ņman a be ɪn maa bɔr ε, naa wob a jie 'lo ɪn maa yaar bar ε,

XXVII a ta seɛn ũka fɔ ta de a n selbir tɪ yɔɔ a libie yir pɔ, ka maa ta wa lɛb wa ka n nye tɔnɔ dɔɔl ε?

XXVIII “ 'Yɪ faa a selbir bɔ'yen a wɔ sɛ na yɪ ku a nɪrɛ 'lo na tara a selbie pie.

XXIX Nɪrɛ 'lo jaa na tara yɔɔ, ban ku won yɔɔ pɔɔ ka ba tara yɔɔ tɪche a nɪrɛ 'lo na ba tara bon jaa ε, a bālāa 'lo won tara gba ban faan yin a wɔ sɛ.

XXX A gbāgbaburbur nyā 'lo, yɪ de wɔ lɔb bar yɔo be le ban kɔnɔ tɪ ɔɔro nyɪmɛ.'

XXXI “A maa Nɪsaal Bie wa wa a n tur pɔ, nɪ a malakastɪ ba jaa, ɪn wa jāne naa, a n tur nāalɔs dakɔɔ ju.

XXXII A paalsɪ a jaa na pāa lɔɔ taa a n niem, ka n pāa oor a nɪbe nɪtāa le pechine na ma oor a piir nɪ a bɔɔr.

XXXIII ɪn oon a piir bar a n nɪsɔɔ jie, tɪche ka a bɔɔr mɪ ara a n gobaa jie.

XXXIV “Ka n pāa 'yer ku a bala na be a n nɪsɔɔ jie, 'Yɪ wa, yɪn a n Sāa Nāaŋmɪn na sɔɔ. Yɪ wa kpe a Nāaŋmɪn nāalɔs pɔ, de a yɪ nābomo won chɔɔr bɪn gun yɪ a wer pielfɔ sɔɔ.

XXXV Bɔjũu kɔ dɔɔ kpe ma, ka yɪ ku ma ka n di, kɔnyũur dɔɔ kpe ma, ka yɪ ku ma kɔɔ ka n nyũ, n dɔɔ ɪ sāan ka yɪ ir ma sāan.

XXXVI N ba dɔɔ tara bɔsursɪ ε, ka yɪ ku ma fuu ka n su, n dɔɔ bɪrɛ ka yɪ sāa ma. N dɔɔ be pɔɔfɔ die pɔ, ka yɪ wa piir ma kaa.'

XXXVII “A numɪn na pāa lɛb sɔɔr wɔ, 'Sɪ Soro, nyɪne le sɪ nye fɔ, ka a kɔ kpe fɔ, ka sɪ ku fɔ bɔdiir a fɔ di, bɪ ka kɔnyũur kpe fɔ, ka sɪ ku fɔ kɔɔ a fɔ nyũ?

XXXVIII Sɔɔ buor le sɪ nye fɔ, ka fɔ ɪ sāan ka sɪ ir fɔ a sāan, bɪ ka faa tara bɔsursɪ ε, ka sɪ ku fɔ fuu a fɔ su?

XXXIX Sɔɔ buor le sɪ nye fɔ, ka fɔ bɪrɛ, ka sɪ tɪ piir fɔ kaa, bɪ sɔɔ buor le ba nyɔɔ fɔ pɔɔ ka sɪ chen tɪ piir fɔ kaa?'

XL “A nāa na 'yer ku ba, 'Yelmāe le n 'yere koro yɪ, a le yɪn dɔɔ maal ku a nɪba'yɔɔnsɪ bala na ɪ a n sofɔ, maa le yɪ maal ku.'

XLII “Tiche na wo pãa 'yer ko a bala mi na be a wo gobaa jie, 'Po 'yõfo turo yi naa, yi tão chen be na yi ti kpe a bãu 'lo a Nãanjmın na gbõo gun a ti ni a wo malakasi.

XLIII Bojuu kõ dõo kpe ma, ka yaa ko ma bon jaa ka n di ε. Kõnyũur dõo kpe ma, ka yaa ko ma kõo ka n nyũ ε.

XLIV N dõo i sãan, ka yaa kaa ma sãan kaa fo ε, n ba tara bon jaa na su ε, ka yaa ko ma fuu ka su ε, ka n biere, bu be pãofõ die pã, ka yaa wa piir ma kaa ε.’

XLV “Ka ba pãa mi leb suor wo, ‘Si Soro, sõo buor le si nye fo, ka a kõ kpe fo, bu ka a kõnyũur kpe fo, bu ka fo i sãan, bu ka faa tara bon jaa na su ε, bu ka fo biere, bu ka fo be pãofõ die pã, ka saa kaa fo ε?’

XLVI “Wo 'yer ko ba, ‘Yelmãe le n 'yere korõ yi, yin ba maal ko a nba'yõonũ bala ãsõo ε, maa le yaa maal ko ε.’

XLVII “A nibe banyãna na chen a dõoye 'lo na ba tara baarfõ jie, tiche ka a numun mi chen a nyevor na ba tara baarfõ jie.”

XXVI

I A Yesu na wa 'yer a anyãna a jaa baar, wo 'yer ko a wo poturbo,

II “Yi bõon ika a chen ber ayi ka a Gõl Bar Difõ na ta, ka ba na de a maa Nısaal Bie tir ka ba kpa ma a daa ju.”

III A Juu nibe bõorlo nibere ni a nibere lõo taa a bõorlo nıkpẽe yir na di Kayafasi,

IV na ba bõorõ vuo ban na tu nyõo a Yesu na ba ko.

V Tiche ka ba 'yer, a ta i a Gõl Bar Difõ sõo ε, ka jeer taa ire wa ir a chara pã ε.

VI Yesu na wa be a Betani a Simon 'lo na dõo i a kõkõmõ yir,

VII ban wa jẽ dire, pão kõo waan na pãrtõvıla ni kãnyũu kõo dafõ na ba wõnõ ε, na wo kpaar dõol a Yesu ju.

VIII A poturbo na wa nye a le, ba nyen suur na ba 'yer, “Bo le so ka wo sõonõ a kãnyũu nyã bar a nũõ?”

IX Fõn taa den a kãnyũu anyãna da libiyõo de ko a nõn dẽme.”

X Yesu na bõon a ba tier, wo 'yer ko ba, “Bãa 'yõo le yi mi 'yõo wo? Wo maal vıla ko ma.

XI A nõn dẽme 'lo, yin ni bala ben ka tiche maa ko be a yi sã sõo jaa ε.

XII Wõn kpaar a kãnyũu anyãna 'yõo ma, wo maal a le chõor ma gun a n ùufõ.

XIII Yelmãe le n 'yere korõ yi, jie jaa ban wa mool a 'yer nõo nyãna a wer wo jaa pã, ban 'yer naa a le a pão nyã na i na ba chene tara a wo tier.”

XIV A Pie Ni Ayi bala ãsõo ban bõolo Judas Isıkariyot chen a Juu nibe bõorlo nibere sã

XV ti suor ba, “Bo le yin ko ma ala i n de won 'yõo a yi nuur pã?” Ba sor selbie ljer ni pie ko wo.

XVI An yi a sõo lõnõ wo bõorõ na vuo won na tu de a Yesu 'yõo a ba nuur pã.

XVII A bubir dõo lõnõ i naa a Paanõkõo Lõõfo, ka a Yesu poturbo wa suor wo, “Nyune le fo bõorõ ika si chen ti chõor a Gõl Bar nyã Difõ bar ka si ti di?”

XVIII Ka wo 'yer ko ba, “Yi chen a tẽe pã, daba kõo sã na yi ti 'yer ko wo, ‘A wiwile 'yer naa, a n sõo gbõr naa, ka maa ni a n poturbo na di a Gõl Bar Difõ a fo yir.’ ”

XIX A poturbo un a le jaa a Yesu na 'yer ɪka ba ɪ. Ka ba maal a Gōl Bar bōdiir.

XX A jāanōor na wa ta, Yesu nɪ a wō poturbo Pie nɪ Ayi wa jēn jil a bōdiir na di.

XXI Ban wa dire, wō 'yer kō ba, “Yelmāe le n 'yere kōrō yɪ ɪka, a yɪ āsōo na gar 'yōo ma.”

XXII Be le ka ba jaa pōor sōo ka ba sorō wō bō'yen 'yen, “An un maa le o, n Sorō?”

XXIII Ka a Yesu 'yer, “A 'lo un 'mataa tun ala bō'yen pō le na gar 'yōo ma.

XXIV A maa Nɪsaal Bie na kpi naa nɪtāa le ban seb a Nāanmɪn gān pō. Tiche nebier ben a nɪre 'lo na gar 'yōo a maa Nɪsaal Bie wun din dōoye gar nɪre jaa. Bala ta ba dōo wō ε, ala sa.”

XXV Judas a 'lo na gar 'yōo wō soor, “An un maa le o, Wiwile?” Ka a Yesu soo, “Oo, fōo le.”

XXVI Ban wa dire, Yesu den a paanōo puor Nāanmɪn yāan na wō nma de kō a wō poturbo, tɪ na wō 'yer, “Yɪ de 'wōb, a maa āgān le.”

XXVII Wō le den a nmele 'lo ban nyuro nɪ, na wō puor Nāanmɪn yāan tɪ le de kō ba, “Yɪ jaa yɪ de nyū.

XXVIII A anyāna le ɪ a n jān na ɪ a netraa un tara nɪ yɪ na tara kpēo. An kpaar na a faa nɪyoo ka yelbier vē kōfō be be.

XXIX N 'yere na kōrō yɪ ɪka, n kō le nyū a dāa anyāna ε, wa tɪ tān a daar 'lōnō un na 'mataa nyūn yɪ a dāpaalaa a n Sāa nāalōo pō.”

XXX Ban wa yiel a yiel dān Nāanmɪn, ba suun chen a Olive Tɪr Tōo ju.

XXXI Yesu 'yer kō ba, “Yɪ jaa na jon a tāsōo nyāna tɪ bar ma a n yō, a maa jū. A seb a Nāanmɪn gān pō ɪka, 'In nme naa pechine kō ka a piir yēyel.’
(Jekariya 13:7)

XXXII Tiche maa wa ir a kūu pō, un dōo yun nie chen a Galilee.”

XXXIII Ka a Pita 'yer kō wō, “Ala ɪ ba jaa soon bar fō a fō jūu, maa 'lo kō bar fō ε.”

XXXIV Yesu 'yer kō a Pita, “Yelmāe le n 'yere kōrō fō, ɪka a tāsōo nyāna a nōrdōo kō kō ε, tiche ka fō chiir ma gbεε ata.”

XXXV Tiche ka a Pita 'yer kō wō ɪka, “Ala ɪ maa nɪ fōo na 'mataa kpi gba, tɪ n kō 'yer ɪka n ba bōo fō ε.” Ka a poturbo bala mɪ na che 'yer a le ne.

XXXVI Yesu nɪ a wō poturbo chen a jie 'lo ban bōolo a Getsemani, ka wō 'yer kō ba, “Yɪ jāne a kana tiche ka n chen tɪ soor Nāanmɪn.”

XXXVII Be le wō tara Pita nɪ Jebedee bibiir ayi ka a wō pōo sōo yoo jaa ka tɪer nyoo wō.

XXXVIII Ka wō 'yer kō ba, “N tɪer sōo naa, tɪ nyetāan kūn, yɪ jāne a ka na gu ma.”

XXXIX Wō chen a niem bālāa tɪ lo kpa tēe sooro Nāanmɪn 'yere, “N Sāa ala ɪ a tara naa ɪfō kōo, vē ka a dōoye nmele nyāna po ma. Tiche a ta ɪ le maa na bōoro ε, tɪ a ɪ a le fōo na bōoro.”

XL Wō hɛb wa a poturbo sē wa nyε ka ba guro. Ka wō 'yer kō ba, “A mō yɪ kō tōo jē bālāa jaa gu ma ε?”

XLI Yɪ jεo chele, na yɪ sooro Nāanmɪn ka a bεer kaa ta wa nyoo yɪ ε. A ba tɪer bōoro naa tiche ka a ba āgāma ba toor ε.”

XLII Wō le chen a gbεε ayi soo tɪ soor Nāanmɪn. “N Sāa, ala ɪ a dōoye nmele nyā kō tōo po ma ε, ka maa ba nyūn wō ε, fōo bōfō wō ɪ.”

XLIII Wō le wan wa nyε ka ba chene guro, bojūu gōo kpe ba naa.

XLIV Be le wo le bar ba ti chen a gbɛɛ ata soo ti soor Nāan̄m̄n a le ne ni wo ju.

XLV Wɔ heb wa a poturbo sɛ wa soor ba, “Yi chene na gā guro na yi pene we? Nye, a sɔɔ ta naa ka ban gar ‘yɔɔ a maa Nɪsaal Bie de wo kɔ a yelbe-irbe.

XLVI Yi vaa ir ka si chen. Yi nye a gagaraa na waara.”

XLVII A Yesu na chene ‘yerɛ, ka Judas na i a wo poturbo Pie ni Ayi āsɔɔ, ti daasāa ni nibe na yi a Juu nibe boorlo niberɛ sɛ waara ni soberɛ ni dakorsi a wo sɛ.

XLVIII A Judas dɔɔ man ba ika, a ‘lo won ti puor ti moor a kotir ‘lo le, yi nyɔɔ wo.

XLIX Ban wa ti ta, Judas pɔɔn chen ti ‘yer, “Wiwile, n puor fɔ naa,” ti moor a Yesu kotir.

L Ka Yesu ‘yer kɔ wo, “N badaba, tɔ a le fon booro ika fɔ tɔ.” Be le ba wa nyɔɔ a Yesu.

LI Be le ka a Yesu poturbo āsɔɔ na ara gbor wo vɔɔ a soo chen a Juu dɛme boorlo nāa gbāgbaa toor ŋmaa.

LII Be le ka a Yesu ‘yer kɔ wo, “De a soo su a sukpa pɔ, bala na jɛɛɛ ni a soo na kpɪn a soo kɔu.

LIII Fɔ tɛɛr ika n kɔ tɔɔ bool a n Sāa ka wo sɔɔ ma ni a malakasɪ gbulo pie ni ayi bu?

LIV Tiche ŋmine le an ire wa i yelmāɛ a le a Nāan̄m̄n gāma na ‘yer ika a ntɔ le na i?”

LV A sɔɔ ‘lɔnɔ, a Yesu soor a nyɔɔ bala, “A mɔ nubier le n i ka yi waan soor ni dakorsi a n nyɔɔ fɔ jie we? Bɪbir jaa le n ma jāne wile yi a puorfo yir bechaar pɔ, ti yaa nyɔɔ ma ɛ.

LVI Tiche a i naa a le ka a le a Nāan̄m̄n ‘yɛ‘yerbe na dɔɔ ‘yer a Nāan̄m̄n gāma pɔ i yelmāɛ.” Be le ka a Yesu poturbo ba jaa bar wo ti jo.

LVII A bala na nyɔɔ a Yesu, chiin wo naa a Juu nibe boorlo nāa Kayafasi sɛ, ka a nɛɛ wiwiilbe ni a niberɛ ba jaa wa lɔɔ taa.

LVIII Tiche ka Pita be a puor jaa turo, na wo ti kpe a boorlo nāa yir bechaar pɔ, ti lɔɔ jāne ni a gugurbo, ika wo nye le an na baar.

LIX Ka a Juu nibe boorlo niberɛ ni a ‘yer toorfo niberɛ pāa booro jir ŋmarba ka ba na ŋmaa jire ‘yɔɔ wo, ka ba na tu a be kɔ a Yesu.

LX Tiche baa nye yele jaa a wo ‘yɔɔ ɛ. Nyɔɔ daan yi ŋma jiryɔɔ ‘yɔɔ wo, tiche ka a ba ‘yerbie i jirsɪ. A baaraa nibe ayi daan yi

LXI na ba ‘yer ika, “A daba nyāna le ‘yer ika, ‘In tɔɔ ŋmer a Nāan̄m̄n puorfo yir nyāna bar ti de ber ata le men wo.’ ”

LXII A be le ka a Juu nibe boorlo nāa ir ara ti soor a Yesu, “Faa tara ‘yer jaa na ‘yer bu? Bo dāasɛ le a anyā ban dire dɔɔlo fɔ?”

LXIII Tiche ka a Yesu i jaa gbul. Be le ka a Juu nibe boorlo nāa ‘yer, “N sooro fɔ naa a Nāan̄m̄n nyā na i a vor niem, ika fɔ ‘yer kɔ si, ala i fɔɔ le i a Nɪ-iraa na i a Nāan̄m̄n Bie.”

LXIV Ka a Yesu ‘yer kɔ wo, “Ɔɔ, a le ne fon ‘yer le. Tiche yi jaa le n ‘yerɛ kɔɔ ika daar kɔɔ, yɪn nyen a maa Nɪsaal Bie na jāne a Kpɛɔ Soo nūsɔɔ jie. Yi mi na le nye ma naa ka n yi a julɔjuur pɔ waara.”

LXV Ka a boorlo nāa tɔɔ a fuu chɛɛr ti ‘yer, “Wɔ sɔɔn Nāan̄m̄n yuor. Bo le so sin chene booro dāasɪdirbe? Yi wɔn wo tɔ Nāan̄m̄n.

LXVI Ŋmine le yi tɛɛr?” Ka ba ‘yer, “Wɔ sɛɛn kɔu.”

LXVII Ba chir nataar 'yõo wo a nie pɔ, ti ma gbul nũu ŋmen wo, ka bamune mi ma 'ma wɔ,

LXVIII ti sɔɔr, "Nɪ-iraa, ala ɪ fɔ bõɔn yeke jaa wiil si a nɪre 'lo na ŋme fɔ?"

LXIX Pita jãne naa a yõo a bechaar pɔ. Ka a gbãgbapɔɔbile ãsɔɔ wa a wo sɛ wa 'yer, "Fɔ mi dõo turo a Yesu na yi a Galilee."

LXX Tiche ka wo chiir a ba jaa niem ti 'yer, "N ba bõo a 'yer 'lo par fon 'yere ε."

LXXI Won wa ti ara a dõdɔr neε, a pɔɔbile ãsɔɔ nye wo naa na wo 'yer kɔ a nibe na ara a be, "A daba nyã mi dõo turo a Yesu na yi a Najareti."

LXXII Be le a Pita le chiir pɔ ti 'yer ɪka, "N ba bõo a daba nyãna ε."

LXXIII A ba kor ε, ka a bala na ara gbɔr a Pita mi 'yer, "Sɪre jaa le, fɔ ɪ naa a ba ãsɔɔ. A fɔ kɔkɔr yin fon chãa pɔ."

LXXIV Be le ka a Pita pɔɔ 'yõõõ a wo mãe ti mi pɔɔ kɔɔ ba 'yere ɪka, "N ba bõo a daba nyãna ε." Ka a nɔraa mi tõo kõ.

LXXV Be le ka Pita tɪer tɔ a le a Yesu na dõo 'yer, "Fɔn chiir ma naa gbɛε ata tiche ka a nɔraa kõ." Ka a Pita ir yi a yõo ti kõ nubaal kõn.

XXVII

I A wer na wa chaar bibio, a Juu nibe bɔɔrlo nɪbere ni a nɪbere ba jaa lõo taa guor le ban na ɪ kɔ a Yesu.

II Ba lũ won tara chiin a paal Nãkpɛε Pilate sɛ.

III Judas na gar 'yõo wo na wa nye ɪka ba tɔɔr a Yesu 'yer guor a wo kɔfo, wo pɔɔ sõo naa ka wo le lieb a libibie lɪjer ni pie na wo ti kɔ a Juu nibe bɔɔrlo nɪbere ni a nɪbere.

IV Ti na wo 'yer, "N maal yelbier ni ɪn gar 'yõo nɪre na ba maal yelbier jaa ε." Tiche ka ba 'yer, "Si baka ba le ε? Fɔ 'yer a ɪ."

V Wo den a libie lɔb bar a Nãanmun puorfɔ yir pɔ, ti na wo yi ti yɔɔl miir.

VI Ka a Juu nibe bɔɔrlo nɪbere wob a libie na ba 'yer ɪka a ba sɛε ɪka si de yaa 'yõo a Nãanmun puorfɔ yir libie pɔ ε, bojũu a ɪn jãt libie.

VII Ban wa guor taa baar, ba den a libie dãn a lamɪer wer a jie ban ma ũno sãanba.

VIII Le le so ka nibe bɔɔlo a jie nyã, "Jãt Wer," wa tãn dɪna.

IX A ɪn yelmãe ni a le a Nãanmun 'ye'yere Jeremiya na dõo 'yer, "Ba den a libibie lɪjer ni pie a le a Isɪral nibe na sɔɔ de,

X na ba dãn a lamɪer wer nitãa le a si Soro na 'yer." (*Jeremiya 19:1-13*)

XI Yesu na wa ara a Nãkpɛε Pilate niem, wo sɔɔr wo naa, "Fõs le ɪ a Juu nibe nãa ɔ?" Ka a Yesu 'yer "Ɔo, a le ne fon 'yer le."

XII A bɔɔrlo nɪbere ni a nɪbere na sõõõ a wo yuor, waa 'yer 'yer jaa ε.

XIII Be le a Pilate sɔɔr wo, faa 'yere 'yer jaa we? Nye le ban sõõõ a fɔ yuor jã?

XIV Tiche a Yesu ba haa neε sɔɔ wo ni a ala a jaa ban 'yere dɔɔlo wo ε, ka a 'maa a Pilate neε.

XV A lõo difɔ sõo wa ta, ba ma 'yer ɪka a Nãkpɛε Pilate wo ir nɪre 'lo a nibe na bɔɔɔ a pɔɔ fɔ die pɔ bar.

XVI A sõo 'lõõõ, ba pɔɔn daputuo sɔɔ kõo nɪre jaa na bõo ka wo di Barabasɪ.

XVII A le a niyɔɔ na wa lõo taa, Pilate sɔɔr ba naa, "An le yi bɔɔɔ ɪka ni yuo kɔ yi, Barabasɪ bi Yesu, a 'lo ban bɔɔlo a Nɪ-iraa?"

XVIII Bojūu wō bōon naa ūka a nyuur ban tara nī a Yesu lē so ban nyoo wō waan a wō sē.

XIX A Pilate na wa jāne a 'yer tōorfo dakoo ju, a wō pōo tōn 'yer wō, "Taa ūre wa ūre a daba 'lōnō na ba maal bon jaa yeke jaa ε, bojūu jāa, n din dōoye jān pō nī a wō yele."

XX Tiche a bōorlo nūbere nī a nūbere 'yer kō a nūyoo ūka ba sōor ka wō yuo Barabasī bar, tī kō a Yesu.

XXI Ka a Nāa Pilate lē bōo sōor ba go, "A nūbe banyā ayi, buor lē yī bōoro ūka n yuo kō yī?" Ka ba 'yer, "Barabasī."

XXII Ka a Nāa Pilate sōor ba, "Tī n ī n̄mīne nī a 'lo yīn bōolo a Nī-iraa?" Ka ba jaa 'yer, "Kpa wō a daa ju."

XXIII Ka wō sōor ba, "Bo yelbier lē wō ī? Bo dēer lē wō maal?" Tiche ka ba tāna kpēo jaa 'yere, "Kpa wō a daa ju."

XXIV A Pilate na wa nye bōon ūka wō kō tōo yeke jaa ī ε, tiche ka a nūbe wūlewūle jaa tī gar, ka wō de kōo pēen a wō nuur a nūyoo niem, tī na wō 'yer, "Maa ba pōo a daba nyā kūu pō ε. Yīn sē lē a be."

XXV Be lē ka a nūbe ba jaa 'mataa 'yer, "Vē ka a wō jāi dōol a sīn nī a sī bibiir ju."

XXVI Be lē wō yuo a Barabasī kō ba. Wō vē naa ka ba fōb a Yesu tī wō de wō kō a sojasī ka ban tī kpa a daa ju.

XXVII Be lē ka a sojasī tara a Yesu tī kpēn a nāa yir kpēe 'lo pō, tī bōol a ba taaba sojasī lōo taa.

XXVIII Ba jaar a wō bonstī bar tī de fuu jīe su wō,

XXIX na ba lē de gōor wob nāa jupil kaar su wō. Ba den dāgbal 'yōo wō a nūsōo pō, na ba gbur dumo a wō niem laara wō, "Yāan yooo, Juu nūbe nāa!"

XXX Ba ma chrī nataar 'yōo wō tī de daa n̄men wō a ju pō.

XXXI Ban wa la wō a nūtō wa baar, ba yāan a fuu jīe 'lo bar tī de a wō māe fuu su wō, na ba pāa de wō chiin ūka ba tī kpa a daa ju.

XXXII Ban wa yī a sōr pō, ba nyen daba na yī Sirenī ka a wō yuor di Simon, ka ba nyoo wō fir wō ka wō tuo a Yesu daa.

XXXIII Ba tī t̄an jīe ban bōolo Gōlgōta, a par lē ūka, Julaa Jīe.

XXXIV Ba den tātuo 'yōo dāa pō ūka a Yesu wō nyū, tī won wa lem kaa, wō tōr bar.

XXXV Ban wa kpa wō a daa ju baar, ba pō naa a wō fōor n̄men gbām bōon ala āsōo jaa nī na dī,

XXXVI tī na ba jāne a jīe pire wō.

XXXVII Ba seb a yeke 'lo jūu ban kōn wō mar a daa ju ūka, NYE A YESU, A JUU NIBE NĀA.

XXXVIII Ba mī kpan nīfarba ayi a dabābānsī mī ju, ka āsōo be a Yesu nūsōo jīe ka āsōo mī be a wō gubaa jīe.

XXXIX A bala na tala a be tōro wō, na ba vavire jur

XL 'yere, "A fōo na 'yer ūka fon n̄mer a Nāanmīn puorfo yir tī de ber ata men, faa a fō māe. Ala ī fō ī naa a Nāanmīn Bie, wa suu a daa ju."

XLI Lē nī wō ju mī lē a Juu nūbe bōorlo nūbere nī a nēe wīwiillbe nī a nūbere mī laara wō,

XLII na ba 'yere, "Wō faan nūbe bamīne, tī wō kō tōo faa a wō māe ε. 'Lo lē ī a Isral Nāa, wō wa suu a daa ju a pōpāanyāna, ka sī sōo de wō.

XLIII Wō sōon Nāanmīn. Vē ka Nāanmīn faa wō a pōpāanyāna, bojūu wō 'yer naa ūka wō īn Nāanmīn Bie."

XLIV Le ni wo ju mi le a nifarba ayi bala mi ban kpa gbor wo, mi to wo.

XLV A môtôo na wa ara gar ju sâlsôo, a wer wo jaa sob naa ti tân a môtôo balfô sôo.

XLVI A sôo 'lônô a Yesu chur kpêo jaa na wo 'yer, "Eloi, Eloi, lama sabakatanî." A par le ùka "N Nāanmîn, n Nāanmîn, bo le so fon lueb puor 'yôo ma?" *(Yiel Gân 22:1)*

XLVII A nibe bala na ara gbor wo, na wa wô a le won 'yer, ka ba 'yer ùka, "Elaija le wo bôolo."

XLVIII Ajienaa ka a daba âsôo jo chen ti 'môo sapô 'lor a dâmiir amine pô, na wo char daa pô, de kô a Yesu ùka wo mûor.

XLIX Tiche ka bamine 'yer, "Yi bar a sî kaara, Elaija na wa yôo wo naa bu."

L Be le a Yesu chur kpêo jaa ti nmaa a vooor.

LI Ka a Nāanmîn puorfô yir pô, ban lû fôbaa chier a saaju ti ghem a par. Ka a tée dām, ka a kôsibe mi nmer nmer.

LII A yar mi yuo yuor, ka a Nāanmîn nibe bamine na dôo kpi, jêo.

LIII Ban wa yi a ba yar pô a le, ka a Yesu na wa ir a kûu pô baar, ka ba pāa kpe a têcheche pô, ka niyôo jaa ti nye ba.

LIV A sojasî nûkpêe ni a bala won ara ni na ba pire a Yesu, nyen a wer na dām ni a le jaa na ù, ka dābāe kpe ba, ka ba 'yer, "Yelmāe jaa le, a daba nyā ùn a Nāanmîn Bie."

LV Pôo yôo mi dôo be a be ara tээр jaa kaara, bala le dôo tu wo yin a Galilee na ba sônô wo.

LVI A pôbo banyāna pô le Mээр na yi Magdala, ni Mээр na ù Jemest ni Josefô ma, ni a Jebedee bibiir ma.

LVII A jāanûor na wa ta, a taraa sôo kôo na yi Arimatîya ban bôolo Josefô, wo mi dôo ù a Yesu poturo.

LVIII Wô chen a Pilate sê ti sôor a Yesu āgān. Ka a Pilate bar sôr ka ba yôo a Yesu kô wo.

LIX A Josefô yôon a āgān pil foptla,

LX kul ti ūu a wo māe yaa paalaa pô won chî a kôsîr pô. Wô bil kôsîr wa pôo a yaa nêe ti na wô kul.

LXI Mээр na yi Magdala ni a Mээр âsôo ben be jāne a yaa puor.

LXII A Chôorfo Bûbir ka a wer na chaar ka a ù a Pēnfô Bûbir le, a Juu nibe bôorlo nibeere ni a Faraseemine chen ti 'yer a Nākpêe Pilate,

LXIII "Nûkpêe, sî le tîer a le a jir nmarā 'lônô na dôo 'yer won dôo chene, 'Tka ber ata daar ùn le lueb ir ù vor."

LXIV A le jûu vê ka ba gu a yaa ti tân a ber ata daar, ka ala ba ù le e, a wo poturbo na chen ti ju a āgān a yaa pô, ti 'yer kô a nibe ùka, 'lo le ir a kûu pô, ka a belfô taa ù dээр gar a le won dôo 'yer e."

LXV Ka a Pilate 'yer, "Yi de gugurbo ka ba ti gu a yaa a le yin bôo."

LXVI Be le ba tara a gugurbo chiin ka ba ti be a yaa bôo pôo, ti na ba 'yôo a kôsîr jāne, ti 'yôo ka a gugurbo ara gu.

XXVIII

I A Pēnfô Bûbir na wa baar, ka a na ù a Pēnfô divie bio daar a wer na wa chaara wa la la la, Mээр na yi a Magdala ni a Mээр âsôo yin chen ùka ba ti kaa a yaa.

II Be le ka a tée dām kpêo jaa, ka a ù Nāanmîn malaka le yi a saaju suu wa bil a kôsîr bar a yaa nêe ti do jāne.

III A wɔ nie nyɛ saa nyurfɔ kaar, ka a wɔ bɔsursɩ pɛl jaa pɩpɩl.

IV Dābāɛ kpɛn a bala na ara kaara, ka ba gɛm ara kɔn kaar.

V A malaka 'yer kɔ a pɔbɔ, "Yɩ ta joro dābāɛ ɛ, n bɔɔn naa ɩka a Yesu 'lo ban kpa a daa ju le yɩ bɔɔrɔ.

VI Waa be ka ɛ. Wɔ ir naa ɩ vor nɩtāa a le wɔn dɔɔ 'yer. Yɩ wa muul kaa a jie wɔn gā.

VII Yɩ chen fɔɔ jaa na yɩ ti 'yer kɔ a wɔ poturbo, 'Wɔ lɛb ir a kɔu pɔ, na wɔ de yɩ nie chiine a Galilee. Be le yɩn ti nyɛ wɔ.' N pāa 'yer kɔ yɩ."

VIII A pɔbɔ banyāna yɩn a yaa par nɩ dābāɛ jo fɔɔ jaa nɩ popɛl chen ɩka ba ti 'yer kɔ a wɔ poturbo.

IX Be le ka ajienaa, ka a ɩ Yesu le tuor puor ba, ka ba lo kpa a wɔ niem nyɔɔ a wɔ gbɛɛ puor wɔ.

X Be le a Yesu 'yer kɔ ba, yɩ ta joro dābāɛ ɛ, "Yɩ ti 'yer kɔ a n yɛɛ ɩka ba chen a Galilee, be le ban ti nyɛ ma."

XI A pɔbɔ na wa chiine, a sojasɩ bamune na dɔɔ guro a yaa kpɛn a tɛkpɛɛ pɔ, ti 'yer kɔ a Juu nɩbe bɔɔrlo nɩberɛ a le jaa na ɩ.

XII A bɔɔrlo nāa nɩ a wɔ nɩberɛ na wa lɔɔ taa, ba guor taa de libiyɔɔ kɔ a sojasɩ

XIII ti na ba 'yer kɔ ba, "Yɩ 'yer ɩka, 'A wɔ poturbo le wa ju a wɔ āgān a sɔɔ 'lo sɩn chɛnɛ gā guro.'

XIV Ala ɩ a 'yer nyā wa lon a Nāa Pilate toor pɔ, sɩn maal wɔ naa ka a wɔ pɔɔ pɛl a sɩ ir yɩ yɩn wɔm pɔ."

XV A sojasɩ den a libie ti na ba ɩ a le ban 'yer ɩka ba ɩ. A Juu nɩbe ma chɛnɛ na 'yer a yeɛ nyāna a dɩna.

XVI A poturbo pie nɩ bɔ'yen chen a Galilee a tɔɔ 'lo ju a Yesu na wiil ba ɩka ba do.

XVII Ban wa nyɛ wɔ, ba gbur dumo na ba puor wɔ tɩche ka bamune chɛnɛ baala.

XVIII Ka a Yesu wa 'yer kɔ ba, "A n Sāa den a kpāɛn ala a jaa na be a saaju, nɩ a kpāɛn ala a jaa na be a wer pɔ kɔ ma.

XIX A le jūu, yɩ yɔ a wer wɔ jaa na yɩ ti 'yɔɔ paalsɩ ka ba wa turo ma, na yɩ suoro ba a Nāanɩmɩn kɔɔ, a Sāa yuor, nɩ a Bie yuor, nɩ a Nāanɩmɩn Sɩɛ yuor 'yɔɔ,

XX ti na yɩ wile ba ka ba sɔɔ de, ti turo bon jaa ɩn 'yer kɔ yɩ. Yɩ bɔɔn ɩka ɩn ma ben a yɩ sɛ sɔɔ jaa, ti tān a wer baarfɔ daar."

LE A MAAKI NA SEB A YESU 'YER NŌŌ

I Yesu Kirisito na ɪ a Nāanmɪn Bie 'yer nŏŏ pɪelfo.

II 'Ye'yere kŏŏ yuor na di Isaiya seb naa, "Nye, un tŏŏ naa a n tŏtŏnŏ ka wŏ de nie ti chŏŏr a sŏr kŏ fŏ." *(Malakai 3:1)*

III "Kŏkŏr tana naa a dālpuŏ ju, 'Chŏŏr a sŏr kŏ a sɪ Soro na fŏ maal a wŏ sŏr ka wŏ tor.' " *(Isaiya 40:3)*

IV Le le a Jŏŏn wa, na wŏ wa suoro a nɪbe a Nāanmɪn kŏŏ be a dālpuŏ ju, na wŏ mŏŏl 'yer, "Yɪ lɛb yi a yɪ tɛr dɛer pŏ so a Nāanmɪn kŏŏ, ka wŏ vɛ a yelbebe kŏ yɪ."

V Ka a nɪbe yire a tɛn ala a jaa na be a Judiya wɛr pŏ, ka a bamɪne mɪ yire a Jerusalem. Ba chire naa a ba puŏr 'yere a ba yelbebe kŏrŏ wŏ tɪche ka wŏ suoro ba jaa a Nāanmɪn kŏŏ a Jordan man pŏ.

VI Nyŏŏma kŏŏlŏ fuu le Jŏŏn ma su ti de gān lūn a sɛ. Soor nɪ sɪkāa le ɪ a wŏ bŏdɪir.

VII Wŏ 'yer naa, "N puor sŏŏ ben be, na wŏ gar ma. A wŏ nafŏŏr mibe gba n ba sɛɛ ɪka n guun for ɛ.

VIII Maa suoro yɪ naa nɪ a Nāanmɪn kŏŏ tɪche 'lŏ na so yɪ naa nɪ a Nāanmɪn Sɛɛ."

IX A sŏŏ 'lŏ Yesu yi naa Najaretɪ na be a Galilee wɛr pŏ wa, ka a Jŏŏn so wŏ a Nāanmɪn kŏŏ a Jordan man pŏ.

X A Yesu na wa yire a kŏŏ pŏ, wŏ nye naa a saaju na tŏŏ yuo ka a Nāanmɪn Sɛɛ wa suro fɪka papa wa kpe a Yesu pŏ.

XI Tɪ a kŏkŏr yi a Nāanmɪn sɛɛ 'yere, "Fŏŏ le ɪ a n binŏnāa, ka a n 'yŏŏ ma 'maa nɪ fŏ."

XII Ka a Nāanmɪn Sɛɛ de wŏ fŏŏ jaa chiin a dālpuŏ ju,

XIII ka wŏ ti be be ber lijaayi ka a Satan bɛer wŏ kaa. 'Lŏ nɪ a mŏdŏn le dŏŏ be be, ka a malakasɪ wa sŏnŏ wŏ.

XIV Jŏŏn ban wa nyŏŏ pŏŏ baar, Yesu chen naa a Galilee na wŏ ti mŏŏlŏ 'yere a Nāanmɪn 'yer nŏŏ.

XV Wŏ 'yer naa, "A sŏŏ ta naa ka a Nāanmɪn di a wŏ nāalŏŏ. Yɪ lɛb yi a tɛr dɛer pŏ na yɪ sŏŏ de a 'yer nŏŏ."

XVI A le a Yesu na wa de a Galilee man lana, wŏ nye naa Simon nɪ a wŏ yelbe Andiru ka ba lŏŏrŏ lŏyaar, jānyŏŏrŏbŏ le ba ɪ,

XVII ka wŏ bŏŏl ba, "Yɪ wa turo ma, ka n lɛb yɪ ka yɪ nyŏŏrŏ nɪbe 'yŏŏnŏ Nāanmɪn nāalŏŏ pŏ."

XVIII Ka ba tŏŏ tɛɛ a jāme nyŏŏrfo bar ti turo wŏ.

XIX Wŏn wa chen a niem bālāa, wŏ nye naa Jemesɪ nɪ Jŏŏn, Jebedee bibiir, a ba be a gboro pŏ chŏŏrŏ a lŏyaarsɪ.

XX Wŏn wa nye ba, wŏ bŏŏl ba naa, ka ba bar a ba sāa nɪ a gboro nɪ a bala ban yara ti turo a Yesu.

XXI Be le ba wa chen a Kapenahum ka a Pɛnfo Bɪbir wa ta, ka a Yesu chen ti kpe a lŏŏfo jie ti piel wile.

XXII A nɪbe nɛer 'maa naa nɪ a wŏ wiilfo, bojūu wŏ wile ba naa nɪ Nāanmɪn sŏr. Waa ɪ fɪka a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe ɛ.

XXIII A sɪdɛer sŏŏ kŏŏ mɪ chen ti kpe a ba lŏŏfo jie tana 'yere nɪ,

XXIV “Bãa le a fõo Yesu na yi a Najaretı bõro a sı sê? Fõ wa naa ıka fõ wa sõo sı bar bı? N bõo naa a nıre 'lo fon ı, fõ ı naa a cheche 'lo na yi a Nãanmın sê!”

XXV Ka a Yesu tãn wõ, “Põo a fõ nee ti wa yi a daba põ!”

XXVI Ka a sıdeer daa a daba lõb tõe nıtãa kpũgul loro ti nme chelma ti wa yi a daba põ.

XXVII Ka a neer 'maa a nıbe ka ba lıeb soro taa, “Bo le? Wiil paal bo mı ni nyã, na tara kpõo le! Wõ ma 'yer 'yer, ka a sıdebe ma tu a wõ nee.”

XXVIII Ka a wõ yele yaar a Galilee wer wõ jaa.

XXIX Ban wa yi a lõofõ jie, 'lo ni Jemesı ni Joon chen naa a Simon ni Andiru yir,

XXX ka a ãgãn to a Simon dãe põo ka ba 'yer kõ a Yesu.

XXXI Yesu kpe naa a wõ sê ti nyoo a wõ nüu sõo wõ ka wõ ir. A ãgãn tol baar wõ, ka wõ ir maal bõdiir kõ ba.

XXXII A jãanõor 'lõnõ a mõtõo na wa mor, a nıbe waan na baalstı ni a bala a sıdebe na tara a Yesu sê.

XXXIII Ka a tõe nıbe ba jaa wa lõo a dõdõro,

XXXIV ka a Yesu sãa nyoo na tara baal jaa bõro. Wõ mı dii naa a sıdebe yoo ka a yi, ti maa sõo ka a sıdebe 'yer 'yer e, bojũu ba bõo naa a nıre 'lo won ı.

XXXV A wer na chaara a bibio pipi ti chene sob, Yesu ir na wõ yi a yir na wõ chen a jie ãsõo ıka wõ ti sõor Nãanmın.

XXXVI Simon ni a wõ taaba mı yin bõro wõ na ba wa nye wõ,

XXXVII na ba 'yer, “Nıbe ba jaa yõoro na bõoro fõ!”

XXXVIII Ka a Yesu 'yer, “Yı ı ka sı chen jiyuo, a tẽn anyã na gbõr, ka n ti mool 'yer a Nãanmın 'yer a be, ala 'yõo le n wa.”

XXXIX Wõ yõ naa a Galilee wer wõ jaa na wõ 'yere a Nãanmın 'yer a ba lõofõ yie põ ti na wõ dire a sıdebe mı ka a yire.

XL Ka a daba ãsõo mı na ı kõkõmõ wa gbur dumo sõor wõ, “Fõo sõo, sãa ma.”

XLI Ka nıbaal kpe a Yesu ka wõ tur a wõ nüu sır a daba ti 'yer, “N sõo naa. Sa!”

XLII Ajienaa ka a kõkõmõ sa.

XLIII Yesu kpãa wõ naa kpãkpãan wõ ıka,

XLIV “Taa ıre wa 'yere koro nıre e. Chen ti wiil a fõ mãe kõ a Juu nıbe bõorloro ti ir a nee 'lo a Mosesı na 'yer ka a ı dãasıe.”

XLV Tıche a daba na wa yi wõ piel naa na wõ nme a Yesu yele yaar, ka a le jũu Yesu ba le tõo yõoro chãa põ a tõe põ e. Wõ ma be naa a tõe kõkoor, a nıbe chene yire jiir jaa waara a wõ sê.

II

I A anyã puor, Yesu lıeb wa a Kapenahum, ka nıbe wõ ka wõ be naa a yir.

II Nıyoo wan wa duo na ba sɛɛ a die wa ti yin a yõo. Ka wa 'yere a Nãanmın 'yer koro ba.

III Be le ka daba ãsõo mı bıere, a wõ nuur ni a wõ gbɛɛ kpi naa, ka nıbe anaar jêjel wõ na ba waan a Yesu sê.

IV Ka ba wa ta, ka jie ba be be a ba na tu kpẽn a be a Yesu na be e, a nıyoo jũu. Be le ba do a gar ju na ba ti nmaa puo a jie 'lo a Yesu na ara,

ti na ba de a daba ni a fɔbaa 'lo ban 'mɔɔn wɔ waan tur bar ka wɔ suu ti gā a Yesu niem.

^V Be le a Yesu na wa nye a le ban sɔɔ de wɔ, wɔ 'yer kɔ a dabaala, "N bie, n vɛ naa fɔ yelbebe bar."

^{VI} Ka be le ka a Mosesi Nɛɛ wiwiilbe bamune na be be tiere,

^{VII} "Ka nye daba na ara fere na wɔ sɔɔnɔ Nāanmɔn yuor tɛɛ. An le na tɔɔ nure yelbebe vɛ bar, ka Nāanmɔn tɛɛ ba le ε?"

^{VIII} Ajienaa Yesu bɔɔn naa a le ban tiere a ba pɔɔr pɔ, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Bāa le yi tiere a le a yi pɔɔr pɔ?"

^{IX} Buor sɔɔ le ɪ kɔmɔkɔmɔ, n 'yer ɪka n vɛ naa wɔ yelbebe bar, bu, n 'yer ɪka a daba nyā wɔ ir, 'mɔɔ a wɔ bɔgānaa, na wɔ kulo ni?

^X N buɔɔ naa ɪka yi bɔɔ ɪka a Nɪsaal Bie tara naa kpɛɔ a wɛr pɔ na vɛ nure yelbebe kɔ wɔ." Be le wɔ 'yer kɔ a daba 'lo nuur ni a gbɛɛ na kpi,

^{XI} "Fɔɔ le n 'yere, ir, na fɔ 'mɔɔ a bɔgānaa, na fɔ kulo ni."

^{XII} Be le, ka wɔ vaa ir 'mɔɔ a bɔgānaa yin a nibe ba jaa niem. Nɛɛr 'maa ba naa ka ba dāna Nāanmɔn 'yere, "Saa dɔɔ nye a le ε."

^{XIII} Yesu lieb chen a man nɛɛ ka niyɔɔ wa a wɔ sɛ ka wɔ wile ba.

^{XIV} A Yesu na wa chiine wɔ nye naa a Alfayasi bie, Levi, ka wɔ jānɛ a lɔpɔ defo jie, ka Yesu 'yer kɔ wɔ, "Ir turo ma," ka wɔ ir turo wɔ.

^{XV} A lɔpodierbe ni a yelbetɔnbɔ yɔɔ turo naa a Yesu, ka 'lo ni a bamune ni a wɔ poturbo 'mataa dire a Levi yir.

^{XVI} A Mosesi Nɛɛ wiwiilbe na ɪ a Faraseemune nye a le won jānɛ ni a lɔpodierbe ni a yelbetɔnbɔ 'mataa dire, ka ba sɔɔr a wɔ poturbo, "Bāa le so a daba nyā na 'mataa dire ni a lɔpodierbe ni a yelbetɔnbɔ?"

^{XVII} Yesu wɔ naa a le ban 'yer, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Nure na kpɛme waa chiine titile jie ε. Baalaa le ma chen. N ba wa ɪka n wa buɔl a nitorɔ ε. N wa naa ɪka n wa buɔl a yelbebe tɔnbɔ ka ba wa lieb a tier."

^{XVIII} Jɔɔn poturbo ni a Faraseemune nibe gal kɔ, ka nibe wa sɔɔr a Yesu, "Nɔmune le a Jɔɔn poturbo ni a Farasee poturbo ma gal kɔ, tiche ka a fɔɔ poturbo maa gal kɔ ε?"

^{XIX} A Yesu 'yer kɔ ba, "Nɔmune le an ɪ ka nibe be a pɔɔ paalaa sɪre jie ti tɔɔ kɔ gal? Wɔn chene be a ba sɛ, ba kɔ tɔɔ ε.

^{XX} A daar 'lo ban wa de a pɔɔ paalaa sɪre, ban gal a kɔ.

^{XXI} "Nure maa nmaa fɔpaalaa se 'yɔɔ fɔkɔraa pɔ ε. 'Lo be se 'yɔɔ a le, a fɔpaalaa na tɔɔ naa a fɔkɔraa chier.

^{XXII} Nure maa de dābān 'yɔɔ wɔkɔraa pɔ ε. 'Lo 'yɔɔ, a wɔɔ na pur naa, ka a dāa ni a wɔɔ sɔɔ. Wɔ ma 'yɔɔ naa dābān wɔpaalaa pɔ."

^{XXIII} A Pɛnfɔ Bɪbir Daar, Yesu ni a wɔ poturbo kpɛn tala puo sālɔɔ, ka a wɔ poturbo piel forɔ a bɔbie.

^{XXIV} Ka a Faraseemune 'yer kɔ a Yesu, "Nye le a fɔ poturbo na ure. Bo le so ka ba tɔnɔ a Pɛnfɔ Bɪbir? A ba tara sɔr ε."

^{XXV} Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yaa bɔɔ a par a le yin kar kaa a Nāanmɔn gān pɔ a nāa David ni a wɔ nibe na ba dɔɔ tara bon na di ε!

^{XXVI} A ber ala pɔ Abiyata le ɪ a Juu nibe bɔɔrlo nɪkpɛɛ, kɔ dɔɔ kpe ba, ka wɔ kpe a Nāanmɔn yir, ka a Abiyata de a paanɔɔ ala ban bin kɔ Nāanmɔn kɔ wɔ, ka wɔ wɔb. A paanɔɔ ala a Juu nibe bɔɔrɔrɔbɔ tɛɛ le ma 'wɔb, a ba tara sɔr ɪka niyuo wɔ 'wɔb ε, tiche ka David 'wɔb ti de kɔ a bala na be a wɔ sɛ, ka ba mi 'wɔb."

XXVII Be le ka a Yesu 'yer kɔ ba, "A Pɛ̃nfɔ Bɪbir ben be a nɪbɛ 'yɔ̃ɔ, a ba ɪ a nɪbɛ ben be a Pɛ̃nfɔ Bɪbir 'yɔ̃ɔ ɛ.

XXVIII Ala le so ka a Nɪsaal Bie ɪ a Soro lɔ̃ɔn a Pɛ̃nfɔ Bɪbir gba."

III

I Sɔ̃ɔ ɔ̃sɔɔ go Yesu chen tɪ kpe a lɔ̃ɔfɔ jie, ka a daba kɔ̃ɔ mɪ be be ka a wɔ nɪpɛl kpi.

II Ka a nɪbɛ bamune na be be bɔ̃ɔɔ ɪka ba gar a Yesu, be le ba tɔɔ gbɔr kaara wɔ. Ka won s̃aa naa a daba ñuu baal a Pɛ̃nfɔ Bɪbir bɪ.

III Yesu 'yer kɔ a daba nɪpɛl na kpi, "Ir ara a sɪ jaa nye fɔ."

IV Be le ka a Yesu sɔ̃ɔr ba, "Tɔ̃bɔur sɔ̃ɔ le tara sɔ̃r a Pɛ̃nfɔ Bɪbir daar ɪka fɔ tɔ̃, a fɔ maal vɪla bɪ dɛɛr, fɔ faa nyevɔr bɪ fɔ kɔ wɔ?" Ka ba ɪ jaa gbulo gbulo.

V Wɔ kaa naa ba jaa gɔ̃ɔr nɪ suur, ka a wɔ pɔ̃ɔ sɔ̃ɔ a ba bachɛlfɔ j̃uu. Wɔ 'yer kɔ a daba 'lɔ nɪpɛl na kpi, "Tur a fɔ ñuu." Wɔ tur naa ka a nɪpɛl wɔ jaa sa.

VI Be le ka a Faraseemune yi chen a Herɔd nɪbɛ s̃ɛ, a ba tɪ 'mataa guoro a Yesu, bɔ̃ɔɔ sɔ̃r 'lɔ ban na tu kɔ wɔ.

VII Yesu nɪ a wɔ poturbo yin chen a man pɔ ka a nɪyɔ̃ɔ na yi Galilee wɛr tu ba.

VIII Nɪyɔ̃ɔɔ mɪ yi naa Judiya wɛr, Jerusalem, Idumea wɛr nɪ a Jordan man gɔ̃ɔn, nɪ a tɛn na be Tire nɪ Sidon wɛr pɔ, wa a wɔ s̃ɛ boj̃uu ba wɔ naa a le jaa won tɔ̃.

IX A nɪyɔ̃ɔ j̃uu, Yesu 'yer kɔ a wɔ poturbo, "Yɪ kaa nye gboro kɔ ma ka n sɛr b̃al̃aa." Wɔ 'yer naa a le boj̃uu waa bɔ̃ɔɔ ɪka a nɪbɛ ba mɪl pɔ̃ɔ wɔ ɛ.

X A nɪbɛ yɔ̃ɔ won s̃aa le so, a baalsɪ dara taa bɔ̃ɔɔ ɪka ba sɪr wɔ.

XI A sɪdɛbɛ na ma wa nye a Yesu ba ma da naa a nɪrɛ 'lɔ 'yɔ̃ɔ ban be lob tɛɛ tɪ t̃ana 'yɛrɛ nɪ, "F̃ɔ̃ɔ le a Ñaañmɪn Bie!"

XII Tɪche wɔ kpaal ban j̃uu, ka ba taa ɪrɛ wa 'yɛrɛ a nɪrɛ 'lɔ won ɪ ɛ.

XIII Yesu do naa a tɔ̃ɔ ju tɪ bɔ̃ɔl a bala won bɔ̃ɔɔ ka ba do wa a wɔ s̃ɛ.

XIV A ba pɔ le wɔ kaa ir pie nɪ ayi, bɔ̃ɔlɔ ba nɪt̃ɔ̃nɪ, ka ba na be a wɔ s̃ɛ, ka wɔ ma tɔ̃ ba ka ba chen tɪ mɔ̃ɔl 'yer a Ñaañmɪn 'yer,

XV tɪ tara kp̃ɛ̃ɔ dire nɪ sɪdɛbɛ ka a yire.

XVI A nɪbɛ pie nɪ ayi bala won ir yoe le a anỹā. Simon, won le kɔ wɔ yopaalaa Pita.

XVII Jemɛsɪ, nɪ a wɔ yɛbile Jɔ̃ɔn, a ba s̃aa yuor le Jebedɛɛ, wɔ bɔ̃ɔlɔ ba naa Bɔ̃ɔnɛgasi, a par le sa t̃ana bibiir.

XVIII Andiru, Filip, Batolomi, Matiu, Tomasi, Jemɛsɪ na ɪ Alfayasɪ bidaba, Tadius, Simon na m̃ɔ̃ɔ nɪbir nɪ a wɔ wɛr yeɛ,

XIX nɪ a Judas Isikariyot, 'lɔ le na wa de a Yesu tɪr.

XX A Yesu na hɛb wa a yir, nɪyɔ̃ɔ wa naa wa lɔ̃ɔ go, ka 'lɔ nɪ a wɔ poturbo ba tara jaa gba na di ɛ.

XXI Be le a wɔ yir d̃ɛmɛ na wa wɔ a le, ba chen naa ɪka ba tɪ ka wɔ, boj̃uu ba 'yer naa ɪka, "Burbur kpe wɔ naa."

XXII Ka a Mosesɪ Nɛɛr wiwiilbe bamune na yi a Jerusalem mɪ 'yɛrɛ, "A Beeljebul, le pɔ̃ɔ wɔ! A sɪdɛbɛ ñaa le wɔ ma de dire nɪ a sɪdɛbɛ ka a yire."

XXIII Yesu bɔ̃ɔl naa a nɪbɛ na wɔ lob sokpar kɔ ba, "Ñmune le a Satan na ɪ le dii a Satan?"

XXIV Ala ɪ ñaa ir jɛɛrɛ nɪ a wɔ m̃aɛ ñaal̃ɔ̃, ñmune le won ɪ ara?"

XXV Yir nɪbɛ mɪ ir jɛɛrɛ taa, a yir 'lɔ nɪbɛ k̃ɔ̃ t̃ɔ̃ 'mataa kpe ɛ.

XXVI Ala ι a Satan ir naa na wo jεere ni a wo mεε, wo mi kō tōo ara ε, a wo baaraa le.

XXVII Yelmεε, nire jaa kō tōo kpe gādaa yir ti ju a wo bonsi ka waa de nie lū wo ε. 'Lo wa lū wo a le wa baar, won pāa tōo naa a wo yir bonsi ju.

XXVIII Sire le n 'yere korɔ yi, yeldεbe ni ferfu a jaa niεbe na fere sōonō ni Nāan̄m̄n yuor ban nyen vē kofu.

XXIX Tiche nire 'lo na fere ni a Nāan̄m̄n Sιe kō nye vē kofu ε, bojūu wo lo naa a yeldεer 'lo po, na ba tara baarfɔ ε."

XXX Ban 'yer ιka wo tara naa a sιdεer le so ka wo 'yer a le.

XXXI Be le ka a Yesu ma ni a wo yeer wa. Ba ara naa a yōo ti tō nire ka wo buol wo.

XXXII Niyɔɔ jāne naa jilō a Yesu ti ba 'yer wo, "A fo ma ni a fo yeer be naa a yōo buoro fo."

XXXIII Ka wo suor ba, "An le ι a n ma ni a n yeer?"

XXXIV Be le wo kaa a bala na jāne jilō wo ti 'yer, "Banyā le ι a n ma ni a n yeer!"

XXXV Nire 'lo jaa na turo a Nāan̄m̄n sor, 'lo le a n yebe ni a n yeoro ni a n ma."

IV

I Sōo kōo go, Yesu piel wile a man neε. A niyoroɔ na wa lōo jūu, wo kpe naa a gboro po jāne, tiche ka a niεbe ara korɔ a kōo neε.

II Sokpar le wo looro wile ni ba yelyoro, sokpa āsuo ni nyā:

III "Yi chele! Koroaa le yi chen ιka wo ti yaar a wo bōboro.

IV Wo yaar naa ka amine lo a sor po ka a lubil wa tuur di.

V Ka amine mi lo a jie 'lo a kosibe na waa gar a tāna, na a bul foɔ, a tāna na ba tire jūu.

VI Tiche a mōtōo na wa nyāa, a juol naa na a kpi, bojūu a ba tara nyibe ε.

VII Amine mi ti lo naa suor po, tiche ka a suor bul fān naa tara, a ba tōo doo ε.

VIII Ka amine mi ti lo a kojō vula po, na a doo yoo. Ka amine doo a lher ni pie, amine hjaata ka amine mi kobaa."

IX Ka wo 'yer ko ba, "Nire jaa na tara toor, wo chele!"

X A niyoroɔ bala na wa chen ti che a niεbe bala na turo wo ni a wo poturbo pie ni a ayi bala won ir, ka a ba suor wo a sokpar par.

XI Be le ka wo 'yer ko ba, "Yin 'lo Nāan̄m̄n ko yi naa a Nāan̄m̄n nāalōo yelsoɔlaa, tiche a banyā 'lo na ba poo ε, a yelsti a jaa ι naa sokpar ko ba.

XII A le jūu, 'Ba ma kāan lēεε ti ba maa nye ε, na ba ma chel lēεε ti ba maa wō ε. Ala ba ι le ε ban lēb a ba tier ka Nāan̄m̄n vē ko ba.' " (*Isaiya 6:9, 10*)

XIII Ka Yesu suor ba, "Yaa bōo a sokpa nyā par ε? N̄mine le yin ι wa bōo sokpa jaa par?"

XIV Yi kaa, a koraa le a nire 'lo na yaara a Nāan̄m̄n 'yer.

XV Niεbe bamine kaara naa fika a bōbie ala ban yaar ka a lo a sor po. Bala wa wō a 'yer wa baar, a Satan ma wa naa, wa de a Nāan̄m̄n 'yerbir ban bor a ba nyāa po.

XVI Ala mi na lo a jie 'lo a kosibe na waa gar a tāna ι naa a bala na wō a 'yer na ba ma soɔ de foɔ jaa ni popel,

XVII tiche baa tara nyibe ε, ba maa kor ε. A 'yer jūu, wōm bu gefu wa wa a ba sē, ba ma lēb puor foɔ jaa.

XVIII A ala mi na lo a gʊor pɔ ɪ naa a bala na wɔ a 'yer,

XXIX tɪche ka a āgān nyā wōm, ni a bōtarɪ belfɔ, ni a bōbɔɔrɪ fān a 'yer, ka waa tōɔ dɔɔ ɛ.

XX A anyā mi na lo a kojɔ pɔ ɪ naa a bala na wɔ a 'yer na ba sɔɔ de na ba dɔɔ jur, ka amine ɪ hjer ni pie, amine lijaata, amine mi kɔbaa.”

XXI Wɔ sɔɔr ba naa, “Ba ma chɔm fātɪn na ba de laa kpa pɔɔ bi de su gado pīlem bi? A ba ɪ a jie 'lo wɔn na chaar nɪrɛ jaa le ba ma dɔɔl ɛ?”

XXII Bon jaa na pɔɔ ban yuo wɔ naa, ka ala a jaa mi na sɔɔl yi chāa pɔ.

XXIII Nɪrɛ jaa na tara toor, wɔ chele!”

XXIV Ka wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ bōɔ chele sɔ a le yɪn wōnɔ. A le fɔn man tɪr, le mi le ban man kɔ fɔ, tɪ dɔɔl gba.

XXV Nɪrɛ jaa na tara, Nāanmɪn ma vē naa ka wɔ nyere dɔɔlɔ, nɪrɛ nyā mi na ba tara ɛ, a bālāa ala gba won tara, Nāanmɪn na de naa a wɔ sɛ.”

XXVI Tɪ le bōɔ 'yer kɔ ba, “A Nāanmɪn nāalōɔ nɪtɔ le wɔ kaara. Daba ma yaar a wɔ bōbɔɔ bar.

XXVII Tāsɔɔ ni mōtɔɔ, ka wɔ gān bi wɔ ir naa, a bōbie ma bulaa naa nōɔ, tɪche a wɔ māɛ gba maa bōɔ ɛ.

XXVIII A bōbie ma bul naa a tēɛ naa tɔ vaar tɪ dɔɔ jur, bi a bie.

XXIX Ala wa bi baar, wɔ ma chiin ni sɔɔ tɪ ŋman bojūu a ŋmab sɔɔ ta naa.”

XXX Ka Yesu le 'yer, “Bo le sɪn de man a Nāanmɪn nāalōɔ bi sɔkpa buor le sɪn lɔb gbeb wɔ?”

XXXI Wɔ kaara fɪka a kōkɔɔ bir, 'lo le ɪ a bōbie a jaa pɔ bōbile.

XXXII Tɪche wɔ ma bul ɪ tɪkpɛɛ na wɔ tɛ wilbere, ka a lubil ma wa mara a wɔ 'maar pɔ.”

XXXIII Yesu de naa sɔkpayɔɔ na nyetaa na wɔ 'yer a 'yer kɔ ba, a le an na ɪ ka ba tōɔ bōɔ a par.

XXXIV Sɔkpar tɛɛ le wɔ ma de 'yere ni a 'yer kɔɔ ba. Tɪche ala wa ɪ 'lo ni a wɔ poturbo tɛɛ le, wɔ ma wiil naa a jaa par kɔ ba.

XXXV A daar 'lōnɔ jāanɔɔr, wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo, “Yɪ ɪ a sɪ gōɔ chen a man gōɔn.”

XXXVI Ba bar naa a nɪyɔyɔɔ bala tɪche ka a wɔ poturbo tara wɔ, ka ba 'matāan a gborsɪ amine gōɔnɔ.

XXXVII Ka a man kōɔ sɛkpɛɛ 'lo ire ka a kōɔ kpe a gboro pɔ ure na sɛɛ

XXXVIII tɪche ka a Yesu be a gboro par gā kɔɔl wɔ ju guro. Ka a wɔ poturbo sāt wɔ na ba sɔɔɔ wɔ, “Wiwile, a ba bā fɔ sɪn mɔɔɔ bi?”

XXXIX Be le ka wɔ ir tān a sesebe ni a man, “Yɪ ŋmaa vɔɔr! Yɪ ara a le ne!” Ka a sesebe ŋmaa vɔɔr ka a man ara jomm.

XL Ka wɔ sɔɔr a wɔ poturbo, “Bo le so ka yɪ joro a dābāɛ? Yɪ chene na ba sɔɔ ma bi?”

XLI Ka a dābāɛ kpe ba ka ba lieb sɔɔɔ taa, “An le a nyā ka a sesebe ni a man tu a wɔ neɛ?”

V

I Yesu ni a wɔ poturbo gōɔ naa a man, a Geraseni nɪbe wer pɔ.

II Yesu na wa yi a gboro pɔ, daba na gele yi naa a yar par wa tuor wɔ.

III A gēgelaa nyā kpɪere naa a yar par ka nɪrɛ jaa ba be be na tōɔ lū wɔ ni bōjɔrɪ gba ɛ.

IV Ba ma lū naa a wɔ gbɛɛ ni a nuur tɪche ka wɔ ŋma, tɪ kar a kue ala bar. Nɪrɛ jaa ba be be na tōɔ wɔ ɛ.

V Tāsɔɔ nɪ mōtōɔ, wɔ ma be naa a yar par nɪ a tōn ju tāna tɪ ŋmara a wɔ mǎe nɪ kɔsɪbe.

VI Wɔn wa nɪe a Yesu na be tɛɛr, wɔ jo naa tɪ lo gbur dumo a wɔ niem,

VII tɪ na wɔ ŋme chelma 'yere, "Bo fɔ bɔɔɔɔ ɪka fɔ ɪ ma? Fɔ ɪ naa a Nāanmɪn nyā na gar a jaa Bie pɔn Nāanmɪn ɪka fɔ kō ge ma ɛ."

VIII Bojūu Yesu dōɔ 'yere kɔɔ wɔ ɪka, "A fōɔ sɪdɛɛr wa yi a daba pɔ."

IX Be le ka Yesu sɔɔr wɔ, "Bāa a fɔ yuor di?" Ka wɔ 'yer, "Sɪyɔɔ, bojūu sɪ waa naa."

X Ka wɔ sɔɔr a Yesu yāayāabile ɪka wɔ ta dii wɔ bar a jie 'lo ɛ.

XI Doyɔɔ mɪ ara na gbɔr a tōɔ, dire.

XII Ka a sɪdebe sɔɔr a Yesu, "Ir sɪ 'yōɔ a dor ala pɔ na fɔ sɔɔ ka sɪ tɪ kpe a ba pɔ."

XIII Wɔ sɔɔ naa ka a sɪdebe yi tɪ kpe a dor ala. A ɪ naa dor tur ayi (2,000) ka a jaa tɪgbil suu tɪ kpe a man pɔ gbōm kpi kpi.

XIV A bala na kaara a dor jon kul a tēe pɔ nɪ a tēbil ala na gbɔr tɪ 'yer a le na ɪ. Ka a nɪbe yi chen ɪka ba tɪ kaa.

XV Ba wa naa a Yesu sē wa nɪe a daba 'lo na dōɔ tara a sɪdeyɔɔ gele ka wɔ chɪ su bonst jāne, ka a dābāe kpe ba.

XVI A bala na nɪe 'yer kɔ a nɪbe a le na ɪ a daba na dōɔ tara a sɪdebe nɪ a dor 'yer,

XVII ka a nɪbe piel sɔɔɔ a Yesu ka wɔ yi a ba wer pɔ.

XVIII Yesu na wa kɔɔre a gbɔro pɔ ka a daba 'lo 'yōɔ a sɪdebe na yi sɔɔr wɔ ɪka wɔ ɪ a ba 'mataa chen.

IXX Ka a Yesu ba sɔɔ ɛ, tɪ 'yer wɔ, "Kul a fɔ yir dēme sē tɪ 'yer kɔ ba a le a Soro na ɪ kɔ fɔ, nɪ a le wɔn jo a fɔ nɪbaal."

XX A daba chen na wɔ tɪ piel 'yere a le a Yesu na maal kɔ wɔ a wer 'lo pɔ ban bɔɔɔ a Dekapolistɪ. Ka a nɛɛr 'maa a nɪbe.

XXI Yesu na wa gōɔ a man gōɔn go, nɪyɔyɔɔ lōɔ naa na ba jilō wɔ. Wɔ chene na ara a man nɛɛ,

XXII ka a ba lōɔfɔ jie nɪkpɛɛ āsɔɔ ban bɔɔɔ Jairustɪ wa a be. Wɔn wa nɪe a Yesu,

XXIII wɔ gbur dumo a Yesu niem tɪ sɔɔr wɔ, "Yāayāabile, a n bipɔɔɔbile le ɪ baal ɪre na kpi. Wa dɔɔl wɔ a fɔ nūu ka wɔ sa ta kpi ɛ."

XXIV Ka a Yesu nɪ a daba 'mataa chiine. Nɪyɔyɔɔ turo naa dara taa tiere wɔ.

XXV Pɔɔ kōɔ mɪ ben be lo sɪe suoro faara yuomo pie nɪ ayi.

XXVI Wɔ bal di dɔɔye yɔɔ a titɪlbe jie na wɔ sɔɔ bon jaa wɔn tara tɪ ba sa ɛ. Ka a baal tōɔnɔ wɔ.

XXVII Wɔn wa wō a Yesu yele, wɔ tu naa a puor tɪ sɪr a wɔ fuu,

XXVIII bojūu wɔ 'yer kɔ a wɔ mǎe. "Maa tōɔ sɪr a wɔ fuu gba, ɪn sa naa, na n pɛn."

XXIX Wɔn wa sɪr a Yesu fuu nɛɛ wa baar, a jāɪ ŋmaa naa a dēdēe daa ka wɔ bōɔn ɪka a wɔ wɔɔr baar naa.

XXX Ka a Yesu mɪ bōɔn a fɔɔ 'lōnɔ a kpɛɔ na yi a wɔ sē. Ka a wɔ lieb a nɪyɔɔ bala pɔ sɔɔr, "An le sɪr a n fuu?"

XXXI Ka a wɔ poturbo 'yer, "Nɪe a le a nɪyɔyɔɔ banyā na dara taa tiere fɔ, tɪche a fɔ sɔɔ a sɔɔ 'lo na sɪr fɔ!"

XXXII Tɪche ka a Yesu chene kaara sɔɔɔɔ ɪka wɔ nɪe a nɪre 'lo na sɪr wɔ.

XXXIII Ka a pɔɔ na bōɔn a le na ɪ, dābāe kpe wɔ naa ka wɔ mɪre na wɔ wa gbur dumo a Yesu niem tɪ 'yer a le jaa na ɪ.

XXXIV Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "N yɛpɔɔ, fon sɔɔ ma jũu, fɔ sa naa. Kulo nɪ āgān 'maar, a fɔ dɔɔyɛ baar naa."

XXXV A Yesu ba 'yer baar ɛ, tɪche nɪbe kɔɔ yi a Jairusɪ yir wa 'yer wɔ, "A fɔ bie kpi naa. Bāa 'yɔɔ fɔ dɔɔnɔ a wiwile go?"

XXXVI Yesu ba chɛle a le ban 'yerɛ ɛ, tɪ na wɔ 'yer kɔ a daba, "Taa joro dābāɛ ɛ. Sɔɔ ma dɛ."

XXXVII Yesu ba sɔɔ ka nɪrɛ jaa tu wɔ ɛ, ka Pita nɪ Jemesɪ nɪ a wɔ yɛbile Jɔɔn tɛɛ ba le ɛ.

XXXVIII Ban wa ta a Jairusɪ yir, Yesu nyɛ naa a nɪbe na kɔnɔ ŋmiere chɛlsɪ.

XXXIX Ka wɔ kpe tɪ sɔɔr ba, "Bāa le yɪ kɔnɔ ŋmiere nɪ a chɛlsɪ a le? A bie ba kpi ɛ. Wɔ gur naa."

XL A ba laara tɔrɔ nɪ wɔ. Wɔ dii naa a nɪbe ba jaa bar ka ba yi tɪ wɔ tara a bie sāa nɪ a ma nɪ a wɔ poturbo bala won 'mataa chiin, a ba kpe a jie 'lɔ a bikũu na be.

XLI Ka wɔ tɪ nyɔɔ a pɔɔbile nũu tɪ 'yer, "Talita kum!" A par le a Yesu nɪbe kɔkɔr pɔ, "Pɔɔbile, ir!"

XLII Ka wɔ vaa ir chiine. Yuomo pie nɪ ayi bie le. Ka a ye le 'maa ba nɛɛ.

XLIII Yesu kpaal ba naa jũu ka ba taa vɛ ka a nɪrɛ jaa wɔ naa ɛ. Tɪ 'yer ɪka ba kɔ a pɔɔbile bɔdiir ka wɔ di.

VI

I Yesu yi naa a be ka a wɔ poturbo tu wɔ ka a ba 'mataa kul a Najaretɪ na ɪ a wɔ tɛɛ.

II Ka a Pɛnfɔ Bɪbir wa ta, ka wɔ kpe be a ba lɔɔfɔ jie tɪ piel wile, ka a nyɔɔ bala na wɔ nɛɛr 'maa. Ka ba sɔrɔ, "Nyɪne le a daba nyā nyɛ a bɔɔfɔ nyā? Yɛ buor le a nyā won tara na wɔ gba tɔnɔ nɪ a ne'maa tɔmɔ?"

III A ba ɪ a mɪmɪrɛ le ɛ? A ba ɪ a Mɛɛr bie le ɛ, a wɔ yɛbil ɪ Jemesɪ nɪ Josɛsɪ nɪ Judas nɪ Simon ɛ? Ka a wɔ yɛpɔɔ mɪ be ka a sɪ sɛ ɛ?"

IV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Nāanmɪn 'yɛ'yɛrɛ nyɛrɛ na 'yɔɔfɔ jie jaa, tɪche a wɔ māɛ tɛɛ nɪ a wɔ yir dɛme nɪ a wɔ nɪbe sɛ le waa nyɛrɛ 'yɔɔfɔ ɛ."

V Waa tɔɔ tɔ ne'maa tɔmɔ yɔɔ a be ɛ, tɪ wɔ dɔɔl a wɔ nũu baalsɪ bālāa a ba sa.

VI Yesu nɛɛ 'maa wɔ naa bojũu baa sɔɔ de wɔ ɛ. Wɔ yɔn gɔɔr a tɛn na wɔ wile.

VII Wɔ bɔɔl naa a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi bala won dɔɔ ir, ka ba wa a wɔ sɛ ka wɔ tɔ ba ayir yir, na wɔ kɔ ba kpɛɔ ka ba tɔɔ sɪdɛbe.

VIII Wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ ta de bon jaa ɛ, yɪ tara dadiirsɪ tɛɛ. Yɪ ta tara bɔdiir ɛ, bu wɔɔr ɛ, bu yɔɔ libie a yɪ sɪr gāma pɔ ɛ.

IX Yɪ āsɔɔ jaa wɔ su nafɔbɔ nɪ fuu bɔ'yen tɛɛ.

X Yir jaa pɔ yɪn wa kpe, yɪ be a be tɪ ta a sɔɔ 'lɔ yɪn wa yi a tɛɛ 'lɔ pɔ.

XI Tɛɛ jaa pɔ yɪn wa kpe ka baa de yɪ ɛ, bu sɔɔ a 'yer ɛ, yɪn wa yire yɪ kpɔɔr a yɪ gbɛɛ tā-uul ká a di a ba dɛɛr dāasɛ."

XII Ba yɪn chen tɪ mɔɔlɔ 'yerɛ a Nāanmɪn 'yer ɪka a nɪbe ba lɛb ba tɛɛr.

XIII Ba diin a sɪdɛbe ka a yi, tɪ 'lɪ baalsɪ kāa ka ba sa.

XIV A nāa Herɔd mɪ wɔ naa a anyā, bojũu nɪrɛ jaa wɔ naa a Yesu yuor. Ka a bamune 'yerɛ, "A Jɔɔn 'lɔ na ɪ a kɔsuoro, 'lɔ le tɔɔ yi a yaa pɔ, ala le sɔ ka wɔ tɔnɔ a ne'maa tɔmɔ a le."

XV Ka a banyā mɪ 'yerɛ, "Elaija le." Ka a bamune mɪ chɛne 'yerɛ, "Wɔ ɪ naa a Nāanmɪn 'yɛ'yɛrɛ āsɔɔ nɪtāa a bala na dɔɔ be be a kɔro jaa."

XVI Tiche a Herod na wa wō, wo 'yer naa, "A Joon 'lo un vë ka ba ηmaa a wo ju le, yi."

XVII A Herod mæe le dōo vë ka ba nyoo a Joon waan, wa lū 'yōo a pōofu die pō. Wo ɪ naa a ntō, a wo yebile Filip pōo Herodiyas won de jūu.

XVIII Joon 'yer kō a Herod, "A ba tara sōr ɪka fu de a fu yebil vor pōo kul ε."

XIX Ka a Herodiyas tara nɪ a Joon jēer bōoro ɪka wo kō wo, tiche waa tōo ε.

XX A Herod bōo naa a Joon na ɪ n̄sō nɪ cheche, na wo joro a Joon dābāe, na wo gu wo tara. A Herod wa wō a Joon 'yer a ma sob won n̄bir, tiche wo ma bōoro naa ɪka wo chele a wo 'yer.

XXI Tiche sōr wa yuon kō a Herodiyas a sōo 'lo a nāa na wa maala a wo dōofu b̄bir yele. A wo dōofu b̄bir nyāna daar, wo bōol naa a n̄bere bala na turo a wo puor, nɪ a sojasɪ n̄bere, nɪ a n̄bere na be a Galilee pō.

XXII A Herodiyas bipōo wa kpe naa, na wo se a bāne ka a pel a nāa Herod nɪ a wo n̄bere bala ba jaa pōo. Ka wo 'yer kō a pōobile, "Sōor ma bon jaa fon bōoro, ɪn kō fu naa."

XXIII Be le wo pōl kō a pōobile, "Bon jaa fon sōor ala ɪ a n nālōu ηmaa gba le, n na kō fu naa."

XXIV Ka wo yi chen tɪ sōor a wo ma, "Bo le ɪn sōor?" Ka a wo ma 'yer wo, "Tɪ sōor a Joon Kōsuor ju."

XXV Ka a pōobile yi pōo fōo le kpe a nāa sē tɪ 'yer, "N bōoro naa ɪka fu 'yōo a Joon Kōsuor ju a la'yelma pō kō ma a pōpānyā."

XXVI A nāa pōo sōo naa, tiche a n̄be bala won bōol na won pōl kō a pōobile jūu, waa bōoro ɪka wo tōr ε.

XXVII Ka wo tō a n̄koro āsōo a dēdēe daa ɪka wo chen tɪ ηmaa a Joon ju waan. A daba chen tɪ ηmaa a Joon ju a pōofu die pō

XXVIII 'yōo a la'yelma pō waan, wa kō a pōobile ka wo de kō a wo ma.

XXIX A Joon poturbo na wō a le, ba chen tɪ 'mōo wo na ba ūu.

XXX A Yesu n̄tōnsɪ l̄eb wa lōo taa a wo sē, na ba wa man a le jaa ban tō tɪ wiil a n̄be, na ba kō a Yesu.

XXXI A n̄be yōo na waara tɪ chiine jūu, jaa gba ba be be a ban di ε. Be le ka Yesu 'yer kō ba, "Yɪ wa a sɪn tēε chen a jie 'lo a n̄be na ba be ε, a yɪ tɪ jāne pēn."

XXXII Ba kpe naa a gboro bala tēε chen a jie 'lōnō.

XXXIII Tiche a n̄be na wa nye ban chiine ba bōo ba naa. A ba yi a tēn a jaa de nie jon gbεε tɪ ara a be.

XXXIV A Yesu na wa tɪ ta, na wo nye a n̄yōo a ba ɪre n̄baal a wo sē, ban kaara fika piir na ba tara ch̄ne jūu, wo piel wile ba yelyōo.

XXXV Mōtōo na wa m̄oro a wo poturbo wa naa wa 'yer kō a Yesu, "A ka ɪ naa mōgōo, tɪ a mōtōo mɪ m̄oro;

XXXVI wel a n̄be bar a ba chen a por nɪ a tēn na gb̄or tɪ bō bōdiir da di."

XXXVII Ka be le a Yesu 'yer sōo ba, "Yɪn mæe yɪ kō ba bōkōo a ba di." Ka a poturbo 'yer ɪka, "Nyune le sɪn nye a libie anyāna? N̄bō'yen ηmersɪ an̄in sāyar gba! N̄mune le sɪn ɪ kō ba jaa bōdiir?"

XXXVIII A be le a Yesu sōor ba, "Paanōosɪ an̄mune le yɪ tara? Yɪ chen tɪ kaa." Be le ba chen tɪ kaa tɪ wa 'yer kō wo, "Paanōosɪ an̄u, nɪ jāme ayi."

XXXIX A Yesu 'yer kō a poturbo a ba ɪ a n̄be ba jaa a ba jē gbulsɪ a mō'yolo ju.

XL Be le a nibe jāne jāne, a gbulsɩ gbulsɩ. Bamune jāne naa koor koor, ka bamune mi jāne lɩjaayi ni piir.

XLI A Yesu de naa a paanōosɩ anūu ni a jāme ayi ala na wo kaa saaju ti dol puor Nāanmɩn yāan. Wo de naa a paanōosɩ ŋma ŋma ti de ko a wo poturbo ti 'yer, "Yi de pō a nibe." Ti le de a jāme ayi ala mi ŋma pō a nibe.

XLII A nibe ba jaa din, na ba ti,

XLIII tiche ka a poturbo wob a bōŋmaara 'yōo per pie ni ayi.

XLIV A nibe bala na dōo di a bōdiir ala, dōor tɛɛ ɩ naa tur anūu.

XLV Ajienaa, ka a Yesu 'yōo a wo poturbo a ba kpe a gboro na ba de nie chiine a Betsaida ti wo na wel a nibe bar.

XLVI Wōn wa bar ba wa baar, wo do naa a tōo ju ɩka wo ti puor.

XLVII A wer na wa sōoro, a gboro be naa a man sālsoo, tiche ka wo be a weyōo, 'lo tɛɛ.

XLVIII Wo nye naa a wo poturbo ka ba mōnō a gboro faara bojūu a sesebe furo na tuoro ba. A wer na wa gboro a chaarfɔ, wo yin chiine a kōo ju waara a ba sē, ta bōoro ɩka wo po ba.

XLIX Ban wa nye wōn chiine a kōo ju a le, ba tier ɩka kpīin le, na ba ŋme chelsɩ,

L bojūu ba jaa nye wo naa ka dābāɛ kpe ba. Ajienaa, ka a Yesu tān, "Yi nyoo nyāa! Maa le! Yi taa joro dābāɛ ɛ."

LI Ti pāa kpe a gboro pō ka a sesebe ŋmaa vōor. Ka a neer 'maa ba yoo jaa.

LII Baa dōo bōo a paanōosɩ ala par ɛ, bojūu a ba ju ba wōnō nyaar ɛ.

LIII Ban wa gōo a man do lū a gboro a Genesaretɩ gōon,

LIV ti tōo yi a gboro pō, nibe nye naa a Yesu bōo.

LV A nibe jon yo a wer 'lo wo jaa na ba tuo a ba baalsɩ ni sōn chiin jie jaa ban wō ɩka wo be naa.

LVI Jie jaa wōn chen, tēkpɛɛ pō bu, tēbile pō bu, ka a tēe kōkoor lēɛɛ, ba ma gaal naa a ba baalsɩ a chāa pō. Ba ma sōoro naa a Yesu ɩka wo sōo ka ba sɩr a wo fuu neɛ gba, bala jaa na sɩr, ma sa naa.

VII

I A Faraseemine ni a Mosesɩ Neɛ wiwiilbe bamune yi naa a Jerusalem wa lōo a Yesu sē,

II na ba nye a wo poturbo ka ba dire ni nūdebe. Ka a le wiil ɩka baa pɛɛ a ba nuur a, "Puorfɔ pɛɛfɔ 'lo ɛ."

III A Faraseemine ni a Juu nibe ba maa di ka bala ba pɛɛ a ba puorfɔ pɛɛfɔ 'lo ɛ, na ba turo a le a ba nūbere na bin.

IV Bala wa yi daa wa, ba maa di ka bala ba pɛɛ a pɛɛfɔ 'lo ɛ. Ban turo a ba bin yoo ala jūu, ba ma pɛɛn a ŋmama, dōor ni a kulaar.

V Ala le so ka a Faraseemine ni a Mosesɩ Neɛ wiwiilbe sōor a Yesu, "Bo le so ka a fō poturbo ba turo a le a sɩ nūbere na bin ɛ, na baa pɛɛ a ba nuur ɛ ti dire ni nūdebe!"

VI Ka a Yesu 'yer, "Sɩre jaa le a Isaiya dōo 'yer a yin neer ayi dēme 'yer na wo seb. Nāanmɩn 'yer naa, 'A yin nibe banyāna 'yōonō ma naa ni a yi neɛ, tiche ka a yi potter jāa a n sē.

VII Poro le yi puoro ma, bojūu yi wile naa nisaal nebinsɩ ti tier ɩka maa neɛ le.'

(Isaiya 29:13)

VIII Yi bar naa a Nāanmɩn Neɛ ti turo a le a yi nūbere na bin.

IX “A ba ɪ ka yɪ de yɛ̃ bar a Nāan̄mɪn Nɛɛ tufɔ tɪ turo a lɛ a yɪn m̄ɛ na bin ɛ.

X Mosesɪ 'yer naa a Nāan̄mɪn ḡān pɔ, “Ȳɔ̄n̄ɔ̄ a fɔ s̄āa nɪ a fɔ ma.’ (A *Yifɔ Ḡān 20:12*) Na wɔ mɪ lɛ 'yer, 'ɪsɔɔ jaa wa pɔ 'ȳɔ̄ɔ a wɔ s̄āa bɪ a wɔ ma, ba kɔ wɔ.’ (A *Yifɔ Ḡān 21:17*)

XI Tɪche ka yɪn 'yer ɪka a sɛɛ na, nɪrɛ wa 'yer kɔ a wɔ s̄āa bɪ a wɔ ma, 'Bon jaa un naa kɔ fɔ, n den kɔ Nāan̄mɪn.’

XII Yɪ maa lɛ v̄ɛ ka wɔ maal bon jaa kɔ a wɔ s̄āa bɪ a wɔ ma ɛ.

XIII Yɪn ɪrɛ a nɪt̄ɔ̄ j̄ūu, ka yɪ kaara a Nāan̄mɪn Nɛɛ pɔrɔ tɪ turo a lɛ yɪn m̄ɛ na bin. Yelyɔɔ mɪ ben be yɪn ɪrɛ nɪ nyɛtaa a nɪt̄ɔ̄.”

XIV A Yesu lɛ b̄ɔ̄ɔ b̄ɔ̄ɔl a nɪyɔɔ ka ba lɛb wa a wɔ s̄ɛ. Ka wɔ 'yer, “Yɪ āsɔɔ jaa wɔ chel w̄ɔ un 'yerɛ tɪ na yɪ b̄ɔ̄ɔ a par.

XV Bon jaa ba be ka a ȳɔ̄ɔ ka nɪrɛ na de dɪ ka a b̄ɔ̄nyɪnɛ v̄ɛ ka wɔ dɛɛ ɛ, tɪche bon 'lɔ na yɪ a nɪrɛ pɔtɪɛr pɔ lɛ na v̄ɛ ka wɔ dɛɛ.” ¹

XVII S̄ɔ̄ɔ 'lɔ won wa bar a nɪyɔɔ bala tɪ kpe a yɪr, a wɔ poturbo sɔɔr wɔ naa a sɔkpa par.

XVIII Ka a Yesu sɔɔr ba, “Yɪ mɪ ɪ naa a nɪbɛ bala na ba b̄ɔ̄ɔ a par bɪ? Yaa b̄ɔ̄ɔ ɪka bon jaa ba be be ka nɪrɛ na de dɪ na wɔ dɛɛ ɛ,

XIX boj̄ūu wɔ maa kpe a wɔ tɪɛr pɔ ɛ, tɪche pɔɔm lɛ wɔ ma suu na wɔ tɪ yɪ.” Yesu 'yer a nɪt̄ɔ̄ na wɔ wiil ɪka a b̄ɔ̄dɪɪr a jaa sɛɛn dɪfɔ.

XX Na wɔ mɪ lɛ 'yer ɪka, “Bon nȳā na yɪ a nɪrɛ pɔtɪɛr pɔ lɛ ma t̄ɔ̄ɔ v̄ɛ ka wɔ dɛɛ.

XXI Ala na ma yɪ a nɪrɛ pɔtɪɛr pɔ lɛ, tɪɛr dɛbɛ, nɪ a s̄ɛs̄ɛyele, nɪ a n̄ānyuur, nɪ nɪrɛ kɔfɔ, nɪ s̄ɛfɔ,

XXII nɪ a nyuur, nɪ a putuo, nɪ jɪrɛ, nɪ kakaba, nɪ b̄ɔ̄bɪɛr, nɪ yos̄ɔ̄ɔ, nɪ pɔlyele nɪ a jɔlyele.

XXIII A yeldebɛ anȳāna a jaa lɛ ma yɪ a nɪrɛ pɔtɪɛr pɔ, v̄ɛ ka wɔ dɛɛ.”

XXIV Be lɛ ka a Yesu yɪ a be na wɔ chen a Tire wɛr pɔ. Wɔ tɪ kpe naa a yɪr āsɔɔ pɔ, tɪ waa b̄ɔ̄rɔ ɪka nɪrɛ jaa wɔ b̄ɔ̄ɔ ka wɔ ben be ɛ. Tɪche wɔ k̄ɔ̄ t̄ɔ̄ sɔɔl ɛ.

XXV Ala a pɔɔ na tara wɔ bɪpɔɔ ka a sɪdɛɛr tara, ajiɛnaa won wɔ w̄ɔ a Yesu 'yer, wɔ wan wa lo gbur dumo a wɔ niem.

XXVI A pɔɔ ba d̄ɔ̄ɔ ɪ a Juu nɪrɛ ɛ, na wɔ d̄ɔ̄ɔ yɪ be a Siriya Fonisiya paal pɔ. Wɔ sɔɔr naa a Yesu ɪka, wɔ dɪɪ a sɪdɛɛr bar a wɔ bɪpɔɔ pɔ.

XXVII Ka a Yesu 'yer, “Bar ka a bibiir dɪ a lɛ ban b̄ɔ̄rɔ, taa de a bibiir b̄ɔ̄dɪɪr kɔ baar ɛ.”

XXVIII Ka a pɔɔ mɪ 'yer, “Sɪrɛ lɛ, n Soro, tɪche a baar mɪ ma dire naa a b̄ɔ̄ pɔr pɔr ala a bibiir na ma dire, tɪche ka a loro a t̄ɛɛ.”

XXIX Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, “A nɪt̄ɔ̄ fon 'yer j̄ūu, kulo. A sɪdɛɛr bar naa a fɔ bɪpɔɔ.”

XXX Wɔ kul tɪ nyɛ a bie na ḡā a gado ju, tɪ a sɪdɛɛr yɪ.

XXXI Yesu lɛ yɪ naa a Tire wɛr pɔ, na wɔ tu a Sidon suu a Galilee man pɔ, na wɔ tɪ chen a Dekapolis paal pɔ.

XXXII Be lɛ ka nɪbɛ bamɪnɛ waaɪn daba na ɪ w̄ɔ̄ɔ, na waa t̄ɔ̄n̄ɔ̄ 'yerɛ s̄ɔ̄ ɛ. Ba sɔɔr a Yesu ka wɔ sɪr a daba nɪ a wɔ n̄ūu na wɔ s̄āa wɔ.

XXXIII Ka Yesu tara a daba yɪn ch̄ɛch̄ɛɛ, na wɔ de a wɔ nubɪɛ su a daba tob̄ɔ̄r pɔ, be lɛ wɔ chir nataar tɪ sɪr a daba j̄ālbɪr.

¹ **VII:XXV 7:15** A ḡāma amɪnɛ pɔ, baa 'ȳɔ̄ɔ a p̄ɔfɔ pie nɪ ayɔɔb ɛ ɪka, 16 *Nɪrɛ jaa na tara toor, wɔ chele.*

XXXIV Na wo dol kaa a saaju ti vóor na wo 'yer kó a daba, "Efata!", a par le a Yesu nibe kókor pò, yuo.

XXXV Ajienaa ka a daba tobo yuo ka a jãlbir lheb ka wo piel 'yere jaa cheche.

XXXVI Yesu kpaal ban jũu ùka ba taa ùre wa 'yere kóro nire jaa ε. Tiche a le won kpãa ba le le ba mi 'yere yóoro ni a jie wo jaa.

XXXVII A nibe nee 'maan yoo jaa ka ba 'yere, "Wó ùn yeke jaa sò. Wó gba ma vè naa ka wóo wónò, ti jãlbir lheb 'yere cheche."

VIII

I A sòo 'lónò pò, nuyoo le lóon taa go a Yesu sè, ti baa tara bon na di ε. Yesu buol a wo poturbo ka ba wa a wo sè ka wo 'yer,

II "A nibe banyã ùre naa nìbaal, bojũu ber ata ni nyã ban be a n sè, baa le tara bon na di ε.

III Maa mi bar ba ka ba kulo ni a kò, ban ti lon sòr pò, bojũu bamune yin tɛɛr."

IV Ka a wo poturbo 'yer, "Tiche nyine le a kanaa a mógóo pò nire na nye bõdiir kó ba?"

V Ka a Yesu sòor ba, "Paanòost anjmine le yi tara?" Ka ba 'yer, "Paanòost ayopõì."

VI Wo 'yer naa a nibe, ka ba jãne tēe, ti na wo de a paanòost ayopõì ala puor Nãanjmun yãan, ti njma njma de kó a wo poturbo ka ba de pò a nibe.

VII Ba tara naa a jãbil amine, ka wo de a ala mi puor Nãanjmun yãan, ti 'yer ùka a poturbo ba de pò a nibe.

VIII Ba di naa tu ti che. Ka a wo poturbo wob a bõnjmaara ala ban di faa 'yoo per ayopõì.

IX Ba ù naa tur anaar. Ka wo bar ba a sòr.

X Ajienaa, 'lò ni a wo poturbo 'mantaa kpe a gboro pò, na ba chen a Dalmanuta paal pò.

XI Be le a Faraseemune wa sòro wo yelsòorsti, buoro ùka ba beer wo kaa, na ba 'yer ùka wo wiil ba jãne koo ka ba bõo ùka wo yin a Nãanjmun sè.

XII Ka wo vóor le fãa ti 'yer, "Bo le so ka a yin põpãanyã nibe buoro jãne ùka yi nye? Yelmãe le n 'yere kóro yi, yi kò nye jãne jaa ε."

XIII Wo bar ba naa ti kpe a gboro góonò a man góon.

XIV A wo poturbo ìin naa ba tara paanòo ε, ti tara bõ'yen tɛɛ a gboro pò.

XV Ka a Yesu 'yer kó ba, "Yi bõon a Faraseemune paanòo dãbil ni a Herod paanòo dãbil mi."

XVI Ka a wo poturbo guor taa 'yere, "Sìn ba tara a paanòo le so."

XVII Yesu na bõon a le ban 'yere, wo sòor ba naa, "Bãa 'yoo le yi 'yere ùka yaa tara paanòo ε? Yaa bõo a par sere ε? A yi nyãa kpẽme na mi?"

XVIII Yi tara na nibe ti ba nyere ε, na yi tara tobo ti ba wónò ε. Yi ìin bu?

XIX A paanòost anũu ùn dõo de njma kó a dõor tur anũu, per anjmine le yi wob a bõnjmaar na che 'yoo?" Ka ba 'yer, "Per pie ni ayi."

XX Ka a Yesu le bõo 'yer, "Ìn le de a paanòost ayopõì na n njma kó a nibe tur anaar, per anjmine le yi le wob 'yoo?" Ka ba 'yer, "Per ayopõì."

XXI Ka wo 'yer kó ba, "Yaa bõo a par sere ε?"

XXII Ba wa ta na a Betsaida tēe pò, ka a nibe bamune tara joo waan a Yesu sè wa sòr wo, ka wo sùr a joo ka wo nyere.

XXIII Yesu nyɔɔ naa a jɔɔ nūu ti tɔɔ wɔ yin a tēe cheche. Wɔ ti chur nataar 'yɔɔ a daba nɔbie pɔ ti dɔɔl wɔ a nūu ti sɔɔr wɔ, "Fɔ nyen bon bu?"

XXIV Ka a daba dɔɔ kaa ti 'yer, "N nyen nɔbe na kaara tur kaar na ba vire yɔɔɔ."

XXV Ka a Yesu le de a wɔ nuur pɔɔ a daba nɔbie, ka a wɔ nɔbie yuo, ka wɔ nyere pāa nye bomo a jaa cheche.

XXVI Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "Kulo, ta le kpɛ a tēe pɔ ε."

XXVII Yesu ni a wɔ poturbo chen naa a tēn ala naa gbɔr Sisariya Filipai. A sɔr pɔ ban be chiine, a Yesu sɔɔr ba naa, "An le a nɔbe 'yere ika n i naa?"

XXVIII Ka ba 'yer, "Bamune 'yer naa ika fɔɔ le a Jɔɔn 'lɔ na dɔɔ suoro a nɔbe a Nāanmɔn kɔɔ. Ka bamune mi 'yer ika Elaija. Ka a bamune mi chene 'yere ika fɔ i naa Nāanmɔn 'ye'yere āsɔɔ na dɔɔ be be."

XXIX Ka a Yesu sɔɔr ba, "Tiche an le yi mi 'yer ika n i naa?" Ka a Pita 'yer, "Fɔɔ le a Ni-iraa, a Nāanmɔn na tɔ ika fɔ faa a wɔ nɔbe."

XXX Ka a Yesu kpāa ba, "Yi taa ire wa 'yere a n 'yer kɔɔ nɔre jaa ε."

XXXI Yesu piel wile ba na wɔ 'yere ika a Nɔsaal Bie na din dɔɔye yele yɔɔ pɔ, ka a juu nɔbere, ni a ba bɔɔrlo nɔbere ni a Mosesi Nεε wiwiilbe tɔr wɔ bar, na ba kɔ wɔ. Tiche a ber ata daar won ir naa a kūu pɔ i vɔr.

XXXII Wɔ 'yer naa anyā chāa pɔ, ka a Pita tara wɔ yin chēchēe ti piel mii 'yɔɔ wɔ.

XXXIII Tiche ka a Yesu lieb kaa a wɔ poturbo ti mi mii 'yɔɔ a Pita 'yere, "Tɔɔ chen be, Satan! A fɔ tier in nɔre tier, waa i Nāanmɔn tier ε."

XXXIV Be le wɔ bɔɔl a nɔyɔɔ ni a poturbo ka ba wa a wɔ sē, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Nɔre 'lɔ jaa na bɔɔrɔ ika wɔ turo ma, a nɔnyine na 'laara a wɔ mēe ti de a daa na i dɔɔye ni kūu, ti turo ma.

XXXV Nɔre 'lɔ jaa na bɔɔrɔ a wɔ nyevɔr, a wɔ nyevɔr na bɔr na, ti nɔre 'lɔ na sɔɔ a wɔ nyevɔr bɔrfɔ a maa ni a 'yer nɔɔ nyā jūu, na faa wɔ naa.

XXXVI Ala i nɔre tara naa a wer nyā bonɔi a jaa ti a wɔ sɔe we, bo tɔnɔ le be be?

XXXVII Bu bo le nɔre na de tɛen a wɔ sɔe?

XXXVIII Ala i nɔre mi nye naa a maa ni a n 'yerie ka a i vā yele a nɔbe banyā na tɔr Nāanmɔn bar, ni a putudēme sē, a Nɔsaal Bie mi na kaa naa a nɔnyine 'lɔ ka wɔ i vī sɔɔ a sɔɔ 'lɔ won wa lieb wa ni a wɔ Sāa tur 'matāan a malaka chechest."

IX

I Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmāe le n 'yere kɔɔ yi, bamune ara naa a kana na ba kɔ kpi ε, tiche na ba nye a Nāanmɔn nāalɔɔ na na wa ni kpɛɔ."

II A ber ayɔɔb puor, Yesu tara naa Pita ni Jemesi ni Jɔɔn tɛe na wɔ de ba nie ka ba 'mataa do tɔwɔo kɔɔ ju. Be le wɔ ti chil a ba niem.

III A wɔ fuu pel nyile gar bɔpɔla jaa nɔre na maal a ka a wer pɔ.

IV Ka a Elaija ni a Mosesi, wa daa yi a ba sē. Ka bala ni a Yesu 'mataa 'yere.

V Ka a Pita 'yer kɔ a Yesu, "Wiwile, a sɛε naa sɔn be a ka. Sɔɔ, ka si maal sɛer ata: fɔɔ āsɔɔ, Mosesi āsɔɔ, Elaija mi āsɔɔ."

VI Pita ba bɔɔ nɔmɔne wɔ na 'yer ε, bojūu dābāε kpɛ ba naa.

VII Ka a julɔjuur wa pɔɔ ba, ti kɔkɔr 'yer a be a julɔjuur pɔ, "N binɔnāa le a nyāna. Yi chele a wɔ 'yer."

VIII Ajienaa ban ika ba kaa, baa le nye nɔre jaa ε, ti nye a Yesu tɛε.

IX Ban wa yi a tōo ju suro, ka a Yesu kpāa ba ũka ba taa wa 'yere a le ban nye koro nure jaa ε, wa ti t̃an a le a N̄saal Bie na ir yi a wō k̄uu pō.

X Baa 'yer kō nure jaa ε, ti 'yere na ba soro taa a k̄uu pō irfō par.

XI Ka ba s̄oor wō, "Bo le so ka a Mosesi N̄eε wiwiilbe 'yer ũka Elaija le na de nie wa?"

XII Ka a Yesu 'yer, "S̄ure jaa le a Elaija de nie wa ch̄oor a ye le jaa. Ti ba m̄i seb ũka a N̄saal Bie na din d̄ooye yoo ka ba t̄or wō bar.

XIII T̄iche n 'yere na koro yi ũka a Elaija wa naa ka ba ũ a le jaa ban b̄ooro kō wō nit̄aa a le ban seb a N̄aan̄m̄un ḡan pō."

XIV Ban wa ta a poturbo ũmaa bala s̄e, ba nyen n̄iyoo na ara jilō ba ka a bala n̄i a Mosesi N̄eε wiwiilbe ch̄ure taa.

XV Ka n̄ibe na wa nye a Yesu na waara, ka ba n̄eε 'maa ka ba jo tuor puor wō.

XVI Ka a Yesu s̄oor a wō poturbo, "Bo le yi ch̄ure taa a le?"

XVII Ka n̄ure ās̄oo 'yer a be a n̄iyoo pō, "Wiwile, n bidaba le s̄id̄eer nyoo ka wō maa tōo 'yer ε, ka n waan a fō s̄e.

XVIII 'Lo wa ir wō, wō ma daa won l̄ob t̄ee ka wō furo a natafuul ti ooro a nȳme ti t̄aa. Ka n wa s̄oor a fō poturbo ũka ba dii a s̄id̄eer nyāna bar, ka baa tōo ε."

XIX Ka a Yesu 'yer, "Aa, a ȳin n̄ibe banyā na ba tara soofō ε, n be a yi s̄e kor ta ũm̄ine? N̄ tara kānyir ũm̄ine kō yi? Waan a bie wa kō ma."

XX Ka ba waan a bie. A s̄ie na wa nye a Yesu, wō ir t̄aa a bie ka wō lo t̄ee, m̄ure ti bile ti furo a natafuul.

XXI Be le a Yesu s̄oor a bie s̄aa, "S̄oo buor le a piel wō a nit̄ō?" Ka a s̄aa 'yer, "A bibile daar jaa le a piel wō.

XXII Wō ma daa won l̄ob b̄uu pō bu k̄oo pō b̄ooro ũka wō kpi. Ala ũ fon tōo ũ ye le k̄oo, kaa a s̄i n̄ibaal ti na fō s̄oo s̄i."

XXIII Ka a Yesu m̄i 'yer, "Bo le so ka a fō 'yer ũka ala ũ un tōo naa? Yele jaa un k̄ōm̄ōk̄ōm̄ō kō a bala na soo de ma."

XXIV Ajienaa le a bie s̄aa ch̄ur, "N̄ soon de fō! S̄oo ma, a n soofō ba berma ε!"

XXV Yesu na wa nye a n̄iyoo na joro l̄ōon̄ō taa a jie, wō t̄an a s̄id̄eer, "F̄ōo s̄id̄eer na ma v̄e ka n̄ibe ũ w̄ōn, wa yi a bie pō na fō taa le ũre wa k̄p̄ere a wō pō go ε!"

XXVI Ka a s̄ie ũme chelma ti d̄ōon̄ō a bie yoo ti yi, ka a bie ḡa kaara fika k̄uu. Ka a n̄ibe 'yer, "Wō kpi naa!"

XXVII T̄iche ka a Yesu nyoo a wō n̄uu t̄oo, ka wō ir ara.

XXVIII Yesu na wa kpe a yir 'lo n̄i a wō poturbo t̄ee, ka ba s̄oor wō, "B̄aa le so ka s̄in ba tōo a s̄id̄eer nyā dii bar ε?"

XXIX Ka a Yesu 'yer, "N̄aan̄m̄un soorfō t̄ee le na v̄e a fō dii a s̄ie nyā ka wō yi."

XXX Ba yin a jie 'lo ti tu a Galilee tal. Yesu ba b̄ooro ũka n̄ure jaa wō b̄oo a jie ban be ε,

XXXI boj̄uu wō wile naa a wō poturbo, "Ban de naa a N̄saal Bie kō a n̄ibe, ka ba kō wō. Ka a ber ata daar won ir naa, na wō tara nyevor."

XXXII T̄iche baa b̄oo a par a le won 'yere ε, ti joro d̄āb̄ae ũka ba s̄oor wō.

XXXIII Yesu n̄i a wō poturbo wa ta na a Kapenahum. Ban wa kpe a yir, a Yesu s̄oor ba naa, "B̄aa 'yōo le yi ch̄ure taa a s̄or pō a le?"

XXXIV Ka ba ũ jaa gbulo, boj̄uu a s̄or pō ba ch̄ure na taa ũka an le ũ a k̄p̄eε.

XXXV Yesu na wa jāne wo bool naa a wo poturbo Pie ni Ayi na wo 'yer ko ba, "A yi āsɔɔ wa buɔɔɔ ika wo de nie, a ninyine 'lo wo i a yi jaa bile, na wo i a yi jaa tōtōnɔ̄."

XXXVI Yesu vē naa ka bibile kōɔ ir ara a ba jaa sālsɔɔ. Wo 'mɔɔn a bie ti 'yer ko ba,

XXXVII "Nire 'lo jaa na de a bibiir banyāna taaba a n jūu, maa le wo de. Nire 'lo jaa mi na de ma, a ba i maa le wo de ε, tiche a nire 'lo na tō ma le wo de."

XXXVIII Ka a Jɔɔn 'yer ko wo, "Wiwile, si nye naa nire āsɔɔ mi na de a fo yuor na wo dire ni a sɔdebe ka a yire. Ka si 'yer ika wo bar bojūu waa i a si āsɔɔ ε."

XXXIX Ka a Yesu 'yer ko ba, "Yi ta dii wo bar ε. Nire 'lo jaa na de a n yuor tōnɔ̄ ni ne'maa tōmɔ̄ kō 'yer ma 'yerdεer go ε."

XLI Nire jaa na ba jeer ni si ε, pɔɔ si naa.

XLI Yelmāe le n 'yere kɔɔɔ yi, nire 'lo jaa na ko yi kō'maar ni ηmele, yin i a maa sofo jūu, a ninyine kō wa faa a wo sāyar ε.

XLII "Ala i āsɔɔ jaa mi vē naa a bōbil banyāna āsɔɔ na sɔɔ ma i yelbier, a ninyine 'lōnɔ̄, bala 'mɔɔ nter lū yɔɔl a wo nyīe pɔ daa 'yōɔ a man pɔ, ala sa.

XLIII Ala i a fo nūu vē naa ka fo i yelbier, ηmaa bar. Fon ti kpe nyevor pɔ ni nūηmaa sa naa fon tara a nuur a jaa ayi ti ti kpe a wōm jie a be a būu na ba kpīine ε. ²

XLV Ala i a fo gber mi vē naa ka fo i yelbier, ηmaa bar fon ti kpe nyevor pɔ ni gberηmaa sa naa fon tara a gbεε a jaa ayi ti ti kpe a wōm jie. ³

XLVII Ala i a fo nibir mi vē naa ka fo i yelbier, 'loo bar. Fon ti kpe Nāanmūn nāalōu pɔ ni nibife sa naa fon tara a nibie ayi ti ti kpe a wōm jie.

XLVIII Be le a 'Bufulo ba kpire ε, ka a būu mi ba kpīine ε.' (*Isaiya 66:24*)

XLIX Dɔɔye difo na lieb nire jaa nitāa le nyaar na ma wō bōdiir ka a nōmɔ̄.

L "Nyaar i naa, tiche a nōɔ wa baar, ban le bool won nyaar o? Yi i nyaar, na yi tara nyā'maar ko taa."

X

I Yesu pāa yin a jie 'lo na wa chen a Judiya paal, na wo ti gōɔ a Jordan man. Niyoɔ le wa naa a wo sē go, ka wo wile ba nitāa a le won ma wile ba.

II A Faraseemune bamune wa naa ika ba wa bεer wo kaa, na ba sɔɔr wo, "Sɔr ben be ka daba na tɔr a wo pɔɔ bar bi?"

III Ka a Yesu mi sɔɔr ba, "Nimune le a Mosesi dōɔ 'yer?"

IV Ka ba 'yer, "Mosesi bar sɔr ika daba wo seb dāasie gān ti na wo tɔr a wo pɔɔ bar."

V Ka a Yesu 'yer ko ba, "A yi nyākpāen jūu le so ka wo seb a le.

VI Tiche a wer pielfo, Nāanmūn maal daba ni pɔɔ. (*A Pielfo Gān 1:27*)

VII A le jūu, daba na bar a wo sāa ni a wo ma tiche ka 'lo ni a wo pɔɔ i bōyen,

² IX:XLIII 9:43 A gāma amune pɔ, baa 'yōɔ a pōfo ljaayi ni anaar ε ika, 44 Be le a 'Bufulo ba kpire ε, ka a būu mi ba kpīine ε.' ³ IX:XLV 9:45 A gāma amune pɔ, baa 'yōɔ a pōfo ljaayi ni ayɔɔb ε ika, 46 Be le a 'Bufulo ba kpire ε, ka a būu mi ba kpīine ε.'

VIII ka ba jaa ayi ɪ āgān bō'yen. (A Pielfo Gān 2:24) Baa le ɪ ayi ε, tɪ ɪ bō'yen.

IX A le jūu, bon 'lo jaa Nāanmɪn na 'mataa, nɪrɛ wɔ ta nyɔɔ wɛl ε."

X Ban wa lɛb kul a yir, a Yesu poturbo sɔɔr wɔ naa a 'yer nyā go.

XI Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Daba jaa na tɔr wɔ pɔɔ bar tɪ kul pɔɔ yuo, wɔ maal yelbier.

XII Le mɪ le, pɔɔ wa tɔr a wɔ sɪrɛ bar tɪ kul dayuo wɔ mɪ maal yelbier."

XIII Nɪbɛ dɔɔ waara nɪ a ba bibiir ɪka Yesu wɔ dɔɔl ba a wɔ nūu, tɪche ka a wɔ poturbo mii 'yɔɔ ba.

XIV Yesu na wa nyɛ a le a wɔ poturbo na ɪ, wɔ nyen suur na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ bar a bibiir ka ba wa a n sɛ, na yɪ ta ŋmaa ba sɔr ε. A ba nyāna taaba le so a Nāanmɪn nāalɔɔ.

XV Yelmāɛ le n 'yerɛ kɔɔ yɪ, nɪrɛ jaa na ba sɔɔ de a Nāanmɪn nāalɔɔ nɪtāa a bibile ε, wɔ kɔ tɔɔ kpe be ε."

XVI Be le wɔ 'mɔɔr a bibiir, tɪ dɔɔl ba nuur na wɔ sɔɔr Nāanmɪn 'yɔɔ ba.

XVII Yesu na wa de a sɔr chiine, daba jon var gbur dumo a Yesu niem tɪ sɔɔr wɔ, "Wiwiilmāɛ, bo le ɪn maal, naa nyɛ nyɛvɔr na ba tara baarfɔ ε?"

XVIII Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "Bāa 'yɔɔ le fɔ bɔɔl ma numāɛ? Nɪrɛ jaa ba ɪ māɛ ε, ka Nāanmɪn tɛɛ ba le ε.

XIX Fɔ bɔɔ naa a Nāanmɪn Nɛɛ. Taa kɔ nɪrɛ ε. Taa sɛnɛ ε. Taa juro ε. Taa dire dāastjiri ε. Taa fɔlɔ ε. 'Yɔɔnɔ a fɔ sāa nɪ a fɔ ma." (A Yifo Gān 20:12-16)

XX Ka wɔ 'yer, "Wiwile, n bile sɔɔ jaa le n turo a Nɛɛ anyāna wa tān a dɪna."

XXI Yesu kaa naa a daba nɪ nɔfɔ, tɪ 'yer kɔ wɔ, "A che fon yelbō'yen. Kul tɪ da a fɔ bonɪ a jaa de pɔ nɔn dɛme, ala le fon tara bɔmāɛ a Nāanmɪn sɛ. Tɪ na fɔ pāa wa turo ma."

XXII A 'yer nyā vɛ naa ka a daba sɔ nie na wɔ kul posɔɔ, bojūu tara sɔɔ le wɔ ɪ.

XXIII Be le ka a Yesu kaa gɔɔr na wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo, "A tara sɔɔ kpefɔ a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ ɪn kpɛɔ!"

XXIV A 'yerbie anyāna vɛ naa ka ba nɛɛr 'maa, tɪche ka wɔ le 'yer go, "Bibiir, a ɪn kpɛɔ kɔ nɪrɛ jaa na na kpe a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ!"

XXV An ɪn kɔmɔkɔmɔ, nyɔɔma na na kpe kparpɪi bɔɔ pɔ gar tara sɔɔ na na kpe a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ."

XXVI Ka a poturbo pāa ɪ chɪcham, tɪ lɛb sɔɔr taa, "An le na pāa tɔɔ nyɛ faafɔ?"

XXVII Ka a Yesu kaa ba tɪ 'yer, "Nɪrɛ sɛ 'lo, a ɪn tuo, tɪche Nāanmɪn sɛ ba le ε. Nāanmɪn sɛ ye le jaa ba ɪ tuo ε."

XXVIII Be le Pita 'yer kɔ wɔ, "Nye, sɪn bar bon jaa tɪ wa turo fɔ!"

XXIX Ka Yesu 'yer, "Yelmāɛ le n 'yerɛ kɔɔ yɪ, nɪrɛ 'lo jaa na bar a wɔ yir bu yɛɛr, bu yɛpɔbɔ bu a wɔ sāa bu a wɔ ma, bu bibiir bu wɛr, tɪ 'la maa nɪ a 'yer nɔɔ nyā jūu,

XXX wɔn nyen yɔɔ a dɪna. Wɔn nyen yie, yɛɛr, yɛpɔbɔ, mamune, bibiir nɪ wɛr dɔɔl gbɛɛ kɔbaa, nɪ a gefɔ! Tɪ a sɔɔ 'lo na waara, ka wɔ nyɛ nyɛvɔr na ba tara baarfɔ ε.

XXXI Tɪche a nyɔɔ bala na de nie na wa ben puor, ka a nyɔɔ bala na be a puor mɪ wa de a nie."

XXXII Ba dǝo de a sǝr duoro a Jerusalem ka Yesu de a nie, ti a wǝ poturbo nǝer 'maa ka bala mǝ na turo joro dǎbǎe. Wǝ tǝo naa a Pie Nǝ Ayi yin chǝchǝ 'yer kǝ ba a len na wa a wǝ sǝ.

XXXIII Yesu 'yer naa, "Sǝn chiine a Jerusalem tǝe pǝ, be le ban ti de a Nǝsaal Bie kǝ a Juu nǝbe bǝorlo nǝberǝ nǝ a Mosesǝ Nǝe wiwilbe, ka ba ǝka wǝ sǝen kǝu, na ba nyǝo wǝ kǝ a nǝbe na ba ǝ a Juu nǝbe e.

XXXIV A banyǎna na la wǝ naa, na ba chir nataar 'yǝo wǝ, na ba fǝb wǝ ti kǝ wǝ. Ka a ber ata daar wǝn ir naa a kǝu pǝ ǝ vor."

XXXV Be le a Jebedee bibiir Jemesǝ nǝ Jǝon tǝo gbor a Yesu na ba 'yer, "Wiwile, sǝ bǝorǝ na ǝka sǝ sǝor fǝ yele kǝo ka fǝ maal kǝ sǝ."

XXXVI Ka a Yesu sǝur ba, "Bǎa le yi bǝorǝ ǝka n maal kǝ yi?"

XXXVII Ka ba 'yer, "Vǝ ka a sǝ ǎsǝo jǎne a fǝ nǝsǝo loor, ka 'yen mǝ jǎne a fǝ goba loor a fǝ nǎalǝo pǝ."

XXXVIII Ka a Yesu 'yer kǝ ba, "Yaa bǝo a bon yǝn sǝorǝ e. Yǝn tǝo nyǝn a dǝoye nǝmele 'lo ǝn wa nyǝn, bǝ ǝpe a dǝoye 'lo pǝ ǝn wa ǝpe a Nǎanmǝn kǝo sofǝ kaar o?"

XXXIX Ka a ba 'yer, "ǝo." Ka a Yesu 'yer, "Yǝn nyǝn a nǝmele 'lo ǝn na nyǝn, na yi so a kǝo 'lo ǝn na so,

XL tǝche a n nǝsǝo loor nǝ a n goba loor 'lo n ba tara sǝr ǝka n kǝ yi e. Nǎanmǝn tǝe le tara sǝr ǝka wǝ de a jiir anyǎna kǝ a bala wǝn chǝor."

XLI A poturbo pie bala na che na wa wǝ a yele, ba nyen suur 'yǝo a Jemesǝ nǝ a Jǝon.

XLII Ka a Yesu bǝol ba jaa 'mataa ti na wǝ 'yer kǝ ba, "Yǝ bǝon naa a bala na ǝ a nǎmune a bala na ba ǝ a Juu nǝbe e, ma fire naa a nǝbe, ka a nǝbere ma wile a ba ǝpǎen.

XLIII A ba ǝ le le a yi sǝ e. Nǝre 'lo jaa na bǝorǝ ǝka wǝ ǝ a yi nǝkpǝe, wǝ ǝ a yi jaa tǝtǝnǝ,

XLIV ka a 'lo mǝ na bǝorǝ ǝka wǝ ǝ a nǝdiere, wǝ ǝ a yi jaa gbǎgbaa.

XLV A Nǝsaal Bie mǝ gba ba wa, ǝka ba wa tǝnǝ korǝ wǝ e, tǝche wǝ na naa ǝka wǝ wa tǝ kǝ ba, na wǝ de a wǝ nyevor le faan nyǝo."

XLVI Ba pǎa wa naa a Jeriko. Ban wa ǝpe a Jeriko ti yire, nyǝo turo naa Yesu nǝ a wǝ poturbo, ka a jǝo kǝo ban bǝolo Batimayus, Timeyus bidaba, jǎne a sǝr kǝkoor sǝorǝ bomo.

XLVII Wǝn wa wǝ ka a Yesu na yi a Najareti le, ka wǝ piel gboolo, "Yesu, David Bie, kaa n nǝbaal!"

XLVIII Ka a nǝbe bamune ǝka wǝ pǝo a nǝe, tǝche ka wǝ pǎa chene mal gboolo, "David Bie, kaa n nǝbaal!"

XLIX Be le a Yesu tǝe ara ti 'yer, "Yǝ bǝol wǝ." Ka ba bǝol a jǝo 'yer wǝ, "Maa nyǎa! Ir ara, wǝ bǝolo fǝ naa."

L Ka wǝ vaa ir lob a fǝbaa bar ti wa a Yesu sǝ.

LI Ka a Yesu sǝur wǝ, "Bǎa fǝ bǝorǝ ǝka n maal kǝ fǝ?" Ka wǝ 'yer, "Wiwile, n bǝorǝ naa ǝka n nyere."

LII Ka a Yesu 'yer, "Chiine! Fǝ sa naa, fǝn sǝo ma jǝu." Ajienaa, wǝ nyere naa, na wǝ turo a Yesu ka ba de a sǝr.

XI

I A le ban wa gborǝ a Jerusalem, ba ta naa a tǝn ayi, Betefagǝ nǝ Betani na be a Olive tǝo par, ka Yesu tǝ wǝ poturbo ayi.

II Wǝ 'yer kǝ ba, "Yǝ chen a tǝbile 'lo na be a yi niem, Yǝn wa ǝpǝere a tǝe pǝ, yǝn nyen bǝbile nǝre jaa na ba do wǝ sere e, ban lǝ. Yǝ for waan.

III Ka nire wa soor yi ɪka bāa le yi ure a le, yi 'yer wɔ ɪka, a yi Soro le bɔɔrɔ wɔ, ti won lieb waan fɔɔ.”

IV Ba chen ti nye a bɔɔbile ban lū a yōo dōdɔr nɛɛ. Ban wa foro,

V nibe bamine na ara a be soor ba naa, “Bāa le yi foro a bɔɔbile ure ni?”

VI Ka ba 'yer a le a Yesu na ɪka ba 'yer, ka a nibe bar ba.

VII Be le ba waan a bɔɔbile wa kɔ a Yesu, na ba de a ba fɔɔr 'yier dɔɔl a bɔɔbile ju, ka wɔ do jāne.

VIII Niyoɔ na bɔɔrɔ ɪka ba 'yōo a Yesu jūu, ba den fɔɔr 'yier a sɔr pɔ, ka bamine mi kar vai a por pɔ wa 'yier a sɔr pɔ.

IX Ka a bala na be a niem ni a bala na be a puor, pāa chule gōnō 'yere, “Yāan yoo! Nāanmɪn wɔ sōo a 'lɔ won tō! *(Yiel Gān 118:25, 26)*

X Nāanmɪn wɔ sōo a si sāa David nāalōo na waara! Yāan yoo! Si dān Nāanmɪn yoo jaa!”

XI Yesu na wa ta a Jerusalem, wɔ chen ti kpe a Nāanmɪn Puorfo Yir kaa a homo a jaa. A wer na sɔɔrɔ jūu, 'lɔ ni a wɔ poturbo pie ni ayi yin chen a Betanɪ.

XII A wer na wa chaar ka a Yesu ni a wɔ poturbo lieb yi a Betanɪ waara a Jerusalem, kō kpe naa a Yesu.

XIII Be le wɔ nye a kōkōo tɛɛ na tɔ vaar ara a niem, ka wɔ chen ɪka wɔ ti kaa wōmō ben be bi. Wɔ chen ti ta ka a ɪ wōmō ba be be ɛ, vaar tɛɛ le, bojūu a ba ɪ a wōmō sōo le ɛ.

XIV Ka a Yesu 'yer kɔ a tɛɛ, “Nire jaa kō le wa pɔr a fu wōmō di ɛ.” A wɔ poturbo wō naa a le won 'yer.

XV Ban wa ta a Jerusalem, Yesu chen ti kpe a Nāanmɪn Puorfo Yir bechaar pɔ dire a nibe bala na chiin a bonstɪ ti daara ni a bala na daara. Wɔ daa naa libiteerbe teebolstɪ lieb kpa, ti da a bala mi na daara a papast dakɔɔr lɔb.

XVI Waa sɔɔ ka a nire jaa tuo bon jaa tun a bechaar 'lɔ pɔ ɛ.

XVII Be le ka wɔ pāa wile ba na wɔ 'yer, “A Nāanmɪn 'yer naa a wɔ gān pɔ, 'N yir ɪ naa a yir a nibɔrɔ ba jaa na wa puor ma,” *(Isaiya 56:7)* tiche ka a yin 'lɔ maal wɔ a nifarba jie.” *(Jeremiya 7:11)*

XVIII Ka a Juu nibe bɔɔrɔlɔ nibere ni a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe ni wa wō a nitō bɔɔrɔ sɔr 'lɔ ban tu kɔ wɔ, ti na ba joro wɔ dābāe bojūu a niyoɔ nɛɛr 'maa ba naa a wɔ willfo pɔ.

XIX A jāanɔɔr na wa ta, Yesu ni a wɔ poturo lieb chen a Betanɪ.

XX A wer na wa chaar bibio ka ba lieb chiine a Jerusalem, ba nye naa ka ɪ a kōkōtɛɛ na kpi lōon a nibe.

XXI Be le ka a Pita tier a le a Yesu na 'yer kɔ a tɛɛ, na wɔ 'yer kɔ wɔ, “Wiwile, nye a tɛɛ 'lɔ fon pɔ 'yōo! Wɔ kpi naa!”

XXII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yi sɔɔ de Nāanmɪn.

XXIII Sire le n 'yere kɔrɔ yi, ala ɪ yi āsɔɔ sɔɔ naa de Nāanmɪn na waa baala a wɔ tier pɔ ɛ, 'lɔ gba na tōo 'yer kɔ a tōo nyāna, 'Ir ti lo a man pɔ,’ a Nāanmɪn na sɔɔ naa ka a le ɪ.

XXIV Ala le n 'yere kɔrɔ yi, fōo puor Nāanmɪn sɔɔr bon jaa ti sɔɔ ɪka, won in kɔ fɔ, won ɪ naa.

XXV Fōo wa ɪka fɔ puor, ti tara nire ni 'yer, vē kɔ a nunyne. A fu Sāa na be a saaju mi na vē naa a fu yelbier kɔ fɔ.” ⁴

4 XI:XXV 11:25 A gāma amine pɔ, baa 'yōo a pōfo lɛɛr ni ayɔɔb ɛ ɪka, 26 Ala ɪ fōo ba wa vē kɔ a fu tɔ sɔɔ ɛ, a fu Sāa mi na be a saaju mi kō vē a fu maal deɛr kɔ fɔ ɛ.

XXVII Ba le wa naa a Jerusalem go, ka a Yesu ti kpe yooṛo a Nāanmɔn Puorfɔ Yir bechaar pɔ. A Juu nibe boṛlo niberɛ ni a Mosesi Nɛɛ wiwiillbe ni a niberɛ wa naa a wɔ sɛ.

XXVIII Ba wa soṛ wɔ naa, “An le kɔ fɔ a sɔr ka fɔ tɔnɔ ni a anyā? Fɔ tara naa a sɔr ɔka fɔ tɔnɔ ni a anyā ɔ?”

XXIX Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “N soṛ yi soṛfɔ bɔ'yen. Yin wa tɔɔ wiil ma a par, n mi na wiil yi naa a nure 'lo na kɔ ma a sɔr ka n tɔnɔ ni a anyā.

XXX Jɔɔn na dɔɔ suoro a nibe a Nāanmɔn kɔɔ, Nāanmɔn le kɔ wɔ a sɔr bu, nibe le kɔ wɔ a sɔr? Yi 'yer n kaa!”

XXXI A ba lɛb chire taa, “Sin be 'yer ɔka Nāanmɔn le tɔ wɔ, won soṛ si naa, ka bo le so ka saa soɔ wɔ ɛ?”

XXXII Tiche sin mi 'yer ɔka nure le tɔ wɔ, a ba ɪ ɛ.” Ba joro naa a nibe dābāɛ, bojju nure jaa soɔ naa ɔka a Jɔɔn in Nāanmɔn 'ye'yere.

XXXIII Le le ba 'yer kɔ a Yesu, “Saa bɔɔ ɛ.” Ka a Yesu mi 'yer kɔ ba, “N mi kɔ 'yer kɔ yi a nure 'lo na kɔ ma a sɔr ka n tɔnɔ ni a anyāna ɛ.”

XII

I Ka a Yesu le piel 'yere koro ba ni sokpa. Wɔ 'yer naa, “Daba le kɔ wɔ puo na wɔ bor twɔnsi. Wɔ wɔɔ naa a puo wɔ jaa jilɔ, na wɔ tuu boɔ ka ban ma pɔr a wɔmɔ 'yɔɔ na ba neɲmer ir a kɔɔ. Wɔ men jie āsoɔ na do ka nure na ma do jɛ a be kaara a puo. Wɔ de naa a puo na wɔ kɔ nibe ɔka ba kaara ti na wɔ yo chen paal yuo pɔ.

II A wɔfɔ soɔ wa ta naa ka wɔ tɔ a wɔ gbāgbaa āsoɔ ɔka wɔ chen a nibe bala sɛ ti de a wɔmɔ amune.

III Tiche ka ba nyɔɔ wɔ nɲe bar ka wɔ kul nūjaal.

IV Be le wɔ le tɔ a gbāgbaa āsoɔ ka ba le nɲe wɔ a ju puo ti 'yɔɔ wɔ vɪ.

V Wɔ le tɔn āsoɔ ka ba kɔ a 'lo. Ka wɔ le bɔɔ tɔ bamune, ka ba pɔb bamune ti kɔ a bamune.

VI “Wɔ chen nɔbɔ'yen won na tɔ, 'lo le a wɔ bibɔ'yen won nɔ. 'Lo le wɔ wa tɔ a baaraa jaa na wɔ 'yer, 'Ban 'yɔɔ naa a n bie.’

VII “Tiche a pokaarba na wa nye a bie, ba 'yer kɔ taa, ‘A nyā le ɪ a bɔdire! Yi ɪ a si kɔ wɔ, ti che ka a bonsi ɪ a si sofo.’

VIII Be le ba nyɔɔ wɔ kɔ lob bar a puo kɔkoor.

IX “Nɲine le yi tɛr ɔka a puo soɔ na ɪ naa? Wɔn wan wa kɔ a pokaarba banyāna ba jaa ti de a puo kɔ nyor!”

X Yaa kar a jie nyā a Nāanmɔn gān pɔ ɛ? Wɔ 'yer ɔka, ‘A kɔsir 'lo a mɔmɛrbe na tɔr bar le ɪ a kɔsir ju.

XI A si Soro le tɔ a nutɔ ka sob si a nɔbie.’ ” *(Yiel Gān 118:22, 23)*

XII Be le a Juu niberɛ boṛo sɔr ɔka ba nyɔɔ a Yesu, bojju ba bɔɔ naa ɔka bala le wɔ lob a sokpa gbɛb. Tiche ba joro naa a nyɔɔ bala dābāɛ, na ba bar wɔ ti lɛb chen.

XIII Ba le tɔ naa a Faraseemune bamune ni nibe bamune na yi a nāa Herɔd sɛ, ka ba wa ber Yesu nɛɛ nyɔɔ wɔ, a wɔ 'yerbie pɔ.

XIV Ba wa na wa 'yer kɔ wɔ, “Wiwile, si bɔɔ naa ɔka fɔ in yelmāɛ soɔ. Nibe 'yerbie maa tɔɔ a fɔ pɔtɛr lɛb ɛ, bojju fɔ maa chele a le nure jaa na be ɛ. Tiche fɔ wile na a Nāanmɔn sɔr ni yelmāɛ. A tara naa sɔr ɔka si yab a lɔpo kɔ a nākpɛɛ Siisa bu?”

XV Si yab bu si ta yab ɛ?” Tiche ka a Yesu bɔɔn a ba neber yele ban waan, na wɔ soṛ ba, “Bo le yi boṛo ɔka yi beɛr ma kaa? Yi de a libir āsoɔ waan ka n kaa.”

XVI Be le ba de a libir kur āsōō waan, ka wō soor ba, “An foto nū a yuor le be a libir pō?” Ka ba 'yer, “Siisa le.”

XVII Le le ka Yesu 'yer kō ba, “Yī de a 'lō na ı a Siisa sofo na yī yab wō, na yī mī de a 'lō na ı a Nāanmūn sofo na yī mī kō a Nāanmūn.” Ka ba faa tī nyōō a neer ara nī.

XVIII A nibe bamūne ban bōōō a Saduseemūne na 'yer ıka kūu pō irfo ba be be ε, mī wa naa wa soor wō,

XIX “Wiwile, Mosesı seb kō sı ıka nıre yebe wa kpi tı bar pōō na ba tara bie ε, a wō yebe wō kul a pōokōōr 'lō na wō dōō bibiir kō a wō yebe 'lō na kpi.

XX Yeer ayopōi le dōō be be, ka ba kpēε kul pōō kpi tı che bar, waa tara bie ε.

XXI Ka a wō turo de a pōokōōr kul, baa mī dōō bie ε, tıche ka wō mī kpi. A le ne nī wō ju mī le a turo ata sōō.

XXII Yelmāe jaa a yeer ayopōi banyāna ba jaa kulnaa a pōō 'lōnō, tı waa dōō bie ε, a baaraa jaa ka a pōō mī kpi.

XXIII Bala wa ir yī a kūu pō, an pōō le wōn ı, an ı ba jaa kul wōn lōōr ta?”

XXIV Ka a Yesu 'yer, “Yaa nye yın bōr, bojūu yaa bōō a Nāanmūn sebe nī a wō kpēō ε.

XXV Nibe wa ir a kūu pō ba kō le kul taa ε, tı ban kaara naa fıka a malakası, baa kulo taa ε.

XXVI A kūu pō irfo yele yī kar a Mosesı gān pō a sōō 'lō wōn nye a tubile na 'ıre būu, ka a Nāanmūn 'yer kō wō, 'N ı naa a Abraham Nāanmūn nı a İsaakı Nāanmūn nı a Jekōb Nāanmūn.’ *(A Yifo Gān 3:6)*

XXVII Wō ı naa vōr Nāanmūn, waa ı kūn Nāanmūn ε. Yī tul naa.”

XXVIII A Mosesı Nēε wile āsōō wa ara na chel a le a Yesu nı a nibe na 'mataa 'yere. Ka wō nye ka a Yesu 'yer nōmō. Ka wō mī soor a Yesu, “A Nāanmūn neer a jaa pō, buor sōō le ı kpēε?”

XXIX Ka Yesu 'yer kō wō, “A 'lō na ı kpēε gar a jaa nı nyā, 'A İsrıl nibe, yī chele! A sı Soro Nāanmūn, wō ı naa Soro bō'yen tēε.

XXX Nō a fō Soro Nāanmūn nı a fō nyāa, nı a fō nyevor wō jaa, nı a fō tıer wō jaa, nı a fō kpēō wō jaa.’ *(Mosesı Gāma Na Tu Anūu 6:4, 5)*

XXXI A 'lō na tu nı nyā, 'Nō a fō tō sōō nıtāa le fon nō a fō mēε.’ *(Mosesı Gāma Na Tu Ata 19:18)* Nēε jaa ba be be ı kpe gar a anyā ε.”

XXXII Ka a daba 'yer, “Wiwile, fō 'yer yelmāe, a le fon 'yer ıka Nāanmūn bō'yen tēε le be be, ka āsōō jaa ba le be be pōō wō ε.

XXXIII A fō nō wō nı a fō nyāa, nı a fō tıer wō jaa, nı a fō kpēō wō jaa, na fō le nō a fō tō sōō nıtāa a fō mēε, a yele anyāna tufo ın gar dōn fon kō chom kō Nāanmūn nı bōōrlōrsı a jaa.”

XXXIV Yesu na nye a le a daba na 'yer nı yēε ka wō 'yer kō wō, “Faa jāa nı a Nāanmūn nāalōō ε.” An yī a be chiine nıre jaa ba le 'la soor wō soorfō gō ε.

XXXV A le a Yesu na wile a Puorfō Yır bechaar pō, wō soor naa a nibe, “Nımūne le a ta ka a Mosesı Nēε wiwiilbe 'yer ıka David bie le a Nı-ıraa?”

XXXVI A ba ı a David mēε pō le a Nāanmūn sıε, ka wō 'yer ıka, 'A n Soro Nāanmūn 'yer kō a n Soro nyā wōn ır, “Jāne a n nūsōō loor ka n wa de a fō dōdēme bin a fō gbēε pılem.” ’ *(Yiel Gān 110:1)*

XXXVII Ala ı David mēε bōōl wō naa a wō Soro, nımūne le wōn le ı a wō bie tēε?” Ka a nyōō bala ara chele wō nı pōpel.

XXXVIII Yesu wile naa ti na wo kpãa ba, “Yi gu yi mãe a Mosesi Nee wiwiilbe sê, ba ma su naa a fuu veeɛɛ ala yooɔo ɪka ba puor ba a dar pɔ.

XXXIX Bala be wa kpe a lɔɔfo jie, a niem le ba ma jãne.

XL Ba mi ma fɔlo naa a pɔokɔe, na ba mi ma puor Nãanɔmɔn kor, buɔɔo ɪka nibe ba kaara ba. A nibe banyãna ‘yer tɔɔrfɔ na kpẽme naa.”

XLI Yesu jẽn gbɔr a jie ban ‘yɔɔnɔ a libie a Nãanɔmɔn Puorfo Yir pɔ, na wa kaara a le a nɔyɔɔ na ‘yɔɔnɔ a ba libie. Taraa dẽme yɔɔ jaa lɔɔɔo naa yɔɔ.

XLII Be le ka a pɔokɔnɔɔ sɔɔ mi be be na wo mi waan libikue ayi na ɪ kobo wa ‘yɔɔ a libie pɔ.

XLIII Ka Yesu buɔl a wo poturbo ka ba tɔɔ gbɔr wo ka wo ‘yer kɔ ba, “Yelmãe le n ‘yere kɔɔo yi, a pɔokɔnɔɔ sɔɔ nyã lob gar ba jaa.

XLIV A tara dẽme ma ‘yɔɔn tɪ che a libiyɔɔ amune, tiche a pɔokɔnɔɔ sɔɔ nyã ‘lo, a jaa le wo de ‘yɔɔ. Waa le tara bon jaa go ε.”

XIII

I Yesu na wa yire a Nãanɔmɔn Puorfo Yir pɔ, a wo poturo ãsɔɔ ‘yer kɔ wo, “Wiwile, nye a kɔsɩbe ban men a yir kpẽe nyã ka wo kaara ka!”

II Ka a Yesu ‘yer sɔɔ wo, “Mi fɔ nye naa a le ban me a yir kpẽe nyãna? A kɔsɩvɩel anyãna ‘yen jaa kɔ le wa chene dɔɔl wo tɔ ju ε. Ban dãn a jaa lob.”

III Yesu na wa jãne a Olive Tɩr Tɔɔ ju, a Nãanɔmɔn Puorfo Yir nidaa, Pita ni Jemesi ni Jɔɔn ni Andiru sɔɔr wo naa a ba tɛe,

IV “‘Yer kɔ sɩ a daar ‘lo a anyã na ɪ. Bo le na ɪ a jãne sere tɪ che ka a wa ɪ?”

V Ka a Yesu ‘yer kɔ ba, “Yi bɔɔn ka nɩre jaa ta wa bel yi ε!

VI Nɩyɔɔ na de naa maa yuor waan wa ‘yere, ‘Maa le a Yesu,’ na ba wa bele nɩyɔɔ.

VII Yɩn wa wɔn tam, ka ba ‘yere a tam ‘yer, yi taa mure ε. A le na ɪ naa, tiche a wer baarfɔ chene na be puor.

VIII Nɩbur dẽdẽme na yin tam, ka a nãmune mi yi tam. Ka a tẽgãn dɔɔnɔ jɩir yɔɔ, ka kɔ mi lo. A dɔɔye anyãna le ɪ a pielfɔ.

IX “Yi bɔɔn, ɪka ban ma nyɔɔr yin chiin a ‘yer tɔɔrfɔ jie, na ba le pɔb yi, a lɔɔfo jɩir. A maa yɩn sɔɔ jũu, ban tara yɩn chiin a tẽe nɩbere ni a nãmune jie, ɪka ba ti tɔɔr a yi ‘yer, tɪ yɩn tu naa a be ‘yer a Nãanɔmɔn ‘yer nɔɔ kɔ ba.

X A ‘yer nɔɔ nyã na den nie ta a nɩburɔ ba jaa.

XI Bala wa nyɔɔr yi chiin a ‘yer tɔɔrfɔ jie, yi ta vɛ ka tɩer nyɔɔ yi a le yɩn tɪ ‘yer ε. Le jaa a Nãanɔmɔn na wiil yi a ‘yer tɔɔrfɔ sɔɔ, ‘yer wo. A ba ɪ yɩn le ‘yer ε, tiche a ‘yerbie yi naa a Nãanɔmɔn Sɩe sê.

XII “Yebe na gar ‘yɔɔ yebe, ka ba kɔ wo, ka a sãa mi gar ‘yɔɔ bie, ka ba kɔ wo. Bibiir kɔ le wɔnɔ a ba sãamune toor ε, na ba vɛ ka ba kɔ a ba sãamune.

XIII Nɩre jaa na ‘laar yi naa, yɩn sɔɔ ma jũu, tɪ ‘lo na sɔɔ tɪ ta a baaraa, na nyen Nãanɔmɔn faafɔ.

XIV “Yɩn nye naa a ye le ‘lo a Nãanɔmɔn na ‘laar (Daniel 9:2) na be a jie ‘lo an ba sɛe ε, na wo sɔɔ a jie, na wo vɛ ka a wo suur dire. A fɔvɔ nyã na kara bɔɔ a par. Yɩn wa nye a le, nibe na be a Judiya ba jo do a tɔɔ ju.

XV Nɩre jaa na be gar ju, ta suu a die pɔ tɪ de bon jaa ε.

XVI ‘Lo mi na be a puor pɔ, ta le chen tɪ de a wo fɔbaa ε.

XVII A bʼibir nyāna an ʼn tuo kɔ a pɔɔpɔɔr nɪ a bala na tara a bi'yensɪ.

XVIII Yɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn ka a ta wa ɪ uon ɛ.

XX A ber ala pɔ, nɪbe na din dɔɔye yɔɔ. Nāanmɪn na maal a wer baa di a dɔɔye nyā bɔrɔ ɛ, tɪ ba mɪ kɔ̄ le wa di wɔ go ɛ.

XX Ala ɪ a Nāanmɪn ba ηmaa a ber ala bar ɛ, nɪre jaa kɔ̄ che ɛ. Tɪche a bala wɔn chel ɪr jūu, wɔ ηmaan bar.

XXI A sɔɔ 'lɔ̄nɔ̄, nɪre wa 'yer kɔ yɪ ɪka yɪ nye a Nɪ-iraa a ka, bɪ kasen le wɔ be, yɪ taa sɔɔrɔ ɛ.

XXII Bojūu a jire Nɪ-iraa nɪ a jire 'ye'yerbe na wa na wa tɔ̄nɔ̄ a le a nɪbe na ba dɔɔ nye ɛ, na ba maala yelbere fɪka Nāanmɪn le kɔ ba a kpɛɔ. Na ba bɔrɔ ɪka ba bel a bala a Nāanmɪn na chel ɪr, ala ɪ ban tɔɔ naa.

XXIII Yɪ bɔ̄ɔn! N den nie 'yer kɔ yɪ.

XXIV "Tɪche a dɔɔye nyā baarfɔ sɔɔ, 'Mɔ̄tɔ̄ na lii naa, ka a ηmeraa kɔ̄ mɪ le chaar ɛ,

XXV Ka a ηmerbie pɔrɔ yire a saaju loro, tɪ a saaju wɔ jaa dɔ̄ɔnɔ̄.' (*Isaiya 13:10*)

XXVI "A sɔɔ 'lɔ̄nɔ̄, ban nyen a Nɪsaal Bie na waara a julɔ̄juur pɔ, nɪ kpɛɔ nɪ tɪr.

XXVII Wɔn tɔ̄ naa a wɔ malakasɪ, ka ba wa lɔ̄ɔ taa a bala wɔn chel ɪr a wer wɔ jaa, tɪ yɪn a mɔ̄tɔ̄ purfɔ jɪe tɪ tɔ a morfɔ jɪe.

XXVIII "Yɪ de a pɔpɔl tɪe ye le jān yɛ̄. 'Lɔ wa tɔrɔ a vaar yɪ bɔ̄ɔn ɪka a tɔl sɔɔ gbɔr naa.

XXIX A le mɪ nɪ wɔ ju le, yɪn wa nye a le n 'yer kɔ yɪ na ɪre, yɪ bɔ̄ɔn ɪka a sɔɔ gbɔr naa jaa yɛ̄yɛ̄.

XXX N 'yere naa yelmāe kɔrɔ yɪ, ɪka a pɔpānyā nɪbe kɔ̄ kpi baar ɛ, tɪ yɪ nye a ye le anyāna ka a ɪ.

XXXI A saaju nɪ a wer na wa baar naa tɪche maa 'yerbie dɔɔ kɔ̄ wa baar ɛ.

XXXII "Nɪre jaa ba bɔ̄ɔ a bʼibir nyā ɛ, bɪ a sɔɔ ɛ, a malakasɪ gba na be a saaju ba bɔ̄ɔ ɛ, a Bie mɪ ba bɔ̄ɔ ɛ, a Sāa tɛɛ le bɔ̄ɔ.

XXXIII Yɪ gu yɪ māe vɪla! Yɪ kaar sɔ̄! Yaa bɔ̄ɔ a sɔɔ ɛ.

XXXIV An kaar naa fɪka yɪr sɔɔ na wa yɔrɔ tɪ de a wɔ yɪr 'yɔ̄ɔ a wɔ tɔ̄tɔ̄nbɔ nuur pɔ, na wɔ kɔ āsɔɔ jaa nɪ wɔ tɔ̄mɔ̄, tɪ mɪ 'yer kɔ a dɔ̄dɔr guro ka wɔ kaara.

XXXV A le jūu yɪ kaara tɪ guro wɔ, bojūu yaa bɔ̄ɔ a sɔɔ 'lɔ a yɪr sɔɔ na na lɪɛb wa ɛ. Amɪne kɔ̄ɔ a wa ɪ jāanɔr, bɪ tāsɔɔ bān, bɪ nɔrsɪ na kɔ̄nɔ̄, bɪ bibio pipi.

XXXVI Yɪ ta wa vɛ̄ ka wɔ wa dūu yɪ a yɪ be gɔ̄ɔ pɔ ɛ.

XXXVII A le n 'yer kɔ yɪ, nɪre jaa le n 'yer kɔ yɪ kaar sɔ̄!"

XIV

I A chen ber ayi ka ban di a Gɔ̄l Bar Difo nɪ a Paanɔ̄kɔ̄ Lɔ̄ɔfɔ, ka a Juu nɪbe bɔ̄ɔrlo nɪbere nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe bɔrɔ vuo 'lɔ ban na tu sɔɔl nyɔɔ a Yesu kɔ.

II Tɪche ka ba 'yer, "A ta ɪ a lɔ̄ɔfɔ sɔɔ ɛ, ka a jɛɛr taa ɪr a chara pɔ ɛ."

III Yesu na wa be a Betanɪ a Simon 'lɔ na dɔ̄ɔ ɪ a kɔ̄kɔn yɪr, ka ba 'mataa dire, pɔɔ kɔ̄ɔ wa waan na pārtɔvɪla nɪ kānyūu kɔ̄ɔ dafɔ na ba wɔ̄nɔ̄ ɛ. A pɔɔ kpɪr naa a pārtɔɔ nyɛ tɪ kpaar a kānyūu ala dɔɔl a Yesu ju.

IV Ka a nɪbe bala na be be nye suur tɪ 'yere kɔrɔ taa, "Bo le so ka wɔ sɔɔ a kānyūu nyā bar a nɪtɔ̄?"

V Wɔn taa den da nɔb'ɔyɛn yuon gbɔl s̄ayar libie na wɔ de kɔ nɔn d̄ɛmɛ." Tɪ mii 'yɔɔ a pɔɔ.

VI Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ bar wɔ! B̄aa 'yɔɔ le yɪ mii 'yɔɔ wɔ? Wɔ maal vɪla kɔ ma.

VII A nɔn d̄ɛmɛ 'lɔ, yɪn nɪ bala ben ka. Yɪn tɔɔ s̄ɔɔ ba s̄ɔɔ 'lɔ jaa yɪn bɔɔɔɔ, tɪche maa kɔ be a yɪ s̄ɛ s̄ɔɔ jaa ɛ.

VIII Wɔ ɪ naa a le wɔn tɔɔ. Wɔ kpaar a k̄anyũu 'yɔɔ ma tɪ che ka n ba kpi sere ɛ, na wɔ chɔɔr ma guro nɪ a n ũufɔ.

IX Yelm̄ɛ le n 'yere korɔ yɪ, jie jaa ban wa 'yer a 'yer nɔɔ nȳana a wer wɔ jaa pɔ, ban 'yer naa a le a pɔɔ nȳa na ɪ na ba chene tara a wɔ tier."

X A Pie nɪ Ayi bala wɔn kaa ir ̄asɔɔ ban bɔɔɔ a Judas Isikariyot chen a Juu nɪbe bɔɔɔɔ nɪbere s̄ɛ tɪ 'yer ba ɪka wɔ bɔɔɔɔ na ɪka wɔ de a Yesu 'yɔɔ a ba nuur pɔ.

XI Ban wa wɔ a le wɔn 'yer ka a nɔm̄ɔ ba, ka ba 'yer ɪka ban kɔ wɔn libie. Ka a Judas p̄aa bɔɔɔɔ vuɔ 'lɔ wɔn na tu de a Yesu kɔ ba.

XII A bɪbir d̄ɔɔ 'lɔnɔ ɪ naa a Paanɔk̄o Lɔɔfɔ, ka ban na kɔ a pele na ba di a Gɔl Bar Difɔ, Yesu poturbo sɔɔr wɔ naa, "Nyɪne le fɔ bɔɔɔɔ ɪka sɪ chen tɪ chɔɔr a Gɔl Bar nȳa b̄ɔdiir a fɔ tɪ di?"

XIII Wɔ tɔ naa a wɔ poturbo ayi, na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ chen a t̄ɛe pɔ, daba na tuo k̄ɔɔ nɪ d̄ɔɔ na tuor yɪ naa. Yɪ turo wɔ.

XIV A yir 'lɔ pɔ wɔn wa tɪ kpe, yɪ sɔɔr a yir sɔɔ, 'A Wiwile ɪka sɪ wa sɔɔr fɔ, "Nyɪne le a 'lɔ nɪ a wɔ poturbo na wa 'mataa di a Gɔl Bar Difɔ?"

XV Wɔn wil yɪ naa bɔɔɔɔɛ ban chɔɔr. Yɪ maal a b̄ɔdiir a be."

XVI Ba yɪn chen a t̄ɛe tɪ nyɛ a le jaa a Yesu na 'yer kɔ ba. Ka ba maal a Gɔl Bar b̄ɔdiir.

XVII J̄aanɔɔr na wa ta, Yesu nɪ a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi wa naa.

XVIII Ban wa dire, wɔ 'yer kɔ ba, "Yelm̄ɛ le n 'yere korɔ yɪ, a yɪ ̄asɔɔ na tɪ gar 'yɔɔ ma; ̄asɔɔ sɪn 'mataa dire nɪ a labɔ'yɛn pɔ."

XIX Be le ka ba jaa pɔɔ s̄ɔɔ ka ba sɔɔɔ wa bɔ'yɛn 'yɛn, "Maa le ɔ?"

XX Ka a Yesu 'yer, "A yɪ Pie nɪ Ayi ̄asɔɔ le! A yɪ ̄asɔɔ sɪn 'mataa t̄ɪno a labɔ'yɛn pɔ le.

XXI A Nɪsaal Bie na kpi naa nɪt̄aa le ban seb a N̄aanmɪn ḡan pɔ. Tɪche a nɪɛ 'lɔ na gar 'yɔɔ a Nɪsaal Bie na dɪn d̄ɔɔyɛ gar nɪɛ jaa! Ka bala ta ba d̄ɔɔ wɔ ɛ, ala sa."

XXII Ban wa dire ka a Yesu de a paanɔɔ puor N̄aanmɪn ȳan, tɪ n̄maa de kɔ a wɔ poturbo, na wɔ 'yer, "Yɪ de, a n ̄aḡan le."

XXIII Wɔ le den a n̄mele 'lɔ ban nyuro nɪ, na wɔ puor N̄aanmɪn ȳan tɪ le de kɔ ba, ka ba jaa nyũ.

XXIV Be le a Yesu 'yer kɔ ba, "N j̄aɪ le a anȳa na v̄ɛ a N̄aanmɪn netraa na tara kp̄ɛɔ, an chir naa, na a faa nyɔɔɔ.

XXV Yelm̄ɛ le n 'yere korɔ yɪ, n kɔ le nyũ a d̄aa anȳana ɛ, wa tɪ t̄an a daar 'lɔ ɪn na nyũ a b̄ɔpaalaa a N̄aanmɪn n̄aalɔɔ pɔ."

XXVI Ban wa yiel yiel d̄an N̄aanmɪn, ba suun chen a Olive Tur Tɔɔ ju.

XXVII Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ jaa na jon tɪ bar ma, nɪt̄aa le a N̄aanmɪn na 'yer a wɔ ḡan pɔ, ɪn n̄me naa pɛchine kɔ ka a piir ȳɛyɛl. *(Jekariya 13:7)*

XXVIII Tɪche maa wa ir a k̄ũu pɔ, ɪn de yɪn nie chen a Galilee."

XXIX Ka a Pita che nȳaa 'yer, "Ala ɪ gba, ba jaa sɔɔn bar fɔ tɪ maa 'lɔ kɔ bar fɔ ɛ."

XXX Yesu 'yer kɔ a Pita, "Yelm̄ɛ le n 'yere korɔ fɔ, dɪna t̄asɔɔ, a nɔrd̄ɔɔ kɔ kɔ gbɛɛ ayi sere ɛ, tɪ fɔ 'yer gbɛɛ ata ɪka faa b̄ɔɔ ma ɛ."

XXXI Tiche ka a Pita 'yer kpɛɔ jaa ɪka, "Maa nɪ fɔɔ na 'mantaa kpi gba, tɪ n kɔ 'yer ɪka n ba bɔɔ fɔ ɛ." Ka a bala mɪ na che 'yer a le nɛ.

XXXII Yesu nɪ a wɔ poturbo chen naa a jie 'lo ban bɔɔlo Getsemani, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ jãne a kana, tɪ ka n chen tɪ puor Nãanmɪn."

XXXIII Be le wɔ tara Pita nɪ Jemesɪ nɪ Jɔɔn 'mataa chiin ka a wɔ puɔ sɔɔ wɔɔ jaa, ka tɪer nyɔɔ wɔ yɔɔ.

XXXIV Ka wɔ 'yer kɔ ba, "N tɪer sɔɔ naa, tɪ nyetãan kũu. Yɪ jãne a kana gu ma tɪ na yɪ taa guro ɛ."

XXXV Wɔ chen naa a niem bãlãa tɪ lo kpa tãe sɔɔro Nãanmɪn ɪka ala ɪ a tara naa ɪfɔ kɔɔ, wɔ vã ka a sɔɔ nyãna po wɔ.

XXXVI Wɔ 'yer naa, "N Sãa, yele jaa ba gar a fɔ maalfɔ ɛ. De a dɔɔye ŋmele nyãna bar a n sã, tiche a ta tu maa bɔfɔ ɛ, a tu a le fɔɔ na bɔɔro."

XXXVII Wɔ lɛb chen a poturbo sã tɪ nye ka a ɪ ba gur naa. Ka wɔ 'yer kɔ a Simon Pita, "Simon, fɔ guro naa ɔ? A fɔ kɔ le tɔɔ jã bãlãa gu ma ɛ?"

XXXVIII Yɪ jã gu chele, na yɪ sɔɔro Nãanmɪn ka a bɛerkaa ta wa tɔɔ yɪ ɛ. A yɪ tɪer 'lo bɔɔro naa tiche ka a yɪ ãgãma ba toor ɛ."

XXXIX Wɔ le chen naa tɪ puor a Nãanmɪn a le nɛ nɪ wɔ ju.

XL Wɔ lɛb wa nyɛ ba go ka a ɪ ba gur naa bojũu gɔɔ kpɛ ba naa. Baa bɔɔ ŋmɛne ban le 'yer kɔ a Yesu ɛ.

XLI Wɔ lɛb wa a ba sã a gbɛɛ ata sɔɔ wa sɔɔr ba, "Yɪ chɛne na gã guro na yɪ pɛne ɔ? A sɛɛ naa! A sɔɔ ta naa. Nye, ba gar 'yɔɔ a Nɪsaal Bie kɔ a yelbe-ɪrbe!"

XLII Yɪ vaa ɪr, ka sɪ chen a ba sã. Nye, a n gagaraa na waara!"

XLIII Yesu na chɛne 'yere le ka Judas na ɪ a wɔ poturo pie nɪ ayɪ ãsɔɔ tɪ daasã, nɪ nɛbe na tara sɔbere nɪ dakɔrsɪ waara nɪ a Yesu nyɔɔfɔ jie. A Juu nɛbe bɔɔro nɛberɛ nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe nɪ a nɛberɛ le tɔ ba.

XLIV Judas dɔɔ wiil a nɛbe mana ɪka, "A 'lo ɪn na tɪ puor mɔɔr a kɔtr yɪ nyɔɔ a 'lo, na yɪ bɔɔ tara wɔ chiin."

XLV Ban wa ta, Judas pɔɔn chen a Yesu sã tɪ 'yer, "Wiwile!" Tɪ puor wɔ nɪ mɔɔrfɔ.

XLVI Ka a bala won chiin nyɔɔ a Yesu.

XLVII Be le ka a bala ãsɔɔ na ara gbɔr a Yesu vɔɔ a wɔ sɔɔ chen a Juu nɛbe bɔɔro nãa gbãgbaa toor ŋmaa.

XLVIII Ka a Yesu sɔɔr ba, "A mɔ nɛberɛ le n ɪ ka yɪ waan sɔberɛ, nɪ dakɔrsɪ a n nyɔɔfɔ jie ɔ?"

XLIX Bɪbir jaa le n ma dɔɔ be a yɪ sã, na n wile yɪ a Puorfɔ Yir pɔ, tɪ yaa nyɔɔ ma ɛ. Tiche a ɪ naa a le ɪka a tu a le a Nãanmɪn gãn na 'yer."

I Be le a Yesu poturbo ba jaa bar wɔ tɪ jo.

II Pɔlbile kɔɔ mɪ na vaar fɔbaa tɛɛ turo nɪ a Yesu, ba nyɔɔ wɔ naa.

III Ka wɔ mɪr a fɔbaa 'yɔɔ ba tɪ jon sal'mɔɔr.

IV Be le ba chiin a Yesu a Juu nɛbe bɔɔro nãa yir, ka a Juu nɛbe bɔɔro nɛberɛ ba jaa nɪ a nɛberɛ 'matãan a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe, na ɪ a 'yer toorfɔ nɛberɛ, wa lɔɔ taa.

V Pita mɪ turo naa a puor jaa na wɔ wa tɪ kpɛ a bɔɔro nãa yir bechaar pɔ, na wɔ 'mataa jãne nɪ a bala na kara a Puorfɔ Yir uoro bũu.

VI Ka a Juu nɛbe bɔɔro nɛberɛ nɪ a 'yer toorfɔ nɛberɛ na che bɔɔro yele kɔɔ na wiil ɪka Yesu sɛɛn kũu, tɪ baa nye ɛ.

VII Nɪyɔɔ mɪ ŋman jɪrsɪ 'yɔɔ wɔ, tiche a ba 'yerbie ŋma taa poe.

VIII Ka a bamɛne mɪ ɪr ŋmaa jire 'yer ɪka,

LVIII “A ba sē, wō 'yer naa ɪka, ‘A Puorfo Yir nyāna a nure nūu na me, ɪn ŋmer wō naa ti na n de ber ata men 'lo na ba ɪ nure nūu bōmɪeraa ε.’ ”

LIX Tiche a ba 'yer mɪ ba ɪ bō'yen ε.

LX Be le ka a Juu nibe bōorlo nāa ir ara ti sūr a Yesu, “Faa 'yere 'yer sōrɔ ba bu? Bo dāastɛstɛ le anyāna ban dire dōɔlo fo. A ɪn yelmāe ɔ?”

LXI Tiche ka a Yesu ɪ jaa gbul, waa 'yer sōɔ wō ε. Ka a bōorlo nāa le sūr wō go, “Fōɔ le ɪ a Nāanmɪn 'lo sɪn 'Yōnō Bie na ɪ a Nɪ-iraa ɔ?”

LXII Ka a Yesu 'yer, “Maa le. Yɪn nye naa a Nɪsaal Bie na jāne a Tōɔfo Sōo nūsōɔ loor. Yɪ mɪ na le nyen wōn waara a julōjuur pɔ.”

LXIII Ka a bōorlo nāa tōɔ a fuu chɪer nɪ suur, ti sūr, “Bāa le sɪn le bōɔrɔ nure ɪka wō le 'yer a wō 'yer go?”

LXIV Yɪn māe wō naa a le wōn fere. Ŋmune le yɪ tɪer?” Ka ba jaa 'yer ɪka wō sēen kūu.

LXV Be le a bamune piel chɪre nataar 'yōnō wō, ka a bamune mɪ pɔɔ a wō nibe ti ŋme wō, ti sūr wō, “Wiil sɪ a nure 'lo na ŋme fo.” Ka a bala mɪ na guro a Puorfo Yir mɪ ŋme ŋme wō.

LXVI Pita jāne naa a be a bechaar pɔ, ka a bōorlo nāa gbāgbapɔɔbile āsɔɔ wa wa.

LXVII Wōn wa nye a Pita na uoro a būu, wō kaa wō naa lēεε ti 'yer, “Fɔ mɪ dōɔ turo a Yesu na yi a Najareti.”

LXVIII Ka a Pita chɪr ti 'yer, “N ba bōɔ a le fon 'yere par ε.” Tɪ na wō tōɔ chen ti ara a dōdɔr nēε.

LXIX A pɔɔbile na wa nye a Pita a be, wō le 'yer kɔ a nibe na ara a be, “A nyā mɪ ɪ naa a ba āsɔɔ.”

LXX Ka a Pita le chɪr go. A ba kor ε, ti a bala na ara gbor a Pita mɪ 'yer, “Sɪre jaa le, fɔ ɪ naa a ba āsɔɔ, bojūu Galilee le fɔ mɪ yi.”

LXXI Ka a Pita pɔɔ 'yōnō a wō māe, ti pɔɔ kɔɔ ba 'yere ɪka, “N ba bōɔ a daba nyā 'yer yɪn 'yer ε.”

LXXII Ajienaa le ka a nɔraa mɪ tōɔ kō a gbεε ayi sɔɔ. Ka a Pita pāa tɪerto a le a Yesu na dōɔ 'yer kɔ wō, “Fon chɪr ma naa gbεε ata, ti ka a nɔrdōɔ kō gbεε ayi.” Pita na wa tɪer bōɔn a le, ka wō kō yɔɔ jaa.

XV

I A wer na wa chaar bibio, a Juu nibe bōorlo nɪbere nɪ a Mosesɪ Nēε wiwiille nɪ a nɪbere ba jaa nɪ a 'yer tōorfo nɪbere na che, lōɔn guor taa lū a Yesu tara wō chiin ti kɔ a nāa Pilate.

II Ka a Pilate sūr wō, “Fōɔ le ɪ a Juu nibe nāa ɔ?” Ka a Yesu 'yer, “ɔɔ, a ɪn a le fon 'yer.”

III Ka a bōorlo nɪbere sōɔnō a Yesu yuor.

IV Be le a Pilate sūr a Yesu, “Faa 'yere 'yer jaa ε, nye le ban sōɔnō fo a yuor jā!”

V Tiche Yesu ba haa nēε ε, ka a 'maa a Pilate nēε.

VI A mɪ ɪ naa a ba tōmō le ka bala wa lōɔ taa dire a Gōl Bar Difɔ, a ba nāa ma ir nure 'lo a nibe na bōɔrɔ a pɔɔfo die pɔ bar.

VII Barabasɪ mɪ dōɔ pɔɔ a nibe bamune pɔ, na dōɔ ir jεer nɪ a paal nɪkpēε na ba kɔ nibe, ka ba nyɔɔr ba pɔɔ.

VIII Nɪyɔɔ wa naa a Pilate sē wa sūr wō ɪka, wō ɪ kɔ ba a le wōn ma ɪ.

IX Ka a Pilate sūr ba, “Yɪ bōɔrɔ naa ɪka n ir a Juu nibe nāa kɔ yɪ bu?”

X Pilate bōɔn naa ɪka a nyuur ban tara nɪ a Yesu le vε ban nyɔɔ wō waan a wō sē.

XI Tiche ka a boorlo nuberē dõ a nibe toor ıka, ba 'yer ıka, wo yuo a Barabası bar.

XII Ka a Pilate soor ba go, "Tı n ı ı ħmine nı a 'lo yın boolo a Juu nibe nãa?"

XIII Ka ba tãn, "Kpa wo a daa ju!"

XIV Be le ka a Pilate soor ba, "Bãa wo ı? Bo tõdæer le wo tõ?" Tiche ka ba tãna kpẽo jaa, "Kpa wo a daa ju!"

XV Pilate na booro ıka wo pel a nibe poɔ jũu, wo yuo naa a Barabası ko ba. Wo vë naa ka ba fob a Yesu yoo jaa, ti de wo ko a sojası ıka, ba ti kpa wo a daa ju, ka wo kpi.

XVI Be le a sojası tara a Yesu kpẽn a nãa yir kpẽe 'lo po, ti bool a ba taaba sojası lõo taa.

XVII Ba den fuu jıe nãa fuu kaar su wo, na ba le de goor vil nãa jupıl kaar su wo.

XVIII Tı pãa piel laara wo, "Yãan yooo, Juu nibe nãa!"

XIX Tı ma de daa ħmen wo a jũu ti chire nataar 'yõonõ wo. Ba gbur dumo a wo niem puoro wo.

XX Ban wa la wo a nıtõ wa baar, ba yaa naa a fuu 'lõnõ bar, ti de a wo mãe fuu su wo, na ba pãa de wo chiin ıka ba ti kpa wo a daa ju.

XXI A sör po, ba nyen Simon na yi Sireni tõe po, Aleksanda nı Worofos sãa le. Moɔ po le wo yi tala, ka ba nyoo wo fir ka wo de a Yesu daa tuo.

XXII Ba chiin naa a Yesu ti tãn a be ban boolo a Yesu nibe koker po, Gõlgota. A par le ıka, Julaa Jie.

XXIII Ka ba pãa de tãt kõo 'yõo a dãa po, ıka wo nyũ, ti wo tor.

XXIV Be le ba kpa wo a daa ju. Ba põ naa a wo foor na ba ħme gbãm bõo a ala ãsoo jaa nã na de.

XXV Bibipol le ba kpa wo.

XXVI Ba seb naa a yele 'lo jũu ban kon wo mar a daa jũu ıka, "A JUU NIBE NÃA."

XXVII Ba mı kpan nãnyısı ayi a dabãbãnsı mı ju, ka ãsoo be a Yesu nũsõo loor ka a ãsoo mı be a wo goba loor. ⁵

XXIX A bala na tala a be a wo kpafo jie toro wo, vavire a ba jur 'yerẽ, "Woo, a fõo nyã na 'yer ıka fon sõo naa a Nãanmın Puorfo Yir nyã bar ti me wo a ber ata,

XXX wa suu a daa ju, na fo faa a fo mãe!"

XXXI Le nı wo ju le, a Juu nibe boorlo nuberē nı a Mosesı Nee wiwiilbe mı laara wo, na ba 'yerẽ koro taa, "Nyẽ, wo faan hamune, ti wo kõ tõo a wo mãe faa e!"

XXXII Vë a 'lo na 'yer ıka, 'lo le ı a Nı-ıraa, na wo ı a Isural nibe nãa, suu a daa ju a sı kaa, ti na sı pãa soo." A bala mı ban kpa gbor wo, le le ba mı to wo.

XXXIII A mõtõo na wa ara a gar ju sãlsõo, a wer wo jaa sob naa wa ti tãn a mõtõo balfu sõo.

XXXIV A sõo 'lõnõ po le, ka a Yesu chıur bool, "Eloi, eloi, lama sabakatanı." A par le a Yesu nibe koker po ıka, "N Nãanmın, n Nãanmın, bo le so ka fo lieb puor 'yõo ma?"

XXXV A bala na ara gbor a be wõ na ba 'yer, "Yı chele! Elaija le wo boolo."

⁵ **XXVII 15:27** A gãma amune po, baa 'yõo a põfo lıjer nı anıın e ıka, 28 A seb a Nãanmın gãn po ıka, "Ba sör won 'yõo a tõdebe dẽme po." (Isaiya 53:12)

XXXVI Ka a daba äsɔɔ jo chen ti 'mɔɔ sapɔ 'lor a dāmiir amune pɔ, na wo chab daa tur a Yesu ɪka wɔ mɔur, ti na wɔ le 'yer, "Yɪ vɛ a sɪ kaara, Elaija na wa yɔɔ wɔ naa bi."

XXXVII Be le a Yesu chur ti ŋmaa a vɔur.

XXXVIII Ka a Juu Nɪbe Puorfɔ Yir pɔ, ban lū a fɔbaa var a die chɛr a saaju ti ghem a par.

XXXIX A sojasɪ nɪkpɛɛ na ara a be a Yesu niem na wɔ a wɔ churfo, ti nye a le mɪ won ŋmaa a vɔur, wɔ 'yer naa, "Yelmāɛ jaa, a daba nyā ɪ naa a Nāanmɪn Bie."

XI A pɔbɔ bamine lɔɔn Mɛer na yi Magdala tɛe pɔ, nɪ Salome, nɪ a Mɛer na ɪ a Jemesɪ bile, nɪ Josesɪ ma mɪ ara na tɛer jaa ti kaar wɔ.

XLI A Galilee pɔ, a pɔbɔ banyāna le turo wɔ, na ba sɔnɔ wɔ. Ka a pɔbɔ bamine mɪ na 'matāan wɔ wa a Jerusalem, mɪ be be.

XLII A daar 'lo ɪ naa a ba Chɔɔrfɔ Bɪbir ban na chɔɔr a ba māɛ, bojūu a mɔtɔɔ wa mɔr, a Pɛnfɔ Bɪbir piel naa. A jāanɔɔr na wa tara

XLIII a Josefɔ na yi a Arimatiya tɛe pɔ, na ɪ a nɪkpɛɛ äsɔɔ ban 'yɔɔnɔ, ti mɪ dɔɔ chele a Nāanmɪn Nāalɔɔ, nyɔɔn nyāa chen a Pilate sɛ, ti sɔɔr a Yesu āgān ɪka wɔ ũu.

XLIV Pilate na wa wɔ ɪka a Yesu kpi naa, a 'maa won nɛɛ. Be le wɔ bɔɔl a sojasɪ nɪkpɛɛ ka wɔ wa, ka wɔ sɔɔr wɔ, "A Yesu kpin bi?"

XLV Ka a sojasɪ nɪkpɛɛ 'yer, "Ɔɔ, wɔ kpi naa." Ka a Pilate sɔɔ ɪka a Josefɔ wɔ ti yɔɔ a Yesu āgān.

XLVI Josefɔ dān fɔbaa na wɔ ti yɔɔ a Yesu āgān vil wɔ chiin ti ũu, a yaa ban chɪ kɔsɪr pɔ. Ba bil kɔsɪr wa pɔɔ a yaa nɛɛ.

XLVII A Mɛer na yi a Magdala, nɪ a Mɛer na ɪ a Josesɪ ma, nye naa a jie 'lo ban ũu wɔ.

XVI

I A Pɛnfɔ Bɪbir na wa baar, Mɛer na yi a Magdala, nɪ Salome, nɪ a Mɛer na ɪ a Jemesɪ ma, ba dān a kānyūur ala ɪka ba chiin ti je a Yesu āgān.

II A Pɛnfɔ divɪɛ bio daar, bibio mɔtɔɔ na pur baar, ba chen naa a yaa par.

III A kɔsɪr na pɔɔ a yaa nɛɛ ba gbɔr ε, ka ba sɔrɔ taa, "An le na ti bil a kɔsɪr bar sɪ a yaa nɛɛ?"

IV Tɪche ban dɔɔ kaa a ba nidaa, a kɔsɪr 'lo bil yi a yaa nɛɛ.

V Ban ti kɪrɛɛ a yaa pɔ, ba nyen pɔlbile na su fuu pɪla jānɛ nɪ a nūsɔɔ loor, ka pɪla ɔɔ ba.

VI A pɔlbile 'yer kɔ ba, "Yɪ ta vɛ ka yɪ pɪla ɔɔrɔ ε. Yɪ bɔɔrɔ naa a Yesu 'lo na yi a Najaretɪ ban kpa a daa ju. Wɔ ir naa ɪ vor! Waa be a ka ε! Yɪ nye a jie 'lo ban gaal wɔ.

VII Yɪ lɛb kul ti 'yer a wɔ poturbo nɪ a Pita ɪka, wɔ de yɪn nie chiine a Galilee, be le yɪn ti nye wɔ, nɪtāa a le won dɔɔ 'yer kɔ yɪ."

VIII Chīcham kɛɛ ba naa ka ba nɛɛ 'maa, ka ba jo yi a yaa par. Baa 'yer 'yer kɔ nɪrɛ jaa ε, bojūu dābāɛ kɛɛ ba naa.

IX A Pɛnfɔ divɪɛ bio daar bibio, Yesu na wa ir a kūu pɔ, wɔ den nie dūu a Mɛer na yi a Magdala, a 'lo pɔ won dɔɔ dii a sɪdebe ayopɔi bar ka a yi.

X A Mɛer chen ti 'yer kɔ a bala na dɔɔ be a Yesu sɛ, a bala a nie na sɔb ka baa kōnɔ.

XI Ban wa wɔ ka wɔ 'yer ɪka a Yesu ir naa kūu pɔ ɪ vor, ka wɔ nye wɔ, baa sɔɔ de ε.

XII A anyā puor le, a Yesu lɛb nɪyuo na wɔ dūu a ba ayi na de sɔr chiine a tɛe äsɔɔ pɔ.

XIII Ba lɛb chen a Jerusalem tɪ 'yer kɔ a ba taaba, tɪche baa sɔɔ ɛ.

XIV A ba kor ɛ, tɪ a Yesu ɛ dūu a Pie nɪ Bõ'yen na 'mataa dire. Wɔ miin 'yɔɔ ba a ba ba sɔɔfɔ pɔ, nɪ a ba nyākɔpāen jūu, bojūu baa sɔɔ de a bala na nyɛ won ir a kūu pɔ 'yer.

XV Wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ yɔ a wer wɔ jaa, na yɪ mɔɔl 'yer a 'yer nɔɔ nyā kɔ a nɪbɔɔ ba jaa.

XVI Nɪɛ 'lɔ jaa na sɔɔ de a 'yer nɔɔ nyā, ka ba so wɔ a Nāanmɪn kɔɔ, won nyen a Nāanmɪn faafɔ, tɪche nɪɛ 'lɔ jaa na ba sɔɔ de a 'yer nɔɔ nyā ɛ, a nɪnyɪnɛ na we naa.

XVII A jānsɪ anyā na turo naa bala na sɔɔ. Ban de naa n yuor diin sɪdebe ka a yɪ, na ba ɛ bɔɔ 'yerbɔlsɪ 'yerfɔ.

XVIII Ban ma 'mɔɔr waba. Bala wa nyū bon na tara lɔɔ, tɪ a kɔ ɪ ba yele ɛ. Baalaa ban dɔɔl a ba nūu, won sa naa."

XIX A Soro Yesu na wa 'yer a nɪtɔ kɔ a wɔ poturbo, Nāanmɪn vɛ naa ka wɔ do a saaju tɪ jānɛ a wɔ nūsɔɔ loor.

XX Be ɛ ka a poturbo yɪ chen tɪ mɔɔlɔ a 'yer nɔɔ jie jaa. Be ɛ ka a Soro 'mataa tɔnɔ nɪ ba, ka a wɔ nɛ'maa tɔmɔ anyā ban tɔnɔ wiil ɪka a wɔ 'yer nɔɔ ɪn yelmāɛ.

LĒ A LUKA NA SĒB A YESU 'YER NŌO

^I Nūtāa le a nuyōo na mō man a le na ɪ a sɪ ber anyā pō,

^{II} a le un yelmāe, ba dōo be be na ba nyen nɪbir a pielfō, na ba ɪ a 'yer nyā gbāgbaar.

^{III} A le jūu n baraa Teofilusɪ, n mɪ mōn vɪer a 'yer tɪ tān a pielfō nye ka a ɪ yelmāe le, ka n bōoro ɪka n seb a le na tu taa kō fō.

^{IV} Ka fō na tōo bōo ɪka a le ban wiil fō un yelmāe.

^V A Judiya Nāa Herōd sōo, a Juu nɪbe bōorloro āsōo ben be ban bōolo Jekariya wō pōo naa a Abija gbul pō ka a wō pōo yuor di Elijabeti na yi a Aaron boro pō.

^{VI} Ba jaa ayi yele tor Nāanmɪn sē ka ba turo a le a Nāanmɪn nēe na 'yer na baa tara chefo e.

^{VII} Tɪche baa tara bie ε, bojūu a Elijabeti abbaa ka 'lo naa sɪre jaa nyōo.

^{VIII} A mɪ lōor wa ta a Jekariya ka wōn tō a bōor lofo tōmō kō Nāanmɪn.

^{IX} Gbām le ba gba ir wō nūtāa le a ba bōorlo tōmō na be, ka wōn ma kpe a puorfō yir tɪ chom a tāt nyūu vɪla ala.

^X Ka a sōo na wa ta ɪka wō chom a tāt nyūu vɪla anyāna, a nɪbe ara naa a yōo puoro.

^{XI} Be le a Nāanmɪn malaka wa dūu wō be a tāt nyūu vɪla chomfō jie a nūsōo jie.

^{XII} Jekariya na wa nye wō a le, pɪla oō wō naa ka dābāe kpe wō.

^{XIII} Tɪche ka a malaka 'yer kō wō, "Jekariya ta joro dābāe ε, Nāanmɪn wōn a fō sōorfō, a fō pōo Elijabeti na dōon dabile ka fō 'yōo a wō yuor jōon.

^{XIV} A wō yele na un nōo kpe fō ka fō chule ka nuyōo mɪ chule a wō dōofō jūu.

^{XV} An ɪ wōn un kpēe a Nāanmɪn niem, wō kō nyū dāa ban 'yōo dābɪl ε, bojūu Nāanmɪn Sɪe na sēe wōn be a ma pōom.

^{XVI} Wōn lɪeb naa a Isɪral nɪbe yōo jie waan a ba Nāanmɪn sē.

^{XVII} Wōn den a sɪ Soro nie nɪ a sɪe nɪ a kpēo 'lo na dōo be a Elaija 'yōo, na wō lɪeb sāmɪne ka ba tara a ba bibiir tɪer. Ka bawōnsɪ mɪ nye yē na ba maala yeltorsɪ na wō vē ka nɪbe mɪ chōor ba māe gun a sɪ Soro."

^{XVIII} Ka a Jekariya sōor a malaka, "Nɪmɪne un ɪre wa sōo a nɪtō fōn 'yer? Maa nɪ n pōo jaa kor naa."

^{XIX} Ka a malaka 'yer kō wō, "Maa le a Gabɪrɛl na ma ara a Nāanmɪn niem, 'lo le tō ma nɪ a 'yer nyā ɪka n wa 'yer a 'yer nōo nyā kō fō.

^{XX} A le jūu fōn un wōo fō kō le tōo 'yer 'yer ε, wa tān a bɪbir 'lo a anyāna na ɪ bojūu faa sōo de a 'yer ala na wa ɪ a sōo 'lo na sēe ε."

^{XXI} A nɪbe bala na be a yōo chele a Jekariya wōn kor a le a Nāanmɪn puorfō yir, ka chɪcham kpe ba.

^{XXII} Be le ka wō wa yi tɪ wō kō le tōo 'yer 'yer ε, ka a nɪbe bōon ɪka wō nyen nyefō kōo bojūu nuur kaalfō le wō mana nɪ ba tɪ kō tōo 'yer ε.

^{XXIII} A le a wō tōmō bubie na wa baar be a Nāanmɪn puorfō yir, wō lɪeb kul a wō yir.

^{XXIV} A anyā puor le ka wō pōo Elijabeti tara pōo na wō sōol nɪmersɪ anūu.

^{XXV} Na wō pāa 'yere, "Nye le a Nāanmɪn na maal ma, a wō maal vɪla bɪbir vɪe naa ka wō ir ma a vɪ yin a nɪbe niem bar."

XXVI Eljabeti pɔɔ na wa ta ηmersi ayɔɔb, Nāaηmun tō naa a Gaburel a tēe na be a Galilee paal pɔ ban buɔlo Najareti,

XXVII be le pɔɔsarbile kōɔ be, ka daba ban buɔlo Josefo na i a Nāa David yōɔ ηmaa baraa na kul ka a pɔɔbile yuor di Mēer.

XXVIII A malaka chen a wɔ sē ti 'yer, "N puorfɔ naa, fɔ in ni'yōɔ naa, Nāaηmun ben a fɔ sē."

XXIX Ka dābāe nyɔɔ a Mēer ni a puorfɔ nyā burɔ, na wɔ sorɔ wɔ māe a puorfɔ nyā par.

XXX Tiche ka a malaka 'yer kɔ wɔ, "Ta joro dābāe ε, fɔ in ni'yōɔ naa Nāaηmun niem.

XXXI Fɔn tara na pɔɔ dɔɔ dabile, na fɔ 'yōɔ a wɔ yuor Yesu.

XXXII Wɔn in kpēε, ka ba buɔlo wɔ a Nāaηmun na be a Saaju Bie. A si Soro Nāaηmun na den a wɔ sāa David nāalōɔ kɔ wɔ.

XXXIII 'Lo le na di a Jekob yir nāa jaa kpo kpo, a wɔ nāa kō wa baar ε."

XXXIV Ka a Mēer suor a malaka, "N ba ta daba sere ε, ti ηmine in ire wa dɔɔ a bie?"

XXXV Ka a malaka 'yer kɔ wɔ, "Nāaηmun Siε na wa kpe fɔ naa, ka a Nāaηmun kpēɔ wa ger pɔɔ fɔ a bicheche 'lo fɔn na dɔɔ, ban buɔlo wɔn Nāaηmun Bie.

XXXVI Nye a fɔ yebe Eljabeti gba na i a pɔɔ abbaa na wɔ nyōɔ ti wɔ tara na pɔɔ na dɔɔ bie, chuur ayɔɔb ni nyā won gal.

XXXVII Yele jaa ba i tuo Nāaηmun sē ε."

XXXVIII Be le a Mēer 'yer, "Nye, Nāaηmun gbāgbaa le n i, a i a le kɔ ma fɔn 'yer?" Ka a malaka bar wɔ ti chen.

XXXIX A sōɔ 'lōnō le a Mēer pɔɔ yi do a tōɔ ju a Judiya tēe pɔ.

XL Wɔ ti kpe naa a Jekariya yir na wɔ puor a Eljabeti.

XLI Eljabeti na wō a Mēer puorfɔ ka a bie ɔɔ lieb be a wɔ pɔɔm ka a Nāaηmun Siε see a Eljabeti.

XLII Ka wɔ ηme chelma 'yere, "Nāaηmun sōɔ fɔn gar a pɔɔɔ ba jaa, na wɔ ni sōɔ a bie 'lo na be a fɔ pɔɔm.

XLIII Tiche nye 'yōɔfɔ na kaara, ka a n Soro ma wa a n sē?

XLIV In wa wō a fɔ puorfɔ a bie na gā a n pɔɔm ɔɔn lieb ni pɔpel.

XLV Pɔpel sɔɔ le fɔ i an i fɔ sɔɔn de a le a n Soro na tō, ka ba wa 'yer fɔ ika an i naa a le."

XLVI Ka a Mēer 'yer, "N pɛen Nāaηmun ni a pɔɔ wɔ jaa.

XLVII A n siε chule naa a Nāaηmun na i a n Fafaara 'yōɔ.

XLVIII An i wɔ tɛrtɔ a wɔ gbāgbapɔɔbile māe siirfɔ. An yi dɔna chiine, a dɔɔ tu taa ba jaa na buɔlo ma naa buɔsɔn sɔɔ.

XLIX An i a Tōɔfɔ Sɔɔ le maal a le kɔ ma. A wɔ yuor in cheche.

L A wɔ nɔbaal be naa a bala na joro wɔ dābāe sē, yi a yɔn ti tān a yɔn suuls.

LI A wɔ nūu tōn tōbere, wɔ yēyel naa a bala na buɔɔ a yuor a ba tɛr pɔ bar.

LII Wɔ dɔɔn nāmune a ba nāa dakɔɔr jur bar, tiche na wɔ 'mɔɔr a bala na siir a ba māe ka ba do saaju.

LIII Wɔ kɔ naa a kō dēme bōsɔn, ti dii a tara dēme bar nūjaalsi.

LIV-LV Wɔ sōɔn a wɔ gbāgbaa Isural ti tɛrtɔ ika wɔ kaa Abraham ni a wɔ yɔn nɔbaal bɔbir jaa, ni tāa le won dōɔ 'yer kɔ a si sāmune."

LVI Mēer jāne na a Eljabeti sē ηmersi ata ti lieb kul a wɔ tēe.

LVII Eljabeti dɔɔfɔ bɔbir wa viε naa ka wɔ dɔɔ dabile.

LXVIII Ka a bala na kpɛrɛ gbɔr a Elijabetu ni a wo yir dɛme na wɔ le a Nāanmɔn na maal vɪla kɔ wo ba pɔɔ mi pel naa a wo kaar.

LXIX A ber anin daar ba wa naa ũka ba wa ũmaa a bie yuɔr, na ba ta buɔrɔ ũka ba de a sãa yuor 'yɔɔ wo buɔlɔ a Jekariya.

LX Tiche ka a ma ba sɔɔ ε, ti 'yer, "A bie yuor din Jɔɔn."

LXI A ba 'yer kɔ wo, "Fɔ bal nire jaa ba di a yuor nyã ε."

LXII Ti na ba pãa 'lur sɔɔr a sãa a yobuor won buɔrɔ ũka ba 'yɔɔ a bie.

LXIII Ka wo man ba ũka ba kɔ wo bon ka wo seb, won ben wa de a bon na wo seb, "A bie yuor din Jɔɔn." Ka nɛɛr 'maa ba jaa.

LXIV Ajienna le a Jekariya nɛɛ mi 'laa ka a jãlbir bal ka wo tɔɔ 'yere na wo pɛɛrɛ Nāanmɔn.

LXV Ka dãbãɛ kpe a bala jaa na gbɔr a be ka nibe 'yere ka a jaar de a Judiya tɛn ala na be a tɔn ju.

LXVI Nire jaa na wɔ a nitɔ a ma 'maa won nɛɛ ka wo ma sɔɔr, "Ŋmune le a bie nyã na wa kaara?" Bojũu a Soro nũu dɔɔl naa a bie.

LXVII Jekariya na ũ a sãa, Nāanmɔn Siɛ sɛɛ wo naa ka wo 'yere,

LXVIII "Pɛɛfo wo ta a Isral Nāanmɔn, bojũu wo wa naa wa faa a wo nibe.

LXIX Wɔ kɔ sɔn gãdaa ũka wo faa si na yi a wo gbãgbaa Nãa David yir,

LXX nitãa le won dɔɔ tu a wo 'ye'yerbe cheche bala sɛ a kɔr jaa ka ba 'yer,

LXXI ũka wo faa si a si dɔdɛme sɛ, na wo faa si a bala na laar si nuur pɔ.

LXXII Wɔ maal a nitɔ ũka wo wiil nɪbaal kɔ a si sãamune, na wo le tɛr a wo nɛtr cheche 'lo,

LXXIII a le won pɔ kɔ a si sãakpã Abraham.

LXXIV Wɔ pon 'yer ũka, won faa si naa a si dɔdɛme nuur pɔ, ka si puoro wo kɔ le joro dãbãɛ ε,

LXXV na si ũ cheche ni nitorɔ a wo niem a ber a jaa.

LXXVI A fɔɔ na ũ a n bie ban buɔlɔ fo naa a saaju Nāanmɔn 'ye'yere, an ũ fɔɔ le na de a si Soro nie choɔr a wo sɔr,

LXXVII na fo vɛ ka wo nibe bɔɔ a faafɔ sɔr, na ba nye yelbier vɛ kɔfo.

LXXVIII Nāanmɔn na tara ni si nɪbaal jũu, wo vɛ naa ka a fafaara pur chaar 'yɔɔ si yi a saaju,

LXXIX na wo chaar 'yɔɔ a bala na kpɛrɛ a libe pɔ, ti be a kũu gãagiɛl p̩ɛɛm, na wo wiil a si gbɛɛ ka a de nyã'maar sɔr."

LXXX A bie nɔɔ naa ka a siɛ kpɛɔ be a wo sɛ. Mɔgɔɔ pɔ le wo kpɛrɛ ti tãn a bibir 'lo won na wiil a wo mãɛ kɔ a Isral nibe.

II

I A ber ala pɔ, a paal Nãkpɛɛ Siisa Augustus 'yer naa ũka ba sɔr a nibe ba jaa na be a Worom paal pɔ.

II A sɔrfɔ nyã le ũ a sɔrdɔɔ ban sɔr a nibe ka a Kiriniyus mi ũ a Siriya nãa.

III Nire jaa kul a wo mãɛ tɛɛ ka ban ti sɔr wo.

IV Ala le so ka a Josefɔ mi na yi a Najaretɛ tɛɛ na be a Galilee wer pɔ, na wo chen a Judiya wer pɔ, a Nãa David tɛɛ ban buɔlɔ a Betlehem, bojũu a Nãa David yir le wo yi ti le ũ a wo bal nire.

V Josefɔ tara na a Mɛɛr na tara a pɔɔ won buɔrɔ a kulfo 'mataa chiin ka ban ti sɔr ba.

VI A le ban be a Betlehem ka a Mɛɛr bie dɔɔfo daar ta.

VII Ka wo dɔɔ a pɔɔsarbie ka wo ũ dabile a wo vil wo a fɔbaa gaal a dɔn muɔr 'wɔfo jie bojũu baa nye jie na kpe a sãanba kpɛfo jie ε.

VIII Pechiinbe mi dõo gbor a tõe na ba gãn a ba piir be a mõi po kaara.

IX Ka a Nãanmın malaka yi a saaju wa a ba sã, ka Nãanmın tur chaar po ba, ka dãbãe kpe ba.

X Tiche a malaka 'yer ko ba, "Yi ta joro dãbãe e, 'yer nõo le n waan a yi sã, an un chulfo kpẽe ko a nibe ba jaa.

XI A duna tãsoo ba doo naa a Fafaara a yi 'yõo a Nãa David tõe po. Wõ i naa a si Soro ni a Ni-iraa.

XII Jãne yin na de bõon wõ ni nyã. Yin nye naa a bipula ban vil a fõbaa gaal wõ a dõn mõor 'wõfo jie."

XIII Ajienaa a saaju malakasi yoo wa naa wa 'matãan a malaka 'lo a ba dãna a Nãanmın 'yere ni,

XIV "Tur wõ ta a Nãanmın na be a saaju, ka nyã'maar mi be a nibe bala na pele a wõ poo a wer po."

XV A malakasi na wa bar ba ti heb do a saaju, ka a pechiinbe 'yere koro taa, "Yi i a si chen a Betulehem tõe po, ti kaa a yelnyine na i ka a Nãanmın tõi 'yer si."

XVI Be le ba po chen ti nye a Mëer ni a Josefo ni a bipula na gã a dõn mõor 'wõfo jie.

XVII A le ban wa nye wõ, ba 'yer naa a le a malaka na 'yer ko ba a bibile ye.

XVIII A bala ba jaa na wõ a le a pechiinbe na 'yer a bie 'yer ko ba, ka neer 'maa ba jaa.

XIX Tiche ka a Mëer 'yõo a anyãna a wõ poom tara tiere.

XX A pechiinbe heb chen a piir jie ti dãna Nãanmın na ba peere wõ a ala a jaa ban wõ ti nye a le a malaka na 'yer ko ba.

XXI A ber anin na wa ta, ba nmaa won a yoor ti 'yõo wõ a yoor Yesu, a yoor nyã le a malaka 'yer ko a Mëer ti ka wõ wa tara a poo.

XXII Mëer na wa baar a padoor a le a Mosesi nee na 'yer, Josefo ni a Mëer den a bie chiin a Jerusalem na ti ko a Nãanmın.

XXIII Nitãa le a Soro na 'yer, "Yi de dabil dõo jaa ko a Soro." (*A Yifo Gãn 13:2, 12*)

XXIV Ba den a bõorlo bomo ala a Soro na 'yer ika, "Nmama ayi bu papa polo ayi ti pol a ba mãe." (*Mosesi Gãna Na Tu Ata 12:8*)

XXV Daba kõo dõo be a Jerusalem ban bõolo Simeon na wõ i nitor na waa baala Nãanmın e. Wõ mi dõo chele a Isral nibe faafõ bõbir ka a Nãanmın Si e be a wõ sã.

XXVI A Nãanmın Si e 'yer ko wõ ika won nye naa a Ni-iraa 'lo a Soro na tõi ni nibir ti kpi.

XXVII A Nãanmın Si e vãn ka Simeon chen be a Nãanmın puorfo yir bechaar po, ka a i a Josefo ni a Mëer mi waan naa a ba bie Yesu a be na wa ir a nee.

XXVIII Ka a Simeon de a bie 'yõo a wõ nõu po ti puor Nãanmın yãan 'yere,

XXIX "Tõonõ soo, nitãa le fon tur a fo nee ko a maa na i a fo gbãgbaa, fon tõi bar ma sãr ni nyã'maar.

XXX Bojũu n nibir nye naa a fafaara,

XXXI 'lo fon choor ka nure jaa nye wõ.

XXXII Won un chãa wiil a nibe bala na ba i a Juu nibe e, ti na wõ i tur ko a fo nibe Isral."

XXXIII Ka a Yesu sãa ni a ma nee 'maa a le a Simeon na 'yer a wõ ye.

XXXIV Ka a Simeon pãa 'yer nevlã 'yõõ ba, ti 'yer kò a Mээр na ı a ma, "A bie nyãna le Nãanmın kò a Isıral nıbe, ka ba yoo na nme gber lo ti ir, na wò ı jãne ka ban 'yere kperere ni wò.

XXXV Nıbe yoo potter na gãn chãa pò, ka a fõõ mı pòò sõõ fıka sòò ban chor fò."

XXXVI Pòò na ı a Nãanmın 'ye'yere ben be ban bòòlo Ana na wò ı Fanuwel bie na wò ı Aserı bal nıre, na wò ı pòò nyõõ. Wò kul sire maal yuomo ayopõi.

XXXVII Ka a sire kpi ti wò ı a pòokòòr maal yuomo lıjaanaar ni anaar (84). Waa gala a Nãanmın puorfò yir e, tiche wò ma ben be na wò ma gal bõdiir ti sòòrò Nãanmın tãşòò ni a mõtõõ.

XXXVIII A sõõ 'lõnõ le wò wa a ba sê ti dãn Nãanmın ti na wò 'yer a bie 'yer kò a bala jaa na chele a Jerusalem faafò bıbir.

XXXIX A le a Josefò ni a Mээр na wa ir a nee maal a le a Soro na bin, ba lieb kul a Najaretı na ı a ba tõe na be a Galilee wer pò.

XL Be le a bie ti nõõnõ ni fõõ na wò seen yẽ ka a Nãanmın wãefò be a wò sê.

XLI Yuon jaa a sãa naa ma ma chen a Jerusalem ti lõõ na ba di a Gõl Bar Difo.

XLII Yesu na wa nye yuomo pie ni ayi ba tara won don a Difo nyã jie ntãa le ban ma ire.

XLIII A Gõl Bar Difo ber na wa baar, ba lieb kulo a ba tõe tiche a Yesu bar a Jerusalem ka baa bõon e.

XLIV Ba tier ıka wò taa pòò a ba nıbe kulo ni ti chen bıbir bõ'yen baa nye wò e, na ba pãa yòòrò bòòrò wò a ba nıbe ni a ba nıbõonstı ni a ba barmune sê.

XLV Ban ba wa nye wò e, ba lieb chen a Jerusalem a wò bõfò jie.

XLVI A ber ata daar le a ba ti nye wò a be a Nãanmın puorfò yir bechaar pò, ka wò jãne a wiwiilbe chara pò chele a le ban 'yere na wò sòrò ba sòurfòstı.

XLVII Nıre jaa na wò a le won ire a 'yersı par a chõ chõ nee 'maa ba naa.

XLVIII A sãa ni a ma na wa nye wò a ba nee mı 'maa ba naa ka a ma sòr, "Pa n bie, bo le fò maal stı a ntõ, ka maa ni a fò sãa yòbò fò lãee wa faa?"

XLIX Ka Yesu sòr a ma, "Bãa 'yõõ le yı yòòrò bòòrò ma? Yaa bõõ ıka ın be naa a n Sãa yir e?"

L Tiche baa bõõ a anyãna won 'yer kò ba par e.

Lı A wò ir pòò ba, a ba pãa kul a Najaretı a wò ti wõnõ a ba toor, tiche ka a ma 'yõõ a 'yer anyãna a jaa a wò pòom.

Lıı Ka a Yesu nõõnõ ni yẽ ni a kpẽe ka wò yeke nõmõ a Nãanmın sê ni a nıbe sê.

III

I Yuon pie ni anũu le a Tiberiyus Siisa di a nãkpẽe ka a Pontius Pilate mı ı a Judiya paal nıkpẽe ka a Herod mı di a Galilee nãa ka a wò yebe Filip mı ı a Ituriya ni a Turakonıtıs nãa. Ka a Lisaniyası mı di a Abilenı nãa.

II Anası nı Kayafası bala le ı a Juu nıbe bòòrlo nıberẽ. Ka a Nãanmın de a wò 'yer kò a Jekariya bidaba Joon be a mógõõ pò.

III Wò yon a tẽn ala a jaa na jilõ a Jordan man na wò 'yere kòrò a nıbe, "Yı lieb a yı tier na yı so a Nãanmın kõõ, ka Nãanmın vẽ a yı yeldebe kò yı."

IV Nūtāa lē a Isaiya na seb a wō gān pō, “Nūrē 'yerē naa be a mōgōō pō, 'Yi chōōr a sī Soro sōr, na yī maal a wō sōr ka wō tor.

V Na yī 'mōr a kolstī, na yī ḡmer a tōn nī a gbēgbēnsī ka a jātaa. Yī maal a soḡōrsī a jaa ka a tor, na yī maal a sōr nyara nyara ka wō sal.

VI Nīsaal bōrō ba jaa na nyen Nāaḡmīn faafō.' ” *(Isaiya 40:3-5)*

VII Ka a nīyōō bala na waara a Jōōn sē a Nāaḡmīn kōō sofō 'yōō, ka wō sōōr ba, “Yīn waa bibiir, an lē 'yer kō yī ūka yī jō yī a Nāaḡmīn suur na waara a yī sē?”

VIII Yī vē ka yī befō wiil ūka yī līb a yī tīer. Yī ta chēnē 'yerē kōrō a yī māē ūka, Abraham lē ī a sī sāa, n 'yerē na kōrō yī ūka Nāaḡmīn na tōōn maal a kusībē anyāna a ba līb ī a Abraham bibiir.

IX A 'lar dōōl a tīe nyībē ju, tīe jaa ba wa wōnō wō sōn ē, ban ḡmaa won lob 'yōō būu pō.”

X Ka a nīyōō bala sōōr wō, “ḡmīnē sīn pāa ī?”

XI Ka Jōōn 'yer kō ba, “'Isōō jaa na tara fuusī ayī, wō ir āsōō kō a wō tō sōō na ba tara ē, nyā mī na tara bōdiir wō ī a lē.”

XII Lōpodierbe mī wan a Jōōn sē ūka wō so ba a Nāaḡmīn kōō, na ba mī sōōr wō, “Wiwīle sī mī ī ḡmīnē?”

XIII Ka wō 'yer kō ba, “Yī ta ma de dōōl a lē ban ūka yī de ē.”

XIV Sojastī bamīnē mī wan wa sōōr wō, “Sīn mī, sī ī ḡmīnē?” Ka wō 'yer kō ba, “Yī ta fir nūrē de libir ē, yī ta mī ḡmaa jir kara dōōl nūrē ē, na yī vē ka a yī sāyar sēen yī.”

XV Ka a nībē mī na dōō 'yōō toor chēlē, pāa tīerē ūka a Jōōn lē tōō ī a Nī-iraa.

XVI A Jōōn 'yer kō ba, “Maa 'lō kōō lē n suoro yī, tīche nūrē āsōō na gar ma na wa naa, a wō nafōōr mībē gba, n ba sēē ūka n for ē. 'Lō lē na de Nāaḡmīn Sīē mī būu son yī.

XVII A ḡmayīlēl naa ben a wō nūu pō, a wō na yīl a mōī a vafō jīe na wō kpaa a bīē 'yōō a boor pō tī chōm a sōsōōr nī būu 'lō na ba tara kpīinfo bar.”

XVIII Jōōn kpāa ban nī yelyōō na wō 'yer a Nāaḡmīn 'yer kō ba.

XIX Tīche a nāa Herōd na de a wō yēbē pōō Herōdīyas kul, Jōōn 'yer wō naa ūka a ba tara sōr ka wō kul wō ē, tī 'yer wō a dēbē amīnē won ī.

XX Herōd lē maal dēer won vē ka ba nyōō Jōōn tī 'yōō a pōōfō die pō.

XXI Ban ba nyōō a Jōōn pōō sērē ē, wō so naa a nībē a Nāaḡmīn kōō na wō mī so a Yesu a Nāaḡmīn kōō. Ka a Yesu sōōrō Nāaḡmīn ka a saaju yuo.

XXII Ka a Nāaḡmīn Sīē de papa āgān suu wa 'mar a Yesu ju, tī a kōkōr yī be a saaju 'yer, “Fōō lē ī a n Bīdanōnaa ka fō yēlē pēl a n pōō.”

XXIII Yesu nyon yuon lḡer nī pīē tī pīēl a wō tōmō, ka nībē tīer ūka wō ī naa a Josefō bīdaba, na ī a Hēlī bīdaba,

XXIV Matatī bīdaba, Levī bīdaba, Melkī bīdaba, Janai bīdaba, Josefō bīdaba,

XXV Matatīyasī bīdaba, Amosī bīdaba, Nahum bīdaba, Esilī bīdaba, Nagai bīdaba,

XXVI Maat bīdaba, Matatīyasī bīdaba, Semeyin bīdaba, Josekī bīdaba, Joda bīdaba,

XXVII Joanān bīdaba, Aresa bīdaba, Jerubabel bīdaba, Sealtīl bīdaba, Neri bīdaba,

XXVIII Melkī bīdaba, Adī bīdaba, Kosam bīdaba, Elmadam bīdaba, Erī bīdaba,

^{XXIX} Josua bidaba, Eliyeja bidaba, Jorim bidaba, Matatu bidaba, Levi bidaba,
^{XXX} Simeon bidaba, Juda bidaba, Josefo bidaba, Jonam bidaba, Eliyakim bidaba,
^{XXXI} Melea bidaba, Mena bidaba, Matata bidaba, Natan bidaba, David bidaba,
^{XXXII} Jesu bidaba, Obed bidaba, Boaji bidaba, Salmon bidaba, Nason bidaba,
^{XXXIII} Aminadab bidaba, Aram bidaba, Hejoron bidaba, Pereji bidaba, Juda bidaba,
^{XXXIV} Jekob bidaba, Isaaki bidaba, Abraham bidaba, Tera bidaba, Nahor bidaba,
^{XXXV} Serugu bidaba, Weru bidaba, Peleg bidaba, Eber bidaba, Sela bidaba,
^{XXXVI} Kainan bidaba, Afakadi bidaba, Sem bidaba, Nowa bidaba, Lameki bidaba,
^{XXXVII} Metusela bidaba, Enok bidaba, Jared bidaba, Mahalaleel bidaba, Kenan bidaba,
^{XXXVIII} Enosi bidaba, Seti bidaba, Adama bidaba, Nāanmın bidaba.

IV

^I Nāanmın Sıe seen a Yesu na wɔ hɛb wɔ yin a Jordan man jie kpɛn wɔ a mɔɔɔ pɔ.

^{II} Be le a tu beer wɔ kaa ber hjaayi, waa di bon jaa a ber anyāna pɔ ε, ka a kɔ kpe wɔ.

^{III} A tu 'yer kɔ wɔ, "Ala ɪ fɔɔ le a Nāanmın Bie, 'yer kɔ a kɔsɪbe anyāna, ka a hɛb bɔdiir."

^{IV} Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ ɪka, a seb a Nāanmın gān pɔ ɪka, "Bɔdiir tee kɔ tɔɔ kɔ nɛ nyevɔr ε." *(Mosesi Gāma Na Tu Anūu 8:3)*

^V A tu le tara won don tɔɔ ju ti wiil wɔ a nāa di jir a jaa na be ka a wer pɔ

^{VI} ti 'yer, "In kɔ fɔ naa anyāna a jaa fɔɔ nɪ a ba nāyele, maa le ba de a ba fɔɔ kɔ, ka n mɪ na de kɔ nɛ 'lo jaa ɪn bɔɔɔ.

^{VII} Ala ɪ, fɔ gbur dumo puor ma fɔɔ le so."

^{VIII} Ka Yesu 'yer wɔ, "A seb a Nāanmın gān pɔ ɪka, Nāanmın tee le a see ɪka fɔ puor, na fɔ tɔnɔ korɔ a 'lo tee." *(Mosesi Gāma Na Tu Anūu 6:13)*

^{IX} A tu le tara won chiin a Jerusalem ka wɔ ti do a puorfɔ yir jie 'lo na do na wɔ 'yer kɔ a Yesu, "Ala ɪ fɔɔ le a Nāanmın Bie ɔɔ lo a tēe,

^X bojūu a seb a Nāanmın gān pɔ ɪka, 'Nāanmın na vē naa ka a wɔ malakasi wa gu fɔ taa leε,

^{XI} na ba nyɔɔ fɔ nɪ a ba nuur ka a fɔ gber kɔ nme kɔsɪr ε.' " *(Yiel Gān 91:11, 12)*

^{XII} Ka a Yesu 'yer kɔ a tu, a mɪ seb a Nāanmın gān pɔ ɪka, "Ta beer a fɔ Nāanmın kaa ε." *(Mosesi Gāma Na Tu Anūu 6:16)*

^{XIII} A tu na wa baar a beer kaa anyāna wɔ bar won ti chen, ti le guro nɪ sɔɔ kɔɔ won le wa nyε jie.

^{XIV} Yesu hɛb kul a Galilee nɪ a Nāanmın Sıe kpɛɔ ka a wɔ yele yaar a wer 'lo wɔ jaa.

^{XV} Wɔ ti wile naa a nɛbe a ba lɔɔfɔ jir ka a nɛre jaa pɛere wɔ.

^{XVI} Yesu hɛb chen a Najareti be won nɔɔ, a Pɛnfɔ Bɪbir Daar wɔ ti kpɛn a ba lɔɔfɔ yir an ɪ le le wɔ ma ɪre na wɔ ir ara na won kar gān.

XVII Ka ba de Isaiya gān kō wō, ka wō nyōō 'yer a jie 'lō ban seb,

XVIII "Nāanmīn Ste be naa a n 'yōō, bojūu wō ir ma naa ūka n ti 'yer a 'yer nōō kō a nōn dēme, naa mī ti 'yer kō gbāgbaar ka ban so ba māe, naa 'yer kō jōn ka ba yuo, naa 'yer faa a bala ban gere,

XIX naa 'yer a Nāanmīn maal vīla yuon kō ba." (Isaiya 61:1, 2)

XX Be le wō pilō a gān de kō a tōtōnō ti jāne, ka a nūbe ba jaa na be a lōōfo yir kpa a nubie 'yōō wō.

XXI Ka wō piel 'yere koro ba, "Dīna a le yin wō a Nāanmīn gān pō, a ū naa a le."

XXII Ba jaa 'yere naa a wō sō 'yer ka ba neer 'maa a 'yer vīelst na yire a wō nee pō ka ba sorō taa, "A ba ū a Josefo bidaba le a nyā ε?"

XXIII Ka a Yesu 'yer kō ba, "Sire jaa le, yin suor ma naa nī a sukpa nyā, 'Title, tul a fō māe, maal a ala fon maal a Kapenahum ka a fō tēe." "

XXIV A wō 'yer kō ba, "Yelmāe le n 'yere koro yī ūka, ba maa de Nāanmīn 'ye'yere a wō māe tēe pō ε.

XXV Yelmāe le n 'yere koro yī ūka pōokōyōō ben a Isīral nūbe wer pō a Elaija sōō, a war būu 'lō na dōō ūmaa a yuom ata nī ūmersī ayōōb a wer wō jaa.

XXVI Tiche Nāanmīn ba tō a Elaija a pōokōe ba nyā āsōō jaa sē ε, ti tō wō a pōokōor na be a Jarefat na be a Sidon wer pō.

XXVII A Nāanmīn 'ye'yere Elisa sōō, kōkōn mī ben a Isīral nūbe wer pō ti āsōō jaa ba sa ε, ka Naaman na yī a Sīriya wer pō ba le ε."

XXVIII A nyōō bala na be a lōōfo yir 'lō pō, ka suur kpē ba jaa.

XXIX Ba ir da wō yin a tēe pō don a tōō 'lō ju a ba tēe na me būoro ūka ba daa wō lob a tōō koro pō.

XXX Tiche ka wō foōl yī a nyōō bala sālsōō a le na wō chen.

XXXI Be le wō suu chen a Kapenahum na be a Galilee wer pō, ka a Pēnfō Būbir Daar ka wō piel wile a nūbe.

XXXII Ka a wō wiilfo 'maa ba nee bojūu a wō 'yer tara na kpēō.

XXXIII Daba mī ben a be a lōōfo yir na tara a dēer sōō, ka a sīdēer be a wō 'yōō, a wō ūme chelma suor,

XXXIV "Ai, a fōō Yesu na yī a Najaretī, bo fō būoro ka a sī sē? Fō wa naa ūka fō wa sōō sī bar bū? N bōō naa a nūnyīne fon ū, fō ū naa a Nāanmīn nīcheche 'lō."

XXXV Ka Yesu tān wō, "Pōō a nee ti wa yī a daba 'yōō." A sīdēer daan a daba lob a nūbe niem ti na wō yī a daba 'yōō ti waa 'yōō wō baal ε.

XXXVI Ka a neer 'maa a nūbe ka ba sorō taa, "Wiilbuor mī nī nyā? Wō den kpēō nī tōōfo 'yer kō a sīdēbe ka a yī."

XXXVII Ka a wō yele yaar de a tēn ala na jilō a be.

XXXVIII Yesu yī naa a lōōfo yir na wō chen a Simon yir. Ka āgān tō a Simon dāe ma ka ba suor a Yesu ūka wō suor wō.

XXXIX Ka wō guun ger a pōō na wō tān a āgān tōl ka wō bar a pōō, ka wō sa na wō ir maal bōdiir kō ba.

XL A mōtōō na wa mōrō nūbe waan naa ba baalsī a Yesu sē, ka wō dōōl ba a wō nūu na wō sāa baal jaa būoro ban waan.

XLI Sīdēbe yin a nyōō 'yōō tāna 'yere, "Fō ū Nāanmīn Bie." Tiche ka a Yesu tān ba ka ba ta 'yere ε, an ū ba bōōn naa ūka 'lō le ū a Nī-iraa.

XLII A wer na wa chaar Yesu yin ti jāne a jie āsōō wō yō, ka a nūbe yōōb wō ti nyē a jie won be ba le būoro ūka wō bar ba ti chen ε.

XLIII Tiche ka wɔ 'yer kɔ ba, "A sɛɛ naa ɪka n 'yer a Nāanɲmɪn nāalɔɔ 'yer kɔ a tɛn anyā mɪ bojūu a lɛ 'yɔɔ lɛ a Nāanɲmɪn tɔ ma."

XLIV Tɪ na wɔ chɛnɛ 'yerɛ a Nāanɲmɪn 'yer bɛ a a ba lɔɔfo yie a Juu nɪbɛ tɛɛ pɔ.

V

I Bɪbɪr āsɔɔ Yesu bɛ naa a Genesareti man nɛɛ, ka nɪyɔɔ ara jilɔ wɔ chɛlɛ a Nāanɲmɪn 'yer.

II Wɔ nyɛn gborsɪ ayi a gogoro nɛɛ a jānyɔɔrɔbɔ na bar tɪ suu pɛɛɛ a ba lɔyaarsɪ.

III Ka wɔ kpɛ a gboro āsɔɔ pɔ na ɪ Simon bon tɪ sɔɔr wɔ ɪka wɔ daa wɔ ka wɔ jāan a gogoro bālāa. Wɔ pāa jānɛ naa a gboro pɔ tɪ wile a nɪbɛ.

IV Wɔn wa baar a 'yer ka wɔ 'yer a Simon, "Daa a gboro chiin a kɔɔdie pɔ na fɔ tɪ lɔb a fɔ lɔyaar."

V Ka a Simon 'yer, "Kpākɔpāana, tāsɔɔ jaa lɛ sɪ lɔb lɛɛɛ tɪ saa nyɔɔ bon ɛ, tiche fɔn 'yer go, ɪn lɔbaa."

VI Ban wa lɔb, ba nyɔɔr jāyɔɔ ka a lɔyaarsɪ ɪɛ na chɪɛr.

VII Ka ba 'ɪur a ba taaba na bɛ a gboro āsɔɔ pɔ, ka ba wa sɔɔ ba. Ba wa naa ka a gborsɪ a jaa ayi wa sɛɛ ka ba ɪɛ na mɔr.

VIII Simon Pita na wa nyɛ a lɛ, wɔ lon kpa a Yesu niem tɪ 'yer, "N Soro sɛr chɛn tɪ bar ma yɛlbɛ-ɪɛ lɛ n ɪ."

IX A jāyɔɔ anyā ban nyɔɔr jūu, 'lɔ nɪ a wɔ taaba nɛɛr 'maa naa.

X Lɛ lɛ a Jemesɪ nɪ jɔɔn na ɪ a Jebedee bibiir na ɪ a Simon taaba. Ka Yesu 'yer kɔ a Simon, "Ta joro dābāɛ ɛ, an yi dɪna chiine fɔn nyɔɔrɔ na nɪbɛ 'yɔɔnɔ Nāanɲmɪn nāalɔɔ pɔ."

XI Bɛ lɛ ba tɔɔ a gborsɪ waan a gogoro nɛɛ wa bar bomo a jaa tɪ turo a Yesu.

XII Yesu na wa bɛ a tɛɛ āsɔɔ pɔ, daba kɔkɔmɔ baal na de a āgān wɔ jaa nyɛn a Yesu na wɔ lo kpa tɛɛ a Yesu niem tɪ sɔɔr wɔ, "N Soro, fɔɔ sɔɔ, sāa ma."

XIII Ka Yesu tur a wɔ nūu sɪr a daba tɪ 'yer, "N sɔɔ naa sa." Ajienaa ka a kɔkɔmɔ baal bar wɔ.

XIV Bɛ lɛ a Yesu 'yer kɔ wɔ, "Taa 'yerɛ korɔ nɪɛ ɛ, tɪ chɛn tɪ wiil a fɔ māɛ kɔ a Juu nɪbɛ bɔɔrɔrɔ na fɔ ɪr a nɛɛ 'lɔ a Mosesɪ na dɔɔ 'yer ka a di dāasɛ ɪka fɔ ɪn nɪsɔ."

XV Tiche ka a wɔ yɛlɛ chɛnɛ ŋmɛ yaar a jie wɔ jaa ka a nɪyɔɔ wa chɛlɛ a wɔ 'yer ka wɔ sāa a ba baalsɪ.

XVI Tiche wɔ ma chɛnɛ na tɔɔ wɔ māɛ yin chɛchɛ tɪ sɔɔrɔ Nāanɲmɪn.

XVII Bɪbɪr āsɔɔ Yesu na wile ka a ɪ a Faraseemɪnɛ nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbɛ na yi a Galilee tɛbil a jaa nɪ a Judiya ka bamunɛ yi a Jerusalem nɪ bɛn bɛ jānɛ. Ka a Soro kɔ a Yesu kpɛɔ ɪka wɔ sāan baalsɪ.

XVIII Dɔɔr bamunɛ tuon nɪɛ nɪ sɔɔ a nuur nɪ a gbɛɛ na kpi waan bɔɔrɔ ɪka ba kpɛn wɔ tɪ gaal a Yesu niem.

XIX Ban ba wa nyɛɛ sɔr a nɪyɔɔ jūu, ba don naa gar ju tɪ yuo bɔɔ tur bar ka wɔ suun a sɔɔ a nɪbɛ sālɔɔ tɪ gā a Yesu niem.

XX Yesu na nyɛ a lɛ ban sɔɔ de, ka wɔ 'yer kɔ a baalaa, "N baraa, a fɔ yɛlbɛ vɛn bar."

XXI Ka a nɛɛ wiwiilbɛ nɪ a Faraseemɪnɛ pāa jɛ tɪɛɛ, "An lɛ a nyā na jānɛ fɛrɛ sɔɔnɔ a Nāanɲmɪn yuor a nɪtɔ? An lɛ na tɔɔ nɪɛ yɛlbɪɛr vɛ bar ka Nāanɲmɪn tɛɛ ba lɛ ɛ?"

XXII Yesu bõon a le ban tiere ka wo soor ba, “Bo le yi tiere a anyã a le a yi puom?”

XXIII ‘Yer buor le i kãmõkãmõ? N ‘yer ika a wo yeldebe vën bar bu n ‘yer ika wo ir chiine?”

XXIV Tiche nitõ le yin bõo ika a maa Nısaal Bie tara na kpẽo a wer pɔ na vë yeldebe bar.” Ka wo ‘yer kɔ a dagbere, “Fõo le n ‘yere ni ir ‘moo a fo sõo kulo ni.”

XXV Ajienaa ka wo vaa ir ara a ba niem, ‘moo a wo bõgãnaa peere Nãanmın kulo ni.

XXVI Ka nıre jaa nɛɛ ‘maa ka ba dãna Nãanmın. Ka dãbãɛ kpe ba ka ba ‘yere, “Si nyen yelkal bala dına.”

XXVII A anyã puor Yesu yin ti nye lõpodiere ban boolo Levi na jãne diere wo lõposi, ka wo bool wo, “Ir turo ma.”

XXVIII Ka a Levi vaa ir bar homo a jaa ti turo wo.

XXIX Levi maal bõdiir kɔ a Yesu a be a wo yir na wo bool a taaba lõpodierbe ni nyoo ka ba wa ‘mataa dire.

XXX Tiche a Faraseemune ni a Mosesi Nɛɛ wiwiilbe hũhũnõ ni a yeke nyã sorɔ a Yesu poturbo, “Bo le so ka yi ‘mataa dire ni a lõpodierbe ni a tõdebe tõnbɔ?”

XXXI Ka Yesu ‘yer kɔ ba, “A ba i nıre na kpẽme le chiine titile jie ɛ, tiche baalaa le ma chen.

XXXII N ba wa ika n wa bool a nitorsi ɛ, n wa naa ika n wa bool a tõdebe tõnbɔ ka ba wa lieb tier.”

XXXIII Ka ba le soor a Yesu, “Nımune a i ka Joon poturbo ni a Faraseemune poturbo ma jën kõ sorɔ Nãanmın, tiche ka a fõo poturbo ma tõo kpala a dib ni a nyũfo a le a tõtõ?”

XXXIV Ka a Yesu soor ba, “Fon tõo maal a bala ban bool a pɔo paalaa jie ka ba jën kõ a pɔo paalaa sire na chene be a ba sɛ ɔ?”

XXXV Tiche bɔbir kõo na wa vıe naa ka a pɔo paalaa sire yi a ba sɛ, a ber ala pɔ ‘lo ban jën ni kõ.”

XXXVI Sokpa nyã le wo lob kɔ ba, “Nıre maa nmaa fɔpaalaa se choo fokoraa pɔ ɛ, ‘lo be i a le a fɔpaalaa na chıeraa a fokoraa, bõpaalaa ni bõkoraa kõ tõo ‘mataa ɛ.

XXXVII Nıre maa ‘yõo dãbãın a dãa wɔkoraa pɔ ɛ, ‘lo be i a le a dãbãın na pur naa a wɔo ka a dãa kpaar ka a wɔo ni sõo.

XXXVIII Ba ma den dãbãın ‘yõo a dãa wɔpaalaa pɔ.

XXXIX Nıre wa nyũ a dãgaa wo maa le buoro a dãbãın ɛ, wo ma ‘yer ika a dãgaa un gar a dãbãın.”

VI

I A Pẽnfo Bɔbir ãsɔo daar, Yesu ni a wo poturbo kpẽn tala a puo sãlsɔo, ka a wo poturbo piel forɔ a bõbie na ba nımıene ni a nuur ɔɔɔ.

II Ka a Farasee hamune soor ba, “Bo le yi ure a le na ba tara sor a Pẽnfo Bɔbir Daar ɛ?”

III Ka a Yesu ‘yer kɔ ba, “Yaa kar a Nãanmın gãn pɔ nye a le a David na dõo i ni a wo nıbe a kõ na kpe ba ɛ?”

IV Wo kpẽn a Nãanmın yir ti de a paanõo ala ban bin kɔ Nãanmın na wo ‘wɔb an ba tara sor ɛ, ka a Nãanmın boorlorbo tee ba le ɛ. Ti de amıne mi kɔ a wo nıbe.”

V Ka a Yesu pãa ‘yer kɔ ba, “Maa Nısaal Bie le i a Pẽnfo Bɔbir Soro.”

VI A Pěnfō Bt̄bir Daar āsōō, wō ben a ba lōōfō yir na wō wile, ka a daba āsōō be be a nūsōō na kpi.

VII A Faraseemune n̄i a n̄ēē wiwiilbe bōōrō sōr na gar 'yōō a Yesu, le le ba tōō gbōr kaara wō tka ba kaa ala ı won s̄āan a baal a Pěnfō Bt̄bir ɔ.

VIII T̄tche Yesu bōōn a le ban t̄tere na wō 'yer kō a daba 'lō nūu na kpi, "Ir ara ka n̄re jaa n̄ye fō." Ka a daba ir ara.

IX Ka a Yesu p̄āa 'yer kō ba, "N sōōr ȳi kaa, bo le s̄ēē tka a maal a Pěnfō Bt̄bir Daar; fō maal v̄ila b̄u fō maal d̄ēer? Fō kō n̄re b̄u fō faa n̄re, b̄u fō sōō bar?"

X Wō k̄āan ba jaa gōōr t̄i 'yer a daba, "Tur a fō nūu." A wō tur ka a nūu wō jaa sa.

XI T̄tche ka a suur k̄p̄e ba ka ba guoro taa a le ban na ı a Yesu.

XII A ber ala āsōō pō, Yesu don a tōō ju Nāan̄m̄un sōōrfo jie, wō sōōr Nāan̄m̄un a tāsōō 'lō wō jaa.

XIII A wer na wa chaar a bibio, wō bōōl naa a poturbo ka ba wa a wō s̄ē, ka wō ir a ba pō pie n̄i ayi bōōlō ba n̄tōns̄i.

XIV A bala wōn ir le, Simōn wōn le kō yopaalaa Pita, n̄i a wō yebe Andiru, Jemes̄i, Jōōn, Filip, Batolom̄i,

XV Matiu, Tomasi, Jemes̄i na ı Alfayasi bidaba, Simōn na mōō n̄bir n̄i a wō wer yele,

XVI Jemes̄i bidaba Judas, n̄i a Judas Isikariyot 'lō le wa ı a gagaraa.

XVII Yesu tara ban suun ka ba t̄i ara a jie 'lō na jātaa, kaa poturbo yōō be be, ka a n̄yōō m̄i ȳi judiya, Jerusalem, ka bamune m̄i ȳi a T̄ire t̄ēē n̄i a Sidon t̄ēē na be a man koor.

XVIII Ba wa naa tka ba wa chel a wō 'yer t̄i wō s̄āa a ba baals̄i. Wō s̄āan a bala ba jaa na tara a s̄idebe.

XIX Ka a n̄yōō bala d̄ōōn̄ō taa bōōrō a Yesu surfo bojūu k̄p̄ēō yire naa a wō pō s̄āana a ba jaa baals̄i.

XX Yesu kaara naa a wō poturbo t̄i 'yer, "Popel le kō a ȳin banyāna na ı a nōn d̄ēme. Ȳin le so a Nāan̄m̄un n̄aalōō.

XXI Popel le kō a ȳin a kō na k̄p̄e p̄ōp̄ānyā ȳin le na wa t̄i. Popel le kō a ȳin na kōnō a p̄ōp̄ānyā, ȳin wa laara naa.

XXII Popel le kō ȳi a n̄be na wa 'laar ȳi, na ba oo ȳi bar; t̄i toro ȳi na ba sōōnō a ȳi yuor fika bōd̄ēer a maa N̄tsaal Bie jūu.

XXIII A b̄ibir nyā wa v̄ie ȳi chule n̄i popel, bojūu a ȳi s̄āyar waa naa na be a saaju. Le le a ba s̄āakp̄āmune d̄ōō maal a Nāan̄m̄un 'ye'yerbe.

XXIV Nebier pōōn a ȳin na ı a tara d̄ēme, ȳin 'lō nyen a ȳi 'maalfō.

XXV Nebier k̄p̄ēn a ȳin na t̄i a p̄ōp̄ānyā kō na k̄p̄e ȳi naa. Nebier k̄p̄ēn a ȳin na laara a p̄ōp̄ānyā, ȳin le n̄baal na wa k̄p̄e a ȳi kōnō.

XXVI Nebier k̄p̄ēn a ȳin n̄be jaa na bōōlō ȳi yo sōō, le le a ba s̄āakp̄āmune m̄i d̄ōō bōōlō a jir 'ye'yerbe a yosōn.

XXVII "T̄tche n̄ 'yerē na kōrō a ȳin na chele a n̄ 'yer; ȳi n̄ō a ȳi d̄ōd̄ōmōs̄i na ȳi maal v̄ila kō a bala na 'laar ȳi.

XXVIII Ȳi 'yer nev̄ila 'yōō a bala na pō 'yōō ȳi, na ȳi sōōrō Nāan̄m̄un kōrō a bala na gere ȳi.

XXIX N̄re wa 'ma fō tōkpal pō, le h̄eb a b̄ō'yen ka wō le 'ma, n̄re wa de a fō fuu k̄p̄ē ta mōō wō a fuu bile ε.

XXX N̄re jaa wa sōōr fō bon de kō wō, n̄re wa de a fō bon taa le wa sōrō wō go ε.

XXXI A le ȳin bōōrō tka a n̄be ba maal kō ȳi, ȳi m̄i maal a le kō ba.

XXXII “Ala ɪ yɪ nŋ naa a bala na nŋ yɪ, yobuor le yɪ nyɛ? A yelbetŋnbo gba mi nŋn a bala na nŋ ba.

XXXIII Ala ɪ yɪ maala na vɪla korɔ a bala na maal yɪ a vɪla, yobuor le yɪn nyɛ? A yelbetŋnbo gba mi ure naa a le.

XXXIV Ka ala ɪ fɔ pɛɛn a bala fon tɛr ɪka ban wa yab fɔ naa, yobuor le yɪn wa nyɛ? A yelbetŋnbo ma pɛɛn a ba taaba tɛre ɪka ban wa yab a jaa.

XXXV Tiche yɪ nŋ a yɪ dɔdɔmɔsɪ na yɪ maal vɪla kɔ ba, yɪ pɛɛ ba na yɪ taa chele ɪka ba le wa yab yɪ ɛ. Ala le a yɪ sɔyar na waa, ka yɪ na ɪ a saaju Nɔanmɪn bibiir, bojju 'lo le maala vɪla korɔ a nɪhayasi ni putudɛme.

XXXVI Yɪ ɪ nɪbibaal dɛme nɪtɔa le a yɪ Sɔa na ɪ a nɪbibaal sɔɔ.

XXXVII “Yɪ ta tɔɔr nɪre 'yer ɛ, ka Nɔanmɪn mi wa tɔɔr a yɪ 'yer ɛ. Yɪ ta 'yɔɔ nɪre 'yer ɛ, ka Nɔanmɪn mi ta 'yɔɔ yɪ 'yer ɛ. Yɪ vɛ kɔ nɪre ka Nɔanmɪn mi vɛ kɔ yɪ.

XXXVIII Yɪ de tɪr, Nɔanmɪn mɪn kɔ yɪ naa, man vɪla tɪ dib 'yɔɔ tɪ ye yɛɛ ka a yaara, an kpaar dɔɔl a yɪ gbɛɛ ju. A bon 'lo yɪn man tɪr, 'lo mi le a Nɔanmɪn na man kɔ yɪ.”

XXXIX Sokpa nyɔ le a Yesu le lob kɔ ba, “Jɔɔ na tɔɔn jɔɔ tɔɔ? Ba jaa ayi kɔ lo bɔɔ pɔ ɛ?”

XL Nɪre na jana wɔ kɔ tɔɔ gar a wɔ wiwile ɛ, tɪ 'lo wa jɔn baar won tɔɔ kaara a wɔ wiwile kaar.

XLI “Nɪmɪnɛ a fɔ kaara a dabile na be a fɔ yebe nɪbir pɔ, tɪ ba chele a dakpɛɛ na be a fɔɔ nɪbir pɔ ɛ?”

XLII Bu Nɪmɪnɛ a ɪ ka fɔ 'yer kɔ a fɔ yebe, n yebe vɛ ka n ir a a dabile bar a fɔ nɪbir pɔ, tɪ ba ire a dakpɛɛ na be a fɔɔ nɪbir pɔ ɛ? Fɔɔ nɪbele nyɔ, de nie ir a dakpɛɛ a fɔ nɪbir pɔ bar na fɔ pɔa nyere tɔɔ ir a dabile a fɔ yebe nɪbir pɔ bar.

XLIII “Tɪsɔ ba wɔnɔ bidɛbe ɛ, bu tɪdɛr mi ba wɔnɔ bisɔn ɛ.

XLIV Tɪɛ jaa a wɔ wɔmɔ le ba ma de bɔɔn wɔ. Ba maa pɔr kɔkɔɔ gotɛ ju ɛ, bu pɔr 'wɔrɔ tamiir tɛ ju ɛ.

XLV Nɪsɔ a yelsɔ ala na be a wɔ pɔɔm le wɔ ma 'yere, ka a nɪdɛr mi ma 'yere a yelɛbe ala na be a wɔ pɔɔm. Ala na sɛɛ a pɔɔ le a nɛɛ ma 'yere.

XLVI “Nɪmɪnɛ a yɪ bɔɔlɔ ma ɪka Soro, tɪ na yaa turo a le ɪn 'yer ɛ?”

XLVII Nɪre jaa na wa a n sɛ na wɔ wɔ a n 'yer tɪ maala, ɪn wiil yɪ naa a le won be.

XLVIII Wɔ kaara fɪka nɪre na mɪɛre yir na wɔ tuu a dachin par kparaa bɔɔ tɪ pɔɔn kosɪr na me a dachin dɔɔl. Kɔɔ wa yaar yɪ jilɔ a yir, ka a kɔsɛbe nɪmiere a yir tɪ waa dam ɛ, bojju ba me won sɔ.

XLIX Tiche nɪre 'lo na wɔ a n 'yer tɪ na waa maala ɛ, wɔ kaara fɪka nɪre na me yir dɔɔl a tɔn mɔɔr ju, waa tuu tɪ me ɛ. A kɔsɛbe wa yin nɪme a dachin, ka a dachin wɔ jaa lo nɪmer.”

VII

I A le a nɪbe na wɔ a 'yersɪ anyɔna a Yesu na 'yer kɔ ba baar wɔ chen a Kapenahum.

II Be le a soja nɪdiere gbɔgbaa won nŋ yɔɔ jaa bɪɛre ure na nɪmaa vɔɔr.

III Soja nɪdiere na wɔ a Yesu yeke, wɔ tɔn a Juu nɪbe nɪdiere be bamɪnɛ ka ba tɪ sɔɔr a Yesu ka wɔ wa sɔa a wɔ gbɔgbaa.

IV Ba wan a Yesu sɛ wa sɔɔr wɔ yɔayɔabile 'yere, “A daba nyɔ sɛɛ naa ɪka fɔ tɪ sɔɔ wɔ,

V bojju wɔ nŋn a sɪ nɪbe na vɛ ka ba me a sɪ lɔɔfɔ jie.”

VI Yesu pɔɔ ba naa ka ba 'mataa chiine ti gbɔɔ a daba yir, ka wɔ tɔ a wɔ barmine ka ba tuor 'yer a Yesu ɪka. "N Soro, ta bal a fɔ mǎe ε, bojũu n ba sɛε ka fɔn wa kpe a n yir ε.

VII Ala le so gba maa mǎe na ba 'la wa a fɔ sɛ ε. Tiche 'yer bir tɛε an sǎan a n gbǎgbaa.

VIII Bojũu maa mǎe tara na nɔbere ɪn joro dǎbǎe, naa mi tara a sojasɪ ka ba mi be a n pɪlem. Maa 'yer kɔ ǎsɔɔ ɪka wɔ, chen wɔ ma chen naa, bu ǎsɔɔ ɪka wɔ wa, wɔ ma wa naa. N ma 'yer kɔ a n gbǎgbaa, maal anyǎ, ka wɔ ma maal."

IX A le a Yesu na wɔ a nɪtɔ a daba nyǎ na ba ɪ a Juu nɪre na 'yer, ka ne'maa wɔ, ka wɔ lɛb 'yer kɔ a nɪyɔɔ bala. "A Isral nɪbe pɔ gba, n ba nye a sɔɔfɔ nyǎ bɔɔ ε."

X Ka a wɔ barmine bala wɔn tɔ lɛb kpe a yir ti nye ka a gbǎgbaa sa.

XI Ala le a wer chaar ka Yesu nɪ a wɔ poturbo 'matǎan nɪyɔɔ na turo wɔ ka ba 'mantaa chen a tɛε ban bɔɔlɔ Nain.

XII Wɔn wa gbor a tɛε dɔdɔr kpɪraa ba tuon kũu wa yin na ɪ a pɔɔ bidabɔ'yen ti wɔ ɪ pɔɔkɔɔr. Ka a tɛε 'lɔ nɪbe yɔɔ mi pɔɔ wɔ.

XIII A le a Soro na wa nye a pɔɔ, nɪbaal kpe wɔ naa ka wɔ 'yer kɔ a pɔɔ, "Ta kɔnɔ ε."

XIV Tɪ na wɔ chen ti sɪr a kũu ban tuo, ka a bala na tuo a ba ara. Ka a Yesu 'yer, "Polbile, fɔɔ le n 'yere nɪ ir."

XV Ka a kũu vaa ir jǎne ti piel na wɔ 'yere ka Yesu de wɔ kɔ a ma.

XVI Dǎbǎe kpɛn ba jaa ka ba pɛere Nǎanmɪn 'yere nɪ, "Nǎanmɪn 'ye'yerkpɛε ǎsɔɔ le yi sɪ, Nǎanmɪn wan ɪka wɔ wa sɔɔ a wɔ nɪbe."

XVII Ka a Yesu yele nɔme jaar a Judiya paal wɔ jaa nɪ a tɛn ala na gbɔr.

XVIII Jɔɔn poturbo ti man a yele anyǎ a jaa kɔ wɔ, ka wɔ bɔɔl a ba ayi

XIX na wɔ tɔ ba a Soro sɛε ka ba ti sɔɔr wɔ kaa, "Fɔɔ ɪ a 'lɔ na wa bu sɪ chele nɪyuo?"

XX Ka a nɪbe bala wa a Yesu sɛε wa 'yer, "A Jɔɔn kɔsuor le tɔ sɪ a fɔ sɛε ɪka sɪ wa sɔɔr fɔ kaa, fɔɔ le ɪ a 'lɔ na wa bu sɪ chele nɪyuo?"

XXI A sɔɔ 'lɔnɔ mi le Yesu sǎa baalsɪ, bala na tara a sɪdɛbe na wɔ yuon jɔn nɪbie.

XXII Ka wɔ 'yer kɔ a bala a Jɔɔn na tɔ, "Yɪ lɛb kul ti man kɔ a Jɔɔn a le yɪn nye ti wɔ, jɔn nyere naa ka gbersɪ chiine ka kɔkɔn sa, ka wɔn wɔnɔ, ka kũusɪ ir ɪ vɔε, ka a 'yer nɔɔ mi ta a nɔn dɛme.

XXIII Pɔpɛl sɔɔ le a 'lɔ a n yele na ba bǎr wɔ lɔb ε."

XXIV A bala a Jɔɔn na tɔ na wa chen baar, Yesu piel 'yere a Jɔɔn 'yer koro a nɪyɔɔ bala, "Bo le yɪ dɔɔ kpe a mɔgɔɔ pɔ a kaafɔ jie? A jimur a sesebe na dɔɔnɔ bu?"

XXV Ala ba ɪ le ε, bo yɪ chen ti nye? Daba na su bɔpɪel ɔ? Kai, a bala na suro a bɔsɔn, na ba dire a bɔsɔn nǎa yir le ba ma be.

XXVI Tiche bo le yɪ ti nye? Nǎanmɪn 'ye'yere ɔ. Jɔ, n 'yere na koro yɪ ɪka wɔ gar Nǎanmɪn 'ye'yere.

XXVII A anyǎ yele le sɛb a Nǎanmɪn gǎn pɔ ɪka, 'In tɔ naa a n tɔtɔnɔ ka wɔ de a fɔ nie na wɔ ti chɔɔr a fɔ sɔr kɔ fɔ.' *(Malakai 3:1)*

XXVIII N 'yere na koro yɪ ɪka bala pɔɔ na dɔɔ ka a wer pɔ ba ɪ kpɛε gar a Jɔɔn ε, tiche 'lɔ mi na ɪ jaa pɔɔr a Nǎanmɪn nǎalɔɔ pɔ gar wɔ naa."

XXIX Ka a nɪbe ba jaa lɔɔn a lɔpɔdierbe gba na wɔ a le a Yesu na 'yer, ba sɔɔ naa ɪka Nǎanmɪn yele tor naa, na ba sɔɔ ka a Jɔɔn so ba a Nǎanmɪn kɔɔ.

XXX Tiche a Faraseemune ni a bala na bõo a Mosesi NEE, bala mæe tor naa a le a Nāanmūn na bõo, bojūu baa sōo ka a Jōon so ba a Nāanmūn kōo ε.

XXXI Ka a Yesu 'yer kō ba, "Ba boo le un de a dīna nibe naa man? Bo le ba nyetāan?"

XXXII Ba nyentāan bibiir na jāne daa pō bōolo taa, 'Sī pēele naa a laa 'lur ti yaa seere bāne ε, na sī kōnō kōyiel ti yaa ŋmara nūbikōo ε.'

XXXIII A Jōon kōsuor na wa, waa dire bōdiir ε, waa nyuro dāa ε, ka yi 'yer ūka sīdeer le wō tara.

XXXIV Ka a maa Nīsaal Bie wa na n dire na n nyuro ka yi le 'yer, 'Wō dire na ba gala ε, na wō nyuro dāa, na wō i a lōpodierbe ni a tōdetōnbo baraa.'

XXXV Tiche a yē ma wiil a le won tor a wō bibiir pō."

XXXVI A Farasee nūre āsōo bōol a Yesu ūka wō wa di bōdiir a wō yir, ka wō chen a Farasee nūre 'lo yir ti jāne a bōdiir difō jie.

XXXVII Pōo ben a tēe pō na wō tōnō tōdebe, wōn wa wō ūka a Yesu ben a Farasee yir, wō den a kānyūvula na see pārtōbile na wō chiin.

XXXVIII Wō ti kpēn naa na wō ara a Yesu gbēe par kōnō. Wō soor a nūbikōo 'maan a Yesu gbēe ti nyōo a jukōol fiel bar, ti mōor a gbēe ti kpaar a kānyūvula ala 'yōo a Yesu gbēe pō.

XXXIX Ka a Farasee nūre 'lo na bōol wō ka wō ti dire, na nye a le ka wō tier, "Ala i a daba nyāna ta un Nāanmūn 'ye'yere won taa bōon naa a pōo nyāna to sōo na sīre wō, wō tōnō na tōdebe."

XL Ka a Yesu 'yer sōo wō, "Simon, n tara na 'yer na sōor fō." Ka a Simon 'yer, "Wiwile, sōor ma."

XLI Ka a Yesu 'yer, "Nibe ayi kōo le ti pēe nūre āsōo libie, āsōo pēen kōor anū (500) ka āsōo mī pēe lūjaayi nī pie (50).

XLII A nibe ayi banyāna āsōo jaa ba tara a libie na yab wō ε, ka a 'lo na so a libie 'yer, 'Yi ta le yab go ε, a sān baar naa.' Buor sōo le na nū wō yōo?"

XLIII Ka a Simon 'yer, "N tier ūka a 'lo sān na waa le." Ka a Yesu 'yer, "Sīre fō 'yer."

XLIV Yesu lēb tor a pōo ti pāa 'yer kō a Simon, "Fō nyen a pōo nyāna? In wa kpe a fō yir, faa kō ma kōo ūka n pēe gbēe ε, tiche a pōo pēen a n gbēe ni a wō nūbikōo ti de a wō jukōol fiel bar.

XLV Faa sōor ma kpāen ε, tiche a sōo 'lo jaa un wa kpe a pōo nyā ba bar ma kpāen sōorfō ε.

XLVI Faa pur kāa 'yōo ma a ju pō ε, tiche a pōo kpaar a kānyūvula 'yōo ma a gbēe pō.

XLVII A le jūu n 'yere na kōro fō ūka a wō tōdebe ala a jaa vēn kō wō, bojūu a wō nōfō waa naa. Tiche a 'lo Nāanmūn na vē jaa pōor kō a wō nōfō mī un jaa pōor."

XLVIII A Yesu pāa 'yer kō a pōo, "A fō yeldebe vēn bar."

XLIX Ka a bala na lōo jēn wō 'yere kōro taa, "An le anyā, na wō mī ma vē nūre yeldeer bar?"

L A Yesu 'yer kō a pōo, "A fō sōofō faa fō naa, chiine nī nyā'maar."

VIII

1 A anyāna puor, Yesu yōn a tēbere ni a tēbil 'yere a Nāanmūn nāalōo 'yer kōro ba ka a wō nitōnsi Pie nī Ayi pōo wō.

II Ka a pɔɔɔ bamune mi pɔɔ wɔ, bala le wɔ dɔɔ dii a sɔdebe ka a yi na wɔ s̄aa a ba baalsi, āsɔɔ le ba bɔɔɔ M̄eer na yi a Magdala 'lo le wɔ dii a sɔdebe ayopɔi ka a yi,

III Joana le a āsɔɔ na ɪ a Kuja na kaara a Herɔd yir pɔɔ, Susana le a āsɔɔ ni a pɔɔɔ yɔɔ bamune. Banyāna le de a ba bomo s̄onɔ ni a Yesu ni a wɔ poturbo.

IV Niyoɔ yin t̄en t̄en waara a Yesu s̄e, a niyoɔ banyāna na wa duo, sɔkpa nyā le wɔ lob kɔ ba,

V “Kɔɔraa le yin wɔ b̄ɔbɔɔ bɔrfɔ jie. Wɔ ti yaara naa yɔɔɔ ni ka amune ti lo sɔr pɔ, ka ba ne neb ka lubil wa tuur di.

VI Ka amune mi ti lo kɔsr p̄an ju naa bul ti kpi bojūu t̄an ba be be e.

VII Ka amune mi lo ḡoor pɔ 'mataa bul ka a ḡoor n̄ɔɔ f̄ain ba.

VIII Tiche ka amune mi lo a kojɔ pɔ bul dɔɔ jur kɔɔkɔɔr naa gar a le won bor.” Yesu na wa 'yer a nit̄ɔ baar, wɔ 'yer kp̄eɔ jaa, “N̄ire 'lo na tara tuor w̄onɔ ni wɔ chele.”

IX Ka a wɔ poturbo s̄oor wɔ a sɔkpa nyā par.

X A wɔ 'yer kɔ ba, “Yin 'lo, n v̄e naa ka yi b̄ɔɔ a N̄aan̄mun n̄aal̄ɔɔ yelsɔɔl̄s̄i, tiche a bala na che, sɔkpar le n 'yer̄e kɔɔɔ ba, 'Ba ma kaa naa ti maa nye e, na ba ma w̄onɔ ti ba b̄ɔɔ a par e.” *(Isaiya 6:9)*

XI “A sɔkpa par ni nyā. N̄aan̄mun 'yer le ɪ a b̄ɔbie.

XII A ala na lo a sɔr pɔ un a bala na w̄o a N̄aan̄mun 'yer, tiche ka a tu wa ir naa a ba nyāa pɔ, ka ba ta sɔɔ de nye faafɔ e.

XIII Ala mi na lo a kɔsr p̄an ju un a bala na w̄o a 'yer den pɔpɔl, tiche baa tara nyibe e. Ba s̄oon ara b̄ālāa tiche beer kaa wa wa ba ma lo naa.

XIV A b̄ɔbie ala na lo a ḡoor pɔ un a bala na w̄o a 'yer, tiche ka a āḡan nyā volaa ni b̄ɔtar̄s̄i ni a b̄ɔb̄oor̄s̄i f̄ain ba ka baa t̄ɔɔ dɔɔ bie e.

XV Tiche a b̄ɔbie ala na lo a kojɔ pɔ, un a bala na w̄o a 'yer na ba sɔɔ den nyāa ara ni pɔpɔl, ka a kānyir v̄e ka ba dɔɔ jur.

XVI “N̄ire jaa maa chom f̄at̄in de laa kpa pɔɔ e, bi de su gado p̄ilem e. Tiche wɔ ma den dɔɔl a dɔɔl̄fɔ jie ka a bala na kp̄iere nye a ch̄aa.

XVII Bojūu bon jaa ba be be na sɔɔl ka ba k̄ɔ nye wɔ e, bi bon jaa ba be be sɔɔl ka ba k̄ɔ b̄ɔɔn e, bi k̄ɔ yi ch̄aa pɔ e.

XVIII A le jūu, yi b̄ɔɔnɔ s̄ɔ a le yin chele. N̄ire 'lo na b̄ɔɔ a par N̄aan̄mun na le kɔ won dɔɔl, n̄ire 'lo mi na ba b̄ɔɔ a par e, N̄aan̄mun na den a b̄ālāa 'lo won tier ɪka wɔ b̄ɔɔn a par.”

XIX Yesu ma ni a wɔ yeer wan ɪka ba wa nye wɔ, tiche a niyoɔ jūu ba k̄ɔ t̄ɔɔ kpe e.

XX Ka n̄ire āsɔɔ 'yer wɔ, “A f̄u ma ni a f̄u yeer le be a ȳɔ b̄oorɔ ɪka ba nye f̄u.”

XXI A Yesu 'yer, “N ma ni a n yeer le a bala na w̄o a N̄aan̄mun 'yer na ba turo.”

XXII B̄ibir āsɔɔ le a Yesu 'yer kɔ a wɔ poturbo, “Yi ɪ a s̄i ḡɔɔ a kasen a manyal ḡɔɔn.” Be le ba kpe a gboro na ba ḡɔɔnɔ.

XXIII Ban ḡɔɔnɔ ti wɔ ḡā gur. Ka a k̄ɔsekp̄ēe ire a man pɔ ka a k̄ɔɔ ɔɔɔ kp̄iere a gboro pɔ, ka ba ɪre na m̄or.

XXIV Ka a poturbo ti s̄ai wɔ 'yer̄e, “Kp̄ākp̄āana, a k̄ɔɔ na di s̄i naa.” Ka a Yesu ir t̄an a sesebe ni a k̄ɔɔ na ɔɔɔ, ka a sesebe ηmaa v̄oor ka a k̄ɔɔ mi lo jaa jomm....

XXV Ti p̄aa s̄oor a wɔ poturbo, “Nyine a yi s̄ɔfɔ be?” Ka ba mi de d̄āb̄āe s̄oor ni taa, “Ni an le anyā, na 'yer ka a sesebe ni k̄ɔɔ tu a wɔ nee?”

XXVI Ba yin a Galilee gǝon na ba gǝo a Gerasen gǝon.

XXVII Yesu na wa yire a gogoro ju wɔ tuor daba na tara sɪdebe na wɔ gele yi a tēe 'lo pɔ. Bojūu a kor won yi a yir na wɔ maa su fuu ε, ti na wɔ gāna a yar par.

XXVIII Wɔn wa nye a Yesu wɔ nmen chelma ti lo a Yesu niem na wɔ tāna 'yere ni, "Bo le fɔ bɔoro ka a n sē, a fōo na ɪ a saaju Nāanmɪn Bie? N sɔoro fɔ naa, ta ge ma ε."

XXIX Bojūu Yesu dǝo 'yer kɔ a sɪdeer ɪka wɔ yi a daba 'yǝo. Gbɛe yɔɔ jaa le a ma ir a daba ka ba ma gbar a nuur ni a gbɛe ni bɔjɔrsɪ kaara wɔ, ti wɔ ma kar a bɔjɔrsɪ bar ka a sɪdeer ma dii wɔ bar be a mɔgǝo pɔ wɔ yɔ.

XXX Ka a Yesu sɔor wɔ, "A fɔ yuor le di bo?" Ka wɔ 'yer, "Nɪyɔɔ." Bojūu sɪdeyɔɔ le kpe wɔ.

XXXI Ka a sɪdebe sɔoro a Yesu ɪka wɔ ta dii ba 'yǝo be a bɔo fulom 'lo pɔ ε.

XXXII Doyɔɔ mɪ dǝo ara be a tǝo kǝkoor dire, ka a sɪdebe sɔor a Yesu ɪka wɔ sɔo ka ba yi ti kpe a dor ala pɔ, ka wɔ sɔo kɔ ba sɔr.

XXXIII A sɪdebe yin a daba pɔ ti kpe a dor pɔ, ka a tɪgbil suu ti kpe a man kǝo pɔ ti gbǝm kpi kpi.

XXXIV A bala na kaara a dor na wa nye a le na ɪ, ba jon kul a tēe pɔ, ni a tēbil ala na gbɔr ti 'yer a le na ɪ.

XXXV Ka a nɪbe yi chen ɪka ba ti kaa a le na ɪ. Ba chen a Yesu sē ti nye a dagēgelaa a sɪdebe na yi ti che bar ka wɔ chi na wɔ su a fuu jāne a Yesu gbɛe par, ka a dābāe kpe ba.

XXXVI A nɪbe bala na dǝo nye a le an ɪ ka a gēgelaa sa pāa mana korɔ a nɪbe.

XXXVII Ka a Gerasen paal nɪbe ba jaa sɔoro a Yesu ɪka wɔ yi a be, bojūu dābāe kpe ba naa. Le le wɔ kpe a gboro yi a be chen.

XXXVIII Ka a daba 'lo pɔ a sɪdebe na yi sɔor a Yesu ɪka ba 'mataa chen, tɪche a Yesu hɛb wɔ bar ti 'yer kɔ wɔ,

XXXIX "Lɪeb kul a fɔ yir ti man a le a Nāanmɪn na ɪ kɔ fɔ." Le le ka a daba kul a tēe pɔ ti mana korɔ a nɪbe a le a Yesu na ɪ kɔ wɔ.

XL Yesu na wa hɛb wa, a nɪyɔɔ tuor de wɔ, bojūu ba dǝo chele wɔ.

XLI Ka daba ban bɔolo Jairusɪ na ɪ a lǝofɔ yir nudier, wa gbur dumo a Yesu niem sɔoro wɔ yāayāabile ɪka wɔ wa a wɔ yir,

XLII bojūu a wɔ bipɔo bǝ'yen tēe na nye yuom pie ni ayi le kpire. Yesu na de a sɔr chiine ká a nɪyɔɔ mɪl pɔo wɔ.

XLIII Ka pɔo mɪ be be na lo sɪe suoro faara yuom pie ni ayi, nɪre jaa ba tǝo wɔ sāa ε.

XLIV A wɔ turo a puor ti sɪr a Yesu fuu nɛε ka a jāt nmaa ajienaa.

XLV Ka a Yesu sɔor, "An le sɪr ma?" Ka ba jaa chiir ɪka baa sɪr wɔ ε, tɪche ka a Pita 'yer, "N Soro, a nɪbe waa naa na dara taa tɪer fɔ."

XLVI Tɪche ka a Yesu 'yer, "Nɪre kǝo le sɪr ma na wɔ sa ka n bǝon."

XLVII A pɔo na wa nye ka ɪ wɔ kǝo le tǝo sɔol ε, wɔ mɪre naa wa lo gā a Yesu niem. A nɪyɔɔ bala niem ti na wɔ 'yer a le jūu won sɪr wɔ na wɔ sa ajienaa.

XLVIII Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "N bipɔo, a fɔ sɔofɔ sa fɔ naa, kulo ni nyā'maar."

XLIX Yesu na chene 'yere, nɪre kǝo yin a lǝofɔ nudier Jairusɪ yir wa 'yere, "A fɔ bipɔo kpi naa ta le fire a wiwile go ε."

L Yesu na wō a le ka wō 'yer kō a Jairusī, “Ta joro dābāe ε. Sōo ma de. Wōn sa naa.”

LI Wōn wa ta a Jairusī yir waa sōo ka nīyuo kpe be ε, tī tara Pita, Jōon nī Jamesī nī a bi sāa nī a ma kpēn.

LII Ka a nīyōo bala na kōnō ŋmiere a chelsī, Yesu 'yer kō ba, “Yī bar a kōn waa kpi ε, wō gur naa.”

LIII Ka ba laara wō ban bōon ūka a bie kpi naa.

LIV Tiche ka a Yesu nīyōo a bie nūu tī 'yer, “N bie, ir.”

LV Ka wō sīe lieb wa kpe ka wō vaa ir. Ka a Yesu pāa 'yer, yī kō wō bōkōo ka wō di.

LVI Ka a sāa naa ma nīyōo nee, tiche ka a Yesu kpākpāan ba ūka ba taa ure wa 'yere kōro nire jaa a le na i ε.

IX

I Yesu na wa bōol a wō nūtōnsī pie nī ayi lōo taa, wō kō ban kpēo nī tōofō ka ban diin sīdebe ka a yi tī sāa baalsī.

II Wō tō ba naa ka ba chen tī 'yer a Nāanmūn nāalōo 'yer tī sāa baal.

III Wō 'yer kō ba, “Yī taa tara bon jaa chiine ε. Yī ta de dāgbal ε, bī wōo ε, bī bōdiir ε, bī libie ε, bī de fuustī ayi ε.

IV Yīr jaa pō yin tī kpe, yī jāne a be tī tān a daar 'lo yin na yi a tēe 'lo pō.

V Ala i nibe ba wa de yi ε, yī yi a tēe 'lo pō, tī yin wa yire yī pī pī a yī gbēe tā-uul ka a di a ba dāaste.”

VI Be le ba yi lōoro a tēn tēn 'yere a 'yer nōo nyā sāa na nī a nibe baalsī a jie wō jaa.

VII A Nāa Herōd na wō a nūtō na ure, ka tter nīyōo wō, bojūu bamune 'yere naa ūka Jōon le tōo ir i vor.

VIII Ka bamune nī 'yere ūka a Elaija le tōo yi, ka bamune nī chene 'yere ūka a Nāanmūn 'ye'yere āsoo le tōo ir i vor.

IX Tiche ka a Herōd 'yer, “N ŋmaan Jōon ju, tī an 'yer le a nyā un wōnō?” Na wō mōoro ūka wō nyē a Yesu.

X A nūtōnsī lieb wa na ba wa man kō a Yesu a le ban tō. Ka wō pāa tara a bala tēe ka ba 'mataa chen a tēe ban bōolo Betisaida.

XI Tiche ka a nīyōo chene bōon na ba bier chen a jie. Wō de ba naa na wō 'yer a Nāanmūn nāalōo 'yer kō ba, tī sāa a bala na bōoro a sāafo.

XII Mōtōo na wa mōoro, a nūtōnsī pie nī ayi tī 'yer kō wō, “Wel a nibe bar a ba chen a tēbil anyā nī a por anyā na gbōr na ba tī bō gaa jie nī bōdiir di bojūu a ka in mōgōo.”

XIII Ka wō 'yer sōo ba, “Yin le na kō ba bōkōo ka ba di.” Ka ba 'yer, “Paanōosī anūu nī jābie ayi tēe le sī tara, ka a ba i sī chen tī da bōdiir wa kō a nīyōo ba nyāna ε?”

XIV A nīyōo bala, dōor tēe in tur anūu (5,000). Tiche ka wō 'yer kō a poturbo, “Yī ŋma a nibe ka ba jāne jāne gbulsī lijaayi nī pie pie.”

XV A poturbo in a le ka nire jaa jē tēe.

XVI Yesu den a paanōosī a nūu nī a jāme ayi ala dōl kaa saaju tī puor Nāanmūn yāan, tī na wō ŋma ŋma, de kō a poturbo ūka ba de pō a nibe.

XVII Ba jaa din tī, ka a poturbo wob a bōŋmaar ala na che sēe per pie nī ayi.

XVIII Daar kōo le a Yesu tēe wa sōoro Nāanmūn ka wō poturbo be be ka wō sōor ba, “An le a nibe 'yere ūka n i naa?”

XLIX Ka ba 'yer, "Bamune 'yer ũka fũ ũn a Joon 'lo na dõõ suoro a nũe a Nãanmun kõõ, ka bamune mũ 'yer ũka Elaija le, ka bamune mũ 'yer ũka a Nãanmun 'ye'yere ãsõõ kõõ le lieb wa."

XX Ka wõ suor ba, "Tũche yin mũ, an le yĩ 'yer ũka n ı naa?" Ka a Pita 'yer, "Fũ ı naa a Nĩ-iraa yi a Nãanmun sã."

XXI Ka a Yesu kpãkpãan ba ũka ba taa 'yere korõ nũe jaa ε.

XXII Tĩ na wõ 'yer, "A maa Nĩsaal Bie na din dõõye yõõ ka a nũere nĩ a bõõrlo nũere nĩ a Mosesi nẽe wiwiilbe tõr ma bar, ka ba kõ ma, ka a ber ata daar ka n ir ı vør."

XXIII Be le wõ 'yer kõ ba jaa, "Ala ı nũe na turo ma naa, wõ 'laar a wõ mãe ti tuo a wõ daa turo nĩ ma.

XXIV Bojũu nũe 'lo jaa na bõõrõ ũka wõ faa a wõ nyevor a wõ nyevor na bõr naa, tũche nũe 'lo jaa na lob a wõ nyevor bar a maa jũu na faa wõ naa.

XXV Ala ı nũe tara naa a wer wõ jaa bonst tĩ bõr bũ ka a wõ sũe we, bo tõõ wõ nyẽ?

XXVI Ala ı nũe nye naa maa nĩ a n 'yer ka a ı vĩ yele a wõ sã, a maa Nĩsaal Bie mũ na kaa naa nũnyũe ka wõ ı vĩ sõõ maa wa lieb waara nĩ a n tũr nĩ a Sãa tũr nĩ a malaka cheche bala.

XXVII Yelmãe le n 'yere korõ yĩ ũka a yĩ bamune gba ara naa kana kõ kpi ε, ti na ban nye a Nãanmun nãalõõ."

XXVIII Yesu na 'yer a 'yerie anyãna baar a maal ber aniin tĩ wõ tara Pita, Joõn nĩ Jemesi don a tõõ ju Nãanmun suorfo jie.

XXIX Wõn tĩ suorõ a Nãanmun ka a nie lieb, ka a fuu pel nyũe bũu 'hrraa kaar.

XXX Ka a dõõr ayi, Mosesi nĩ Elaija wa naa a wõ sã.

XXXI Ba wa yin naa a saaju tũr 'yere nĩ a Yesu. Ba 'mantaa 'yere a kũu a Yesu na tĩ kpi a Jerusalem 'yer.

XXXII Gõõ kpẽn a Pita nĩ a wõ taaba, tũche ban wa jõõ ir ba nyen a wõ tũr nĩ a dõõr ayi bala a ba ara a wõ sã.

XXXIII A dõõr bala na lieb chiine ka Pita 'yer, "N Soro, a seen ka sũn kpiere a ka. Bar a sũ 'yõõ seer ata, fõõ so ãsõõ, Mosesi ãsõõ Elaija mũ ãsõõ." Waa bõõ a le won 'yere ε.

XXXIV Wõn chene 'yere a julõjuur wa põõn ba jaa ka a dãbãe kpe a Pita, Joõn nĩ Jemesi.

XXXV Ka a kõkõr yi be a julõjuur põ 'yere, "Nyã le ı a n Bie ũn ir, yĩ chele a wõ 'yer."

XXXVI A kõkõr na wa 'yer baar, ba nyen a Yesu tẽe na ara. Ka a poturbo ba 'la man kõ nũe a le ban nye ε.

XXXVII A wer na wa chaar, ba yin a tõõ ju suu, a nyõõ wa lõõ a wõ sã.

XXXVIII Ka a daba bõõl be a nyõõ bala põ, "Wiwile, n suorõ fõ naa, kaa a n bidaba, 'lo tẽe le ı a n bie.

XXXIX Sũe kõõ le tara wõ, ma ire wõ ba gala ε. Wõ maa nmen a chelma tĩ tãanaa tĩ furo a natafuul a nẽe põ. Wõ maa bara wõ ε, na wõ bõõrõ a wõ sõõfõ.

XL N suor a fõ poturbo ũka ba dii a sũe nyã bar tũche baa tõõ ε."

XLI Ka a Yesu 'yer, "Yin babãma dẽme na ba tara suorõ ε, n be a yĩ sã naa tara yĩ nĩ kãnyir tĩ tãn dabor?" Tĩ 'yer a daba, "Tõõ a bie wa kõ mal!"

XLII A bie na chene waara ka a sũdeer ir a bie tãa lob a tẽe, tũche ka a a Yesu tãn a sũdeer na wõ sãa a bie de kõ a sãa.

XLIII Nube ba jaa ne'maa naa ban nye a Nāan̄mun kpɛɔ. A nube na chene kpire a le a Yesu na ɪ, ti wɔ 'yer kɔ a poturbo,

XLIV "Yi chele a le in 'yere kɔɔ yɪ, ban gar naa maa Nɪsaal Bie 'yɔɔ a nube nuur pɔ."

XLV Tiche baa bɔɔ a anyāna won 'yer par ε, a lii ba naa, ka ba bɔɔ faa, ti joro dābāε ba 'la soor wɔ ε.

XLVI Nεchire ir naa a Yesu poturbo pɔ ɪka a ba buor soɔ le na ɪ a ba kpɛε.

XLVII Yesu na bɔɔ a ba tɪε, wɔ tɔɔn bibile wa lan a wɔ lɔboor.

XLVIII Tɪ pāa 'yer kɔ ba, "Nɪre jaa na de a bibile nyāna a maa jūu maa le wɔ de. Nɪre jaa mɪ na de ma wɔ mɪ den a 'lɔ na tɔ ma. Bojūu nɪre 'lɔ na ɪ a yɪ jaa bile, 'lɔ le ɪ kpɛε gar yɪ jaa."

XLIX Ka a Jɔɔn 'yer, "N Soro, si nyen nɪre na de a fɔ yuor dire nɪ a sɪdebe ka a yire, ka si 'yer wɔ ɪka wɔ ta ɪre a le ε, bojūu waa ɪ a si āsɔɔ ε."

L Ka a Yesu 'yer, "Yi ta n̄maa wɔ sɔr ε, bojūu nɪre 'lɔ na ba kpɛre yɪ ε, wɔ pɔɔ yɪ naa."

LI Le a sɔɔ na wa gbɔrɔ ka Yesu na lɛb do a saaju, wɔ n̄men nyāa a Jerusalem chenfo.

LII Wɔ den nie tɔɔ nube ka ba de nie chen a Samariya tɛbile āsɔɔ pɔ, na ban ti chɔɔr a jie bar wɔ.

LIII Tiche a tɛε 'lɔ nube ba soɔ de wɔ ε, bojūu Jerusalem le wɔ chiine.

LIV Ka a wɔ poturbo Jemesɪ nɪ Jɔɔn na wa nye a le, ka ba soor a Yesu, "Si Soro, fɔ bɔɔrɔ naa ɪka si bɔɔl būu ka ayi saaju suu wa di ba bu?"

LV Tiche ka a Yesu lɛb tān ba ɪka ba ta ɪ a le ε.

LVI Tɪ na ba chen tɛyuo pɔ.

LVII A sɔr ban chene de chiine ka daba āsɔɔ 'yer kɔ a Yesu, "Jie jaa fon chiine in turo fɔ naal!"

LVIII Ka a Yesu 'yer, "Mɔbaa tara naa bɔɔr ka a lubil mɪ tara choor, tiche maa Nɪsaal Bie ba tara jie na bin a n ju ε."

LIX Wɔ 'yer kɔ a daba āsɔɔ, "Turo ma." Tiche ka a daba 'yer, "N Soro, bar ma sɔr ka n kul ti ūu a n sāa baar."

LX Ka a Yesu 'yer kɔ a daba, "Bar ka a kūn ūno ba māε kūn tiche fɔɔ 'lɔ, chen ti mɔɔlɔ a Nāan̄mun nāalɔɔ 'yer."

LI Ka āsɔɔ mɪ 'yer, "N Soro, in turo fɔ naa ti bar ma sɔr ka n kul ti 'yer a n yir dɛme."

LXII Ka a Yesu 'yer, "Nɪre na nyɔɔ niin kuur ti lɛb kaara a puor ba sɛn a Nāan̄mun nāalɔɔ tɔmɔ ε."

X

I A nyā puor Yesu le ir naa nube ljaata nɪ pie nɪ ayi (72) bamune go, na wɔ tɔ ba ayir yir ka ba de nie chen a tɛn nɪ a jiiir ala a jaa won na yɔ.

II Wɔ 'yer kɔ ba, "A puo ber ma naa, tiche ka a bala na n̄mara ba waa ε, a le jūu yɪ soor a puo soɔ ka wɔ waan tɔtɔnɔ wa 'yɔɔ a puo pɔ.

III Yi chen, yɪ kaara na fɪka piir in tɔnɔ ka yɪn ti kpɛ gbɔgborosɪ pɔ.

IV Yi taa de libie ε, bu wɔɔ ε, bu na fɔɔr ε, na yɪ puor nɪre taa wa jaa a sɔr pɔ ε.

V "Yir jaa pɔ yɪn wa kpɛ, yɪ de nie 'yer, 'Nyā'maar wɔ be a yir nyā pɔ.'

VI Ala ɪ nyā'maar soɔ ben a yir pɔ, a yɪ nyā'maar na be naa a wɔ sɛ, ala ba ɪ le ε, an lɛb wa a yɪ sɛ.

VII Yi jāne a yir nyɪne pɔ dire na yɪ nyuro bon jaa ban wa ko yɪ, tɔtɔnɔ s̄ayar sɛn wɔ naa. Yi taa lɔɔrɔ yie yɔɔrɔ nɪ ε.

^{VIII} Tēe jaa pɔ yɪn wa kpe, ka ba de yɪ, yɪ dire bon jaa ban kɔ yɪ.

^{IX} Yɪ sāana a baalsɪ bala na be be tɪ na yɪ 'yer kɔ ba, 'A Nāanɪmɪn nāalɔɔ gbor yɪ naa.'

^X Tɪche tēe jaa pɔ yɪn wa kpe, ka baa de yɪ ε, yɪ yi de a tēe sālsɔɔ tɪ 'yer,

^{XI} 'A yɪ tēe tā-uul gba na mar a sɪ gbɛɛ, sɪ kpoor 'yɔɔ yɪ. Yɪ bɔɔn a nyāna ɪka a Nāanɪmɪn nāalɔɔ gbor naa.'

^{XII} N 'yer kɔ yɪ ɪka a Nāanɪmɪn 'yer tɔɔrfɔ bɪbir, Sodom na sa naa a tēe 'lɔnɔ.

^{XIII} "Nebier ben a yɪn Korajin dēme sē, nebieɪ mɪ ben a yɪn Betsaida dēme mɪ sē. A nɛ'maa tɔmɔ ala un tɔ a yɪ jie, ala ɪ a mɪ ta tɔn a le a Tire nɪ Sidon tēe pɔ, ban taa sun bɔjarsɪ jēn taptɛl pɔ lɛb ba tɛɛ.

^{XIV} Tɪche a 'yer tɔɔrfɔ daar, a Tire nɪ a Sidon na sa yɪ naa.

^{XV} A yɪn Kapenahum dēme, ban 'mɔɔ yɪn don saaju bɪ? Kai, ban suun yɪ naa kpɪisɪ tēe.

^{XVI} Nɪɛ 'lɔ na chele a yɪn na ɪ a n poturbo na chel naa a n 'yer, nɪɛ 'lɔ na tɔr yɪ mɪ tɔr ma naa. Tɪche nɪɛ 'lɔ na tɔr ma mɪ tɔr naa a 'lɔ na tɔ ma."

^{XVII} A nɪbe lɪjaata nɪ pie nɪ ayi bala won tɔ lɛb wa a wɔ sē chule 'yerɛ, "Sɪ Soro, a fɔ yuor jūu a sɪdebe tu naa a sɪ nɛɛ na be yire a nɪbe pɔ."

^{XVIII} Ka Yesu 'yer sɪɛ jaa le, "N nyen Satan na yi saaju lo fɪka saa na nyɪɪ.

^{XIX} N kɔ yɪn kpɛɔ ka yɪn nɛɛɛ waba nɪ lɔn na yɪ tɔɔ a yɪ dɔdɔmɔ Satan, bon jaa kɔ ɪ yɪ ε.

^{XX} Yɪ ta chule a sɪdebe na tu a yɪ nɛɛ ε, tɪche yɪ chule a yɪ yuor seb bin be a saaju."

^{XXI} A daar 'lɔnɔ le a Nāanɪmɪn Sɪɛ nɔɔ kpe a Yesu ka wɔ 'yer, "N dān a fɔɔ n Sāa na ɪ a saaju nɪ a tēe Soro, bojūu fɔɔ le sɔɔl a ye le anyāna bar ka a bala na ɪ a yē dēme nɪ a bala na jān ba bɔɔ ε, tɪ na fɔ de wiil kɔ bibiir. ɔɔ, n Sāa le le nɔmɔ fɔ ka fɔ maal.

^{XXII} Maa le a n Sāa kɔ a ye le a jaa, nɪɛ jaa ba bɔɔ a Bie ka a Sāa ba le ε. Nɪɛ jaa mɪ ba bɔɔ a Sāa ka a Bie ba le ε, tɪche a bala a maa Nāanɪmɪn Bie na ɪɪ, na wiil naa a sāa kɔ ba. Ka ba bɔɔ le a Nāanɪmɪn na be."

^{XXIII} Tɪ pāa lɛb 'yer kɔ a wɔ poturbo tɛɛ, "Pɔpel dēme le a bala nɪbir na nyɛ a anyā yɪn nyɛ.

^{XXIV} Bojūu n 'yerɛ na kɔɔ yɪ ɪka a Nāanɪmɪn 'ye'yerbe nɪ a nāmine dɔɔ bɔɔɔ ɪka ba nyɛ a anyā yɪn nyɛ, tɪ ba nyɛ ε, na ba ta wɔ a anyā yɪn wɔ tɪ ba wɔ ε."

^{XXV} Nɪɛ āsɔɔ na bɔɔ a Mosesɪ Nɛɛ bɔɔɔ naa ɪka wɔ beɛɛ a Yesu kaa na wɔ ɪɪ sɔɔɔ, "Wiwile, nɪmine le un ɪ naa nyɛ nyevɔr kpo kpo?"

^{XXVI} Ka a Yesu sɔɔr wɔ, "Bo ba seb a Nāanɪmɪn gān pɔ bin? Nɪmine fɔ ma kar?"

^{XXVII} Ka a daba 'yer, "Nɔ a fɔ Nāanɪmɪn nɪ a fɔ nyāa wɔ jaa, nɪ a fɔ nyevɔr wɔ jaa, nɪ a fɔ kpɛɔ wɔ jaa, nɪ a fɔ tɛɛ wɔ jaa. (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 6:5*) Na fɔ nɔ a fɔ tɔ sɔɔ nɪtāa a fɔ māɛ." (*Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:18*)

^{XXVIII} Be le a Yesu 'yer, "Fɔ 'yer vɪla, tɪ ɪɛ a le, fon ben be kpo kpo."

^{XXIX} Tɪche won ba ɪɛ a le ε, tɪ bɔɔɔ ɪka wɔ sɔɔl a wɔ māɛ bar jūu, wɔ sɔɔr naa Yesu, "Nɪbuor le ɪ a n tɔ sɔɔɔ?"

^{XXX} Ka a Yesu 'yer, "Daba kɔɔ le dɔɔ yi Jerusalem chiine Jeriko ka a nānyisɪ tɪ var wɔ be a sɔr pɔ. Ba yaar naa fuusɪ tɪ nɪme nɪme wɔ, ka wɔ wɔɔ che bālāa naa kpi, ka ba bar wɔ tɪ chen.

XXXI A Juu nibe boorloro āsɔɔ mi de a sɔr 'lɔnɔ, won tu nye a daba, wo gɔl bar ti chen.

XXXII Ka a Nāanjmun Puorfɔ yir tɔtɔnbo nire āsɔɔ mi waara wa nye, na wo mi gɔl tu jiyoo chen.

XXXIII Tiche ka a nire āsɔɔ na ɪ a Samariya nire mi tu a sɔr 'lo a daba na gā, won wa nye wo, nbaal kpe wo naa.

XXXIV Ka wo tɔɔ ta a daba por dāa pɛen a natte bar, ti maal kāa fɔ, ti de fɔbaa lū pɔɔ. Na wo 'mɔɔ a daba dɔɔl a wo bɔɔ ju chiin a sāanba gaa jie ti gān.

XXXV Wer na wa chaar, wo den a kpāna libikue ayi ko a nire 'lo na kaara a sāanba ti 'yer, 'Kaara wo, maa wa lieb gor, ala ba wa ta ε, un le yab ko fo.' "

XXXVI Ka a Yesu sɔɔr a daba, "A nibe ata banyāna, buor sɔɔ le ɪ a daba nyā, a nānyisi na ŋme tɔ sɔɔ?"

XXXVII A wo 'yer, "Nire 'lo na kaa a wo nbaal." Ka a Yesu 'yer, "Mi chen ti maal a le ne."

XXXVIII Yesu ni a wo poturbo na chiine ba vien kpe tɛbile kɔɔ pɔ, ka pɔɔ ban boɔlɔ Mata ka wo de ba na ir ba sāan.

XXXIX A Mata tara na yebe ban boɔlɔ Mɛɛr, ka 'lo jāne a Soro gbɛɛ par chele a le won 'yerɛ.

XL Tiche ka a Mata wo yɔ sɔsoro ni a tɔmɔ, na wo wa tɔɔ ta a Yesu sɛ 'yer, "N Soro, a ba bā fo a n yebe na bar a tɔmɔ 'yɔɔ ma ka n sɔsoro ni ε? 'Yer wo ka wo ir wa sɔɔ ma."

XLI Ka a Soro 'yer, "Mata, Mata fo fire na fo māɛ ka suur korɔ fo.

XLII Tiche yelbɔ'yen tɛɛ le fer, Mɛɛr ir naa a bɔsɔ nire na kɔ tɔɔ faa wo yin a wo sɛ ε."

XI

I Bɪbir āsɔɔ Yesu ben a jie kɔɔ na wo sɔɔrɔ Nāanjmun, won wa sɔɔr baar, ka a wo poturbo āsɔɔ 'yer ko wo, "Sɪ Soro, wiil sɪ a Nāanjmun sɔɔrfɔ, nitāa le a jɔɔn na wiil a wo poturbo."

II A wo 'yer ko ba, "Yin ma wa sɔɔrɔ a Nāanjmun yi 'yer, Sɪ Sāa, sɪ ko naa a fo yuor tur. A fo nāalɔɔ wo wa.

III Na fo ko sɪ a sɪ bɪbir jaa bɔdiir.

IV Vɛ a sɪ maal debe bar, bojūu sɪ mi vɛn ko a bala jaa na maal sɪ a dɛɛr. Ta sɔɔ ka bɛɛr kaa nyɔɔ sɪ ε."

V Be le wo pāa 'yer ko ba. "Ala ɪ a yi āsɔɔ tara na baraa na wo wa ir chen a wo sɛ tāsɔɔ bān ti 'yer, 'Pɛɛ ma jɔ ni ŋmele,

VI bojūu n baraa āsɔɔ le wa suu a tāsɔɔ nyāna ti n ba tara bon na maal ko wo ε.'

VII Ka wo gā be a die pɔ ti 'yer, 'Ta dɔɔnɔ ma ε, a pān pɔɔ naa ka maa naa bibiir be gā, n kɔ le tɔɔ ir ko fo bon go ε.'

VIII N 'yerɛ na korɔ yi, a wo baraa na ba sɔɔ ir ko wo a jɔ ε, tiche won chene ara kpākpāana, won wa ir ko wo jā a le won boɔrɔ.

IX "Le le n 'yerɛ korɔ yi, yi sɔɔr, Nāanjmun na ko yi naa. Yi kaa yin nye naa, yi kpoor a pān won yuo naa.

X Nire 'lo na sɔɔr, won nye naa, ka a 'lo mi na kaara nye, ka a pān mi yuo ko a 'lo na kpoor.

XI A yin na ɪ a sāamine, buor sɔɔ bie le na sɔɔr wo jān ka wo de waa ko wo.

XII Bu sɔɔr najel ka wo de lɔɔ ko wo?

XIII Ala ı a yun gba na ı nıdebe bõon vıla ma ı ko a yı bibiir, ımunε le an ı ka yı Sãa na be a saaju kõ de a Sıε ko a bala na suor wõ ε?"

XIV Yesu dire naa a sıdeer na be daba yõo vë ka wõ ı wõo. A sıdeer na wa yi a daba 'yõo, ka wõ tõo 'yere, ka ne'maa a nıbe.

XV Tıche ka a bamıne 'yere, "A sıdebe nãa Beeljebul le wõ de dire nı a sıdebe."

XVI Ka a bamıne mı beer wõ kaara na ba booro jãne na yi saaju.

XVII Yesu bõon a le ban tıere na wõ 'yer ko ba, "Nãa jaa na jeere nı a wõ mãe a wõ nãa na sõo naa. Yir nıbe mı na ir jeere taa kõ tõo 'mataa kpe ε.

XVIII Le mı le, ala ı a Satan lıeb jeere nı a wõ mãe, ımunε a wõ nãalõu na ı ara? N 'yer naa ntõ bojũu yı 'yer ıka a Beeljebul le n de dire nı a sıdebe.

XIX Ala ı a Beeljebul le n tara dire nı a sıdebe, tı a bala na ı a yı poturbo bo le ba tara dire nı a sıdebe? A le jũu, bala le na ı a yı 'yer tõorbõ.

XX Tıche ala ı Nãanmın kpẽo le n dire nı a sıdebe ka a yire wiil yun ıka a Nãanmın nãalõu wa naa a yı sã.

XXI "Gãdaa na gu a wõ yir nı jeer bomo, a wõ bonstı maa dam ε.

XXII Tıche ala ı nıre ãsõo wa wa naa na wõ kpẽme gar wõ, won faan a wõ jeer bomo ala won dıel tı de a wõ bonstı põn nıbe.

XXIII "Nıre 'lo na ba be a n sã ε, wõ tara man nı 'yer, nıre 'lo na ba põo ma a sı kaala lõonõ taa ε, wõ ma wa yëyel bar.

XXIV "Sıdeer ban wa dii bar ka wõ yi nıre põ, wõ ma chen dal põo ju tı booro pẽnfo jie, na waa nye ε, na wõ pãa wa 'yer, 'In lıeb kul a nıre 'lo põ un yı tı che bar."

XXV Wõn wa lıeb wa, wõ nyen a nıre 'lo na kaara yir kaar ban pur tı choor wõ sõ.

XXVI Ka wõ pãa tı bõ sur ayopõı na tara putuo gar wõ ka ba chen tı kpiere a be. Ka a daba pãa ı deer gar a le won dõo be."

XXVII A nyãna le a Yesu 'yere ka a põo ıme chelma be a nıyõo põ tı 'yer, "Popel le ko a fı ma 'lo na dõo fı, nı a wõ bıı fon 'yen."

XXVIII Ka a Yesu 'yer, "Le ba le ε, a bala na wõ a Nãanmın 'yer na ba turo, bala le ı a popel dẽme."

XXIX A nıbe na waara 'yõonõ ka Yesu 'yer, "A dına nıbe banyãna un putudẽme tı booro ne'maa tõmõ ka a na ı jãne, tıche ba kõ nye ãsõo jaa ε, ka a Jona jãne ba le ε.

XXX Bojũu, le a Jona na dõo ı jãne ko a Ninive dẽme, le mı le a maa Nısaal Bie na ı a jãne ko a dına nıbe.

XXXI A Siba Põo Nãa na yin a 'yer tõorfõ daar na wõ wa 'yõo a yun dına nıbe 'yer, bojũu won dõo yi be a tẽtere wa chel a Nãa Solomon yë 'yer, tıche yı kaa a 'lo na gar a Solomon ben ka.

XXXII A 'yer tõorfõ daar Ninive nıbe na ir 'yõo a yun dına nıbe 'yer, bojũu ba lıeb ba tıer a Jona na dõo 'yer a Nãanmın 'yer ko ba, yı kaa a 'lo na gar a Jona ben ka.

XXXIII "Nıre jaa ba be na chom fãtın na wõ sõol bar ε, bı de laa kpa põo ε. Wõ ma dõol bar a dõol fı jie, ka a bala na kpiere nye a chãa.

XXXIV A fı nıbir un a ãgãn fãtın. A fı nıbie wa ı, a fı ãgãn wõ jaa ma seen nı chãa. Tıche ala ba wa ı ε, a fı ãgãn wõ jaa ma un libe.

XXXV Yı kaara sõ ka a chãa 'lo na be a yı põ, taa lıeb libe ε,

XXXVI A le jũu, ala ı a chãa seen a fı ãgãn wõ jaa ka a libe bãlãa jaa ba be be ε, wõ jaa na un chãa nıtãa le a fãtın na ma char fı a wõ chãa."

XXXVII Yesu na wa 'yer baar, Farasee nɛrɛ āsɔɔ bɔɔl wɔ naa ka wɔ ti di bōdiir, le le wɔ chen ti kpɛ jāne a bōdiir par.

XXXVIII Tiche ka a Farasee nɛrɛ jɔrɔ a Yesu ka a ɪ waa pɛɛ a ba pɛɛfɔ ɛ, ka nɛɛ 'maa wɔ.

XXXIX Be le a Soro pāa 'yer kɔ wɔ, “Faa nyɛ, a yɪn Faraseemɛne ma pɛɛr naa a ŋmama nɪ a laar dükur, tiche ka a yɪ pɔɔ sɛɛn folfo nɪ putuo.

XL Jɔlɔ banyā, a ba ɪ a 'lɔ na maal a yōo 'lɔ le mɪ maal a pɔɔ ɛ?

XLI Tiche a ala na be a laa pɔɔm, yɪ de kɔ a nōn dɛme ka a bonstɪ a jaa pāa vɪɛɛ kɔ yɪ.

XLII “Nebier ben a yɪn Faraseemɛne sɛ, bojūu bōbile jaa yɪn da lōɔn badɔɔ gba vaar, yɪ ma ir a da ŋmaa ti na yɪ iin vɪla maalfɔ nɪ Nāaŋmɪn nōfo bar. Ala le yɪn taa ire na yɪ ta iin a ala na de nie bar ba maal ɛ.

XLIII Nebier ben a yɪn Faraseemɛne sɛ, bojūu yɪ nō naa a nɪberɛ jaa jie a yɪ lōfo yie pɔ na yɪ mɪ nō a daa pɔ puorfɔ.

XLIV Nebier ben a yɪ sɛ, bojūu yɪ kaara naa fɪka yar nɪbe na ba bōɔ ɛ, ti do yɔɔɔ.”

XLV Ka a Mosesɪ Nɛɛ wiwile āsɔɔ 'yer, “Wiwile, a anyāna fon 'yer, sɪ jaa le fo 'mataa tɔrɔ.”

XLVI Be le a Yesu 'yer wɔ, “A yɪn Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe nebier ben a yɪ sɛ, bojūu yɪ ma tuon nɪbe tuor na tire ti na yɪ maa ir a yɪ nubir gba tɪɛ 'yōɔ ba ɛ.

XLVII Nebier ben a yɪ sɛ, bojūu a Nāaŋmɪn 'ye'yerbe bala a yɪ sāmɛne na kɔ, yɪn le mɛ a ba yar.

XLVIII A le yɪn maal dɪn dāasɛ ɪka a yɪ sāmɛne le. Bala le kɔ a Nāaŋmɪn 'ye'yerbe ka yɪ mɪ mɛ a ba yar.

XLIX A nitō jūu le a Nāaŋmɪn na ɪ yɛ sɔɔ 'yer, 'N tōn a n 'ye'yerbe nɪ a n nitōnstɪ a ba sɛ, ka ban ir bamɛne kɔ ti ge bamɛne.’

L A le jūu, yeɛle tuon a yɪn dɪna nɪbe. A Nāaŋmɪn 'ye'yerbe bala ban kɔ a kōr jaa, yɪn le na yab a ba sān.

LI Piel a Abel jāi sōɔ ti tān a Jekariya ban kɔ a Nāaŋmɪn bɔɔr lofo jie nɪ a puorfɔ jie chara pɔ. Ɔɔ, n 'yerɛ na kɔrɔ yɪ ɪka a yɪn dɪna nɪbe le na yab a jaa sān.

LII Nebier ben a yɪn Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe sɛ, bojūu yɪn le tara a bōfo pān bir, yɪn māɛ ba kpɛrɛ ɛ, ti pɔɔ var a bala na bɔrɔ a kpɛfɔ.”

LIII Yesu yin a be won 'yer a anyāna, ka a Faraseemɛne nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe kpākpāana wɔ nɪ suur sɔrɔ nɪ wɔ 'yer yɔɔ.

LIV Na ba bɔrɔ ɪka wɔ 'yer 'yer lieb nyɔɔ wɔ māɛ.

XII

I A sōɔ 'lōnō pɔ le, a nɪyɔɔ turo turo tire taa na ba nɛrɛ taa, ka Yesu piel kpāana a wɔ poturbo na wɔ 'yerɛ, “Yɪ gu yɪ māɛ a Faraseemɛne dābɪl pɔ, ala le ɪ a ba nɛɛr ayi.

II Bon jaa ba be be na pɔɔ naa kō wa yuo ɛ, bɪ sɔɔl ka ba kō bōɔn ɛ.

III Ala yɪn 'yer libe pɔ, na yin chāa pɔ, ka ba wō naa, ka a ala yɪn bɔl 'yer be a die pɔ, ban mɔɔl 'yer be a gar ju.

IV “N 'yerɛ na kɔrɔ a yɪn a ɪ a n barmɛne ɪka, yɪ ta joro a bala na kɔ a yɪ āgān ɛ, ti na ba kō le tōɔ yeɛle jaa ɪ ɛ.

V Tiche ɪn wiil yɪ naa a 'lɔ yɪn na joro. Yɪ joro a 'lɔ na tōɔ kɔ yɪ, ti le tōɔ lɔb yɪ 'yōɔ a dɔɔyɛ jie. Ɔɔ, 'lɔ le n 'yerɛ ɪka yɪ joro.

VI A ba ɪ kobsɪ ayi le ba ma dān tiitastɪ anūu ε? Tiche Nāanmɪn maa ĩn a ba bõ'yen bar ε.

VII Sɪre jaa, Nāanmɪn sɔr a yɪ jukool a jaa bõɔ, yɪ ta joro dābāe ε, yɪ gar tiita yɔɔ.

VIII “N 'yere na korɔ yɪ ɪka, nure 'lo jaa na wa 'yer chā a nɔbe niem, ɪka wɔ bõɔ naa a maa Nɪsaal Bie, 'lo le n mɪ na 'yer chā ɪka, n bõɔ wɔ naa a Nāanmɪn malakastɪ niem.

IX Tiche 'lo mɪ na chiir ma a nɔbe niem, 'lo le n mɪ na chiir a Nāanmɪn malakastɪ niem.

X Nure jaa na 'yer 'yer kpɛn a maa Nɪsaal Bie na chene na nye vɛ kɔ fɔ, tiche nure 'lo na 'yer 'yerdeer 'yɔɔ a Nāanmɪn Sɪe kɔ nye vɛ kɔ fɔ ε.

XI Bala wa nyɔɔr yɪ chiin a lɔɔfɔ yie nɔberɛ nɪ a kpāen dɛme sɛ, yɪ ta vɛ ka a ɪ yɪ tier a le yɪn na tɪ 'yer faa yɪ māe ε, bu a le yɪn na 'yer ε.

XII Bojūu a daar 'lɔnɔ Nāanmɪn Sɪe na wiil yɪ naa a le yɪn na 'yer.”

XIII Ka nure kɔɔ na be a nyɔɔ bala pɔ 'yer kɔ wɔ, “Wiwile 'yer a n yebe ka wɔ ɪ a sɪ pɔ a kpɪi bonstɪ.”

XIV A Yesu 'yer wɔ, “Daba, an 'yɔɔ ma ɪka n ɪ 'yer tɔɔɔ naa pɔnɔ yɪ kpɪi bomo?”

XV Tɪ na wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ kaara sɔ, na yɪ gu yɪ māe a bõyɔɔ bɔfɔ pɔ, nure bõyɔɔ ba korɔ wɔ nyevɔr ε.”

XVI Be le wɔ lɔb a sokpa nyā kɔ ba, “Danāa kɔɔ le dɔɔ be be, na wɔ kɔ che yɔɔ jaa a wɔ puo pɔ.

XVII Na wɔ piel tiere ɪka nɔmɔne le won ɪ, 'In ba tara jie na bin a bonstɪ ε?”

XVIII Nɪtɔ le ɪn ɪ, 'In nɔmer a bobo anyāna bar, tɪ naa mɛ bõberɛ naa su a chi 'yɔɔn a bonstɪ a be.

XX Tɪ pāa 'yer kɔ n māe, āgān, penɛ, n tara na bõyɔɔ ɪn bin kɔ n māe yuon kɔ bõɔ sɔr ε. In dire naa, na n nyuro, na n chɛle.’

XXI Tiche ka a Nāanmɪn 'yer kɔ wɔ, 'Jɔl nyā, fon kpɪn a tāsɔɔ nyāna, tɪ a bonstɪ ala fon bin kɔ a fɔ māe, an le na de?”

XXII Nɪtɔ le an be nure jaa na bin bonstɪ kɔ a wɔ māe, tɪ ba ɪ tara sɔɔ Nāanmɪn sɛ ε.”

XXIII Kaa Yesu pāa 'yer kɔ a wɔ poturbo, “A le jūu, n 'yere na korɔ yɪ ɪka, yɪ ta waala a yɪ nyevɔr 'yɔɔ ε, 'yere ɪka bo le yɪn di ε. Bu waala ɪka bo le yɪn su pɔɔ a āgān ε.

XXIV A nyevɔr gar naa a bõdiir, ka a āgān mɪ gar a fɔɔr.

XXV Yɪ kaa a gagastɪ, ba maa bɔr ε, bu nɔma ε, bu tara boor ma bin ε, tiche Nāanmɪn le guolo ba. Yɪn, yɪ gar a lubil.

XXVI A yɪ buor sɔɔ le na waal na wɔ wa de bɔbir bõ'yen pɔɔ a wɔ nyevɔr pɔ?”

XXVII Ala ɪ yɪ kɔ tɔɔ a yelbile nyāna ɪ ε, nɔmɔne a yɪ tiere a ala na che?”

XXVIII “Yɪ kaa nye a le a bonstɪ puul na ma nɔɔ. Ba maa tɔ ε, bu wob fuu su ε, tiche a nāa Solomon gba nɪ a wɔ bɔtarstɪ ba dɔɔ su fuu ka wɔ vɛle gar naa ε.

XXIX Ala ɪ nɪtɔ le a Nāanmɪn ma pāe a bonstɪ puul a mɔɔ pɔ ka a vɛle a dɔna tiche ka a wer char ka a bɔu di, wɔ kɔ pāe a yɪn gar a le ε? Yɪn sɔɔfɔ na ba jā bon ε.

XXX Yɪ ta ɪr nyāa 'yɔɔ a ala yɪn na di bu nyū pɔ ε, yɪ ta vɛ ka a yɪ pɔla ɔɔɔr ε.

XXX Nɪrɛ jaa, ala puor lɛ ba turo, tɪchɛ a yɪ Sāa bɔɔ naa ɪka yɪ buɔɔ naa a bonst anyāna.

XXXI Yɪ de nie bɔ a Nāanɲmɪn nāalɔɔ, ka anyāna a jaa won den pɔɔ yɪ.

XXXII “Yɪn piir na ba jā bon ɛ, yɪ ta joro dābāɛ ɛ, bojūu a yɪ Sāa pɔɔ pɛl naa won kɔ yɪ a wɔ nāalɔɔ.

XXXIII Yɪ da a yɪ bonst de a libie pɔ nɔn dɛme, yɪn tara naa a libie wɔɔr ala na ba sɔnɔ ɛ. Ka a yɪ bɔtarst be a saaju, naa kɔ wur ɛ. Nānyie kɔ gbɔr be ɛ, kpɔlo ba be be na mɔɔ ɛ.

XXXIV Bojūu, a jie a yɪ bɔtarst na be, be lɛ a yɪ nyāa mɪ ma gā.

XXXV “Yɪ chɔɔr yɪ māɛ gu tɪ chɔm a yɪ fātɪnst ka a lɪrɛ.

XXXVI Yɪ kaara fɪka tɔtɔnɔ na chele a ba nɪkpɛɛ ka won yɪ a pɔɔ kulfɔ jie wa. 'Lɔ wa kpoo a pān ban yuo won a pān ajienaa ka wɔ kpɛ.

XXXVII An ɪn buɔsɔn kɔ a tɔtɔnɔ banyāna a ba nɪkpɛɛ na wa nyɛ ba ka ba chɛnɛ jɛ gu wɔ. Yɛlmāɛ lɛ n 'yɛrɛ kɔɔ yɪ ɪka won chɔɔr naa a wɔ māɛ ka ba 'mataa jānɛ a bɔdiir jie ka wɔ pɔ ba a bɔdiir.

XXXVIII An ɪn buɔsɔn kɔ a tɔtɔnɔ bala a ba nɪkpɛɛ na wa nyɛ ban chɔɔr, ala ɪ gba ka tāsɔɔ pɔn lɛ bu, ka nɔrsɪ kɔnɔ naa.

XXXIX Tɪchɛ yɪ bɔɔ a par, ɪka ala ɪ a yɪr sɔɔ bɔɔ naa a sɔɔ 'lɔ a nānyie na waara, wɔ kɔ sɔɔ ka a nānyie kar a pān tɪ kpɛ a yɪr ɛ.

XL A yɪn mɪ yɪ chɔɔr gu, bojūu a maa Nɪsaal Bie na lɛb wa a sɔɔ 'lɔ yɪn ba lɛ tɛrɛ ma ɛ.”

XLI Ka a Pita sɔɔr wɔ, “N Soro, sɪn lɛ fɔ lɔb a sɔkpa nyā kɔ bu nɪrɛ jaa lɛ?”

XLII Ka a Yesu 'yɛr, “An lɛ pāa ɪ a yɛlmāɛ nɪ a yɛ sɔɔ, a wɔ nɪkpɛɛ na 'yɔɔ ka wɔ kaara wɔ a yɪr, na wɔ kɔɔ a tɔtɔnɔ a ba bɔdiir a sɔɔ 'lɔ na sɛɛ?”

XLIII An ɪn buɔsɔn kɔ a tɔtɔnɔ nyāna a wɔ nɪkpɛɛ na wa nyɛ won ɪrɛ a lɛ.

XLIV Yɛlmāɛ lɛ n 'yɛrɛ kɔɔ yɪ ɪka, won vɛn ka wɔ kaara a wɔ bonst a jaa.

XLV Tɪchɛ ala ɪ a tɔtɔnɔ nyāna tɛr a wɔ nyāa pɔ ɪka, a n nɪkpɛɛ kor a waa, tɪ piɛl pɔɔɔ a tɔtɔnɔ bala na be a yɪr, tɪ pāa ma di na wɔ nyū buu.

XLVI A tɔtɔnɔ nyāna, a wɔ nɪkpɛɛ na wa dūu wɔ naa a bɪbɪr 'lɔ won ba tɛrɛ nɪ a sɔɔ 'lɔ won ba bɔɔ ɛ. Won ɲma won jaa gbɔl gbɔl, tɪ lɔb wɔ 'yɔɔ a bala na ba sɔɔ de pɔ ɛ.

XLVII A tɔtɔnɔ 'lɔ na bɔɔ lɛ a wɔ nɪkpɛɛ na buɔɔ tɪ na waa chɔɔr tɔn a lɛ a nɪkpɛɛ na buɔɔ ɛ, won nyɛn ɲmɛfɔ yɔɔ.

XLVIII Tɪchɛ a 'lɔ na ba bɔɔ ɛ, tɪ maal bɔr ban ɲmɛ won jaa bālāa. Nɪrɛ 'lɔ ban kɔ yɔɔ ban buɔɔ na yɔɔ yɪ a wɔ sɛ, fɔɔ nūu pɔ ban 'yɔɔ yɔɔ, fɔɔ lɛ ban sɔɔr yɔɔ.

XLIX “Būu lɛ n waan ɪka n wa 'yɔɔ a wɛr pɔ, ɪn taa buɔɔ naa ala ɪ a ben ta 'lɪrɛ.

L Tɪchɛ n chɛnɛ tara yɛlɛ ɪn na ɪ Nāanɲmɪn kɔɔ sofo kaar ka a ɪ ma tɛr tɪ tān ɪn na wa baar.

LI Yɪ maa tāan nɛbɔ'yɛn yɛlɛ lɛ n waan a wɛr pɔ bu? Kai, n 'yɛr kɔ yɪ, tɪchɛ ootaa lɛ n waan.

LII An yɪ a dɪna nɪbɛ anūu na kpɪrɛ yɪr na ɲman jɪir ayɪ. Ka ata jɛrɛ nɪ a ayɪ ka ayɪ mɪ jɛrɛ nɪ a ata.

LIII Ban ooro nɪ taa, sāa na oon bie ka a bie mɪ oo a sāa, ka a ma oo a bɪpɔɔ ka a bɪpɔɔ mɪ oo a ma. Pɔɔ na oo naa a wɔ bidaba pɔɔ, ka a bidaba pɔɔ mɪ oo a wɔ sɪrɛ ma.”

LIV Ka a Yesu 'yer kɔ a nɔɔɔ bala, "Yɔn wa nye julɔjuur na ire a mɔtɔɔ mɔrfɔ jie yɔ ma 'yer ɔka saa na wa naa, ka a ma ɔ a le.

LV Yɔn wa nye sesebe mɔ na furo duoro jũu, yɔ ma 'yer ɔka tɔl na wa naa. Ka a ma ɔ a le.

LVI A yɔn nɛɛr ayi dɛme banyāna. Yɔ bɔɔn a tɛɛ nɔ a saaju 'yer ma 'yer, ŋmune a yɔ kɔ tɔɔ a dɔna 'yer 'yer ɛ?

LVII "Bo le so ka yɔn mɛɛ kɔ tɔɔ tɔɔr a le na tor ɛ?

LVIII An ɔ a yɔn nɔ a yɔ sɔn sɔɔ le 'mataa chiine, yɔ mɔlɔ wɔ a sɔr pɔ, ka le ba le ɛ, won de yɔn 'yɔɔ a 'yer tɔɔrɔ nũu pɔ, ka wɔ de yɔ kɔ a nɔɔɔrɔ ka wɔ mɔ pɔɔ yɔ bar.

LIX N 'yerɛ na kɔrɔ yɔ ɔka, ala be ɔ a le, faa be na wa yɔ ka faa yab a fɔ sɔn baar ɛ."

XIII

I Nɔbe bamune mɔ ben be a sɔɔ 'lɔnɔ, na ba pāa mana kɔrɔ a Yesu a le a paal nɔkpɛɛ Pilate na dɔɔ kɔ a Galilee dɔɔr bamune, a sɔɔ 'lɔ ban be a bɔɔr lofɔ jie.

II A Yesu 'yer kɔ ba, "Yɔ tɛɛr ɔka bala le maal dɛɛr gar a Galilee nɔbe ba jaa, ala le sɔ ban di a dɔɔye nyā bu?

III A ba ɔ le le ɛ, tɔche n 'yerɛ na kɔrɔ yɔ ɔka yɔn ba wa lieb a yɔ tɛɛr ɛ, yɔ mɔ na wɛ naa.

IV Bu a nɔbe pie nɔ aniin (18) bala a jiwɔɔ 'lɔ na kar lo kɔ a Siloam, yɔ tɛɛr ɔka bala le maal yeldɛɛr gar a bala jaa na kɔtɛɛr a Jerusalem bu?

V N 'yerɛ na kɔrɔ yɔ ɔka le ba le ɛ, tɔche yɔn mɔ baa lieb a yɔ tɛɛr ɛ, yɔ mɔ na wɛ naa."

VI A sɔkpa nyā le Yesu pāa lɔb kɔ ba, "Daba kɔɔ le tara kɔkɔtɛɛ a wɔ puo pɔ, a wɔ wa chen ɔka wɔ tɔ kaa a tɛ wɔn bu, tɔche a tɛ ba wɔ ɛ.

VII Be le wɔ 'yer kɔ a nɔrɛ 'lɔ won vɛ ka wɔ kaara a puo, 'Bojũu, yuom ata nɔ nyā ɔn yɔ ka, ma bɔɔrɔ a wɔmɔ ɔka n pɔr tɔ ma wa bɔ faa. Nmaa wɔ lɔb, ŋmune an ɔ ka wɔ pii a wɛr ara nɔ?"

VIII Ka a 'lɔ na kaara a puo 'yer, 'Nɔkpɛɛ, bar wɔ ka n tuu jilɔ 'yɔɔ pɔɔr ka yuon waara,

IX 'lɔ wa wɔ go, tɔ 'lɔ ba wa wɔ ɛ, ka n ŋmaa wɔ lɔb.' "

X A Pɛnfɔ Bɔbir Daar Yesu ben a lɔɔfɔ yir āsɔɔ pɔ wile ba,

XI be le a pɔɔ be a sɔdebe na maal ka wɔ kab gɔmɔ yuom pie nɔ aniin (18), wɔ maa tɔɔ dɔl ɛ.

XII Yesu na nye a pɔɔ a le, wɔ bɔɔl wɔ naa ka wɔ wa a wɔ sɛ, ka wɔ 'yer kɔ wɔ, "Pɔɔ, a fɔ baal bar fɔ naa."

XIII Tɔ na wɔ pāa de a wɔ nũu dɔɔl a pɔɔ, ka a pɔɔ dɔl ajiɛnaa na wɔ pɛɛrɛ a Nāanmɔn.

XIV Tɔche ka a suur kɛɛ a lɔɔfɔ yir nɔdɛr Yesu na sāa a baalaa a Pɛnfɔ Bɔbir Daar jũu, ka wɔ 'yer kɔ a nɔbe, "Bibie ayɔɔb ben be ka nɔrɛ na de tɔn tɔmɔ, yɔ ma wa ka wɔ sāana yɔ a ber ala pɔ, yɔ ta ma waara a Pɛnfɔ Daar ɛ."

XV Ka a Soro 'yer kɔ wɔ, "Yɔn nɛɛr ayi dɛme banyāna, a yɔ buor sɔɔ le maa yuo a wɔ niin bu a wɔ bon chiin tɔ 'yɔɔ kɔɔ a Pɛnfɔ Bɔbir ɛ?"

XVI Ka a pɔɔ nyāna na ɔ a Abraham bipɔɔ, a tɔ na lũ yuom pie nɔ aniin (18), a ba sɛɛ ɔka wɔ for a Pɛnfɔ Bɔbir Daar bu?"

XVII Won wa 'yer a nɔtɔ ka a vɔ kɛɛ a bala jaa na berɛ wɔ a nɛɛ, tɔche ka a nɔbe chule a tɔvɛle ala won tɔ.

XVIII A Yesu pāa 'yer, "Bo le a Nāanmɔn nāalɔɔ nyetāan? Bo le ɔn de man?"

XIX Wɔ kaara fika kɔ̄kɔ̄ bir nɛ na de bor a puo pɔ ka wɔ bul na wɔ ɪ tɛ, ka a lubil wa 'yɔ̄o choor a wilsɪ ju."

XX Wɔ lɛ sɔɔr ban go, "Bo lɛ ɪn de a Nāanmɪn nāalɔ̄o man?"

XXI Wɔ kaara fika dābul pɔɔ na de 'yɔ̄o jɔ̄ yɔ̄o pɔ ka a ir vɔ̄."

XXII Yesu wile naa nɪbe be a tēbere nɪ a tēbil ala pɔ tɪ na won chen Jerusalem.

XXIII Be lɛ a nɛrɛ āsɔɔ sɔɔr wɔ, "N Soro, nɪbe bālāa tɛɛ lɛ na nye faafɔ bu?" Ka wɔ 'yer kɔ ba,

XXIV "Yɪ mɔ̄ tu a dɔ̄dɔ̄ bile pɔ kpe, n 'yere na korɔ yɪ ɪka nɪyɔ̄o lɛ na mɔ̄ɔɔ bɔ̄ɔɔ ɪka ba kpe tɪ kɔ̄ tɔ̄o kpe ɛ.

XXV A yir sɔɔ na wa ir pɔɔ a pān var yɪ bar be a yɔ̄o, ka yɪ ara kpooro sɔ̄ɔɔ, 'Nɪkpeɛ, yuo sɪ a pān.' Tɪche ka wɔ 'yer kɔ yɪ, 'N ba bɔ̄o yɪ ɛ, bu a jie yɪn yɪ ɛ.'

XXVI Ka yɪ pāa 'yere, 'Sɪn nɪ fɔ̄o jaa 'mantaa di tɪ nyū, a fɔ̄ wiil sɪ be a sɪ tēɛ sāl̄sɔ̄o.'

XXVII Tɪche ka won 'yer, 'N ba bɔ̄o yɪ ɛ, bu a jie yɪn yɪ ɛ, yɪ tɔ̄o yɪ tɪ che ma a yɪn na tɔ̄nɔ̄ a debe.'

XXVIII "Be lɛ yɪn kɔ̄nɔ̄ ɔ̄ɔɔ a nyɪmɛ, yɪn wa nye a Abraham, Isaaki nɪ Jekɔb nɪ a Nāanmɪn 'ye'yere be ba jaa be a Nāanmɪn nāalɔ̄o pɔ, tɪche ka a yɪn 'lo be a yɔ̄o.

XXIX Nɪbe na yɪn a mɔ̄tɔ̄o purfɔ̄o jie, a mɔ̄fɔ̄o jie, a jūu nɪ a par na ba wa jāne dire be a Nāanmɪn nāalɔ̄o pɔ.

XXX Sɪrɛ jaa, nɪbe ben puor tɪ na ban wa de nie, ka a bala mɪ na be a niem mɪ wa be a puor."

XXXI A sɔ̄o 'lɔ̄nɔ̄ pɔ lɛ a Faraseemune bamune wa a Yesu sɛ wa 'yer kɔ wɔ, "Yɪ a ka chen jiyuo. A Herɔd bɔ̄ɔɔ na a fɔ̄ kɔfɔ."

XXXII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ chen tɪ 'yer a mɔbaa 'lɔ̄nɔ̄, ɪn dii naa a sɪdebe ka a yɪ ka n sāa a nɪbe baalsɪ a dɪna nɪ bio ka a dayere daar ka n baar a n tɔ̄mɔ̄.

XXXIII Lɛ jaa an ɪ, ɪn chene na chiine a dɪna nɪ bio nɪ a dayere. Sɪrɛ jaa lɛ, Nāanmɪn 'ye'yere kɔ̄ kpi ka Jerusalem ba lɛ ɛ.

XXXIV "Gboo yɪn Jerusalem dēme, yɪn lɛ ma korɔ a Nāanmɪn 'ye'yere be tɪ lɔ̄ɔɔ a bala Nāanmɪn na tɔ̄ a yɪ sɛ nɪ kosɪbe. N ma bɔ̄ɔɔ naa ɪka n kaal a fɔ̄ bibiir 'mataa nɪtāa lɛ nɔ̄o na ma kaal a wɔ bil 'mataa a wɔ pɪrɛ pɔ, tɪ yɪ maa sɔɔ ɛ.

XXXV Yɪ nye, a yɪ yir na lɛb dakpolo, tɪ ka n 'yere korɔ yɪ ɪka yɪ kɔ̄ lɛ nye ma go ɛ, tɪ tān a daar 'lo yɪn na 'yer, 'Nāanmɪn wɔ sɔ̄o a 'lo won tɔ̄l'

(Yiel Gān 118:26)

XIV

I A Pɛnfɔ̄ Bɪbir āsɔɔ daar, Yesu chen a Faraseemune nɪdiere āsɔɔ yir difo jie ka ba jɔ̄ɔ wɔ.

II Be lɛ ka daba kɔ̄o na tara a baal vɔ̄ naa ara a wɔ niem.

III Ka a Yesu sɔɔr a Faraseemune nɪ a Mosesɪ nɛɛ bɔ̄ɔnɔ̄o, "A tara na sɔr ka fun sāa nɛrɛ na bɪrɛ a Pɛnfɔ̄ Bɪbir bu a ba tara sɔr ɛ?"

IV Tɪche ka ba ɪ jaa gbulo, ka Yesu de a nūu dɔ̄ɔl a daba sāa a wɔ baal tɪ bar wɔ sɔr.

V Tɪ na wɔ pāa sɔɔr ba, "Ala ɪ a yɪ āsɔɔ bie bu a wɔ nadar lon bulo pɔ a Pɛnfɔ̄ Bɪbir, wɔ kɔ̄ chen tɪ ir wɔ fɔfɔ̄o jaa bu?"

VI Baa lɛ tara 'yer na 'yer ɛ.

VII Yesu nyen a nibe bala ban bool ɪka ba wa di, ka ba tuur a niberɛ jaa jiiɾ jãɛ, ka wɔ lob a sokpa nyã kɔ ba,

VIII “Nire wa bool fo pɔɔ kulfo jie, fɔɔ wa chen ta ti jãɛ a niberɛ jaa jie ɛ, amine wɔ bool nire na gar fo ka won wa.

IX Ala wa ɪ a le, won wa 'yer fo naa, 'Ir, ka a daba nyã jãɛ a fo jaa jie.'
Vi le fon ir ti jãɛ ni a puor.

X Tiche bala wa bool fo, ti jãɛ a puor, ka a 'lo na bool fo wa 'yer, 'N badaba wa jãɛ ka a niem, be le fon pãa vɔ a fo taaba niem.'

XI Bojũu, nire jaa na 'mɔɔɔ wɔ mãe saaju, Nãanmun na siir wɔ naa, 'lo ni na siir a wɔ mãe, Nãanmun na 'mɔɔ won saaju."

XII Ka Yesu pãa 'yer kɔ a 'lo na bool wɔ, "Fɔɔ wa bool nire ɪka wɔ wa di, tara wa boolo a fo barmine, bu a fo yeɛɛ, bu a fo bal nibe, bu a fo tɔ dɛme bala na ɪ tara dɛme ɛ. Ala ɪ fo un a le, ban bool fon daar kɔɔ ti yaa a sãn.

XIII Tiche fɔɔ wa boolo nibe ɪka ba wa di, bool a nɔn dɛme, ni a gbersɪ, ni a nubaalsɪ, ni a jɔn.

XIV Fɔɔ le Nãanmun na sɔɔ. Ban ba tara bon na yab fo ɛ, fɔɔ le na nye sãyar a le a nitɔnsɪ na wa ir a kũu pɔ ɪ vɔ ɛ."

XV Ka a bala na lɔɔ dire ãsɔɔ na wɔ a nitɔ, na wɔ 'yer kɔ a Yesu, "An un boɔsɔn kɔ a 'lo na wa jãɛ a Nãanmun nãalɔɔ pɔ dire."

XVI Be le a Yesu lob a sokpa nyã, "Nɪkpɛɛ kɔɔ le dɔɔ choɔɔ na wɔ boolo niyɔɔ ɪka ba wa di.

XVII A sɔɔ na wa ta, wɔ tɔn a wɔ tɔtɔnɔ ɪka wɔ chen ti 'yer a bala won bool ɪka wɔ maal yele a jaa baar.

XVIII Tiche ka a ba ãsɔɔ jaa 'yer ɪka ba kɔ nye jie ɛ. Ka a 'lo ban dɔɔ ta ka wɔ 'yer, 'N dãn popaalaa naa chiine ɪka n ti kaa, n kɔ tɔɔ ti ɛ.'

XIX Ka a ãsɔɔ ni 'yer, 'N dãn narkɔorsɪ pie naa jãna n kɔ tɔɔ ti ɛ.'

XX Ka a ãsɔɔ ni 'yer, 'Pɔɔ le n de n kɔ tɔɔ ti be ɛ.'

XXI "A tɔtɔnɔ lieb wa 'yer a nitɔ kɔ a wɔ nɪkpɛɛ, ka a suur kpe a nɪkpɛɛ ka wɔ 'yer kɔ a tɔtɔnɔ, 'Lieb chen fɔfɔɔ jaa a tɛe sãlsɔɔ ni a kɔkorsɪ pɔ, na fo ti bool a nɔn dɛme, a gbersɪ, jɔn ni a nubaalsɪ waan.'

XXII Ka a tɔtɔnɔ wa 'yer, 'Nɪkpɛɛ, n ɪ naa a le fon 'yer ɪka n ɪ, tiche ka a jie chene be be.'

XXIII Be le a nɪkpɛɛ pãa le 'yer kɔ a tɔtɔnɔ, 'Yi chen a sɔɪ pɔ, ni a seɛɛ pɔ ti bool nibe waan ka n yir wa seɛ.

XXIV N 'yere na kɔɔ yɪ ɪka ãsɔɔ jaa kɔ lɛ maa ɛ.' "

XXV Yesu ni a niyɔɔ 'mantaa chiine, ka wɔ lieb kaa ba ti 'yer,

XXVI "Ala ɪ nire na wa naa a n sɛ, na waa 'laar a wɔ sãa ni a wɔ ma, ni a wɔ pɔɔ, a wɔ bibiir, a wɔ yeɛɛ ni a wɔ yepɔɔ 'matãan a wɔ mãe nyevor ɛ, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ɛ.

XXVII Nire 'lo ni na ba de a wɔ daa tuo turo ni ma ɛ, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ɛ.

XXVIII "Ala ɪ a yɪ ãsɔɔ boɔɔ na yir kpɛɛ mɛfo, a ba ɪ won den nie jãɛ guor kaa ala ɪ wɔ tara naa a libie na tɔɔ men baar ɛ?

XXIX Na wɔ taa kpar a yir ti ba tɔɔ baar ɛ, ka a wɔ taaba nye laara wɔ

XXX 'yere, 'Jaal piel a mɛfo ti na waa baar ɛ.'

XXXI Bu nãbuor le boɔɔ ɪka wɔ ti jeb a wɔ nãa tɔ sɔɔ na waa de nie jãɛ kaa ɪka won tɔɔ de a wɔ nibe turo pie (10,000) ti jeb a 'lo na waara ni a wɔ nibe turo ljer (20,000) ɔ?

XXXII Ala ı wɔ kɔ̄ tɔ̄ɔ ɛ, won tɔ̄n nɔ̄be ka ba chen ti 'maal a n̄āa 'lo na chene be a tɛɛ.

XXXIII Le mi le, a yi ̄sɔɔ jaa baa bar a wɔ bonst a jaa ɛ, wɔ kɔ̄ tɔ̄ɔ ı a n poturo ɛ.

XXXIV "Nyaa ı naa, tiche a wɔ n̄ɔɔ wa baar, ɲmɛne ban le ı wɔ ka wɔ le n̄m̄ɔ go?"

XXXV Wa viɛl kɔ̄ a t̄āpuor t̄āna ɛ, ban lɔb bar. Nɛɛ 'lo na tara toor w̄nɔ̄, v̄ɛ ka wɔ w̄o naa."

XV

I A lɔpodierbe ni a t̄ɔdet̄ɔnbɔ l̄ɔɔn taa na chel a Yesu 'yer.

II Tiche ka a Faraseemine ni a Mosesi n̄ɛ wiwiilbe h̄h̄h̄n̄ɔ 'yere, "A daba nȳā diere naa t̄ɔdet̄ɔnbɔ ka ba 'mataa dire."

III A Yesu p̄āa lɔb a sɔkpa nȳā kɔ̄ ba,

IV "Ala ı a yi ̄sɔɔ tara na piir kɔbaa ka a b̄'yen wa bɔr, a ba ı won bar a kɔbaa forbir ala a p̄echiin baa pɔ, ti yɔɔrɔ bɔɔrɔ a b̄'yen 'lo ti t̄ān a s̄ɔɔ 'lo jaa won wa ti nye wɔ bu?"

V 'Lo wa nye a per n̄ɔɔ ma kpe wɔ naa ka wɔ 'mɔɔ dɔɔl bɔɔ ju

VI kulo ni a yir, ti p̄āa bɔɔlɔ a wɔ barmine ni a wɔ taaba l̄ɔɔ taa ti 'yer, 'Yi pɔɔ ma chile, boj̄u n nye naa a n per 'lo na bɔr.'

VII N 'yere na kɔrɔ yi ıka a le ne ni wɔ ju mi le, chul kp̄ɛɛ na ben a saaju a t̄ɔdet̄ɔn̄ɔ b̄'yen na lieb a wɔ t̄ɛr gar a kɔbaa forbir bala na ba tara t̄ɛr lieb fɔ ɛ.

VIII "Bu pɔɔ buor le tara libibie pie ka ̄sɔɔ bɔr, wɔ kɔ̄ chɔm b̄u den saar pur a die wɔ jaa na wɔ wa ti nye wɔ bu?"

IX 'Lo wa nye wɔ, wɔ ma bɔɔl a wɔ barmine ni a wɔ taaba l̄ɔɔ taa ti 'yer, 'Yi pɔɔ ma chile, n nye naa a n libir na bɔr.'

X Le ne ni wɔ ju mi le n 'yere kɔrɔ yi ıka, n̄ɔɔ mi na kpe naa a N̄āaɲmɛn malakasi ala ı a t̄ɔdet̄ɔn̄ɔ b̄'yen lieb a wɔ t̄ɛr."

XI Yesu chene na 'yere kɔrɔ ba, "Daba le tara wɔ dabil ayi.

XII Ka a bile sɔɔ wa 'yer kɔ̄ a s̄āa, 'N s̄āa, p̄ɔ a fɔ kp̄ii bomo ir a n bon ko ma.' Ka a s̄āa de a wɔ kp̄ii bomo p̄ɔ ba.

XIII A ba kor ɛ, ka a bile 'lo l̄ɔɔ taa a wɔ bonst a jaa yi chiin t̄ɛyuo pɔ, na wɔ ti b̄ubur a bonst s̄ɔɔ a jaa bar.

XIV Won wa s̄ɔɔ a jaa baar, ka a kɔ̄ lo a t̄ɛe 'lo pɔ, ka a w̄m piel kpe wɔ.

XV Wɔ chen a t̄ɛe 'lo pɔ n̄ɛ ̄sɔɔ yir ti bɔ t̄ɔm̄ɔ, ka a n̄ɛ 'lo ma t̄ɔ wɔ ka wɔ chen a puo pɔ ti 'ȳɔɔ a wɔ dor b̄ɔdiir.

XVI A j̄ɔ pebe ala ma ure won volaa ka wɔ bɔɔrɔ ıka wɔ 'wɔb ti, tiche n̄ɛ jaa maa kɔ̄ wɔ bon ɛ.

XVII "Ka a ȳɛ wa wɔ ka wɔ 'yer, 'N s̄āa tara na t̄ɔt̄ɔnbɔ a ɲmɛne a ba ma di b̄ɔdiir faa, tiche ka a maa wa kp̄ire ni k̄ɔ ka?"

XVIII In lieb kul a n s̄āa s̄ɛ naa ti 'yer wɔ, n maal d̄ɛr N̄āaɲmɛn s̄ɛ ni a fɔ s̄ɛ.

XIX N ba le chene s̄ɛɛ ka ban bɔɔl ma a fɔ bie ɛ, maal ma ka n ı a fɔ t̄ɔt̄ɔn̄ɔ ̄sɔɔ.'

XX Le wɔ ir kulo a s̄āa s̄ɛ. Tiche won chene be a n̄ɔdaa waara, a s̄āa nye wɔ naa ka n̄baal kpe wɔ ka wɔ jotuor a bie k̄ɔr ti puor wɔ.

XXI Ka a bidaba 'yer kɔ̄ wɔ, 'N s̄āa, n maal d̄ɛr N̄āaɲmɛn s̄ɛ ni a fɔ s̄ɛ, n ba le s̄ɛen ka ban bɔɔl ma a fɔ bie go ɛ.'

XXII Tiche ka a sãa 'yer kɔ a gbãgbaar, 'Yi pɔɔ fɔɔ ti de fuu nyã na vɛle wa su wɔ, na yi de bɔbɛle 'yɔɔ wɔ a nubir pɔ, na yi de nafɔbɔ wa su wɔ.

XXIII Yi ti kaa nele na 'wɔr na yi waan wa kɔ ka si 'wɔb ti chɛle.

XXIV Bojũu a n bidaba nyãna dɔɔ kpi ti le ir i vor, wɔ dɔɔ bɔr ti si le nye wɔ.' Ka ba piel chɛle.

XXV "Tiche ka a bidakpɛɛ 'lo be a puo pɔ, na wɔ wa ir waara, won wa gborɔ a yir wɔ wɔn bãne ni chɛlsti.

XXVI Be le wɔ boɔl a gbãgbaa ãsɔɔ na wɔ suor a yelnyɛne na be be.

XXVII Ka a gbãgbaa 'yer kɔ wɔ, 'A fɔ yɛbile le wa ka a fɔ sãa i a ba kɔ nel'wɔr jaa, bojũu wɔ nyen a wɔ bie na lɛb wa ni læafɛ ti chɛne kpɛme.'

XXVIII A suur kpe a yekarma ka wɔ je, waa kpe ε. Ka a sãa yi 'maala wɔ ika wɔ kpe.

XXIX Tiche ka wɔ 'yer kɔ a sãa, 'Nye le in wɔnɔ a fɔ toor naa tɔnɔ korɔ fɔ a yuom anyãna a jaa, n ba gɔɔ fɔ nɛɛ jaa ε. Tiche faa mi wa kɔ ma bule gba ika, n mi kɔ ka maa ni a n barmɛne mi 'mataa di ti chɛle ε.

XXX Tiche a fɔ bibawɔno nyãna na de a fɔ bonsti yin ka a 'lo ni a pɔɔ baar ti 'mataa sɔɔ bar, ti lɛb wa a yir ka fɔ ir kɔ nel'wɔr kɔ wɔ.'

XXXI Ka a sãa 'yer, 'Fɔɔ 'lo, fɔ ben a n sɛ, ka a bomo a jaa in tara i a fɔ bonsti.

XXXII Tiche a sɛɛ naa ka sɔn dãene na si chɛle bojũu a fɔ yɛbile nyãna dɔɔ kpi ti le i vor go, na wɔ dɔɔ bɔr ti si le nye wɔ.' "

XVI

I Yesu 'yer kɔ a wɔ poturbo ika, "Taraa sɔɔ kɔɔ le dɔɔ be be, na wɔ tara nɛre na kaara wɔ a bonsti, na wɔ pɔpɔrɔ bara.

II Ka wɔ boɔl wɔ waan wa suor, 'N wɔn ban 'yere a fɔ 'yer yuɔrɔ ni, man a le fon tɔ kɔ ma, bojũu fɔ kɔ le tɔɔ tɔ a tɔmɔ ε.'

III Ka a tɔtɔnɔ 'yer kɔ a wɔ mãɛ, 'Nɛmɛne le in pãa i a pɔpãanyã? A n nɔkpɛɛ faa man a tɔmɔ, n mi ba le kpɛme na tɔɔ kɔ ε, a mi na in vɛ in na suorɔ.

IV N bɔɔ le in na i maa ba le wa tara tɔmɔ ε, tiche ka nɛbe chɛne de ma a ba yie.'

V Be le wɔ boɔl a wɔ nɔkpɛɛ sãma dɛme ba jaa na wɔ suor a 'lo na de nie, 'A nɛmɛne le fɔ di a n nɔkpɛɛ sãn?'

VI Ka wɔ 'yer, 'Kãlaar kɔbaa (100) le n di a sãn.' Ka a 'lo na kaara a bonsti 'yer, 'De a gãn nyãna jen fɔɔ jaa na fɔ seb lɔjaayi ni pie (50).'

VII Ti na wɔ le suor a ayi sɔɔ, 'A nɛmɛne fɔ mi di a n nɔkpɛɛ sãn?' Ka wɔ 'yer, 'Chi bɔtɔr kɔbaa (100) sãn le n di.' Ka wɔ 'yer, 'De a fɔ gãn na fɔ seb lɔjaa naar 'yɔɔ (80).'

VIII Ka a nɔkpɛɛ dãn a tɔtɔnɔ nyãna na ba tara yelmãɛ ε, bojũu wɔ tier nɔdaar. A wer nyã nɛbe tara na yɛ a ba taaba jie gar a chãa nɛbe.

IX "N 'yer na korɔ yi ika, yi de a wer nyã bɔtarsɔ na yi nɛman barmɛne ala wa baar, Nãanɛmun na de yin kpɛn a yir kpo kpo 'lo pɔ.

X Nɛre 'lo jaa na tara yelmãɛ ni a bɔbɛle, won tara naa yelmãɛ ni a bɔyɔɔ. Nɛre 'lo jaa mi na ba tara yelmãɛ ni a bɔbɛle ε, wɔ kɔ mi tara yelmãɛ ni a bɔyɔɔ ε.

XI Ala i yaa tara yelmãɛ ni a wer bɔtarsɔ ε, an le na sɔɔ de a yelmãɛ bomo kɔ yi?

XII Ala i yaa tara yelmãɛ ni nɛre kɔɔ bon ε, an le na kɔ yi a yi bon?

XIII Gbāgbaa kō tōo tōo kō nuberε ayi ε, won nōn āsōo tū 'laar āsōo, bū won wōnō na āsōo toor tū ba wōnō āsōo toor ε. Yī kō tōo tōo kō Nāanmūn nū libie ε.”

XIV A Faraseemune na nō libie na wō a le a Yesu na 'yer, ka ba laara wō.

XV A Yesu 'yer kō ba, “Yī ma maal yī māε nitorsi a nibe niem, tiche Nāanmūn bōon a yī tter. Bon 'lo nibe na 'yōonō 'in Nāanmūn bōchiiraa.

XVI “A Mosesi Nεε nū a Nāanmūn 'ye'yerbe 'yer wa tān a Joon sōo. An yī a sōo 'lo wō jaa, ba 'yer naa a Nāanmūn nāalōo 'yer sūn ka a āsōo jaa mōoro wō sōr, ika wō kpe.

XVII An ɪn kōmōkōmō kō a saaju nū a tēε ka a po tal, gar a Nεε 'yer bir na yī lo.

XVIII Nreε jaa na dii a wō pōo bar tū kul pōo yuo, wō maal dεεr, ka a daba 'lo mū na kul a pōo a sreε na dii bar, mū maal dεεr.

XIX “Tara sōo kōo le dōo be be, na wō ma su kparsū nū fuu pɪel na wō dire bōnōn bɪbir jaa.

XX Ka a sōsōoro kōo yuor na di Lajarusi mū be be na ɪ natnara ma jāne a tara sōo dōdōr nεε.

XXI Na wō ma bōoro ika wō nye a bōdi por por ala a tara sōo na dire ka a ŋmara loro, ka a baar gba ma wa lenε a wō natte.

XXII A sōsōoro nyāna wa kpi naa, ka a malakasi wa de wō chiine tū bin a Abraham sē. Ka a tara sōo 'lo mū wa kpi ka ba ūu wō.

XXIII “A be a kpīisi tēε, ka a ɪ dōoye jie le, ka wō gbā nye Abraham tεεr jaa ka a Lajarusi jāne a wō lōboor.

XXIV Be le wō bōol, 'N sāa Abraham, kaa n nūbaal tū na fō tō a Lajarusi ka wō 'me kōo nū nubir wa 'maan ma jālbir, bojūu a wōnō ma naa ka a būu pō.’

XXV Tiche ka a Abraham 'yer, 'N bie, tter kaa fon dōo be a wεr pō dire nōo, tiche ka a Lajarusi mū dire dōoye, pōpānyā, wō mū dire naa a nōo tiche ka fō mū dire a dōoye.

XXVI A nyā gba ba ɪ yele ε, a bōo kpēε nyā na be a sɪ chara pō, ka a bala na bōoro ika ba yī a ka tū a yī sē kō tōo ε, āsōo jaa kō tōo yī a be tū mū wa a sɪ sē ε.’

XXVII “Ka wō lōb nūu 'yer, 'Yāyāaabile le n sōoro, n sāa, tō a Lajarusi ka wō kul a be a sāa yir,

XXVIII n tara na yeer anūu wō tū kpāa ba ka ba taa ɪre mū wa wa a dōoye nyā pō ε.’

XXIX Ka Abraham 'yer, 'Mosesi nū a Nāanmūn 'ye'yerbe a le ban seb bin ben a ba sē, ba chele a ala ban 'yerε.’

XXX Ka wō 'yer, 'Kai n sāa Abraham, ala ɪ nreε le ir a kūu pō tū 'yer kō ba ban lieb a ba tter.’

XXXI Ka a Abraham 'yer kō wō, 'Ala ɪ ba kō chel a le a Mosesi nū a Nāanmūn 'ye'yerbe na 'yer lieb a ba tter ε, nreε sōo ir kūu pō tū 'yer an ɪn pōro.’”

XVII

I Yesu 'yer kō a wō poturbo, “Yelsi ala na vē ka nreε ɪ bier ben be na wa, tiche nreε 'lo jie an tū wa ben pō'yōo fō pō.

II A ninyune 'lōnō, bala 'mōo nreε lū yool a nyīε pō daa lōb a man kōo pō, ala sa won na vē ka a bōbil banyāna āsōo ɪ bier.

III Yɪ guro yɪ m̄æ, ala ɪ fɔ yebe maal fon d̄ær ḡõ wɔ, 'lo wa de a bɔrfɔ v̄ẽ kɔ wɔ.

IV Ala ɪ a bɪbir b̄õ'yen pɔ le wɔ maal fɔ d̄ær gb̄æ ayopɔi tɪ mɪ lɛb wa a gb̄æ ayopɔi wa de bɔrfɔ, v̄ẽ kɔ wɔ."

V Ka a n̄tõnstɪ 'yer, "Sɪ Soro, p̄ɔɔ sɪ sɔɔfɔ."

VI Ka a Soro 'yer kɔ ba, "Yɪn tara sɔɔfɔ jaa p̄ɔɔr fɪka k̄õk̄õɔ bir, yɪn t̄õɔ 'yer kɔ a tɪkp̄ẽ nȳana, 'V̄õɔ tɪ ba man pɔ, ka wɔ tu a le yɪn 'yer."

VII "Ala ɪ a yɪ ãsɔɔ tara na gb̄ãgb̄aa ka wɔ k̄ɔɔrɔ bɪ ɲmaara piir, 'lo wa yi a t̄õm̄õ jie wa, fon 'yer wɔ naa ɪka wɔ wa j̄ãne di ɔ?"

VIII A ba ɪ fon 'yer wɔ naa, 'Maal a b̄õdiir f̄ɔɔ na fɔ ch̄ɔɔr a fɔ m̄æ wa ara gu ma, ka n di tɪ nȳũ baar ka fɔ mɪ p̄ãa di tɪ nȳũ ɛ."

IX Wɔn puor naa a gb̄ãgb̄aa nȳana wɔn 'ȳõɔ ka wɔ maal bɪ?

X A yɪn mɪ le le, yɪn wa maal ala a jaa N̄ãɲmɪn na 'ȳõɔ yɪ, yɪn 'yer naa, 'Saa s̄ɛn ɛ, gb̄ãgb̄aar le sɪ ɪ na sɪ maal a le na ɪ a sɪ t̄õm̄õ.' "

XI Yesu den a s̄ɔr chiine a Jerusalem, wɔ kp̄ɛn a Samariya nɪ a Galilee chara pɔ.

XII Na wɔ chiine kp̄ɛ a t̄ẽbile ãsɔɔ pɔ, ka a k̄õk̄õn pie tuor wɔ a be. Ba ara na t̄ɛr jaa

XIII tɪ gb̄oolo b̄ɔɔɔ, "Nɪkp̄ẽe Yesu, kaa sɪ nɪbaal."

XIV Wɔn nye ba a le, na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ chen tɪ wiil a yɪ m̄æ kɔ a Juu nɪbe b̄ɔɔrlorbo." Ban chen a le, ka a ɪ ba sa naa.

XV A ba ãsɔɔ na nye ka a ɪ wɔ sa naa, wɔ lɛb wa de nek̄p̄ẽ na wɔ p̄ɛrɛ nɪ N̄ãɲmɪn.

XVI Wɔ lon kpa a Yesu gb̄æ par tɪ puor wɔ, Samariya le wɔ yi.

XVII Ka a Yesu s̄ɔɔr, "A ba ɪ pie le sa ɛ? Ka nyɛnɛ a pie forbir be?"

XVIII ɪsɔɔ jaa ba lɛb wa ɪka wɔ wa puor N̄ãɲmɪn ȳãan ka a s̄ãan nȳã ba le ɛ."

XIX Tɪ p̄ãa 'yer kɔ wɔ, "ɪr kulo, a fɔ sɔɔfɔ sa fɔ naa."

XX A Faraseemɪne le s̄ɔɔr naa Yesu ɪka dabor le a N̄ãɲmɪn n̄ãal̄õ na wa, ka a Yesu 'yer, "N̄ãɲmɪn n̄ãal̄õ k̄õ wa ka ba b̄õɔn ɛ.

XXI Bɪ ka nɪbe 'yer, yɪ nye wɔ ka, bɪ yɪ nye wɔ kasen, boj̄ũ N̄ãɲmɪn n̄ãal̄õ ben a yɪ pɔ."

XXII Tɪ p̄ãa 'yer kɔ a poturbo, "S̄õɔ k̄õɔ waara na a yɪn wa b̄ɔɔrɔ ɪka yɪ nye a maa Nɪsaal Bie nɪ nɪbir, tɪche yɪ k̄õ nye ma ɛ.

XXIII Nɪbe na 'yer yɪ naa, 'Kasen le wɔ be,' bɪ 'Ka le wɔ be.' Yɪ taa ɪrɛ wa joro turo ba chiine be ɛ.

XXIV A maa Nɪsaal Bie bɪbir na kaara naa fɪka a saa na ma nyɪr a saaju yi a l̄õboor nȳã tɪ gbem a l̄õboor ãsɔɔ.

XXV Tɪche ɪn den nie di d̄ɔɔye ye le yɔɔ jaa pɔ, ka a dɪna nɪbe t̄ɔr ma.

XXVI "Le an d̄õɔ kaara a Nowa s̄õɔ, le mɪ le an kaara a maa Nɪsaal Bie s̄õɔ.

XXVII Nɪbe dire naa na ba nyuro ka d̄ɔɔr nɪ p̄ɔɔɔ kulo taa, tɪ t̄ãn a bɪbir 'lo a Nowa na kp̄ɛ a gbor kp̄ẽe pɔ, ka a k̄õɔ paal wa s̄õɔ ba jaa bar.

XXVIII "Le mɪ le a kaara a Lotɪ s̄õɔ, nɪbe dire naa, na ba nyuro, na ba daara lɛb daara, na ba b̄ɔrɔ na ba m̄ɪrɛ nɪ yie.

XXIX Tɪche a bɪbir 'lo a Lotɪ nɪ wa yi a Sodom b̄ũ nɪ koslɪrstɪ yɪn saaju lo p̄ɔɔ a nɪbe ka ba jaa kpi.

XXX Le le a maa Nɪsaal Bie bɪbir mɪ na kaara.

XXXI "A bɪbir 'l̄õn̄õ, nɪrɛ na be a wɔ gar ju, ka a wɔ bonstɪ be a die pɔ, wɔ k̄õ suu tɪ de ɛ. Le mɪ le nɪrɛ na be puor pɔ k̄õ kul tɪ de bon ɛ.

XXXII Yı tier a Lotı pɔɔ.

XXXIII İsoɔ jaa na bɔɔɔɔ ıka wɔ faa a wa nyevɔr na bɔr wɔ naa, nıre 'lo na lob a wɔ nyevɔr bar, won tara wɔ naa.

XXXIV "N 'yere na kɔɔɔ yı ıka a tāsɔɔ 'lɔnɔ, nıbe ayi na gān gaa jie, ka a Nāanmın wa de bō'yen ti che bō'yen bar.

XXXV Ka a pɔɔɔ ayi nıene jɔ, ka a Nāanmın de bō'yen ti che bō'yen bar.

XXXVI Dɔɔr ayi mı na ben puo pɔ, ka a Nāanmın wa de āsɔɔ ti che bō'yen bar."

XXXVII Ka ba sɔɔr wɔ, "Sı Soro, nyıne?" Ka wɔ 'yer, "Jie bōkūu na be, be le sɔdumɔstı ma loro."

XVIII

I Yesu pāa lob sokpa kɔ a wɔ poturbo na wɔ wiil ba a le ban na sɔɔɔ Nāanmın taa baala ε.

II Wɔ 'yer naa, "A tēe kɔɔ pɔ, 'yer tɔɔɔ kɔɔ dɔɔ be be, waa joro Nāanmın dābāe ε, waa mı kaara nıre nıbaal ε.

III Ka a pɔɔ kɔɔr kɔɔ mı be be a tēe pɔ, na wɔ ma waara a wɔ sē wa 'yere, "Yer faa ma a n sān sɔɔ sē."

IV Bojūu, gbēe anmıne jaa le wɔ ma tor, ti wa 'yer kɔ wɔ māe, 'N gba ba joro Nāanmın dābāe ε, bıı kaara nıre nıbaal le.

V Tıche bojūu, a pɔɔ kɔɔr nyāna na yɔɔɔ dɔɔnɔ ma, ın tɔɔr a wɔ 'yer kɔ wɔ ka wɔ ta yɔɔɔ bala ma ε."

VI Ka a Soro 'yer, "Yı nye le a 'yer tɔɔr filefile nyā na 'yer.

VII Nāanmın mı kō 'yer faa a wɔ nı-ırsı na kōnɔ kɔɔ wɔ mɔtɔɔ nı tāsɔɔ jaa ε? Bıı won lıere ban bara?"

VIII N 'yere na kɔɔɔ yı ıka Nāanmın na tɔɔr a ba 'yer fɔɔ jaa kɔ ba. A ma Nısaal Bie wa lıeb wa a wer pɔ, ın nyen nıbe ka ba tara sɔɔfɔ ɔ?"

IX Yesu le lob sokpa de man a nıbe bamıne na tier ıka ba ın nıtorstı ti kaara a ba taaba pɔɔ.

X "Nıbe ayi le dɔɔ do a Nāanmın puorfɔ yir ıka ba ti sɔɔr Nāanmın. İsoɔ ın Farasee nıre, ka a āsɔɔ mı ı lɔpodiere.

XI Ka a Farasee nıre 'lo ır ara, ti sɔɔɔ a Nāanmın 'yere nı, 'Nāanmın n puor fon yāan, nı ın ba kaara a nıbe bamıne kaar ε, nıfarba, tɔdetɔnbɔ, sēsēnbe, bıı a lɔpodiere nyā kaar gba ε.

XII Maa 'lo, n ma gal kō gbēe ayi daa jaa pɔ, n bonstı pie jaa pɔ, n ma ır naa a bō'yen."

XIII Tıche ka a lɔpodiere 'lo mı ara tēer jaa na wɔ 'wor nuur, waa 'la dɔɔ kaa saaju ε, ti na wɔ 'yer, 'Nāanmın kaa n nıbaal, yelbe-ıre le n ı."

XIV A lɔpodiere nyā yele tor naa a Nāanmın sē, ka wɔ lıeb kul gar, a Farasee nıre 'lo. Bojūu nıre jaa na 'mɔɔɔ wɔ māe saaju, Nāanmın na sıir wɔ naa, ti nıre nyā mı na sıir a wɔ māe, Nāanmın na 'mɔɔ won saaju."

XV Nıbe dɔɔ waara nı bibıbil a Yesu sē ıka wɔ sıır ba, ka a poturbo na nyē a le na ba mıı 'yɔɔ ba.

XVI Tıche ka a Yesu bɔɔl a bibıir ka ba wa a wɔ sē, ka wɔ 'yer, "Yı bar a bibıir sɔr ka ba wa a n sē, na yı ta nımaa ba sɔr ε, bojūu banyāna taaba le so a Nāanmın nāalɔɔ.

XVII Yelmāe le n 'yere kɔɔ yı, āsɔɔ jaa ba wa de a Nāanmın nāalɔɔ nıtāa a bibıbile nyāna kaar ε, wɔ kō tɔɔ kpe be ε."

XVIII A nıdiere kɔɔ sɔɔr a Yesu, "Wıwiilsɔ, bo le ın ı naa nye nyevɔr na ba tara baarfɔ ε?"

XIX Ka a Yesu s̄oor w̄o, “B̄aa 'ȳōō l̄e f̄o b̄ool ma n̄is̄ō? N̄ure jaa ba ı n̄is̄ō ka N̄āan̄m̄ın t̄ee ba l̄e ε.

XX F̄o b̄ōō naa a N̄āan̄m̄ın N̄ee. Taa s̄ēne ε, taa kor̄o n̄ure ε, taa juro ε, taa ηmaa jir kara 'ȳōō n̄ure ε, na f̄o 'ȳōōn̄ō a f̄o s̄āa n̄ı a f̄o ma.” (*A Yifo Ḡān 20:12-16*)

XXI Ka a daba 'yer, “A anȳāna a jaa l̄e n̄ turo a n̄ bile s̄ōō wa t̄ān d̄ına.”

XXII Yesu na w̄ō a n̄it̄ō ka w̄o 'yer k̄o w̄o, “A che fon yelb̄ō'yen, t̄ı da a f̄o bons̄ı a jaa, de p̄ō n̄ōn̄ d̄ēme ka a f̄o tara bomo be a saaju, t̄ı na f̄o p̄āa wa turo ma.”

XXIII A daba na w̄ō a n̄it̄ō w̄o p̄ōō s̄ōō naa, boj̄ūu tara s̄ōō l̄e w̄o ı.

XXIV Yesu kaa won t̄ı 'yer, “An ın kp̄ēō a tara s̄ōō na kpe N̄āan̄m̄ın n̄āal̄ōō p̄ō.

XXV S̄ıre jaa l̄e, an ın k̄ōm̄ōk̄ōm̄ō nȳōōma na kpe kparp̄ıi b̄ōō p̄ō, gar tara s̄ōō na kpe N̄āan̄m̄ın n̄āal̄ōō p̄ō.”

XXVI Ka a bala na w̄ō a n̄it̄ō s̄oor a Yesu, “An l̄e na p̄āa nye faaf̄o?”

XXVII Ka a Yesu 'yer, “Ala na ı tuo n̄ure s̄ē, N̄āan̄m̄ın s̄ē ye l̄e jaa ba ı tuo ε.”

XXVIII A Pita 'yer k̄o w̄o, “S̄ın bar bons̄ı a jaa, t̄ı wa turo f̄o.”

XXIX Ka a Yesu 'yer k̄o ba, “Yelm̄āe l̄e n̄ 'yere kor̄o ȳı, n̄ure na bar a w̄o ȳı, b̄ı p̄ōō, b̄ı yeer, b̄ı a w̄o s̄āa naa ma, b̄ı bibiir a N̄āan̄m̄ın n̄āal̄ōō j̄ūu,

XXX won nyen d̄ool taa a d̄ına n̄ı daar k̄ōō na wa l̄ōōn̄ nyev̄or na ba tara baarf̄o ε.”

XXXI Yesu t̄ōōn̄ a Pie n̄ı Ayi yin ch̄ēch̄ē, t̄ı 'yer k̄o ba, “S̄ı ben duoro a Jerusalem, ala a jaa a N̄āan̄m̄ın 'ye'yerbe na seb 'yer a maa N̄ısaal Bie 'yer, an t̄ı ı naa.

XXXII Ban t̄ı nȳōō man k̄o a n̄ıbe bala na ba ı a Juu n̄ıbe ε, ka ba la ma, t̄oro ma, na ba chir nataar 'ȳōō ma, na ba ge ma, t̄ı k̄o ma.

XXXIII Ka a ber ata daar ka n̄ ır ı v̄or go.”

XXXIV A poturbo ba b̄ōō a anȳāna won 'yer par b̄āl̄āa jaa ε. A liin ba jaa, baa b̄ōō a ala won 'yere ε.

XXXV Yesu na wa gb̄oro a Jeriko, j̄ōō j̄ēn be a s̄or k̄ōkoor na w̄o s̄ōoro.

XXXVI W̄on wa w̄ō a n̄ıȳōō na chiine tala, a w̄o s̄oro, ıka bo l̄e ıre.

XXXVII Ka ba 'yer k̄o w̄o, “Yesu na ȳı Najaretı l̄e tala.”

XXXVIII A w̄o gb̄oolo, “Yesu, David Bidaba, kaa a n̄ n̄ıbaal.”

XXXIX Ka a bala na de a nie t̄ān w̄o 'yere p̄ōō a n̄ee, t̄ıche ka w̄o chene gb̄oolo b̄oolo, “Yesu, David Bidaba, kaa n̄ n̄ıbaal.”

XL Ka Yesu t̄ee ara t̄ı 'yer ıka ba tara a daba waan. L̄e a j̄ōō na wa gb̄or a Yesu ka w̄o s̄oor w̄o,

XLI “Bo l̄e f̄o b̄ōōōō ıka n̄ ı k̄o f̄o?” Ka a j̄ōō 'yer, “N̄ Soro n̄ b̄ōōōō naa ıka n̄ nyere.”

XLII Ka a Yesu 'yer, “Nyere a f̄o s̄ōōf̄o sa f̄o naa.”

XLIII Ajienaa ka a ı w̄o nyere naa, na w̄o d̄āna N̄āan̄m̄ın turo n̄ı a Yesu. A n̄ıbe ba jaa na wa nye a l̄e, ba m̄ı d̄āna naa a N̄āan̄m̄ın.

XIX

I Yesu kp̄ēn a Jeriko t̄ee p̄ō tala.

II Ka a daba k̄ōō be be ban b̄oolo Jakiyas, 'l̄o l̄e ı a l̄ōpodierbe n̄ıkp̄ēe na w̄o ı tara s̄ōō.

III W̄o b̄ōōōō naa ıka w̄o nye Yesu n̄ı n̄ıbir, t̄ıche ka a n̄ıbe waa, a w̄o k̄ō t̄ōō nye w̄o ε, boj̄ūu n̄ıηmaa l̄e w̄o ı.

IV Be le wo de nie jo chen ti do kōkōō tɛ ju ɪka wo nye a Yesu an ɪ a be le wo tu tala.

V Yesu na wa ta a tɛ pīlem, wo dōon bōol wo, “Jakiyas wa suu fōo, a fɔ yir le ɪn gā dīna.”

VI Ka a Jakiyas suu fōo jaa na wo tuor de a Yesu ni pɔpɛl.

VII A nɔbɛ ba jaa nyen a le na ba piel hūhūnō 'yerɛ, “Wo ben na ti kpe a yelbe-ɪrɛ nyāna sāan.”

VIII Tiche ka a Jakiyas ir ara ti 'yer kɔ a Yesu, “Nye n Soro, ɪn pō naa a n bōtarɪ n̄maa, naa kɔ a nōn dēme, ala ɪ n mɪ fɔl nɪrɛ jaa bon, ɪn yab a le dōol gbɛɛ anaar.”

IX A Yesu 'yer kɔ wo, “Dīna faafɔ wan a yir nyā pɔ, bojūu a daba nyā mɪ ɪn a Abraham bie.

X Bojūu a maa Nɪsaal Bie wa naa ɪka n wa bɔ na n faa a bala na bɔr.”

XI Ban chele a anyāna ka wo lob sɔkpa kɔ ba, bojūu ba gbɔrɔ naa a Jerusalem ka nɔbɛ tɪɛr ɪka a Nāan̄mɪn nāalōo na tōon daa yi ajenaa.

XII Wo 'yer kɔ ba, “Nābie āsɔɔ le ir na chen a tētɛɛr āsɔɔ ka ba ti su wo nāa, ka wo lɛb wa.

XIII Na wo bōol a wo gbāgbaar pie na wo de a selbie pie na wo kɔ ba ti 'yer, 'Yɪ de a libie anyāna tōnō nɪ, wa tān a sōo 'lo ɪn na lɛb wa.’

XIV Tiche ka a wo tēe dēme 'laar wo, ir nɔbɛ tō won chen baar ka ba ti 'yer ɪka, 'Baa bɔrɔ a daba nyā ɪka wo wa ɪ a ba nāa ɛ.’

XV “Wo din a nāa na wo lɛb wa a wo tēe, wo wa tōn bōol a wo gbāgbaar bala won kɔ a libie ka ba wa a wo sɔr kaa a le ban tōn a libie.

XVI A 'lo na de nie wa 'yer naa, 'Nɪkpɛɛ, a fɔ libir dōon pie dōol.’

XVII Ka a nɪkpɛɛ 'yer, 'Fɔ maal vɪla fun ben tara yelmāɛ nɪ a bōbɪle nyā, ɪn vɛ naa ka fɔ kaara tɛn pie.’

XVIII A ayi sɔɔ wa 'yer, 'Nɪkpɛɛ, a fɔ libir mɪ dōon anūu dōol.’

XIX Ka a wo nɪkpɛɛ 'yer, 'Mɪ kaara tɛn anūu.’

XX “Ka ata sɔɔ mɪ wa 'yer, 'Nɪkpɛɛ nye a fɔ libir ɪn lū 'yōo fɔbaa pɔ bin.

XXI N joro fun dābāɛ, bojūu a fɔ yele kpɛmɛ naa. Fɔ ma den a jie 'lo fun ba bin ɛ, na fɔ n̄ma a jie 'lo fun ba bɔr ɛ.’

XXII Ka a wo nɪkpɛɛ 'yer, 'A fɔ nɛɛ 'yerbie le ɪn de tōor a fɔ 'yer, gbāgbadɛɛr le fɔ ɪ. Fōo māɛ bōon naa ɪka a n yele kpɛmɛ naa, ma de a be ɪn ba bin ɛ, na n ma n̄mara a jie 'lo ɪn ba bɔr ɛ.

XXIII Bo le so ka faa de a n libir ti 'yōo a be a libie binfo jie ɛ, ɪn ben ta wa, n kō naa de ka bon dōol ɛ?’

XXIV Tɪ pāa 'yer kɔ a bala na ara a be, 'Yɪ faa a libir 'lo a wo sɛ, na yɪ kɔ a 'lo na tara a libie pie.’

XXV Ka ba 'yer, 'Nɪkpɛɛ, pie le wo tara.’

XXVI Wo 'yer naa, 'N 'yerɛ yɪ naa ɪka nɪrɛ 'lo na tara won le nyen dōol, tiche nɪrɛ 'lo na ba tara ɛ, ti tara bālāa ban den a bālāa ala.

XXVII Tiche a n dōdōmɛ bala na ba bɔrɔ ma ɪka n ɪ a ba nāa ɛ, yɪ nyɔɔr ba waan wa kɔ a ka a n niem.’ ”

XXVIII Yesu na 'yer a anyāna baar wo de ban nie ka ba duoro a Jerusalem.

XXIX A le won wa gbɔrɔ a Betefagɪ nɪ a Betanɪ, tōo ben be ka ba bōolo Olive Tur Tōo, wo tō naa a wo poturbo ayi ti 'yer kɔ ba.

XXX “Yɪ chen a tēbile 'lo a yɪ niem, yɪn wa kpɪɛɛ a tēɛ pɔ yɪn nyen bōpɔlbɪle ban lū, baa do wo jaa sɛrɛ ɛ, yɪ for wo waan.

XXXI Ala ɪ nɪrɛ wa sɔr yɪ naa, 'N̄mɪnɛ a yɪ foro a bōpɔlbɪle?’ Yɪ 'yer wo, 'A sɪ Soro le bɔrɔ wo.’ ”

XXXII A bala won tō chen ti nye a le ne won 'yer ba.

XXXIII Ban wa foro a bōpōlbile, a bōpōlbile dēme suor ba naa, “Ŋmune a yi foro a bōpōlbile?”

XXXIV A ba 'yer, “A si Soro le buoro wo.”

XXXV Ba waan naa a bōpōlbile wa ko a Yesu, na ba 'yer a ba foor dool a bōpōlbile ju, ti nyoo a Yesu ka wo do jāne.

XXXVI A le won chiine, le mi le a nibe 'yere a foor den a sor.

XXXVII Won chen wa gburo a jie a sor na suu a Olive Tur Tōo ju, a nyoo bala na turo wo piel chile ni nekpēe na ba peere Nāanmın a ne'maa tōmō ala a jaa ban nye jūu.

XXXVIII “Nāanmın wo sōo a nāa 'lo won tō! (Yiel Gān 118:26) Nyā'maar ben a saaju, ka a tur be a saaju jaa saaju.”

XXXIX Ka a Faraseemune na be a nyoo bala po, 'yer ko a Yesu, “Wiwile tān a fu poturbo a ba bar a gōn.”

XL A Yesu 'yer ko ba, “Ala i ba bar a gōn, kostbe na puoro naa gōmō.”

XLI Yesu na wa tara a Jerusalem na wo nye a tee wo kōn ko wo,

XLII ti 'yer, “Ala i a fōo, fōo gba ta bōo a bon 'lo a dina bibir ni taa waan nyā'maar, tiche a sool naa a fu sē.”

XLIII A bibir na wa vie yi naa, ka a yi dōdēme wa jilō yi guor guor a jie wo jaa.

XLIV Ban neb yin ŋmer ni a yi bibiir ni a yi tee ba kō wa bar kosir ka wo dool wo to ju e, bojūu yaa ter to a sōo a Nāanmın na waara a yi sē e.”

XLV Wo pāa ti kpe naa a Nāanmın puorfo yir bechaar po na wo piel dire a bala na daara bara.

XLVI Na wo 'yer ko ba, “A seb a Nāanmın gān po ūka, ‘A n yir na i naa a puorfo jie,’ (Isaiya 56:7) tiche ka a yin maal wo a ‘nānyisi soolfo jie.’ ” (Jeremiya 7:11)

XLVII Bibir jaa le wo wile ba be a Nāanmın puorfo yir, tiche ka a Juu nibe buoro nibe ni a Mosesi Neē wiwiilbe ni a nibe buoro a wo kofu.

XLVIII Tiche baa bōo le ban na i e, bojūu nibe ba jaa 'yōon toor chele a wo 'yer.

XX

I A bibir āsoo Yesu ben a Nāanmın puorfo yir bechaar po, wile a nibe 'yere a Nāanmın 'yer nōo koro ba. Ka a Juu nibe buorlo nibe ni a Mosesi Neē wiwiilbe ni a nibe wa a wo sē.

II Na ba suor wo, “Yer ko si a jie fun nye a sor maala ni a anyāna, an ko fu a sor nyā?”

III Ka a Yesu mi 'yer, “N tara na suorfo na suor yi.

IV A Joon na dōo suoro a nibe a Nāanmın kōo an le 'yōo wo, Nāanmın le 'yōo bu nre le 'yōo wo?”

V A ba heb guor taa 'yere, “Ala i si ben 'yer ūka Nāanmın le 'yōo wo, won heb suor si, ŋmune a saa soo de wo e?”

VI Tiche sin mi 'yer ūka nre le 'yōo wo, a nibe ba jaa na lob sin ni kostbe, bojūu ba jaa soon de ūka Nāanmın 'ye'yere le wo i.”

VII Be le a ba 'yer, “Saa bōo a jie an yi e.”

VIII A Yesu mi 'yer ko ba, “N mi kō 'yer ko yi a jie in nye a sor maala ni a anyāna e.”

IX Yesu chene na 'yere ni a nibe na wo lob a sokpa nyā ko ba, “Daba le bor a tiwōnsi de ko tōtōnbo a ba kaara, ti yo chen teer na wo ti kor be jaa.

X Ka a tɛr wōmō mōofo sōo wa ta ka wo ir a tōtōnō āsuo tō a bala na kaara wo a puo ka ba pɔr a wōmō amune tɛr. Tiche ka a nibe bala nme wo bar ka wo kul nūjaal.

XI Ka wo le tō a tōtōnō āsuo go, tiche a 'lo mi ba le nme nme naa ti tu tu wo bar, ka wo mi lieb kul a nūjaala.

XII Ka wo le maal tō a ata suo ka ba nme a 'lo 'yōo baal 'moo lob bar a yōo.

XIII “A puo suo pāa 'yer, 'Nɛmune le in i? In tōn a n bidanōnaa amune sē ban jo won vī.’

XIV Tiche a tōtōnbo na wa nye a bidaba na waara a ba guor taa 'yer, 'Nyā le i a bōdire, yi i a si ko wo bar ti de a bonsi.’

XV Na ba nyoo wo yu yin a puo kōkoor na ba ti ku wo. Bo le a puo suo na wa i a nibe banyāna?

XVI Won wa ko naa a nibe banyāna bar, ti de a puo ko nyor.” Le a nibe na wa wō a 'yerbir nyā a ba 'yer, “A kō tōo i a le ε.”

XVII Ka a Yesu kaa ba a le a tātɛ ti suor, “Ala i a kō i a le ε, a par ni bo an seb a Nāanmɛn gān pɔ ũka, ‘A kōsir 'lo a mɛmɛrbe na tor le i a kōsir ju?’ *(Yiel Gān 118:22)*

XVIII Tsuo jaa wa lo a kōsir nyā ju na kar kara, tiche 'lo mi wa lo dib āsuo won pɔpɔr wo naa.”

XIX Ka a Mosesi nēe wiwiilbe ni a Juu nibe bōorlo nibeere kaara sɔr 'lo ban na tu nyoo wo fɔo, bojūu ba bōon naa ũka bala le wo lob a sokpa gheb, tiche na ba joro a nibe dābāe.

XX Ba joro naa Yesu, na ba ir nibe tō ka ba ti maala fika nison ti joro wo. Ba bōoro naa ũka ba wō a wo nēe 'yerbie de nyoon wo 'yōo kpēo suo nūu pɔ, na i a paal nɛkpēe.

XXI A neber nibe banyāna suor wo naa, “Wiwile si bōo naa ũka fu ma 'yer naa na fo wiil a le na tor, faa 'yōonō nibe gar taa ε, tiche na fo wile a nibe Nāanmɛn sɔr ni yelmāe.

XXII Sor ben be a sun yab a lōpo ko a Nākpēe Siisa bi sɔr ba be be ε?”

XXIII Yesu nyen a ba yē na wo 'yer ko ba,

XXIV “Yi wiil ma a libikur. An ju nmaa ni a wo yuor le be be?”

XXV A ba 'yer, “A Nākpēe Siisa le.” A wo 'yer ko ba. “Yi ko a Nākpēe Siisa a ala na i a Nākpēe Siisa bon na yi mi de a ala na i a Nāanmɛn bon mi ko a Nāanmɛn.”

XXVI Ba ber won a nēe faa a anyāna won 'yer a chāsara, ka nēer 'maa ba ni a 'yer nyāna won 'yer, a ba i gbulo gbulo.

XXVII A Saduseemune na 'yer ũka a kūu pɔ irfo ba be be ε, bamune wan a Yesu sē wa suor wo.

XXVIII “Wiwile, Mosesi seb 'yōo a wo gān pɔ ko si ũka, ala i daba kul pɔo na wo wa kpi, tiche ka a pɔo ba dɔo bie ε, a yebe wo de a pɔo koor kul na wo dɔo bie ko a yebe.

XXIX Yeer ayopōi le dɔo be be, ka a ba kpēe kul pɔo na wo kpi, ti baa dɔo bie ε.

XXX Ka a wo turo

XXXI ni a ata suo mi kul a pɔo, ti kpi, le a yeer ayopōi bala mi, kul a pɔo ti kpi baa dɔo bie ε.

XXXII A baaraa jaa ka a pɔo mi kpi.

XXXIII An be a le, bala wa ir a kũu pɔ, buor sɔɔ pɔɔ le won ɪ, an ɪ ba jaa ayopɔi kul wɔ naa?"

XXXIV A Yesu 'yer kɔ ba, "Nɪbe na be ka a wer pɔ, kulo nɪ taa.

XXXV Tɪche a bala na seen na ir a kũu pɔ a bubir 'lo, bala ba kulo taa ɛ.

XXXVI Bala kɔ le kpi go ɛ, ntãa le a malakasi na ba kpire ɛ. Ba ɪ naa Nãanɲmɪn bibiir an ɪ bala le ɪ a kũu pɔ irfɔ bibiir.

XXXVII A kũu pɔ irfɔ, Mosesi mɪ wiil sɪ naa ɪka a ɪn yelmãe a le won seb a wɔ gãn pɔ, a Nãanɲmɪn na 'yere nɪ wɔ a tibile na 'lure a bũu, ka wɔ seb ɪka Nãanɲmɪn bɔɔl wɔ mãe, Abraham, Isaaki nɪ a Jekɔb Nãanɲmɪn. (*A Yifo Gãn 3:6*)

XXXVIII Waa ɪ kũn Nãanɲmɪn ɛ, tiche wɔ ɪn a vɔe Nãanɲmɪn a wɔ 'yɔɔ le ba jaa ɪ vɔe."

XXXIX Ka a Mosesi nɛɛ wiwiilbe bamune 'yer, "Wiwile, fɔ 'yer vɪla."

XL Nɪre jaa ba le 'la sɔɔr wɔ go ɛ.

XLI Yesu pãa sɔɔr ba naa, "Nɲmɪne le a ɪ ka a nɪbe 'yere ɪka a Kɪrɪstɔ ɪn a Nãa David Bidaba?"

XLII A Nãa David mãe 'yer a wɔ yiel gãn pɔ, 'A n Soro Nãanɲmɪn 'yer kɔ a n Soro nyã won ir, "Jãne a n nũsɔɔ jie,

XLIII ka n wa de a fɔ dɔdɛme bin a fɔ gbɛɛ pɪlem." ' (*Yiel Gãn 110:1*)

XLIV A Nãa David bɔɔl wɔ naa a wɔ Soro, nɲmɪne won le ure wa ɪ a wɔ bie?"

XLV A nɪbe na chele a le won 'yere, ka Yesu 'yer kɔ a poturbo.

XLVI "Yɪ gu yɪ mãe a Mosesi nɛɛ wiwiilbe 'yɔɔ. Ba nũ naa fuu vɛɛstɔ sufo, na ba nũ ɪka ba puoro ba a dar pɔ. A ba lɔɔfo yie a niem le ba ma jãne na ba jãne a jibere jie bala wa lɔɔ dire.

XLVII Bala le ma fɔlo a pɔɔ kɔɛ yie na ba ma sɔɔr Nãanɲmɪn kor bɔɔrɔ ɪka a nɪbe ba kaara ba. Ban nyen ge dɛɛr."

XXI

I Yesu dɔɔn kaa nyɛ a tara dɛme na 'yɔɔnɔ a ba libie be a Nãanɲmɪn puorfɔ yir.

II Wɔ nyen pɔɔ kɔɔr nɔɔ sɔɔ mɪ na 'yɔɔ kɔbstɔ ayi.

III A Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmãe le n 'yere kɔrɔ yɪ ɪka a pɔɔ kɔɔr nɔɔ sɔɔ nyã 'yɔɔn gar ba jaa.

IV A nɪbe banyãna ma ir 'yɔɔ tɪ che a libie amune, tiche a pɔɔ nyã bon jaa won tara le wɔ de 'yɔɔ."

V A Yesu poturbo bamune 'yere na a le ban maal a Nãanɲmɪn puorfɔ yir nɪ a kɔstɪ vɪɛlstɪ, nɪ a kɔfɔstɪ ban kɔ Nãanɲmɪn. Tiche ka Yesu 'yer kɔ ba,

VI "A kɔstɪbe anyãna yɪn nyɛ a kana, sɔɔ waara naa, ãsɔɔ jaa kɔ dɔɔl a wɔ to ju ɛ, a jaa na wel gã tɛe."

VII Ka ba sɔɔr wɔ, "Wiwile, dabor le an ɪ? Bo le na ɪ a jãne ala wa bɔɔrɔ a ɪfo?"

VIII A wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ gu yɪ mãe ka nɪre taa bel yɪ ɛ. Bojũu nɪyɔɔ le na de a n yuor waan wa 'yere ɪka, 'Maa le ba ɪ, 'ka a ɪ, 'Sɔɔ gbɔr naa.' Yɪ taa turo ba ɛ.

IX Yɪn wa wɔ jɛɛr nɪ faa taa, yɪ ta vɛ ka dãbãe kpe yɪ ɛ. A anyãna le na de nie wa, tiche a ba ɪ a baarfɔ le ɛ."

X Tɪ pãa 'yer kɔ ba, "Nɪbe na ir tɪ jɛɛr nɪ a tɛe ãsɔɔ nɪbe, ka a nãmune mɪ ir jɛɛre taa.

XI A tēe na mur naa a jie wɔ jaa ka a kɔ lo ka a baal dɛbɛ de jiir a jaa ka a dābāe ni jāne yi saaju.

XII “Sere tiche ka anyāna na wa ɪ ban ge yi naa, na ba nyɔɔr yi chiin a lɔɔfo jiir na ba fir yi chiin ti pɔɔ. Ban fir yin chiin a nāmune yie ni a paal nɔbere jie a n yuor jūu.

XIII A anyāna na kɔ yin sɔr ka yi di a n dāaste kɔ ba.

XIV Tiche yi ta ɪ ka a ɪ yi tiere a le yin na ti 'yer faa yi māe ε.

XV Bojūu maa le na kɔ yi a 'yer ni a yɛ ka a yi sāma dēme kɔ tɔɔ nye jie chir yi ε.

XVI A yi sāmune ni a yi mamune, yer ni a yi bal nɔbe ni a yi barmune na gar 'yɔɔ yi ka ba kɔ a yi bamune.

XVII Nɔbe ba jaa na 'laar yi naa a maa jūu.

XVIII Tiche a yi jukɔɔlbir kɔ wa we ε.

XIX Yin chene sɔɔ Nāanmun ni yelmāe yin faan yi māe.

XX “Yin wa nye a sojasi a ba wa ηmaa jilɔ a Jerusalem, yi bɔɔ ɪka a wo welfo gbɔr jaa yɛyɛ.

XXI Ka a bala na pāa be a Judiya ba joro duoro a tɔn jur. A bala mi na be a a Jerusalem tēe pɔ, yi joro yire, ka a bala mi na be a tēe kɔkooor ba ta le kpe a tēe pɔ go ε.

XXII A sɔɔ nyāna le a Nāanmun na kpāa a Isiral nɔbe, a kpāafɔ nyā na ɪn a le ban seb a Nāanmun gān pɔ.

XXIII A bɔbir nyā na ɪn wɔm kɔ a pɔɔ pɔɔr ni a bipule dēme, dɔɔye kpɛɛ na ben a wer pɔ, bojūu Nāanmun suur le dire a wo nɔbe.

XXIV Sɔkpɛɛ le ban kon ba, ti nyɔɔr ba nɔpɔɔrsɪ kaar kɔ a paalsɪ. Ka a bala na ba ɪ a juu nɔbe na neere naa a Jerusalem wa ti tān a sɔɔ 'lo a Nāanmun na 'yɔɔ kɔ ba.

XXV “Yin nyen jānsɪ a mɔtɔɔ pɔ, ηmera pɔ ni a ηmerbie pɔ. Tuo na pɔɔn nɔbɔrɔ jaa na be ka wer ju, ka dābāe kpe a nɔbe, a man kpɛɛ kɔɔ na kara na a ɔɔrɔ.

XXVI Dābāe nyā na vɛ naa ka a nɔbe pel, bojūu ba bɔɔn naa a dɔɔye nyā na waara a wer pɔ, a saaju bomo a jaa na dɔɔnɔ naa.

XXVII A daar 'lɔnɔ le ban nye a maa Nɪsaal Bie na yi a julɔjuur pɔ, waara ni a kpɛɔ ni a tur kpɛɛ.

XXVIII A yele anyāna wa ɪre, yi ir ara ti jeer a yi jur, bojūu a yi faafɔ gbɔrɔ naa.”

XXIX Sɔkpa nyā le a Yesu lob kɔ ba, na wa 'yer, “Yi kaa a pɔlpɔl tiε ni a tur a jaa.

XXX Yin wa nye ka a tɔɔrɔ a vaar yi ma bɔɔn naa ɪka tɔl tara naa.

XXXI A le mi le, yin wa nye a yelsɪ anyāna ka a ɪre, yi bɔɔn ɪka a Nāanmun nāalɔɔ gbɔr naa.

XXXII “Yelmāe jaa le n 'yere korɔ yi ɪka nɪsaal jaa kɔ kpi baar ε, tiche ka a yelsɪ anyāna ɪ ε.

XXXIII A saaju ni a tēe, a jaa na wa baaraa, tiche a maa 'yerbie kɔ wa baar ε.

XXXIV “Yi guro yi māe, ka a yi nyāa taa pɔɔ ε, ni dāa kuolfo ni a āgān nyā bɔbɔrsɪ ka a bɔbir nyā taa wa dūu yi fika chebaa na teb ε.

XXXV Bojūu a le na ɪ ɪn na wa, pɔɔn nɪre jaa na be ka a wer nyā pɔ.

XXXVI Yi kaara na yi sɔɔrɔ Nāanmun, na yi tɔɔ jo yi a ala a jaa na wa wa ɪ pɔ, na yin tɔɔ ara a maa Nɪsaal Bie niem.”

XXXVII A Yesu ma wile naa a nɔbe be a Nāanɔmun puorfo yir, tɔche ka a tāsɔɔ ka wɔ ma do a tɔɔ 'lo ban bɔɔlo a Olive Tɔr Tɔɔ ti gā a be.

XXXVIII Ka a nɔbe ma chene nɔmaa ir a bibio wa be a Nāanɔmun puorfo yir ɔka ba wa chel a wɔ 'yer.

XXII

I A Paanɔkɔo Lɔɔfo ban bɔɔlo a Gɔl Bar Difo gbɔɔ naa.

II Ka a Juu nɔbe bɔɔrlo nɔbere ni a Mosesi Nee wiwiilbe bɔɔɔ sɔr 'lo ban na tu nyɔɔ a Yesu jaa jom, bojūu ba joro naa a nɔbe dābāe.

III Ka a Satan pāa kpe a Judas na yi a Isikariyot na ɔ a nɔtɔnsɔ pie ni ayi āsɔɔ.

IV Wɔ ir chen a bɔɔrlo nɔbere ni a Nāanɔmun puorfo yir gugurbo sē, ka ba ti man taa le won na ɔ, ka ba nyɔɔ a Yesu.

V Ba pɔɔ pel naa ka ba sɔɔ ɔka ban kɔ wɔ naa libie.

VI Judas sɔɔ naa na wɔ kaara bɔɔɔ sɔr 'lo won na nyɔɔ a Yesu kɔ ba ka a nyɔɔ ba be e.

VII A Paanɔkɔo bibir viɛ naa, ka ban kɔ a Gɔl Bar Difo pɛr.

VIII Yesu tɔn a Pita ni Joɔn na wɔ 'yer, "Yɔ chen ti chɔɔr jie ka sɔ chen ti di a Gɔl Bar Difo."

IX Ka ba sɔɔr wɔ, "Nyɔne le fo bɔɔɔ ɔka sɔ chen ti chɔɔr?"

X A wɔ 'yer, "Yɔn wa ti kpe a tēe pɔ, yɔn tuor daba na tuo kɔo ni yuor yɔ tuoro wɔ ti kpēn a yir 'lo pɔ won kpe.

XI Na yi ti 'yer a yir sɔɔ, a wiwile le 'yer ɔka sɔ wa sɔɔr fo kaa, ka nyɔne le a sāamba die be, ka 'lo naa wɔ poturbo na wa di a Gɔl Bar Difo?"

XII Won wiil yɔn bɔɔɔɔ dikpēe ban chɔɔr yɔ maal a bɔdiir a be."

XIII Ba chen ti nye a le ne a Yesu na 'yer na ba chɔɔr a bɔdiir a be.

XIV A sɔɔ na wa ta Yesu ni a wɔ nɔtɔnsɔ wa jāne naa a bɔdiir par.

XV Be le wɔ 'yer kɔ ba, "N bɔɔɔ na yɔɔ jaa ɔka n 'mataa din yi a Gɔl Bar nyā bɔdiir ti na n di a dɔɔye.

XVI Bojūu n 'yere na kɔɔ yɔ ɔka n kɔ le di yaa go e, wa ti tān ye le jaa na maal baar a Nāanɔmun nāalɔɔ pɔ."

XVII Won wa de a dāa naa nɔmele wɔ puor Nāanɔmun yāan ti 'yer kɔ a wɔ nɔtɔnsɔ, "Yɔ de a anyā nyū lɔɔr taa.

XVIII Bojūu n 'yere na kɔɔ yɔ ɔka n kɔ le nyū a dāa anyāna go e, ti tān a Nāanɔmun nāalɔɔ waa daar."

XIX Wɔ le den a paanɔɔ puor Nāanɔmun yāan ti na wɔ nɔma de kɔ ba ti 'yer, "A maa āgān le a nyāna un diere kɔɔ yɔ, yi maala a nɔtɔ tɔere ni ma."

XX Le ni wɔ ju le ban wa di baar wɔ den a nɔmele ti 'yer, "A nɔmele nyā un a netir paalaa na ɔ a maa jān na kpaar a yi jūu.

XXI "Tɔche a 'lo na garɔ 'yɔɔ ma le n 'mataa dire ni a bɔdiir.

XXII A maa Nɔsaal Bie na chen naa nɔtāa le a Nāanɔmun na bin, tɔche nebier ben a nɔre 'lo na garɔ 'yɔɔ ma."

XXIII A ba piel sɔɔ taa ɔka a ba buor sɔɔ le na pāa tɔ a nɔtɔ.

XXIV Ka nechure mɔ ir a nɔtɔnsɔ pɔ, a ba chure taa bɔɔɔ ɔka ba bɔɔ buor sɔɔ le na ɔ a ba jaa nɔkpēe.

XXV A Yesu 'yer kɔ ba, "A bala na ba ɔ a Juu nɔbe nānɔne e, ma fire naa a nɔbe, ka a bala mɔ na wile a ba kpāen bɔɔlo ba māe, nɔsɔnɔbɔ.

XXVI Tɔche yɔn 'lo a ba ɔ le le e, a 'lo na ɔ a yi kpēe, 'lo le na ɔ a yi jaa bibile, a 'lo na kaara yi, 'lo le na tɔnɔ kɔɔ yɔ.

XXVII Nibuor sɔɔ le ɪ kpɛɛ, a 'lo na jāne a bōdiir par; bu ɪ 'lo na pōnō? A ba ɪ a 'lo na jāne a bōdiir par ε? Tiche a maa na ɪ a yɪ nɪkpɛɛ ben a yɪ sɛ, ɪ a yɪ bō pōnō.

XXVIII “Yɪn le ɪ a nɪbe bala na chene ara gu ma a n wōm pɔ.

XXIX N kɔ yɪn a nāalōɔ nɪtāa le a n Sāa na kɔ ma a nāalōɔ.

XXX Ka maa nɪ yɪn lōɔ di tɪ nyū be a n nāalōɔ pɔ, na yɪ jāne a nāa dakɔɔ ju tɔɔɔ a Isural balsɪ pie nɪ ayɪ 'yer.

XXXI “Simon, Simon, a Satan sɔɔɔ sɔɔ Nāanɪmɪn sɛ ɪka wɔ yɪel yɪ chi kaar.

XXXII Tiche a fōɔ Pita n sɔɔɔ Nāanɪmɪn kɔ fɔ ɪka, a fɔ sɔɔfɔ ta bōbɔɔ ε, a fōɔ wa lɛb puor; fɔ 'yōɔ a fɔ taaba ākpāen.”

XXXIII Tiche ka a Simon 'yer, “N Soro, n chɔɔɔ naa ɪka maa nɪ fōɔ le na lōɔ kpɛ a pɔɔfɔ die pɔ, na sɪ 'mataa kpi.”

XXXIV A Yesu 'yer, “A fōɔ Pita, sere ka a nɔraa kō a dɪna fun chɪr gbɛɛ ata ɪka faa bōɔ ma ε.”

XXXV Be le a Yesu pāa sɔɔɔ ba, “In dōɔ tō yɪ a nūjaala, yaa tara libie ε, bu wɔɔ nɪ nafɔɔɔ ε, yɪ dōɔ bɔ bon faa bu?” A ba 'yer ɪka baa bɔ bon jaa faa ε.

XXXVI A wɔ 'yer kɔ ba, “Tiche pōpāanyā, fōɔ nyā na tara libie de, fōɔ nyā mɪ na tara wɔɔ de, fōɔ nyā na ba wa tara sɔkpɛɛ ε, de a fɔ fuu da na fɔ dān a sɔkpɛɛ.

XXXVII A seb a Nāanɪmɪn gān pɔ ɪka, ‘Ba sɔɔ won 'yōɔ a tōdebe dēme pɔ.’ (Isaiya 53:12) N 'yere na kɔɔɔ yɪ ɪka maa le ban maal a le ne, ōɔ, a le ban seb a n yele a gbɔɔɔ na tafɔ.”

XXXVIII Ka a poturbo 'yer, “Sɪ Soro nye sɔbere ayɪ.” A wɔ 'yer, “A sɛɛ naa.”

XXXIX Yesu yɪn duoro a Olive Tur Tōɔ ju, nɪtāa le won ma ure ka a wɔ poturbo turo wɔ.

XL Won wa ta a jie wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ sɔɔɔ Nāanɪmɪn na yɪ taa lo a bɛɛr kaa pɔ ε.”

XLI Wɔ tɔɔn jāa ba bālāa fɪka kɔsɪr fun na lɔb ka wɔ ta, na wɔ gbɔɔ dumo sɔɔɔ Nāanɪmɪn 'yere,

XLII “N Sāa, ala ɪ fɔ bɔɔɔ naa, de a dɔɔye ηmele nyāna bar ma, a ɪ a fɔ bɔfɔ a ta ɪ a maa bɔfɔ ε.”

XLIII Be le a malaka yɪ be a saaju wa a wɔ sɛ wa 'yōɔ wɔ ākpɛɔ.

XLIV A nɪbaal na kpɛ wɔ a le, ka wɔ sɔɔɔ Nāanɪmɪn kpɛɔ jaa ka a nyīe hāna wɔ loro tēe fɪka jāi.

XLV Won wa ir a Nāanɪmɪn sɔɔɔfɔ jie lɛb chen tɪ nye ka a wɔ poturbo gā gur nɪ pɔsɔɔ.

XLVI Ka wɔ sɔɔɔ ba, “Nɪmɪne a yɪ gā guro? Yɪ ir sɔɔɔ Nāanɪmɪn na yɪ taa lo a bɛɛr kaa pɔ ε.”

XLVII Won chene 'yere a le ka a ɪ a nɪyɔɔ daan sāa, ka a 'lo ban bɔɔɔ a Judas a Pie Nɪ Ayɪ āsɔɔ le de ba a nie. Wɔ tɔɔn ta a Yesu puor wɔ.

XLVIII Tiche ka a Yesu sɔɔɔ wɔ, “Judas, fɔ ben de puorɔfɔ garɔ 'yōɔ a maa Nɪsaal Bie?”

XLIX Yesu poturbo na nye a le na ure ka ba sɔɔɔ wɔ, “Sɪ Soro, sɪ chɪere nɪ a sɔbere bu?”

L Ka a ba āsɔɔ che a Juu nɪbe bɔɔɔɔ nɪkpɛɛ gbāgbaa nūsɔɔ toor ηmaa.

LI Tiche ka a Yesu 'yer, “Yɪ ta le maal a le ε.” Tɪ na wɔ sɪr a daba toor ka wɔ choo.

LII A Yesu p̄aa s̄oor a Juu n̄ube b̄oorlo n̄ubere n̄i a N̄aan̄m̄in puorf̄o yir gugurbo n̄ubere n̄i a Juu n̄ube n̄idierbe, “A m̄õ n̄ubier le n̄i ka ȳi waan s̄ober̄e n̄i dak̄ors̄i a n̄ nyoofo jie b̄u?”

LIII Maa n̄i ȳin le be be b̄ibir jaa be a N̄aan̄m̄in puorf̄o yir bechaar p̄o, yaa nyoo ma ε, t̄iche a ȳi b̄ibir v̄ie naa ka a libe m̄i di n̄āa.”

LIV Ba nyoo naa Yesu, na ba chiine a b̄oorlo n̄āa ȳir, ka a Pita m̄i be a puor na w̄o turo.

LV Ban t̄i ta ba gb̄oon b̄ūu be a bechaar s̄āls̄oo 'mataa jāne ka a Pita m̄i t̄i p̄oo ba ka ba 'mataa jāne.

LVI Ka a gb̄aḡbap̄oobile nye w̄o a b̄ūu na chaar na w̄o kaara w̄o jaa t̄āu t̄i wa 'yer, “A daba nyā m̄i in a w̄o poturo ās̄oo.”

LVII T̄iche ka a Pita chiir 'yer, “P̄oo, n̄ ba b̄õ w̄o ε.”

LVIII A ba kor ε ka a n̄re ās̄oo nye w̄o na w̄o 'yer, “F̄o m̄i in a ba ās̄oo.” Ka a Pita 'yer, “Daba, n̄ ba i a ba ās̄oo ε.”

LIX A ba le kor ε, ka a n̄re ās̄oo m̄i 'yer, “A ba i baal ε, a daba nyā in a ba ās̄oo boj̄ūu Galilee le w̄o ȳi.”

LX Ka a Pita 'yer, “Daba, n̄ ba b̄õ a ala fon 'yere ε.” Ka a n̄raa m̄i t̄õõ k̄õ a le n̄e.

LXI Ka a Yesu l̄ieb na w̄o kaa a Pita, a w̄o t̄õõ t̄ier t̄o a le a Yesu na 'yer k̄o w̄o ika, “S̄ere t̄iche ka a n̄raa k̄õ a d̄ina fon chiir man gb̄ee ata.”

LXII Ka a Pita ir ȳi a ȳõo na w̄o t̄i k̄õ n̄baal k̄õn.

LXIII A d̄oor bala na nyoo a Yesu, piel na ba ure w̄o laara t̄i ηmiere w̄o.

LXIV Ba p̄oo w̄o naa n̄ubie t̄i s̄oor, “B̄õõ na f̄o 'yer k̄o s̄i a n̄nyune na ηme f̄o?”

LXV Ba le den 'yerbidebe ȳoo t̄o t̄on w̄o.

LXVI A wer na wa chaar, a Juu n̄ube n̄idierbe n̄i a ba b̄oorlo n̄ubere, n̄i a Moses̄i N̄ee wiwiilbe l̄õõn taa, ka ba tara a Yesu waan a be.

LXVII A ba s̄oor w̄o, “Ala i f̄õõ le a N̄i-iraa 'lo, 'yer k̄o s̄i.” Ka a Yesu 'yer, “Maa 'yer, ȳi k̄õ s̄oo ε.

LXVIII Ala i n̄ s̄oor ȳin 'yer ȳi k̄õ haa ma n̄ee ε.

LXIX T̄iche an ȳi a d̄ina chiine, a maa N̄isaaal Bie na jāne naa N̄aan̄m̄in kp̄ẽõ s̄oo n̄ūs̄õõ jie.”

LXX Ka ba s̄oor w̄o, “F̄õõ le i a N̄aan̄m̄in Bie o?” Kaa a Yesu 'yer, “Ȳin le 'yer ika le n̄i.”

LXXI Ka ba p̄āa 'yere k̄oro taa, “B̄āa 'ȳõõ le s̄i le b̄ooro d̄āas̄te go? S̄i w̄õn ȳi a w̄o m̄āe n̄ee p̄o.”

XXIII

I Be le a nyoo bala p̄āa tara a Yesu chiin a be a paal n̄ikp̄ẽe Pilate s̄ẽ.

II Na ba t̄i piel 'yere a 'yers̄i anyāna d̄ooõ w̄o, “S̄i nyen a daba nyāna ka w̄o 'ȳõõõõ a n̄ube 'yer, a ba ta yab a l̄õpo k̄o a N̄āa Siisa ε, na w̄o le 'yer ika 'lo le i a N̄i-iraa na i a n̄āa.”

III Ka a Pilate s̄oor a Yesu, “F̄õõ le i a Juu n̄ube n̄āa o?” Ka a Yesu 'yer, “Oo, f̄õõ baa 'yer.”

IV Ka a Pilate p̄āa 'yer k̄o a b̄oorlo n̄ubere n̄i a n̄ube, “N̄ ba nye chefo jaa a daba nyā jie ε.”

V T̄iche ka a n̄ube t̄or t̄i chene 'yere, “Wiilfo nyāna le w̄o tara d̄õõõõ n̄i a n̄ube be a Judiya. Galilee le w̄o piel a yele nyāna be wa t̄ān a ka.”

VI Pilate na w̄o a n̄t̄õõ ka w̄o s̄oro, Galilee le a daba ȳi b̄u?”

VII Wɔn wa bõɔn ka a Herɔd paal nɩre le, wɔ vɛ naa ka ba tara wɔ chiin ti kɔ a Herɔd, ka i a Jerusalem le wɔ mi be a sɔɔ 'lɔnɔ.

VIII Herɔd na wa nye a Yesu, wɔ pɔɔ pɛl naa, bojũu a kor won wɔ a Yesu yele na wɔ bɔɔɔ a wɔ nyefɔ, ka wɔ tɔ a ne'maa tɔmɔ.

IX Na wɔ suor a Yesu suor yɔɔ ti waa haa wɔ nee ε.

X Ka a Juu nɩbe bɔɔrlo nɩbere ni a Mosesi Neε wiwiilbe na ara a be 'yere 'yer kpãen dɔɔɔ wɔ.

XI Herɔd ni a wɔ sojasi maal a Yesu deer na ba ure wɔ laara. Ba su wɔ naa a nãa fuu ti lieb wɔ chiin a Pilate sɛ.

XII Herɔd ni a Pilate dɔɔ tara taa ni 'yer, ti a daar 'lɔnɔ le ba maal a 'yer.

XIII Be le a Pilate bɔɔl a bɔɔrlo nɩbere, ni a tɛe nɩbere, ni a nɩbe ba jaa lɔɔ taa.

XIV Na wɔ 'yer kɔ ba, “Yin le waan a daba nyãna a n sɛ wa 'yer ika wɔ sɔɔnɔ naa a nɩbe. N vier naa a wɔ 'yer a yi jaa niem ka a ala yin 'yer dɔɔl wɔ ba i yelmãe ε.

XV Herɔd mi ba nye yele jaa a wɔ jie ε, ala le so ka wɔ le lieb wɔ wa kɔ si, yin mãe nye naa won ba maal yele jaa na seen kũu ε.

XVI A le jũu in vɛ naa ka ba fɔb wɔ tiche kaa n bar wɔ.” 1

XVIII Ka ba jaa ηme chel daa 'yere, “Nmaa daba nyã ju ti na fɔ yuo a Barabasi na fɔ kɔ si.”

XIX Ba pɔɔ naa a Barabasi, bojũu 'yer dɔɔ lo be a tɛe pɔ, ka wɔ kɔ nɩre.

XX Pilate na bɔɔɔ ika wɔ bar a Yesu wɔ le 'yer kɔ a nɩbe go.

XXI Tiche ka ba chene ηmiere a chelsi 'yere, “Kpa wɔ a daa ju, kpa wɔ a daa ju.”

XXII Gbɛε ata le wɔ suor ba, “Bo? Bãa deer le wɔ i? Maa ba nye deer jaa won seen kũu ε. A le jũu in vɛn ka ba fɔb wɔ ti bar wɔ.”

XXIII Tiche ka ba chene tãna bɔɔɔ ika wɔ kpa wɔ a daa ju, ka a ba gɔmɔ wɔ tɔɔ wɔ.

XXIV Le le a Pilate 'yer ika won i naa a le ban 'yer.

XXV A Barabasi 'lo na dɔɔ dam a tɛe na wɔ kon nɩre ka ba nyɔɔ wɔ pɔɔ, wɔ yuo won bar ti kɔ ba a Yesu.

XXVI A le ban chiine a Yesu, ba nyɔɔn daba yuor na di Simon, Sireni le wɔ yi na wɔ yi a yɔɔ ti kpɩere a tɛe pɔ. Ba fir won de a Yesu daa tuo wɔ ka wɔ turo ni wɔ.

XXVII Nyɔɔ turo wɔ naa lɔɔn pɔbɔ, bala le kɔnɔ waala korɔ wɔ.

XXVIII Ka a Yesu lieb 'yer kɔ ba, “Jerusalem pɔɔbil, yi ta kɔnɔ korɔ ma ε, yi kɔnɔ korɔ a yi mãe ni a yi bibiir.

XXIX Bojũu bubir kɔɔ na wa vie naa ka yi 'yer, 'Popel le kɔ a pɔbɔ bala na ab ni pɔɔ 'lo jaa na ba dɔɔ bie ε, bu bire ala jaa na ba 'yen kaa ε.’

XXX 'A ban pãa 'yere korɔ a tɔbere, “Yi lo pɔɔ si, na yi ũu si.” ’ (Hosea 10:8)

XXXI Ala i nɩbe maala naa a nitɔnɔ kɔ a tɩe na chene i a 'maar, ηmune ban i wɔ 'lo wa ko?”

XXXII Dɔɔr ayi na maal deer, ka ba nyɔɔr ba 'matãan a Yesu chiine a kɔfo jie.

XXXIII Ba chiin ban ti tãn a jie ban bɔɔɔ Julaa, be le ba kpa ãsɔɔ jaa a wɔ daa ju, ka a nɩdebe ayi bala ka a ãsɔɔ be a Yesu nũsɔɔ jie, tiche ka a ãsɔɔ mi be a wɔ gubaa jie.

1 XXXIII:XVI 23:16 A gãma amune pɔ baa 'yɔɔ a pɔfo pie ni ayopɔi ε ika, 17 Bala wa dire a Gɔl Bar Difo yuon jaa a Pilate ma ir nɩre a pɔɔfo die pɔ kɔ ba.

XXXIV Be le a Yesu 'yer, "N Sāa, vĕ kɔ ba, baa bōo a le ban ure ε." Gbām le ba gba na ba pōn a wɔ fuustu.

XXXV Ka a nibe ara kaara wɔ, ka a Juu nibe niberere ara kperere wɔ na ba 'yere, "Wɔ ma faan bamune, vĕ a wɔ faa a wɔ mǎe ala ɪ 'lo le ɪ a Nɪ-iraa 'lo a Nāanmɪn na ir."

XXXVI Ka a sojastɪ mɪ wa ure wɔ laara, na ba de a dāmiir kɔ wɔ.

XXXVII Tɪ na ba 'yere, "Ala ɪ fōo le ɪ a Juu nibe nāa, faa a fɔ mǎe."

XXXVIII Ba seb sebie mar be a wɔ ju pɔ ka a 'yer, "Nyāna le ɪ a Juu Nibe Nāa".

XXXIX A nidebe bala ban lōo kpan wɔ, āsɔɔ tɔrɔ won 'yere, "A ba ɪ fōo le ɪ a Nɪ-iraa ε? Faa a fɔ mǎe tɪ mɪ faa sɪ."

XL Tiche ka a wɔ tɔ sɔɔ 'lo gōnō wɔ 'yere, "Faa joro Nāanmɪn dābāe ε, an ɪ a kūu 'lo le fɔ mɪ kpire.

XLI Sɪn gefɔ sɛɛn sɪ naa, sɪ nyen a le na sɛɛ sɪn maal, tiche a daba nyā 'lo ba maal dɛɛr jaa ε."

XLII Tɪ pāa 'yer kɔ a Yesu, "Tɪɛr tɔ ma fōo wa kpe a fu nāalōo pɔ."

XLIII Ka a Yesu 'yer, "Yelmǎe le n 'yere kɔrɔ fɔ, dɪna maa nɪ fōo le a Nāanmɪn tēvɪla pɔ."

XLIV A mōtōo dōo gbɔrɔ a garju sǎlsɔɔ tiche ka a chāa ɪ jaa gbɛb, ka a mōtōo wa tɪ vɪr.

XLV A mōtōo ba le chaar go ε, ka a fɔbaa 'lo ban lū var a Nāanmɪn puorfo yir die pɔ 'mar ayi.

XLVI Be le a Yesu tǎn kpĕo jaa 'yer, "N Sāa, fɔ nūu pɔ le n de a n sɪɛ 'yōo." Wɔn wa 'yer a nɪtō baar, tɪ vɔɔr a wɔ vɔɔr baaraa.

XLVII A sojastɪ nɪkpĕɛ na nye a le na ɪ wɔ dǎn Nāanmɪn tɪ 'yer, "Sɪrɛ jaa a daba nyā in nɪtɔr."

XLVIII Ka a nibe ba jaa na lōo taa a be nyen a le na ɪ ka ba lɛɛb posōo, na ba waala kulo.

XLIX Tiche a wɔ nɪbōɔnsɪ pɔɔn a pɔbɔ bala na tu wɔ yi a Galilee ara tɛɛr tɪ kaara a le na ure.

L Daba āsɔɔ mɪ ben be ban bɔɔlo Josefɔ, wɔ pɔɔ naa a niberere pɔ, na wɔ ɪ nɪsō nɪ nɪtɔr.

LI Wɔ tɔr naa a le ban 'yer nɪ a le ban ure. Wɔ yi naa a Judiya paal pɔ tēɛ ban bɔɔlo Arimatya, wɔ mɪ dōo chele a Nāanmɪn nāalōo.

LII 'Lo le chen a Pilate sĕ tɪ sɔɔr a Yesu āgān ɪka wɔ ũu.

LIII Na wɔ pāa yɔɔ a kūu suun tɪ vil wɔ a fɔpɪla pɔɔ tɪ ũu wɔ a yaa ban chɪ kɔsɪr pɔ, ban ba ũu nɪrɛ sɛrɛ ε.

LIV A daar 'lōnō le ba mɪ chɔɔrɔ ka a Pĕnfɔ Bɪbir na piel.

LIV A pɔbɔ bala nɪ a Yesu na 'mataa yi a Galilee wa, ba tu naa a Josefɔ tɪ nye a yaa nɪ a le ban ũu a Yesu.

LVI Tɪ na ba pāa lɛɛb kul tɪ chɔɔr a tǎt nɪ a kānyūu vɪla na tɪ fɔ a Yesu āgān, tiche a Pĕnfɔ Bɪbir jūu, baa dam ε, ba pĕn naa a le a Mosesɪ Nĕɛ na 'yer.

XXIV

I A Pĕnfɔ Bɪbir divɪɛ bio bibio, a pɔbɔ den a kānyūur vɪla ala ban chɔɔr chiin a be a yaa par.

II Ba tɪ nyen ka a kɔsɪr bil yi a yaa nĕɛ pɔ.

III Ka ba kpe tiche baa nye a Yesu āgān ε.

IV A ba ara bēne a le ne ka a dōor ayi wa dūu ba ka a ba bōsursi pel saa nyurfo kaar.

V Ka a dābāe kpe a pobo, ka ba kpa kpa jur a tēe, tiche ka a dōor soor ba, “Bo so ka yi bōoro a vor a kūusi po?”

VI Waa be ka e. Wō ir naa. Yi tier a le won 'yer kō yi a sōo 'lo won be a yi sē, be a Galilee.

VII ‘Ban nyoo naa a maa Nīsaal Bie 'yōo a nūdebe nuur po, ka ba kō ma a daa ju, tiche a ber ata daar, ka n le ir i vor.’ ”

VIII Be le ba pāa tier tō a wō 'yerbie.

IX Ban wa yi a yaa par kul, ba ti man a anyāna kō a Pie Nī Bō'yen nī nre jaa.

X Mēer na yi Magdala, nī Joana nī a Jemesi ma Mēer nī a bamine na pōo ba le man a anyāna kō a nūōnsi.

XI Tiche baa soo de a pobo 'yer e, bojūu a ba 'yer nyentāan jire.

XII An be a le ka Pita vaa ir jo chen a yaa par, na wō ti guun muul kaa na wō nye a fopula na for gā wō yō, ka wō heb yi ti bēne a le na i.

XIII A daar 'lōnō a wō poturbo ayi chiine naa a tēbile āsōo ban bōolo Emayusi na ba jāan a Jerusalem e.

XIV Ka ba pāa 'yere koro taa a le jaa na i.

XV A le ban 'yere na ba mana a anyāna koro taa, ka a Yesu mae wa pōo ba a ba 'mataa chiine.

XVI Tiche ka a lu ba a baa bōo wō e.

XVII Ka wō soor ba, “Bo le yi chiine mana koro taa a le mō?” Ka a nūbaal kpe ba a ba tee ara.

XVIII Ka ba āsōo yuor na di Kileopasi soor wō, “Fōo tee le i sāan be a Jerusalem na faa bōo le na i a be a ber ayi anyāna e?”

XIX A wō soor, “Bo yele?” Ka ba 'yer, “A Yesu na yi a Najareti, Nāanmūn 'ye'yere le wō i, ka a wō 'yer nī a wō maalfu kpēme a Nāanmūn nī a nibe niem.

XX A bōoro nūbere nī a si nūbere nyoo won tur ūka ba kō, ka ba kpa wō a daa ju.

XXI Tiche 'lo le sin mī tierē ūka won faan a Isral nūbe. A ala na i dēer jaa nī nyā, ber ata nī nyā a le na i.

XXII A si pobo bamine le wa 'maa si nee, a bibio nyāna le ba chen a yaa par,

XXIII tiche baa ti nye a wō āgān e. Na ba wa 'yer kō si ūka ba nyen malakasi ka ba 'yer ūka wō ir i vor.

XXIV Ka a si taaba bamine pāa mī chen a yaa par ti nye ka i a le ne a pobo na 'yer le, tiche a 'lo mae baa nye wō e.”

XXV Ka wō 'yer kō ba, “Nmune le yi faa tier le, na yaa tōo tier tō na yi soo de a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na 'yer e?”

XXVI A ba i a Nī-iraa na din a dōoye anyāna ti na wō pāa kpe a wō tur po e?”

XXVII Wō piel naa Mosesi nī a le a Nāanmūn 'ye'yerbe ba jaa, na wō pāa wiil ba a par a le a Nāanmūn gān na 'yer a wō mae 'yer.

XXVIII A le ban wa tara a tēe 'lo po ban chiine, a Yesu po naa fika teer won chiine.

XXIX Tiche ka ba soor wō yāayāabile 'yere, “Lieb kpe wa gā a si sē, bojūu mōtōo 'mōr baar.” Ka wō heb kpe na gā a ba sē.

XXX Be le a ba ti 'mataa jāne a bōdiir par na di, ka wō de a paanōo na puor Nāanmūn yāan, ti piel ūmara pōnō ba.

XXXI Ka a ba nubie pãa yuo, ka ba bõon ɪka a Yesu le, ti wõ bor a ba niem.

XXXII Ka ba 'yere koro taa, "Ala le so won 'yere ni si a sor po ka a nõo kpe si a le, won wil si a le na seb a Nãanmun gãn po."

XXXIII Be le ba vaa ir fõo jaa hɛb chen a Jerusalem ti nye a Pie Ni Bõ'yen ni a Yesu poturbo bamune na lõo taa.

XXXIV Na ba 'yer kõ ba, "Sire jaa le a si Soro ir i vor, na wõ ir a wõ mãe wil a Simon."

XXXV A ba ayi bala pãa man a le na i a sor po ni a le ban de bõon ɪka a Yesu le won wa ɲma a paanõo.

XXXVI A anyãna ban chene 'yere ka a Yesu mãe wa ara a ba sã ti 'yer kõ ba, "Nyã'maar wõ be a yi sã."

XXXVII Ka a dãbãe kpe ba a ba mii a le a gbe gbe, tɛr ɪka kpĩin le ba nye.

XXXVIII A wõ suor ba, "Bo le so ka a dãbãe kpe yi a le, a ni bo le so ka yi baala a le?"

XXXIX Yi kaa nye a n nuur ni a gbɛɛ, maa mãe le, yi sur ma kaa, kpĩin ba le ɛ. Kpĩin maa tara ãgãn nõn ni koor nitãa le yin nye ma in tara ɛ."

XL Wõn 'yer a nitõ baar, wõ wil ban a wõ nuur ni a wõ gbɛɛ.

XLI Tiche baa chene soo de sere ɛ, nõo kpe ba naa ka a nɛɛ 'maa ba, ka wõ suor ba, "Yaa tara bon na kõ ma ka n di ɛ?"

XLII Be le ba kõ wõ jãɲmaa ban wõ,

XLIII ka wõ 'wõb be a ba niem.

XLIV Wõ pãa 'yer kõ ba, "A anyãna le n 'yere koro yi in dõo chene be a yi sã. Yele a jaa na seb a Mosesi nɛɛ po, ni a ala na seb a Nãanmun 'ye'yerbe gãn po, ni a yiel gãn po, a n jũu na i naa le."

XLV Be le wõ pãa yuo a ba tɛr ka ba tõo bõo a Nãanmun 'yer ala na seb a wõ gãn po.

XLVI Wõ 'yer kõ ba, "A anyãna le seb a Nãanmun gãn po, a Ni-iraa na din dõoye na wõ kpi na wõ le ir i vor a ber ata daar.

XLVII Ban den a wõ yuor mool kõ nuboro ba jaa, ka ãsoo jaa wa hɛb a wõ tɛr, Nãanmun na vɛ naa a wõ yeldɛɛr bar, Jerusalem le an piel.

XLVIII Yin le i a anyãna dãastɛ dɛme.

XLIX A maa na ti tõ naa a 'lo a n Sãa na tir a nɛɛ kõ yi, tiche yi chene jãne a Jerusalem, ka a kpɛõ 'lo wa yi a saaju wa pɔo yi."

L Wõ tara ban yin ti gboro ni a Betani na wõ tur a nuur saaju suor Nãanmun 'yõo ba.

LI A le won suor a Nãanmun kõ ba, wõ bar ba naa ka Nãanmun 'moo wõ don be a saaju.

LII A ba pãa gbõr dumo puor wõ ti hɛb popel kul a Jerusalem.

LIII Bìbir jaa le ba ma chen be a Nãanmun puorfõ yir ti dãna a Nãanmun.

LE A JOON NA SEB A YESU 'YER NŪO

I A pielfo daar a 'lo ban boolo a 'Yer ben be, ka a 'Yer be a Nāanmun sē, ka a 'Yer ɪ Nāanmun.

II Wō dōo be a Nāanmun sē a pielfo daar.

III A 'Yer nyā le Nāanmun maal bomo a jaa. Bon jaa ba maal ka a ba tu a 'Yer nyā pō ε.

IV A wō pō le nyevor be, a wō nyevor nyā le korō bomo a jaa chāa.

V A chāa nyā le chaara a libe pō, ka libe ba tōo wō kpiin ε.

VI Nāanmun tōn daba na di Joon.

VII 'Lo le wa di a dāasε na wō 'yer a chāa nyā 'yer, ka a nure jaa na tu a wō sē soo de a chāa.

VIII Joon ba ɪ a chāa ε, ti wō wa naa ɪka wō wa 'yer a chāa 'yer.

IX A yelmāε chāa nyā le chaara 'yōonō nure jaa na waara a wer pō.

X A 'yer dōo be a wer pō, ka a Nāanmun gba maal a wer tu a wō 'yōo, tiche āsoo jaa ba bōo wō ε.

XI Wō wa naa a wō māε paal pō, tiche a wō māε nibe ba de wō ε.

XII Tiche nibe bamune de wō naa, na ba soo de a wō yuor, ka wō ko ba sor ka ba ɪ Nāanmun bibiir.

XIII Baa ɪ Nāanmun bibiir nure doofō kaar ε, bu nure bofo pō ε, tiche Nāanmun māε le maal ba a wō bibiir.

XIV A 'yer wa ɪ naa nure na wō jāne a sɪ sē. Sɪ nye naa a wō tur, a tur nyā na ɪ a Sāa Bidabō'yen tεε. 'Lo le yi a Sāa sē wa, na wō tara wāεfo nɪ yelmāε.

XV Joon 'yer a wō 'yer, na wō tāna 'yere, "Nyā le n 'yer yi ɪka wōn wa naa, 'lo na be a n puor waara gar ma naa, bojūu wō dōo be be ti ba wa dōo ma."

XVI A wāεfo sεε wō naa, ka a wō maal vɪla lōor sɪ jaa bō'yen 'yen doolo taa waara a sɪ sē.

XVII Bojūu, Mosesɪ le dōo waan a nεε, tiche Yesu Kɪrɪsɪto mɪ le waan a wāεfo nɪ yelmāε.

XVIII Nibō'yen jaa ba nye Nāanmun ε, tiche a Bidabō'yen tεε 'lo na be a Sāa lōboor le wiil sɪ a le Nāanmun na be.

XIX A nɪbere na be a Jerusalem tōn a Juu nibe boorlorbo nɪ a Juu nibe puorfo jie sōsōnbo ka ba ti soor Joon, nɪbuor le wō ɪ,

XX Ka a Joon 'yer ba, "N ba ɪ a Nāanmun Nɪ-iraa 'lo wōn tō ɪka wō wa faa a wō nibe ε."

XXI Ka ba le soor wō ɪka 'lo le ɪ a Elaija bu? Ka wō 'yer, "N ba ɪ wō ε." Ka ba le soor wō ka 'lo le a Nāanmun 'ye'yere o? Ka wō ɪka, "Kaɪ."

XXII Ka ba soor wō, "Tɪ an le fo pāa ɪ? A sɪn ti 'yer kɪ a bala na tō sɪ, 'yer sɪ a nure 'lo fɪn ɪ."

XXIII Joon den a le a Isaiya na dōo seb na wō 'yer, "Maa le a kōkor 'lo na tāna a dālpoo pō, ɪka yi chōor a Soro sor." *(Isaiya 40:3)*

XXIV A Faraseemine tōn nibe bamune a Joon sē.

XXV Ba wa soor wō naa, "Ala ɪ fōo baa ɪ a Nāanmun Nɪ-iraa ε, bu a Elaija ε, bu a Nāanmun 'ye'yere āsoo ε, ηmune a fo suoro a nibe a Nāanmun kōo?"

XXVI Be le a Joon 'yer ba, "Maa den kōo suoro nɪ a nibe, tiche nure kōo ben a yi pō, yɪn ba bōo ε.

XXVII An ɪ maa le de nie wa gba, n ba sɛɛ ɪka n for a wɔ nafɔbɔ mibe gba ɛ."

XXVIII Joon be naa a mɔtɔɔ puorfɔ jie suoro a nɪbɛ a Nāanmɪn kɔɔ, a Jordan man gɔɔn na be a Betani, be le wɔ 'yer a 'yer anyāna.

XXIX Wɛr na wa chaar, Joon nyen a Yesu na tor wɔ waara ka wɔ 'yer, "Nye a Nāanmɪn Peraabile, 'lo le na de a wɛr nɪbɛ yeldɛbɛ bar.

XXX Wɔ ɪ naa a 'lo ɪn 'yer ɪka, 'nɪɛ āsɔɔ na wa naa, wɔ gar ma naa, bojūu 'lo dɔɔ be be ti ba wa dɔɔ ma.'

XXXI Maa ba bɔɔ a nɪnyɪnɛ won ɪ ɛ, ti naa wa suoro yɪ nɪ kɔɔ ka bala jaa na be a Isɪral na nye wɔ."

XXXII A Joon dāasɪɛ nɪ nyā, "N ben be nye a Nāanmɪn Sɪɛ na yi saaju fɪka ŋmam, wa 'mar wɔ, ka a Sɪɛ be a wɔ 'yɔɔ.

XXXIII N ba dɔɔ bɔɔ a nɪnyɪnɛ won ɪ ɛ. A 'lo na tɔɔ ma ɪka n wa suoro a nɪbɛ a Nāanmɪn kɔɔ 'yer kɔ ma, 'A nɪɛ 'lo 'yɔɔ fɔn wa nye a Sɪɛ na suu wa 'mar na waa yi ɛ, 'lo le na suoro a nɪbɛ nɪ a Sɪɛ.'

XXXIV N nyen a anyā na ɪ, 'yerɛ kɔɔ yɪ ɪka 'lo le a Nāanmɪn Bidabɔ'yen."

XXXV A wɛr na chaar go, Joon ara na a be nɪ a wɔ poturbo ayi.

XXXVI Be le wɔ nye Yesu na tala, ka wɔ 'yer, "Yɪ nye a Nāanmɪn Peraabile."

XXXVII A Joon poturbo ayi bala na wɔ a le won 'yer, ka ba turo a Yesu chiine.

XXXVIII Yesu na wa lɪɛb nye ba, wɔ sɔɔr ba naa, "Bo yɪ bɔɔrɔ?" Ka ba 'yer, "Wiwile nyɪnɛ fɔ kɔɔrɛ?"

XXXIX Ka a Yesu 'yer, "Yɪ wa bɔɔ a jie." Ba jānɛ naa a wɔ sɛ, bojūu mɔtɔɔ bal baar a daar 'lɔnɔ.

XL A nɪbɛ ayi bala na wɔ a le Joon na 'yer ka ba turo a Yesu, āsɔɔ le Andiru na ɪ a Simon Pita yɛbɛ.

XLI Le a Andiru na de nie ɪ le, wɔ bɔ naa a wɔ yɛbɛ Simon 'yer wɔ, "Sɪ nyen a Nɪ-iraa 'lo na wa faa a wɔ nɪbɛ ban bɔɔlɔ a Kɪrɪsɪtɔ."

XLII Andiru tara naa a yɛbɛ waan a Yesu sɛ. Yesu na wa nye wɔ, ka wɔ 'yer, "Joon bidaba Simon, ban bɔɔlɔ fɔ naa Sɪfasɪ." A wɔ par le Pita.

XLIII A ber anaar daar, Yesu chiine naa a Galilee, be le wɔ nye Filip na wɔ bɔɔl wɔ ɪka wɔ wa turo wɔ.

XLIV A Filip yin Betsaida, Andiru nɪ Pita tɛɛ.

XLV Filip mɪ chen ti nye Nataniɛl 'yer kɔ wɔ, "Sɪ nyen a 'lo a Mosesɪ nɪ a Nāanmɪn 'yɛ'yɛbɛ na sɛb a wɔ yɛlɛ, 'lo le ɪ a Yesu na yi a Najaretɪ, Josefɔ bidaba."

XLVI Be le a Nataniɛl sɔɔr wɔ, "Yɛlsɔ na tɔɔ yi a Najaretɪ tɛɛ ɔ?" Ka a Filip 'yer, "Wa kaa."

XLVII Yesu na wa nye a Nataniɛl na tor wɔ waara, wɔ 'yer naa, "Yɪ nye a sɪ sāakpā Isɪral yɔɔ na ba tara bɛlfɔ ɛ."

XLVIII Ka a Nataniɛl sɔɔr a Yesu, "Nɪmɪnɛ fɔ ɪrɛ wa bɔɔ ma?" Ka a Yesu 'yer, "Filip na wa bɔɔlɔ fɔ, ka nɪ nye fɔ naa a kɔkɔɔ tɪɛ pɪlɛm."

XLIX Be le a Nataniɛl 'yer, "Wiwile, fɔ ɪn Nāanmɪn Bie nɪ a Isɪral Nāa."

L Ka a Yesu 'yer sɔɔ wɔ, "Fɔ sɔɔ ma naa, bojūu ɪn 'yer ɪka nɪ nye fɔ naa a kɔkɔɔ tɪɛ pɪlɛm ɔ? Fɔn nyen yɛlbɛrɛ ka a gar le.

LI Na wɔ 'yer, sɪrɛ jaa le n 'yerɛ kɔɔ fɔ ɪka fɔn nyen saaju na yuo ka a Nāanmɪn malakasɪ suro ti duoro a maa Nɪsaal Bie 'yɔɔ."

II

I A ber a nyā puor, Yesu ma Mēer be naa a pɔɔ ban kulo a tēe na be a Galilee paal pɔ, ka ba bʊɔlo Keena.

II Ba bʊɔl Yesu nɪ a wɔ poturbo ka ba mɪ be be a pɔɔ kulfɔ jie.

III A dāa na wa baar, Mēer 'yer kɔ Yesu, "A nɪbe dāa baar naa."

IV Ka a Yesu 'yer, "N ma, n sɔɔ ba ta ε, ta wiil ma a le ɪn na ɪ ε."

V Mēer lieb 'yer kɔ a tɔtɔnbɔ, "Yɪ ɪ le Jaa a Yesu na wa 'yer ɪka yɪ ɪ."

VI Kusɪe dʊɔr ayɔɔb ben be, be le a nɪbe ma ɔɔ a kɔɔ pɛe a ba māe le a ba puorfɔ na ɪka ba ɪ. Yoi anaar bu anūu le ma sɛe āsɔɔ jaa.

VII Yesu 'yer a tɔtɔnbɔ ɪka ba ɔɔ kɔɔ sɛe a dʊɔr.

VIII An wa sɛe ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ pāa ɔɔ a kɔɔ amune kɔ a nɪkpɛe 'lo na kaara a pɔɔ paalaa yele." Ka a tɔtɔnbɔ ɪ a le a Yesu na 'yer ba.

IX Ka a nɪkpɛe 'lo na wa nyū a kɔɔ ala na lieb ɪ dāa, waa bɔɔ a jie a dāa na yɪ ε. A tɔtɔnbɔ 'lo bɔɔ naa. Be le wɔ bʊɔl a pɔɔ paalaa sɪre yin chɛchɛe,

X na wɔ 'yer, "Nɪbe ma den nie waan a dānɔɔ, bala wa nyū tɪ baar, ka ba pāa waan a ala na ba bɔɔ nɔmɔ ε. Tɪche fɔɔ 'lo bin a dānɔɔ bar wa ta a baaraa."

XI A ne'maa yele nyā le de nie Yesu na ɪ a Keena na be a Galilee paal pɔ. Be le Yesu wiil a wɔ tɪr, ka a wɔ poturbo sɔɔ de wɔ.

XII A nyā puor, 'lo naa ma nɪ a wɔ yebil naa poturbo 'mantaa chen Kapenahum ɪka ba tɪ jɛ bālāa.

XIII A kɔ le kor ε, ka a Juu nɪbe Gōl Bar Difo ta, Yesu don a Jerusalem.

XIV Be le wɔ tɪ nye nɪbe na daara niin, piir nɪ papar, a Juu nɪbe puorfɔ yir bechaar pɔ. Wɔ nyen bamune mɪ na jɛn tɛebɔlsɪ tɛere libie.

XV Wɔ den miir maal kpaara diin ba bar a puorfɔ yir bechaar pɔ, nɪ a ba piir nɪ a niin. Wɔ tɛe naa a libitɛerbe tɛebɔlsɪ lɔb ka a libie yɛyɛl.

XVI Yesu 'yer kɔ a bala na daara a papar, "Yɪ yin a papar a ka, na yɪ ta maal ma a Sāa yir daa difo jie ε."

XVII Ka a poturbo pāa tɛer tɔ le a Nāanmɪn gān na 'yer, "Le ɪn nɔ a fɔ yir 'moro man fɪka būu." (Yiel Gān 69:9)

XVIII A Juu nɪbere pāa sɔɔr a Yesu, "Jāne buor le fon maal wiil sɪ ka a ɪ fɔ tara na sɔr fon maal a le?"

XIX Ka Yesu 'yer, "Yɪ nɛer a puorfɔ yir nyāna, tɪ ka n de ber ata men wɔ go."

XX Ka a nɪbere 'yer, "Yuom lɪjaayi nɪ ayɔɔb le ba de mɛn a puorfɔ yir nyā, nɛmɛe fɔɔ na ɪ de ber ata tɛe mɛn wɔ?"

XXI Tɪche a puorfɔ yir nyā a Yesu na 'yere, ɪ naa a wɔ āgān le wɔ 'yere.

XXII Yesu na wa ɪr a kūu pɔ, ka a wɔ poturbo tɛer yuo a le wɔn 'yer, na ba pāa sɔɔ de le a Nāanmɪn gān na 'yer nɪ le mɪ a Yesu na 'yer.

XXIII A be a Jerusalem a Gōl Bar Difo na wa ta, nyɔɔ sɔɔn de a wɔ yuor, bojūu ba nyen a ne'maa tɔmɔ wɔn tɔ.

XXIV Tɪche Yesu na bɔɔ nɪre jaa tɛer, waa sɔɔ de wɔ māe kɔ ba ε.

XXV A ba ɪ nɪre le na 'yer wɔ le nɪbe na be ε, bojūu wɔ bɔɔn nɪre jaa tɛer.

III

I Daba dɔɔ be be a Faraseemune pɔ, ka a wɔ yuor di Nikodimasi, wɔ mɪ ɪ naa a Juu nɪbe ndiere āsɔɔ.

II Wö dõo chen a Yesu sē tāsõõ na wö tı 'yer, "Wiwile, sı bõõn naa ıka Nāanmın le tõ fö ıka, fö wa wiil sı. Fö kö naa tõõ a ne'maa tõmõ anyāna tõ ε, ka Nāanmın ba be a fö sē ε."

III Ka a Yesu haa 'yer, "Yelmāe le n 'yere koro fö, fõõ ba nye dõõ paalaa ε, fö kö tõõ kpe a Nāanmın nāalõõ põ ε."

IV A Nikodiması sör wö, "Nımıne le ban le ı dõõ nıkoraa gbεε ayı? Wö kö le tõõ kpe a wö ma pıõ põ ka wö le bõõ dõõ wö go ε."

V Ka a Yesu 'yer, "Yelmāe le n 'yere koro fö, fõõ na kpe a Nāanmın nāalõõ põ, ka baa dõõ wö nı a köõ nı a Sıε ε.

VI A 'lo a nıre na dõõ ı naa nıre bie, Nāanmın Sıε mı le na tõõ nıre lıeb ka wö ı Nāanmın bie.

VII Ta ı a nee 'maa fö un 'yer ıka a sεε naa ka ba dõõfõ dõõ paalaa ε.

VIII Nāanmın Sıε tεε le tıre a nyevör paalaa. A Sıε kaar naa sesebe na furo chiine jie 'lo won bõõrõ, fõn tõõn wõ a dõõn, tıche fö kö tõõ bõõ a jie won yı ε, bı a jie won chiine ε."

IX Ka a Nikodiması sör wö, "Nımıne an ı wa ı a le?"

X Ka a Yesu haa 'yer, "Nımıne fö ı a Isıral nıbe wiwile tı ba bõõ a anyāna ε?"

XI Yelmāe le n 'yere koro fö, sı 'yere naa ala sın bõõ, na sı di a ala sın 'yere dāaste, tıche yı āsõõ jaa ba de a le sın 'yer ε.

XII Ala ı yaa sõõ de a wer nyā bonstı 'yer ε, nımıne yın ıre wa sõõ de ala ı, n 'yer naa saaju bonstı 'yer?"

XIII Nıre ba do saaju jaa ε, ka a Nısaal Bie na yı a be wa tεε ba le ε.

XIV A Nısaal Bie na 'mõõn saaju nıtāa le a Mosesı na maal a kur jie 'mõõ a mõõõ põ.

XV Ka nıre 'lo jaa na pāa sõõ de a Nısaal Bie na tara na nyevör 'lo na ba tara baarfõ ε, Nāanmın sē.

XVI "Nāanmın nõ naa a nıbe na be ka a wer põ yõõ jaa, na wö de a wö Bidabõ'yen tεε kö sı, nıre jaa wa sõõ de wö, wö kö we ε, tı tara a nyevör 'lo na ba tara baarfõ ε, Nāanmın sē.

XVII Bojüu, Nāanmın ba tõ a wö Bidabõ'yen nyā a wer põ ıka wö wa sõõ a nıbe ε, tıche wö wa naa ıka wö wa faa ba.

XVIII Nıre 'lo jaa na wa sõõ de a Nāanmın Bidabõ'yen nyā, wö kö sõõ wö ε, tıche nıre 'lo jaa na ba wa sõõ de wö ε, won sõõ won bar, bojüu waa sõõ de a Nāanmın Bidabõ'yen tεε nyā yuor ε.

XIX A baaraa nı nyā, chāa wan ka a wer põ, tıche a nıbe nõn libe gar a chāa, bojüu a ba maalfõ un bier.

XX A nıbe bala na ıre a bier 'laar chāa, ba kö sõõ yı chāa põ ε, bojüu a chāa na wiil naa a le ban be.

XXI Tıche āsõõ jaa na be be nı yelmāe ma wan chāa põ, bojüu ba bõõrõ naa ıka a ba taaba ba bõõ ıka Nāanmın le maala a le ban maala."

XXII A nyā puor, Yesu nı a wö poturbo 'mantaa chen Judiya be le wö jēn ba bālāa, na wö suoro nıbe a Nāanmın köõ.

XXIII Jõõn mı dõõ suoro a nıbe a Nāanmın köõ be a Aınõn, a be ba jāa naa Salım ε, bojüu köõ dõõ be be yõõ. Nıbe dõõ chiine a wö sē ka wö suoro ba a Nāanmın köõ.

XXIV Baa na nyõõ a Jõõn põõ sere ε.

XXV Jõõn poturbo bamıne nı a Juu nıre āsõõ chıre nı taa nı a āgān pεεfõ yele.

XXVI Ba chen a Joon sē ti 'yer, "Wiwile, fo 'yer a daba 'lo sē fon dōo be a Jordan man gōon. Wō suoro na nibe a Nāanmūn kōo ka nire jaa chiine a wō sē."

XXVII Ka Joon haa 'yer, "Nire jaa kō tōo i bon jaa ε, ka Nāanmūn na be a saaju baa sōo ε.

XXVIII Yin mǎe chene na tier a ηmune in dōo 'yer yi ika n ba i a Ni-iraa ε. Tiche wō tō ma naa ka n de a wō nie.

XXIX A 'lo na kulo a pōo, 'lo le i a pōo sōo. A wō bibiele pōo ma pel naa won ara a be wōnō a pōo sōo kōkōr. Ala le so ka a n pōo mī pel.

XXX A sēe naa ika Yesu wō do, tiche ka maa suu.

XXXI "Nāanmūn Bie nyā le yi a saaju, 'lo le gar ba jaa, nire na yi ka a tēe in a tēe tōor na wō ma 'yere a tēe bomō 'yer. A 'lo na yi a saaju wa gar a bomō a jaa.

XXXII Wō ma 'yer naa a le won nye ni a le won wō ti āsōo jaa maa sōo de wō ε.

XXXIII Nire 'lo jaa na wa sōo de, a wiil naa ika Nāanmūn i naa yelmǎe sōo.

XXXIV Bojūu, Nāanmūn tō naa a wō Bie ka wō wa 'yer a wō 'yer. Nāanmūn vē naa ka a wō SIE sēe wō.

XXXV A Sāa nō naa Bie na wō de yele a jaa 'yōo a wō nūu pō.

XXXVI Nire jaa na sōo de a Bie tara na nyevōr 'lo na ba tara baarfō ε, Nāanmūn sē, tiche nire 'lo na tōr wō, ba tara a nyevōr nyā ε, ti Nāanmūn suur be a wō sē."

IV

I Yesu bōon naa ika a Faraseemune wō naa won nyere nibe suoro ba a Nāanmūn kōo, ka a bala na turo wō gar a bala na turo a Joon.

II Tiche Yesu poturbo le dōo suoro a nibe a Nāanmūn kōo, a ba i Yesu mǎe le ε.

III Yesu bar naa Judiya ti lēb chiine a Galilee go.

IV Ka a i Samariya le a sēe ika wō tu.

V A sōr 'lo won tu ti yi naa a Saika tēe pō, na wō gbor a wēr 'lo a Jekōb na dōo de kō a wō bidaba Josefō a kōr jaa.

VI A lo-ōo a Jekōb na dōo tuu chene na be be, ka a Yesu jē gbor a lo-ōo bojūu wō chen bal. Mōtōtuō sōo le.

VII Ka a Samariya pōo suu a lo-ōo pō kōo ōofō jie. Ka a Yesu sōor wō, "Pōo yāayāabile, ōo a kōo kō ma ka n nyū."

VIII A Yesu poturbo mī kpēn a tēe pō ika ba ti da bōdiir.

IX Ka a Samariya pōo 'yer, "Fōo Juu nire, maa mī Samariya pōo, taa i ηmune ka fo ika n kō fo kōo ka fo nyū," sin ni Juu nibe na ba mōoro taa būu ε?

X A Yesu 'yer wō, "Faa bōo a bon a Nāanmūn na bōoro ika wō kō fo ε. Faa mī bōo a nire 'lo na sōoro fo a kōo ika wō nyū ε, fōo ta bōo, fon taa sōor man a kōo 'lo na koro nyevōr."

XI A pōo 'yer, "Nīkpēe, faa tara bō-ōonaa ε, ka a lo-ōo mī yulō, nyine le fon nye a kōo ala na koro a nyevōr?"

XII A si sāakpā Jekōb le tuu a lo-ōo nyāna kō si, ka wō yōn ni a wō dōn nyuro. Fōo berma gar a Jekōb bu?"

XIII Ka Yesu 'yer, "Isōo jaa na nyū a kōo nyāna, kōnyūur na kpε wōn go.

XIV Tiche äsɔɔ jaa na nyũ a kɔɔ ala ɪn na kɔ wɔ, kɔnyũur kɔ le kpe wɔ go ε. A kɔɔ ala ɪn na kɔ wɔ kaara kɔbulaa na yire, naa korɔ nyevɔr na ba tara baarfɔ ε.”

XV Ka a pɔɔ 'yer, “Nɪkpɛɛ yāyāabule, kɔ ma a kɔɔ ala ka n nyũ, ka a kɔnyũur ta le nyɔɔ ma ka n suu a lo-ɔɔ nyā pɔ go ε.”

XVI A Yesu 'yer wɔ, “Kul tɪ tara a fɔ sɪre waan.”

XVII Ka a pɔɔ 'yer, “N ma tara sɪre ε.” A Yesu 'yer, “Yelmāe fɔ 'yer ɪka faa tara sɪre ε.

XVIII Fɔ dɔɔ kul sɪrbe anũu, tɪ a daba 'lo sɛ fon be a pɔpānyā ba ɪ a fɔ sɪre ε.”

XIX Ka a pɔɔ 'yer, “Nɪkpɛɛ n nye naa a fɔ ɪ Nāanmɪn 'ye'yere.

XX A sɪ sāakpāmune, a tɔɔ nyā ju le ba ma do tɪ puor a Nāanmɪn tiche a yɪn Juu nɪbe 'yer ɪka Jerusalem tɛɛ le ɪ a puorfɔ jie.”

XXI Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, “Pɔɔ sɔɔ de ma, sɔɔ waara an kɔ ɪ a tɔɔ nyā ju bu Jerusalem yɪn do tɪ puor a Sāa Nāanmɪn go ε.

XXII A yɪn Samariya nɪbe ba bɔɔ a 'lo yɪn puoro ε, a sɪn Juu nɪbe bɔɔ naa a Nāanmɪn 'lo sɪn puoro. Bojũu a sɪ jie le Nāanmɪn na tu faa nɪbe.

XXIII Tiche a sɔɔ waara, wɔ gɔr ta baar, a bala na puoro a Nāanmɪn sɪre jaa, a sɪe na wiil ba naa ka ba puor a Sāa Nāanmɪn nɪ yelmāe. Ba nyāna puorfɔ le a Sāa Nāanmɪn bɔɔɔ.

XXIV Nāanmɪn ɪn sɪe, bala na puoro wɔ a sɪe pɔ won wiil ba naa ka ba puor wɔ nɪ yelmāe pɔ.”

XXV Ka a pɔɔ 'yer, “N bɔɔ naa ɪka a Nɪ-iraa na wa naa, a 'lo sɪn na bɔɔɔ a Kɪristo. 'Lo wa wa, won wiil sɪ naa ye le a jaa par.”

XXVI Ka a Yesu 'yer kɔ a pɔɔ, “Maa le a nɪre 'lo nɪ fɔɔ na 'yere a pɔpānyā.”

XXVII Ka a ɪ a poturbo mɪ tɔɔ ta nye won 'yere nɪ a pɔɔ ka a nɛɛr 'maa ba. Tiche ba äsɔɔ jaa ba 'la sɔɔr wɔ bo le wɔ bɔɔɔ bu bāa 'yɔɔ le wɔ 'yere nɪ a pɔɔ ε.

XXVIII A jie le a pɔɔ bar a yuor tɪ jo kul a tɛe pɔ tɪ 'yer kɔ a nɪbe,

XXIX “Yɪ wa nye daba na 'yer ma ala a jaa n na dɔɔ maal. Kaa 'lo le ɪ a Nɪ-iraa naa 'lo bu?”

XXX Nɪre jaa na be a tɛe pɔ yɪn chen na tɪ kaa a Yesu.

XXXI An wa ɪre a le ka a poturbo sɔɔr a Yesu. “Wiwile yāyāabule, di bɔdiir.”

XXXII Tiche ka a Yesu 'yer kɔ ba, “N tara na bɔdiir yɪn ba bɔɔ a ye le ε.”

XXXIII Ka wɔ poturbo piel sɔɔr taa, “Nɪre kɔɔ le tɔɔ waan bon kɔɔ wa kɔ wɔ ka wɔ di bu?”

XXXIV A Yesu 'yer, “N bɔdiir le ka n ɪ a le Nāanmɪn na bɔɔɔ, 'lo le tɔ ma, ka n baar a tɔmɔ 'lo won kɔ ma ɪka n tɔ.

XXXV Yɪn 'lo 'yer naa ɪka a chen nɪmɛrsɪ anaar ka a nɪmab ta, maa 'yer kɔ yɪ ɪka, yɪ kaa yɪn nyen a por bonsɪ na mɔɔ sɛɛ nɪmab.

XXXVI Pɔpānyā gba, a tɔtɔnɔ bala na nɪmara nyere naa a ba sāyar, ban lɔɔnɔ a bɔnɪmɛrsɪ waara nɪ nyevɔr na ba tara baarfɔ ε Nāanmɪn sɛ. Ka a bala na bɔr a bɔbie nɪ a nɪmanmarba pāa 'mataa chile.

XXXVII A sɔkpa na ɪ yelmāe ɪka, bamune le bɔr ka bamune mɪ nɪma.

XXXVIII Maa tɔnɔ yɪ naa ɪka, yɪ chen tɪ nɪma a puo 'lo pɔ a bamune na tɔ hān.”

XXXIX Nɪyɔɔ na yɪ a Samariya tɛe pɔ sɔɔn de Yesu, bojũu a pɔɔ 'yer kɔ ba ɪka, “A daba nyā 'yer naa a le jaa n na dɔɔ maal.”

XL Ba wan wa suor wo ɪka wo jāne a ba tēe, ka wo jē be ber ayi.

XLI A Samariya tēe dēme yoo jie mɪ le soɔn de Yesu bojūu ba won a le won 'yer.

XLII Be a ba 'yer kɔ a pɔɔ, “A ba ɪ le fon 'yer kɔ sɪ jūu sɪ soɔ de a Yesu ε, sɪn mǎe wō naa a le won 'yer kɔ sɪ, ka sɪ bōɔ ɪka 'lo le na faa a wer nɪbe.”

XLIII A ber ayi na po, wo yin a be na wo chen Galilee.

XLIV Yesu 'yer naa, “Nāanmɪn 'ye'yerbe nyere na 'yōfo jie jaa, tɪche a ba tēe dēme ba 'yōnɔ ba ε.”

XLV Wɔn wa ta a Galilee, a nɪbe de won nuur ayi a be, bojūu ba mɪ dōo chen a Jerusalem a Gōl Bar Difɔ jie tɪ nye a le jaa won maal.

XLVI Yesu na wa be a Galilee, wo hɛb chen a Keena tēe pɔ be won dōo hɛb a kōɔ ka a ɪ a dǎa. Nɪkpɛε kōɔ ben Kapenahum ka a wo bie bɪere.

XLVII Wɔn wa wō ɪka a Yesu yin a Galilee wa a Judiya, wo chen tɪ suor wo ɪka wo sǎa a wo bie na kpire.

XLVIII Ka a Yesu 'yer kɔ a nɪkpɛε, “Yɪn baa nye jāne nɪ ne'maa yele ε, yɪ kō soɔ de ε.”

XLIX Ka a daba 'yer, “Nɪkpɛε, yǎayǎabile, wa ka a n bie ta kpi ε.”

L A Yesu pǎa 'yer, “A fɔ bie sa naa, kulo a yir.” A daba soɔn de a le a Yesu na 'yer na wo hɛb kulo a yir.

LI Ka a tōtōnɔ na yi a nɪkpɛε yir tuor wo a sɔr pɔ 'yer, “A fɔ bie sa naa.”

LII A wo suor ba a sōo buor a bie na sa, ka ba 'yer, “Jǎa mōtōɔ na vɪrɔ le a āgān tul bar wō.”

LIII Ka a bie sǎa tɪer tɔ an ɪ a mōtōɔ vɪr naa a jāa, a Yesu na 'yer, “A fɔ bie sa naa.” A daba naa bala ba jaa na be a wo yir soɔn de a Yesu.

LIV A ne'maa yelsɪ ayi le anyǎ Yesu na tō won yi a Judiya na wo chen a Galilee.

V

I A anyǎ puor, a Juu nɪbe tara na lōɔ di ka a Yesu chen a be a Jerusalem.

II A tēe pɔ, gbatarbile ben be ka a jēbersɪ anūu be be. A jie gbɔr a be ban bɔɔɔ a piir dōdɔr, ka a Juu nɪbe kəkɔr pɔ a ba bɔɔɔ Betesda.

III A jēbersɪ ala pɔ baal bɔrsɪ ben be, jōn, bamɪne gbɛε na kpi kpi nɪ gbɛrsɪ ka ba gǎ kɔɔ a kōɔ. ¹

V A gbatarbile 'lōnɔ koor mɪ le nɪbaala na be yuom hɪjer nɪ pie nɪ iniin (38) na wo gǎ a be.

VI Yesu na wa nye a daba, wo bōɔn naa won gber kor, ka wo suor wo, “Fɔ bɔɔɔ naa ɪka fɔ sa bɪ?”

VII Ka a daba 'yer, “Nɪkpɛε, n ba tara nɪre na 'mɔɔ ma 'yōɔ a kōɔ pɔ 'lo wa dōɔnɔ ε, n ma mɔɔɔ naa ɪka n kpe, tɪche ka a nɪre ma dōɔ ma nie kpe.”

VIII A Yesu pǎa 'yer wo, “Mɔɔ a fɔ bōgǎnaa chiine.”

IX Ajienaa ka a daba sa, na wo 'mɔɔ a sōo chiine. A Pēnfɔ Bɪbir daar le a anyǎna ɪ.

X A Juu nɪbere na wa nye a daba na tuo a sōo, ka ba 'yer kɔ wo, “Pēnfɔ Bɪbir le, nɪre jaa ba tara sɔr ɪka wo tuo a wo sōo a Pēnfɔ Bɪbir ε.”

XI Tɪche ka wo 'yer, “A daba 'lo na sa ma le 'yer kɔ ma ɪka n 'mɔɔ a sōo chiine.”

¹ **V:III 5:3** A gǎma pɔ baa 'yōɔ a pōfo anaar ε ɪka, **4 A Nāanmɪn malaka ma wan sōo jaa wa dōɔnɔ a kōɔ, ka nɪre 'lo jaa na de nie kpe a kōɔ pɔ, ma sa naa ala ɪ wo tara na baal jaa bɔɔɔ.**

XII Ka ba s̄or w̄o, “N̄ibuor le ‘yer f̄o ɪka f̄o ‘m̄oo a s̄oo tuo chiine?”

XIII A daba ba d̄oo b̄oo a Yesu a n̄ibuor won ɪ ε, Yesu kp̄ɛn a n̄yoo bala p̄o.

XIV A nyā puor, a Yesu nyen a daba a Nāan̄mun puorfo yir p̄o na w̄o ‘yer w̄o, “F̄o p̄āa s̄ān p̄ōp̄ānyā, taa wa ure yeld̄eer go ε, ka am̄ine wa p̄oo f̄o gar a le ε.”

XV Ka a daba chen ti ‘yer k̄o a Juu n̄ibere, Yesu le ɪ a n̄ire ‘lo na sa ma.

XVI Ba piel b̄ooro s̄o na ɪ Yesu yele boj̄uu w̄o ma t̄on̄o naa a anyāna a P̄ɛnf̄o B̄ibir Daar.

XVII Ka a Yesu ‘yer ba, “N̄ S̄āa ba v̄e anyāna t̄of̄o ε, ala le so ka n̄ m̄i t̄on̄o.”

XVIII A n̄ibere tara na yele ayi ban b̄ooro ɪka ba k̄on̄ Yesu. W̄o s̄oo naa a P̄ɛnf̄o B̄ibir yele, t̄iche a d̄eer ‘lo jaa le won ‘yer ɪka Nāan̄mun ɪ naa a w̄o S̄āa, na w̄o de a w̄o m̄āe ka ‘lo n̄i Nāan̄mun ɪ b̄ō‘yen.

XIX A Yesu ‘yer k̄o a n̄ibe, “Yelm̄āe le n̄ ‘yere k̄oro yi ɪka a Bie k̄ō t̄ōo maal bon jaa ε. Won t̄ōo ɪ a le t̄ee won nye a S̄āa na maala, boj̄uu a Bie ma maal naa a le ne won nye a S̄āa na maala.

XX A S̄āa n̄on̄ a Bie na w̄o wiil w̄o a yele a jaa won maal. A S̄āa gba na wiil won yelbere ka yi n̄eer ‘maa.

XXI A le a S̄āa na ma s̄āi a k̄ūu na w̄o k̄o w̄o nyev̄or, le le a Bie m̄i na k̄o a ās̄oo jaa won b̄ooro a nyev̄or.

XXII A S̄āa gba ba t̄ooro n̄ire jaa ‘yer ε, t̄iche w̄o ɪka a Bie w̄o t̄oor n̄ire jaa ‘yer.

XXIII A S̄āa b̄ooro naa ɪka ba ‘ȳōn̄o a Bie n̄it̄āa le ban ‘ȳōn̄o w̄o. ɪs̄oo jaa wa t̄or ba ‘ȳō a Bie ε, le m̄i le w̄o t̄or, ba ‘ȳō a S̄āa na t̄ō w̄o ε.

XXIV “Yelm̄āe le n̄ ‘yere k̄oro yi ɪka, ās̄oo jaa na w̄o a le ɪn̄ na ‘yer ti s̄oo de a ‘lo na t̄ō ma, tara na nyev̄or ‘lo na ba tara baarf̄o ε, Nāan̄mun s̄ē. Ba k̄ō ‘ȳō w̄o ‘yer ε. W̄o yin k̄ūu p̄o, ti kp̄e nyev̄or p̄o.

XXV Yelm̄āe le n̄ ‘yere k̄oro yi ɪka, s̄oo waara, w̄o ben ta ka a k̄ūn na w̄o a Nāan̄mun Bie k̄ok̄or. A bala na w̄o naa, na ir tara nyev̄or.

XXVI Boj̄uu a S̄āa tara na kp̄ēo k̄oro nyev̄or. W̄o den a kp̄ēo ‘lo k̄o a Bie ka w̄o m̄i tara nyev̄or.

XXVII W̄o k̄o won s̄or ɪka w̄o t̄oor n̄ire jaa ‘yer, boj̄uu w̄o ɪ naa N̄isaal Bie.

XXVIII “Yi ta v̄e ka a ‘maa yi n̄ee ε. A s̄oo na wa naa, ka a k̄ūn w̄o a N̄isaal Bie k̄ok̄or,

XXIX na ba yire a ba yar p̄o. ɪs̄oo jaa na maal v̄ila, na yin kp̄e nyev̄or p̄o, ka a ās̄oo jaa m̄i na maal d̄eer na yin kp̄e s̄ōfo p̄o.

XXX N̄ k̄ō t̄ōo maal bon jaa n̄i m̄āe kp̄ēo ε. ‘Lo le ‘yer ma a le ɪn̄ na t̄ooro ka a n̄ t̄oorfo tara s̄or boj̄uu n̄ turo naa a w̄o n̄ee, a ba ɪ n̄ ure na le ɪn̄ b̄ooro ε.

XXXI “Maa ‘yere ‘ȳōn̄o a n̄ m̄āe, s̄or jaa ba be be na wiil ɪka yelm̄āe le ε.

XXXII N̄ire k̄ōo ben be na ‘yere ‘ȳōn̄o ma, ka n̄ m̄i b̄ōo ɪka a le won ‘yere ɪn̄ yelm̄āe.

XXXIII “Yi t̄on̄ n̄ibe a Joon s̄ē ka w̄o ti ‘yer ba a yelm̄āe.

XXXIV N̄ ba d̄iel le n̄ibe na ‘yere a n̄ ‘yer ε, t̄iche n̄ ‘yere yi naa anyāna ka yi na t̄ōo nye faaf̄o.

XXXV Joon d̄ōo ɪ f̄ika f̄āt̄in na chaar ȳōo ka yi p̄oo pel, a yi ch̄il a ch̄āa nyā p̄o b̄ālāa.

XXXVI “Bon k̄ōo na t̄ure gar a le a Joon na d̄ōo ‘yer a n̄ ‘yer, naa t̄ōm̄ō ala a S̄āa na k̄o ma ɪka n̄ t̄ō. A anyāna a jaa ‘yere na k̄oro ma, naa wiil ɪka a S̄āa le t̄ō ma.

XXXVII A Sāa mī na tō ma 'yerε na korō ma, tiche yaa wō a wō kōkōr bu nye a wō nie jaa ε.

XXXVIII Yaa sōō a wō 'yer ε, bojūu yī tōr na yaa sōō de a 'lo won tō ε.

XXXIX Yī ma chēpē nāa a Nāanmīn gāma, bojūu yī tīer naa ūka be le yīn nye nyevōr na ba tara baarfō ε. Maa 'yer le a gāma anyāna 'yerε.

XL Tiche yī tōr naa na wa a n sē wa nye nyevōr 'lo na ba tara baarfō ε Nāanmīn sē.

XLI "N baka ba be nīre pēfō pō ε.

XLII Tiche n bōōn naa ūka a yī āsōō jaa ba nō Nāanmīn ε.

XLIII Maa waan naa a n Sāa yuor, ka yaa de ma ε. Tiche yīn den nibe na waan ba māe yuor.

XLIV Nīmīne yīn ure wa sōō? Yīn na bōōrō ūka a yī barmīne ba pēere yī, ka yī baka ba be a pēfō 'lo a Nāanmīn tēε na kō yī ε.

XLV "Tiche, yī taa tīer ūka in 'yōō yīn 'yer a Sāa niem ε. Yī den a yī tīer dōōl Mosesī, 'lo nī wō ju le na 'yōō yī 'yer.

XLVI Maa 'yer le a Mosesī na dōō seb, ala ū yīn ta sōō wō, yīn taa sōō ma naa.

XLVII Tiche yīn ba sōō a le a Mosesī na dōō seb ε, nīmīne yīn ure wa sōō a le in 'yer?"

VI

I A anyā puor, Yesu gōō naa a Galilee man gōōn be ban bōōlō a Tiberiyas.

II Nīyōō tu won chen ban nye won tō ne'maa tōmō na wō sāa baalsī.

III Ka a Yesu pāa do a tōō ju, na wō tī jāne nī a wō poturbo.

IV Ka a Juu nibe Gōl Bar Difō mī gbor.

V Yesu na wa nye a nīyōō ka ba waara a wō sē, wō sōōr Filip, "Nyīne le sūn nye bōōdiir kō a nibe banyāna?"

VI Wō sōōr a nītō ūka wō bēer a Filip kaa, tī bōōn a le won na ū.

VII Ka a Filip 'yer, "Faa bōō ka an den nīmērsī aniin sāyar a fon dān paanōō jaa pōor kō a nibe banyāna ε?"

VIII Andiru na ū a Simon Pita yebe, a Yesu poturo āsōō le, ka wō 'yer.

IX "Dabile ben ka na wō tara a chi jōn paanōō anūu nī jāme ayi, tī bo an maal a nīyōō banyāna?"

X Mōor pōōn a tēe wō jaa, ka a Yesu 'yer kō a poturbo ka ba ū a nibe jāne jāne. A nibe bala dōō ū tur anūu (5,000).

XI Yesu den a paanōō 'yōō a wō nūu pō tī puor Nāanmīn yāan, tī de a paanōō pō a nibe, na wō le de a jāme mī pō ba.

XII Ka a nibe di le ban bōōrō, ka a Yesu 'yer kō a poturbo ūka ba wob a bōnmaara ala na che, ka a bon jaa ta wε ε.

XIII Le le ba wob a ala na che 'yōō per pie nī ayi a chi paanōō anūu ala.

XIV A nibe na wa nye a anyā baar le a Yesu na tō a ne'maa tōmō, ba piel 'yerε, "A nyā le tōō ū a Nāanmīn 'ye'yerε 'lo na wa a wer pō."

XV Yesu na wa bōōn ūka ba bōōrō naa na fir wō ka wō ū a ba nāa, wō don a tōō ju wo yō.

XVI A jāanōōr 'lōnō, a Yesu poturbo lēb suu a man pō.

XVII Na ba tī kpe a gboro pō piel gōōnō a Kapenahum. A jāano'maar 'lōnō Yesu ba wa a ba sē sere ε.

XVIII A sesekepē furo na ka a kōō dādaala.

XIX Ka a poturbo na wa mō kpe sɔɔ jaa, ba nyen a Yesu na chiine a kōɔ ju waara a gboro par ka dābāe kpe ba.

XX Tiche ka wɔ 'yer kɔ ba, "Maa le, yi ta joro dābāe ε."

XXI Ka ba ta ɪka ba de wɔ 'yōɔ a gboro pɔ, ti ajienaa ka a gboro mɪ ta a gogoro nɛε a jie 'lo ban chiine.

XXII A wɛr na wa chaar, a niyɔɔ bala na jāne a man gōɔn bōɔn na ɪka gboro bō'yen tɛε le dōɔ be be. Ka Yesu naa poturbo ba 'mataa kpe wɔ ε, tiche bala tɛε le chiine.

XXIII Ka gboi amune na yi Tiberiyas wa ara gbɔr a be a Yesu na dōɔ puor Nāanmɪn yāan ti ka a nibe di a bōdiir.

XXIV A nibe na wa nyε ka a Yesu bu a wɔ poturbo ba be be ε, ba kpɛn a gboi ala chiine a Kapenahum na ti bɔ a Yesu.

XXV Ban wa ti nyε wɔ a manyal gōɔn, ba sɔɔr wɔ naa, "Wiwile, dabor fɔ wa ka?"

XXVI Ka a Yesu 'yer, "Yelmāe le n 'yere kōrɔ yi, yi yɔɔrɔ na bɔɔrɔ ma a ba ɪ a nɛ 'maa tōmō yin nyε ɪn tō ε, tiche a bōdiir yin di tu jūu.

XXVII Yi ta tōnō bɔɔrɔ bōdiir anyā na sōɔ ε, ti yi tōnō bɔɔrɔ bōdiir anyā na kɔ yi nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ε, ala le a maa Nɪsaal Bie na kɔ yi. Bojūu 'lo le a Sāa Nāanmɪn kɔ sɔr ɪka wɔ ɪ a le."

XXVIII Be le ba sɔɔr wɔ, "Bāa le sɪn na ɪ na sɪ tō a le a Nāanmɪn na bɔɔrɔ?"

XXIX Ka a Yesu 'yer, "Nāanmɪn tōmō nɪ nyā ɪka yi sɔɔ de a 'lo won tō."

XXX Le le ba sɔɔr wɔ, "Nɛ'maa tōbuor le fon tō ka sɪ nyε ti sɔɔ de fɔ? Bo le fon ɪ?"

XXXI A sɪ sākāpāmune din a maana a mɔgōɔ pɔ nɪtāa le an seb. Wɔ kɔ ba naa a bōdiir na yi saaju ka ba di." *(A Yifo Gān 16:4)*

XXXII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmāe le n 'yere korɔ yi ɪka, a ba ɪ Mosesɪ le dōɔ kɔ yi a bōdiir ala na yi a saaju ε, tiche a n Sāa le dōɔ kɔ yi a yelmāe bōdiir ala na yi a saaju.

XXXIII A Nāanmɪn bōdiir ɪ naa a 'lo na yi a saaju wa, na wɔ wa korɔ a wɛr nibe nyevɔr."

XXXIV Ka ba 'yer, "Nɪkpɛε, an yi a duna ti chiine, korɔ sɪ a bōdiir ala."

XXXV Be a Yesu pāa 'yer, "Maa le a bōdiir ala na korɔ nyevɔr, 'lo jaa na wa n sɛ kō le chiin kō ε. 'Lo jaa mɪ na sɔɔ de ma, kōnyūur kō le kpe wɔ ε.

XXXVI Tiche a le n na 'yer kɔ yi, yi nyε ma naa ti yaa sɔɔ de ma ε.

XXXVII Bala ba jaa a Sāa na kɔ ma, ban wan a n sɛ. ɪsɔɔ jaa mɪ wa wa a n sɛ, n kō dii wo bar ε.

XXXVIII Bojūu, na ba yi a saaju wa ɪka n wa ɪ a n bɔfɔ ε, ti n wa naa ɪka n wa ɪ a Sāa bɔfɔ. 'Lo le tō ma.

XXXIX A nyā le ɪ a 'lo na tō ma bɔfɔ, ka n taa ɪrɛ wa vɛ ka bala jaa won kɔ ma bɔr ε, tiche ka n sāt ba, ka ba ɪr ɪ vɔε a ber baaraa daar.

XL Bojūu, a n Sāa bɔfɔ nɪ nyā ɪka, nɪrɛ jaa na kaa a Bie na wɔ sɔɔ de wɔ, ban tara naa a nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ε, ka n sāt ba, ka ba ɪr ɪ vɔε a ber baaraa daar."

XLI Ka a Juu nibe piel hūhūnō bojūu a Yesu 'yer ɪka, 'lo le ɪ a bōdiir 'lo na yi a saaju wa.

XLII Ka ba 'yere, "A ba ɪ a Yesu le a nyā ε, a Josefɔ bidaba, a wɔ sāa nɪ a wɔ ma sɪn bōɔ ε? Nɪmune wɔ ɪrɛ wa 'yer ɪka saaju le n yi wa?"

XLIII Ka a Yesu 'yer ba, "Yi bar a hūhūfɔ.

XLIV Nɪrɛ jaa kō tōɔ wa a n sɛ ε, ka a Sāa na tō ma baa tɔɔ wo waan ε, ka n sāt wɔ ka wɔ ɪr ɪ vɔr a ber baaraa daar.

XLV A Nāaŋmun 'ye'yerbe āsuo dōo seb, 'Nāaŋmun na wiil ba jaa.' (Isaiya 54:13) Isuo jaa na chele a Sāa sē, na wo jān yi a wo sē, na wa naa a n sē.

XLVI Nure jaa ba nye a Sāa ε, a nure 'lo na yi a Nāaŋmun sē, 'lo tee le nye a Sāa.

XLVII Yelmāe le n 'yere korɔ yi, nure 'lo na soo de ma tara na nyevor 'lo na ba tara baarfɔ ε, Nāaŋmun sē.

XLVIII Maa le ι a bōdiir ala na tara nyevor.

XLIX A yi sāakpāmune dōo di a maana a mōgōo pɔ ti chene kpi.

L Tiche a bōdiir 'lo na yi a saaju wa ni nyā, 'lo le nure na di na wo kō kpi ε.

LI Maa le ι a nyevor bōdiir 'lo na yi a saaju wa. Ala ι nure di naa a bōdiir nyāna, won ben be jaa kpo kpo. A bōdiir nyā ι naa a n āgān in de korɔ a nibe na be a wer pɔ, ka ba na nye nyevor."

LII Ka a Juu nibe piel chire taa ni suur na ba 'yere, "Ŋmune le a daba nyāna na ure wa kɔ si a wo āgān ka si 'wɔb?"

LIII A Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmāe le n 'yere korɔ yi. Yin baa 'wɔb a Nisaal Bie āgān na yi nyū a wo jāi ε, yaa tara nyevor ε.

LIV Nure 'lo jaa na 'wɔb a n āgān na wo nyū a n jāi tara na a nyevor 'lo na ba tara baarfɔ ε, ti ka n sāi wo a wo ir ι vor a ber baaraa daar.

LV A n āgān ι naa bōdimāe, ka n jāi mi ι bōnyūmāe.

LVI Nure 'lo jaa na 'wɔb a n āgān na wo nyū a n jāi, be naa a n 'yōo ka n mi be a wo 'yōo.

LVII Nitāa le a Sāa na ι a nyevor soo na tō ma ka n be be a Sāa jūu, nure 'lo mi na 'wɔb ma mi na ben be a maa jūu.

LVIII A bōdiir nyā le yi a saaju wa. Si sāakpāmune dōo di a maana ti kpi, tiche nure 'lo na di a bōdiir nyā na ben be kpo kpo."

LIX Yesu na dōo wile ba a Juu nibe lōfofɔ yir a Kapenahum ala le wo 'yer a nyāna.

LX Yesu poturbo yoo na wa wō a le won 'yer, ka ba 'yer, "A fɔ wiilfo nyā kpēme na kpe, an le na tōo de?"

LXI Yesu na bōon a le a poturbo na hūhūnō, ka wo suor ba, "A nitō che yin bu?"

LXII Ŋmune an pāa kaara, yin wa nye a Nisaal Bie na duoro a jie 'lo won dōo be?"

LXIII 'Lo na korɔ a nure nyevor ι naa Nāaŋmun Siε. Nure māe fōo kō tōo maal bon jaa ε. A 'yer ala in 'yer yi, ι naa Nāaŋmun Siε 'yer, naa ι Nyevor.

LXIV Tiche a yi bamune ba soo ε." Bojūu, Yesu bōon naa a pielfɔ a 'lo na ba soo de wo ε, ni a 'lo na gar 'yōo wo.

LXV Be le wo 'yer, "Nitō le so ka n 'yer ūka āsuo jaa kō tōo wa a n sē ε, ka a Sāa baa waan wo ε."

LXVI An yi a daar 'lōnō a poturbo yoo ŋmaan yi na baa le turo wo go ε.

LXVII Ka a Yesu suor a Pie Ni Ayi bala, "A yin mi, yi booro naa ūka yi ŋmaa yi bu?"

LXVIII Be a Simon Pita 'yer, "N Soro, an sē le sin chen? An ι fōo tee le tara a nyevor 'lo na ba tara baarfɔ ε.

LXIX Si soon de na si bōo ūka fɔ ι naa a cheche soo 'lo a Nāaŋmun na tō."

LXX Ka a Yesu haa 'yer, "A ba ι maa le ir a yi Pie Ni Ayi ε? Tiche ka a yi āsuo ι Satan tōor."

LXXI Wo 'yere naa a Judas na ι a Pie Ni Ayi āsuo na wa gar 'yōo wo. Wo ι naa a Simon bidaba na yi Isikariyot.

VII

I A anyā puor, Yesu yi naa Judiya ti yooro a Galilee paal po, bojūu a Juu nibe buoro naa a wo kofu.

II Tiche a Juu nibe seer po lōo di bibir na wa gburo,

III a Yesu yebil 'yer wo naa, "Yi a ka chen a Judiya ka a fu poturbo mi ti nye a fu ne 'maa tōmō.

IV Nire jaa na buoro ūka ba buolo a wo yuor ba soolo ε. Fon maala a nyāna, wiil a fu mae ka nibe jaa nye fu."

V Bojūu a wo mae yebil ba soo de wo gba ε.

VI A le jūu, a Yesu 'yer ba, "A n bibir ba vie ε, yin bibir vie naa.

VII A wer nibe kō tōo 'laar yi ε, tiche ba 'laar ma naa bojūu n 'yer ba naa ūka a le ban ure in deer.

VIII Yin, yi chiine a lōo di jie. Maa ba chiine a lōo di jie sere ε, bojūu n bibir ba vie ε."

IX Wo 'yer naa le ti chene jāne a Galilee.

X A wo yebil na wa chen a lōo di jie baar ka wo mi ir sool chen.

XI A lōo di jie le a Juu nibe joro wo ti soro taa, "Nyine le a daba 'lōnō be?"

XII A nyoo bala bolo na 'yere kōro taa, "A Yesu in nisō." Ka bamune mi 'yere, "Nibe le wo i."

XIII Tiche baa 'lara 'yere ka a yire chāa po ε, bojūu ba joro naa a Juu nibe dābāe.

XIV A lōfo na wa pō jātaa, Yesu don kpe a Juu nibe puorfo jie na wo ti piel wile.

XV Ka a neer 'maa a Juu nibe ka ba soro taa, "Ŋmine a daba nyā ure wa bōo a nutō won ba jān ε?"

XVI A Yesu 'yer ko ba, "A wiilfo nyā ba yi a n sē ε, a yi naa a nire 'lo na tō ma sē.

XVII Nire 'lo na kaa ir ūka won i naa Nāanjmun bofo, won bōo naa ūka a wiilfo nyā yin Nāanjmun sē bu n mae le n wile.

XVIII Nire 'lo na 'yere a wo mae 'yer, buoro na 'yōofu koro a wo mae. Tiche nire 'lo na tōnō buoro 'yōofu koro a 'lo na tō wo, a ninyine in yelmāe soo ka a belfo ba be a wo jie ε.

XIX Mosesi baa dōo bin a Nee ko yi ε? Ti yi āsoo jaa ba tōo tu ε. Bo 'yōo le yi buoro ūka yi ko ma?"

XX Ka a nyoo bala 'yer, "Sider le fo tara, an buoro fo kofu?"

XXI A Yesu 'yer ko ba, "Gbebō'yen tee le n be tō, tiche ka a be 'maa yi a nee a nutō?"

XXII Mosesi le dōo wiil yi a yoor ŋmaafu an ba i 'lo sē le a dōo yi ε, ti yi a sāakpāmune sē, ka ba ma ŋmaa yoor a Pēnfo Bibir Daar.

XXIII Ala i yin tōo ŋmaa bibile yoor a Pēnfo Bibir Daar ti ka a Mosesi nee 'lo won bin ba soo ε, bo le so ka yi nye suur 'yōo ma nire in sa a Pēnfo Bibir Daar?"

XXIV Yi ta bōnō tōor ε, ti yi tōoro a le na tor."

XXV Nibe bamune na yi Jerusalem piel soro taa, "A ba i a daba nyā le ba buoro a kofu ε,

XXVI nye won ara 'yere chāa po, ka baa 'yere 'yer ε? A nibe bōon naa ūka 'lo le a Nt-iraa bu?"

XXVII Tiche sin bōo naa a jie 'lo a daba nyāna na yi. A Nt-iraa 'lo wa wa, nire jaa kō bōo a jie won na yi ε."

XXVIII Yesu chene na wile a be a Nāanmūn puorfo yir bechaar pɔ, na wo tāna 'yere, “Ɔo yi bɔɔ ma naa, na yi le bɔɔ a jie 'lo n na yi. N ba be ka ni n m̄æ kp̄ɛɛ ɛ, tiche a n̄re 'lo na tɔ ma un yelm̄æ sɔɔ, yn ba bɔɔ ɛ.

XXIX Tiche maa bɔɔ wo naa, wo s̄e le n yi, 'lo le tɔ ma.”

XXX A anyā le ba ta bɔɔɔ a wo nyɔɔfo, tiche n̄re jaa ba heb wo n̄u sur wo ɛ, bojūu a wo b̄ibir ba vie ɛ.

XXXI A nyɔɔ bala pɔ, bamune chene na sɔɔ de wo na ba 'yere, “A N̄-iraa 'lo wa wa, won tɔn ne'maa tɔm̄ɔ gar a daba nyā b̄i?”

XXXII Faraseemune wɔn a le a nyɔɔ bala na bolɔ 'yere a Yesu 'yer, ka a bala naa Juu n̄be bɔɔrlo n̄bere tɔ a puorfo yir kakaarba ka ba ti nyɔɔ wo waan.

XXXIII Be a Yesu 'yer kɔ ba, “N be naa yi s̄e bālāa, ti naa pāa le heb chen a 'lo na tɔ ma s̄e.

XXXIV Yn wa yɔɔɔ na bɔɔɔ ma, tiche yi k̄ɔ nye ma ɛ, a be n na be yi k̄ɔ tɔɔ wa be ɛ.”

XXXV Ka a Juu n̄be pāa sɔɔ taa, “Nyine le a daba nyā na pāa chen ka si k̄ɔ nye wo ɛ? Won chen naa be a si n̄be na yaar jer a bala na ba i a Juu n̄be ti wile ba b̄i?”

XXXVI N̄mune le wo 'yer ika, yn wa yɔɔɔ na bɔɔɔ ma ti yi k̄ɔ nye ma ɛ, a be n na be yi k̄ɔ tɔɔ wa be ɛ.”

XXXVII A b̄ibir baaraa daar na i a l̄ɔɔ di b̄ibir kp̄ɛɛ, Yesu ir ara ti t̄an 'yer, “K̄ɔnyūur wa kpe n̄re, wo wa a n s̄e wa nyū.

XXXVIII N̄re 'lo jaa na sɔɔ de ma n̄tāa le a Nāanmūn ḡan na 'yer, nyevɔr k̄ɔɔ na joro na yire a wo 'yɔɔ.”

XXXIX Nāanmūn Ste 'yer le wo d̄ɔɔ 'yere, a bala na sɔɔ de wo ka won kɔ ba. A Ste ba d̄ɔɔ wa ɛ, an i a Yesu ba nye a t̄ur sere ɛ.

XL A n̄be na wa w̄ɔ a le won 'yer, ka bamune 'yer, “A daba nyā un Nāanmūn 'ye'yere yelm̄æ.”

XLI Ka bamune m̄i 'yere, “A nyā le i a Nāanmūn N̄-iraa.” Ka bamune m̄i 'yer, “N̄mune le a N̄-iraa 'lo na ure wa yi Galilee?”

XLII Nāanmūn ḡan ba 'yer ika David ȳɔɔ le won i na wo yi Betlehem, a t̄ee 'lo a David na d̄ɔɔ kp̄iere ɛ?”

XLIII Ka a n̄be n̄ma d̄e d̄e a Yesu juu.

XLIV Bamune m̄i ta bɔɔɔ na ika ba nyɔɔ wo tiche n̄re jaa ba 'la sur wo ni wo n̄u ɛ.

XLV A puorfo yir gugurbo heb chen a Farasee ni a Juu n̄be bɔɔrlo n̄bere s̄e, ka ba s̄ɔɔr ba, “N̄mune wo i ka yaa waan wo ɛ?”

XLVI Ka a bala ban t̄ɔ, ka ba 'yer, “N̄re jaa ba 'yer 'yer a daba nyā kaar ɛ.”

XLVII Ka a Faraseemune s̄ɔɔr ba, “Wo m̄i ben bel yi wɛ?”

XLVIII Yi nyen a Faraseemune ni a n̄bere ka ba sɔɔ de wo?”

XLIX Kai, tiche a nyɔɔ ba nyāna ba bɔɔ a Nāanmūn nee ɛ, ba ben pɔ 'yɔɔfo pɔ gba.”

L Nikodimas̄i na d̄ɔɔ chen a Yesu s̄e m̄i i naa a ba āsɔɔ s̄ɔɔr ba,

LI “A nee ba kɔ si s̄ɔɔr ika si 'yɔɔ n̄re yele ka saa w̄ɔ a le won 'yer b̄i maala ɛ?”

LII Ka ba s̄ɔɔr wo, “Fo m̄i yin Galilee b̄i? J̄ɔɔr kaa, a la i fo nyen Nāanmūn 'ye'yere na yi Galilee.”

LIII Ka ba jaa yaar kul a ba yie.

VIII

I Tiche ka a Yesu mi do a Olive Tur Tõo ju.

II Wer na wa chaar bibio pipi, Yesu lueb wa kpe a Nāanmin puorfõ yir bechaar põ, be le a nibe nmaa jilõ wõ ti wõ jāne wile ba.

III Be le a Mosesi Nee wiwiilbe, ni a Faraseemine wa 'mataa waan põõ ban nyõõ na gān daba. Ba vën ka a põõ ir ara a ba jaa niem,

IV ti ba 'yer kõ a Yesu, "Wiwile, a põõ nyāna le gān daba ka si nyõõ.

V A Mosesi Nee 'lo 'yer ika si lob wõ ni kuste kõ."

VI Ba 'yer naa a le bõõõõ ika ba beer Yesu kaa na ba tõõ nye 'yer, 'yer a wõ ye. Tiche ka a Yesu guun de a nubir seere ni a tõe.

VII Ti ba chene sorõ wõ, ka wõ dõl 'yer kõ ba, "Ala i a yì āsõõ jaa ben ka ba maal deer ε, a nnyine wõ de nie lob a põõ ni a kõsɪr."

VIII Ti na wõ le guun seere a tõe go.

IX A anyāna ban wõ, ba piel yire bõ'yen 'yen, a danyõn le de nie. A wa ti che naa a Yesu ni a põõ tee na ara a be.

X Yesu dõl ir suor a põõ, "Nyε ba be? Isõõ jaa ba 'yõõ fõ ye. ε?"

XI Ka a põõ 'yer, "Kai nɪkpɛε." Ka Yesu mi pāa 'yer wõ, "Maa mi kõ 'yõõ fõ ye. ε, chiine, taa le wa maala yeldεε go ε."

XII Yesu le bõõ 'yer kõ a nibe na wõ 'yer, "Maa le a wer nyā chāa, nure 'lo jaa na turo ma kõ le chen libe põ ε, ti won tara na nyevor na i chāa."

XIII Ka a Faraseemine chure wõ 'yere, "Fõ bõõõõ na yuor 'yõõõõ fõ māε, ka a fõ yobõ i põõõ."

XIV Ka a Yesu 'yer, "Ala i n bõõõõ naa yuor 'yõõõõ a n māε, a n yobõ tara na sor. Bojũu n bõõ naa jie in yi wa, naa le bõõ a jie in chiine. Tiche yin, yaa bõõ a jie in yi wa ε, yaa le bõõ a jie in chiine ε.

XV Yì den nusaal tersi tõõõõ ni 'yer, maa ba tõõõõ nure jaa 'yer ε.

XVI Tiche ala i un tõõõõ naa 'yer, a le un na tõõõõ na tor naa bojũu n ba i n yõ ε, a Sāa na tõ ma põõ ma naa.

XVII A seb a yì nεεr põ ika, nibe ayi 'yer in yelmāε.

XVIII N 'yere na 'yõõõõ a n māε, ka a Sāa mi na tõ ma 'yere 'yõõõõ ma."

XIX Ka ba suor wõ, "Nyine a fõ Sāa be?" Ka Yesu 'yer "Yaa bõõ ma ε, bɪ a n Sāa ε, ala i yì ta bõõ ma naa, yin taa bõõ naa n Sāa mi."

XX Yesu 'yer naa a 'yer nyā won wile ba a puorfõ yir bechaar põ gbor a libie lob fõ jie. Ti nure jaa ba nyõõ wõ ε, an i a wõ bɪbir ba vɪε ε.

XXI Yesu 'yer kõ ba go, "N chiine na, yin wa yõõõõ na bõõõõ ma ti na yì kpin a yì yelbier. Jie in chiine, yì kõ tõõ wa be ε."

XXII Ka a Juu nibe pāa sorõ taa, "Won kon wõ māε bɪ? Ala le so won 'yer ika, 'A jie in chiine yì kõ tõõ wa be ε.' "

XXIII Tiche ka a Yesu chene 'yere, "Yin yin ka tõe, maa yin saaju. A wer nyā põ le yì yì, maa mi ba yì a wer nyā põ ε.

XXIV N 'yer kõ yì ika yin kpin naa yì yelbier, ala i yaa sõõ de ma ni a le in 'yer ika n i naa ε, sire jaa le, yin kpin naa yì yelbier."

XXV Ka a nibe suor wõ, "An fõ i?" A Yesu 'yer ba, "N i naa a 'lo in 'yer kõ yì a kõr jaa.

XXVI N tara na yõõ in taa 'yer tõõõõ a yì 'yer, tiche a 'lo na tõ ma in yelmāε sõõ, ala in wõ yì a wõ sē le n 'yere kõõõ a wer nibe."

XXVII Baa bõõ a par ika a wõ Sāa 'yer le wõ dõõ 'yere ε.

XXVIII Be a Yesu 'yer, "Yin wa 'moo a Nisaal Bie a saaju yin bõo naa a nire 'lo in ı, na yi mi bõo ıka n ba ure yeke ni maa kpẽo ε, tiche n 'yere naa a le a Sãa na wiil ma.

XXIX A 'lo na tõ ma be naa n sã, waa bar ma n yõ ε, bojũu n ma ure naa le na pele a wo poo."

XXX Won 'yere a le ti ntyoo soon de wo.

XXXI Yesu 'yer ko a Juu nibe bala na soo de wo, "Ala ı yi soon turo a le in wiil yi, yin ı naa a n poturbo yelmãe.

XXXII Yin bõon a yelmãe, ka a yelmãe for yi bar ka yi so yi mãe."

XXXIII Ka ba 'yer, "Sin ı naa Abraham yon, na saa ı nire jaa gbãgbaar ε, ñmune le fo 'yer ıka ban for sin bar ka si so si mãe?"

XXXIV A Yesu 'yer ko ba, "Yelmãe le n 'yere koro yi, nire jaa na maal deer in a deer gbãgbaa.

XXXV Gbãgbaa maa be a yir kor ε, a bie 'lo ma ben be kor.

XXXVI Ala wa ı a Bie for fon bar, fon son fo mi sire jaa.

XXXVII N bõon na yin ı Abraham yon ti buoro ıka yi ko ma, bojũu yaa soo a n 'yer ε.

XXXVIII Maa 'yere yi naa a le in nye a n Sãa sã, ka yin mi ure a le yin wõ a yi sãa sã."

XXXIX Ka ba 'yer, "Abraham le ı a si sãa." Be a Yesu 'yer, "Ala ı Abraham bibiir le yi ta ı, yin taa maal a le a Abraham na dõo maal.

XL Yi ben buoro ıka yi ko ma a nire na 'yer yi a yelmãe in wõ a Nãanmun sã. Abraham ba dõo maal le ε.

XLI Yi ure naa a le a yi sãa mãe na dõo ı." Ka ba 'yer, "Saa ı sã sã bibiir ε, sin Sãa tee sin tara le Nãanmun."

XLII Ka a Yesu 'yer ko ba, "Ala ı Nãanmun le ta ı a yi Sãa, yin taa nõ ma naa. Nãanmun sã le n yi naa be be ka a pöpãanyã. N ba waan a n mãe yur ε, 'lo le tõ ma.

XLIII Bo le so ka a le in 'yer ba chaar ko yi ε? Bojũu yaa tõo wõ a le in 'yer ε.

XLIV A yi sãa in ti, a yi buoro ıka yi maal a le won buoro. An yi a pielfo jaa nikoro le wo ı, waa tara yelmãe ε, yelmãe bälãa jaa ba be a wo 'yõo ε. 'Lo wa ñmaara a jire, le wo be, jir ñmara le wo ı, na wo ı a jie a jaa sãa.

XLV Tiche maa na 'yere a yelmãe yaa soo de ma ε.

XLVI A yi ãsoo na 'yer ıka wo nyen in maal deer o? Ala ı yelmãe le n 'yere, bo le so ka yaa soo de ma ε?

XLVII Nire 'lo na ı Nãanmun turo wõnõ naa a le won 'yere. Yin ba ı a Nãanmun turo ε, yaa wõnõ a le won 'yere ε."

XLVIII Ka a Juu nibe 'yer, "Yelmãe le si 'yere ıka Samariya le fo yi na fo tara a si deer."

XLIX A Yesu 'yer, "Maa ba si deer ε, tiche n 'yõonõ naa a n Sãa, ti yin ba 'yõonõ ma ε.

L N ba buoro tur koro a n mãe ε, tiche nire kõo buoro naa a le. 'Lo Le ı a 'yer turo.

LI Yelmãe le n 'yere koro yi, ala ı nire turo naa maa 'yer, wo kõ le bõo kũu ε."

LII A anyãna le ka a Juu nibe pãa 'yere, "Pöpãanyã, si bõon naa fon tara a si deer. Abraham kpi naa, ka a Nãanmun 'ye'yerbe kpi, tiche ka fo 'yer ıka ala ı nire turo naa a fo 'yer wo kõ bõo kũu ε.

LIII Fõõ berma gar a si sãa Abraham bu? Wo kpi naa, ka a Nãanmun 'ye'yerbe mi kpi. An fu tier ika fu pãa i naa?"

LIV Ka a Yesu 'yer, "Ala i n ben 'yõõnõ a n mãe tur, a n tur na un pãõ. A n Sãa 'lo yin 'yere ika a yi Nãanmun le, 'lo le korõ ma a tur.

LV Yin ba bõõ wõ gba e, maa bõõ wõ naa. Ala i n 'yer naa ika n ba bõõ wõ e, in i naa jir ñmara a yi kaar. Tiche maa bõõ wõ naa, naa turo a wõ 'yer bie.

LVI A yi sãa Abraham dõõ chule tier ika won taa nye naa a n bibir. Wo nyen ka nõõ nyõõ wõ."

LVII Ka a Juu nibe suor wõ, "Faa ta yuom ljaayi ni pie (50) sere e, ti na fu nye Abraham?"

LVIII Ka a Yesu 'yer, "Yelmãe le n 'yere korõ yi, sere ti ba wa dõõ Abraham, ka maa dõõ be be."

LIX A nyãna, ka ba wob kosibe ika ba lob wõ kõ, tiche ka a Yesu sool fool na wõ yi a be a ba puorfu yir põ.

IX

I Yesu na chiine a le, wõ nyen daba ban dõõ ka wõ i jõõ.

II Ka a poturbo suor wõ, "Wiwile, an le maal dëer, a dajõõ bu a wõ sãa naa ma le maal dëer, a dajõõ bu a wõ sãa naa ma le maal a dëer dõõn wõ, ka wõ i a jõõ?"

III A Yesu 'yer kõ ba, "A daba nyã ba maal dëer e, a wõ sãa naa ma mi ba maal dëer e, tiche a un a le ka Nãanmun tõmõ na tõ a wõ 'yõõ.

IV An chene i mõtõõ, sin tõ naa a 'lo na tõ ma tõmõ. Wer na sob naa ka nre kõ le tõõ tõmõ tõ e.

V In chene be a wer põ, maa le a wer chãa."

VI Won wa 'yer a le baar, wõ chir nataar bun tân a tõe na wõ be a daba nibie.

VII Ti na wõ 'yer kõ a daba, "Chen, ti pee a Siloam kõõ põ." A Siloam par le, Tõfõ. Wõ chen ti pee nyere wa a yir.

VIII Ka a nibõõnsi bala na dõõ ma nye wõ na suorõ, ka ba suorõ taa, "A ba i a daba nyãna le ma suorõ e?"

IX Bamine 'yer ika 'lo le, ka bamine mi 'yer, "Nunystaa le." Tiche ka wõ 'yer, "Maa le."

X Ka ba suor wõ, "Ñmine a nibie ure wa yuo fo?"

XI Ka a daba 'yer kõ ba. "Daba ban buolõ Yesu le bu tân be ma a nibie ti 'yer ma ika n chen a Siloam ti pee. Le le n chen ti pee naa nyere."

XII Ka ba suor wõ, "Nyne le wõ be?" Ka wõ 'yer, "N ba bõõ e."

XIII Be le ba tara a daba 'lo na dõõ i a jõõ chiin a Faraseemine sã.

XIV A bibir 'lo a Yesu na dõõ bu a tân na wõ yuon a daba nibie un a Pẽnfo Bibir Daar.

XV Ka Faraseemine suor a daba le won ure wa nyere. Ka wõ 'yer, "Tân le wõ be ma a nibie ka n pee be nyere."

XVI Ka a Faraseemine bamine 'yer, "A daba nyã ba yi Nãanmun sã e, waa sõnõ a Pẽnfo Bibir e." Tiche ka a bamine mi suor, "Ñmine le yelbe-ure na tõõ tõ a ne'maa yele nyã?" Na ba ñma jiiir ayi.

XVII Ka ba lieb suor a daba, "Bo fu tara na 'yer a wõ 'yer? Fu nibie ba le wõ yuo." Ka a daba 'yer, "Nãanmun 'ye'yere le wõ i."

XVIII Ka a Juu nibere ba soõ de e ika a daba dõõ jõõ ti wa nyere e, ka ba buol a sãa naa ma.

XIX Ba suor ba naa, “A yi bie le a nyā o? A nyā le yi dōo ka wō ɪ a jōo? Ka ŋmine wō ure wa nyere?”

XX Ka a sãa naa ma 'yer, “Si bōon naa ɪka si bie le, a si dōo wō ka wō ɪ jōo.

XXI Tiche le won ure wa nyere a pōpānyā saa bōo ε, bu nre 'lo na yuo wō a nɔbie saa bōo ε. Waa ɪ bibile ε, yi suor wō, won 'yer kō wō m̄æ.”

XXII A sãa naa ma 'yer naa ntō bojūu ba joro naa a Juu nɔbe dāb̄æ, ba den nie 'yer ɪka nre jaa wa 'yer ɪka a Yesu le a Ni-iraa 'lo, ka ban dii won bar a ba lōofō jie.

XXIII Ala le so ka a sãa naa ma 'yer, “Waa ɪ bibile ε, yi suor wō.”

XXIV A Faraseemine le bool naa a daba 'lo na dōo ɪ a jōo a gb̄æ ayi soo 'yer wō, “'Yer yelm̄æ ko Nāan̄m̄in, s̄in bōon naa a daba nyā na ɪ yelbe-ɪre.”

XXV Ka a daba 'yer, “Ala ɪ wō ɪn yelbe-ɪre bu waa ɪ ε, n ba bōo ε, yelbō'yen ɪn bōo n̄ nyā. N dōo ɪ jōo tiche pōpānyā, n nyere naa.”

XXVI Be le ba suor wō, “Bo le wō ɪ fo? Ŋmine le wō ɪ yuo fō a nɔbie?”

XXVII Ka a daba 'yer, “N ba dōo 'yer t̄i yaa chele ε. Bo yi b̄ooro ɪka yi le wō ka a ɪ go? Yi b̄ooro naa ɪka yi m̄i l̄ieb a wō poturbo bu?”

XXVIII A ba t̄oro wō 'yere, “Fōo le ɪ a wō poturo, s̄in ɪ naa Moses̄i poturbo.

XXIX Si bōon na ɪka Nāan̄m̄in 'yer 'yer kō Moses̄i, tiche a daba 'lo saa bōo jie won yi gba ε.”

XXX Ka a daba 'yer, “A 'maa man n̄e ȳin ba bōo jie won yi ε, t̄i yuo ma a nɔbie.

XXXI Si bōo naa ɪka Nāan̄m̄in ba chele a yelbe-ɪrbe ε. Wō ma chele naa a bala na joro wō t̄i maala a le won b̄ooro.

XXXII Nre jaa ba dōo wō ɪka ba yuon nre ban lōo dōon jōo ε.

XXXIII Ala ɪ a daba nyā ba ta yi Nāan̄m̄in s̄ē ε, wō kō naa tōo bon jaa maal ε.”

XXXIV Ka a Juu n̄bere 'yer kō a daba, “A fōo, yelbier pō le ba dōo fō, ŋmine fun ure wa wiil s̄i,” t̄i dii wō bar a ba pō.

XXXV Yesu na wō ɪka ba dii naa a daba bar, wō bō won wa nye wō, na wō suor wō, “Fō soon de a N̄isaal Bie o?”

XXXVI Ka a daba suor wō, “N̄ukp̄ē an le, wiil ma ka n soo de wō.”

XXXVII A Yesu 'yer, “Fō nye wō naa pōpānyā, s̄ire jaa, 'lo le 'yere n̄i fō.”

XXXVIII Ka a daba p̄aa 'yer, “N Soro n soon de,” t̄i gbur dumo puor wō.

XXXIX Be le a Yesu 'yer, “'Yer t̄oorfō jie le n wa ka a wer pō. Jōn na nyere naa ka n̄binyere m̄i l̄ieb ɪ jōn.”

XL Ka a Faraseemine hamine na be a wō s̄ē wō a le na ba suor, “Bo ya! A s̄in m̄i ɪn a jōn o?”

XLI A Yesu 'yer ba, “Ala ɪ yi ta ɪn jōn, yi kō naa tara chefō a d̄eer pō ε. Tiche, ȳin ben 'yer ɪka yi nyere naa, yi chene na be a yi d̄eer pō.”

X

I Ka a Yesu 'yer, “Yelm̄æ le n 'yere k̄oro yi, nre 'lo jaa na maa tu a piir joo d̄ōd̄or n̄e t̄i do a dachin kpe, ɪn n̄anyie n̄i n̄fara.

II Nre 'lo na tu a d̄ōd̄or n̄e kpe 'lo le ɪ a pechine.

III A d̄ōd̄oguro ma yuon a p̄an kō a pechine, ka a piir chele a wō k̄ok̄or. Wō maa bool naa a wō piir yoe, na wō ŋmaa ba yin.

IV 'Lo wa ŋmaa a wō piir a jaa ka a yi, wō ma den nie ka a turo wō, bojūu ba bōo naa a wō k̄ok̄or.

V Tiche ba kõ wa tu sãan jaa ε, ban jon yi a wo sē bojūu baa bõo sãan kōkōr ε.”

VI Yesu lob a sokpa nyā tiche baa bõo a par a le won 'yere ba ε.

VII A le jūu le a Yesu 'yer ba go, “Yelmāe le n 'yere korō yī, maa le a piir dōdor nēe.

VIII A bala ba jaa na dōo ma nie wa un nānyist nī nīfarba, tiche a piir ba chele ba ε.

IX Maa le a dōdor, nire jaa na tu ma kpe, won nyen faafō. Won ma kpēn tī yi na wo nyere bōdiir.

X Nānyie ma wa naa ūka wo wa ju, na wo kō, tī sōo bar. Maa wa naa ka ban nye nyevor, na ba nye wo tī pōn bar.

XI “Maa le a pechiin sō, a pechiin sō sōon kpi a wo piir 'yōo.

XII A pechine 'lo ban yara, waa so a piir ε. 'Lo wa nye gbōgboro na waara, wo ma tēen a piir bar tī jo, ka a gbōgboro yēyel a piir tī nyōor amune.

XIII Wo ma jon a le an ū libie tōmō le wo tōnō, a piir ye le ba bā wo ε.

XIV “Maa ū naa a pechiin sō, n bōo naa a n piir, ka n piir mī bōo ma.

XV Nītāa le a Sāa na bōo ma ka n mī bōo a Sāa, un sōon kpi a piir 'yōo.

XVI N tara na piir amune na ba be a jōo nyā pō ε, un waan ba naa, ka ba mī wa chele a n kōkōr, ka ba ū pegbul bō'yen na ba tara pechiin bō'yen.

XVII A n Sāa na nō ma par nī nyā, n sōo naa na kpi tī le ir ū vor go.

XVIII Nire baa faara wo ε, tiche maa māe le sōo na kpi. N tara na kpēo na bar a nyevor naa le tara kpēo na de wo go. A nyā le a n Sāa 'yer ma ūka n ū.”

XX A 'yer nyā le vē ka a Juu nibe ūma dē dē.

XX Ka a ba yōo 'yere ūka, “Sīdeer le wo tara, na wo gele, bo 'yōo yī chele a le won 'yere?”

XXI Tiche ka a bamune 'yere, “A nyāna ba ū nire na tara sīdeer 'yer ε, a sīdeer na tōon yuo jōo nībie o?”

XXII A ū naa uon ka ba maala a ba puorfō yir Pōlfō lōo di be a Jerusalem.

XXIII Ka Yesu be be a Nāanmīn puorfō yir bechaar āsōo pō, na wo yuoro a be ban bōolo a Solomon Jēber.

XXIV Be a Juu nībere bamune ūmaa jilō wo sorō, “A baalfō nyā fon 'yōo sī, dabor an wa baar? Ala ū fōo le ū a Nī-iraa 'lo, 'yer kō sī chāa pō.”

XXV Ka a Yesu 'yer, “N dōo 'yer yī, yīn le ba sōo de ε. A ne'maa tōmō un tō nī a n Sāa yuor, 'yer naa n 'yer.

XXVI Tiche yīn le ba sōo de ε, bojūu yaa ū a n piir ε.

XXVII A n piir ma chele naa a n kōkōr, n bōo ba naa ka ba ma turo ma.

XXVIII N kō ban nyevor na ba tara baarfō ε. Ba kõ wε ε, nire jaa kõ tōo ba 'loo faa a n nūu pō ε.

XXIX A n Sāa 'lo na de ba kō ma, wo gar bomo a jaa. Nire jaa kõ tōo ba 'loo faa a n Sāa nūu pō ε.

XXX Maa naa n Sāa jaa un bō'yen.”

XXXI Ka a Juu nībere wob kōstbe ūka ba lob wo go.

XXXII Tiche ka a Yesu suor ba, “N tōn ne'maa tōyōo yī a Sāa sē, buor sōo 'yōo yī pāa be looro ma?”

XXXIII Ka ba 'yer, “Saa looro fō a anyā āsōo jaa 'yōo ε, tī fon fere sōonō a Nāanmīn yuor, tī mī ū nsaal.”

XXXIV A Yesu 'yer ba, “A ba seb a yī Nēe pō ūka, 'N 'yer naa ūka, yī un ūmume ε?”

(Yiel Gān 82:6)

XXXV Ala ı Nāanmın bsoł naa a bala a wō 'yer, na wa a ba sē, ηmume, Nāanmın seer ba be na wa sōo ε.

XXXVI Nmune le a 'lo a Sāa na kaa ir a wō bofo pō, na wō tō ka a wer pō. Bo le so ka yaa bara ma ε, bojūu n 'yer ıka Nāanmın Bie le n ı?

XXXVII Yı taa sōo de ma ε, ala ı n ba maala a le a Sāa na maala ε.

XXXVIII Tıche ala ı n tō naa, yın gba ba sōo de ma ε, yı sōo de a ne'maa tōmō, yın bōon a par ıka a Sāa ben a n 'yōo ka n mı be a Sāa 'yōo."

XXXIX Ka ba le bōoro a wō nyoofo go, ti che ka wō fuol yi.

XL Be le a Yesu lieb gōo a Jordan man gōon, a jie 'lo a Joon na dōo suoro a nıbe a Nāanmın kōo na wō jē a be,

XLI ka nyoo wa a wō sē wa 'yere, "Joon gba ba dōo tō ne 'maa tōmō ε, a ala a jaa won 'yer a daba nyā 'yer, ın yelmāe."

XLII Be le a nyoo sōo de wō.

XI

I Daba ban bsoło Lajarusı dōo bıere, wō ın Mēer nı Mata yedaba na ba kpiere a Betanı tēe pō.

II A Mēer nyā na dōo kpaar a kānyūu 'yōo a Yesu ti de a wō jukool fıel, a wō yedaba Lajarusı le a nyā na bıere.

III Ka a yepobo tō 'yer a Yesu, "Sı Soro, a fo baraa bıere naa."

IV Yesu na wō a le, a wō 'yer, "A baal nyā ba ı kūu baal ε, ti an wil Nāanmın tur ti mı vē ka Nāanmın Bie yuor yi."

V Yesu nōn Mata nı a wō yebe nı a ba yedaba Lajarusı.

VI Tıche won wō a Lajarusı baal ti na wō chene jāne a be won be ber ayi.

VII Tı pāa 'yer kō a wō poturbo, "Yı ı a sı lieb chen a Judiya."

VIII Tıche ka a poturbo 'yer, "Wiwile, daar yē yē nyāna ba le a Juu nıbere ta bōoro ıka ba lob fı ε, tıche a fı le chiine a be go?"

IX Ka a Yesu 'yer kō ba, "A ba ı a bıbir tara na a wō mōtōo chaarfō sōo ε? Nıre wa chiine a mōtōo wō maa ηme gber ε, wō nye naa a mōtōo chāa.

X Bojūu ala ı tāsōo le wō chiine, won ηmen gber, bojūu waa tara chāa ε."

XI Won wa 'yer a le baar, wō 'yer kō ba, "A sı baraa Lajarusı gur naa, tıche ın chen ti sāt wō."

XII Ka a wō poturbo 'yer, "Sı Soro, ala ı wō gur naa, won ir naa."

XIII Yesu 'lo 'yer naa ıka wō kpi naa, tıche ka a poturbo 'lo tıer ıka a gōo sōo le wō 'yere.

XIV Ala le so a Yesu pāa 'yer ka a chaar ıka, "Lajarusı kpi naa.

XV A yı jūu, a nōmō ma naa ın ba be be ε, ka yı na sōo de ma. Tıche, yı ı a sı chen a wō sē."

XVI A wō poturo āsōo ban bsoło Toması na ba le bsoło wō Naa 'yer kō a bala na che, "Yı ı a sı 'mataa chiin wō mı ti kpl."

XVII Yesu na wa ta a be, wō nyen ka a ı ba ūu naa Lajarusı maal ber anaar.

XVIII Betanı nı a Jerusalem mı ba jāa ε.

XIX Ka a Juu nıbe yōo chen ıka ba ti puor a Mata nı a Mēer a ba yedaba kuor.

XX Mata na wa wō ıka Yesu waara naa, wō yin ti tuor wō, tıche kaa Mēer 'lo jāne a yir.

XXI Be le a Mata 'yer kō a Yesu, "N Soro, fōō ta dōō be ka, a n yedaba kō naa kpi ε."

XXII Tiche n bōō naa pōpānyā gba ũka, bon jaa fon suor a Nāanmun sē, won kō fō naa."

XXIII A Yesu 'yer kō wō, "A fō yedaba na ir naa a kūu pō ũ vor."

XXIV Be le a Mata 'yer kō a Yesu, "N bōōn na won na ir a kūn irfō daar, a ber baaraa sōō."

XXV A Yesu 'yer kō wō, "Maa le ũ a kūu pō irfō, nī nyevor, nūrē 'lō na sōō de ma, 'lō kpi gba, tī wōn tara na nyevor."

XXVI Nūrē 'lō na ba kpi ε, tī na wō sōō de ma, kō le kpi ε, fō sōō naa a le o?"

XXVII Ka a Mata 'yer, "Jō, n Soro, n sōōn de ũka fōō le ũ a Nī-iraa na ũ Nāanmun Bie, 'lōn na wa ka a wēr pō."

XXVIII Wōn wa 'yer a le baar wō heb kul tī bōl 'yer kō a yebile Mēer, "A wiwile ben ka tī suor fō."

XXIX A Mēer na wa wō a le, ka wō vaa ir chen a Yesu sē.

XXX Yesu ba kpe a tēe pō sere ε, tī chene ara a be a Mata na tuor wō.

XXXI A Juu nibe bala na wa a kuor puorfō jie be a Mēer sē a yir, na nye a le won vaa ir yire, ka ba turo wō tier ũka a yaa par le wō chiine a kōn jie.

XXXII Mēer na tī ta a jie nye a Yesu a be, wō gbur dumo a Yesu niem tī 'yer, "N Soro, fōō ta dōō be ka, a n yedaba kō naa kpi ε."

XXXIII Yesu na nye a le wōn kōnō ka a Juu nibe bala na bīel wō mī kōnō, nūbaal kpe wō naa ka a suur nyōō wō.

XXXIV A wō suor ba, "Nyine yi ũu wō?" Ka ba 'yer, "N Soro, wa nye a jie."

XXXV Ka Yesu kō.

XXXVI Ka a Juu nibe pāa 'yere korō taa, "Nye le wōn nō a Lajarusī."

XXXVII Tiche ka bamine pāa 'yer, "Wōn dōō yuo a jōō nubie, kaa ũ wō kō naa tōō vē ka a Lajarusī ta kpi bī?"

XXXVIII Ka nūbaal kpe a Yesu, ka wō tōō ta a yaa par. Kōsūr bōō le, ka ba 'mōō a kōsūr āsōō pōō a nee.

XXXIX A Yesu 'yer, "Yī bil a kōsūr bar." Tiche a Mata an ũ a wō yedaba le kpi, ka wō 'yer, "N Soro, wōn nyuro naa, ber anaar nī dīna ban ũu wō."

XL Ka Yesu 'yer, "N ba 'yer fō ũka fōō sōō de, fon nyen Nāanmun tier ε?"

XLI Be le ba bil a kōsūr bar, a Yesu kaa saaju tī 'yer, "N Sāa, fō son puorfō, fon wō a n suor fō."

XLII N bōōn naa fon wōnō a n suor fō, tiche n 'yer naa ka a na sōō a nibe banyāna na ara a ka, a ba sōō de ũka, fōō le tōō ma."

XLIII Yesu na 'yer a nītō wō bōōl kpēō jaa, "Lajarusī, wa yi."

XLIV Ka a kūu yi, ka a gbēe naa nuur ban vil a fōpīel pōō ka a fōbaa mī pōō a ju. A Yesu 'yer kō ba, "Yī yaar a kūu fōōr bar wō ka wō chen."

XLV Ala le so ka a Juu nibe bala na wa ũka ba wa puor a Mēer, nyen a le a Yesu na ũ, a ba sōō wō.

XLVI Tiche ka a bamine chen a Faraseemine sē tī man a le a Yesu na maal.

XLVII Be le a Faraseemine nī a bōōrlo nibeere bōōl taa lōōfō na ba 'yer, "Nīmīne sīn ũ, a daba nyā na ben tōnō a ne'maa tōmō a nītō?"

XLVIII Ala ũ sīn be bar wō ka wō maala le, nūrē jaa na sōōn a wō yele, a Worom nibe wa wō a yele ban wa wel sī naa a jisōō nī a tēe bar."

XLIX Ka a ba āsōō ban bōōlō Kayafasī na ũ a bōōrlo nīkpēe a yuon 'lōnō 'yer, "Yaa tara tier jaa ε."

L Yaa bõõ ɩka a sɛɛ naa ka nɩbõ'yen na kpi kɔ a nɩyɔɔ gar a nɩyɔɔ ba jaa na wɛ ɛ."

LII A nyā ba yi a wɔ māɛ sɛ̃ ka wɔ 'yer ɛ, tɩche won ɩ a bɔɔrlo nɩkpɛɛ a yuon 'lo, ala lɛ wɔ de nie dõõ 'yer ɩka a Yesu na kpin kɔ a Juu nɩbɔrɔ ba jaa.

LIII A ba ɩ bala tɛɛ ɛ, tɩche ka wɔ lõɔ taa a Nāanmɩn bibiir bala na yɛyel na wɔ maal ba a ba ɩ bõ'yen.

LIIV An yi a daar 'lõnõ ba bɔɔrɔ na sɔr na kɔ a Yesu.

LIV A lɛ juu Yesu ba lɛ yɔɔrɔ chāa pɔ a Juu nɩbe jie ɛ, tɩ chen jiyuo na gbɔr a mɔgõɔ na wɔ tɩ kpɩɛɛ a tɛbile ban bɔɔlo Eferem, be lɛ wɔ tɩ 'mataa jɛn a wɔ poturbo.

LVI A Juu nɩbe Gõl Bar Difɔ gbɔr naa, ka ba yɔɔ yi a tɛbil do a Jerusalem tɩ pɔlo a ba māɛ chele nɩ a bɩbir.

LVI Ba kaara na bɔɔrɔ a Yesu a be a Nāanmɩn puorfɔ yir, sɔrɔ taa, "Nɩmɩnɛ yɩ tɩɛr, won wa naa a lõɔfɔ jie bɩ?"

LVII Tɩche ka a bɔɔrlo nɩberɛ nɩ a Faraseemɩnɛ 'yer, "Nɩɛ jaa wa bõõ a jie a Yesu na be, wɔ 'yer ka ba tɩ nyɔɔ wɔ."

XII

I A chen ber ayɔɔb ka a Gõl Bar Difɔ bɩbir ta. Yesu chen a Betanɩ na ɩ a Lajarusɩ 'lo na kpi ka wɔ sāt kpɩɛɛ.

II Ba maal bõdiir kɔ wɔ a be, ka a Mata põnɔ a bõdiir. Lajarusɩ pɔɔ naa a nɩbe bala na lõɔ jɛn Yesu a bõdiir jie.

III Be lɛ Mɛɛr de kãnyũu vɩla daa na ɩ tuo wa pɔr 'yõɔ a Yesu gbɛɛ pɔ, tɩ lɛb a jukɔl fiɛle nɩ ka a nyũu de a yir wɔ jaa.

IV Tɩche a wɔ poturo āsɔɔ ban bɔɔlo Judas na yi a Isɩkariyot, 'lo lɛ na wa gar 'yõɔ a Yesu sɔɔr,

V "Bo lɛ so ka baa da a kãnyũu nyāna ɛ, a libie na tãn nɩɛ yuon gbul sãyar na ba de kɔ nõn dɛme ɛ?"

VI A nõn dɛme ye le ba bā wɔ ɛ, bojũu nãnyie lɛ wɔ ɩ an ɩ 'lo lɛ tara a ba libie wɔɔ, na wɔ ma juro a ala ban 'yõɔ a be sõnõ nɩ wɔ māɛ.

VII A Yesu 'yer, "Bar a pɔɔ jaa jomm, wɔ bin a kãnyũu nyāna gun a n ũufɔ bɩbir.

VIII A nõn dɛme na ben a yɩ sɛ̃ bɩbir jaa, tɩche maa kõ be a yɩ sɛ̃ bɩbir jaa ɛ."

IX A Juu yɔɔ jie na wõ ɩka Yesu be naa a Betanɩ, ba wa naa a ba ɩ a 'lo tɛɛ 'yõɔ ɛ, tɩche ba bɔɔrɔ na ɩka ba nye a Lajarusɩ 'lo won sāt a kũu pɔ, ka wɔ ɩr ɩ vɔr.

X A lɛ 'yõɔ, a bɔɔrlo nɩberɛ mɩ guoro nɩ taa ɩka ba mɩn kɔ naa a Lajarusɩ.

XI A wɔ jũu lɛ a Juu nɩbe yɔɔ jie tɔr a ba nɩberɛ wiilfɔ tɩ sɔɔrɔ a Yesu.

XII Wɛr na wa chaar, a nɩyɔɔ bala na wa a Gõl Bar Difɔ jie, wõ naa ɩka Yesu ben a sɔr pɔ waara a Jerusalem.

XIII Ba 'mɛl be vat yi tuoro nɩ wɔ pāa chɩle gõnõ, "Yāan yooɔ, Nāanmɩn wɔ sɔɔ a 'lo won tõ. (Yiel Gān 118:25, 26) Nāanmɩn wɔ sɔɔ a 'lo na ɩ a Isral nāa."

XIV Yesu nyen a bõpɔl na wɔ do jāne nɩtāa lɛ an seb a Nāanmɩn gān pɔ,

XV "A yɩn Jerusalem nɩbe, yɩ ta joro dābāɛ ɛ, Yɩ nye a yɩ nāa na do bõpɔl waara nɩ." *(Jekariya 9:9)*

XVI A wɔ poturbo ba dɔɔ bɔɔ a anyāna a jaa par ε, ti a Yesu na wa ir ɪ vɔr, ba tɪer yuo ɪka anyāna le ba dɔɔ seb a Nāanmɪn gān pɔ a wɔ 'yɔɔ ka ba ma maal a le kɔ wɔ.

XVII A nɪyɔɔ bala na dɔɔ be a wɔ sɛ na ba nɪe a le won buɔl a Lajarusi ka wɔ yi a yaa pɔ ɪ vɔr, ba chene na mana kɔrɔ a nɪbe.

XVIII Ala le so ka a nɪyɔɔ yi tuoro wɔ, bojūu ba wɔ naa ɪka wɔ tɔn ne'maa tɔmɔ.

XIX Be le ka a Faraseemɪne pāa 'yere kɔrɔ taa, "Yɪ nɪe, saa le tɔrɔ bon jaa maala ε. Nɪe, a nɪbe ba jaa ben turo wɔ."

XX A nɪbe bamɪne mɪ na ba ɪ a Juu nɪbe ε, pɔɔ naa bala na do a puorfɔ jie a Jerusalem a Gɔl Bar Difo sɔɔ.

XXI Ba chen a Filip na yi a Betsaida na be a Galilee wer pɔ sɛ ti 'yer, "Nɪkpɛɛ, sɪ buɔrɔ naa ɪka sɪ nɪe a Yesu."

XXII Filip chen ti 'yer kɔ Andiru ka ba 'mataa chen ti 'yer a Yesu.

XXIII A Yesu 'yer ba, "A sɔɔ ta naa ka Nāanmɪn na kɔ a Nɪsaal Bie tɪr.

XXIV Yelmāe le n 'yere kɔrɔ yi, chibir baa ũu tɛe ε, won chene na ɪ a chibir bɔ'yen. Tɪche 'lo wa lo tɛe kpi, wɔ ma dɔɔn chibiyɔɔ.

XXV Nɪre 'lo na nɔ a wɔ nyevɔr na bɔr wɔ naa, tɪche 'lo na 'laar a wɔ nyevɔr a wer nyā pɔ, won tara na a nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ε.

XXVI Ala ɪ āsɔɔ jaa buɔrɔ naa ɪka wɔ sɔm ma tɔ, wɔ turo ma, jie jaa un be a nɪre 'lo na sɔnɔ ma tɔnɔ mɪ na ben be. Ka a n Sāa 'yɔɔnɔ a 'lo na sɔnɔ ma tɔnɔ.

XXVII "Pɔpāanyā, n pɔɔ sɔɔ naa, ti n 'yer bo? N 'yer ɪka a Sāa wɔ faa ma a sɔɔ nyāna pɔ bu? Kai, a sɔɔ nyāna 'yɔɔ le n wa.

XXVIII Sāa, kɔ a fɔ yuor tɪr." Be le a kɔkɔr pāa 'yer yi saaju, "N dɔɔ kɔ wɔ a tɪr, un le kɔ wɔ naa a tɪr go."

XXIX Ka a nɪyɔɔ bala na ara a be wɔ naa na ba 'yer, saa le tāna, ka bamɪne mɪ 'yer malaka āsɔɔ le 'yere nɪ wɔ.

XXX A Yesu 'yer ba, "A ba ɪ maa 'yɔɔ le a kɔkɔr 'yer ε, ti yɪn 'yɔɔ le.

XXXI Pɔpāanyā a sɔɔ ta naa ka a wer nyā 'yer na tɔrɔ. Pɔpāanyā, ban ir naa wer nyā nāa Satan bar.

XXXII Tɪche maa, bala wa 'mɔɔ ma a saaju, un tɔɔn nɪbe ba jaa waan a n sɛ."

XXXIII Wɔ 'yer a le na wɔ wiil kūu 'lo tɔ won na kpi.

XXXIV Ka a nɪyɔɔ bala 'yer, "Sɪ wɔn yi a Nɛe pɔ ɪka, a Nɪ-iraa naa 'lo na ben be kpo kpo, ti nɪmɪne a ɪ a fɔ 'yer ɪka ban 'mɔɔn a Nɪsaal Bie a saaju? An le a Nɪsaal Bie 'lo?"

XXXV A Yesu pāa 'yer ba, "Ber bālāa le a chāa na be a yi sɛ, yi chiine a chāa pɔ won chene be be ka a libe taa pɔɔ yi ε. Nɪre na be libe pɔ ba bɔɔ a jie won chiine ε.

XXXVI Yɪ sɔɔ de a chāa, yɪn chene tara wɔ na yi tɔɔ ɪ a chāa bibiir." Yesu na wa 'yer a le baar, wɔ yɪn chen a baa nɪe wɔ ε.

XXXVII Yesu gba, won tɔ a ne'maa tɔmɔ a ba sɛ, ti baa chene sɔɔ de wɔ ε.

XXXVIII Ka a Isaiya 'yer ɪ yelmāe. Le won 'yer a kɔr jaa, "Sɪ Soro an le sɔɔ de a sɪ 'yer, an le a Soro mɪ wiil a wɔ kpɛɔ?" (Isaiya 53:1)

XXXIX Ban ba tɔrɔ sɔrɔ ε, bojūu a Isaiya 'yer jie āsɔɔ,

XL "Wɔ jɔɔn a ba nɪbie bar. Na wɔ pɔɔ a ba tɪer bar, baa le nyere ε. Ba kɔ mɪ le bɔɔ a par a ba tɪer pɔ ε, na ba leb wa a n sɛ ka n sāa ba ε." (Isaiya 6:10)

XL1 Isaiya 'yer naa ntõ, bojũu wo dõo nye a Yesu tur na wo 'yere a wo 'yer.

XLII An soo be a le ti nubere yoo bamune soon de wo. Tiche a Faraseemune dabãe jũu baa 'lara 'yere e, ka ba taa dii ba bar a ba lõfo jie e.

XLIII Bojũu ba nõn nure pefo gar Nãanmun pefo.

XLIV Be le a Yesu 'yer kpẽo jaa, "Nure 'lo na soo de ma a ba i maa tee le wo soo de e, tiche wo soon de a 'lo na tõ ma.

XLV Nure 'lo na nye ma mi nyen a 'lo na tõ ma.

XLVI N wan a wer po nitãa chãa, ka nure 'lo na soo de ma kõ le be libe po e.

XLVII "A nure 'lo na wõ a n 'yer, ti na waa tu e, n kõ toor a wo 'yer e. N ba wa ùka n wa toor a wer 'yer e, ti n wa faa wo.

XLVIII A 'yer tooro ben be, nure 'lo na tor ma na waa de a n 'yer bie e, a 'yer lõnõ ni wo ju in 'yer le na 'yõo wo a 'yer a ber baaraa daar.

XLIX N ba 'yere n mãe 'yer e, tiche n 'yer naa a le a Sãa na tõ ma 'yer ma ùka n 'yer.

L N bõo naa ùka a wo 'yer koro na nyevor na ba tara baarfo e. Ala le so ka n 'yer yi a le ne a Sãa na 'yer."

XIII

I A kõ le kor e, ti a Gõl Bar Difo ta, Yesu bõon naa ùka a wo bibir vie naa ka won yi ka a wer nyã po heb chen a Sãa sã. Wo nõ naa bala na i a wo toor a wer nyã po, wo nõ ban ti tân a wo kũu.

II Ba põn a jãanoor bõdiir, ka a i tu de nie kpe Judas na i Simon na yi Isakariyot bidaba ka wo ti gar 'yõo a Yesu.

III Yesu bõon naa ùka a Sãa den bomo a jaa 'yõo a wo nõu po, an i a Nãanmun sã le wo yi na wo le heb chiine a wo sã.

IV Be le wo bar a bõdiir ti ir na wo yaa a fuu bar ti de fofielaa se a ste po.

V Na wo por kõo 'yõo la'yelma po piel peere a wo poturbo gbẽe ti ma fiel a fofielaa 'lo won se a ste po bar.

VI Won wa ta a Simon Pita ka wo 'yer, "N Soro, fõo le na pee a maa gbẽe o?"

VII A Yesu 'yer wo, "Faa bõo a le in ure a põpãanyã e, tiche fon wa bõon daar kõo."

VIII Ka a Pita 'yer, "Kai, faa be na wa pee a n gbẽe e." A Yesu 'yer ko wo, "Maa ba pee a fo gbẽe e, saa le be taa e."

IX Ka Simon Pita pãa 'yer, "N Soro ala be le, a ta i a gbẽe tee e, pee a nuur ni a ju mi."

X A Yesu 'yer, "Nure na so kõo baar gbẽe tee le wo ma wa pee, a wo agãn wo jaa yi naa. A yin mi yi naa an ba i yi jaa le e."

XI Yesu bõon a lon na gar 'yõo wo, ala le so ka wo 'yer ùka a ba i ba jaa le yi e.

XII Won wa pee a ba jaa gbẽe baar, wo le den a fuu su ti jãne ni a wo jie, ti soor ba, "Yi bõon a ntõo in i par o?"

XIII Yi ma buol ma naa Wiwile bu Soro, yelmãe yi 'yer an i a le n i.

XIV Ala i maa na i a yi Soro ni a yi Wiwile peen a yi gbẽe, yi mi peere taa gbẽe.

XV N maal wiil yi ùka yi maala a le in i ko yi.

XVI Yelmäe le n 'yere koro yi ıka, gbāgbaa ba ı kpɛɛ gar a wo soro ε. Tötönō mɪ ba ı kpɛɛ gar a 'lo na tō wo ε.

XVII Pöpānyā yin bōo a anyāna, an ın sōɔfo ala ı yi ıre yaa naa.

XVIII “Yi jaa ba le n 'yere ε, n bōo naa a bala ın ir. Tıche le an seb a Nāanjmɪn gān pō na ı naa a le an seb, ‘A 'lo ın lōo dire nı na ıheb ı ma bier.’ (Yiel Gān 41:9)

XIX “N 'yer yin a pöpānyā tıche ka a ba ta sere ε, ala wa ta ka yi sōo de ma ıka Maa le.

XX Yelmäe le n 'yere koro yi, nıre 'lo na sōo de a 'lo ın tō, maa le wo sōo de. Nıre 'lo mɪ na sōo de ma mɪ sōon de a 'lo na tō ma.”

XXI Yesu na 'yer a nıtō baar a wo pōo sōo naa ka wo 'yer kō ba, “Yelmäe le n 'yere koro yi, a yi āsōo na tı gar 'yōo ma.”

XXII Ka a poturbo kaara taa bōoro ıka ba bōo a buor sōo won 'yere.

XXIII A Yesu poturo āsōo won nō na jē gbeb wo,

XXIV 'lo le a Simon Pita 'lır 'yer, “Sōor wo kaa, an le wo 'yere?”

XXV Ka a poturo 'lo dıel a Yesu tı sōor wo, “N Soro, an le fo 'yere?”

XXVI A Yesu 'yer, “A 'lo ın na nmaa a paanōo suun a jıer kō, 'lo le.” Wo nmaa naa a paanōo suun a jıer de kō a Judas na yi Isıkarıyot na ı Simon bie.

XXVII Judas na 'wōb a paanōo baar ka Satan kpe wo. Ka Yesu 'yer wo, “A le fon bōoro ıka fo maal, pōo fōo maal.”

XXVIII Tıche a bala na be a bōdiir jie, āsōo jaa ba bōo a par a le Yesu na 'yer kō wo ε.

XXIX An ı a Judas le tara a ba libie wōo, ka bamıne tıer ıka Yesu tōo 'yere wo ıka wo da bon kōo waan a ba wa maal a lōo di jie bı wo kō nōn dēme bon kōo.

XXX A le a Judas na wa de a paanōo baar wo yi naa, tāsōo mɪ le.

XXXI Wōn wa yi baar, Yesu 'yer naa, “Pöpānyā maa Nısaal Bie nyen tıer ka Nāanjmɪn mɪ nyen tıer tu a wo 'yōo.

XXXII Ala ı Nāanjmɪn nyen tıer tu a wo 'yōo, Nāanjmɪn na kō naa a Bie tıer, won maal naa le ajienaa.

XXXIII “N bibiir, n kō le be a yi sē kor ε. Yin wa yōoro na bōoro ma tı a le ın 'yer kō a Juu nıbe, le mɪ le n 'yer kō yi a pöpānyā. A jie 'lo ın chiine yi kō tōo wa be ε.

XXXIV “Bin paalaa le n koro yi, yi nō taa nıtāa le ın nō yi. Yi mɪ nō taa.

XXXV Yin wa nō taa, nıbe ba jaa na bōon naa ıka yin le ı a n poturbo.”

XXXVI Ka a Simon Pita sōor wo, “N Soro, nyıne fo chiine?” A Yesu 'yer, “A jie ın chiine, fo kō tōo tu a pöpānyā ε, tıche daar kōo fon tu naa.”

XXXVII Ka a Pita sōor wo, “N Soro, bo le so ka n kō tōo tu fo a pöpānyā ε? ın sōon kpi a fo jıu?”

XXXVIII A Yesu 'yer wo, “Fon sōon kpi kō ma? Yelmäe le n 'yere koro fo ıka nōraa kō kō sere ε, tı fo chiir gbɛɛ ata ıka faa bōo ma ε.”

XIV

I Yesu 'yer kō a poturbo, “Yi ta vē ka a yi potıer vavire ε, yi sōo de Nāanjmɪn na yi mɪ sōo de ma.

II De yōo be na a n Sāa yir, ala ba ta ı le ε, n kō naa 'yer kō yi ε. N chiine naa na tı choor a jie kō yi.

III Maa wa chen tı choor a jie baar, ın heb wa de yi ka yi tı be a n sē, ka yi mɪ tı be a jie 'lo ın be.

IV Yı bõõn a jie 'lo ın chiine sör.”

V Ka Toması sör wõ, “N Soro, sın ba bõõ a jie fon chiine ε, ηmıne sın ıre wa bõõ a sör?”

VI A Yesu 'yer, “Maa le a sör, a yelmãe, nı a nyevor. Nıre jaa kõ tõõ chen a Sãa sê, na waa tu a n jie ε.

VII Ala ı yı bõõ ma naa, yın bõõn a Sãa mı. An be yı a dına yı bõõ wõ naa, na yı nye wõ mı.”

VIII Ka Filip 'yer, “N Soro, wiil sı a Sãa a le na see sı naa.”

IX A Yesu 'yer, “Filip, a mõ faa bõõ ma õ, a kõr jaa ın be a yı sê? Nıre 'lo jaa na nye ma nyen a Sãa. Nımıne fı 'yer ıka n wiil yı a Sãa?”

X Faa sõõ de ıka n ben a Sãa 'yõõ ka a Sãa mı be a n 'yõõ ε? A 'yerbie ala ın 'yer kó yı a ba ı maa mãe 'yer ε, tı a Sãa na be a n 'yõõ le tõnõ a wõ tõmõ.

XI Yı sõõ de a le ın 'yer ıka n be naa a Sãa 'yõõ ka a Sãa mı be a n 'yõõ, bı yı sõõ de a ne'maa tõmõ ala.

XII Yelmãe le n 'yere koro yı, nıre 'lo jaa na sõõ de ma, won tõnõ naa a tõmõ ala ın tõnõ. Won tön tõbere gar anyãna, bojũu n chiine naa a Sãa sê.

XIII Bon jaa yın de a yuor sör, ın maal won kó yı, ka a Sãa nye tır tu a Bie 'yõõ.

XIV Yı de a n yuor sör ma bon jaa, ın maal wõ naa.

XV “Ala ı yı nõ ma naa, yın tu naa a le ın 'yer.

XVI Ka n sör a Sãa ka wõ kó yı a Sõnõ äsõõ, ka wõ be a yı sê jaa kpo kpo.

XVII A yelmãe sıe 'lo, a wer nıbe na kõ tõõ de wõ ε, bojũu baa nye wõ ε, bı bõõ wõ ε. Tıche yın 'lo bõõ wõ naa an ı wõ kptere naa a yı sê, na won be a yı 'yõõ.

XVIII N kõ bar yı ntãa kpur ε, ın lıeb wa a yı sê.

XIX A chen bãlãa a wer nıbe kõ le nye ma go ε, tıche yın 'lo na nye ma naa. Bojũu ın tara na nyevor ka yın mı na a nyevor.

XX A bıbir 'lo wa vıe, yın bõõ ıka n be naa a n Sãa 'yõõ, ka yı mı be a n 'yõõ, ka n mı be a yı 'yõõ.

XXI Nıre 'lo jaa na de a n 'yer na wõ turo, 'lo le ı nıre 'lo na nõ ma. 'Lo jaa mı na nõ ma, a n Sãa mı na nõ wõ naa, ka maa mı nõ a nınyıne, naa wiil wõ a n mãe.”

XXII Be le ka a Judas, a ba ı a Judas 'lo na yı a Iskariyot ε, 'lo le 'yer, “Tıche, n Soro bo le so ka fı wiil a fı mãe kó sı, tı na faa wile a fı mãe koro a wer nıbe ε.”

XXIII A Yesu 'yer, “Ala ı äsõõ jaa nõ ma naa, won turo naa a n wiilfo. A n Sãa na nõ wõ naa, ka sı wa be a wõ sê.

XXIV Nıre 'lo na ba nõ ma ε, wõ kõ tõõ tu a n wiilfo ε. A 'yerbie anyãna yın wõ ba ı maa mãe 'yer ε, a yın a Sãa na tõ ma sê.

XXV “A anyãna a jaa le n 'yer kó yı, ın chene be a yı sê.

XXVI Tıche a Sõnõ 'lo na ı a Nãanjmın sıe, 'lo le a Sãa na tön a n yuor. Won wiil yı naa a yele a jaa, na wõ mı jeo yı ala a jaa ın dõõ 'yer yı.

XXVII Nyã'maar pö le n bar yı, a maa mãe nyã'maar le n bar kó yı. N ba kó yı ntãa le a wer nıbe na ma kó ε. Yı ta vê ka yı tter vavire ε, ka yı joro dãbãe ε.

XXVIII “Yi wõn a le in 'yer ıka n chiine naa ti in lıeb wa a yi sē. Ala ı yi ta nõ ma naa, yi pwo naa pel naa in chiine a Sāa sē an ı a n Sāa le berma gar ma.

XXIX N den nie 'yere koro yi, tıche ka a na wa ı, ala wa ı, yın soon de.

XXX Maa ni yın kō le 'yer kor ε, bojūu a wer nyā nāa Satan waara naa, ti waa tara kpēo a n 'yōo ε.

XXXI Tıche a wer nıbe na bōon ıka n nõ naa n Sāa naa maal a le ne a n Sāa na 'yōo ma. Yi ir a sı chen.”

XV

I A Yesu 'yer, “Maa le ı a tiwõn sō ka a n Sāa mı ı a tıkaara.

II Wõ ma nman a wılsı ala na be a n 'yōo ti ba wõnō ε. A wılsı ala mı na wõnō, wõ ma choor 'mel bar ka a wõ yoo.

III Yın 'lo, a 'yer in 'yer kō yi choor yi naa.

IV Yi mar a n 'yōo, ka n mı mar a yi 'yōo. Wile jaa kō wõ wõmō a wõ mæ ε, ka waa mar a tiwõnaa 'yōo ε. Yın mı kō tōo wõmō wõ ε. Yın mı kō tōo wõmō wõ ε, ka yaa mar a n 'yōo ε.

V “Maa le ı a tıe, yın mı le a wılsı, ala ı nıre be naa a n 'yōo ka n mı be a wõ 'yōo, wõn wõn wõmō yoo. Maa ba be a yi sē ε, yi kō tōo bon jaa ı ε.

VI Ala ı āsuo jaa ba be a n 'yōo ε, wõ nyentāan a wile ban lob bar ka wõ ko. Ba ma wob a wilbie anyāna lob 'yōo bıu pō ka a dı.

VII Ala ı yi be naa a n 'yōo, ka a n 'yer be a yi 'yōo, yi suor bon jaa yın buoro, yın nye naa.

VIII A nyā le ı a n Sāa tır yın wa wõnō wõmō yoo, a mı ni wiil naa ıka yi ı naa n poturbo.

IX “Le a Sāa na nõ ma, le mı le n nõ yi. Yi ara a n nõfo pō.

X Ala ı yi tu naa a le in 'yer, yın be naa a n nõfo pō, nitāa le in tu a n Sāa 'yer naa be a wõ nõfo pō.

XI A anyāna le n 'yer kō yi ka n popel be a yi sē, ka a yi chılfu mı sēe.

XII A n 'yer in koro yi ni nyā. Yi nõ taa nitāa le in nõ yi.

XIII A nõfo 'lo na gar a nõfo a jaa le nıre na soo kpi kō a wõ barmıne.

XIV Yın le ı a n barmıne ala ı yi ıre naa a le in 'yer.

XV N ba le boolo yi gbāgbaar go ε, bojūu tōtōnō ba bōo le a wõ nukpēe na ıre ε. N boolo yi naa n barmıne, bojūu n 'yer yın a le jaa in wõ yi a n Sāa sē.

XVI Yın baa ir ma ε, tıche maa le ir yi ıka yi ti wõ wõmō, a wõmō ala na kō sōo ε. A Sāa na pāa kō yi naa bon jaa yın suor a n yuor pō.

XVII A nyāna le n 'yer ıka, yi nõ taa.

XVIII “Ala wa ı a wer nıbe 'laar yi naa, yi bōo ıka ba dōo de nie 'laar ma.

XIX Ala ı yi ta ı naa a wer nıbe, a wer nıbe naa nõ yi naa nitāa a wõ bon. Yaa ı a wer nyā suor ε. Tıche an ı n oo yın ir a wer nıbe pō, ala le so a ba 'laar yi.

XX Yi tıer to a 'yer 'lo in 'yer kō yi. Gbāgbaa ba ı kpēe gar a wõ soro ε. Ala ı ba ge ma naa, ba mı na ge yi naa. Ala ı ba tu naa a n wiilfo, ba mı a n tu naa a yi wiilfo mı.

XXI Ban maal yi naa a nitōnō a n yuor jūu, bojūu baa bōo a nıre 'lo na tō ma ε.

XXII Ala ı n ba ta wa 'yer 'yer kō ba ε, ba kō naa tara yeldēer ε, pōpānyā baa tara a ba yeldēer lıeb tunfo jie ε.

XXIII A 'lo na 'laar ma mi 'laara a n Sãa mi.

XXIV Maa ta ba tötömõ na ba sõo nure jaa na ba i ε, ba kõ naa tara yeldæer ε. Tiche pöpāanyā ba nyen a ne'maa tōmõ in tō, ti chene 'laar ma ni a n Sãa.

XXV Tiche a anyā i naa ka a i yelmæ a le an seb a Nεε pō, 'Ba 'laar man pōrō.'

(Yiel Gān 35:19)

XXVI "A Sõnõ na wa na, a 'lo na yi a Sãa sē. A yelmæ Sτε 'lo wu yin a Sãa sē, won 'yer yi naa a n 'yer.

XXVII Yı mi na 'yer naa a n 'yer bojūu yi ben a n sē a pielfo jaa."

XVI

I A Yesu 'yer, "A anyāna a jaa le n 'yere korō yi, ka yi taa bar yi a soofō pō ε.

II Ban dii yin bar a ba lõofō jie. Bıbir kõo na vıε naa, ka ba ko yi ti tier ıka Nāanmın tōmõ le ba tō.

III Ban i naa anyāna, bojūu baa bõo a Sãa ε, bıı a maa ε.

IV N 'yere yi naa anyāna ka a bıbir wa vıε yin tier tō, ıka n dõo kpāa yi. N ba dõo 'yer ko yi ε, bojūu n be naa a yi sē.

V "Pöpāanyā n chiine naa a 'lo na tō ma sē, tiche a āsuo jaa ba soor ma a jıie in chiine ε.

VI A anyāna in 'yer ko yi jūu le a yi pōor sōo pō

VII Tiche yelmæ le n 'yere korō yi ıka, a yi jūu a sεε naa ıka n chen. Maa ba chen ε, a Sõnõ kō wa a yi sē ε, tiche maa chen in tō won ka wu wa a yi sē.

VIII 'Lo wa wa, won wiil a wer nıbe a ba bõo ıka ba bōr naa, le a yeldæer ni yeltorı na be, ni le won na tōor a ba 'yer.

IX Wōn vē naa a ba bõo a ba yeldæer ban ba soo de ma ε.

X Ba bōr naa ni a yeltorı, bojūu n chiine naa a Sãa sē, yi kō le nyε ma go ε.

XI Ba mi bōr naa ni a 'yer tōorfō ye, bojūu a wer nyā nāa Satan 'yer tōor naa.

XII "N chene na tara 'yer yōo ni taa 'yer yi tiche a pöpāanyā, yi kō tōo bõo a par ε.

XIII Tiche a yelmæ Sτε 'lo wa wa, won wiil yi naa a yelmæ wō jaa par. Wō kō 'yer a wō mæe 'yere ε, ti won 'yer naa a le tεε won wō, na wō le 'yer yi a ala na wa.

XIV Wōn waan na tur wa ko ma, na wō vē ka yi bõo a ala na i a n bon.

XV Ala a jaa a Sãa na so i naa a n bon. Ala le so ka n 'yer ıka a Sτε na vē naa ka yi bõo a ala na i a n bon.

XVI "A chen bālāa yi kō nyε ma go ε, ka a pāa le i bālāa ka yi nyε ma go."

XVII Ka a poturbo bamıne sorō taa, "A par ni bo won 'yer ε ıka, 'A chen bālāa yi kō le nyε ma go ε, ka a pāa le i bālāa ka yi le nyε wō go, ni won le 'yer ıka, n chiine naa a Sãa sē?" "

XVIII Ba chene na sorō taa, "A chen bālāa par ni bo? 'Sãa bõo a par a le,' won 'yere ε."

XIX Yesu bõon naa ban bōorō ıka ba soor wō ka wō 'yer ko ba, "Yı sorō ni taa a le in 'yer ıka, 'A chen bālāa yi kō nyε ma go ε, ka a le i bālāa ka yi nyε ma go?"

XX Yelmãe le n 'yere koro yɪ ɪka yɪn kōnō na ka yɪ p̄oor s̄ōo, tiche ka a wer nibe chule. Yɪ p̄oor na s̄ōo naa, tiche ka a yɪ p̄os̄ōo na lɛb p̄opel.

XXI P̄oo wa d̄ooɔo āgān ma chure w̄o naa ka a ɔoɔo w̄o bojūu a w̄o d̄oofo bɪbir vie naa. Tiche 'lo w̄o d̄oo baar, w̄o ma iin naa a w̄o d̄ooɣe bojūu w̄o d̄oon nure a wer p̄o.

XXII Le nɪ w̄o ju le a yɪn mɪ, yɪ p̄oor na s̄ōo naa a p̄ōp̄ānyā, tiche un le wa nye yɪn go ka yɪ p̄ool pel, ka a nure jaa k̄ō t̄ōo faa w̄o ɛ.

XXIII A bɪbir 'lo wa vie, yɪ k̄ō le s̄oor ma bon go ɛ. Yelmãe le n 'yere koro yɪ ɪka, a n Sāa na k̄o yɪn bon jaa yɪn s̄oor a n yuor p̄o.

XXIV An wa ta a p̄ōp̄ānyā, yaa de a n yuor s̄oor bon gba ɛ. Yɪ s̄oor, yɪn nye naa, ka yɪ p̄opel na s̄ɛɛ.

XXV “Sokpar le n loɔo 'yere nɪ yɪ a anyāna, a bɪbir wa vie, n k̄ō le lob sokpar go ɛ, tiche un 'yer yɪ naa a n Sāa 'yer chāa p̄o.

XXVI A bɪbir 'lōnō, yɪn s̄oor naa nɪ a n yuor. N ba 'yere ɪka maa le na s̄oor a Sāa k̄o yɪ ɛ.

XXVII An ɪ a Sāa n̄o yɪ naa bojūu yɪ n̄o ma naa na yɪ s̄oo de ɪka a Nāanmɪn s̄ɛ le n yɪ.

XXVIII A Sāa s̄ɛ le n yɪ wa ka a wer p̄o, p̄ōp̄ānyā n le bara naa a wer tɪ lɛb chiine a Sāa s̄ɛ.”

XXIX Ka a Yesu poturbo p̄āa 'yer k̄o w̄o, “P̄ōp̄ānyā f̄o p̄āa 'yer ka a chaar faa le loɔo sokpar go ɛ.

XXX P̄ōp̄ānyā sɪ nyen ɪka f̄o b̄oon ye le a jaa, na faa le buoɔo ɪka nure w̄o s̄oor f̄o s̄oorf̄os̄u ɛ. Ala le so ka sɪ s̄oo de ɪka Nāanmɪn s̄ɛ le f̄o yɪ.”

XXXI Ka a Yesu s̄oor ba, “Yɪ p̄āa s̄oon de a p̄ōp̄ānyā ɔ?”

XXXII Tiche bɪbir k̄ōo na wa vie naa, w̄o ben ta, ka yɪ jaa na ȳeyel ka ās̄oo jaa kul a w̄o yir tɪ che ma bar a n yō. Tɪ n ba ɪ a n yō ɛ, a n Sāa be naa n s̄ɛ.

XXXIII “N 'yer yɪ naa anyāna ka yɪ na tara nyā'maar an ɪ yɪ ben a n 'ȳōo. A wer nyā p̄o yɪn din d̄ooɣe, tiche yɪ nyoo nyāa, bojūu n t̄oon a wer.”

XVII

I A Yesu na wa 'yer a anyāna baar, w̄o k̄āan saaju tɪ 'yer, “N Sāa, a bɪbir vie naa, k̄o a f̄o Bie a tur ka a f̄o Bie mɪ k̄o f̄o a tur.

II Bojūu, f̄oo le k̄o w̄o s̄or ka w̄o t̄ōo a nibe ba jaa na w̄o k̄o ba a nyevor 'lo na ba tara baarf̄o ɛ, a bala ba jaa fon de k̄o w̄o.

III A nyevor 'lo na ba tara baarf̄o nɪ nyā, ka ban b̄oo a f̄oo Nāanmɪn t̄ɛɛ, na ɪ yelmãe s̄oo, nɪ a Yesu 'lo fon t̄ō.

IV N waan na tur wa k̄o f̄o a ka a wer p̄o, naa baar a t̄om̄ō ala fon k̄o ma ɪka n t̄ō.

V P̄ōp̄ānyā, n Sāa k̄o ma a tur a f̄o niem, a tur 'lo un d̄oo tara tiche na f̄o wa maal a wer.

VI “N wiil fon k̄o a bala fon de k̄o ma ka a wer p̄o, f̄oo le d̄oo so ba tɪ na f̄o wa de ba k̄o ma, ba tu naa a f̄o 'yer.

VII P̄ōp̄ānyā ba b̄oo naa ɪka bon jaa un tara yɪn a f̄o s̄ɛ.

VIII Bojūu, a 'yer ala fon k̄o ma, n 'yer k̄o ba, ka ba s̄oo de. Ba b̄oon yelmãe jaa ɪka f̄oo s̄ɛ le n yɪ naa wa, na ba s̄oo de ɪka f̄oo le t̄ō ma.

IX Bala 'ȳōo le n s̄ooro f̄o, n ba s̄ooro f̄o koro a wer nibe ɛ, tiche a bala fon k̄o ma an ɪ f̄oo le so ba.

X Bon jaa un tara ɪ naa a f̄o sofo, ka bon jaa fon mɪ na tara ɪ a n sofo. N nyen tur yɪ a ba jie.

XI Maa kō le be ka a wer pō go ε, tiche bala 'lo chene na be ka a wer pō, n waara a fō sē. Sāa sō, gu ba nī a fō yuor kpēō 'lo pō, a yuor 'lo fon kō ma ka ban ī bō'yen, nitāa le maa nī fōō na ī bō'yen.

XII In be a ba sē, n gu ban naa kpēō 'lo fon kō ma. Isoo jaa ba bōr ε, ala ba ī a 'lo tee an see ūka wō bōr ka a le na seb a Nāanmūn gān pō na ī yelmāe.

XIII "N waara naa a fō sē a pōpāanyā, tiche ūn chene be ka a wer pō le n 'yerε a anyāna ka ban tara a n pōpel wō jaa.

XIV N kō ban a fō 'yer, ala le so ka a wer nibe 'laar ba, baa le chene pōo ba go ε, nitāa maa na ba pōo ba ε.

XV N ba sooro fō ūka fō ir ba yin ka a wer pō ε, tiche fō guro ba a deer soo 'yōō.

XVI Baa le pōo a wer nibe pō ε, nitāa n mī na ba pōo ba ε.

XVII Oo ba nī a fō yelmāe, a fō 'yer ūn yelmāe.

XVIII Nitāa le fon tō ma a wer nibe sē, le le n mī tō ba a wer nibe sē.

XIX A ba 'yōō le n oo a n māe kō fō, ka ba mī na oo a ba māe sire jaa kō fō.

XX "A ba ī bala tee 'yōō le n soorfō ε, n mī sooro na koro a bala na wa soo de ma tu a ba 'yōō.

XXI N sooro fō naa ūka fō vē ka ba jaa ī bō'yen. N Sāa, nitāa le fon be a n 'yōō, ka n mī be a fō 'yōō. Ba mī be a sī 'yōō ka a wer nibe na soo de ūka fōō le tō ma.

XXII N kō ban a tur 'lōnō nī wō ju fon kō ma, ka ba na ī bō'yen nitāa maa nī fōō na ī bō'yen.

XXIII N ben a ba 'yōō, ka fō mī be a n 'yōō. Ka ba jaa mī na 'mataa ī bō'yen ka a wer nibe bōō ūka fōō le tō ma na fō nō ba gba nitāa a le fon nō ma.

XXIV "N Sāa, n sooro naa ūka a bala fon kō ma, ba mī be a jie 'lo ūn na be, na ba nye a n tur. A tur 'lo fon de nie kō ma, bojūu fō nō ma naa tī na fō wa maal a wer.

XXV "N Sāa, a fō ye le tor naa, tī a wer nibe ba bōō fō ε, maa bōō fō naa, ka a n poturbo mī bōō ūka fōō le tō ma.

XXVI N vēn ka ba bōō fō, ūn chene na maal ba ka ba bōōnō fō pōoro ka a nōfō 'lo fon nō ma na be a ba 'yōō ka n mī be a ba 'yōō."

XVIII

I Yesu na soor a Sāa a nitō baar, 'lo naa poturbo gōō naa a Kidūron kōla gōōn. 'Lo nī a wō poturbo chen a jie a kāa tur na be.

II Judas na gar 'yōō wō mī bōōn a jie nyā, bojūu Yesu naa wō poturbo ba gala a be lōofō ε.

III Be le Judas tara a Worom sojast, nī a puorfō die gugurbo bala a bōoro nberε nī a Faraseemune na tō chiin a jie 'lo. Ba tara na būust, fātūnst nī jεer bomo.

IV Yesu na bōō le na waara a wō sē, wō tuor soor ba, "An yī bōoro?"

V Ka ba 'yer, "Yesu na yī Najaretī le sī bōoro." Ka a Yesu 'yer, "Maa le." Ka a Judas 'lo na gar 'yōō wō lōon ba ara.

VI Yesu na wa 'yer ūka, "Maa le." Ba lieb puor lo lo tēe.

VII Wō le soor ban go, "An le yī bōoro?" A ba 'yer, "Yesu na yī Najaretī."

VIII A Yesu 'yer, "N ba 'yer yī ūka 'Maa le.' Ala ī maa le yī bōoro, yī ī ka a nibe banyā chiine."

IX Yesu 'yer a ntõ ka a le won dõo 'yer ɪ yelmãe ɪka, “A bala fon ko ma, n ba vë ka ãsuo jaa bõr ε.”

X Be le a Simon Pita na tara soo na wo võo chen a bõorlo nɪkpëe gbãgbaa nũsõo toor ηmaa. A gbãgbaa yuor din Malkusi.

XI A Yesu 'yer kɔ a Pita, “Su a soo a sokpa pɔ, n ta nyũn a dɔɔye ηmele 'lo a Sãa na kɔ ma bu?”

XII Ka a sojasɪ nɪ a ba nɪkpëe 'matãan a gugurbo bala ban tõ, nyoo a Yesu na ba lü.

XIII Ba den nie tara wo chiin Anasɪ së, wo ɪ naa a Kayafasɪ dãe na wo mɪ ɪ bõorlo nãa a yuon 'lõnõ.

XIV A Kayafasɪ nyãna le dõo 'yer kɔ a Juu nɪbe ɪka a ɪn sõ, ka nɪbõ'yen na kpi kɔ a nɪbe.

XV Simon Pita nɪ a poturo ãsuo turo naa a Yesu, bojũu a poturo nyã bõon a bõorlo nãa ala le sɔ ka wo tu a Yesu kpe a bõorlo nãa bechaar pɔ.

XVI Tɪche ka a Pita 'lo ara a yõo dõdõr nɛε. A poturo nyã a bõorlo nãa na bõo, yin wa 'yer a pɔɔbile 'lo na kaara a dõdõr nɛε tɪ tara a Pita kpɛn.

XVII Ka a pɔɔbile 'lo na kaara a dõdõr nɛε, soor a Pita, “A fõo, faa mɪ ɪ a daba nyã poturo ãsuo ε?” Ka a Pita 'yer, “N ba ɪ a wo poturo ãsuo ε.”

XVIII Oor kɔrɔ naa ka a gbãgbaar nɪ a gugurbo bala gbɔo saalaa bũu ara uoro ka a Pita mɪ tɪ ara uoro.

XIX A bõorlo nãa soor naa a Yesu, ba boo le ɪ a wo poturbo nɪ bo le wo ma wile?

XX A Yesu 'yer kɔ wo, “Chãa pɔ le n ma 'yere a n 'yer kɔrɔ a nɪbe. N ma wile ba naa a ba lõfo jie nɪ a ba Nãanmun puorfo jiir, be le a Juu nɪbe ba jaa ma lõo. N ba sool 'yer 'yer jaa ε.

XXI Bo le so ka fu sorɔ ma a le? Soor a bala na wõ a n 'yer, ba bõon a le ɪn 'yer.”

XXII Yesu na 'yer a ntõ ka a guguro ãsuo na ara gbõr wo 'ma wo tɪ 'yer, “Le le a sɛε ɪka fɔ 'yer kɔ a bõorlo nãa o?”

XXIII A Yesu 'yer, “Ala ɪ a le ɪn 'yer n bõr naa, wiil a n bõrfo jie. Tɪche ala ɪ yelmãe le n mɪ 'yer, bo 'yõo fɔ 'ma ma?”

XXIV Wõ chene na lü tɪche ka a Anasɪ vë a ba tara wo chiin a bõorlo nãa Kayafasɪ së.

XXV A Simon Pita na chene ara uoro a bũu, ba soor wo naa, “A fõo, fɔ ɪ naa a daba nyã poturo ãsuo o?” Ka Pita chiir 'yer, “N ba ɪ a wo poturo ãsuo ε.”

XXVI A bõorlo nãa gbãgbaa ãsuo, wo nɪre ãsuo toor le a 'lo a Pita na dõo che ηmaa 'yer, “A ba ɪ n nye fɔ naa fon be a wo së a kãa tɪr jie 'lo ε?”

XXVII Ka a Pita le chiir, ka a nɔraa mɪ tõo kõ ajienaa.

XXVIII Be le ba tara a Yesu yin a Kayafasɪ yir bibio pipi na ba chiin a Worom nɪkpëe yir. A Juu nɪbe mãe ba kpe be ε, bojũu baa bõoro ɪka ba sõo ba mãe na ba kõ tõo di a Gõl Bar Difõ ε.

XXIX Le le a Pilate yi a yõo tɪ soor ba, “Bo yelbier yɪ ɪka a daba nyã ɪ naa?”

XXX Ka ba 'yer, “Lo ba ta maal yelbier ε, sɪ kõ naa tara wo waan a fɔ së ε.”

XXXI Ka Pilate 'yer kɔ ba, “Yɪn mãe, yɪ de wo tɪ toor a wo 'yer, a le a yɪn mãe nɛε na 'yer bin.” Tɪche ka a Juu nɪbe 'yer, “Saa tara sor na kɔ nɪre ε.”

XXXII A ɪn a le a Yesu na dõo 'yer wiil a kũu 'lo to won na kpi.

XXXIII Pilate hɛb kpe tɪ bɔol a Yesu soor, “Fõo le ɪ a Juu nɪbe nãa bu?”

XXXIV A Yesu soor wo, “Fõo le tɪer a le bu nɪbe le 'yer a n 'yer kɔ fɔ?”

XXXV Ka a Pilate 'yer, "Fò t̄er ɪka n un Juu n̄re bu? A fò m̄e n̄be n̄ a b̄orlo n̄bere baa nyoo fò waan a n s̄e, bo f̄õ ɪ?"

XXXVI A Yesu 'yer, "A n n̄alõõ ba yi ka a wer p̄o ε, ala ɪ a wer p̄o l̄e w̄o d̄õ yi, a n poturbo naa jeb faa ma ka a Juu n̄bere ta nyoo ma ε. T̄iche a n n̄alõõ ba yi a ka ε."

XXXVII Ka a Pilate p̄aa soor w̄o, "Ka ala ɪ a l̄e, n̄a l̄e f̄o ɪ w̄e?" Ka Yesu 'yer, "Fò 'yer v̄la fon 'yer ɪka n̄a l̄e n ɪ, ala 'ȳõ l̄e ba d̄õ ma ka n wa ka a wer p̄o, naa wa 'yer a yelm̄e 'yer. N̄re 'lo jaa na ɪ yelm̄e soõ chele naa l̄e un 'ȳere."

XXXVIII Ka Pilate soor w̄o, "Bo l̄e ɪ a yelm̄e?" Won soor a nit̄õ baar, w̄o yin a ȳõ a Juu n̄bere s̄e t̄i 'yer, "N ba nye yels̄õnaa jaa a w̄o 'ȳõ ε.

XXXIX T̄iche a ȳi binf̄o l̄e ɪka n ma ir n̄re a p̄oõf̄o die p̄o k̄o ȳi a Ḡõl Bar Dif̄o daar. Ȳi b̄orõ naa ɪk̄o n yuo a ȳi n̄a k̄o ȳi bu?"

XL A ba t̄ana 'yere, "Kai, saa b̄orõ w̄o ε, Barabasi l̄e s̄i b̄orõ." T̄iche a Barabasi m̄i un n̄korõ.

XIX

I Pilate v̄e naa ka ba nyoo a Yesu chiin t̄i f̄ob.

II Ka a sojasi de goor wob jupil su a Yesu, t̄i m̄i de fuu j̄a ile ile na ba su w̄o.

III T̄i p̄aa ma t̄õ ta a w̄o s̄e 'yere, "S̄i puor f̄o naa Juu n̄be n̄a," t̄i ma 'ma 'm̄a w̄o.

IV Pilate l̄e yin wa a Juu n̄bere s̄e go wa 'yer k̄o ba, "Ȳi nye, un v̄en ka ba yi waan w̄o, ka yin m̄e nye ɪka, n ba nye yelbier jaa a w̄o 'ȳõ ε."

V Ban wa yin a Yesu, w̄o sun a goor jupil n̄i a fuu j̄a ile ile 'lo, ka a Pilate 'yer k̄o ba, "Ȳi nye a daba."

VI A b̄orlo n̄bere n̄i a puorf̄o yir gugurbo, ban wa nye a Yesu, ka ba t̄ana 'yere, "Kpa w̄o a daa ju. Kpa w̄o a daa ju." T̄iche ka a Pilate 'yer k̄o ba, "Ȳin, ȳi d̄e w̄o t̄i kpa w̄o a daa ju, maa 'lo n ba nye yelbier jaa a w̄o 'ȳõ ε."

VII T̄iche ka a Juu n̄bere 'yer, "S̄i tara na n̄e, sun 'yer, ka a n̄e 'lo ɪka w̄o seen k̄u, boj̄u w̄o b̄orõ naa w̄o m̄e N̄an̄m̄un Bie."

VIII Pilate na w̄o a nit̄õ ka d̄ab̄e gba kpe w̄o.

IX Ka w̄o l̄eb kpe na w̄o t̄i soor a Yesu, "Nyine f̄o yi?" T̄iche Yesu ba haa n̄e soõ w̄o ε.

X A Pilate soor w̄o, "Faa haar ma n̄e ε? Faa b̄õ ɪka n tara na s̄or na v̄e ka ba k̄o f̄o, naa l̄e tara s̄or na faar f̄o bar ε?"

XI Be l̄e a Yesu 'yer w̄o, "Faa tara k̄p̄õ b̄al̄aa jaa a n jie ε, ala ɪ N̄an̄m̄un ba de yin saaju k̄o f̄o ε. A l̄e j̄u n̄re 'lo na nyoo ma wa k̄o f̄o, w̄o lon yeldeer p̄o gar f̄o."

XII An yi a be chiine, ka Pilate p̄aa m̄orõ ɪka w̄o faar a Yesu, t̄iche ka a Juu n̄bere t̄ana 'yere, "F̄õ v̄e ka a daba nȳa chen, faa ɪ a Siisa baraa go ε. N̄re jaa na ɪka n̄a l̄e w̄o ɪ, w̄o j̄ere n̄i naa a Siisa."

XIII Pilate na w̄o a nit̄õ, w̄o yin naa Yesu t̄i j̄ane n̄i a 'yer t̄or̄f̄o dak̄õ ju, a jie ban b̄orõ K̄osp̄an̄. Ka a Juu n̄bere m̄i b̄orõ a jie Gabata.

XIV A Ḡõl Bar Dif̄o b̄ansi daar m̄õt̄t̄uo s̄õ, Pilate 'yer k̄o a Juu n̄bere, "Ȳi nye a ȳi n̄a."

XV T̄iche ka ba t̄ana 'yere, "K̄o w̄o. K̄o w̄o. Kpa w̄o ȳõl a daa ju." Ka a Pilate soor ba, "N kpa a ȳi n̄a?" A ba 'yere, "Saa tara n̄a jaa ka n̄a Siisa ba l̄e ε."

XVI Ka Pilate v̄e a ba nyoo a Yesu chiin na t̄i kpa ka a sojasi tara w̄o.

XVII Yesu yin tuo a wɔ m̄æ daa chiin a jie 'lo ban boɔlo a Julaa Jie. Tɔche ka a Juu nibe mi boɔlo a jie, Golgota.

XVIII Be le ba kpa wɔ 'matāan nibe ayi, ka bala be a lōbobo tɔche ka a Yesu be a s̄alsɔɔ.

XIX Pilate seb sebie 'mar a daa ju ũka, YESU NA YI NAJARETI, A JUU NIBE NĀA.

XX Kɔkɔe ata le wɔ seb, a Juu nibe kɔkɔr, Worom nibe kɔkɔr ni a Greek dēme kɔkɔr. Ka a Juu nibe yoo kar a sebie bojūu a jie ban kpa wɔ ba jāan a yir ε.

XXI Ka a boɔrlo niberɛ 'yer kɔ a Pilate, "Ta seb ũka a Juu nibe nāa ε, fon taa seb ũka a daba nyā 'yer ũka 'lo le ɪ a Juu nibe nāa."

XXII Ka a Pilate 'yer, "A le in seb n seb baar."

XXIII A sojasi na wa kpa a Yesu baar, ba pōn a wɔ fuust jiiir anaar ka āsɔɔ jaa 'mɔɔ wɔ bon. A wa chen a fuu wōo 'lo na ba tara nɛɛ ε, bōbō'yen le ba wob yin a saaju ti baar a gbɛɛ pɔ.

XXIV Ka ba 'yerɛ korɔ taa, "Yi ta ɪ a si chɛr a fuu nyā ε, yi ɪ a si gba gbām kaa an le na di?" Ba in a le ka a ala na seb a Nāanmɪn gān pɔ na ɪ yelmāe, "Ba pōn a n fuur ti de a n fuu gbān gbām." (*Yiel Gān 22:18*) Le le a sojasi ɪ.

XXV Yesu ma ni a wɔ ma yebe, Klopasi pɔɔ Meer ni a Meer 'lo mi na yi a Magdala ara naa be a wɔ daa par.

XXVI A Yesu na nye a wɔ ma na ara, ka a poturo 'lo won nō mi ara gbɔr wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a ma, "A fɔ bie le a 'lo."

XXVII Na wɔ mi 'yer kɔ a poturo 'lo mi, "A fɔ ma le." Ala le so ka a poturo 'lo tara a Yesu ma kul a wɔ yir.

XXVIII Yesu bōɔn naa pōpānyā ũka ye le a jaa pāa baar naa ka a le na seb a Nāanmɪn gān pɔ, na ɪ yelmāe, ka wɔ 'yer, "Kōnyūur kpɛ ma naa."

XXIX Dɔɔ ben be ka a dāmiir sɛɛ ka ba de sapɔ 'lor ir chab urbanyūu daa pɔ tur a Yesu.

XXX Wɔn wa mɔɔr a dāmiir ala baar, ka wɔ 'yer, "A baar naa," ti sur a ju na wɔ ũmaa a vɔɔr.

XXXI A bɔbir chiiraa Chɔɔrfɔ Bɔbir Daar le ka a wer na chaar ɪ Bɔbir Kpɛɛ, ala le so ka a Juu nibe ba boɔrɔ ũka a kūn a chene be a daar jur ε. Ba sɔɔr a Pilate ũka wɔ v̄ɛ ka ba kar a ba gbɛɛ ti yoo ba.

XXXII Be le a sojasi chen ti kar a bala ban lōɔ kpan a Yesu gbɛɛ.

XXXIII Tɔche ban wa ta a Yesu s̄ɛ, ba nyen ka a ɪ wɔ kpi naa ka baa kar a wɔ gbɛɛ ε.

XXXIV Ka a sojasi āsɔɔ de a pīi wōo 'lo chɔr a Yesu lōboor ka jāi ni kōɔ yi ajienaa.

XXXV A nɪrɛ 'lo na nye a anyāna le di a dāasɪɛ, ka wɔ dāasɪɛ ɪ yelmāe. Wɔ bōɔ naa ũka a le won 'yer in yelmāe, ka yi mi na sɔɔ de.

XXXVI A anyāna ɪ naa ka a le na seb a Nāanmɪn gān pɔ ɪ yelmāe ũka, "A wɔ kɔɔr kō kab ε." (*A Yifo Gān 12:46*)

XXXVII Ka ba le seb a Nāanmɪn gān jie āsɔɔ ũka, "Ban kaa naa a 'lo ban chɔr." (*Jekariya 12:10*)

XXXVIII A Josefɔ na yi Arimatya, ɪ naa a Yesu poturo, ti a Juu niberɛ dābāɛ jūu, waa dōɔ v̄ɛ ka ba bōɔn ε. 'Lo le sɔɔr a Yesu a Pilate s̄ɛ. Pilate sɔɔ naa ka wɔ ti yoo a Yesu.

XXXIX A 'lo ni a Nikodimasu nyā na dōo chen a Yesu sē a tāsoo pɔɔ wɔ naa, na wɔ mi waan a kānyūur ala ban bɔɔlo sɪmura ni alosi. An tãn nūgbulo hjaata ni pie ni a nūu (75).

XI A ba jaa ayi den a Yesu vil wɔ a fɔpɪla ti je wɔ a kānyūu ala tu a le a juu nɪbe na ma i ti ũu a nre.

XLI A jie 'lo ban kpa a Yesu, pobile ben be, ka yaa paalaa mi ban ba ũu nre jaa ε, mi be be.

XLII Bojūu an i a bɪbir chiiraa Chɔɔrfɔ Bɪbir Daar le, tiche ka a yaa mi gbɔr a be jūu, ba ũun a Yesu a be.

XX

I A daa gbul bɪbir dōo daar wer na chaara wa la la la, Mɛer na yi a Magdala chen naa a yaa par ti nye ka i a kosur 'lo ban pɔɔ a yaa yuo naa.

II Wɔ jon chen a Simon Pita ni a poturo 'lo a Yesu na nō sē ti 'yer, "Ba ir naa a Soro āgān a yaa pɔ, ka saa bōo a jie ban bin wɔ ε."

III Ka a Pita ni a poturo yi na chen a yaa par.

IV Ba jaa 'mantaa joro, tiche ka a poturo 'lo jo vɪε a Pita bar ti de nie ta a yaa par.

V Na wɔ muul nye a fɔpɪla 'lo na gā, ti waa kpe ε.

VI Be le ka a Pita na turo a puor mi ta, na wɔ kpe a yaa pɔ, na wɔ nye a fɔpɪla mi na gā.

VII Ka a fɔ-ūu naa 'lo ban vil a Yesu ju mi pil yi a fɔpɪla pɔ gā wɔ yō.

VIII A poturo 'lo na dōo de nie ta a yaa par mi pāa kpe, na wɔ nye a le ti sɔɔ de.

IX Baa na bōo a par sere ε, ũka le a Nāanmɪn gān na 'yer ũka a Yesu na ir naa a kūu pɔ, i vɔr ε.

X A poturbo ayi bala lieb kul a ba taaba sē.

XI Tiche ka a Mɛer ara a yaa par kōnō. Wɔ kōn wa muul kaa a yaa pɔ,

XII na wɔ nye a malakasɪ ayi na su fuu pɪel be a yaa pɔ, ka a āsɔɔ jāne a ju jie, ka a āsɔɔ mi jāne a gbεε jie, a jie ban dōo gaal a Yesu.

XIII Ka ba sɔur wɔ, "Pɔɔ, bāa 'yōo le fɔ kōnō?" A wɔ 'yer ba, "Ba ir naa a n Soro, ka n ba bōo a jie ban bin wɔ ε."

XIV A nitō won 'yer, ti lieb nye a Yesu na ara, tiche waa bōo ũka 'lo le ε.

XV Ka Yesu sɔur wɔ, "Pɔɔ, bāa 'yōo le fɔ kōnō? An le fɔ bɔɔrɔ?" Mɛer tier naa ũka a jikaara le, ti 'yer, "Nɪkpēε, ala i fɔɔ le ir wɔ, wiil ma a jie fɔn bin, ka n chen ti 'mɔɔ wɔ."

XVI A Yesu bɔɔl, "Mɛer!" Ka wɔ lieb 'yer ni a juu nɪbe kɔkɔr, "Woroboni." A par le, Wiwile.

XVII A Yesu 'yer, "Ta gɔɔ ma ε, n ba chen a n Sāa sē sere ε. Chen a n poturbo sē ti 'yer ba, n lieb chiine a n Sāa Nāanmɪn mi na i a yi Sāa Nāanmɪn sē."

XVIII Ka a Mɛer na yi a Magdala chen a poturbo sē ti 'yer, "N nyen a Soro," na wɔ mi man a alā a Yesu na 'yer kɔ wɔ.

XIX A daa gbul bɪbir dōo daar jāanɔɔr, a poturbo lōɔn taa a die pɔ, ti kpal a pāma a juu nɪbe dābāε jūu. A Yesu ti kpe ara a ba sē ti puor ba 'yer, "Nyā'maar wɔ be a yi sē."

XX Won 'yer a nitō, wɔ wiil ba naa a nuur ni a lōboor. Nōo kpēn a poturbo ban nye a Soro.

XXI Yesu le 'yer kɔ ba go, "Nyā'maar wɔ be a yi sē, le a Sāa na tō ma, le le n mi tōnō yi."

XXII Tɪ p̄āa v̄oor 'ȳōō ba tɪ 'yer, "Yɪ de a Nāan̄mɪn Sɪɛ."

XXIII Ala ɪ yɪ v̄ēn n̄ɪre yeld̄ɛɛr bar, Nāan̄mɪn mɪ na v̄ēn bar w̄o. Ala ɪ yaa mɪ wa v̄ē bar ɛ, Nāan̄mɪn mɪ k̄ō v̄ē bar ɛ.

XXIV Tomasi ban l̄ɛ b̄oōlo Naa na ɪ a Poturo Pie Nɪ Ayi ās̄oo ba d̄ōō be be a Yesu na wa ɛ.

XXV Ka a poturbo bala na be be nȳɛ a Yesu 'yer k̄o w̄o, "Sɪ nȳɛn a Soro," tɪ w̄o 'yer, "Maa ba nȳɛ a nat̄ɛ a w̄o n̄ūu p̄o ɛ, naa de a n nubir t̄ū a kpaf̄o jie ɛ, naa mɪ l̄ɛ de n̄ūu t̄ū a l̄ōboor b̄oō p̄o ɛ, n k̄ō s̄oō de jaa ɛ."

XXVI A ber aniin daar, a w̄o poturbo ba jaa l̄ɛ l̄ōon taa a yir p̄o, ka a Tomasi mɪ be be. A p̄āma kpal naa, t̄ɪche ka a Yesu wa ara a ba s̄ɛ puor ba tɪ 'yer, "Nyā'maar w̄o be a yɪ s̄ɛ."

XXVII Tɪ p̄āa 'yer k̄o a Tomasi, "Tur a f̄o nubir a ka, nȳɛ a n nuur na f̄o tur a f̄o n̄ūu su a n l̄ōboor b̄oō p̄o, na f̄o bar a baal tɪ s̄oō de."

XXVIII Ka a Tomasi 'yer, "N Soro nɪ n Nāan̄mɪn."

XXIX A Yesu p̄āa s̄oor w̄o, "F̄on nȳɛ ma j̄ūu l̄ɛ f̄o s̄oō de o? P̄upel d̄ɛme l̄ɛ a bala na ba nȳɛ ɛ, tɪ s̄oō de."

XXX Yesu t̄ōn n̄ɛ'maa t̄ō ȳoō a w̄o poturbo niem, ban ba seb 'ȳōō a ḡān nyā p̄o ɛ.

XXXI T̄ɪche a anyāna seb naa ka yɪn s̄oō de ɪka, a Yesu l̄ɛ a Nɪ-iraa, na ɪ a Nāan̄mɪn Bie. Yɪn s̄oō de j̄ūu, yɪn tara naa nȳev̄or yɪn a w̄o puor p̄o.

XXI

I A anyā puor, Yesu l̄ɛ ir w̄o m̄āɛ wiil k̄o a w̄o poturbo be a Tiberiyas man p̄o. Nit̄ō l̄ɛ a tu.

II Simon Pita, Tomasi ban b̄oōlo Naa, Natanīɛl na yi Keena na be a Galilee paal p̄o, Jebedee bibiir ayi p̄oōn a poturbo ayi bam̄ne 'mantaa.

III Ka a Simon Pita 'yer k̄o ba, "Maa chiine naa j̄āme nȳoōrf̄o jie." Ka ba mɪ 'yer, "Sɪn 'mantaa chen!" Ba yɪn kpe a gboro chen, t̄ɪche a t̄ās̄oō l̄ōn̄ō baa nȳoō bon ɛ.

IV Bibio pipi Yesu ben a gogoro ju ara, t̄ɪche a poturbo ba b̄ōō ɪka 'l̄o l̄ɛ ɛ.

V Ka w̄o b̄oōl ba s̄oor, "Barm̄ne, yaa nȳoō j̄ām ɛ?" Ka ba 'yer "Kai."

VI A Yesu 'yer ba, "Yɪ l̄ob a l̄oyaar 'ȳōō a gboro n̄ūs̄ōō jie, yɪn nȳoōr am̄ne." Ban l̄ob a l̄oyaar 'ȳōō, baa l̄ɛ t̄ōōn̄ō t̄ōōr̄o ɛ, boj̄ūu w̄o nȳoōr j̄āȳoō.

VII Ka a poturo 'l̄o a Yesu na n̄ō 'yer k̄o a Simon Pita, "A sɪ Soro l̄ɛ." A l̄ɛ a Pita na w̄o ɪka, "A sɪ Soro l̄ɛ," w̄o sun a fuu won d̄ōō yaa bar na w̄o oō lon a k̄ōō p̄o.

VIII Ka a poturbo ba nyā na che turo nɪ a gboro t̄ōōr̄o a l̄oyaar na s̄ɛɛn a j̄ām̄ɛ. Baa j̄āan a gogoro ɛ, an ɪn gb̄ɛɛ k̄ōōr̄o ata (300).

IX Ban wa do a gogoro ju, ba nȳɛn saalaa b̄ūu j̄ām̄ɛ na be be nɪ paan̄ōō.

X A Yesu 'yer k̄o ba, "Yɪ ir a j̄ām̄ɛ ala yɪn nȳoōr a p̄ōp̄ānyā am̄ne waan."

XI Ka a Simon Pita kpe a gboro p̄o, tɪ t̄oō a l̄oyaar na s̄ɛɛn a j̄āber̄ɛ don a gogoro ju. A ɪn j̄ām̄ɛ k̄obaa l̄ijaayɪ nɪ pie nɪ ata (153), an ɪ a ȳoō a l̄ɛ, t̄ɪche a l̄oyaar ba ch̄ɛr̄ɛ ɛ.

XII A Yesu 'yer k̄o ba, "Yɪ wa suor n̄ɛɛ." Tɪ a poturbo ās̄oo jaa ba 'la suor w̄o ɪka, "An l̄ɛ f̄o ɪ?" Ba jaa b̄ōōn naa ɪka a Soro l̄ɛ.

XIII Yesu ir a paan̄ōō na w̄o k̄o ba, tɪ l̄ɛ ir a j̄ām̄ɛ mɪ k̄o ba.

XIV A nyā l̄ɛ ɪ gb̄ɛɛ ata Yesu na ir a w̄o m̄āɛ wiil a poturbo won ir a k̄ūu p̄o ɪ vor.

XV Ban di baar ka Yesu s̄oor a Simon Pita, “Simon, Joon bie, fu n̄o man gar a banyāna ɔ?” Ka w̄o 'yer, “Ɔo, n Soro, fu b̄oo naa un n̄o fu.” A Yesu 'yer w̄o, “Koro a n pelsi a b̄oddiir.”

XVI Yesu le s̄oor go, “Simon, Joon bie, fu n̄o man stre jaa?” Ka w̄o 'yer, “Ɔo, n Soro, fu b̄oon naa un n̄o fu.” Ka a Yesu 'yer k̄o w̄o, “B̄oo kaara ma a piir.”

XVII Yesu le s̄oor won gb̄ee ata, “Simon Joon bie, fu n̄o ma naa?” Ka a Pita puo s̄oo bojūu gb̄ee ata ni nyā a Yesu na s̄oor w̄o, ūka w̄o, “N̄o w̄o naa?” T̄i 'yer, “N Soro fu b̄oon ye le a jaa, fu b̄oo naa un n̄o fu.” A Yesu 'yer k̄o w̄o, “Koro ma a piir b̄oddiir.”

XVIII Yelmāe le n 'yere koro fu, a fu polbile daar fu m̄ae ma sun fu fuusi na fu chiin jie 'lo jaa fon buoro. Tiche f̄oo wa kor baar, fu ma j̄an a nuur ka n̄re k̄oo su fu a fuu ti too fu chiin a jie 'lo fon ba buoro ε.”

XIX Yesu 'yer a nut̄o na w̄o wiil a k̄uu 'lo to Pita na wa kpi 'ȳoo Nāan̄m̄un yuor tur. T̄i p̄aa 'yer k̄o a Pita, “Turo ma.”

XX Pita heb nye a poturo 'lo a Yesu na n̄o ka w̄o turo ba. A poturo nyā le d̄oo diel a Yesu le ban dire a di baaraa, na d̄oo s̄oor a Yesu, “N Soro, an le na gar 'ȳoo fu?”

XXI Pita na nye won turo ba, ka w̄o s̄oor, “N Soro, ti nyā mi?”

XXII A Yesu 'yer, “Maa n̄o ūka w̄o be be ti t̄an un na heb wa, a i bo a fu soro? F̄oo turo ma.”

XXIII A anyāna j̄uu le a poturbo 'yer ȳoro ni ūka a poturo 'lo k̄o kpi ε. Tiche Yesu ba 'yer ūka w̄o k̄o kpi ε, w̄o 'yer ūka, “Maa n̄o ūka w̄o be be ti t̄an un na heb wa, a i bo a fu soro?”

XXIV A poturo nyāna le di a anyāna d̄aaste na w̄o seb bin, ka si b̄oon a w̄o d̄aaste na i yelmāe.

XXV Yesu t̄on t̄oyoo mi, ala i a jaa ta seb b̄o'yen 'yen, a w̄er w̄o jaa k̄o naa tara jie bin a ala na seb ε.

A NITÖNSI TÖMÖ GÄN

^I Teofilus! a n gän dõo 'lo pö, n seb a ala a jaa a Yesu na dõo piel maal ti na wo wiil a nibe.

^{II} Yesu tu naa a Nāanmın Sıe pö na wo wiil a nitönsı bala won ir le ban na ure ti a Nāanmın de wo don a saaju.

^{III} A wo dõoye difo puor; wo wiil wo mæe kō a nibe banyāna, ka a chaar ba nie ika wo ir naa na wo i vor. A ber lıjaayi daar le wo wa dūu ba, na wo 'yer a Nāanmın nāalõo 'yer.

^{IV} Won wa lõon ba ka ba 'mataa dire, ka wo kpākpāan ba nı a 'yer bir nyā, "Yı taa ure wa yire a Jerusalem ε, yı chele a kofō 'lo a n Sāa na pōl ka n 'yer kō yı.

^V Jõon 'lo, kõo le wo de son a nibe, tıche yın 'lo, a kō le kor ε, Nāanmın na so yı naa nı a wo Sıe."

^{VI} Ba le wa lõon naa a Yesu go, na ba sōor wo, "Sı Soro, a sōo nyāna pö le fun lıeb a Isral nāalõo kō ba bı?"

^{VII} A wo 'yer kō ba, "A ba i yı 'yer ε, ika yı bõo a sōo bı a bıbir a Sāa na bı a wo kpõo pö ε.

^{VIII} Tıche yın nyen kpõo a Nāanmın Sıe wa wa a yı sē, ka yı i a n dāasıe dēme, a Jerusalem, nı a Judiya paal wo jaa, nı a Samariya paal ti tån a wer tæfo jie."

^{IX} A anyāna le wo 'yer baar ti duoro a saaju a le ne a ba nıbiru ka a julõjuur ti pöo wo.

^X Ka ba chene dōl kaara a saaju a le ne won duoro, be le a dōor ayi na su fuu pıel wa dūu ba a le ne ara a ba sē.

^{XI} Na ba sōor ba, "Galilee dōor; bāa le so a yı kaara a saaju a le mō? A Yesu nyāna nı wo ju yın nye na duoro a saaju, na lıeb a le ne nı wo ju wa, nıtāa a le ne yın nye won duoro a saaju."

^{XII} A ba yı a tōo ban bōolo a Olive Tır Tõo lıeb kul a Jerusalem na ba jāan a tēe ε, a fun tōo chen a Pēnfō Bıbir Daar.

^{XIII} Ban wa ta, ba don a bōopıe pö, be le ba dõo lõo taa. Ka a bala na dõo be be le Pita, Jõon, Jemesı nı Andıru. Filip, Toması, Batolomi nı Matıu nı Alfayası bidaba Jemesı nı Simon na mōo nıbir nı a wo wer yeke, nı a Jemesı bidaba Judas.

^{XIV} A banyāna ba jaa le lõo taa nı nebõ'yen sōoro a Nāanmın, ka a pōbo bamıne pōo ba ka a Yesu yer nı a wo ma Mæe mı be be.

^{XV} Bıbir āsõo le a wo poturbo wa lõo taa na ba i nibe kōbaa dōol lıjer. Ka Pita ir ara a ba pö

^{XVI} ti 'yer; "Yæe; a sēe naa ka sın maal a le a Nāanmın Sıe na dõo tu a Nāa David nee pö, a wo 'yer na wo seb bı a kōr jaa nıtāa le a Judas nyā na dõo de a nibe nie a ba wa nyõo a Yesu.

^{XVII} Wo dõo i a sı āsõo na wo pōo sı a tōmō nyā pö."

^{XVIII} Judas putuyar won nye le ika wo dān wer, be le wo chor ju pur ka a nyaba a jaa yı.

^{XIX} Nıre jaa na be ka a Jerusalem le wō a 'yer nyā na ba bōolo a jie a ba kōkōr pö ika, Akeldama. A par le, Jāi Wer.

XX Ka a Pita 'yer, "Nıtõ le a Nāa David seb a wo yiel gān pɔ, 'A wo jie wo lieb dālpɔɔ, ka a nıre jaa taa kpıere be ε,' (Yiel Gān 69:25) ka, 'A nıre āsɔɔ, wo de a wo jie.' (Yiel Gān 109:8)

XXI "A le jūu, nıyuo le sın ir ka a nınyıne ı a 'lo na dõɔ pɔɔ sı 'mataa yɔɔɔ nı a Yesu.

XXII Piel a Joɔn Nāaηmın kõɔ sofo sõɔ wa tān a sõɔ nyā a Yesu na yi a sı sē do a saaju. A nıre 'lo le na pɔɔ sı dire a wo kūu pɔ irfɔ dāaste."

XXIII Be le ba tıer 'yõɔ nıbe ayi. Josefɔ ban bɔɔlo Basabası na ba le bɔɔlo wo Justıstı nı Matıyası.

XXIV Na ba pāa sɔɔɔ Nāaηmın 'yere, "Sı Soro, fõɔ le bõɔ nıre jaa pɔtter, wiil sı a nıbe ayi banyāna āsɔɔ fun na ir.

XXV Ka won de a nıtõnsı tømõ jie a Judas na bar, tı chen a jie won pɔɔ."

XXVI A ba pāa gba gbām ka a gbābie tı ir Matıyası a wo pɔɔ a nıtõnsı pie nı bõ'yen pɔ.

II

I A Pentikostı na wa ta, ba jaa ben a jıbõ'yen.

II Ajienaa le ka a damfɔ na kaara fıka sesekpēe na furo yi a saaju wa sɛɛ a die 'lo pɔ ban jāne.

III Be le ba nye būu 'ıraa na ηmara jaa pɔpɔr dɔɔlo āsɔɔ jaa bõ'yen 'yeni.

IV Ka ba jaa seen a Nāaηmın Sıe na ba piel 'yere kɔkɔyor le a Sıe na kɔ ba.

V A Juu nıbe na joro a Nāaηmın dābāe na ba yi a tēn tēn wa kpıere a be a Jerusalem.

VI Ban wa wõ a gõmõ nyā, a nıyɔɔ ba nyāna ba jaa wa lõɔn taa na ba ı chıcham, bojūu āsɔɔ ma wõn ban 'yere a wo kɔkɔr.

VII Ka a ı yel dūu naa, na a 'maa ba jaa nɛɛ ka ba soro taa, "A ba ı Galilee dēme le a banyāna na 'yere ε?

VIII Tı ηmıne a ı ka a sı āsɔɔ jaa wõnõ ban 'yere nı a sı kɔkɔɛ?

IX Partı dēme, Mede dēme, nı a Elam dēme. Bamıne mı yın Mesopotamiya, Judiya, Kapadosiya nı Pontus nı Asıya.

X Ka bamıne mı yi Fırgıya, nı Pamfiliya, nı İjipitı, nı a Libiya dēme na gbɔr a Sırenı wer nı a sāanba na yi a Worom,

XI a Juu nıbe māe nı a bala na lieb a Juu nıbe, bamıne yın Kırete nı a Arabıya dēme. Sı wõn ban de a sı māe kɔkɔr 'yere nı a Nāaηmın tõbere won tõ."

XII Ka a anyāna sɔb ba nıbir ka ba nɛɛr 'maa a ba soro taa, "A anyāna par nı bo?"

XIII Tıche ka a bamıne kpere 'yere, "Dāa le maal ba a le nɛ."

XIV Ka a Pita nı a Pie Nı Bõ'yen pāa ir ara ka wo 'yer kpɛɔ jaa kɔ a nıbe, "Juu nıbe nı nıre jaa na kpıere ka a Jerusalem, yı vɛ ka n wiil yı a par. Yı chele a le ın na 'yer.

XV A nıbe banyāna ba nyū dāa ε, nıtāa a le yın tıer ε, a chene na ı bibı'maar.

XVI Nıtõnõ le a Nāaηmın 'ye'yere Joel dõɔ 'yer,

XVII 'Nāaηmın 'yer ıka a ber baaraa daar, won kpaaraa a wo Sıe 'yõɔ a nıbe ba jaa. Ka a yı dabil nı a pɔɔbil 'yere a 'yerstı ala a Nāaηmın na kɔ ba, ka a yı dabil nyere nyefostı, ka a yı danyõn mı jāna jānsı.

XVIII A bala gba na ɪ a n gbāgbadɔɔr nɪ a pɔbɔ, ba jaa pɔ lɛ ɪn kpaar a n Sɪɛ 'yɔɔ ba a ber ala pɔ, ka ba 'yerɛ a n 'yer.

XXIX In wiil ban yelfersɪ na yi saaju ka a jānsɪ mɪ be ka a tēe, jāi, būu nɪ jɔɔr na den jie wɔ jaa.

XX Ka a mótōɔ lɛɛb lɪi ka a ŋmɛra mɪ lɛɛb jāi kaar tɪche ka a sɪ Soro bɪbɪr 'lon na chaar pāa wa.

XXI Be le nɪrɛ jaa na pāa bɔɔlo a sɪ Soro yuor na nyen faafɔ. *(Joel 2:28-32)*

XXII "Isral nɪbe yɪ chɛle ka, A Yesu nyā na yi a Najaretɪ 'lɔ lɛ a Nāaŋmɪn ɪr kɔ yɪ, na wɔ de wɔ tōn a nɛ'maa tōmō, nɪ tōfersɪ, nɪ jānsɪ tōmō a yɪ pɔ, ka yɪ māe bōɔn.

XXIII Ba nyɔɔn a daba nyāna 'yɔɔ a yɪ nuur pɔ nɪtāa lɛ a Nāaŋmɪn na dōɔ tu a wɔ bɔfɔ nɪ a wɔ bōɔfɔ pɔ, de nie 'yer bin, ka a putudēme sōɔ yɪ ka yɪ kpa wɔ a daa ju a wɔ kpɪ.

XXIV Tɪche ka a Nāaŋmɪn sāt wɔ a kūu pɔ, na wɔ faa wɔ a kūu wōm pɔ, bojūu a kūu ba tara kpɛɔ na nyɔɔ wɔ taa lɛ ɛ.

XXV "A Nāa David dōɔ 'yer a wɔ 'yer, 'Bɪbɪr jaa lɛ n nyere a n Soro, bojūu wɔ ben a n nūsōɔ jie, n kō wa lɔɔ gber ɛ.

XXVI Ala lɛ so ka n pɔɔ pel ka n jālbɪr chule, ka a n āgān mɪ tara tɪɛr tɔfɔ jie.

XXVII Bojūu fɔ kō wa bar ma be a yaa pɔ ɛ, bɪ ka fɔ bar a fɔ Cheche Sɔɔ 'lɔ ka wɔ pōɔ ɛ.

XXVIII Fɔ wiil man a nyevor sɔr, fon vɛn ka nōɔ kpe ma a fɔ niem.' *(Yiel Gān 16:8-11)*

XXIX "N yerɛ, n 'yer chāa pɔ kɔ yɪ ɪka a sɪ sāakpā David kpɪ naa a ba ūu, a wɔ yaa lɛ anyāna na be ka dɪna.

XXX Tɪche wɔ dōɔ 'yer a lɛ a Nāaŋmɪn na tɪr nɛɛ kɔ wɔ ɪka, won vɛ naa ka 'lɔ David yōɔ jānɛ a wɔ nāa dakɔɔ ju.

XXXI David den nie nye a lɛ na be a wɔ niem, ala lɛ so ka wɔ 'yer a Kɪrɪstɔ kūu pɔ ɪrfɔ 'yer, na wɔ 'yer ɪka wɔ kō gā be a yaa pɔ ɛ, bɪ ka a wɔ āgān pōɔ ɛ.

XXXII "Nāaŋmɪn sāt naa a Yesu nyāna ka wɔ ɪr ɪ vor, sɪn lɛ ɪ a anyāna a jaa dāasɛ dɛme.

XXXIII 'Lɔ lɛ wɔ 'mɔɔ don bin a wɔ nūsōɔ jie, ka a Sāa kɔ a Yesu a wɔ Sɪɛ 'lɔ won tɪr a nɛɛ kɔ wɔ. A Sɪɛ nyā lɛ wɔ kpaar 'yɔɔ sɪ ka yɪ nye tɪ be wōnɔ.

XXXIV David ba dōɔ do a saaju ɛ, tɪ wɔ 'yer naa, 'A Soro 'yer kɔ a n Soro, "Jānɛ a n nūsōɔ jie,

XXXV ka n wa de a fɔ dōdɛme ka ba ɪ a fɔ gbɛɛ dɔɔlfɔ jie." ' *(Yiel Gān 110:1)*

XXXVI "A lɛ jūu, vɛ ka a Isral nɪbe ba jaa bōɔ strɛ jaa ɪka Nāaŋmɪn maal naa Yesu nyā yɪn kpa a daa ju ka wɔ ɪ a sɪ Soro nɪ a Nɪ-iraa."

XXXVII A nɪbe na wō a nɪtō, ka a ŋmara ba a nyān, ka ba sɔɔr a Pita nɪ a nɪtōnsɪ, "N yerɛ, ŋmɪnɛ sɪn ɪ?"

XXXVIII Ka a Pita 'yer kɔ ba, "Yɪ lɛɛb a yɪ tɪɛr, ka ba de a Yesu yuor son yɪ a Nāaŋmɪn kōɔ, ka a yɪ yɛlbɪer baar. Ka a Nāaŋmɪn kɔ yɪ a wɔ Sɪɛ.

XXXIX Yɪn nɪ a yɪ bɪbɪr lɛ a Nāaŋmɪn tɪr a wɔ nɛɛ kɔ, yɪn nɪ a bala ba jaa na be a tɛɛr, nɪ a bala ba jaa a sɪ Soro Nāaŋmɪn na wa bɔɔl."

XL Pita den 'yer yɔɔ kpāan ba, na wɔ kpākpāan ba 'yerɛ, "Yɪ faa yɪ māe yɪn a dɪna nɪfɛlɛfɛlɛsɪ pɔ."

XLII Ka a bala na soo de a wo 'yer, ba so naa a Nāanmūn kōō, ka nibe tur ata (3,000) pōō ba a daar 'lōnō.

XLIII Ba den ba māe kō a nūtōnsi wiilfo, na ba tara nebō'yen lōō dire, na ba lōō puoro a Nāanmūn.

XLIV Dābāe kpēn nure jaa a le ban nye ka a nūtōnsi tō a tōfersi nū a ne'maa tōmō.

XLV A bala na soo de, ba jaa lōōn taa jibō'yen na ba sōnō taa.

XLVI Na ba daara a ba bōtarsi na ba ma pō ir kō taa le jaa āsōō na bōōō.

XLVII Būbir jaa le ba ma lōōnō taa be a Nāanmūn puorfo yir bechaar pō, na ba yōōō taa yie ŋmara a paanōō dire nū popel nū potier bō'yen.

XLVIII Ba pēere naa Nāanmūn ka a nibe ba jaa mī ara a ba puor. A sī Soro ma vē naa ka a bala na nye faafō, pōō ba būbir jaa.

III

I Būbir āsōō Pita nū Jōōn duoro naa a Nāanmūn puorfo yir kpēe pō, a puorfo jie mōtōō na gōr.

II Ka a daba ban lōō dōōn a wo gber, a ba ma tuo wo tī bin a be a Nāanmūn puorfo yir dōdōr nee 'lō ban bōōō, Vila. Be le ba ma tuo wo tī bin būbir jaa a wō ma sōōō a bala na kpere a Nāanmūn yir bechaar pō libie.

III Wōn wa nye a Pita nū a Jōōn na kpere, a wo sōōō ba a libir.

IV Ka a Pita nū a Jōōn kaara wō a le a tāū, ka a Pita wa 'yer, "Kaara sī."

V Ka a daba tōō fur a nūbir a le chir chir chir 'yōō ba tere ūka wōn nyen bon.

VI A Pita pāa 'yer, "N ba tara libir bū, selma kōōō fō ē, tiche a 'lō ūn tara le ūn kō fō. Yesu Kūristo na yī a Najareti yuor pō, ir chiine."

VII Tī na wo nyōō a daba nūsōō sōō wō ka wō ir ka a ū a gbepelē nū a nakōōtē kpēme naa.

VIII Ka a daba oō chor a gbēe na wo piel chiine, na wo pāa tu ba kpēn be a Nāanmūn puorfo yir bechaar pō. Be le wo tī oōōō yōōō na wo pēere a Nāanmūn.

IX A nibe ba jaa na wa nye wō, a le wōn chiine pēere a Nāanmūn,

X ba bōō wō naa an ū 'lō le ma jāne sōōō libie be a Nāanmūn puorfo yir dōdōr 'lō ban bōōō a, Vila. Ka a ū ba chīcham naa 'maa ba nee a le na ū.

XI An ū a daba chene na pōō a Pita nū a Jōōn ka a nibe neer 'maa a ba jō wa titaa a be ban bōōō a Solomon Bechaar pō.

XII Pita na nye a le ka wō 'yer kō a nibe, "Isral dōōr wōi, bāa le so ka a neer 'maa yī a le mō? Bāa le yī fur a nūbir 'yōō sī fika sūn māe kpēō bū sūn māe maal vila le sī maal a daba nyā ka wō chiine?"

XIII A Nāanmūn nyā na ū a Abraham, Isaaki nū a Jekōb Nāanmūn nū a sī sākāpāmūne Nāanmūn le 'yōō a wo tōtōnō Yesu yuor. Yūn le nyōō wō tur ūka ba kō wō, ka a Pilate ŋme nyāa na bar wō tī yī 'yer ūka yaa bōō wō ē.

XIV Yī 'yer naa ūka yaa bōō a cheche sōō nū a yelmāe sōō ē, tī na yī sōōō ka ba yuo a nūkōōō kō yī.

XV Yūn le kō a nyevōr sōō, tiche ka a Nāanmūn sāt wō a kūū pō. Sūn le nye anyāna nū nūbir.

XVI A daba nyāna nū a sūn na 'mataa sōō a Yesu le sa a daba nyāna baal yūn nye na yī bōō, sūre jaa sūn sōō de a Yesu yuor le wō sa, a daba nyāna yūn ben nye.

XVII "Pōpānyā, yēer, n bōō naa ūka ba bōō fō le vē ka yī tō a le ne a yī nūbere na dōō tō.

XVIII Tiche Nāanmun ɪ naa a le won dõo vë ka a wo 'ye'yerbe 'yer ɪka, a wo Ni-iraa na din dooye.

XIX Yi pāa lieb a yi tɛr, na yi lieb wa a Nāanmun sē, ka wo fiel a yi yeldebe bar. A ākpëo paalaa yin na nye na yin a si Soro sē,

XX ka wo gba na tō a Yesu Kirisito 'lo won dõo ir bin kɔ yi.

XXI Won chene na jāne be a saaju, ti tãn a sõo 'lo Nāanmun na 'mataa a bonso a jaa ntãa le won tir a nee a kōr jaa tu, a wo 'ye'yerbe chechesi sē.

XXII Bojũu Mosesi dõo 'yer, 'A Soro Nāanmun na ir 'ye'yerɛ a n kaar ka wo ɪ a yi mǎe nɛrɛ, a yi chele a ala a jaa won na 'yerɛ koro yi.

XXIII Isõo jaa ba wa chele a le won na 'yerɛ ε, ban ir wo nũu bar a wo nibe pɔ.' *(Mosesi Gãma Na Tu Anũu 18:15, 18, 19)*

XXIV "Sire jaa, a Nāanmun 'ye'yerbe ba jaa na yi a Samuwel sõo mi 'yer naa a bibie anyãna 'yer.

XXV Yin le ɪ a Nāanmun 'ye'yerbe banyãna bibiir ni a neturaa 'lo a Nāanmun na tara ni a si sãamune. Wo 'yer kɔ a Abraham, 'An tu naa a fu yon pɔ, ka a nibe ba jaa na be ka a tēe na nye sõofɔ.' *(A Pielfo Gãn 22:18)*

XXVI Nāanmun na wa ir a wo tõtõnõ, yin sē le wo de nie tō wo ka wo ti sõo yi na wo lieb a yi āsõo jaa yin a wo putusɔr pɔ."

IV

I A le a Pita ni a Joon na chene 'yerɛ ni a nibe, a Juu nibe bɔɔrlorbo ni a puorfo yir ndiere 'matãan a Saduseemune wan a ba sē.

II Ba wa nyen suur, bojũu ba wile naa a nibe ɪka Yesu jũu nɛrɛ jaa na ir naa kũu pɔ.

III Be le ba nyoo a Pita ni a Joon na ba 'yõo ba pɔɔfo die pɔ bar ka wer na chaar, bojũu mõtõo mɔr baar.

IV Tiche a bala na wõ a le a Pita na 'yer a Yesu 'yer na ba sɔo de na ɪn dɔɔr tur anũu (5,000).

V A wer na wa chaar, a ba ndierbe ni a ba nɛberɛ 'matãan a Mosesi nēe wiwiilbe lõon taa be a Jerusalem.

VI Ka Anasi na ɪ a Juu nibe bɔɔrlo nɪkpɛɛ ni Kayafasi, Joon ni Aleksanda 'matãan a Juu nibe bɔɔrlo nɪkpɛɛ nibe bamune.

VII A ba ti yuo a Pita ni a Joon waan a ba wa soro ba, "Kpëo buor ni yobuor le yi de tõnõ ni a anyãna?"

VIII Ka a Pita na seen a Nāanmun Siɛ 'yer kɔ ba, "A yin ndierbe ni a yin nɛberɛ,

X ala ɪ yi ben bɔɔl si dɪna ɪka si wa man a maal vɪla nyã na vë ka a gberɛ sa.

XI Yi pāa bõo ɪka yaa, a yin ni nɛrɛ jaa na be a Isiral, ɪka a Yesu Kirisito nyã na yi a Najaretɪ yuor pɔ, a 'lo yin kɔ a daa ju, tiche ka a Nāanmun sãu wo a kũu pɔ, ka wo ɪ vor, le sa a daba nyãna na ben ara a kana.

XII Wõ ɪ naa 'A kɔsir 'lo a yin mumierbe na tɔr bar, 'lo le wa ɪ a kɔsir ju.' *(Yiel Gãn 118:22)*

XIII Fafaara jaa ba le be be ε, bojũu yuor jaa ba le be ka a tēe pɔ, na tõo nɛrɛ faa ε."

XIV Ban nye a le a Pita ni a Joon na ba joro dābãe ε, ti mi bõon ban ba jãn gãn chen tɛr ε, ka ne'maa ba. Ka ba tɛrtɔ ban dõo be a Yesu sē.

XV Tiche ba mi nyen a daba 'lo na sa 'mataa ara ni ba, baa le tara 'yer na 'yer ε.

XVI Le le ba 'yer ba a ba yi chëchëe, ti ba pãa guoro taa 'yerɛ,

XVI “N̄mine le sin ı a nibe banyāna? N̄re jaa na be ka a Jerusalem b̄õon naa a ne'maa tõmõ ban tõ a sı k̄õ tõõ chiir ɛ.

XVII Tiche ala ı sin p̄õõ naa a yeke nyāna s̄õr ka n̄re k̄õ le wõ naa ɛ, yı ı a sı fuu ba ka ba taa ıre wa p̄õõ a yuor nyāna k̄õrõ n̄re jaa ɛ.”

XVIII Be le ba b̄õõl ba a ba k̄pe ka ba kp̄äkp̄ään ba ıka, ba taa ıre wa 'yere bu wile nı a Yesu yuor go ɛ.

XIX Tiche ka a Pita nı a J̄õõn 'yer k̄õ ba, “Yın m̄æe yı pe kaa, a seen N̄ānjmın s̄ẽ ka sin tu a yı n̄e gar a N̄ānjmın bu?”

XX Bojūu sin 'lo k̄õ tõõ bar a 'yer sin nyen nibir tı wõ 'yerfõ ɛ.”

XXI Le le ba vuur ba tı bar ba a ba chen. Baa b̄õõ kp̄āa buor le ban kp̄āa ba ɛ, bojūu a nibe ba jaa p̄eere naa N̄ānjmın a le na ı.

XXII Bojūu a daba nyāna na sa a ne'maa safõ nyāna kor gar yuomo lıjaayi (40).

XXIII Ban wa bar a Pita nı a J̄õõn, ba chen a ba taaba s̄ẽ tı man ala a jaa a b̄õõrlo nibere nı a nibere na 'yer k̄õ ba.

XXIV A ba taaba na wõ a n̄tõnõ, ba jaa 'mantaa nı nebõ'yen puor N̄ānjmın na ba 'yere, “Tõõnõ S̄õõ, f̄õõ le maal a saaju nı a t̄ee nı a man kp̄ẽ ı bon jaa na be a p̄õ.

XXV F̄õõ le d̄õõ v̄ẽ ka a fõ S̄ıe haa a fõ gb̄ägbaa na ı a sı s̄āa David n̄e ka wõ 'yer, ‘Bo le so ka a paalsı nye suur, ka a nibe n̄mara a d̄õõl p̄õrsı?”

XXVI A wer n̄amine t̄õõõõ naa gb̄echile, ka a nibere m̄ı l̄õõ taa j̄eere nı a Soro nı a fõ Nı-ıraa.’ *(Yiel Ḡān 2:1, 2)*

XXVII S̄ıre jaa le a Herõd nı a Pontius Pilate l̄õõ taa nı a bala na ba ı a Juu nibe ɛ, nı a Juu nibe a t̄ee nyāna p̄õ, na ba jeb a fõ t̄õtõcheche Yesu, a 'lo fon ir.

XXVIII Ba maal naa a le fon kaa ir na ı a fõ pot̄ier, nı a fõ kp̄ẽõ, nı a fõ b̄õfõ fon d̄õõ de nie choor tı a wa ı.

XXIX “P̄õp̄ānyā sı Soro, kaa le ban fuu sı, tı na fõ s̄õõ a fõ gb̄ägbaa a sı m̄õõl a fõ 'yer nı 'lafõ.

XXX Tur a fõ n̄ūu s̄āan baalsı, na fõ t̄õ ne'maa tõmõ nı a fõ t̄õtõcheche Yesu yuor.”

XXXI Ban wa puor baar, a jie 'lo ban l̄õõ taa damaa. Ka ba jaa seen a N̄ānjmın S̄ıe, na ba 'yere a N̄ānjmın 'yer nı 'lafõ.

XXXII Ka a bala na s̄õõ de, ba jaa tara na t̄ier b̄õ'yen nı nyābõ'yen. ısoõ jaa maa 'yer ıka a wõ bonsı ı naa a 'lo t̄ee bon ɛ, ba ma p̄õn bon jaa ban tara.

XXXIII A n̄tõnsı den kp̄ẽõ mana nı a sı Soro Yesu k̄ūu p̄õ ırfõ 'yer, ka a N̄ānjmın w̄æfõ be a ba jaa s̄ẽ.

XXXIV Ba ās̄õõ jaa ba d̄õõ faa bon ɛ, s̄õõ jaa le a bala na tara por nı yie ma da na ba ma waan a libie,

XXXV wa bin a n̄tõnsı s̄ẽ, ka ba ma p̄õ ırfõ ās̄õõ jaa le an seen wõ.

XXXVI Josefõ na yi Sipurusı na wõ ı a Levi bal n̄re, kaa a n̄tõnsı b̄õõlo wõ Banabası. A par le n̄re na 'yõõnõ ākp̄āen.

XXXVII Wõ d̄ān a wõ puo, na wõ de a libie waan wa bin a n̄tõnsı s̄ẽ.

V

I Ka a daba ās̄õõ na be be di Ananias ka a wõ p̄õõ m̄ı di Safira. Ba m̄ı den a ba p̄õbile da.

II Wõ ırfõ naa libie amune bin ka a p̄õõ b̄õõn, tiche na wõ chiin a n̄maa tı bin a n̄tõnsı s̄ẽ.

III Ka a Pita soor a Ananias, “Bo le so ka a Satan see fo a nyāa a fo ηmaa jir kara yōō a Nāanmūn Sīe, na fo ir a libie amine a le fon da a puo bin?”

IV A ba i fūō le so na fo de da ε? Fon wa da baar a ba i fūō le so a libie ε? Bo le i a fo tter a fo maal a ntō? Nire ba le fo ηmaa a jir nyā yōō ε, tiche Nāanmūn le.”

V Ananias na wō a ntōnō na wō lo kpi a jie. Ka a dābāe kpe a bala jaa na wō naa.

VI Ka a pōlbil ir a ba pō 'mōō a kūu lū tuo yin ti ūu.

VII An wa kor bālāa ka a wō pōō mī wa bōn dōol ba bōō a le na i ε,

VIII ka a Pita soor a pōō, “A libie a jaa le a anyāna a fūō nī a Ananias na da a puo nye o? ‘Yer kō ma.” A wō ‘yer, “Jō, le le.”

IX A Pita ‘yer kō wō, “Nimune le a i a yī guor taa ika yī beer a sī Soro Sīe kaa? Nye a nibe bala a dōdōr nee bala le tuo a fo sīre yin ti ūu, ba mīn tuo fon yin.”

X Ajiēnaa ka a i wō mī lon kpi be a Pita niem. A pōlbil bala na ben wa kpe nye ka a i wō kpi naa, ka ba tuo wō yin ti ūu lan a sīre.

XI Ka a dābāe kpe a pupuorbiir ba jaa nī nire jaa na wō naa.

XII A ntōnōnī tōn ne'maa tō yōō a nibe sōō. Ka a bala na sōō de, ba jaa tara na nebō'yen ma lōō taa a be a Solomon Bechaar pō.

XIII Nire jaa kpire ba naa, ti āsōō jaa maa 'la lōōn ba ε.

XIV Tiche nīyōō jaa chene na waara, ka dōōr nī pōōō na sōō de a sī Soro pōōō 'yōōnō.

XV A le vē naa ka a nibe yin a ba baalsi ti gaal ba a gador ju nī a sōn pō a sōr kōkoor chele nī a Pita, ika 'lo wa tala a wō gāagiēl wō pōō ba.

XVI Nīyōō yin a tēbil ala na jilō a Jerusalem waan a ba baalsi wa lōōn 'matāan a bala a sīdebe na tara, ka ba jaa sa.

XVII Ka a nyuur kpe a Juu nibe bōōrlo nīkpēe nī a wō taaba bala na pōō a Saduseemine gbūl pō.

XVIII A ba nyōōr a ntōnōnī 'yōō pōōfo die pō bar.

XIX Tiche a tāsōō a sī Soro tō naa a wō malaka ka wō wa yuo a pōōfo die pān na wō tōō ba yin

XX ti 'yer, “Yī chen a Nāanmūn puorfo yir bechaar pō na yī ti 'yer a nyevor paalaa nyā 'yer kō a nibe.”

XXI A wer na wa chaar ba kpēn be a Nāanmūn puorfo yir bechaar pō, ntāa le a malaka na 'yer ba ti piel wile a nibe. A Juu nibe bōōrlo nīkpēe nī a wō taaba mī wa lōōn taa na ba bōōl a Juu nibe nīdierbe ba jaa lōō taa na ba na guor a 'yer, na ba pāa tō ika ba chen a pōōfo die pō ti yuo a ntōnōnī waan.

XXII Tiche ban wa ti ta a pōōfo die pō baa nye nire jaa ε. A ba lieb chen ti mana kōō ba,

XXIII “Sī chen ti nye a pōōfo die dōdōr na chene kpal, ka a nire 'lo na ara gu chene ara a dōdōr nee, tiche sīn wa yuo a pān nire jaa ba be be a die pō ε.”

XXIV Ban wa wō a anyāna ban man ka a Nāanmūn puorfo yir guguro nīkpēe nī a Juu nibe bōōrlo nāmune ka a i ba chīcham, a ba baala baa bōō len na i ε.

XXV Ka a nire āsōō wa 'yer kō ba, “Yī nye a nibe bala yīn nyōōr pōō, ba ben be a Nāanmūn puorfo yir bechaar pō wile a nibe.”

XXVI Ka a Nāaḡmḡn puorfō yir guguro nḡkpēē tara a wō tōtōnḡo chiin ti tara a nḡtōnsi jaa jom waan. Baa ti fir ba ε, bojūu ba joro na dābāe ūka a nḡbe na lōb ban ni kōsibe.

XXVII Ban wa waan ba, ba vēn ka ba ara a nḡbere niem, ka a Juu nḡbe bōorlo nḡkpēē na sōor ba 'yer,

XXVIII “Saa kpākpāan yi jaa 'yer ūka, yi taa le ure wa porō a yuor nyāna wile ni nḡre jaa go ε? Tiche a yi chene tor ti see a Jerusalem ni a yi wiilfo nyāna, na yi bōoro ūka yi de a daba nyāna jāu yele dōol si.”

XXIX Ka a Pita ni a nḡtōnsi bala na che 'yer, “Sin tun Nāaḡmḡn nee gar nḡsaal.

XXX A si sāakpāmune Nāaḡmḡn le sāi a Yesu a kūu pō, a 'lo yin yōol a daa ju ka wō kpi.

XXXI Nāaḡmḡn 'mōo won don bin be a wō nūsōo jie, ka wō ū Nāa ni Fafaara ūka wō kō a Isral nḡbe sōr ka ba heb ba tīer, na ba nye vē kōfo.

XXXII Sin le ū a anyāna dāaste dēme ni a Nāaḡmḡn Siε 'lo won de kō a bala na tu a wō neε.”

XXXIII Ban wa wō a anyāna, ba suur ir naa ka ba bōoro a ba kōfo.

XXXIV Tiche ka a Farasee āsōo ban bōolo Gamaliel na ū a Mosesi Nee wiwile, nḡre jaa 'yōōnō wō naa, ka wō ir ara a nḡdierbe pō ti 'yer ūka, ba vē ka a dōor bala yi yōo bālāa.

XXXV Ti na wō pāa 'yer kō ba, “Isral dōor, yi bōōnō sō a le yin bōoro ūka yi maal a nḡbe banyāna.

XXXVI Sōo kōo le a Tiudasi dōo ir 'yer gādaa 'yer ūka nḡkpēē le wō ū ka a dōor kōor anaar (400) ir turo wō. Ba kō wō naa ka a nḡbe bala yēyel ka a jaa ū porō.

XXXVII Ala puor le ka a Judas na yi a Galilee a nḡbe sōrfo yuon ir nḡyōo ka ba turo wō. Ba mi kō wō naa ka a bala jaa na turo wō mi būbur.

XXXVIII A le jūu, maa na 'yer yi naa ūka yi ir nūu, tiche a nḡbe ba nyā bar. Yi bar ba a ba chiine. Ala ū a le ban maala un nḡre le bin an un porō.

XXXIX Tiche ala ū Nāaḡmḡn sē le a yi, yaa be jaa na wa tōo ḡmaa a nḡbe banyāna sōr ε, yin wa bōon naa ka a ū Nāaḡmḡn māe le yi jeere ni.”

XL A nḡbere tu naa a le a Gamaliel na 'yer, ti na ba bōol a nḡtōnsi fōb ba ti kpākpāan ba ūka ba taa le ure wa 'yere 'yer porō ni a Yesu yuor go ε, ti bar ba a ba chen.

XLI A nḡtōnsi na wa yi a nḡbere banyāna niem, ba chule naa, bojūu ba seen naa a dōoye ni a vā difo a Yesu yuor jūu.

XLII Bibir jaa le ba ma be a be a Nāaḡmḡn puorfō yir bechaar pō wile a nḡbe na ba mi yōoro a yie ba gala ε, na ba wile a nḡbe ti 'yere a 'yer nōo ūka a Yesu le ū a Ni-iraa.

VI

I A ber ala pō, a poturbo na waara porō a bala ban dōo a paal yuo pō, ka baa tōoro 'yere a Juu kōkōr ε, hūhūnō na 'yōōnō a bala na ū a Juu nḡbe, bojūu a ba pōkōe maa nye a bibir jaa bōdiir ban ma pō ε.

II Be le a nḡtōnsi pie ni ayi bōol a poturbo ba jaa lōo taa wa 'yer, “A ba tara sōr ka sin bar a Nāaḡmḡn 'yer 'yerfo ti pōnō bōdiir ε.

III A le jūu yee; yi kaa a yi pō na yi ir dōor ayopōi, bala yin bōo ka ba seen a Nāaḡmḡn Siε ti mi tara yē, ka sin de a tōmō nyā kō ba.

IV Tiche a sin 'lo mōo nibir ni a Nāaḡmḡn sōorfo ni a wō 'yer.”

V A 'yer nyā pel ba jaa na duo a be pōo, ka ba ir a nḡbe banyāna. Siḡeven a Nāaḡmḡn Siε na see ka wō mi tara sōfo, ni Filip, ni Porokorusi, ni

Nıkanor, nı Tımon, nı Pamenası, nı Nikolası na yi Antiok na wõ lıeb kpe a Juu nıbe puorfõ põ.

VI A nıbe banyána le ba ir waan a nıtõnsı sē, ka ba dõol ba nuur sõor Nāanmın kõ ba.

VII Ka a Nāanmın 'yer yaar, ka a poturbo mı na be a Jerusalem puoro 'yõõnõ. A Juu nıbe bõorlorbo yõõ jie mı sõon de a 'yer.

VIII Nāanmın wāefõ ben a Siteven sē ka wõ tara kpēõ tönõ nı a ne'maa tõyõõ a nıbe sē.

IX A nıbe bamune na yi a ba lõõfõ jie a ba bõol ba, Māe Sorbo, nı a Juu nıbe bamune na yi a Sireni nı a Aleksandiriya, ka bamune mı yi a Silıstıya nı Astıya. A nıbe banyána le piel a nechure na ba chıre nı a Siteven.

X Tıche baa tũoro wõ ε, a yē 'lo a Nāanmın Site na kũ wõ a wõ 'yerε nı.

XI A ba pāa sõol tõ nıbe bamune ka ba ηmaa jir 'yer ıka, "Sın le wõ a Siteven na fere 'yerε 'yerdæer 'yõõnõ a Mosesı nı a Nāanmın."

XII Tı tõ a nıbe nı a nıberε nı a Mosesı neε wiwiılbe 'yõõ ka ba nyõõ a Siteven chiın a ba 'yer tũorbo sē.

XIII Be le ba waan jir ηmarba ka ba wa 'yer, "A daba nyána ba gala 'yer dεbe won 'yerε 'yõõnõ a Nāanmın puorfõ yir cheche nyána ε, nı a Mosesı neε won bın ε.

XIV Sın māe le wõ won 'yer ıka a Yesu na yi a Najareti na ηmer a jie nyána, tı na wõ lıeb a bınfõ ala a Mosesı na dõõ bın kũ st."

XV Ka a bala jaa na jāne a be a 'yer tũorfõ jie, kāan a Siteven nie ka wõ kaara fıka a malaka nie.

VII

I Be le ka a Juu nıbe bõorlo nıkpēε sõor wõ, "Sıre le a anyána ban 'yer bıı?"

II Ka a Siteven haa 'yer, "Yeer nı sāmune, yı chele. A Nāanmın tur sõõ dõõ yi a sı sāa Abraham le won dõõ chene be a Mesopotamiya wer põ sere tı wa chen a Haran.

III A Nāanmın 'yer kũ wõ, 'Yı a fõ tēe na fõ bar a fõ nıbe tı na fõ chen wer yuo põ ın na wiıl fõ.' *(A Pıelfõ Gān 12:1)*

IV "A wõ yi a Chaldea wer põ na wõ chen tı jāne a Haran wer põ. A wõ sāa na wa kpi baar le a Nāanmın waan wõ a kana yın ben kpiεε.

V Nāanmın ba kũ wõ bon jaa a kana ε, waa kũ wõ jibile jaa gba ε, bı gber nefõ jie ε. Tıche Nāanmın tır neε kũ wõ ıka 'lo nı a wõ yõn le na so a jie, tı waa tara bie gba ε.

VI Nıtõ le a Nāanmın 'yer kũ a Abraham, 'A fõ yõn na ı naa sāanba paal sāan põ, na ba ı gbāgbaar ka ba ge ba yuom kõor anaar (400).

VII Tıche Nāanmın 'yer naa, ıka won yaa naa a sān a paal 'lo na maal ba a gbāgbaar. A anyā puor le ban wa puor ma a jie nyána.' *(A Pıelfõ Gān 15:13, 14)*

VIII Nāanmın tır neε kũ a Abraham a yõor ηmaafõ yele. Abraham na wa dõõ a Isaaki, wõ ηmaa won a yõor a ber aniın daar. Ka a Isaaki mı dõõ a Jekõb, ka a Jekõb mı dõõ a sı sāmune pie nı ayı.

IX "A sı sāmune banyána na tara nı a ba yebile Josefo nı nyuur jũu, na ba nyõõ wõ da kũ a Ijipiti dēme. Tıche ka a Nāanmın be a wõ sē.

X Na wõ faa wõ yın a wõ wõm a jaa põ. Wõ kũ naa a Josefo yē na wõ sõõ wõ a wõ nye 'yõõfõ a Faaro na ı a Ijipiti nāa niem, na wõ maal wõ ka wõ ı a Ijipiti nı a nāa jie wõ jaa nıkpēε.

XI “Ka a kō lo Ijipiti ni a Kanaan wer wo jaa waan dooye, ka a si sāmune ba nyere bōdiir e.

XII Jekob na wa wō ika bōdiir ben a be Ijipiti, wō tōn a si sāmune ka ba chen.

XIII A gbēe ayi sōo ban chen le a Josefo wiil a wō māe kō ba, ka a Faaro ni pāa bōo a Josefo yir nibe.

XIV A anyā puor le a Josefo tō buol a wō sāa Jekob ni a wō yir dēme, a ba jaa i nibe ljaata ni pie ni anūu (75).

XV Jekob chen a be a Ijipiti ni a si sāmune be le ba jaa ti kpi.

XVI Ba tuo naa a ba āgāma waan a Sekem wa ūu ba a yaa 'lo pō a Abraham na da a Hamor bibiir sē a be a Sekem.

XVII “A sōo na wa gbōr ka a Nāanmun na maal a le won tūr a nēe kō a Abraham, a si nibe na be a Ijipiti doon paal.

XVIII Ala le ka a nāyuo wa di na wō kaara a Ijipiti na waa bōo a Josefo ye le e.

XIX Wō maal naa a si nibe putuyele na wō ge ba, na wō ma fir a pōo puor ka bala wa doo bipule ba lob ba 'yōo a kōo pō a ba kpi. (*A Yifo Gān 1:22*)

XX “A sōo nyāna le ba doo a Mosesi, ka wō i bivula a Nāanmun niem. A ba guol wō nmersi ata be a wō sāa yir.

XXI Ban wa yin wō ti bar a yōo, Faaro bipōo de won guol ka wō i a wō māe bidaba.

XXII Ba jān naa Mosesi a Ijipiti tēe yē a jaa, ka wō kpēme a wō 'yer ni a wō tōmō pō.

XXIII “A le a Mosesi na wa ta yuom ljaayi (40), wō tter naa a wō yeer Isral nibe na wō ika wō chen ti piir ba kaa.

XXIV Wō ti nyen a ba āsōo a Ijipiti nire āsōo na gere ka wō nmaa de na wō kō a Ijipiti nire 'lo.

XXV Mosesi tter le ika a wō māe nibe na bōon naa ika 'lo le a Nāanmun na de faan ba, tiche baa tierto a le e.

XXVI A wer na wa char, wō ti nyen a Isral nibe ayi ni na jeere taa. Ka wō 'maal ba ti soro ba, 'Yin yeer nara, bo le so a yi jeere taa?’

XXVII Tiche a 'lo sōo na tōo a wō to sōo daan a Mosesi bar ti sōor wō, ‘An tō fō ika fō wa kaara si na fō tōoro a si 'yer?’

XXVIII Fō bōoro naa ika fō ni kō ma nitāa le fon kō a Ijipiti nire a jāa we?’ (*A Yifo Gān 2:14*)

XXIX Mosesi na wō a 'yer nyāna ka wō jo chen ti kpere a Midiyān, be le wō be na wō wa doo dabil ayi.

XXX “Yuom ljaayi (40) na wa pō, malaka wa leb būu lure tubile pō, na wō dūu a Mosesi be a mōgōo pō na gbōr a Sinai tōo par.

XXXI Won wa nye a le ka a nē'maa wō, a wō tōo gbōr ika wō kaa. Be le wō wō a Soro kōkōr na 'yer,

XXXII “Maa le i a fō sāmune Nāanmun, Abraham, Isaaku ni a Jekob Nāanmun.’ Ka a dābāe kpe a Mosesi waa le 'lara na kaa e. (*A Yifo Gān 3:6*)

XXXIII “Ka a si Soro pāa 'yer kō wō, 'Yaa a fō nafōor bar, a jie fon ara i naa jicheche.

XXXIV N nye naa a n nibe be a Ijipiti pō ban gere, n wō naa ba hōonfo naa suu ika n wa faa ba. Wa, ka n tō fō a be a Ijipiti.’ (*A Yifo Gān 3:5-10*)

XXXV “A Mosesi nyāna ni wō ju ban tōr bar ti sōor wō, ‘An le 'yōo fō ika fō kaara si na fō tōoro a si 'yer?’ 'Lo le a Nāanmun māe tō a sōo 'lo a

malaka na wa dūu wo 'lire a būu a tibile pō, ūka wo tī ū a ba nūkpēē nī a ba fafaara.

XXXVI 'Lō le tī de ba nie na wo tō tō yōō be a Ijipitī tēē pō, nī a Man Jīe par nī a mōgōō pō ban be a yuom lījaayi (40).

XXXVII A Mosesī nyāna nī wu ju le 'yer kō a Isral nibe ūka, 'Nāanmīn na tō naa a 'ye'yere āsōō a maa kaar ka wo yī a yī māē nibe pō.'

XXXVIII Wō dōō pōō a nīyōō bala pō be a mōgōō pō, 'matāan a sī sāakpāmīne ka a malaka 'yer 'yer kō wo be a Sinai Tōō par na ū nyevōr 'yer ka wo 'yer kō sī.

XXXIX "Tīche a sī sāakpāmīne tōr wo naa, na baa tu a wo nēē ē. Ba tōr won bar ka a ba tīer līeb chen be a Ijipitī.

XL Ba 'yer kō a Aaron, 'Maal ūmīne kō sī ka a ma de sī nie, a Mosesī 'lōnō na yīn sī a Ijipitī saa bōō bo nī tara wo ē.' *(A Yīfo Gān 32:1)*

XLI A ba mē botū a daar 'lōnō ka wo nyetāan nele, na ba waan bomo wa lon bōōr a jīe na ba dāēn 'yōōn a ba nūu bōmaalaa nyāna.

XLII Tīche ka a Nāanmīn līeb puor 'yōō ba, na wo bar ba ka ba puoro a saaju bomo. Ka anyāna tī tuor a lē a Nāanmīn 'ye'yere āsōō na dōō seb, wo sōōr naa, 'A yīn Isral nibe, yīn be a mōgōō pō a yuom lījaayi (40) na yī dōō waan a bōōrlo bomo maa le yī wa kō bī?

XLIII Kai, tī a botibe ala yīn kaara lē a Molokī nī ūmērbīr ūmīn Arefan, a tibe anyāna le yī dōō maal puoro. A lē jūu, ūn vē naa ka ba nyōōr yī chiīn a Babilon puor ka yī tī kpīere a be.' *(Amosī 5:25-27)*

XLIV "A sī sāakpāmīne dōō maal gāma yīr be a mōgōō pō ka a ū dāasīe, ba maal wo naa nītāa lē a Nāanmīn na man wīil a Mosesī ka wo nyē.

XLV A gāma yīr nyā lē a sī sāakpāmīne tara ka a Josua de ba a nie ka ba waan, a ba wa faa a wer nyā pō a nīyor na dōō kpīere ka a Nāanmīn dīi ba bar. A gān yīr nyā ben be lēēē tī tān a Nāa David sōō.

XLVI Nāanmīn maal vīla kō wo ka wo ūka won mēn yīr kō a Jekōb Nāanmīn.

XLVII Tīche Solomon le wa mē a yīr kō a Nāanmīn.

XLVIII "Fōō kaa, a Nāanmīn nyā na ū a saaju sōō, ba kpīere a yīe anyā nibe na mē ē. Nītāa lē a Nāanmīn 'ye'yere āsōō na dōō 'yer,

XLIX 'Saaju lē ū a maa nakōō, ka a tēē ū a n gbeē dōōlfo jīe. Ka a sī Soro sōōr, yīr bo tō lē yīn mē kō ma? Bū nyīne le na ū a n pēnfō jīe?

L A ba ū a maa nūu le maal anyāna a jaa ē?' *(Isaiya 66:1-2)*

LI "Yīn nyākpāēn dēme na ū nibe na ba wōnō 'yer ē, yī kaara a yī sāamīne kaar. Yī maa sōō kō a Nāanmīn Sīe sor ē.

LII Nāanmīn 'ye'yere jaa ba be be ka a yī sāamīne ba ge wo ē. Ba gba kō naa bala na de nie mōōl 'yer a Torfō Sōō 'lō waa 'yer. A pōpāanyā, yīn gba le gar 'yōō wo na yī kō wo.

LIII Yīn lē de a Nāanmīn nēē won kō a malaka a wo wa kō yī ka yī de tōnō nī, tīche a yī tōr bar."

LIV A 'yer nyāna ban wa wō, ka ba suur ir a ba kpar kparaa jur 'yōōnō wo.

LV Tīche a Sīteven a Nāanmīn Sīe na sēē a wo dōl kaa saaju na wo nyē a Nāanmīn tūr, ka a Yesu ara a Nāanmīn nūsōō jīe.

LVI Ka wo 'yer, "Yī nyē ka, n nyē naa saaju na yuo ka a Nīsaal Bīe ara a Nāanmīn nūsōō jīe."

LVII A anyāna ban wō ba pōōn a tobo tī ūmē chelma na ba tī mīl wo,

LVIII na ba tɔɔ wɔ yin a tēe chēchēe ti piel lɔɔɔ wɔ ni kɔsɪbe. Ka a bala na di dāaste yaar a ba fuusi bin pɔlbile kɔɔ ban bɔɔlɔ Sɔɔl sē.

LIX Ban lɔɔɔ wɔ a le ne na kɔ ka wɔ sɔɔr Yesu, “N Soro Yesu de a n sãe.”

LX Wɔ lon gbur dumo ti pãa ŋme chelma 'yer, “N Soro taa ire wa yaara ba sãn ε.” A anyãna le wɔ 'yer baar ti ŋmaa vɔɔr.

VIII

I A Sɔɔl mɪ dɔɔ sɔɔ ɪka ba kɔ a Siteven. A daar 'lɔnɔ jaa le ba piel gere a Nãaŋmɪn puorbo be a Jerusalem. Ka ba jaa ŋma yaar a bamɪne chen Judiya a bamɪne mɪ chen Samariya tɪche a nitõnsɪ tɛɛ be a Jerusalem.

II Nɪbe bamɪne na joro a Nãaŋmɪn 'mɔɔn a Siteven ũu ti na ba kɔ a kuor.

III Tɪche ka a Sɔɔl mɔɔ nɪbir bur buro a pupuorbiir gbulsɪ bara, na wɔ yɔɔɔ kɔɪɛɛ a yie nyɔɔɔ dɔɔɔ nɪ pɔbɔ ti 'yõnɔ a pɔɔfɔ die pɔ.

IV A bala na jo ŋma a dɛdɛme chene na mɔɔlɔ a Nãaŋmɪn 'yer jie jaa ban chen.

V Filip chen Samariya tēe pɔ, na wɔ ti 'yer ɪka Yesu le a Nɪ-iraa a be.

VI A nɪyɔɔ na wa wɔ a le a Filip na 'yer ti mɪ nye a ne'maa tɔmɔ won tɔ, a ba yuo toor chele a le won 'yerɛ.

VII A sɪdebe ala na dɔɔ pɔɔɔ a nɪbe ŋmen chelst wa yin a nɪbe pɔ, ka a gbekɪn nɪ a gberst yɔɔ jaa sa.

VIII Ka a tēe 'lɔ dɛme ba jaa chɪle.

IX Daba kɔɔ dɔɔ be be ban bɔɔlɔ Simon na wɔ ma tɔnɔ tãɔɔ tɔmɔ ka a 'maa a Samariya nɪbe neɛ, na wɔ ma wɪle a wɔ mãe ɪka nɪkpɛɛ le wɔ ɪ.

X A nɪbe ba jaa, a berɛ nɪ a bil ba jaa ma yuon toor chele wɔ ti 'yerɛ, “A daba nyã 'lɔ kpɛɔ ɪ naa a gãdaa sɔɔ kpɛɔ.”

XI Ba turo wɔ naa bojũu a kor naa won tɔnɔ a tãɔɔ tɔmɔ ka a 'maa ba neɛ.

XII Tɪche a le ban wa sɔɔ de a le a Filip na 'yer a 'yer nɔɔ nyã na ɪ a Nãaŋmɪn nãalɔɔ 'yer, nɪ a Yesu na ɪ a Nɪ-iraa yuor, dɔɔɔ nɪ pɔbɔ ba jaa son a Nãaŋmɪn kɔɔ.

XIII A Simon mɪ sɔɔ naa ka ba so wɔ a Nãaŋmɪn kɔɔ a wɔ turo a Filip yɔɔɔ, a ne'maa tɔyɔɔ won nye won tɔ.

XIV A nitõnsɪ na be a Jerusalem na wa wɔ ɪka a Samariya nɪbe mɪ sɔɔn de a Nãaŋmɪn 'yer, ba tɔn Pita nɪ Joɔn a ba sē.

XV Ban ti ta, ba sɔɔr Nãaŋmɪn kɔ a nɪbe ka ban nye a Nãaŋmɪn Sɪɛ.

XVI Bojũu Nãaŋmɪn Sɪɛ ba kpɛ ãsɔɔ jaa sɛɛ ε, tɪche a Nãaŋmɪn kɔɔ le ba so ba, nɪ a sɪ Soro Yesu yuor.

XVII Ka a Pita nɪ a Joɔn pãa dɔɔl ba a nuur a ba nye a Nãaŋmɪn Sɪɛ.

XVIII Simon na nye a le a nitõnsɪ na dɔɔl ba a nũu ka ba nye a Nãaŋmɪn Sɪɛ, a wɔ de libie kɔ ba,

XIX ti 'yer, “Yɪ mɪ kɔ ma a kpɛɔ nyãna ka maa wa dɔɔl nɪɛ jaa a n nũu, a wɔ mɪ ma nye a Nãaŋmɪn Sɪɛ.”

XX Ka a Pita 'yer kɔ wɔ, “Fɔɔ nɪ a fɔ libie jaa yɪ wɛ, bojũu fɔ tɪɛɛ ɪka fon tɔɔ da a Nãaŋmɪn kɔfɔ nɪ libie.

XXI Faa tara sɔɔr na lɔɔ tɔn sɪ ε, bojũu a fɔ nyãa ba tor a Nãaŋmɪn sē ε.

XXII Lɪɛb a fɔ pututɪɛr nyãna na fɔ sɔɔr a sɪ Soro amɪne sē won vɛn kɔ fɔ a fɔ tɪɛɛ dɛɛr nyãna fon tara.

XXIII N nyen bɔɔn fon ɪ pubier sɔɔ ka a yelbier nyɔɔ fɔ pɔɔ.”

XXIV A Simon pãa 'yer, “Yɪ sɔɔr a Nãaŋmɪn kɔ ma ka ala yɪn 'yer taa waara a n sē ε.”

XXV A le Pita nı a Joon na wa man 'yer a Nāaŋmın 'yer baar, ba lıeb kulo a Jerusalem ba 'yere naa a 'yer nõo nyāna a tēbil ala na cheel a Samariya.

XXVI Nāaŋmın malaka 'yer kō a Filip, "Ir suu de a sör 'lo na yi a mөгõõ pō tu a Jerusalem chen a Gaja."

XXVII Le le wō ir chiine, na wō tı tuor a Etiyopiya daba āsōo ban maal ka wō ab na wō ı nıkpēe kaara a Etiyopiya nāpōo ban buolo Kandasi libie. Jerusalem le wō chen tı puor,

XXVIII na wō lıeb kulo jāne a wō wii torko pō na wō kara a Nāaŋmın 'ye'yere Isaiya gān.

XXIX Ka a Nāaŋmın Ste 'yer a Filip, "Chen tı gbōr a torko par."

XXX A Filip jo chen a be a torko par na wō wō a daba na kara a Isaiya gān a wō sōor wō, "Fō bōo naa le par fon kara o?"

XXXI Ka a daba 'yer, "Nımunε ın ırε wa bōo a par, ka nıre baa wiil ma ε?" Tı na wō buol a Filip ka wō do jāne a torko pō.

XXXII A anyāna le a da-abbaa 'lōnō dōo kara a Nāaŋmın gān pō, "Ba nyoo won chiine fıka per na tı kō, Wō ın jaa gbul fıka pele ban pōnō a kool na waa haa neε ε.

XXXIII Wō siir a wō māε a le ban ba tōor a wō 'yer kaa tor ε. An le na tōo 'yer a wō bal nıbe 'yer? A wō nyevor ba tal teer a ka a wer pō ε." (*Isaiya 53:7, 8*)

XXXIV Ka a da-abbaa nyā sōor a Filip, "Yāayāabıle, 'yer kō ma, an 'yer le a Nāaŋmın 'ye'yere nyā 'yere? Wō māε 'yer le wō 'yere bu nıre kōo 'yer le wō 'yere?"

XXXV A Filip pāa piel na wō de a Nāaŋmın gān 'yer nyāna man a Yesu 'yer nõo kō wō.

XXXVI Ban 'mataa chiine tı ta kōo kōo par a sör pō, ka a da-abbaa 'lo 'yer, "Nyε kōo, bāa le so ka fı kō so ma a Nāaŋmın kōo ε?" ¹

XXXVII Tı na wō tōo a torko a wō ara, ka a 'lo nı a Filip 'mataa kpe a kōo pō, ka a Filip so wō a Nāaŋmın kōo.

XXXIX Ban wa yi a kōo pō, Nāaŋmın Ste wa jaa naa a Filip chiin ka a da-abbaa 'lo ba le nyε wō go ε. Tı de wō sör chule kulo.

XL Tıche ka a Filip tı yi naa Ajotusı na wō 'yere a Nāaŋmın 'yer a tēn ala a jaa tı tān Sisariya.

IX

I A sōo 'lōnō le a Sool chene pōro a sı Soro poturbo ju, na wō buoro ıka wō kō ba. Wō chen naa a Juu nıbe buorlo nıkpēe sē,

II na wō tı sōor sör de gān na chiin a ba lōofō jıir ala na be a Damaskus ıka 'lo wa tı nyε nıre na turo a Sör nyā, ka pōo le bu daba le wō tōo nyoor ba waan a Jerusalem.

III Ala le wō de a sör chiine tı gbōro a Damaskus ka chāa yi be a saaju ajienaa wa nyır jıl wō.

IV Ka wō lo tēe tı wō kōkōr na buolo wō sōro, "Sool, Sool, bo le so a fı gere ma a le?"

V Ka a Sool sōor, "An le fı ı Soro?" Ka wō 'yer, "Maa le ı a Yesu fon gere.

VI Pōpāanyā, ir na fı kpe be a tēe pō, ban wiil fı naa a le fon na ı."

¹ VIII:XXXVI 8:36 A gāma amine pō, baa 'yōo a pōfo lıjer nı pie nı ayopōi ε ıka, 37 Ka a Filip 'yer, "Ala ı fı sōon de a Yesu Kırısıto nı a fı nyāa wō jaa." Ka a daba 'yer, "N sōo naa a Yesu Kırısıto ıka, 'lo le a Nāaŋmın Bidaba."

VII Ka a döör bala ni a Soöl na 'mataa chiine gïe ara, na ba wõ a döön, tiche baa nye nire e.

VIII Ka a Soöl ir a tõe ara na wo yuo a nibie ti waa le nyere e. A ba nyoo wo a nüu töö kpën be a Damaskus.

IX Wo maal ber ata waa le nyere e, waa di bödiir bu nyü köö e.

X Tiche a poturo äsöc ben a be Damaskus a ba boölo wo Ananias ka a si Soro wa boöl wo a jãna pö, "Ananias." A wo söc, "Öö, n Soro."

XI Ka a Soro 'yer kö wo, "Ir de a Sor Dëdëe chiine na fo ti ta a Judas yir soör daba na yi Tasusi a ba boölo Soöl, be le wo be soöro Nãanjmun.

XII A wo jãna pö, wo nyen daba ban boölo Ananias na dööl wo nüu ka wo le nyere."

XIII A Ananias 'yer, "N Soro, n wõn a daba nyã yelyöc a le won ge a fo ntsõn a be a Jerusalem.

XIV A ka mi a Juu nibe boöro nibere mi kö won sor ıka wo wa nyöör a bala jaa na boölo a fo yuor."

XV Tiche ka a Soro 'yer kö a Ananias, "Chen, a daba nyãna le ı a n bö-iraa ka won tuo a maa yuor chiin a bala na ba ı a Juu nibe pö, ni a ba nãmune sê, löön a Isural nibe.

XVI In wiil wo naa a le won na di döoye a n yuor jüu."

XVII Be le a Ananias ir chen ti kpe be a yir, na wo ti dööl wo a nüu ti 'yer kö wo, "N yebe Soöl, a si Soro Yesu na yi fo be a sor pö fon waara le tö ma a fo sê ka fon le nyere go, na fo seen a Nãanjmun Sie."

XVIII Ajienaa ka bönyinsi 'löör a Soöl nibie pö lo a wo le nyere go. Wo ir naa a ba töc so wo a Nãanjmun köö.

XIX Won wa di a bödiir baar wo le nyen kpëc, na wo jãne a poturbo bala sê a be a Damaskus bälãa.

XX Ajienaa, wo piel 'yere a Nãanjmun 'yer be a ba lööfo jiiir, na wo 'yere ıka a Yesu ı naa Nãanjmun Bie.

XXI Bala jaa na wõ a wo 'yer ka a 'maa ba nee a ba soöc, "A ba ı a daba nyãna le ir gere a bala a be a Jerusalem na boölo a yuor nyãna e? Na wo wa a ka mi ıka wo wa nyöör a bala mi chiin ti kö a Juu nibe boöro nibere e?"

XXII Tiche ka a Soöl kpëc chene soöc 'yöönö ka wo 'yer töc a Juu nibe na kpiere a Damaskus na wo wiil ba ıka a Yesu le ı a Ni-iraa.

XXIII Ber yöc na wa pö, a Juu nibe guor taa ıka ba kö a Soöl,

XXIV tiche kaa a Soöl böön a ba guorfö. Mõtöc ni täscöc jaa le ba möc nıbir guro wo a tõe dödüc neer, soöc a wo kö fo.

XXV Tiche ka a bala na turo wo 'mööc wo 'yöc pıe pö täscöc na ba tur wo bar ka wo tu a dãpuor dachin pö suu.

XXVI Won ti ta Jerusalem, wo soöc naa ıka wo löönö ni a poturbo tiche a ba joro wo dãbãe, baa söc ıka wo ı naa a poturo äsöc e.

XXVII Tiche ka a Banabasi tara wo chiin be a ntönsi sê. 'Lö le pãa man kö ba a le a Soöl na nye a si Soro a sor pö, ka a Soro 'yer 'yer kö wo. Wo 'yer ıka a be a Damaskus wo möc 'yer a Yesu yuor 'yer, na wo ta jo dãbãe e.

XXVIII A Soöl jãne a be a ba sê na wo so wo mãe yöc be a Jerusalem na wo möc a si Soro Yesu yuor 'yere ba joro dãbãe e.

XXIX Wo ma 'yere naa ka a 'lö ni a Juu nibe bala ban döc a paal yuo pö ka baa töc 'yere a Juu kökör e, ma chıre taa, ka ba soöc a wo köfo.

XXX A poturbo na wa wõ a ntöc ba tara won chiin a Sisariya ti bar ka wo chen Tasusi.

XXXI Damfo ba le be a bala na puoro be a Judiya, Galilee ni a Samariya, ka a nyä'maar. Ba kpême naa ka a Nāanmūn Sīe 'yōō ba ākpēō ka ba nōōnō na ba joro a si Soro dābāē.

XXXII Ka a Pita yōōō a tēn na wō wa chen Lida ūka wō tī piir a Nāanmūn puoro kaa.

XXXIII Be le wō tī nye daba ban bōōō Ainyas na gber gā yuomo aniin.

XXXIV Ka a Pita bōōl wō, "Ainyas, Yesu yuor pō, sa. Ir saaju na fō pilō a fō bōgānaa." Ajienaa le a Ainyas ir saaju.

XXXV Ka a Lida nibe ba jaa ni a Saron nibe na nye a le, a ba lieb puoro a si Soro.

XXXVI Pōō kōō mī na dōō puoro ben a be Jopa, ka ba bōōō wō Tabita, a yō bō'yen 'lōnō le ba lieb bōōō Dōōkas. Wō ma maala na vīla na wō sōnō a nōn dēme.

XXXVII A sōō 'lōnō le wō ū baal na wō kpi, a ba so wō a kōō don gaal be a bōōpīe pō.

XXXVIII Lida ni a Jopa mī ba jāa ē, kaa a pupuorbo wō ūka a Pita ben a Lida, a ba tō nibe ayi ka ba tī sōōr wō, "Yāayāabile a wō wa fōō."

XXXIX Ka bala naa Pita jaa 'mataa chen, won wa ta ba de won don be a bōōpīe die pō. A pōōkōē ba jaa ara na jilō wō kōnō na ba wile a Pita a fuusī ni a fōōr a Dōōkas na maal won dōō chene be a ba sē.

XL Pita diin ba jaa a ba yi a be a die pō, tī na wō gbur dumo sōōr Nāanmūn, na wō lieb tor a kūu tī 'yer, "Tabita ir." A wō yuo a nibe nye a Pita na wō ir jāne.

XLI Ka a Pita nyōō wō a nūu sōō wō a wō ir ara, tī pāa bōōl a bala na sōō ni a pōōkōē ka ba kpe wa nye a wō ū ni nibir.

XLII Ka a yele nyāna yaar a Jopa wō jaa ka a nibe yōō jie wa sōō a si Soro.

XLIII A Pita jēn be a Jopa bālāa a daba kōō ban bōōō Simon na ma nōnō gāma yir.

X

I Be a Sisariya, daba kōō dōō be be a ba bōōō wō Konlūyōs, wō be naa a sojasi gbul 'lō pō a Itali nibe na bōōō a sojasi kōbaa nūkpēē.

II 'Lō naa wō yir dēme ba jaa puoro naa na ba joro Nāanmūn dābāē, na wō ma korō a nibe bala an wōnō pōōō, na wō mī ma sōōō a Nāanmūn ba gala ē.

III Būbir āsōō le a mōtōō na wa bal, a wō gā jān jaa cheche nye a Nāanmūn malaka a wō wa ara a wō sē tī bōōl wō, "Konlūyōs."

IV Ka wō chaal a le 'yōō wō tī sōōr, "Bo le N Soro?" Ka a malaka 'yer, "A fō puorfō ni a kufō fon korō a nōn dēme don tī pōō a Nāanmūn ka wō tara a fō tēr.

V Pōpāanyā, tō nibe ka ba chen a Jopa tī tara daba kōō na di Simon tī ba bōōō wō Pita a wō wa.

VI Wō kpīere naa a daba na nōnō gāma mī na di a Simon yir, ka a wō yir gbor a man kpēē gogoro."

VII A malaka na wa chen baar, Konlūyōs bōōl naa a wō tōtōnbo ayi ni a soja āsōō mī na puoro na ma sōnō wō.

VIII Wō man a le jaa na ū tī tō ba a Jopa.

IX A wer na wa chaar mōtōtuo sōō, ka ba be a sōr pō chiine tī gburō a tēe, a Pita mī don a gar ju Nāanmūn sōōrfō jie.

X Ka a kō kpe wɔ a wɔ bɔɔɔ bōkōɔ na di, ban chene maala a bōdiir ka a dedee kpe wɔ.

XI A wɔ nye saaju na yuo a wɔ nye bōkōɔ fika fōkpɛɛ na gbū jiiir anaar ka wɔ suro wa gbɔɔɔ a tēe.

XII Ka a dōgbɛɛ anaar a jaa bɔɔɔ be be ni a tēe bōvɔɔrsi ni a lubilɔɔrsi a jaa.

XIII Be le a kōkɔɔ pāa 'yer kɔ wɔ, "Pita, ir kɔ 'wɔb."

XIV Tiche ka a Pita 'yer, "Sire jaa, kai. N Soro, n ba 'wɔb a dōdebe anyāna ni a dōchiirsi anyāna āsɔɔ jaa ε."

XV Ka a kōkɔɔ le 'yer go, "Ta bɔɔl bon jaa bōdeer 'lɔ a Nāanmɔn na maal a wɔ i bōsō ε."

XVI Gbɛɛ ata le a i, tiche ka a fɔbaa le jaa a le ne don a saaju ajienaa.

XVII Le a Pita na chene pere a nyefɔ nyā par, ka a dɔɔɔ bala a Konliɔɔs na tō mɔ nyen a Simon yir na ba ara a dōdɔɔ neɛ.

XVIII Ba bɔɔl sɔɔɔ, "Daba na di Simon ti ba bɔɔlɔ wɔ Pita ka le wɔ kpɛɛɛ o?"

XIX Le a Pita na chene tere a nyefɔ nyāna ka a Nāanmɔn Sɛ 'yer kɔ wɔ, "Simon, dɔɔɔ ata le bɔɔɔɔ fɔ sɔɔɔɔ.

XX Ir suu a ba sē, taa ire wa baala fɔn na lōɔ chiin ba ε, maa le tō ba."

XXI Ka a Pita ir suu ti nye a nibe na wɔ 'yer, "Maa le i a nire yin bɔɔɔɔ, bāa 'yōɔ yi wa?"

XXII A ba 'yer, "Konliɔɔs na i a sojasi nɔkpɛɛ sē le si yi. A wɔ yele tor naa ka wɔ i nire na joro Nāanmɔn dābāe ka a Juu nibe ba jaa 'yōɔnō wɔ. A Nāanmɔn malaka wa 'yer kɔ wɔ ika wɔ bɔɔl fɔ a fɔ wa be a wɔ yir a wɔ wō le jaa fɔn na man."

XXIII A Pita pāa tara ba kpɛn ti gaal. Ka a wer chaar, a bala ni a Pita ni a pupuorbiir bamune na yi a Jopa pɔɔ ba a ba 'mataa chen.

XXIV Ba chen ka a wer ti chaar a ba ta a Sisariya, ka a i a Konliɔɔs mɔ chɛle ba naa na wɔ bɔɔl a wɔ yir dēme ni a wɔ barmune ba jaa lōɔ taa a ba jē gu.

XXV Le a Pita na ta kpɛɛɛ a Konliɔɔs yir wɔ ir tuor a Pita gbur dumo a wɔ niem na wɔ puor wɔ ni 'yōɔfɔ.

XXVI Tiche ka a Pita nyɔɔ wɔ a wɔ ir, ka wɔ 'yer, "Ara, a maa mɔ nɔsaal le n mɔ i."

XXVII Wɔ 'yer wɔ naa le ti kpe a die pɔ ti nye nyɔɔ na duo.

XXVIII A wɔ 'yer kɔ ba, "Yin māe bōɔn naa an ba tara sɔɔɔ ika a sin Juu nibe ba lōɔnō ni a yin bala na ba i a Juu nibe ε. Tiche Nāanmɔn wiil ma naa ika n taa bɔɔl nire jaa nɔdeɛɛ ε, bɔ nɔsōɔ naa ε.

XXIX Ala le so yin wa bɔɔl ma n ba baala ε, bɔ 'yer ika n kō wa ε, bɔ 'yōɔ le yi bɔɔl ma?"

XXX Ka a Konliɔɔs 'yer, "Ber anaar ni dina in be a die pɔ sɔɔɔɔ Nāanmɔn a mōtōɔ na bal baar. Ajienaa le ka a i daba na su fuu ka wɔ nyile wa ara a n sē,

XXXI ti na wɔ bɔɔl ma, 'Konliɔɔs, Nāanmɔn wōn a fɔ sɔɔɔfɔ na wɔ tier a fɔ kɔfɔ fɔn kɔɔɔ a nōn dēme.

XXXII Tō nire a wɔ chen a Jopa ti bɔɔl Simon ban le bɔɔlɔ Pita, wɔ be naa a daba ban bɔɔlɔ a Simon na nōnō gāma ka a yir gbɔɔɔ man gogoro.'

XXXIII Ala le so ka n mɔ tō a fɔɔ a le ne bɔɔl fɔ, a fɔ mɔ pel pɔɔ ti wa. Pōpāanyā, Nāanmɔn niem le si jaa jāne ti na chel bon jaa a si Soro na tōn fɔ ika fɔ wa 'yer kɔ si."

XXXIV Ka a Pita pãa piel na wo 'yere, "Pöppãanyã n pãa böön naa ıka Nãanmun ba ooro ε.

XXXV Tıche wo ma den nıborö ba jaa na joro wo dãbãe ti maal a le na tor.

XXXVI A 'yer nõö nyã le a Nãanmun tur kó a Isıral nıbe nı a nyã'maar 'yer na tu a Yesu Kırısıto na ı a bon jaa Soro sã.

XXXVII Yı böön naa ala na ı a Judiya paal wo jaa na piel a Galilee a le a Jöön na wa mool a Nãanmun köö sofo 'yer baar.

XXXVIII Le a Nãanmun na ir a Yesu na yi Najaretı na wo de a wo Ste nı a wo kpöö ko wo. Wo yon a ka wo jaa jilö na wo maala vıla sãana nı baalsı nı a bala jaa a deer soö na tara, bojüu Nãanmun ben a wo sã.

XXXIX "Sın le nyen nıbir, a ala a jaa won tö a Juu nıbe tẽn pö, nı a Jerusalem. Ba nyöo won kpa yööl a daa ju ka wo kpi.

XL Tıche Nãanmun sãı wo naa a kuu pö, a ber ata daar a wo ir ı vor na wo vë a ba nye wo.

XLI Nıbe ba jaa ba le nye wo ε, tıche a sın na ı a dãasıe dëme a Nãanmun na de nie ir, sın nı 'lo 'mantaa di ti nyü won wa ir a kuu pö baar.

XLII 'Ló le kpãkpãan sı ıka sı mool 'yer kó a nıbe ıka 'lo le a Nãanmun ir ka wo ı a vöe nı a kpıısı 'yer töörö.

XLIII 'Ló le a Nãanmun 'ye'yerbe ba jaa 'yer a wo 'yer ıka, nıre jaa wa soö de wo, won nyen yelbier vë kofö tu a wo yuor pö."

XLIV Le a Pita na chene 'yere a anyãna, ka a Nãanmun Ste wa kpe a bala jaa na wöñö a 'yer nyãna.

XLV Ka a Juu nıbe bala na soö de na tu a Pita wa, nee 'maa ba naa a le ban nye a Nãanmun na por a wo Ste 'yöo a bala na ba ı a Juu nıbe ε.

XLVI A ba wö ban 'yere kököyor na ba peere nı a Nãanmun. Ka a Pita pãa 'yer,

XLVII "Nıre na töö nımaa a nıbe banyãna sör ka ba ta so a Nãanmun köö ε? Ba mı nyen a Nãanmun Ste nıtãa a sın."

XLVIII Wö 'yöo ba naa ka ba so a Nãanmun köö nı Yesu Kırısıto yuor, a ba pãa soör a Pita ka wo be a ba sã bälãa.

XI

I A nıtönsı nı a yeer na be a Judiya wö naa ıka a bala na ba ı a Juu nıbe ε, mı soön a Nãanmun 'yer.

II Le a Pita na wa lıeb chen a Jerusalem a bala na nımaa a yöör ti soöl mii 'yöo wo 'yere,

III "Fö ben chen a bala na ba nımaa a yöör yir ti löö din ba we?"

IV Ka a Pita pãa piel mana a le jaa na ı na wo kó ba,

V "N ben a Jopa tée pö naa soörö Nãanmun ka a wa ı ma jaa de dee, ka n nye nyefö köö. N nyen bököö fıka fãkpëe ban tur bar ka wo yi saaju suu na wo gbü jiri anaar ka wo suu wa ara a be ın be.

VI Be le n muul kaa naa nye dögbëe anaar jaa borö na be ka a wer pö, mädön, bövsoorsı löön a lubıl.

VII Ka n wö kökór na 'yer, 'Pita ir na fö kó 'wob.'

VIII Ka n haa 'yer, 'Kai, n Soro bon jaa na ı deer na ba vıele ε, ba kpe n nee pö jaa ε.'

IX Ka a kökór le 'yer yi a saaju go, "Ta boöl bon jaa Nãanmun na maal a wo vıele bödeer ε."

X A anyãna ı naa nıtöñö gbëe ata ti le töö a jaa don be a saaju go.

XI “Ajienaa, ka a ı a nıbe ata ban tō a n sē na yi Sisariya mı tãn a yir 'lo pō un kpıere dōdor nee.

XII Ka a Nāanmın Sıe 'yer kō ma ka n tu ba chen naa taa baala ε. Maa nı a yeer ayōōb banyāna le 'mataa chen na sı tı kpe a daba yir.

XIII A wō man kō sı a le a malaka na wa a wō yir wa 'yer, “Tō nıbe a Jopa ka ba tı bōōl daba na dı Simon ban le bōōlo Pita.

XIV 'Lo le na waan 'yer wa 'yer kō fō ka a fōō nı a fū yir dēme ba jaa tu a 'yer 'lo pō nye faafō.’

XV Ala le ka n piel a 'yer naa 'yere, ka a Nāanmın Sıe wa a ba sē a le won dōō wa a sı sē a pielfō.

XVI Ka n pāa tıerto a le a sı Soro na dōō 'yer, ‘Jōōn den kōō son, tıche yın 'lo Nāanmın na den a wō Sıe son yı.’

XVII Ala ı Nāanmın le kō ba, a kōfō bō'yen 'lōnō won dōō kō sı a sōō 'lo sın sōō de a sı Soro Yesu Kırısıto, maa mı nı ana, na ηmaa Nāanmın sor?”

XVIII Ban wō a anyāna, baa le haa nee ε, tı pıere Nāanmın 'yere, “Nāanmın pāa yuon sōr kō a bala na ba ı a Juu nıbe ε, ka ban lıeb a ba tıer nye nyevor.”

XIX A sōō 'lōnō ban kō a Sıteven ka a pupuorbo bamıne yēyel tı yı Fonisiya, Sipurusı nı Antiok, na ba mana a 'yer kōrō a Juu nıbe tēε.

XX Ka a pupuorbo bamıne na yi a Sipurusı nı a Sirenı, chen a Antiok na ba mı tı piel 'yere a sı Soro Yesu Kırısıto 'yer nōō nyā kōrō a bala na ba ı a Juu nıbe ε.

XXI A sı Soro nūu dōō pōō ba ka a nıyōō dōō sōō de na ba lıeb turo a sı Soro.

XXII Ka a 'yer nyā lo a pupuorbo na be a Jerusalem toor pō, a ba ir Banabası tō a be Antiok.

XXIII Wōn tı ta nye a le Nāanmın na wāε ba, nōō kpe wō naa ka wō 'yōō ba ākpēō tı 'yer, ka ba ara nı yelmāε nı a ba nyāa wō jaa kō a sı Soro.

XXIV Banabası mı dōō ı nı sō na seen a Nāanmın Sıe na wō tara sōōfō na wō mı tōō nıyōō waan a ba wa turo a sı Soro.

XXV Ala puor le ka a Banabası pāa yı a be tu Tasusı tı bōōrō a Sōōl.

XXVI Wōn tı nye wō, ba lıeb wa Antiok na ba be be yuon gbul, ka a Banabası naa Sōōl wıle a nıyōō bala. Be a Antiok le a pupuorbo nye a yuor, “Kırısıto turbo.”

XXVII A sōō nyāna le a Nāanmın 'ye'yere yi be a Jerusalem wa Antiok.

XXVIII A ba āsōō yuor na dı Agabus ir ara, ka Nāanmın Sıe kpe wō a wō 'yer, “Kōkpēε na lon a Worom wer wō jaa.” A kō nyāna wa lo naa a sōō 'lo a Kılaudiyus na dı a nāa.

XXIX A poturbo banyāna mō naa na ba ir bōkōō le a ba fōō na jā na ba sōōn a yeer bala na be a Judiya.

XXX Ban wa ir a kōfō anyāna, Banabası nı a Sōōl le ba tōn a ba tı kō a nıbere.

XII

I A sōō nyāna le a Nāa Herōd nyōōr a pupuorbo bamıne na wōn ge.

II Wō vē naa ka ba ηmaa Jemesı na ı a Jōōn yebe ju.

III A Herōd nyen a le ka a pel a Juu nıbe pōō, ka wō nyōō a Pita mı. A anyāna ı naa a sōō 'lo ban tara a Paanōkōō Lōōfō.

IV Wōn nyōō a Pita a le, a pōōfō die pō le wō tı pōō wō, tı na wō 'yōō sojası jıir anaar ka ba jōrō taa kaara nı wō. Bojūu wō bōōrō naa ıka a Gōl Bar Dıfō wō pō baar tıche ka wō tōōr a wō 'yer ka nıre jaa nye.

V Le le ba gu a Pita be a pɔɔfɔ die pɔ, tɪche ka a pupuorbiir mɔɔ nɪbir sɔɔrɔ Nāanmɪn kɔrɔ wɔ.

VI A tāsɔɔ l'ɔnɔ a wer na chaar ka a Herɔd na vɛ ka ba waan a Pita ka wɔ tɔɔr a wɔ 'yer, bɔjɔrsɪ ayi le ba 'yɔɔ a Pita gbeb sojasɪ ayi ka wɔ be a ba sāl̩sɔɔ gā guro, ka a sojasɪ bamɪne ara a pɔɔfɔ die dɔdɔr nɛɛ gu.

VII Ajiɛnaa le a sɪ Soro malaka wa kpe ara a wɔ sɛ be a pɔɔfɔ die pɔ, ka a die wɔ jaa chaar. Ka a malaka nɛme a Pita jaa 'me 'me 'mɛ, sāt̩ wɔ 'yer, "Pɔɔ fɔɔ jaa ir," ka a bɔjɔrsɪ for a Pita nū'yɔɔ pɔ lo.

VIII Be le a malaka 'yer kɔ a Pita, "Su a fuu nɪ a nafɔbɔ na fɔ 'mɔɔ a fɔbaa vaar na fɔ turo nɪ ma." Ka a Pita ɪ a le a malaka na 'yer.

IX Pita tu won a le tɪ yin a pɔɔfɔ die pɔ, tɪche nɪbir ba yuo wɔ a wɔ bɔɔn ɪka a le a malaka na 'yɔɔ a wɔ maala ɪn sɪrɛ ɛ, wɔ tɪer man tāa jān le wɔ jāna.

X Ba tɪ yin a dɔdɔr dɔɔ 'lɔ pɔ, na ba le tɪ yi a dɔdɔr ayi sɔɔ pɔ, tɪ pāa ta a yɔɔ dɔdɔr a kur pān na pɔɔ. Ban wa ta a wɔ yuo wɔ yɔ a ba yi. A malaka tara na a Pita deɛ a sor dɛdɛe āsɔɔ chiin bālāa tɪ bar wɔ tɪ chen ajiɛnaa.

XI Ka Pita tɪer pāa yuo a wɔ 'yer, "Pɔpāanyā n bɔɔn naa an ba ɪ baal ɛ, ɪka a Nāanmɪn le tɔ a wɔ malaka a wɔ wa 'loo ma faa a Herɔd nūu pɔ, nɪ a le jaa a Juu nɪbe na tɪer ɪka ba ge ma."

XII A anyāna won wa tɪer yuo, wɔ chen a Mɛer na ɪ a Jɔɔn Maakɪ ma yir, be le a pupuorbiir yɔɔ lɔɔ taa sɔɔrɔ Nāanmɪn kɔrɔ wɔ.

XIII Pita wa kpoo a yɔɔ dɔdɔr pān, ka a gbāgbaa pɔɔbile ban buɔlo Woroda chen a pān yuofɔ jie.

XIV Won wa wɔ ka a ɪ Pita kɔkɔr le ka a nɔɔ kpe wɔ tɪ pɔn bar, waa yuo a pān ɛ, tɪ heb jo kpe a die pɔ tɪ 'yerɛ, "Pita le be a yɔɔ dɔdɔr nɛɛ!"

XV A ba tān wɔ pīpī bar tɪ 'yer kɔ wɔ, "Gelfɔ baal le kpe fɔ!" Tɪ wɔ chene mɔɔ nɪbir 'yerɛ ɪka sɪrɛ jaa le, ka ba 'yer, "A wɔ malaka tɔɔ le."

XVI Tɪche ka a Pita chene kpoo a pān, ka ba tɪ yuo nye ka a ɪ 'lɔ le ka a nɛɛ 'maa ba.

XVII Ka a Pita wɪlwɪl ba a nūu a ba bar gɔn tɪche ka wɔ man a le a sɪ Soro na yin wɔ a pɔɔfɔ die pɔ. Wɔ 'yer kɔ ba ɪka ba tɪ 'yer kɔ a Jemesɪ nɪ a yerɛ, na wɔ bar ba tɪ yi chen jiyuo.

XVIII A wer na chaar bibio, ka a sojasɪ ɪ chīcham na ba sɔrɔ taa, "Bo le na tara a Pita?"

XIX Herɔd vɛn ka ba yɔbɔ wɔ faa na baa nye wɔ ɛ, na wɔ kpākpāan a sojasɪ mɪ faa tɪ 'yer ɪka ba kɔ ba. Ka a Herɔd pāa yi a Judiya na wɔ chen a Sɪsariya na wɔ tɪ jānɛ a be bālāa.

XX A Herɔd dɔɔ tara a Tire nɪbe nɪ a Sidon nɪbe nɪ jɛer, ka ba nyetaa nɛɛ na wa a nāa 'maalfɔ jie. Blastɔ na ɪ a nāa gbāgbaa won 'yɔɔnɔ sɛ le ba tɔ ɪka wɔ 'maal a nāa kɔ ba bojūu a wɔ wer pɔ le ba nyere a ba bɔdiir.

XXI Bɪbir kɔɔ, a Nāa Herɔd sun a wɔ nafɔɔr jānɛ nɪ a nāa dakɔɔ ju, na won 'yer 'yer kɔ a nɪbe.

XXII Ka a nɪbe nɛmiere chelstɪ 'yerɛ, "Nɪmɪn kɔkɔr le a nyāna na 'yerɛ, nɪre ba le ɛ."

XXIII Ajiɛnaa le ka a sɪ Soro malaka wa 'yɔɔ wɔ baal bojūu waa de a 'yɔɔfɔ kɔ a Nāanmɪn ɛ, ka a bufulo 'wɔb a nyaba nɛma ka wɔ kpi.

XXIV Tɪche ka a Nāanmɪn 'yer chene yaara.

XXV Le a Banabasɪ nɪ a Sɔɔl na wa tɔ a ba tɔmɔ baar a Jerusalem, ba tara naa jɔɔn Maakɪ 'mataa chiin.

XIII

I A Nāaŋmın puorbo bala na be a Antiok, ba tara naa bamune ka ba 'yerε a Nāaŋmın 'yer ka a bamune mı ı wiwiilbe, Banabası nı Simeon ban bōolo Nısōolaa, Lusiyusı na yi a Sirenu tēe pō, nı Manayen ban dōo 'mataa guol a Nāa Herōd, nı a Sōol.

II A le ban gal a kō na ba sōoro a sı Soro, ka a Nāaŋmın Sıe 'yer kō ba, "Yı ir a Banabası nı a Sōol kō ma ka ba tō a tōmō 'lo 'yōo ın bōol ba."

III A le ban gal a kō ba di bon jaa ε, ba dōol ban a nuur sōor Nāaŋmın kō ba tı bar ba sōr ka ba chen.

IV A nıbe ayi banyāna den a sōr ka a Nāaŋmın de ba nie suun be a Selusiya na ba tı kpe a gboro chiine a Sıpurusı.

V Le ban tı ta a Salamıs, ba mōol a Nāaŋmın 'yer a be a Juu nıbe lōofō jıir. Ka a Jōon Maaki be a ba sē na wō sōnō ba.

VI Ba yon a man dōdol wō jaa tı ta Pafos, be le ba tuor a Juu nıre jıboro āsōo na ma ŋmara jırsı ka a wō yuor di Bar-Yesu.

VII Wō dōo be a Segiyusı Pōolusı na kaara a dōdol na ı yē sōo, a tēkaara nyāna le bōol a Banabası na ı a Sōol bōoro ıka wō wō a Nāaŋmın 'yer.

VIII Tıche a Eliması na ı a jıboro a wō yuor par le a le ne, ŋmaan a Banabası nı a Sōol sōr ba bōoro ıka a tēkaara nyāna wō sōo a Yesu ε.

IX Ka a Sōol nyāna ban bōolo a Pōol na sēen a Nāaŋmın Sıe kaara a Eliması jaa tāu tı wa 'yer kō wō.

X "Fō ın Satan bie na fō ı bōsōn a jaa dōdōmō. A fō puo sēen naa belfō nı belfō 'yer bie, fō kō bar a jir fon bōoro ıka fō sōon a sı Soro sōr dēdēe bar ε?"

XI Pōpāanyā a sı Soro na ŋme fō naa ka fō jōo tı tān sōo kōo, fō kō le tōo nyε mōtōo chāa ε." Ajienaa le a Eliması nıbie de, ka a libe pōo wō, ka wō bōolo bōoro nıre na nyōo wō nūu.

XII A le a tēkaara na nyε a le na ı, wō sōon de, bojūu neε 'maa wō naa a le ban wile a sı Soro yele.

XIII Pōol nı a wō taaba kpēn a gboro yi a Pafos chen be a Perga na be a Pamfiliya be le a Jōon Maaki tı bar ba tı lıeb chen a Jerusalem.

XIV Ka ba yi a Perga chen Antiok na gbōr a Pisidiya, a Pēnfō Bıbir daar ba kpēn a lōofō jie na ba tı jāne.

XV Ban wa kar a Mosesı Neε nı a ala a Nāaŋmın 'Ye'yerbe na seb baar, a lōofō jie nıbere sōor naa Pōol nı a wō taaba, "Yeεr, yın tara 'yer na sōon a nıbe sı kō yın sōr, yı 'yer."

XVI Ka a Pōol vaa ir wılwı ba a nūu tı 'yerε, "Isıral nıbe woi, nı a yın na ba ı a Isıral nıbe ε, na puoro a Nāaŋmın, yı chele a le ın 'yerε."

XVII A Nāaŋmın nyā a sın Isıral nıbe na puoro le dōo chel ir a sı sāakpāmıne na wō vē ka ba dōo paal be a Ijıpitı pō. Kpēo le wō de faan ba yın a paal 'lo pō,

XVIII na wō bōo tara ba be a mōgōo pō yuom lıjaayi (40).

XIX Paal bōrsı ayopōi le a Nāaŋmın dii bar be a Kanaan tı de a wer 'lo kō a wō nıbe ka a ı ba sofo.

XX "A anyāna a jaa lōon taa ı yuom kōor anaar dōol lıjaayi nı pie (450). A anyā puor, Nāaŋmın kō ban 'yer tōorbō tı tān a Samuwel na ı a Nāaŋmın 'ye'yerε sōo.

XXI Be le ka a nıbe pāa wa sōor Samuwel a wō bō nāa kō ba, ka Nāaŋmın de a Sōol na ı a Kısı bidaba kō ba na ı a Benjamin bal nıre a wō ı a ba nāa yuom lıjaayi (40).

XXII Wön wa ir a Sool bar, wö den a David ka wö ı a ba nãa. Nãanmün 'yer naa, 'N nyen a David na ı a Jesü bidaba ka a n ägân 'maa, wön maal yele a jaa ün bõorõ ıka wö ı.'

XXIII "A Nãa David nyãna bal par pö le a Nãanmün ir a Fafaara Yesu kó a Isral nibe nitãa le wön döõ tir a nee.

XXIV Sere tiche ka a Yesu wa, Joon mooolo naa a tier liebfö 'yer na wö suoro a Isral nibe ba jaa a Nãanmün kõo.

XXV Le a Joon na wa baaraa a wö tömõ, wö 'yer kó ba, 'An le yi tier ıka n ı naa? N ba ı a 'lo yün tier e, tiche wö ben a n puor waara, n ba see ıka n for a wö nafõõ e.'

XXVI "Maa yeer na ı Abraham yon ni a yün na joro a Nãanmün dãbãe na ı a bala na ba ı a Juu nibe e, sun 'yõõ le a faafö nyãna wa.

XXVII Bojüu, a nibe na be a Jerusalem ni a ba nıbere ba chel a Yesu e, na ba 'yõõ wö 'yer ka a le a Nãanmün 'ye'yerbe na seb a ba ma kara a Pẽnfo Bıbir jaa ı.

XXVIII Ba gban ba döõ nye yele jaa na wiil ıka wö seen kũu e, ti ba suor a Pilate ıka wö vë ka ba kó a Yesu.

XXIX Ban wa maal a le jaa ban seb a wö yele baar, a wö poturbo yoo won a daa ju na ba ti üu a yaa pö.

XXX Tiche ka a Nãanmün ir wö a kũu pö.

XXXI A ber yoo na wa po, a bala wön döõ lõo yon yin a Galilee ti tãn a Jerusalem, ba nye wö naa, bala le ı a dãaste dẽme a pöpãnyã kó a sı nibe.

XXXII "Sın 'yere naa a 'yer nõõ nyãna kuro yi, a Nãanmün na döõ tir a nee kó a sı säakpãmıne.

XXXIII Nãanmün maal kó a sın na ı a yon a le wön döõ tir a nee kó a sı säakpãmıne, na wö sãt a Yesu yin a kũu pö. Nitãa le an seb a Yiel Gãma ayi pö, 'Fö ı naa a maa bie, dına n lieb a fö sãa.' (Yiel Gãn 2:7)

XXXIV Le a Nãanmün na sãt wö a kũu pö ni nyã, wö kó le kpi pöõ go e, a 'yer nyãna le wö 'yer, 'In kó yi naa a yelsön ni a söõfo 'lo ün tir a nee kó a David.' (Isaiya 55:3)

XXXV A jie äsõõ le 'yer ıka, 'Fö kó vë ka a fö Cheche Soõ kpe pöõfo jie e.' (Yiel Gãn 16:10)

XXXVI "A Nãa David na wa tõ le a Nãanmün na bõorõ a wö sõõ, wö kpi naa ka ba üu wö be a wö säamıne yar par, ka a wö ägân pöõ.

XXXVII Tiche a 'lo a Nãanmün na sãt a kũu pö, ba kpe pöõfo jie e.

XXXVIII "A le jüu n yeer, n bõorõ naa ıka yi bõõ ka a tu naa a Yesu 'yõõ ka ba mool yelbier vë kofö kó yi.

XXXIX A tu naa a wö 'yõõ ıka nıre jaa na soõ de, Nãanmün na faa wön yin a ala a jaa a Mosesi Nee na kó naa tõõ faa wö e.

XL Yı bõõnõ sõ, ka a le a Nãanmün 'ye'yerbe na döõ 'yer taa wa a yi sã e.

XLI 'Nye a yün na kperere, yi böbör na yi we, bojüu ün maal yele kõõ a yi sõõ yün ba be na soõ de e, ala ı nıre äsõõ gba 'yer kó yi.' " (Habakuk 1:5)

XLII Le a Pööl ni a Banabası na wa yire a ba lõõfo jie, a nibe le suor ba naa ıka ba le wa a Pẽnfo Bıbir Daar wa 'yer a 'yer nyãna go.

XLIII Le a lõõfo dẽme na wa yaar, a Juu nibe yoo jie ni a bala na lieb a Juu nibe turo naa Pööl ni a Banabası na ba bõrõ ni ba kpãkpãana ba 'yere ka ba mõõ nıbir ni a Nãanmün wãefö nyã pö.

XLIV A Pẽnfo Bıbir na le wa ta, a tẽdẽme yoo jie ti lõõn taa na wõ a sı Soro 'yer.

XLV Le a Juu nibe na nye a nyɔɔ ba nyāna, nyuur kpe ba naa ka ba toro chire ni le a Pɔɔl na 'yere.

XLVI Ka a Pɔɔl ni a Banabasi ba jo ba dābāe ε, ti 'yer kɔ ba, "Sɪn 'lo, sɪn den nie 'yer a Nāanmɪn 'yer kɔ yɪ. Tɪche yɪn ben tɔr bar na yaa kaa a yɪ māe ɪka yɪ seen naa a nyevɔr na ba tara baarfɔ ε, pɔpānyā 'lo sɪn lieb chen a bala na ba ɪ a Juu nibe sē.

XLVII Nɪtɔ le a sɪ Soro kpākpāan sɪ ɪka sɪ ɪ, 'In maal fɔ naa ka fɔ ɪ chāa kɔ a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, ka fɔn chiin a faafɔ 'yer tɪ tān a tēe baaraa.'
" *(Isaiya 49:6)*

XLVIII A le a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, na wɔ a 'yer ba pɔɔ pel naa ka ba de 'yɔɔfɔ kɔ a sɪ Soro 'yer, ka a bala jaa a Nāanmɪn na ir ɪka ba nye a nyevɔr na ba tara baarfɔ ε, sɔɔ de.

XLIX Ka a sɪ Soro 'yer yaar a paal 'lo wɔ jaa.

L Tɪche ka a Juu nibe dam a pɔɔ bala na turo a Juu nibe puorfɔ tɪ ba ɪ a Juu nibe ε, ni a tēe nɪdierbe 'yɔɔ ka ba dii a Pɔɔl ni a Banabasi bar a paal 'lo pɔ.

LI Ka ba pāpā a ba gbεε tā-uul 'yɔɔ ba ka a wiil ɪka Nāanmɪn na ge ba naa tɪ na ba chen a Ikoniyum.

LII Ka a nɔɔ kpe a poturbo bala ka ba seen a Nāanmɪn Sɪε.

XIV

I Be a Ikoniyum le a Pɔɔl ni a Banabasi ma chen a Juu nibe lɔɔfɔ jie, be le ba man a 'yer jaa ne ne ne ka a nyɔɔ bamune na ɪ a Juu nibe ni a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, sɔɔ de a 'yer.

II Tɪche ka a Juu nibe bala na ba sɔɔ de ε, dam a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, sɔɔ a ba tier ka baa bara a yeε ε.

III Pɔɔl ni a Banabasi jēn a be na ba kor bālāa, na ba 'yere a sɪ Soro 'yer ba joro dābāe ε, ka a sɪ Soro māe wiil ɪka a wɔ wāefɔ 'yer ɪn yelmāe na wɔ sɔɔ ba a ba tɔɔ tɔ yelwiilɪ ni ne'maa tɔmɔ.

IV Ka a tēdēme ηma jiir ayi, a bamune pɔɔ a Juu nibe, ka a bamune ni pɔɔ a nɪtɔnsɪ.

V Nechire lon a Juu nibe ni a bala na ba ɪ a Juu nibe ε ni a ba nibere chara pɔ, ka ban maal Pɔɔl ni a Banabasi dεer lob ba ni kosibe.

VI Tɪche a ba bɔɔn na ba jo chen a tēn anyāna na be a Likoniya paal pɔ, Lɪstɪra ni a Debi ni a tēn ala na jilɔ a be.

VII Be le ba chene mɔɔ nɪbir na ba mɔɔlɔ a 'yer nɔɔ.

VIII A be a Lɪstɪra, dagbere kɔɔ ben be ban lɔɔ dɔɔn ka waa chen kaa jaa ε.

IX Wɔ chele naa le a Pɔɔl na 'yere ka a Pɔɔl kaa wɔ jaa tāu nye na wɔ bɔɔn won tara sɔɔfɔ na sa.

X A wɔ bɔɔl a daba 'yer, "Ir ara naa fɔ gbεε." Ka a daba vaa ir na wɔ piel chiine.

XI Le a nibe na wa nye a le a Pɔɔl na ɪ, ka ba ηme chelma ni a Likoniya kɔkɔr pɔ, "A ηmume lieb nibe suu wa a sɪ sē!"

XII Ba bɔɔlɔ naa a Banabasi "Jeyusi," na ba bɔɔlɔ a Pɔɔl ni "Hemɪsɪ," bojūu 'lo le dɔɔ ɪ a 'ye'yere. 2

2 **XIV:XII 14:12** A Jeyusi ɪn ηmɪn a Greek nibe na dɔɔ puoro. A Hemɪsɪ le ba ni dɔɔ tier ɪka 'lo le ɪ a wɔ tɔtɔnɔ.

XIII Ka a Jeyusı nyã puorfo yir na dõo ara a tõe kõkooor bõorloro waan nı nadai nı a vapuulsı bojũu 'lo nı a nıyõo bala bõoro naa ıka ba lo bõor ko ba.

XIV Tıche le a nıtõnsı, Banabası nı a Põol na wa wõ a le, ba tõon a ba fuusı chier ti jo kpe be a nıyõo bala po ti tãna,

XV "Nıbe, bãa le yi maala a le? Sın mı un nıbe, nısaalba a yi kaar. Sın waan naa a 'yer nõo nyã wa kũ yi, na sı 'yere yi ıka, yi lıeb yi a yelporsı anyãna po, ti turo a Nãanmın vor. 'Lo le maal a saaju, nı a tõe, nı a man kpẽe, nı bon jaa na be be.

XVI A kõr jaa wõ dõo bar ka nıre jaa turo a wõ sör.

XVII Tıche wõ ma wiil a le won ı maal vıla sõo, na wõ ma wiil a wõ maal vıla vẽ ka a saa yi saaju waara, ka a bõbõorsı sõo mı be be. Wõ ma kũ yun a bõdiir yõo ka yi põo pel."

XVIII A 'yer nyãna gba ban 'yer, tıche a chene na ı tuo ka ban nımaa a nıbe sör ka ban bar a bõor lofo.

XIX Ka a Juu nıbe bamıne na pãa yi a Antiok nı a İkoniyum wa tõn a nıyõo bala 'yõo ka ba lõb a Põol nı kũsıbe vu yin bar a tõe kõkooor tier man tãa wõ kpi naa.

XX Tıche ka a Nãanmın puorbo ti nımaa jilõ wõ ara nı ka wõ ir kpe a tõe po. A wer na wa chaar ka 'lo naa Banabası chen a Debi.

XXI Be le ba ti mool a 'yer nõo a tõe 'lo po, ka a nıyõo jaa sõo turo a Yesu. A ba pãa lıeb chen a Lıstıra, İkoniyum nı a Antiok,

XXII ti molo a pupuorbiir 'yõon ba ãkpãen ka ba ara nı yelmãe a sõofõ po, na ba 'yere, "Dõoye yõo po le sın tu ti kpe a Nãanmın nãalõõ po."

XXIII Põol nı a Banabası ir nıdierbe kũ ba a ba kaara a puorfo dẽme ãsõo jaa. Ba gal kõ na ba sõor Nãanmın ti de ba 'yõo a sı Soro ban sõo nũu po.

XXIV Ba kpẽn tala a Pisidiya, ba wa ta naa Pamfiliya,

XXV ban wa mool a 'yer a Perga, ba suun chen be a Ataliya.

XXVI be a Ataliya le ba yi ti kpe a gboro chen a Antiok. Be le ba dõo de ba 'yõo a Nãanmın nũu po ka wõ sõo ba, a ba tõo a tõmõ a be tõ baar.

XXVII Ban ti tara jaa le ba bõol a pupuorbiir lõo taa na ba man a le jaa a Nãanmın na de ba tõn nı a le mı won yuo sör kũ a bala na ba ı a Juu nıbe e, ka ba tõo sõo de.

XXVIII Ba jẽn a be kor bãlãa nı a poturbo.

XV

I Nıbe bamıne yin be a Judiya suun wa a Antiok wa wile a yeer 'yere, "Yın baa sõo ka ba nımaa yi a yõor nıtãa le a Mosesı na bin e, yi kõ nye faafõ e."

II A anyãna vẽ naa ka a Põol nı a Banabası nı a nıbe mıı 'yõo taa ka a ı nechre. Be le a ba ir Põol nı a Banabası nı a pupuorbiir bamıne 'yõo ıka ba chen a Jerusalem ti nye a nıtõnsı nı a nıbere nı a 'yer nyãna.

III A pupuorbiir na wa bar ba a sör, ba chen ti yi a Fonisiya nı a Samariya na ba man a le a bala na ba ı a Juu nıbe e, na lıeb puoro a Nãanmın. Ka a yeer ba jaa põo pel nı a 'yer nyã.

IV Ban wa ta Jerusalem, a pupuorbiir nı a nıtõnsı nı a nıbere de ban nuur ayi, ka ba man a le jaa a Nãanmın na de ba tõn.

V Ka a pupuorbiir bamıne na chene tara a Farasee wiilfo ir ara ti 'yer, "A nıyor banyãna, a see naa ka ban nımaa a ba yõı na ba tu a le a Mosesı na bin."

VI A nütõnsi ni a nuberẽ lõõn taa na ban guor a 'yer nyāna.

VII A le ban mana taa ti ta sõõ, Pita ir 'yer kō ba, "Yeer, yi bõõ naa ıka sõõ kõõ Nāanmın ir man a yi pō, ka a bala na ba si a Juu nibe ε, mi na wõ a faafõ 'yer nõõ 'yer yi a n nee pō, na ba sõõ de.

VIII Nāanmın na bõõ nure jaa nyāna le wiil ıka wõ sõõn de ba na wõ kō ba a wõ Ste nıtāa le won kō si.

IX Waa maal a sın ni a bala ka si tee taa ε, wõ p̄een a ba nyāna ban sõõ jūu.

X A le jūu, bāa 'yõõ le yi m̄õõõ ıka yi beer Nāanmın kaa, na yi tuo a poturbo tuor a si s̄aakp̄amıne na ba dõõ tõõ tuo ε?

XI Kai, sın sõõ naa ıka a tu naa a si Soro Yesu wāefõ jūu le si nye faafõ nıtāa a bala kaar."

XII Ka a nıyõõ bala na duo ı jaa gbulo, ti chele a le a Põõl ni a Banabası na mana a yelferı ni a ne'maa tõmõ a Nāanmın na de ba tõn a bala na ba ı a Juu nibe bala pō.

XIII Ban wa 'yer baar ka a Jemesı mi 'yer, "Yeer, yi chele ka.

XIV Simon man kō si a le a Nāanmın na dõõ tiertõ a bala na ba ı a Juu nibe ε ıka won ir nibe a ba pō, kō a wõ m̄ae.

XV Ka a le na dõõ seb a Nāanmın ḡan pō ni a 'yer nyā ı yelm̄ae.

XVI 'A anyā puor, ın heb ti me a Nāa David yir 'lo na lo. In men a 'lo na ηmer, naa le maal wõ.

XVII Ka a nibe bala na che p̄aa na yõ bõ a Soro ni a bala na ba ı a Juu nibe ε na bõõõ a n yuor, le le a si Soro 'yer na maal a yele anyāna,' (*Amosi 9:11-12*)

XVIII ka ba bõõn a kōr jaa jaa.

XIX "Maa 'yer ni nyā ıka si ta v̄ẽ ka a ı tuo kō a nıyõr banyāna na here waara a Nāanmın s̄ẽ ε.

XX Tıche yi ı a si seb kō ba ıka yaa, ba taa dire ti bon ε, na ba taa s̄ene ε, dõõ na var kpi ba taa õõõ ε, na ba taa õõõ j̄ai ε.

XXI Bojūu, le le a Mosesı bin a nee ka a Juu nibe ma m̄õõõ a 'yer nyāna a t̄en a jaa ka ba mi ma kar naa a ba lõõfõ j̄iir a P̄ēnfõ Bıbir Daar jaa."

XXII Ka a nütõnsi ni a nuberẽ lõõn a pupuorbiir ba jaa p̄aa kaa ir nibe a ba pō, ka ban 'matāan a Põõl ni a Banabası t̄õ ka ba chen a Antiok. Judas ban bõõõ Basabası ni Silası le ba ir, a nibe ayi banyāna mi dõõ ı nuberẽ p̄õõ a yeer.

XXIII Bala le ba t̄õn a ḡan nyāna, "A sın nütõnsi ni a nuberẽ na ı a yi yeer puor naa a yın na ba ı a Juu nibe ε, na ı a si yeer be a Antiok ni a Sıriya ni a Silısiya paal pō.

XXIV Si wõn a bamune na yi a si s̄ẽ sın ba kō ba s̄õr ε, ti vuro yi dõõnõ ni yi 'yere.

XXV Ala le so ka si jaa sõõ ir nibe bamune t̄õ ka ban wa a yi s̄ẽ, 'matāan a si barmune Põõl ni a Banabası,

XXVI a nibe banyāna le sõõ kūu a si Soro Yesu Kırısıto yuor jūu.

XXVII A le jūu le si t̄õn a Judas ni a Silası ka ban ti man a ba nee a le sın seb.

XXVIII A vıele na kō a Nāanmın Ste ni a sın mi s̄ẽ, ka si k̄õ le tuo yi tuor dõõõ a anyāna ju ε.

XXIX Yi taa dire ti bon ε, yi taa õõõ j̄ai ε, na yi taa õõõ dõõ na var kpi nõn ε, bı s̄ene ε. Yi m̄õõ na yi nıyõõ yi m̄ae a yelı anyāna pō. Yi j̄ẽ vıla."

XXX Ban wa bar a Pööl, nı a Banabası, nı a Judas nı a Silası sör, ka ba suu chen be a Antiok, be le ba tı lǝo taa a bala na puoro ba jaa na ba de a gān kō ba.

XXXI A nıbe na wa kar a gān a 'yǝo ban ākpāen ka ba pōo pēl.

XXXII Judas nı a Silası mı na ı a Nāanmın 'ye'yerbe 'yer 'yer yoo 'yǝon a yer ākpāen.

XXXIII Ban wa jē a be kor bālāa, ka a yeer le bar ba sör nı nyā'maar ka ba lıeb chen a bala na tǝ ba sē. ³

XXXV Tıche ka a Pööl nı a Banabası jē be a Antiok, be le a bala nı a ba taaba bamıne wıle tı mǝolo a sı Soro 'yer.

XXXVI A mın le wa kor bālāa ka a Pööl 'yer kō a Banabası, "Vē ka sı le chen tı piir a yeer kaa a tēn ala pō sın mǝol a sı Soro 'yer na sı kaa nımıne le ba ire."

XXXVII Ka a Banabası bōoro ıka wō de a Joon Maakı ka ba 'mataa chen.

XXXVIII Tıche ka a Pööl ba tıer ıka a ba tara sör ε, bojūu wō dǝo bar ba be a Pamfiliya ba le pōo ba chen a tǝmǝ jıe ε.

XXXIX Be le ba tǝn tǝn taa na ba nıma dēdēme, ka a Banabası de a Joon Maakı na wō kpēn a gboro chiin be a Sipurusı.

XL Tıche ka a Pööl mı ir a Silası ka a yeer de ba 'yǝo a sı Soro nūu pō, ka won sǝo ba.

XLI Wō tun a Siriya nı a Sılısiya 'yǝonǝ a bala na puoro ākpāen.

XVI

I Pööl tı chen a Debi na wō tı po chen a Lıstıra, be le wō tı nye a pupuoro āsǝo ban bǝolo Timoti ka a wō ma ı Juu nıre na wō puoro, tıche ka a wō sǝa ba ı a Juu nıre ε.

II Ka a yeer na be a Lıstıra nı a İkoniyum por a Timoti yovıla.

III A Pööl bōoro ıka wō tara wō 'mataa chiine na wō nımaa wō a yōor, bojūu a Juu nıbe na kpıere a be bǝon naa a Timoti sǝa na ba ı a Juu nıre ε.

IV A le ban lǝoro a tēn, le mı le ba mana koro ba le a nıtǝnsı nı a nıdierbe na be a Jerusalem na 'yer bın ka nıbe ba turo.

V Ba 'yǝon a pupuorbiir ākpāen ka a nıbe mı waara pōoro bıbir jaa.

VI Pööl nı a wō taaba tun a Fırgıya nı a Galatiya paal pō, ka a Nāanmın Sıe nımaa ba sör a ba taa mǝolo a 'yer a be a Asıya ε.

VII Ban wa gbör a Mısiya wer pō, ba ta mōoro naa ıka ba chen a Bitiniya tıche a Nāanmın Sıe ba kō ba sör ε.

VIII A ba vıe a Mısiya bar tı suu chen be a Toroyas.

IX A tǝsǝo le a Pööl nye jǝna pō, daba na yı Masedonıya ara sǝoro wō 'yere, "Gǝo wa ka a Masedonıya wa sǝo sı."

X Pööl na nye a nyefo nyāna, sı ir chōor a le ne na sı chen a Masedonıya, na sı bǝon ıka Nāanmın le bǝol sı a sı tı mǝol a wō 'yer nǝo kō ba.

XI A Toroyas sın yı tǝo kpē a gboro a dēdēe a le ne chen a Samotrırası, ka a wer na wa chaar, sı tǝn a Neapolis.

XII Be le sı yın gbēe chiin a Filipai, Worom dēme le dǝo kpıere a be na wō mı ı a Masedonıya jıkpēe, be le sı jǝne maal ber anımıne jaa.

3 **XV:XXXIII 15:33** A gāma amıne pō, baa 'yǝo pǝfo lıjer nı pie nı anaar ε ıka, 34 Tıche ka a nǝmǝ a Silası ka wō jǝne a be.

XIII A Pënfö Bbir Daar, si yin a tēe pō suu a pōn pō, be le si tier ūka sin nyen jie ban ma sōrō Nāanmīn. Si jāne naa be na si piel 'yere 'yer kōrō pōbō na lōō a be.

XIV A pōbō banyāna na chele āsōo yuor din Lidiya na yara fōjūr, na wo yi a Tayatira tēe pō, wo mī puoro naa Nāanmīn. A si Soro yuon a wō tier ka wō sōō de a lē a Pōol na 'yer.

XV 'Lō nī a wō yir dēme ba jaa na wa so a Nāanmīn kōō, wō bōol si naa a si wa a wō yir a wō wa 'yer, "Ala ī yī sōō naa ūka n sōōn de a si Soro, sīre jaa yī wa jē a n yir." Lē le wō mōlo si.

XVI Daar kōō sin lē chiine a jie 'lōnō a Nāanmīn sōorfō jie, si tuor gbāgbapōobile na tara a sīdeer na wō ma 'yere yeke na ī daar kōō. A lē won 'yere na wō nyere libiyōō kōrō a bala na so wō.

XVII Ka a pōobile nyāna turo a Pōol na wō turo si tāna 'yere, "A nibe banyāna ī naa a Nāanmīn nyā na be saaju tōtōnō na ba wile yī a faafō sōr."

XVIII Lē le a pōobile mar bbir jaa ka a Pōol wa vōor faa ti lēb 'yer kō a siē 'lō na be a pōobile pō ūka, "Yesu Kīristo yuor pō, n 'yer kō fō ūka fō wa yī a pōobile pō." Ajienaa ka a siē yī tiche wō bar.

XIX A pōobile sorbo na wa bōōn ūka baa lē nyere tōnō a pōobile sē ε, ba nyōōn a Pōol nī a Silasī tōō chiin be a daa pō a nibeere niem.

XX Ba chiin ban ti kō a 'yer tōōrōō ti 'yer, "A nibe banyāna ī naa a Juu nibe na ba wa kpe dōōnō si a tēe.

XXI Ba tara na yelī kōō an ba tara sōr kō a sin Worom nibe a sin sōō bu maal ε."

XXII Ka a nyōō bala ir pōō na baa bara a Pōol nī a Silasī ε, ka a 'yer tōōrōō vē ka ba yaar a Pōol nī a Silasī fuusī bar ti 'yōō a ba fōb ba.

XXIII A lē ban wa fōb ba sēe, ba nyōōr ban 'yōō a pōōfō die pō, ti 'yer kō a 'lō na guro a pōōfō die, a wō bōō kaara ba.

XXIV Won wō a nūtō, wō tīe ban 'yōō a die 'lō na be a sālsōō ti lū a ba gbēe mar daa.

XXV A tāsōō bāin lē a Pōol nī a Silasī sōrōō Nāanmīn, na ba yiele nī a Nāanmīn yiel, ka a ba taaba ban lōō pōōn ba chele.

XXVI Ajienaa ka a tēe dam kpēō jaa, ka a pōōfō yir par kparaa mī dam. Ka a pōōfō der dōdōī yuo yuor a jaa, ka nīre jaa bōjōrma ban lūn wō for for.

XXVII Ka a 'lō na guro a pōōfō die jēō ir na wō nye a lē a pōōfō der dōdōī na yuor, ka wō vōō sōō ūka wō kōn wō māe, bojūu wō man tāa a pōōfō dēme yin jo.

XXVIII Tiche ka a Pōol tān, "Ta ge fō māe ε, si jaa ben ka."

XXIX A wō bōol a ba waan fātīn wa kō wō a wō pōō kpēn be a die pō, na wō ti lō gbur dūmo mīre a Pōol nī a Silasī niem.

XXX Tī pāa ir tara ba yin ti sōōr, "Nibeere, ūmune lē īn īre wa nye faafō?"

XXXI A ba 'yer kō wō, "Sōō de a si Soro Yesu, fōō nī a fō yir dēme na nyen faafō."

XXXII Be lē ba pāa 'yer a si Soro 'yer kō wō nī a bala jaa na be a wō yir.

XXXIII A sōō 'lōnō lē a pōōfō die guguro de ba yin a tāsōō 'lōnō na wō ti pēe a ba natte tiche a ba mī tōō so a 'lō nī a wō yir dēme ba jaa a Nāanmīn kōō.

XXXIV Ka a pɔɔfo die guguro tara ba kpɛn a wo yir ti maal bõdiir ko ba, ka nõo kpe a wo yir dɛme, bojũu 'lo ni a wo yir dɛme ba jaa soon de a Nãanmũn.

XXXV Wer na wa chaar a 'yer tɔɔrbo ir a ba tɔtɔnbo tɔ na ba 'yer ko ba, "Yi chen ti 'yer ko a 'lo na guro a pɔɔfo die ũka, a wo yuo a dɔɔr bala bar."

XXXVI Ka a pɔɔfo die guguro 'yer ko a Pɔɔl, "A 'yer tɔɔrbo tɔn ũka n yuo a fũs ni a Silas bar. A le pɔpãanyã yin tɔɔ chiine, yi chiine ni nyã'maar."

XXXVII Tiche ka a Pɔɔl 'yer ko a bala ban tɔ, "Chãa po jaa le ba vɛ a ba fob si, baa tɔɔr a si 'yer ε, si gba i naa a Worom dɛme ti ba 'yɔɔ si a pɔɔfo die pɔ. Pɔpãanyã a ba le bɔɔrɔ ũka ba soɔl yuo si bar? Bala mãe ba wa yuo si bar."

XXXVIII A tɔtɔnbo na ti man a le ko a 'yer tɔɔrbo, ban wa wɔ ũka a Pɔɔl ni a Silas i naa Worom dɛme, dãbãe kpe ba naa.

XXXIX Ka a bala mãe pãa chen ti 'maal ba yin a pɔɔfo die pɔ, ti soɔr ba ũka ba yi a tɛe 'lo pɔ.

XL Pɔɔl ni a Silas na wa yi a pɔɔfo die pɔ, ba chen a Lidiya yir, be le ba ti tuor a yeer ka ba 'yɔɔ ba ãkpãen ti pãa yi a be chen.

XVII

I Ba tun a Amfipolis ni Apoloniya na ba wa a Tesalonika, be le a Juu nibe lõɔfo yir be.

II Le a Pɔɔl na ma ire le wo chen be a lõɔfo yir, Pɛnfosɩ gbɛɛ ata jaa le wo kpe a be ka 'lo ni a bala viere a Nãanmũn gãma.

III Wɔ mana na wile a le an sɛɛ a Nɩ-iraa na di dɔɔye ti na wo ir a kũu pɔ i vor, "A Yesu nyãna in ben 'yere a wo 'yer, le i a Nɩ-iraa."

IV Ka a Juu nibe bamune soɔ a le na ba pɔɔ a Pɔɔl ni a Silas, 'matãan a bala na ba i a Juu nibe na dɔɔ puoro a Nãanmũn lõɔn pɔɔ 'yɔɔnsɩ.

V Tiche ka a nyuur kpe a Juu nibe, ka ba bo a ba taaba nɩbomo be a daa pɔ lõɔ taa, na ba piel gɔmɔ be a tɛe pɔ. Ba ti sɛen a Jason yir bɔɔrɔ a Pɔɔl ni a Silas ũka ba yin chiin ba a nyɔɔ bala niem.

VI Tiche ban ba wa ti nye ba ε, ba nyɔɔn a Jason ni a yeer bamune chiin a tɛe nɩbere niem ti tãna 'yere. "A dɔɔr banyãna le dɔɔnɔ a wer wo jaa, ba wa tãn ka pɔpãanyã

VII ka a Jason tuor de ba 'yɔɔ a wo yir. Ba sɔɔnɔ naa a Nãa Siisa chire na ba 'yere ũka nãa ãsɔɔ ben be ban bɔɔlo Yesu."

VIII A le a tɛe nɩbere ni a nyɔɔ bala na wɔ a 'yer nyãna, a dam ba naa.

IX A ba pãa 'yɔɔ a Jason ni a yeer bala a ba yab libie ti ba bar ba sor.

X A le a wer na wa tɔɔ sob, ka a yeer bar a Pɔɔl ni Silas sɔr ka ba chen be a Beriya. Ban ti ta, ba chen be a Juu nibe lõɔfo yir.

XI A Juu nibe bala na be a Beriya in chɛchɛlbe gar a bala na be a Tesalonika, bojũu ba den a 'yer ni chulfɔ na ba viere a Nãanmũn gãma kaara bɩbir jaa ũka ba kaa le a Pɔɔl na 'yere in yelmãe bɩ.

XII A Juu nibe yɔɔ jie soɔn de a 'yer lõɔn a bala na ba i Juu nibe dɔɔr yɔɔ jie, ni a pɔɔ 'yɔɔnsɩ bamune yɔɔ jie.

XIII A Juu nibe na be a Tesalonika na wa bɔɔn ũka a Pɔɔl ben a Beriya moɔlo a Nãanmũn 'yer, ba chen a be ti chãgbala a nibe dɔɔnɔ ni ba.

XIV Ka a yeer ni tɔɔ 'yɔɔ a Pɔɔl a man sɔr a wo chen, tiche ka a Silas ni a Timoti 'lo jɛ be a Beriya.

XV A nibe bala na biel a Pööl ba ti tãn won a Atensı, bala le wo lieb tõ ıka a Silası ni a Timoti a ba wa fõo a wõ sã.

XVI A le won chene chele ba be a Atensı, suur wa ti kpe wõ naa a le won nye a tõe na seen a tibe.

XVII Le le 'lo ni a Juu nibe ni a Greek bala na puoro a Nãanmın ma mana taa be a ba lõõfo yir, ni a bala won ma põo a daa põ bıbir jaa ni nıre jaa won tuor.

XVIII Ka a bõbõõnbõ bamune na yi a Epikuriya ni a Sıtoyik gbul põ piel chıre ni a Pööl. Ka a bamune sorõ, "Bo le a dabõlobolo nyãna ara 'yer?" Ka a bamune mi 'yer, "Nımın sãansı kõõ 'yer le wo 'yer." Ba 'yer e naa nitõ bojũu, Pööl muõlo naa a Yesu 'yer nõõ ni a kũu põ irfo 'yer. 4

XX Be le ba pãa bõol wo chiin be a lõõfo jie a Areyopagustı na ba 'yer, "Fõn tõõ wiil sı a fo wiil paalaa nyãna fõn wile a sı bõõ bu?"

XX 'Yer sãan le a nyã fõn waan a sı wõnõ na sı bõõro ıka sı bõõ a par."

XXI Atensı dẽme ba jaa lõõn a sãanba na kpiere a be, baa tara tõmõ le põo a 'yer paalaa ban ma 'yer e na ba chele ni yelpaalaa na ire.

XXII Le le a Pööl pãa ir a nibe na lõõ a Areyopagustı na wo 'yer, "Atensı döõr, n nyen bõõn yın nõ nımune puorfõ.

XXIII Bojũu ın yõõro kaara a yi tibe jiir, n ti nyen a bõõr lofo jie ãsõõ yın seb 'yõõ, NMIN 'LO SIN BA BÕÕ E. A Nãanmın 'lo gba yın mãe na puoro ti ba bõõ wo e, 'lo le n waan ıka n wa muol ko yi.

XXIV "A Nãanmın 'lo na maal a wer ni a bomo a jaa na be a põ, 'lo le ı a saaju ni a tõe jaa Soro, na waa gãna a yie ala a nibe na men a ba nuur kũ wo e.

XXV Waa diel nıre nõu tõmõ ala ı wo bõõro na bon kõõ e, bojũu 'lo mãe le kũ nıre nyevõr, ka wo vorõ ni bon jaa.

XXVI Dabõ'yen põ le wo tu na wo maal a nibõrstı, ka ba kpiere a wer wo jaa. A wo man a sõõstı kũ ba, ni a jiir ala ban na kpiere.

XXVII Nãanmın maal naa nitõ ka nıre na tõõ yõõ wo, amune sã ban nye wo naa, bojũu waa jãan a sı ãsõõ jaa e.

XXVIII 'Bojũu, a wo 'yõõ le sı chene na sı be ka a tõe põ,' na sı yõõro nitãa le a yın mãe nibe bamune na döõ 'yer, 'A wo bibiir le sı ı.'

XXIX "Sın ı a Nãanmın bibiir jũu, yi taa ı a sı tier ıka a Nãanmın nyã kaara naa fıka bon nıre na de wo yẽ bu bõõfo men, selma, bu libipıla, bu kũstır kaar e.

XXX A kõr jaa 'lo, Nãanmın lieb puor 'yõõ a sı ba bõõfo, tiche põpãanyã 'lo, wo kpãkpãana na nıre jaa jie jaa ıka, ba lieb ba tier.

XXXI Bojũu wo ir bıbir bin won na de a daba 'lo won ir, na wo toõr a wer 'yer ni yeltõrstı põ. Wõ vẽn ka a chaar kũ nıre jaa won sãı wo a kũu põ."

XXXII Ban wa wõ a kũu põ irfo 'yer, bamune lan wuol, tiche ka bamune mi 'yer, "Sın bõõro naa ıka sı le wõ a 'yer nyã nıdaar."

XXXIII A le, Pööl bar ba naa a lõõfo jie.

XXXIV Tiche ka a nibe bãlãa turo a Pööl na ba sõõ de a 'yer, a ba ãsõõ le Diyõnstı na ı a Areyopagustı lõõfo nıre, ka a põõ ãsõõ mi na põõ yuor di Damarıstı ni bamune mi na põõ.

4 XVII:XXVIII 17-18 A Epikuriya dẽme sõõ naa ıka popel wo ı yele ban bõõro na gã a ba niem ka baal ni dãbãe taa nyõõro ba e. Ka a Sıtoyık dẽme mi sõõ ıka nibe ba kaara ba ni a le ban bõõro na ba sõõ a le ban be ka nõõ bu baal taa nyõõro ba e.

XVIII

^I A anyã puor, Pööl yin a Atensı na wõ chen be a Korıntı.

^{II} Be le wõ tuor a Juu nıre na di Akuila na wõ ı Pontus bal nıre, 'lo nı a wõ pöc Pırisıla na yi a Itali wa a ba kor ε, bojüu a Nãa Kılaudiyus 'yer naa ıka a Juu nıre jaa wõ yi a Worom. Ka a Pööl chen ıka wõ piir ba kaa.

^{III} Wõ tı jën a be a ba 'mataa tönõ bojüu ba jaa böön a gãma tømõ.

^{IV} A Pënfo Bıbir Daar jaa Pööl ma chen a ba lõöfo yir ma tı 'yere a 'yer bõcõ ıka wõ hieb a Juu nıbe nı a bala na ba ı a Juu nıbe tıer.

^V Le a Silası nı a Timoti na wõ yi a Masedonıya wa a Korıntı, Pööl den a wõ sõc wõ jaa na wõ moolo mana korõ a Juu nıbe ıka a Yesu le a Nı-ıraa.

^{VI} Tıche ka Juu nıbe 'yere a Pööl kpõkpoor 'yer, a wõ pãpã a fõbaa 'yõc ba tı 'yer kõ ba, "A yı jãı a hieb döcl a yı ju, a ba le ı maa 'yer ε, an yı dına chiine, n chiine naa a bala na ba ı a Juu nıbe jie."

^{VII} Pööl yin be a lõöfo yir na wõ gõcõ a daba äsõc na di Titıyusı Jusıtusı na ba ı a Juu nıre ε na puoro ka a wõ yir gbõr a lõöfo yir.

^{VIII} Ka a Kırısıpustı na ı a lõöfo yir nıdiere nı a wõ yir dẽme ba jaa sõc de a sı Soro 'yer nı a Korıntı dẽme yõc na wõ a le won 'yer, a ba sõc a wõ so ba jaa a Nãanmın kõcõ.

^{IX} A tãscõ äsõc, a sı Soro 'yer 'yer kõ a Pööl jãna põ ıka, "Taa joro dãbãε ε, mõc nıbir moolo a 'yer ta põc nεε ε.

^X Bojüu, ın põc fõ naa, nıre jaa kõ nyõc fõ bıu maal fõ dεer ε, bojüu n chene na tara nyõc a tẽe nyã põ."

^{XI} Be le a Pööl jẽ a be a Korıntı yuon gbul nı böñmaa na wõ wile ba a Nãanmın 'yer.

^{XII} A sõc 'lõnõ le a Galio ı a Akaya nıkpẽε, ka a Juu nıbe guor taa na ba nyõc a Pööl chiin be a 'yer tõcõfõ jie.

^{XIII} Be le ba tı 'yer, "A daba nyãna le bõcõ ıka wõ hieb a nıbe tıer ka ba puoro Nãanmın na ba tu a le a sı nebinsı na 'yer ε."

^{XIV} Ka a Pööl haa nεε ıka wõ 'yer 'yer, tıche ka a Galio 'yer kõ a Juu nıbe, "A yın, ala ta ı yeldεer bıu yelbier kõcõ 'yõc le, ın taa 'maan ägãn chele.

^{XV} Tıche an ben wa lõcõ taa nı a yı 'yer bie nı yoe 'matãan a yı nebinãa yın mãε yı maal, maa kõ tõcõ a 'yer nyãna tõcõ ε."

^{XVI} Le le wõ vẽ a ba dii ba bar be a 'yer tõcõfõ jie.

^{XVII} A ba hieb nyõc a Sosetenesı na ı a lõöfo jie nıkpẽε na ba ñme be a 'yer tõcõfõ yir dõdõr nεε, tıche a Galio baka ba be be ε.

^{XVIII} Pööl jën be a Korıntı tẽe kor bãlãa, tı pãa bar a yεer na wõ kpe a gboro chiine a Siriya ka a Pırisıla nı a Akuila põc wõ. Sere tıche ka wõ chen, wõ vën ka ba põ wõ a ju be a Senkereya, bojüu wõ döcõ põl 'yõc a wõ mãε.

^{XIX} Ba tãn be a Efesus tẽe põ, ka a Pööl bar a Pırisıla nı a Akuila tı na wõ mãε chen be a lõöfo jie ka a 'lo naa Juu nıbe tı mana taa.

^{XX} A ba sõc wõ ka wõ jãne a be bãlãa tı waa sõc ε.

^{XXI} Tıche won wa chiine wõ tır nεε kõ ba, "Ala ı Nãanmın wa sõc naa, ın hieb wa." Be le wõ kpe a gboro yi a be a Efesus tẽe põ.

^{XXII} Won tı ta a Sisariya wõ don be a Jerusalem na wõ tı puor a bala na puoro, tı pãa suu chen a Antiok.

^{XXIII} Pööl na tı jẽ a be a Antiok kor bãlãa, wõ pãa yin yõcõ a Galatiya paal 'lo wõ jaa nı a Fırgıya na wõ 'yõcõnõ a poturbo äkpãen.

XXIV Ka a Juu nɛre āsɔɔ yuor na di Apolosɩ yin be a Aleksandiriya na wo wa a Efesus tēe pɔ. Wɔ ɩ naa nɛre na jān na wɔ bɔɔ a Nāaŋmɩn gāma tɩ bɔɔ 'yer sɔ.

XXV Apolosɩ nyā dɔɔ jān a sɩ Soro sɔr defo, na wɔ 'yere nɩ nɩbijɛ na wo wile nɩ Yesu yeke ka a tor, tɩche ka a ɩ Joɔn Nāaŋmɩn kɔɔ sofo tēe lɛ wo bɔɔ.

XXVI Wɔ piel na wɔ 'yere nɩ nyāa be a Juu nɩbe lɔfofɔ yir. A Pɩɩsɩla nɩ a Akuila na wa wɔ a wɔ 'yer, ba bɔɔl won be a ba yir na ba pāa wiil wɔ a Nāaŋmɩn sɔr jaa dē dē.

XXVII Apolosɩ wa bɔɔrɔ naa Akaya chenfo, ka a yeer 'yɔɔ wo ākpɛɔ tɩ sɛb gān kɔ a bala na puoro a be a ba de wɔ. Won tɩ ta a be a ɩn sɔfofɔ kpɛɛ kɔ a bala a Nāaŋmɩn wāefo na vɛ ka ba sɔɔ de a Yesu.

XXVIII Wɔ 'yer kpɛɔ jaa lɔb a Juu nɩbe chāa pɔ, na wɔ chɩre ba yuoro nɩ a Nāaŋmɩn gāma wile ba ɩka a Yesu lɛ ɩ a Nɩ-iraa.

XIX

I Lɛ a Apolosɩ na chene be a Korɩntɩ, Pɔɔl den a mɔgɔɔ sɔr na wɔ tɩ ta a Efesus tēe pɔ. Be lɛ wo nye a poturbo bamɩne,

II na wɔ sɔɔr ba, “A sɔɔ 'lɔ yɩn sɔɔ de a Yesu, yɩ nyen a Nāaŋmɩn Sɩe bu?” Ka ba 'yer, “Kai, saa gba wɔ ɩka Nāaŋmɩn Sɩe ben be ε.”

III Ka a Pɔɔl sɔɔr ba, “Tɩ kɔɔbuor lɛ yɩ so?” Ka ba 'yer, “Joɔn kɔɔ lɛ sɩ so.”

IV A Pɔɔl 'yer kɔ ba, “A bala na lɛb a ba tɩer lɛ a Joɔn so ba Nāaŋmɩn kɔɔ, tɩ na wɔ 'yer kɔ a nɩbe ɩka ba sɔɔ de a 'lɔ na waara a wɔ puor, 'lɔ lɛ ɩ a Yesu.”

V A nɩbe na wa wɔ a anyāna ba sɔɔ naa ka wɔ so ba a Nāaŋmɩn kɔɔ, nɩ a sɩ Soro Yesu yuor.

VI Ka a Pɔɔl dɔɔl ba a wɔ nuur ka Nāaŋmɩn Sɩe wa kpe ba a ba 'yere kɔkɔyɔr, na ba ma piel 'yere lɛ Nāaŋmɩn na wiil ba.

VII Ban ɩn dɔɔr pie nɩ ayɩ.

VIII Nɩmɛrɩ ata lɛ wo be a be na wɔ ma kpɩere a ba lɔfofɔ jie na wɔ ma kpɩrkpɩre ba wile ba a Nāaŋmɩn nāalɔɔ 'yer.

IX Tɩche a bamɩne kpɛme naa a ba nyāa na ba tɔr baa sɔɔ ε, tɩ na ba kpere a Sɔr. Ka a Pɔɔl bar ba, tɩ na wɔ ma tara a bala na sɔɔ de, ma kpɛn be a Tiranustɩ jānfɔ diyal 'lɔ pɔ, a ba ma tɩ mana taa.

X Lɛ lɛ wo tara tɩ tān yuom ayɩ, ka a Juu nɩbe nɩ a bala na ba ɩ a Juu nɩbe, bala jaa na be a Asiya paal pɔ wɔn a sɩ Soro 'yer.

XI Nāaŋmɩn den a Pɔɔl tɔn ne'maa tɔyɔɔ.

XII A Pɔɔl fɔbile won ma fiele nɩ nyɛ nɩ a wɔ pɛpele ala wa sɩr baalaa, a baalsɩ ba jaa ma sa naa, ka a sɩdebe ma yire a nɩbe pɔ.

XIII Ka a Juu nɩbe bamɩne mɩ yɩ yɔɔrɔ na dii a sɩdebe ka a yɩ na ba fere de a sɩ Soro Yesu yuor 'yere kɔrɔ a bala na tara a sɩdebe, “A Yesu 'lɔ a Pɔɔl na mɔɔlɔ, a wɔ yuor pɔ lɛ sɩ 'yere kɔrɔ yɩ, yɩ wa yɩ.”

XIV A Juu nɩbe bɔɔrlo nɩkpɛɛ na di Sekeva dabil ayopɔi lɛ dɔɔ maala a lɛ nɛ.

XV Daar kɔɔ a sɩdeer sɔɔr ba naa, “N bɔɔn Yesu naa bɔɔ Pɔɔl, tɩche a yɩn mɩ ba boo yɩ ɩ?”

XVI Ka a daba 'lɔ na tara a sɩ deer pāa ɔɔ nyɔɔr ba jaa, na wɔ nɩme ba jaa pɩɩɩɩ tɔɔr a ba bonsɩ chɩer ka ba jo yɩ a die pɔ nɩ sal'mɔi.

XVII A Juu nɩbe nɩ a bala na ba ɩ a Juu nɩbe, na kpɩere a be Efesus tēe pɔ, ba jaa bɔɔn naa a yeke nyāna, ka dābāe kpe ba a baa lɛ tara a sɩ Soro Yesu yuor dāene nɩ ε.

XVIII Ka a nyɔɔ bala na sɔɔ de, yi chãa pɔ, na ba 'yere a ba maal debe.

XIX A juboorbo bala mi na sɔɔ, waan naa a ba juboorgãma wa chom a nibe ba jaa niem, ban wa sor a gãma ala ban chom libie ka a i libipula turo ayi dɔɔl ljaayi ni pie (50,000).

XX A sor nyãna le a si Soro 'yer yaar de jie wo jaa ni kpẽɔ.

XXI A anyãna a jaa na wa i, Pɔɔl nmen nyãna ika won chen a Jerusalem na won tu a Masedoniya ni Akaya, "Maa wa ta a be baar, un chen a Worom mi."

XXII Wo tɔ naa a nibe ayi a bala na sɔnɔ wo Timoti ni Erastus ka ba chen a Masedoniya, tiche ka a 'lo jãne be a Asiya paal pɔ kor bãlãa.

XXIII A sɔɔ nyãna le a damfo ir a Sor tofo 'yɔɔ.

XXIV Sãa kuro kɔɔ yuor na di Demetirus, wo ma den a kpãna na wo kur a Atemisi puorfo yirbil ka a bala na i a tɔtɔnbo nyere libie.

XXV A Demetirus buɔl a wo tɔtɔnbo ba jaa lɔɔ taa ni a bala jaa mi na bɔɔ a maalfɔ na wo 'yer kɔ ba, "Yee, yi bɔɔn naa tɔnɔ sin nyere a tɔmɔ nyã pɔ.

XXVI Yun mãe nye naa na yi wɔ a le a Pɔɔl nyãna na 'yere na wo here a nyɔɔ tɛrsi a ka Efesus tɛe pɔ, ni a Asiya wer wo jaa. Wo 'yer naa ika a nɔmume ala ban maal nuur ba i nɔmume e.

XXVII A ba i a si yara na lo tɛe le e, tiche ba kɔ le 'yɔɔnɔ a Atemisi puorfo yir kpɛe go e. Ka a Asiya ni a wer wo jaa kɔ le puoro a nɔmun pɔɔ nyã go e."

XXVIII Ban wɔ le a Demetirus na 'yer, ka a suur nyɔɔ ba a ba tãna 'yere, "A sin Efesus nɔmun Atemisi berma naa."

XXIX Ajienaa le a tɛe wo jaa pɔɔn gɔmɔ, ka a nibe nyɔɔ a Gayus ni Aristakus, Pɔɔl tɔtɔtaaba le a ba 'mataa yi a Masedoniya na ba nɔmɔr ba a le chiin a jie 'lo a tɛe nibe na ma lɔɔ dãene.

XXX Ka a Pɔɔl mi ta buoro ika wo daa yi a be a nyɔɔ bala pɔ, tiche ka a poturbo ba sɔɔ e.

XXXI A nibeɛe bamune gba na yi a paal 'lo pɔ na i a Pɔɔl barmune, tɔn nibe ka ba sɔɔr wo ika wo taa ure wa yire be a dãen jie e.

XXXII Burbur kpɛn a nyɔɔ bala na duo a be, ka bamune 'yere turo ni ka sen, ka bamune mi 'yere turo ni jã yuo, ka bamune mi gba ba bɔɔ bo 'yɔɔ ban be be e.

XXXIII Ka a Juu nibe daa Aleksanda 'yɔɔ be a niem, ka a nyɔɔ bala tãna mana wo le won na 'yer. Wo wilwil ban nuur ika, ba bar gɔn ti wo 'yer a ba kaa.

XXXIV Tiche ban wa bɔɔn ika Juu nire le wo i, ba jaa nmen chel bɔ'yen lɛɛe ti na ba 'yere, "A sin Efesus nɔmun Atemisi berma naa."

XXXV A tɛe gãn seere vɛn ka a nyɔɔ bala nmaa vuor ti wo 'yer kɔ ba, "Efesus dɛme woi, a wer wo jaa bɔɔn naa ika a Efesus tɛe le kaara a Atemisi kpɛe nyã puorfo yir a wo kusir 'lo na yi a saaju lo.

XXXVI A nitɔnɔ juu, nire kɔ tɔɔ chur e, yi i jaa gbul na yi ta pɔɔro yelɛi e.

XXXVII A nibe banyãna yun waan a kana ba ju bon jaa a puorfo yir e, bu 'yer 'yerdeer jaa 'yɔɔ a si nɔmun pɔɔ nyã e.

XXXVIII Ala i a Demetirus ni a wo tɔtɔnbo wa tara nire ni 'yer, a 'yer toorfo bubie ben be ni a nibeɛe ban tɔɔ chen a be ti buɔl taa.

XXXIX Ala i yeke kɔɔ mi ben be a yi buoro ika yi 'yer, ban tɔɔ maal a be a nyɔɔ ba jaa niem.

XL A le an sɪ ben 'yer pɔ, a damfɔ nyã na dam a dɪna jũu. A 'yer nyãna jũu, saa be jaa na tɔɔ wiil a par ε, bojũu a ba tara par ε."

XLI A anyãna wɔn 'yer baar tɪ na wɔ wel a nɪyɔɔ bala bar.

XX

I Le a gɔmɔ na wa baar, Pɔɔl tɔn bɔɔl a poturbo ka ba wa, a wɔ 'yɔɔ ba akpãen tɪ bar ba tɪ chen a Masedoniya.

II Be le wɔ tu a tɛn ala pɔ na wɔ 'yer 'yer yɔɔ 'yɔɔn a bala na puoro akpãen na wɔ tɪ tãn a Greek wer pɔ,

III wɔ jɛn a be nɛmersɪ ata. Bojũu a Juu nɪbe dɔɔ guoro taa a wɔ yele, ala le so waa le kpɛ a gboro chen a Siriya ε, tɪ na wɔ lɛb tu a Masedoniya sɔr nɪ gbɛɛ.

IV Ka a bala na pɔɔ wɔ a ba 'mataa chen le, Sopater a wɔ sãa le Pirihusɪ na yi Beriya, Aristakus nɪ Sekundusɪ mɪ na yi Tesalonika, Gayus na yi Debi nɪ Timoti nɪ Tichukusɪ nɪ a Torofimusɪ na yi a Asɪya paal pɔ.

V A nɪbe banyãna le de nie tɪ chele sɪ be a Toroyas.

VI Tiche a Paanɔkɔo Lɔɔfɔ di na wa baar, sɪ kpɛn a gboro yi be a Filipai tɛe pɔ na sɪ maal ber anũu tɪ na sɪ pɔɔ ba a be Toroyas jãne a be ber ayopɔi.

VII A Pɛnfɔ divɛ bio daar jãanɔɔr, sɪ jaa lɔɔn taa na sɪn 'mataa di. Pɔɔl 'yere naa a Nãanmɪn 'yer korɔ a nɪbe bojũu wer wa chaar, wɔn chen naa. Wɔ 'yer kor jaa ka wer tɪ pɔ.

VIII A be a bɔɔpɛ pɔ sɪn lɔɔ ba chɔm fãtɪnsɪ yɔɔ bin.

IX Pɔɔlɛ kɔɔ yuor na di Yutikus jãne naa a tokoro nɛɛ ka a gɔɔ kpɛ wɔ. Le a Pɔɔl na 'yer kor a wɔ gur jaa chãu na wɔ yi a be a saaju faa lo a be tɛe, bojũu ba men a bɔɔpɛ dɔɔl taa ata ka ba suu 'mɔɔ ka ɪ wɔ kpi naa.

X A Pɔɔl suun tɪ lo bib a kũu tɪ kɔr wɔ tɪ 'yer kɔ a nɪbe, "Yɪ ta kɔnɔ ε, wɔ chene na wɔɔ."

XI Wɔ pãa don be a bɔɔpɛ pɔ, ka wɔ tɪ nɛma a paanɔɔ ka ba 'mataa di tɪ wɔ le 'yer lɛɛ ka wer tɪ chaar ka wɔ yi a be chen.

XII Tiche ka pɔɔlɛ ir kpɛme ka ba agãn 'maa a ba tara wɔ kul a yir.

XIII Sɪn den nie kpɛ a gboro na sɪ chiine a Asosɪ, be le sɪn tɪ 'mɔɔ a Pɔɔl, le le wɔ dɔɔ man sɪ tɪ chiine nɪ gbɛɛ a be.

XIV Le wɔn tɪ tuor sɪ a be Asosɪ, sɪ 'mɔɔ wɔn 'yɔɔ a gboro pɔ na sɪ chiine be a Mitilene.

XV Wer na wa chaar, sɪ yin a be tɪ ta Kiyosɪ ka a wer le bɔɔ chaar sɪ go kaa ɪ sɪ vien Samosɪ bar. A ber ata daar le sɪ pãa ta a Miletusɪ.

XVI Pɔɔl bɔɔrɔ naa ɪka wɔ po a Efesus tɛe bar na wɔ ta gã be a Asɪya paal pɔ ε, bojũu wɔ bɔɔrɔ na fɔɔ ɪka 'lo tɔɔ, wɔ ta a Jerusalem a Pentikosɪ bɪbir daar.

XVII Pɔɔl na chene be a Miletusɪ le wɔ tɔ bɔɔl a bala na puoro a be a Efesus, a ba ndierbe ka ba wa.

XVIII Ban wa ta, wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ bɔɔ le ɪn be dɔɔ kpɪɛɛ a yɪ sɛ, yi a daar 'lɔnɔ jaa ɪn wa a Asɪya paal pɔ.

XIX Mãe siirfɔ nɪ nɪbikɔɔ le n tɔnɔ nɪ a sɪ Soro tɔmɔ, bojũu a Juu nɪbe ba maal ma vɪla ε.

XX Yɪn mãe bɔɔn naa ɪka n ba sɔɔl yɪ yele jaa na sɔɔ yɪ ε, tiche n wile yɪn chãa pɔ, nɪ a yɪ yie pɔ.

XXI N kpãkpãan naa a Juu nɪbe nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ε, ɪka ba lɛb wa a Nãanmɪn sɛ, na ba lɛb a ba tɪɛr sɔɔ de a sɪ Soro Yesu.

XXII “Pöpäanyā 'lo, Nāaḡmın Sıe 'yer man ka n chiine a Jerusalem, n ba bōo len na tı pōo ma a be ε.

XXIII Yelbö'yen tee le n bōo ıka, tee jaa pō, a Nāaḡmın Sıe ma vën ka n bōon ıka die pō pōofō, nı wōm le un tı tuor.

XXIV Tıche a anyāna maa bā ma ε, ala ı un tōo jo ta a baaraa naa tō a le a sı Soro Yesu na kō ma a tōmō, ıka n 'yer a Nāaḡmın wāefō 'yer nōo.

XXV “Yı nye, pöpäanyā a yın bala jie un yō naa mool a Nāaḡmın nāalōo 'yer, yı kō le nye ma go ε.

XXVI A le jūu, n 'yere na korō yı a dına ıka āsōo jaa wa bōr, n nūu ba pōo be ε.

XXVII Bojūu n ba dōo sool yı yele jaa ε, tı man a le jaa a Nāaḡmın na bōoro kō yı.

XXVIII Yı gu yı māe nı a nıbe bala 'yōo a Nāaḡmın Sıe na maal yı a yı ı a nıderbe. Yı kaara a Nāaḡmın pupuorbiir bala won dān a wō māe jāi.

XXIX N bōon naa ıka maa wa chen baar, nıbe na lıeb gbōgboi kpe a yı pō, ba kō bar yı ε.

XXX Bamune na yın a yın māe pō gba, na ba jer a yelmāe bel nıbe ka ba turo ba.

XXXI A le jūu yı guro yı māe na yı tıer kaa, yuom ata nı nyā un ba vē a yı āsōo jaa wiilfō ε, nıbikōo le n wile nı yı mōtōo nı tāsōo.

XXXII “Pöpäanyā, n de yın 'yōo a Nāaḡmın nūu pō, nı a wō wāefō 'yer bie pō, a yı na tōo nōo a wō kō yı a bōsōn ala won tara kō a wō nıbe.

XXXIII N ba tara nyuur nı āsōo jaa libir, bı selma, bı a fōor ε.

XXXIV Yın māe bōon naa ıka a n bōbōorsı, a n nūu pō le a yı, naa sōo a bala un lōo tōnō nı.

XXXV Bon jaa un maal, n wiil yı naa ıka a tōkpāen a nıtōnō pō le, sın tu na sı sōo a nıbaalsı, yı tıere a le a sı Soro Yesu na dōo 'yer, 'An un bōosōn kō a 'lo na de bon kō nıre, gar a 'lo na de.' ”

XXXVI Won 'yer a anyāna baar, wō gbur dumo ka ba jaa 'mataa sōor a Nāaḡmın.

XXXVII Ba jaa ḡman nıbikōo tı na ba kōr kōr wō.

XXXVIII A le na maal sōo a ba pōo nı nyā, a le won 'yer ıka ba kō le nye wō go ε, tı na ba bıel wō suun a gboro jie.

XXI

I Sın wa bar taa baar, sı kpēn a gboro na sı tor a Kos a dēdēe a le ne, a wer na wa chaar ka a ı sı tān a Wōrodest yı a be chen a Patara.

II Sı nyen a gboro āsōo na chiine a Fonisiya ka sı kpe chiine.

III Sın wa nyere a Sipurusı tee sı lan won bar a guba jie tı ta a Siriya tee pō. Tire le sı ta ara an ı be le a gboro na wel a tuor won tuo.

IV Be le sı nye a poturbo bamune na sı jāne a ba sē her ayopōi. Ka a Nāaḡmın Sıe tu a ba 'yōo a ba 'yer kō a Pōol ıka wō taa chiine a Jerusalem ε.

V Tıche a sı bıbie na wa ta, sı yin de a sı sōr. Ka a poturbo bala ba jaa nı a ba pōo nı a ba bıbiir ba jaa bıel sı yin a tee pō, tı tān a man gogoro neε, ka sı gbur dumo sōor Nāaḡmın.

VI Sın wa bar taa baar, sı kpēn a gboro pō, tı ba mı lıeb kulo a yir.

VII A Tire sın be yı, a man pō le sı chen bālāa tı ta a Tolemaıstı be le sı puor a yeer bamune na be be na sı gā a be bıbir bö'yen.

VIII Sın ir a be chiine sı tãn be a Sisariya na sı chen a Filip na moolo a Nãanmın 'yer nõo na wõ mı ı a nıbe ayopõı bala ãsõõ ban dõõ ir be a Jerusalem yir.

IX Wõ dõõ tara põõsarı anaar na ba kul sırbe ε, ka Nãanmın ma kõ ba a wõ 'yer a ba 'yerε.

X Sı jẽn a be kor bãlãa ka a Agabus yi be a Judiya na,

XI wõn wa a sı sã. Wõ den a Põõl sıε gãn na wõ lün a wõ mãε nuur nı a gbεε tı na wõ 'yer. "A Nãanmın sıε 'yer naa, 'Nıtõnõ le a Juu nıbe na be a Jerusalem na lü a nıre 'lo na so a sıε gãn nyãna, na ba 'yõõ a bala na ba ı a Juu nıbe nuur põ." "

XII A le sın wõ a nıtõnõ ka a sın nı a nıbe bala na be a be 'mataa sõõr a Põõl ıka wõ taa chiine a Jerusalem ε.

XIII Tıche ka a Põõl 'yer, "Bãa 'yõõ le yı kõnõ na yı chıre ma a ãgãn a le? N sõõ naa, a ta ı a lüfu tεε ε, tıche n kpı be a Jerusalem a sı Soro Yesu yuor jüu."

XIV A le sın sõõr wõ faa sı mı bar naa tı 'yer "A sı Soro bõfo a ı."

XV A anyã puor le sı chõõr na sı do be a Jerusalem.

XVI Ka a poturbo bala na be a Sisariya bıel sı na ba waan sı a daba 'lo na di a Mınason yir be le sın wa kpıreε, Sipurusı tēε põ le wõ yı tı na wõ ı a poturo kor.

XVII A le sın wa ta a Jerusalem, a yeer de sın nuur ayı.

XVIII Ka a wer na wa chaar, sın nı a Põõl jaa 'mantaa chen ıka sı tı nye a Jemesı ka a ı be le a nıbere ba jaa lõõ taa.

XIX Põõl na puor ba jaa baar, wõ man naa yele a jaa kõ ba, a le a Nãanmın na de wõ tõn be a bala na ba ı a Juu nıbe põ.

XX A le ban wõ anyãna ba jaa p̄εen Nãanmın tı na ba pãa 'yer kõ a Põõl, "Yebe faa nye, a Juu nıbe turo turo na sõõ de, tıche ba chene na tara nıbjıte nı a nebinãa.

XXI Ba man kõ ba ıka fõõ le wile a Juu nıbe bala na kpıreε a bala na ba ı a Juu nıbe põ, ka ba taa turo a Mosesı ε, na fı le wile ıka ba taa ımara a ba bibıir yõı ε, na ba taa ıre a le a Juu nıbe na ma ıre ε.

XXII Ban wõn ıka fı wan a ka, ımıne sın ı?

XXIII Fõõ bõõrõ fı tu a le sın na 'yer. Dõõr anaar ben ka a sı sã na ba põl 'yõõ a ba mãε.

XXIV De a nıbe banyãna na fı põõ ba, a yı tı pol a fı yab a ba jur põfo sãma. Ka nıre jaa na pãa bõõn ıka a le ban man 'yõõfo ba ı yelmãε ε, tıche a fõõ mãε mı turo naa a nebinãa.

XXV Tıche a nıyor bala na sõõ de, sı seb gãn kõ ba a le sın 'yer ıka, ba taa dire tıbe bomo ε, bı õõrõ jãı ε, bı 'wõb dõõ na var kpı ε, na ba taa sēε ε."

XXVI Wer na wa chaar, Põõl den a dõõr anaar bala ka ba 'mataa tı pol a ba mãε. Tı na wõ pãa chen be a Nãanmın puorfo yir na tı 'yer a bıbie ala a ba põlfo na baar nı a bõõrlo bomo ala a ba ãsõõ jaa na ir.

XXVII A le a ber ayopõı na wa gbõõ a baarfõ, a Juu nıbe bamıne na yı a Astıya paal põ nyen a Põõl a be Nãanmın puorfo yir, na ba dam a nıyõõ bala a ba nyõõ wõ.

XXVIII Ba gbõõlo naa, "İstral nıbe wõı, yı wa sõõ sı yooo. A daba le anyãna na wile a nıbe jie jaa ka ba kpıreε a sı nıbe nı a nebinãa lõõn a jie nyãna. Le tεε gba ba le ε, wõ tara na a bala na ba ı a Juu nıbe ε, kp̄en ka a Nãanmın puorfo yir na wõ sõõ a jıvıla nyãna."

XXIX Ba dōo nye a Torofimusi na yi a Efesus ni a Pool a ba tier man taa a Pool tara won kpɛn be a Nāanjmin puorfo yir.

XXX A tēdaa wɔ jaa kab, ka a nibe yire a tēe wɔ jaa joro waara na ba wa nyoo a Pool. Ba nyoo won a le too yin a Nāanjmin puorfo yir jie ti pɔɔ a pāma ajienaa.

XXXI Ka ba ta bɔɔɔ ũka ba kɔ a Pool ka a ye le ti ta a Worom sojasi ba jaa nɩkpɛɛ ũka a Jerusalem wɔ jaa dōonō naa.

XXXII A wɔ vaa ir a le na wɔ tara a nɩbere bamune ni a sojasi na wɔ suu chiin be a nyoo bala pɔ. Le ban wa nye a nɩkpɛɛ ni a wɔ sojasi a ba bar a Pool ũmefo.

XXXIII Le a sojasi ba jaa nɩkpɛɛ na wa ta wɔ ti nyoon a Pool na wɔ vɛ ka ba gbār wɔ ni bōjɔrsi ayi. Ti pāa sɔɔr ũka ni ana le, ni bo le wɔ maal.

XXXIV Bamune na be a nyoo bala pɔ 'yere na turo ni jiyuo ka bamune ni 'yere turo ni jiyuo a sojasi ba jaa nɩkpɛɛ na ba nye a yelmāe ε, a gōmō jūu, wɔ vɛn ka ba tara a Pool gɔɔr be a sojasi kpɛfo jie.

XXXV Le a Pool na wa ta a dofo jie a nibe pir pirfo jaa waa naa ka a sojasi 'moo a Pool.

XXXVI Ka a nyoo bala na turo tāna 'yere, "Yi kɔ wɔ."

XXXVII Le a sojasi na wa ũka ba kpɛn a Pool a be a ba kpɛfo jie wɔ sɔɔr naa a sojasi ba jaa nɩkpɛɛ ũka, "N 'yer 'yer kōo kɔ fɔ bu?" Ka a nɩkpɛɛ sɔɔr wɔ, "Fon tōon 'yer a Greek kōkɔr bu?"

XXXVIII A ba ɩ fōo le a Ijipiti nure 'lo na dōo ũmaa a jɛer na fɔ too dɔɔr turo anaar (4,000) kpɛn be a mōgōo pɔ ε?"

XXXIX Ka a Pool 'yer, "N ɩ naa Juu nure naa yi a Tasusi na be a Silisiya paal pɔ, naa yi a tēe nyāna pɔ nure jaa na bōon, yāayāabile sɔɔ ka n 'yer yer kɔ a nibe."

XL A sojasi ba jaa nɩkpɛɛ kon a Pool sɔr, ka a wɔ ir ara a dofo jie, na wɔ wɩwɩl a nyoo bala a nuur ka ba bar gōmō. A le ban wa ũmaa a vɔɔr wɔ den a ba Juu nibe kōkɔr na 'yere ni.

XXII

I "N yeer ni n sāmune yi chele a n 'yer in 'yere a pōpāanyā."

II A le ban wa wɔ won 'yere ni a ba māe Juu nibe kōkɔr ka ba jaa ũma vɔɔr, ti a Pool pāa 'yere,

III "Maa in Juu nure ka ba dɔɔ ma a Tasusi na be a Silisiya paal pɔ, tiche a kana a Jerusalem le ba guol ma. A wiwile Gamaliel pīlem le n jāne ka wɔ wiil ma a nɛer ala a si sākāpāmune na dōo turo ka n mɩ turo a Nāanjmin ni a n nyāa wɔ jaa, nītāa a yi āsɔɔ jaa na be turo a dina.

IV N gen a nibe bala na turo a Sɔr nyāna naa kɔ, n nyooɔr dɔɔr ni pɔbɔ jaa 'yōo a pɔɔfo die pɔ.

V A bɔɔrlo nɩkpɛɛ ni a nɩbere na tōon di ma dāaste, ba sɛ le n de gāma na chiin a ba yeer sɛ be a Damaskus, n chen ũka n ti nyooɔr a nibe banyāna waan a Jerusalem ka ba kpāa ba.

VI "Mōtōtuo sōo le n chiine ti gbɔɔr a Damaskus, ajienaa ka ɩ chāa yin be a saaju na wɔ wa chaar jilō ma.

VII Ka a n tōo lo a tēe a le ne ti naa wō kōkɔr na sɔɔr ma, 'Sɔɔl, Sɔɔl, bo le fo gere ma a le?"

VIII Ka n sɔɔr, 'Soro, an le fɔ ɩ?' Ka a kōkɔr 'yer, 'Maa le a Yesu na yi a Najareti a 'lo fon gere.'

IX A maa ni a bala na lōo chiine ba nyen a chāa, tiche baa bōo a ninyine kōkor le won 'yere ni ma par ε.

X Ka n suor, 'Soro, nmune le un i?' Ka a Soro 'yer, 'Ir na fo kpe be a Damaskus tee po, be le ban ti man fo a le un buoro ika fo i.'

XI Ka n lōoturbo bala nyoo ma a nuu too kpēn be a Damaskus tee po, bojūu a chāa 'lōnō na chaar 'yōo ma a le ne n ba le nyere ε.

XII "Daba kōo yuor na di Ananias wan ika wo wa nye ma, wo un Nāanmūn puoro na wo turo a nebināa ka a Juu nibe ba jaa na kpiere a be 'yōonō wo.

XIII Wo wa ara na gbeb ma ti 'yer, 'N yebe sool, le nyere,' ka a i ajienaa ka a i n nye wo naa.

XIV Be le wo pāa 'yer ko ma, 'A si sāakpāmune Nāanmūn le ir fo ika fo bōo a le won buoro, na fo le nye a cheche soo 'lo, na fo wō a 'yer bie yi a wo nee po.

XV Fōo le na i a dāaste soo na fo ko a nibe ba jaa, a ala fon nye, ni a ala fon wō.

XVI Pōpāanyā, bo le fo le chele go? Ir a ba so fo a Nāanmūn kōo, ka a na pee a fo yeldebe bar a fo buolo a si Soro yuor.'

XVII "A le un heb wa a Jerusalem naa ti suorō Nāanmūn be a puorfo yir, ka a wa kaara ma jāna kaar.

XVIII Ka n nye a si Soro na 'yere 'yer korō ma. Wo 'yer naa, 'Poo fōo na fo yi ka a Jerusalem ajienaa, bojūu nire jaa kō soo a le fon na 'yer a n 'yer ε.'

XIX Ka n 'yer soo wo, 'N Soro a nibe banyāna bōon naa a le un yooro a lōofu jiiir naa nyooro ba puoro ti nmiere a bala na soo de fo.

XX A daar 'lōnō ban korō a fo dāasi dire Steven maa ni bala jaa un nebō'yen ka n kaara a ba fuusi ti ba ko wo.'

XXI Ka a si Soro pāa 'yer ko ma, 'Chen, un tō fon teer jaa be a bala na ba i a Juu nibe po.'

XXII A niyoo bala chele naa le a Pōol na 'yere wa tān a jie won 'yer a nyor po chenfo 'yer, a ba pāa tāna 'yere, "Yi nmaa wo ju, a ba see ika wo le chene voro ε."

XXIII Le le ba puoro a gōmō ti looro a ba foor ōonō a tāna looro a saaju.

XXIV Ka a sojasi ba jaa nukpēe vē ka ba tara a Pōol kpēn be a sojasi yir. Wo 'yer ika ba fob a Pōol a wo wiil ba bāa le so a nibe puoro a gōmō 'yōonō wo a le.

XXV A le ban lū a Pōol ika ba fob, ka wo suor a sojasi nudier na ara a be, "A tara na sor ka yin fob a Worom nire na yaa suor kaa a yelnyine won i ε?"

XXVI Le a sojasi nudier na wa wō a nitō wo chen a ba jaa nukpēe sē ti 'yer, "Nmune le fon i? A daba nyā un Worom nire."

XXVII Ka a sojasi ba jaa nukpēe chen a Pōol sē ti suor wo, "'Yer ko ma, Worom nire le fo i o?" Ka a Pōol 'yer ika, "'Jo."

XXVIII A sojasi ba jaa nukpēe pāa 'yer, "Maa 'lo, libiyoo le n yab ti jāne a ka." Tiche ka a Pōol 'yer, "Maa 'lo, ka le ba doo ma."

XXIX Ka a bala na ara gu a wo fōbfō mī too yaar ajienaa. Dābāe mī kpēn a sojasi ba jaa nukpēe a le won wa bōon ika a Pōol un Worom nire tiche ka wo vē a ba lū wo.

XXX A wer na wa chaar, a sojasi ba jaa nukpēe buoro naa ika wo bōo bāa 'yōo le a Juu nibe ba bara a Pōol ε. Wo for won bar ti buol a Juu nibe

boorlo nubere ni a 'yer toorbo nubere ka ba jaa lóo taa. Ti wo pãa suu waan a Póol a wo wa ara a ba niem.

XXIII

I Póol kãan a nubere a le a dedée ti 'yer, "N yeer, n tön a le na see ko Nãanmun wa ta a duna ti n nyãa ba döönõ ε."

II A anyãna won 'yer ka a Ananias na i a Juu nibe boorlo nukpëe 'yer ko a bala na ara gbør a Póol ika ba 'ma wo a nee po.

III Ka a Póol pãa 'yer ko wo, "Nãanmun na 'ma fo naa a fõo na i a tãpriel dachin nyã. Fo jën a be ika fo toor a n 'yer a le a nee na bin ti na fõo mæe le sõonõ a nee, na fo 'yer ika ba 'ma ma."

IV A bala na ara gbør a Póol 'yer ko, "Aa! Boorlo nukpëe le fo tooro o?"

V Ka a Póol 'yer, "Yeer n ba böo ika a boorlo nukpëe le wo i ε, bojüu a seb a Nãanmun gân po ika, 'Taa ure wa 'yere 'yerdeer 'yõonõ a fo nibe nudier ε.' "

(A Yifo Gãn 22:28)

VI Póol na wa böon ika a Saduseemine jer naa Faraseemine po ka wo tãn kpëo jaa be a nubere po na wo 'yer, "N yeer, Farasee le n i, ka a Farasee nure döo ma. N ara naa kana a ban toor a n 'yer, bojüu n soo naa ika kuu po irfo ben be."

VII A le won wa 'yer a nitõnõ ka a nechure lo a Faraseemine ni a Saduseemine chara po, ka a lóofõ ñma jiir ayi.

VIII Saduseemine 'yer ika kuu po irfo ba be be ε, malakasi ni a nusur mi ba ba be ε, tiche ka a Faraseemine 'lo soon ika a jaa ben be.

IX A gömõ poofõ ti gar naa ka a Mosesi nee wiwiilbe bamune na i a Faraseemine ir ara ti chur kpëo jaa ika, "Sin 'lo ba nye a daba nyã chefo jie ε, ti ala wa i ste kóo bu malaka le 'yer 'yer ko wo?"

X A nechure wa ti gar naa, ka a dãbãe kpe a sojasi ba jaa nukpëe a wo man tãa ban wa toor a Póol 'mel, ala le so ka wo vé a sojasi suu ti faa a Póol don be a sojasi yir.

XI A tãsoo 'lõnõ, a si Soro wa ara na gbør a Póol ti 'yer, "Nyoo nyãa, a le fon man a n yelmæe a ka a Jerusalem mi ti man a le ne a be a Worom tee po."

XII Wer na wa chaar bibio, a Juu nibe bamune jën guor taa na ba po'yõo a ba mæe 'yere ika ba kö di bon jaa ε, bu nyü bon jaa ε, ka bala baa ko a Póol ε.

XIII Ba gar döor ljaayi na guor a guorfo nyãna.

XIV Ba chen a boorlo nukpëe ni a nubere sê, na ba ti 'yer, "Si bin nee ika si kö di bon jaa ε, ka sin baa ko a Póol baar ε.

XV Pöpäanyã, yin ni a 'yer toorbo nubere yi tö 'yer a sojasi ba jaa nukpëe a wo waan a Póol a yi soor ye le kóo böo a par. Sin na var gu be a sor po ko wo ka waa ta a be a yi sê ε."

XVI Tiche ka a Póol arbile wõ a guorfo nyã na wo chen be a sojasi yir na wo ti 'yer ko a Póol.

XVII Ka a Póol bool a sojasi nukpëe äsoo na wo 'yer, "Tara a polbile nyãna chiin a yi jaa nukpëe sê wo tara na 'yer na 'yer ko wo."

XVIII Le le wo tara a polbile chiin a ba nukpëe sê na wo ti 'yer, "A Póol na be a poofõ die po le tö bool ma na wo 'yer ika n tara a polbile nyãna waan a fo sê, ka wo tara na 'yer na 'yer ko fo."

XIX Ka a sojasi ba jaa nukpëe nyoo a polbile nüu too yin chëchëe ti soor wo, "Baa le fo booro ika fo 'yer ko ma?"

XX A wə 'yer, "A Juu nibe guor taa na ban suor fə ka fon waan a Pɔɔl a 'yer tɔɔrbɔ sɛ a bio ka a kaara fika ba buɔɔ naa ɪka ba suor wə yele kɔɔ bɔɔ a par.

XXI Ta sɔɔ ɛ, bojūu ba gar nibe ljaayi na var gu wə, ba pɔn 'yɔɔ a ba mæe ɪka ba kɔ di bon ɛ, bu nyū bon jaa ɛ, ka bala ba kɔ wə ɛ. Bala ben choɔr baar a pɔpāanyā tɪ chele a fə nɛɛ."

XXII Ka a nukpɛɛ bar a polbile sɔr tɪ kpāa wə 'yer, "Taa ure wa vɛ ka nure jaa bɔɔn ɪka fə wan a n sɛ ɛ."

XXIII Tɪ pāa buɔl a wə nɪbere ayi na wə 'yer kɔ ba, "Yɪ choɔr sojasɪ kɔɔr ayi (200) na yɪ le choɔr a sojasɪ ljaata nɪ pie (70) na bɔɔ wiisi dofo, nɪ sojasɪ kɔɔr ayi (200) mɪ na bɔɔ a pāt woor ala lobfɔ ka yɪ chen a Sisariya a tāsɔɔ nyāna.

XXIV Yɪ bɔ a wii āsɔɔ kɔ a Pɔɔl a wə do jāne a yɪ chiin wə vɪla tɪ kɔ a paal nukpɛɛ Feliksɪ."

XXV A gān won sɛb 'lɔ nɪ nyā,

XXVI "Maa Kɪlaudiys Lisiyasɪ le seere a gān nyāna korɔ a fɔɔ Feliksɪ a paal nukpɛɛ 'yɔɔ naa, n puor fə naa.

XXVII A daba nyāna le a Juu nibe nyɔɔ na ba ta ɪka ba kɔ, tɪche ɪn wa bɔɔn ɪka Worom nure le wə ɪ, n chiin naa a n sojasɪ tɪ faan wə.

XXVIII N ta buɔɔ na ɪka n bɔɔ a yele 'lɔ jūu ban ba bara wə ɛ, naa de wə chiin be a 'yer tɔɔrbɔ nɪbere sɛ.

XXIX Naa tɪ nyɛ ka ɪ a yele ɪ naa a ba nebināa yele le. Tɪche saa le nye yele jaa won maal na wə seɛn kūu bu die pɔ pɔɔfɔ ɛ.

XXX Le ban wa man kɔ ma ban guoro a daba nyā yele, ala le so ka n vɛ ka ba tara wə a fɔɔ a le ne waan a fə sɛ. N mɪ 'yer kɔ a bala na tuoro wə a yele ɪka ba wa a fə sɛ wa 'yer a fə mɪ kaa."

XXXI A sojasɪ tun a le a ba nukpɛɛ na 'yer na ba de a Pɔɔl a tāsɔɔ 'lɔnɔ jaa na ba tɪ tān Antipatrɪsɪ tɛe pɔ.

XXXII Wɛr na wa chaar, ba vɛn ka a wiir dɛme tara a Pɔɔl chiine, tɪche ka a gbɛɛ dɛme lɪɛb wa a sojasɪ yir.

XXXIII Le ban tɪ ta a Sisariya tɛe pɔ ba den a gān na ba kɔ a nukpɛɛ tɪ de a Pɔɔl mɪ 'yɔɔ a wə nūu pɔ.

XXXIV Ka a paal nukpɛɛ kar a gān tɪ na wə suor a Pɔɔl a tɛbuor won yi, won wa bɔɔn ɪka a Silɪsɪya le wə yi.

XXXV Ka a nukpɛɛ 'yer, "A bala na tuo fə a yele wa ta ala le ɪn wɔ a fə 'yer." Wə vɛn ka ba tara a Pɔɔl kpɛn be a yir kpɛɛ 'lɔ pɔ a Nāa Herɔd na dɔɔ mɛ tɪ guro wə.

XXIV

I A ber anūu puor le ka a Juu nibe buɔrlo nukpɛɛ Ananias suun chen be a Sisariya nɪ a nɪbere bamune, ka a Tetulusɪ na ɪ a 'yer tɔɔɔ pɔɔ ba a ba 'mataa chen na tɪ 'yer a Pɔɔl 'yer a nukpɛɛ niem.

II Ban buɔl a Pɔɔl kpɛn ka a Tetulusɪ na man a wə yele kɔ a Feliksɪ na wə 'yere, "Sɪ din nɔɔ kor a fə jūu, ka a fə yɛ lɛr yelvɪlɪsɪ kɔ a fə paal.

III Jie jaa nɪ sɔr jaa pɔ fə ɪn nukpɛvɪla, a sɪ sɔɔ de fə nɪ nuur ayi nɪ popɛl.

IV Tɪche n ba buɔɔ ɪka n dam fə yɔɔ ɛ, yelbɔ'yen tɛɛ le n buɔɔ ɪka n suor jaa bālāa ka fə di kānyir kɔ sɪ.

V Si nyen a daba nyāna ka wo ɪ gōbɔɔɔ, a Juu nibe ba jaa le wo ma to a ba jur gbōtaa a wer wo jaa, na wo ɪ a nibe bala na turo a Najareti nure lōnō nidiere.

VI Na wo bɔɔɔ a Nāaɲmɪn puorfo yir sōo barfo, ala le so ka si nyɔɔ wo.
5

VIII Fōo mǎe fo sɔɔr wo kaa fon nyen bōo ɪka a ala sin 'yere dɔɔlo wo ɪn yelmǎe."

X Ka a Juu nibe ba jaa na be be 'yer ɪka a le a Tetulusɪ na 'yer ɪn yelmǎe.

X A paal nɪkpēe kɔn a Pɔɔl sɔr a wo 'yer, ka a Pɔɔl 'yer, "N bōɔn naa an ɪ yuom yɔɔ le fo kaa a paal nyāna, a nōmō ma naa ka n na 'yer a n 'yer.

XI Fōo sɔɔr ban 'yer ɪka a ba gar ber pie nɪ ayi ɪn chen be a Jerusalem ɪka n ti puor Nāaɲmɪn ε.

XII Ba āsɔɔ jaa ba nye ma ka n chure nɪ nure jaa be a Nāaɲmɪn puorfo yir ε, bu dōɔnō nyɔɔ be a ba lōɔfo jiiɪr ε, bu a tēe pɔ jie jaa ε.

XIII A anyāna ban 'yere 'yōɔnō ma āsɔɔ jaa kō tōɔ wiil ma a yelmǎe ε.

XIV Tiche n sɔɔ naa ɪka n puoro naa a Nāaɲmɪn 'lo a si sāakpāmune na dōɔ puoro naa le turo a Sɔr 'lo ban bɔɔlo a sɔr yuo. N sɔɔn de a ala a jaa, na a sɔɔ le a nēe na sɔɔ nɪ a ala a jaa a Nāaɲmɪn 'ye'yerbe na dōɔ sɛb.

XV N mɪ tara naa a tierɔ bō'yen 'lōnō a Nāaɲmɪn 'yōɔ nɪtāa a ba kaar ɪka nɪsōn nɪ a putudēme na ir ɪ vɔe.

XVI Ala le so ka n mɔɔɔ sōo jaa ɪka a n pɔtɪer wo chaar Nāaɲmɪn nɪ a nure niem.

XVII "N yin kor, ti naa le lieb wa a Jerusalem nɪ libie ɪka n wa kɔ a nōn dēme ti naa mɪ lo bɔɔr kɔ a Nāaɲmɪn.

XVIII N dōɔ pɔl a n mǎe baar a le ban nye ma a Nāaɲmɪn puorfo yir bechaar pɔ. Nɪyɔɔ ba dōɔ pɔɔ ma ε, n mɪ ba dōɔnō damfo jaa ε.

XIX Tiche a Juu nibe bamune na yi a Asɪya paal pɔ wa, bala mɪ le a ta sɛe ɪka ba be ka na ba 'yer a n 'yer.

XX Bu a banyāna na be ka a ba wiil a yelnyɪne ban nye ɪn maal, a le ɪn ara a 'yer tɔɔrɔ niem.

XXI Ala ba ɪ a 'yer bir bō'yen nyāna tee ɪn 'yer kpēɔ jaa a le ɪn ara a ba niem naa 'yer, 'A kūn na ir ɪ vɔe, naa be ara a yi niem a yin tɔɔr a n 'yer a dɪna.' "

XXII A Feliksɪ na wa pāa bōɔn a Sɔr ye le wo wel a nibe bar ti 'yer, "A Lisɪyasɪ na ɪ a sojasɪ nɪkpēe wa wa ala le ɪn 'yer a fo 'yer."

XXIII Wɔ den a Pɔɔl kɔ a sojasɪ nɪkpēe ti 'yer ɪka a wo ma kɔ wo sɔr ti sɔɔ ka a Pɔɔl barmune ma sōnō wo nɪ a wo bōbɔɔrɪ.

XXIV A maal ber aɲmune jaa tiche ka a Feliksɪ tara a wo pɔɔ Durusila na ɪ a Juu nure waan. Wɔ tōn ka ba waan a Pɔɔl a wo chele a le won mana a le fon na sɔɔ de a Yesu Kɪrɪsɪto.

XXV Pɔɔl 'yer naa a le nē wa pɔr yeltorɪ yuor nɪ mǎe nyɔɔfo nɪ le a 'yer tɔɔrfo na waara. Ka a dābǎe kpe a Feliksɪ a wo 'yer, "Pōpāanyā a sɛen le, chiine maa wa tara jaa ɪn tōn bɔɔl fo."

XXVI Wɔ tier man taa Pɔɔl na kɔ won libie, na wo ma bɔɔlo a Pɔɔl jaa tōtō ma 'yere nɪ wo.

XXVII Yuom ayi na wa po Pɔsɪyusɪ Festus den a Feliksɪ jie, tiche a Feliksɪ na bɔɔɔ ɪka wo pel a Juu nibe pɔɔ jūu, wo bar a Pɔɔl a be a pɔɔfo die pɔ.

5 **XXIV:VI 24:6** A gāma amune pɔ, baa 'yōɔ a pōfo ayopōi ε ɪka, 7 Tiche ka a Worom sojasɪ ba jaa nɪkpēe Lisɪyasɪ wa, na wo wa faa wo nɪ kpēɔ yin a si nuur pɔ.

XXV

I Festus na de a wõ tömõ maal ber ata wõ yin be a Sisariya chen a Jerusalem.

II Be le a Juu nibe bõorlo niberẽ nı a ba nudierbe man a 'yer ala ban tara nı, a Põol kõ wõ.

III Ba sõor a Festus nıbijıe jaa ıka a le ban sõorõ wõ a wõ sõõ na wõ vë a ba tara a Põol waan be a Jerusalem an ı ba chõor üu gu na kõ a Põol a be a sõr põ.

IV Ka a Festus 'yer, "A Põol ben a be a Sisariya a maa mãe a kõ kor ẽ, tıche ka n chen a be.

V Yı vë ka a yı niberẽ bamine põõ ma a sı 'mataa chen, ala ı wõ maal yeldẽer a yı 'yer n kaa."

VI Wõn wa maal a be ber aniin bıı pie wõ chen a Sisariya, won tı gã ir wõ jãne naa a 'yer tõorfõ jie tı na wõ 'yer ıka ba waan a Põol.

VII Ban wa waan a Põol a Juu nibe bala na yi a Jerusalem wa ara na jilõ wõ ñmara jir kara dõolõ wõ tıche ba maa tõõ wiil a par ẽ.

VIII A Põol pãa 'yer, "Maa ba maal dẽer jaa ẽ, naa sõõ a Juu nibe nebinãa nı a Nãanmın puorfõ yir ẽ, bıı 'yer 'yerdẽer 'yõõ a Nãkpëe Siisa ẽ."

IX Festus bõorõ naa ıka wõ pel a Juu nibe põõ na wõ sõor a Põol, "Fõ bõorõ naa ıka fõ do a Jerusalem ka a 'yer anyãna ban 'yer dõol fõ ka n tı tõor a be bıı?"

X A Põol 'yer, "Põpãanyã, n ben ara a Nãkpëe Siisa 'yer tõorfõ jie a be an sãe ıka ba tõor a n 'yer. N mı ba maal yeldẽer jaa a Juu nibe sã ẽ, a le a fõõ mãe na bõõn.

XI Maa ta maal dẽer naa sãen kũu n kõ naa tõr ıka n kpi ẽ. Tıche a 'yer anyãna a Juu nibe na 'yer dõol ma na ba ı yelmãe ẽ, nure jaa ba tara sõr na fir ma kõ ba ẽ. Siisa sã le ın chen ka wõ tı tõor a n 'yer."

XII Le a Festus nı a wõ niberẽ na wa man taa baar wõ 'yer kõ a Põol, "Fõõ le sõor ıka a Siisa sã le fon chen, be le fon chen."

XIII A kor bãlãa ka a Nãa Agripa nı a wõ yepõõ Bernıstı wa be a Sisariya ıka ba puor a Nıkpëe Festus.

XIV An ı ban jẽn a be kor jũu, Festus mana naa a Põol yele korõ a Nãa Agripa 'yere, "Daba kõõ le be a põõfõ die põ a Felıksı na põõ.

XV A le ın chen a Jerusalem, a Juu nibe bõorlo niberẽ nı a ba nudierbe den yelyõõ dõol wõ na ba sõor ma ıka n tõor a wõ 'yer ge wõ.

XVI "Ka n 'yer kõ ba a Worom nibe maa tõor nure 'yer ala ı a nınyıne ban 'yer a 'yer dõol ba wa ara a bala na tara nı wõ a 'yer niem na wõ 'yer a wõ nee 'yer ẽ.

XVII Ala le so ka ba põõ ma a sı 'mataa wa a ka, n ba wa jẽn a 'yer ẽ, a wer na wa chaar n jẽ naa na tõor a 'yer naa vë ka ba waan a daba.

XVIII A bala na tara nı wõ a 'yer na wa ır ara na 'yer; baa 'yer 'yer jaa na ı dẽer nıtãa le ın tıer ban taa 'yer ẽ.

XIX Tıche a ba 'yer tı ı naa a ba puorfõ yele le nı daba kõõ na di Yesu na kpi ka a Põol 'yer ıka wõ ır naa na wõ ı vor.

XX Ka a yele nyã sõb ma nıbir; n ba bõõ ñmune ın na ı vıer a yele nyã ẽ, ala le so ka n sõor wõ ala ı won bõorõ naa ıka wõ chen a Jerusalem ka ba tı tõor a 'yer anyãna a be.

XXI Põol 'lo bõorõ naa ıka a Nãkpëe Siisa wõ tõor a wõ 'yer, n vẽn a ba tara wõ tı tãn a le ın na bar sõr ka ba tara wõ chíın a Siisa sã."

XXII Ka a Nãa Agripa pãa 'yer kõ a Festus, "Maa mãe naa bõorõ naa ıka n wõ a daba mı kõkõr." Ka a Festus 'yer, "Bio fon wõn a wõ kõkõr."

XXIII A wer na wa chaar, a Nāa Agripa ni a Bernisi wa naa ka a nibe de 'yōōfo kō ba ka ba ti kpēn be a dikpēe 'lo pō ban ma lōōnō ni a sojasi nibeŕe ni a tēe nibeŕe. Ka a Festus vē a sojasi tara a Pōol waan.

XXIV Ka a Festus 'yer, "Nāa Agripa ni a yin bala jaa na be ka a si sē, yi nye a daba nyāna, a Juu nibe ba jaa 'yer a wō 'yer kō ma be a Jerusalem ni a ka a Sisariya tāna 'yere ũka a ba sēe ka wō le chene go ε.

XXV N mi ba nye yeŕe jaa won ũ ka a tara sōr ka sin kō wō ε, tiche bojūu wō sōr sōr ũka wō chen a Nākpēe Siisa sē, n mi na bar won sōr ka wō chen a Worom.

XXVI Tiche n ba tara a wō yeŕe ala na sēe ka n na seb kō a Nākpēe ε. A le jūu n waan wō naa a yi jaa niem ni a fōō Nāa Agripa niem a fō mi juor a wō yeŕe kaa, ka n bōō a le ũn na seb.

XXVII Bojūu, a ba sēen ma ε, ka n na vē ka ba tara nire ban pōō chiine naa ba wiil a yelnyne won maal ε."

XXVI

I Kaa Agripa pāa 'yer kō a Pōol, "Fō tara na sōr na 'yer a fō nēe 'yer." Pōol tur naa a nūu ti piel mana a wō māe yeŕe,

II "Nāa Agripa, a ũ man bōōsōn ũn ara a fō niem a dūna naa na man a n yeŕe ala a jaa a Juu nibe na 'yer dōol ma.

III Yelmāe jaa le, a fōō māe jaa bōōn naa a Juu nibe yelbinsi a jaa ni a ba nechire, a le jūu n sōr fō naa ka fō di kānyir cheŕe ma.

IV "A Juu nibe ba jaa bōōn a le ũn be a bibile daar jaa, a maa paal pō ni a ka a Jerusalem ni.

V Ba bōō man kor ũa ban tōō di a le dāaste ala ũ ba bōōro naa. Ba bōōn ma naa ũn turo yeŕe jaa ne ne ne a si puorfo pō, naa ũ a Farasee nire.

VI A pōpāanyā a le a Nāanmūn na dōō tur a nēe kō a si sākpāmune ka n tara a tēr jūu le so ka n 'yer be tōōro a dūna.

VII A ne tra anyāna jūu le a sin bōro pie ni ayi ũ a si tierto fō jie, ka a na wa ũ a si mōō nibir puoro a Nāanmūn mōtōō ni tāsōō. A fōō nāa a tierto nyāna jūu, a Juu nibe 'yōōnō ma a 'yer.

VIII Bo le so ka yi tēr ũka Nāanmūn kō tōō sāt kūu ε?

IX "A maa mi dōō ũme nyāna naa ũka ũn ũ naa le jaa ũn na tōō naa sōō a Yesu na yi a Najareti yuor.

X Nitō le n ũ be a Jerusalem. A Juu nibe bōōro nibeŕe kō man sōr ka n nyōōr a Nāanmūn puorbo yōō naa pōō, bala wa korō ba n ma sōō naa.

XI Sōō yōō jaa, n ma chen a be a ba lōōfo jūir naa ti ge ge ba, naa ma fire ba 'yer 'yer debe tiche a maa tōō ũ a le ε. A le a ba yeŕe na dire ma a suur n ma chen a wer yuo pō ti ge ba a be.

XII "Ala jūu le a bōōro nibeŕe dōō kō ma a sōr ka n chiine a Damaskus.

XIII Mōtōtuo sōō le fōō nāa, a le ũn be a sōr pō, n nyen chāa na yi saaju chaar mōtōō na wō jilō ma ni a bala ũn lōō chiine.

XIV Si jaa lon tēe tiche ka n wō nire na sōrō ma ni a Heburu kōkōr, 'Sōol, Sōol bo le fō gere ma a le? Fō wōn tuo fon tēb a dakōra.'

XV Be le n pāa sōr, 'Fōō ni ana, Soro?' A wō 'yer, 'Maa le a Yesu 'lo fon gere.

XVI Pōpāanyā ir ara, n yi fō naa, naa ir fō a fon ũ a n tōtōnō na fō mōōlo a ala fon nye a dūna ni a ala ũn na wiil fō.

XVII In faa fō naa a fōō māe nibe nuur pō, ni a bala na ba ũ a Juu nibe nuur pō. Maa le tōnō fō,

XVIII ti yuo a ba nɔbie na fɔ tɔɔ ba yin a libe pɔ, waan a chãa pɔ, na fɔ yin a Satan kpɛɔ pɔ, waan a Nãanɔmɔn sɛ, a wɔ vɛ a ba yelbier kɔ ba ka ba mɔ nyɛ jie nɔ a bala na sɔɔ de ma, ka n faa ba.'

XIX "A lɛ jũu, Nãa Agripa, n ba tɔr a nyefo nyã na yi a saaju ε.

XX N den nie man kɔ a Damaskus dɛme, nɔ a Jerusalem dɛme, nɔ a Judiya wer wɔ jaa, nɔ a bala na ba ɪ a Juu nɔbe mɔ. N mɔɔl kɔ ba ɪka ba lɛb a ba tɛr, na ba lɛb wa Nãanɔmɔn sɛ, na ba vɛ ka ba tɔmɔ wiil ɪka ba lɛb a ba tɛr.

XXI Ala lɛ so a Juu nɔbe nyɔɔ ma a ba puorfɔ yir bechaar pɔ bɔɔrɔ ɪka ba kɔ ma.

XXII Tɛhe Nãanɔmɔn lɛ sɔɔ ma wa tãn a dɔna, ka n be ara na man kɔ nɔre jaa. N ba 'yer 'yer jaa ti pɔn a lɛ a Nãanɔmɔn 'ye'yerbe nɔ a Mosesɔ na 'yer ɪka an ɪ naa ε,

XXIII ɪka a Nɔ-iraa na din dɔɔye na wɔ mɔ ɪ nɔre na de nie ir a kũu pɔ, na wɔ man a chãa 'yer kɔ a wɔ nɔbe nɔ a bala na ba ɪ a Juu nɔbe ε."

XXIV Kana lɛ a Pɔɔl ta ka a Festus kpe tãn wɔ ti 'yer, "Pɔɔl a tɛr bɔr fɔ naa, a jãn yɔɔ vɛn ka fɔ gele."

XXV Ka a Pɔɔl 'yer, "Nɔkpɛɛ Festus n ba gele ε, ala ɔn 'yere ɔn yelmãɛ nɔ yɛ 'yer.

XXVI A nãa bɔɔn a yeke anyãna ala lɛ so ka n lob yãan bar ti 'yere nɔ wɔ. N sɔɔ naa ɪka a yeke anyãna ba sɔɔl wɔ ε, bojũu a yeke nyã ba ɪ libe pɔ ε.

XXVII Nãa Agripa, fɔ sɔɔn a Nãanɔmɔn 'ye'yerbe bu? N bɔɔn naa ɪka fɔ sɔɔ naa."

XXVIII Ka a Nãa Agripa pãa sɔɔr a Pɔɔl, "Fɔ tɛr man tãa a dɔna tɛɛ lɛ fon lɛb ma ka n ɪ a Kirɔstɔ turo bu?"

XXIX A Pɔɔl 'yer, "Ka dɔna tɛɛ lɛ bu daar kɔɔ lɛ yo, n sɔɔrɔ naa Nãanɔmɔn ɪka a ta ɪ a fɔɔ tɛɛ ε, ti nɔre jaa na chele a 'yer nyãna a dɔna ka yɔ kaara a n kaar ti na ba taa 'yɔɔnɔ yɔ a bɔjɔrsɔ anyãna ε."

XXX Ka a nãa vaa ir nɔ a wɔ nɔbere nɔ a Bernɔsɔ lɔɔn a bala won 'mataa jãne nɔ.

XXXI Ba yin a die pɔ, pãa 'yere 'yer kɔrɔ taa na ba 'yere, "A daba nyãna ba maal yeke jaa na sɛn kũu bu pɔɔfɔ ε."

XXXII Ka a Agripa 'yer kɔ a Festus, "Fon taa tɔɔ bar a daba nyãna ala ɪ waa ta sɔɔr sɔr ɪka won chen a Nãkpɛɛ Siisa sɛ ε."

XXVII

I An wa ta ɪka sɔn chen a Itali, ba den a Pɔɔl nɔ a bamɔne ban pɔɔ kɔ a sojasɔ nɔkpɛɛ ban bɔɔlɔ Julius, wɔ ɪ naa a nãkpɛɛ soja kpɛɛ ãsɔɔ.

II Sɔ kpɛn a gboro kpɛɛ na yi a Adramatiyum ka wɔ ir an ɪ Asɔya kɔkooor lɛ won lana. Aristakus na ɪ a Masedonɔya paal nɔre na wɔ yi a Tesalonika pɔɔ sɔ naa.

III A wer na wa chaar, sɔ tãn a Sidon tɛɛ pɔ, ka a Julius maal a Pɔɔl vɔla na wɔ bar wɔ sɔr ka wɔ chen a wɔ barmɔne sɛ ka ba ti sɔnɔ wɔ.

IV Be lɛ sɔ lɛ yin a gboro lana a Sipurusɔ bojũu a sɛsɛbe furo na tuoro sɔ.

V A lɛ sɔn wa gɔɔ a man sãlsɔɔ Sɔlɔsɔya nɔ a Pamfiliya kɔkooor lɛ sɔ wa ara nɔ a Mira na be a Lisiya wer pɔ.

VI Be lɛ a soja nɔkpɛɛ nyɛ a Aleksandiriya gboro kpɛɛ na chiine a Itali ka wɔ wɛl sɔ 'yɔɔ.

VII A ber waa naa sɔn maal a sɔr pɔ, jaa vɛ nɛ nɛ nɛ lɛ sɔ chiine ka a wɔ sɔ ti sɔ ti ta a Sɔnidusɔ tɛɛ pɔ. Lɛ a sɛsɛbe na ba sɔɔrɔ a sɔ chiine a dɛdɛɛ ε, a gboro tun sɔ naa a Kɔrete a Salmone tɛɛ puor.

VIII A man kōkoo le si lana ka a wō si tu tãn a jie ban boolo a Gboro Juvila Ara A Jie na gbor a Lasea tēe.

IX Si sōon sōo yoo a sōr pō a sesebe na furo jūu, ka a gboro chenfo mi koro dābāe bojūu Kō Galfō sōo 'lo mi po naa, ka a Pōol kpāana ba 'yere, X "Nibe, n kãan nye ka a dābāe be a si chenfo pō, yelyoo na sōo naa, a gboro tuor ni a sin mae mi."

XI Tiche a sojasu nukpēe ba chele a le a Pōol na 'yere e, ti sōo a le a gboro mōnō ni le a gboro sōo na 'yer.

XII A gboro ara a jie ba seen ban na ara a be a oor sōo e, a ba yoo jaa 'yer naa ũka ba po chiine, tere ũka ban tãn a Fonksu na ba ara a be. A Kirete gboro ara a jie le na tor a mōtōo purfo jie guba ni a nūsōo jie.

XIII Le a sesebaalōu na wa furo yire a guba jie, ba tier ũka ba nyen a le ban booro, ba for a kur nebie bara ti lana ni a gboro a Kirete gogoro.

XIV An wa kor bālāa, ka a sesebe kpēo 'lo ban boolo a mōtōo purfo jie guba sesebe fun yi a be wa.

XV A sesebe tōon a gboro a waa le tōonō chiine a niem e, ka a sesebe pãa tara si chiine.

XVI A le sin wa pã a dōdolbile āsōo ban boolo Kawuda, a in tuo kō si ka sin 'moo a gborbile.

XVII Le a nibe na wa 'moo a gborbile ka wō do, ba den miir lū gbēb a gborkpēe. Si joro na dābāe ũka si taa ire wa ti mor a Sirtisu bire pō e, ka ba bar a kur nebie ka a gboro pãa tōoro.

XVIII A sesekpēe nyã mōn sin jaa ka wer wa chaar ka ba piel wele a tuor looro 'yōonō a kōo pō.

XIX A ber ata daar a gboro dēme mae foro naa a gboro homo ni a ba mae nuur looro 'yōonō a kōo pō.

XX Le a mōtōo ni a ηmarbie na ba le wa nyir e, a ber waa naa tiche ka a sekpēe chene ire ka a si chāefo tierito jie baar.

XXI A ber wa po naa ti baa di bon jaa e, ka a Pōol ir ara a ba sãlsōo ti 'yer kō ba, "Nibe, yin ta sōo tu a n nee ka si ta chene be a be Kirete a wōm nyāna kō naa pōo si e, ka a bonsi be we e.

XXII Tiche n sōoro yi naa, yi nyoo nyãa bojūu āsōo jaa kō bor e, a gboro tee le na we.

XXIII Jaa tāsōo a Nāanmin nyã na so ka n tōnō a wō tōmō tōn a wō malaka ka wō wa ara a n lōboor,

XXIV na wō 'yer kō ma, 'Pōol taa joro dābāe e, fon nyen a Nākpēe Siisa ni nibir ka wō tōor a fō 'yer. Ka a bala jaa fon lōo chiin Nāanmin den a ba nyevor 'yōo a fō nūu pō.'

XXV A le jūu yi nyoo nyãa nibe, n sōon de Nāanmin ũka won ũ naa a le won 'yer kō ma.

XXVI Tiche sin don dōdol kōo ju ara."

XXVII A ber pie ni anaar daar, a sesebe chene na mōoro ni si be a Adiriya man yal pō, a tāsōo bāun ka a bala na kaara a gboro tier man tãa ba gboro na gogoro.

XXVIII Ba den a bon 'lo ban ma mana ni a kōo, man ka a man yulōfo ũ gbēe kōbaa dōol ljer (120). Ban wa chen bālāa ba le man kaa ka a yulōfo le ũ gbēe ljaanaar ni pie (90).

XXIX Ba joro na dābāe ũka a gboro wō taa tōn si kōsir e, a ba wel a nebie ala anaar na ma nyoo a gboro lob 'yōo a man pō ti pãa sōoro ũka wer wō chaar fōo.

XXX Ka a gboro dēme buorɔ sɔr ban na yi a gboro pɔ jo na ba for a gborbile bar ka wɔ suu a man pɔ ti maala fika a nebinycɔrsti ala le ba foro bara a niem.

XXXI A Pɔɔl pāa 'yer kɔ a sojastɪ nɪkpɛɛ nɪ a sojastɪ, "Yɪn baa vɛ ka a gboro dēme banyāna be a gboro pɔ ɛ, si wɛ naa a le nɛ."

XXXII Ka a sojastɪ ŋmaa a miir 'lo na nyɔɔ a gborbile taa le ka wɔ lo.

XXXIII Le a wer na ure a wa lalala, Pɔɔl sɔɔr ba jaa na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ di a bōdiir bojūu ber pie nɪ anaar nɪ nyā yɪn jɛn baal na yaa di bon jaa ɛ.

XXXIV Pōpāanyā, n sɔɔrɔ yɪ naa ɪka yɪ di a bōdiir na yɪ tara kpɛɔ, a yɪ āsɔɔ jaa jukɔɔlbir kō vɔɔ a wɔ ju pɔ ɛ."

XXXV A anyāna le wɔ 'yer baar ti na wɔ de a paanɔɔ amune puor Nāanmɪn yāan a ba jaa niem, ti pāa ŋmaa na wɔ ɔɔrɔ.

XXXVI Ka a 'yɔɔ ba jaa ākpɛɛ ka a ba māe di a bōdiir amune.

XXXVII A sɪn bala na be a gboro pɔ ɪ naa nɪbe kɔɔr ayi dɔɔl lɪjaata nɪ pie nɪ ayɔɔb (276).

XXXVIII Le ban wa di tɪ baar, ba wel a bōdiir ala na che lob 'yɔɔ a man pɔ tɪche ka a gboro ɪ dɛfere.

XXXIX Le a wer na wa chaar, baa bōɔ a jie ban be ɛ, tɪche na ba nyɛ a jie na gɔr ka a bire be be a ba buorɔ ɪka ala ɪ ba tōɔ naa a ba ti ara.

XL Ba ŋman a mibe ala na nyɔɔr a nebinycɔrsti ala bar, na ba mɪ le for a vuulstɪ ala na ma dɛnɛ a gboro ti pāa yer a fɔbaa bar a gboro niem ka a sɛsɛbe pāa tɔɔrɔ ba chiine a bire pɔ.

XLI Tɪche ka a gboro ti tɔ a bire na duo a jie āsɔɔ, ka a gboro niem mɔr wɔ jaa na wɔ kō tōɔ chen ɛ. Ka a kōsɛbe ŋmiere a gboro pāa wele.

XLII Ka a sojastɪ ɪ nebɔ'yen buorɔ ɪka ba kɔ a bala ban pɔɔ ka a āsɔɔ jaa taa dūu yi jo ɛ.

XLIII Tɪche a sojastɪ nɪkpɛɛ na buorɔ ɪka wɔ faa a Pɔɔl jūu, waa sɔɔ ɪka ba ɪ a le ɛ. Wɔ 'yɔɔ naa a bala na bōɔ a dūufu ka ba ɔɔ lo a kōɔ pɔ de nie dūu do a gogoro ju.

XLIV Ka a bala na che mɪ nyɔɔr a gboro daar bu a gboro da'mɛle ala, nɪtɔnɔ le ba ɪ ka ba āsɔɔ ti jaa do a gogoro ju ka ye le ba tara ba ɛ.

XXVIII

I Si jaa na wa do baar, ba 'yer ɪka a dōdol yuor din Malta.

II A nɪbe bala na be a be maal sɪn vɪla, ba gbɔɔn būu na ba buol sɪ a sɪ ti uoro, bojūu saa le waara ka ɔɔr kɔrɔ.

III Ka a Pɔɔl mɪ vaar delstɪ wa 'yɔɔnɔ a būu pɔ, ka a dōpān na be a delstɪ pɔ, a būu tɔl kpɛ ka wɔ yi dō a Pɔɔl nūu mar taale.

IV Le a gogoro dēme bala na wa nyɛ a le a waa na mar a Pɔɔl nūu pɔ jōjɔlɔ, ka ba 'yere kɔrɔ taa, "A daba nyāna na n nɪkɔrɔ, a man na ba di wɔ gba ɛ, tɪche yelstɪ kō sɔɔ ka wɔ be be ɛ."

V Tɪche ka a Pɔɔl mɪr a waa 'yɔɔ a būu pɔ ti ye le jaa ba tara wɔ ɛ.

VI A nɪbe tɪer man tāa a nūu na mɔr wɔ naa bu a wɔ vaa lo kpi. Tɪche ban chel lɛɛɛ wa faa ka a ye le jaa ba ure ɛ, ba heb a ba tɪer 'yere kɔrɔ taa, "Ŋmɪn le wɔ ɪ."

VII A dōdol 'lo nɪkpɛɛ ban buolɔ Pubilustɪ tara na jie na gbor a be a wɔ de sɪ sāan, na wɔ kō sɪ bōdiir ber ata.

VIII A Pubilustɪ sāa bɪere na gā, āgān tɔl nɪ masomɔ le wɔ nyɛre. Pɔɔl kpɛn ti nyɛ wɔ, wɔn wa sɔɔr Nāanmɪn baar wɔ dɔɔl wɔ naa nūu sāa wɔ.

IX Le a anyāna na wa ɪ, baalsɪ bala jaa na be a jie 'lo mɪ wa naa ka Pɔɔl s̄aa ba jaa baalsɪ.

X Ba den 'yõɔfo kɔ sɪ sɔɪ jaa pɔ, a le sɪn wa chɔɔr na yi, ba kɔ sɪn bon jaa sɪn na bɔɔrɔ.

XI Sɪ maal a be ŋmɛrɪ ata tɪ na sɪ le kpe a gboro āsɔɔ na ara a be a s̄aē. A gboro yin Aleksandiriya na wɔ tara ŋmɪn yɪbe Kasɪtɔr nɪ Poluksɪ.

XII Sɪ tɪ ara naa Sɪrakusɪ maal ber ata a be.

XIII Be le a gboro yin sɪ t̄an a be a Wuregiyum. Wer na wa chaar ka a ɪ a guba jie sesebe furo naa, a ber ayi daar ka sɪ ta a be Puteyoli na sɪ suu a be.

XIV Be le sɪ pɔɔ a Nāaŋmɪn puorbo bamɪne ka ba bɔɔl sɪ ka sɪ tɪ maal daa gbul a ba s̄ē. Le le a ɪ tɪ sɪ p̄aa wa ta a Worom.

XV A Nāaŋmɪn puorbo na be a Worom na wa wõ ɪka sɪ waara naa, ba yin tuor sɪ tɪ ta Apiyusɪ Daa pɔ na ba pɔɔ sɪ a Sāamba Kpefo Jiir Ata. A le a Pɔɔl na wa nye a nɪbe banyāna wɔ puor Nāaŋmɪn yāan ka a 'yõ wɔ ākp̄ēɔ.

XVI Le sɪn wa ta a Worom, ba sɔɔ naa ka a Pɔɔl kp̄ɪɛɛ a wɔ yõ tɪche ka a soja kaara wɔ.

XVII Pɔɔl na wa maal ber ata, wɔ bɔɔl naa a Juu nɪbe nɪdierbe l̄õɔ taa. Le ban wa duo ka wɔ 'yer kɔ ba, "N yeɛr, n gba na ba maal ye le jaa bɔr a sɪ nɪbe s̄ē ε, bɪ 'mab a sɪ s̄aakp̄amɪne yel-ɪrsɪ ε, tɪ ba nyɔɔ ma naa be a Jerusalem na ba kɔ a Worom nɪbe.

XVIII Ba ch̄ɛp̄ɛn a ye le faa na ba ta bɔɔrɔ ɪka ba bar ma bojũu n ba maal ye le jaa na s̄ɛɛn kũu ε.

XIX Tɪche ka a Juu nɪbe na ba sɔɔ ε, ka n faa tɪ sɔɔr sɔr ka ba chiin ma a Nākp̄ɛ Siisa s̄ē. A ba ɪ n tara na ye le k̄õɔ na de dɔɔl a n nɪbe ε.

XX A le jũu le so ka n bɔɔrɔ ɪka n nye yɪ naa 'yer yɪ. Bojũu a Isural nɪbe tɪrtɔfo jie jũu le ba gbar ma nɪ a b̄õjɔrsɪ anyāna."

XXI Ka ba 'yer, "Saa nye ḡan jaa yi a Judiya d̄eme s̄ē ε, ka a sɪ yeɛr bala mɪ na yi a be wa ba 'yer a fɔ 'yerd̄ɛɛr jaa kɔ sɪ ε.

XXII Tɪche sɪn bɔɔrɔ naa ɪka sɪ b̄õɔ a le fon nyɔɔ, bojũu sɪ b̄õɔn naa ɪka jie jaa nɪbe 'laar naa a ye le nyāna."

XXIII Ba 'yõɔn bɪbir ban le wa a Pɔɔl s̄ē, a bɪbir na wa vɪɛ ba wan yɔɔ jaa a be wɔn kp̄ɪɛɛ. An yi a bibio tɪ t̄an a jāanɔɔr na wɔ mana a Nāaŋmɪn n̄aalõɔ korɔ ba, na wɔ de a Mosesɪ n̄ɛɛ nɪ le a Nāaŋmɪn 'ye'yɛrbe na seb bɔɔrɔ ɪka wɔ l̄ɛb a ba tɪɛr ka ba sɔɔ a Yesu.

XXIV Bamɪne l̄ɛb ba tɪɛr a le wɔn 'yer, tɪche ka a bamɪne ba sɔɔ de ε.

XXV Ba chɪɛ nɪ taa na ba piel yire le a Pɔɔl na wa 'yer a wɔ 'yer baaraa na wɔ 'yer, "A Nāaŋmɪn Sɪɛ 'yer yelm̄aɛ kɔ a yɪ s̄aakp̄amɪne a le wɔn de a wɔ 'ye'yere Isaiya n̄ɛɛ

XXVI 'yer, 'Chen a nɪbe banyāna s̄ē tɪ 'yer kɔ ba, "Yɪn wõn l̄ɛɛɛ tɪ yɪ k̄õ wa b̄õɔ a par ε, yɪn fur nɪbir 'yõɔ tɪ yɪ kɔ wa nye bon jaa ε."

XXVII Bojũu a nɪbe banyāna nyān kp̄ɛme naa, baa wõnõ ε, ba ma ũun a ba nɪbie, ka le ba le ε, ban taa nyen naa ba nɪbie na ba wõn a ba tobo b̄õɔ a par na ba l̄ɛb wa a n s̄ē ka n s̄aa ba.' (Isaiya 6:9)

XXVIII A le jũu, n bɔɔrɔ naa ɪka yɪ b̄õɔ ɪka a Nāaŋmɪn den a wɔ faafɔ 'yer tɪ kɔ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ε na che le naa." 6

6 **XXVIII:XXVIII 28:28** A ḡama amɪne pɔ, baa 'yõɔ a p̄õfo ljer nɪ piefor bir ε ɪka, 29 Ba chɪɛ nɪ taa na ba piel yire le a Pɔɔl na wa 'yer a wɔ 'yer baaraa na wɔ 'yer.

^{XXX} Pɔɔl yab a yir 'lo pɔ won kpɛɛɛ yuom ayi, ti ma de nɛɛ jaa na ma wa a wɔ sɛ̃.

^{XXXI} Yele jaa ba ŋmaa wɔ sɔɔ ɛ, ka wɔ 'lara na wɔ mɔɔɔ a Nāanmɔn nāalɔɔ 'yer na wɔ wile ba ni a si Soro Yesu Kɔɔsɔto 'yer.

A PƆJL GĀN WŪN SEB KŪ A NĀANMIN PUORBO NA BE A WOROM

I Maa Pɔɔl na ɪ a Yesu Kɪrɪstɔ gbāgbaa, Nāanmin na kaa ir boɔl ka n ɪ a wɔ nitōnāa naa ɪ a wɔ 'yer nōɔ 'yerɛ, lɛ seere kɔɔɔ a yɪn na be a Worom.

II A 'yer nōɔ nyā won dōɔ tir nɛɛ a kōr jaa tu a wɔ 'ye'yerbe sē ka ba seb 'yōɔ a Nāanmin gān pɔ,

III na ɪ a wɔ Bie 'yer, ban dɔɔ ka wɔ ɪ a Nāa David bal nɪrɛ.

IV A tu naa a Nāanmin Sɪɛ pɔ wiil kpɛɔ ɪka a Nāanmin Bie lɛ, na wɔ ir yi a kūn pɔ ɪ vor, 'lɔ lɛ ɪ a Yesu Kɪrɪstɔ na ɪ a sɪ Soro.

V A tun a wɔ 'yōɔ nɪ a wɔ yuor jūu, sɪ nyen wāɛfɔ nɪ a nitōnsɪ tōmō na sɪn boɔl nɪrɛ jaa, ka ba wa wōnō a wɔ toor nɪ soɔfɔ.

VI Yɪn mɪ pɔɔn a bala a Nāanmin na boɔl ka yi ɪ a Yesu Kɪrɪstɔ sofɔ.

VII N seere na kɔɔɔ a yɪn bala jaa na be a Worom a Nāanmin na nō, na wɔ boɔl yi a yi ɪ a wɔ nɪbe. Wāɛfɔ nɪ nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanmin nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪstɔ jie a be a yi sē.

VIII N den nie puor a maa Nāanmin yāan a yi jaa jūu tu a Yesu Kɪrɪstɔ 'yōɔ, bojūu a yi soɔfɔ nmen jaar a wer wɔ jaa.

IX A Nāanmin nyā ɪn tōnō kɔɔɔ nɪ a n nyāa wɔ jaa, naa mɔɔlɔ a 'yer nōɔ nyā na ɪ a wɔ Bie 'yer, di man dāasɛ lɛ ɪn ma tiere a yi yele.

X N ma soɔɔɔ naa Nāanmin ba gala ɛ, naa soɔɔɔ ɪka a wɔ bofɔ a ɪ, ka wɔ yuo sɔr a pōpāanyā kɔ ma ka n wa a yi sē.

XI N boɔɔɔ naa yi nyefɔ naa na tōɔ wiil yi a Nāanmin Sɪɛ kofɔ amine ka a 'yōɔ yi ākpɛɔ.

XII Lɛ lɛ, a yɪn nɪ maa na pāa nōɔ kpɛme a sɪ soɔfɔ pɔ.

XIII N yerɛ, n boɔɔɔ naa ɪka yi bōɔ a lɛ ɪn mɔɔɔɔ sōɔ yɔɔ jaa, ɪka n wa a yi sē tɪche ka a sɔr pɔɔ wa tān dɪna. ɪn taa nyen a yi bamine a ba puoraa nitāa lɛ ɪn nye a yi bamine na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, tɪ puoro.

XIV N din a Juu nɪbe nɪ a bala mɪ na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, nɪ a yē dēme nɪ a jɔlɔ sān.

XV Ala lɛ so ka n mɔɔɔɔ ɪka n mɔɔl a 'yer nōɔ kɔ a yɪn mɪ na be a Worom.

XVI Vā ba kɔɔɔ ma nɪ a 'yer nōɔ nyāna 'yerfɔ ɛ, bojūu a ɪ naa a Nāanmin kpɛɔ won de faara nɪ nɪrɛ jaa na soɔ, a Juu nɪbe lɛ de nie, ka bala mɪ na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, mɪ tu.

XVII Bojūu a 'yer nōɔ nyā na wiil nɪrɛ lɛ won na tor Nāanmin sē, torfɔ 'lɔ na yi soɔfɔ pɔ, yi a pielfɔ tɪ tān a baaraa nitāa lɛ an seb a Nāanmin gān pɔ, "Nɪrɛ 'lɔ na tara soɔfɔ, tor naa, won tara na nyevor na ba tara baarfɔ ɛ."
(Habakuk 2:4)

XVIII Nāanmin vɛn ka a wɔ suur yele yi a saaju gā chāa pɔ, ɪka wɔ nyen suur 'yōɔ a bala na ba puoro ɛ, nɪ putudēme bala na pɔɔ a yelmāɛ nɪ a ba putu yele.

XIX An ɪ a ala ban na de bōɔn a Nāanmin gān chāa pɔ, bojūu Nāanmin māɛ lɛ ir wiil ba.

XX Bojūu, an yi a lɛ daar jaa a Nāanmin na mɛ a wer, nɪbe na tōɔ bōɔ ɪka a Nāanmin kpɛɔ ba tara baarfɔ ɛ, ka wɔ ɪ Nāanmin māɛ nɪ a bonst ala won maal, a lɛ jūu, tu yifɔ jie ba lɛ be be go ɛ.

XXI Bojūu, ban soo bōon a Nāanmūn a nītōnō, tī baa kō wō tūr ε, bī dāna wō ε, tiche a ba tērsī un burbur, ka a ba jōl nyān ala pāa lii.

XXII Ban soo 'yer ūka yē bōonbō le ba ι, ba un jolo,

XXIII an ι ba lieb a tūr 'lo ban taa kō a Nāanmūn nyā na ba kpire ε, na ba kō a bōtbe ala ban pēn, ka a kaara a nibe kaar na kpire, nī lubil, nī dōn, nī dōgbeε anaar jaa bōro.

XXIV Ala le so ka Nāanmūn ir nūu tiche ba bar be a ba vōldēer pō, ka ba bōnō gāna nī taa, sōonō taa nī a ba āgāma.

XXV Ba den a Nāanmūn yelmāe tēen jire, na ba puoro tī tōnō kōro a bonstī ala a Nāanmūn na maal, tī bar a Nāanmūn na ι a ma maala 'lo a pēefo na seen bībīr jaa. A ι a le.

XXVI A anyāna jūu, Nāanmūn de ban bar be a vā vōlaa pō. Ka a ba pōbo gba ma lieb gāna nī a ba pōo taa ba.

XXVII A le nī wō ju le a dōor mī bar a pōbo bōfo, ka a vōlaa vē ka ba lieb bōoro a ba taa dōor. Dōor na lieb tōnō a vā tōmō nyāna nī a ba taa dōor ba nyen a ba tōdēer toor tōfo.

XXVIII Baa nyē a Nāanmūn bōfo a wō seen ba ε, ka a Nāanmūn bar ba a be a ba tēr sōonaa pō, ka ba maala a ala na ba seen maalfō ε.

XXIX Ba seen naa putuo jaa bōro, bier ūfo, bōgar dēme, nī bier maalfō. Nyuur seen ba naa, na ba ι nīkōrbō, bōoro jēer, na ba bele taa, na ba tēre taa sōfo. Ba un gagarstī,

XXX sōonō nī taa yoe, 'laar Nāanmūn, kperε taa, māe 'mōfo nī yobōyele. Ba bōon sōi ban ma tu maal bier, baa turo a nibe bala na dōo ba nēε ε.

XXXI Baa tara tēr ε, baa tara yelmāe ε, baa tara nōfo ε, baa kaara nīre nībaal ε.

XXXII Ban soo bōo a Nāanmūn toraa nyāna bīnfo, ūka a nibe bala na maala a anyāna seen nī kūu, bala māe tēε ba le maala a anyāna ε, tiche ba ma soo naa a bala na tōnō a anyāna.

II

I Yūn a le jūu, yaa mī tara tu yīfo jīe ε, a yūn bala na ma tōoro a bamūne 'yer. Yele jaa pō fon tōor a fo tō soo 'yer fo mī 'yōon fo māe 'yer, bojūu fo mī un a yele 'lōnō a fo tō soo na ι, a fo tōor a wō 'yer.

II Pōpāanyā, sī bōo naa ūka Nāanmūn na tōor naa a bala na ūre a yelstī anyāna 'yer tun yelmāe sōr pō.

III A le a fōo nīsaal mī na tōoro nibe 'yer, tī na fo mī maal a yele ala nī a ju, fo tēr ūka fon pol yī a Nāanmūn 'yer tōorfō pō o?

IV Bū yī nyē naa Nāanmūn yē bōon yōo jūu, nī a wō maalvīla, nī a wō kānyir, na yaa bōon ūka a Nāanmūn maalvīla wīle yūn tēr lieb fo sōr ε?

V Tiche a yī nyākpāen nī yūn ba lieb a yī tēr jūu, yī guoro naa a Nāanmūn sutuo bīne kōro a yī māe guro nī a wō suur bībīr 'lo wōn na tōor nīre jaa 'yer nī torfo.

VI Nāanmūn “na yab nīre jaa le wōn tū jā.” *(Yiel Gān 62:12)*

VII Bala na mar ara na ba tōnō vīla bōoro tūr, nī 'yōōfo, nī a ala na ba pōonō ε, wōn kō ban nyevor na ba tara baarfō ε.

VIII Tiche bala na bōoro a ba māe bōb, na ba tōr a yelmāe tī turo dēer, Nāanmūn suur nī a wō kpāafō gān kō ba.

IX Wōm nī tuo dīfo na ben be kō nīsaal jaa na ūre yelbier. An piel naa a juu nibe sē, tī mī lōo a bala na ba ι a juu nibe ε.

X Tiche tur ni 'yõõfo ni nyã'maar na ben be ko nure jaa na maala vɩla, a juu nibe ni a bala na ba i a juu nibe e.

XI Bojũu Nãanmũn ba tara kaa gar taa e.

XII Bala jaa na ba bõõ a Mosesi nee ti tõ deer, mũn we naa ban ba bõõ a nee jũu, ka bala jaa mũn bõõ a Mosesi nee ti tõ a deer Nãanmũn na den a nee nyã tɔɔr a ba 'yer.

XIII Bojũu a ba i a bala na wõnõ a nee le tor a Nãanmũn niem e, tiche a bala na turo a le a nee na 'yer bala le a Nãanmũn na 'yer ɩka ba tor naa.

XIV Sire jaa a bala jaa na ba i a juu nibe e, na baa tara a Mosesi nebinãa e, ba gba ma i naa a yelsi a nee na 'yer, bojũu bala mãe ɩn a nee ban sɔɔ ba tara a nee e.

XV Ba wiil ɩka a le a nee na bɔɔrɔ seb 'yõõ be a ba nyãa pɔ, ka a ba tier mi di dãaste ma gõnõ ba bu 'yere pɔɔrɔ ba.

XVI A anyãna na i naa a daar 'lõnõ a Nãanmũn na tu a Yesu Kɩrisito 'yõõ na wɔ tɔɔr nure jaa yelsɔɔlɩ nitãa le ɩn 'yere a n 'yer nõõ.

XVII Põpãanyã a fõõ, ala i fo bɔɔlɔ na a fo mãe juu nure, na fo dɩel a Mosesi nee na fo jure le fõõ ni a Nãanmũn na tara nebõ'yen,

XVIII ala i fo bõõ naa a wɔ bɔfo na fo bõõ a 'lo na gar a jaa bojũu a nee le wiil fo,

XX ala i fo chen nyãa ɩka jõtɔɔrɔ le fo i, na fo i chãa chaara a bala na be a libe pɔ,

XXI na fo wile a jɔlɔ, na fo wile a bibiir, bojũu a Mosesi nee pɔ le fo nye a bõõfo ni a yelmãe.

XXII Fõõ nyã na wile a fo taaba, faa wiil a fo mãe e? Fõõ nyã na ma 'yere ɩka jufo ba i e, fo ma ju naa ɔ?

XXIII Fõõ na ma 'yere ɩka nibe ba ta sãne e, fo ma sãn bu? Fõõ nyã na kperɛ a tibe ti fo ma juro naa a tibe der bonɩ bu?

XXIV Fõõ nyã na jure ni a Mosesi nee nyã, fo ma 'yõõn Nãanmũn vã fon sõõnõ a nee ɔ?

XXV Nitãa le an seb a Nãanmũn gãn pɔ, "A yi jũu le a bala na ba i a juu nibe e, sõõnõ a n yuor." *(Isaiya 52:5)*

XXVI Yuor ñmaafɔ tara na tõnõ ala i fo turo naa le a nee na 'yer, tiche ala i fõõ baa turo a nee e, fon kaara fika faa ñmaa yuor e.

XXVII Ala i a bala na ba ñmaa a yuor e, turo na le a nee na bin, ba kõ kaara fika yɔɩmarba le ba i e?

XXVIII Nure 'lo na ba ñmaa a yuor a ãgãn pɔ e, tiche na wɔ turo a nee jaa ne ne ne na 'yõõ yɩn 'yer, a yɩn bala gba na tara a nebinsi gãn na fo ñmaa a yuor ti faa turo a nebinsi e.

XXIX Nure na i a juu nure ba i a ãgãn nyã ye le tɛe le e, bu a yuor ñmaafɔ na i a ãgãn ye le e.

XXX Kai, wɔ ɩn a juu nure na be a pɔɔm, ka a wɔ yuor ñmaafɔ i a Nãanmũn Sire na ñmaa a wɔ nyãa yuor a ba yi a nebinsi gãn pɔ e. A nure nyãna pɛefɔ ba yire nibe sɛ e, tiche a yɩn Nãanmũn sɛ.

III

I Bo tõnõ le a juu nure tara, bu bo tõnõ le be be a yuor ñmaafɔ pɔ?

II Sor jaa pɔ, ala na de nie le ɩka bala le Nãanmũn de nie ko a wɔ 'yerbie.

III Bo le na i ala i bamune ba tara sɔɔfo e? A ba ba sɔɔfo na tõõn sõõ a Nãanmũn yelmãe bar bu?

IV Kai, sɔr ba be be ε! Vē a Nāanmɪn ɪ yelmāe sɔɔ, tɪche ka a nɪre jaa ɪ jir ŋmara. Nɪtāa le an seb a Nāanmɪn gān pɔ, “Le le na wiil ɪka fɔ tor naa a fɔ 'yerbie pɔ, na fɔ tɔɔ a 'yer tɔɔrfɔ jie.” *(Yiel Gān 51:4)*

V Tiche ala ɪ a sɪ ba torfɔ vĕn ka Nāanmɪn torfɔ gā chāa pɔ, sɪ le 'yer bo? Sɪ 'yer ɪka Nāanmɪn ba tor ε, won vĕ ka a wɔ sutuo dire sɪ ɔ? Nɪsaal nechure le a nyāna.

VI Sɪre jaa ba le ε. Ala ɪ le le, ŋmɪne le a Nāanmɪn na ɪ tɔɔr a wer nɪbe 'yer?

VII Nɪre āsɔɔ na chɪre na, “Ka ala ɪ a n ba torfɔ wiil naa ɪka a Nāanmɪn ɪn yelmāe sɔɔ ka a wɔ tɪr pɔɔ 'yɔɔ, bāa 'yɔɔ le a Nāanmɪn na le 'yɔɔ ma 'yer ɪka yelbe-ɪre le n ɪ?”

VIII Bo le so ka sɪ kō 'yer nɪtāa le a yosɔɔnɔ na 'yer ka a bamɪne mɪ 'yere ɪka sɪ 'yer ɪka, “Yɪ ɪ a sɪ maala dɛer tɪ ka a lɪere vɪla?” A ba sɔɔfɔ sɛen ba naa.

IX Bāa le sɪn pāa de baar? Sɪn le sa ba bɪ? Kai, sɔr ba be be ε. Sɪ den nɪe 'yer ɪka a Juu nɪbe nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ε, ba jaa nyentaa na ba be a yelbier pɔ.

X Nɪtāa le ban seb a ba ye le 'yɔɔ a Nāanmɪn gān pɔ, “Nɪtoraa jaa ba be be ε, nɪbō'yen gba ba be be ε.

XI Nɪbō'yen jaa ba be be bɔɔnɔ 'yer par ε, nɪbō'yen jaa ba yɔɔrɔ bɔɔrɔ Nāanmɪn ε.

XII Ba jaa lɛb puor, ka ba jaa lɛb ɪ nɪsɔɔnsɪ. ɪsɔɔ jaa ba maala vɪla ε, nɪbō'yen gba ba be be ε.” *(Yiel Gān 14:1-3)*

XIII “A ba kɔkɔbɔɔr yuon fɪka yar, ka a ba jālbie bɔɔ belfɔ.” *(Yiel Gān 5:9)* “Dɔpān lɔɔ jelaa a ba negāma.” *(Yiel Gān 140:3)*

XIV “Pɔ'yɔɔfɔ nɪ 'yer bitor le ma yire a ba neer pɔ.” *(Yiel Gān 10:7)*

XV “A ba gbɛɛ ma pɔɔrɔ naa jāɪ kpaarfɔ 'yɔɔ.

XVI Sɔr jaa ban de, sɔɔfɔ nɪ dɔɔye le ma ɪ a jāne.

XVII Baa bɔɔ nyā'maar sɔr ε.”

(Isaiya 59:7, 8)

XVIII “A ba nɪbie ba joro Nāanmɪn dābāe ε.”

(Yiel Gān 36:1)

XIX Pɔpāanyā, sɪ bɔɔn naa ɪka le jaa a Mosesɪ nee na 'yer, wɔ 'yer kɔ a bala na be a nee pɔ ɪka, a kpal nɪre jaa nee, ka a wer nɪbe ba jaa wa man a ba nee 'yer kɔ a Nāanmɪn.

XX A le jūu, nɪre jaa kō ɪ nɪtor a Nāanmɪn niem won turo a nee jūu ε, an ɪ a tun a nee nyā pɔ, ka sɪ bɔɔ bier.

XXI Tiche pɔpāanyā, a chaar naa ɪka a torfɔ na yi a Nāanmɪn sĕ, ba yi a Mosesɪ nee pɔ ε, ala le a nee nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe di dāasɪe.

XXII A torfɔ nyā na yi a Nāanmɪn sĕ, ɪn a sɔɔfɔ na tu a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, kɔ a bala jaa na sɔɔ de. Tɛɛ ta jaa ba be be ε.

XXIII Bojūu nɪre jaa maal dɛer na baa ta a Nāanmɪn tɪr ε.

XXIV A Nāanmɪn wāefɔ jūu, wɔ vĕn ka sɪ tor na wɔ 'yerfaa sɪ pɔrɔ tu a faafɔ 'lo na yi a Yesu Kɪrɪsɪto sĕ.

XXV Nāanmɪn de won a wɔ ɪ a bɔɔrlo bon, a won de a wɔ jāɪ pɛen nɪre jaa tu a sɔɔfɔ jūu. Nāanmɪn maal a anyā na wɔ wiil a wɔ torfɔ, bojūu a wɔ kānyir vĕ naa ka wɔ bar a ba yeldɛbe ala ban dɔɔ maal gefɔ.

XXVI Wɔ maal naa le na wiil a wɔ torfɔ a pɔpāanyā, na wɔ ma vĕ ka nɪre jaa na sɔɔ de a Yesu ye le, tor.

XXVII Nyɪne le a yoboyele le be? A ba pɔɔ be ε. Yelbuor jūu? A Mosesɪ nee ban turo jūu bɪ? Kai, sɔɔfɔ jūu le.

XXVIII Ala le so ka sun chene soɔ ɩka nɩre ye le ma tor naa won tara soɔfo a ba ɩ won turo a nebināa jūu ε.

XXIX Nāanmɩn un a Juu nɩbe tee Nāanmɩn bu? Waa ɩ a bala na ba ɩ a Juu nɩbe mi Nāanmɩn ε? Ɔɔ, wo un a bala na ba ɩ a Juu nɩbe mi tuɔr.

XXX An ɩ a Nāanmɩn bõ'yen tee le be be, 'lo le na vë ka a yɔɩmarba ye le tor soɔfo jūu, na wo mi vë ka a bala na ba ηmaa a yuɔr ε, ye le mi tor a soɔfo jūu.

XXXI Si pāa den a soɔfo nyā sōon a nebināa bar bu? Kai, sor ba be be ε. Sun le pāa bõo turo wo.

IV

I Nɩmɩne le sun pāa 'yer a si sāakpā Abraham 'yer, a ye le nyāna pɔ?

II Ala ɩ stre jaa Abraham ye le dõɔ tor a wo tõmõ jūu, won taa tara na ye le kõo boɔrɔ nɩ yuor, tiche a kõ naa ɩ a Nāanmɩn niem le ε.

III Bo le a Nāanmɩn gān 'yer? Wo 'yer ɩka, "Abraham soɔn de Nāanmɩn ka a le vë ka wo ɩ nitor." *(A Pielfo Gān 15:6)*

IV Põpāanyā nɩre wa tõtõmõ, a wo sāyar ba ɩ kofɔ ε, tiche a wo tõmõ sāyar le.

V Ala le so nɩre 'lo an ba ɩ tõmõ le ε, tiche won soɔ a Nāanmɩn 'lo na ma vë ka a putudëme ye le tor, a wo soɔfo le ma vë ka wo ɩ a nitor.

VI A Nāa David mi dõɔ 'yer a 'yer bir nyāna nɩ wo ju, na wo 'yer ɩka, boɔsõn soɔ le a 'lo a Nāanmɩn na vë a wo ɩ nitor ka tõmõ ba puɔ ε.

VII "Boɔsõn dëme le a Nāanmɩn na vë a ba borfosɩ ko ba, ka a ba yelbebe ala pɔɔ.

VIII Boɔsõn le a 'lo a si Soro na ba le sɔrɔ a wo yelbier dɔɔlo wo ε." *(Yiel Gān 32:1, 2)*

IX A boɔsõn nyāna un a yɔɩmarba tee bon bu, a mi un a bala na ba ηmaa a yuɔr ε, bon? Si 'yer ɩka Abraham soɔfo vën ka wo ɩ nitor.

X Nɩmɩne le anyāna dõɔ ɩ ko wo? Won ηmaa a yuɔr baar le bu won ba ηmaa sere le? A ba ɩ won ηmaa baar ε, tiche won dõɔ ba ηmaa sere le.

XI Nāanmɩn wa bier man wo a yuɔr ηmaafɔ ye le, ka a ɩ jāne ɩka a wo ye le tor naa a wo soɔfo jūu won dõɔ ba ηmaa a yuɔr sere ε. Le le wo pāa ɩ a bala jaa na soɔ de sāa, tiche na baa ηmaa a ba yɔɩ ε, ka a Nāanmɩn vë a ba ɩ nitorɩ.

XII Wo mi ɩ naa bala jaa na ηma a yɔɩ sāa. A ba ɩ yuɔr ηmaafɔ tee 'yõɔ le ε, tiche ban tara a soɔfo na ba turo nɩ a le a si sāa Abraham na dõɔ turo ti wa ηmaa a yuɔr.

XIII A ba ɩ a nebināa jūu le a Nāanmɩn dõɔ tir a neε ko a Abraham nɩ a wo yɔɩ ɩka bala le na so a wer ε, tiche won ɩ nitor a wo soɔfo jūu le.

XIV Ala ɩ a bala na turo a nebināa le so a wer ε, soɔfo ba le tara tõnõ ε, ka Nāanmɩn neε won tir mi ɩ pɔrɔ.

XV Bojūu a nebināa waara ni naa Nāanmɩn suur. A jie 'lo mi a nebināa na ba be ε, a neε borfosɩ mi ba be be ε.

XVI A le jūu, a netraa wa naa a soɔfo jūu, ka a Nāanmɩn wāefɔ na sõo a Abraham yɔɩ ba jaa, a ba ɩ a bala na turo a neε tee ε, tiche a bala na tara a Abraham soɔfo, 'lo le ɩ a si jaa sāa.

XVII Nūtāa an seb a Nāanmɩn gān pɔ, "N maal fo naa a fo ɩ a paal yɔɔ sāa." *(A Pielfo Gān 17:5)* 'Lo le ɩ a si sāa a Nāanmɩn së, a 'lo won soɔ de, a Nāanmɩn nyā na ma vë ka kün ɩ voε, na wo ma boɔl bonɩ ala na ba dõɔ be be ε, ka a be be.

XVIII Tiertofu jie ba le be be ε, ti Abraham tara tierto jie, na wo soo de ka a le vē ka wo ι a paal yoo sāa, nitāa le a Nāaηmın na dōo 'yer ku wo, "Le le a fu yon na wa be." (A Pielfo Gān 15:5)

XIX Waa bal a wo soofu po ε, wo māe nyen bōon a wo āgān na kor juol, bojūu yuom kōbaa le wo nye ka a Saara mı ab.

XX Tiche Abraham ba tara baal a wo soofu po, ni le a Nāaηmın na tir a wo nee ε, tiche wo nyen kpēo a wo soofu po, na wo de tur ko a Nāaηmın.

XXI Wo soon de nuur ayi ıka Nāaηmın tara na kpēo na maal a le won tur a wo nee.

XXII A anyāna le so ka a Nāaηmın, vē a wo ι nitor.

XXIII A 'yerbir na 'yer ıka, Nāaηmın vēn a wo ι nitor, a ba seb a 'lo tee 'yōo ε,

XXIV tiche a mı un a sı bon, Nāaηmın mı na vēn a sı yele ka a tor, sın bala jaa na soo ıka, 'lo le sāı a Yesu na ι a sı Soro a kūu po.

XXV A sı yelbebe jūu le ba dōo kon wo, tiche ka a Nāaηmın sāı wo a kūu po a wo ι vor, na wo vē ka sı tor.

V

I Won ben vē a sı tor a sı soofu jūu, sı tara na nyā'maar Nāaηmın sē tu a sı Soro Yesu Kırısto 'yōo.

II A wo 'yōo le sı tu nye sör a sı soofu jūu kpe a Nāaηmın wāefo nyā po sın ben ara a pōpāanyā, na sı chule a Nāaηmın tur tierto nyā jūu.

III A ba ι le tee ε, tiche sı mı chule na a sı dooye po, bojūu sı bōon naa ıka a dooye le na waan kānyir,

IV ka a kānyir wiil a le fon be, ka a le fon be mı waan tiertofo jie.

V Ka a tiertofo jie kō 'yōo sı vā ε, bojūu Nāaηmın kpaar naa a wo nōfo 'yōo a sı nyān po, tu a wo Ste 'lo won de ko sı.

VI Yaa nye, a sōo 'lo na see le, sın soo chene ba tara kpēo ε, ti Kırısto kpin ko a bala na ba puoro ε.

VII An kpēme naa ıka nıre na soon kpi ko nıre yele na tor, amine nıre āsoo na tōon soo kpi ko nıre na ι nıso.

VIII Tiche Nāaηmın wiil a wo māe nōfo a nitō ko sı, a sōo 'lo sın chene ι yelbe-ırbε, Kırısto kpin ko sı.

IX An ben ıka pōpāanyā wo ben vē a sı tor a wo jāı jūu, ηmıne le an pāa kaara won faa sı yın a Nāaηmın suur po.

X Bojūu ala ι a le sın dōo ι a Nāaηmın dōdēme, ka a wo Bie kūu wa 'maal wo ko sı, a le won ben 'maal sı, won faa sı naa tu a wo nyevor po.

XI A ba ι anyā tee le ε, tiche sı chule naa a Nāaηmın 'yōo tu a sı Soro Yesu Kırısto 'yōo, tu a 'lo 'yōo sın ben nye a 'maalfu a pōpāanyā.

XII Nitō jūu le a yelbier kpe a wer po tu nıbō'yen 'yōo, ka a kūu mı tu a yelbier 'yōo mı wa, sör nyā le a kūu mı tu pōo nıre jaa, bojūu ba jaa maal yelbier.

XIII Sere tiche ka a Mosesı wa bın a nee, yelbier den nie be ka a wer po, tiche le a nebināa na ba dōo be be ε, ba maa de yelbier maal bon ε.

XIV Tiche kūu dın nāa yi a Adama sōo ti tån a Mosesı sōo, na wo gba mı tōo a bala na ba maal a yelbier sōo a nee a Adama kaar ε, Adama le dōo ι a 'lo na wa wa gāgiel.

XV Tiche a kofu ba kaara a borfu kaar ε, bojūu ala ι nuyoo kpi naa nubo'yen borfu juu, Naaŋmun wæfo nu a wo kofu ala na wa tu a nubo'yen Yesu Kiristo wæfo juu, na yaar ko nuyoo gar a le.

XVI A Naaŋmun kofu gba ba nyetaan a nubo'yen yelbier 'lo ε. 'Yer toofo tun a yelbe bo'yen 'lo na wo waan soofu, tiche a kofu mi tun a borfusi yoo po, naa waan torfo.

XVII Bojūu ala ι a nubo'yen borfu juu kuu din naa tu a nubo'yen 'lo 'yoo, ŋmune le a bala na nye a Naaŋmun wæfo nu a kofu 'lo na ι a torfo, na din naa a ba nyevor po tu a nubo'yen Yesu Kiristo 'yoo.

XVIII An ι nubo'yen borfu juu le waan soofu wa 'yoo a nibe ba jaa, le le so nubo'yen mi na maal ka a tor, mi le ve ka a nibe ba jaa tor na ba nye nyevor.

XIX Nitaa le a bawono bo'yen na ve ka a nuyoo ι yelbe-irbe, le mi le a tu nubo'yen na tu Naaŋmun nee mi ve, ka a nuyoo mi ι nitoru.

XX A nee poon 'yoo, ka a borfusi mi waa. Tiche jie 'lo a yelbier na poo 'yoo, Naaŋmun wæfo ma poon 'yoo gar a le.

XXI Nitaa le a yelbier na di naa a kuu po, le mi le a Naaŋmun wæfo na di a naa tu a yeltoru po, na wo waan nyevor na ba tara baarfo ε, tu a Yesu Kiristo na ι a si Soro 'yoo.

VI

I Si paa 'yer uka bo? Si chene ure a yelbier tiche ka a Naaŋmun wæfo poooo 'yoono?

II Kai, sor ba be be ε! Si kpin ko yelbier, ŋmune le a ι a sun le chene be a po?

III Bu yaa boo uka a sun bala jaa na so a Naaŋmun koo, wo pol si 'yoo a Yesu Kiristo po, a si loo kpin wo nu a wo kuu po ε?

IV A le juu, ba uu si naa a koo po, a kuu kaar, ka a le a Kiristo na doo ir a kuu po, tu a Saa tur po, ka si mi na be be tara nyevor paalaa.

V Ala ι sun nu 'lo 'mantaa a wo kuu po, sun nu 'lo na 'mantaa ir a kuu po.

VI Si boon naa uka a si agan koraa poo naa a Kiristo 'yoo, a ba kpan wo a be a daa ju, ka a yelbier agan ba le tara kpeo a si 'yoo, saa le ι a yelbier gbagbaar ε.

VII Bojūu nure 'lo jaa na kpi, wo yin yelbier po.

VIII Ala ι sun nu Kiristo le 'mataa kpi, si soo naa uka sun nu 'lo le na 'mataa be be tara a nyevor.

IX Bojūu si boon naa uka a Kiristo na ir a kuu po, wo ko le kpi go ε, kuu ba le too wo ε.

X A kuu won kpi, wo kpin ko yelbier gbebbo'yen ko nure jaa, tiche a wo nyevor po won be, wo ben be ko Naaŋmun.

XI A le ne nu wo ju mi le uka, yi kaa a yi mae uka, yi kpin ko yelbier, ti be be ko Naaŋmun, Yesu Kiristo juu.

XII A le juu, yi ta soo ka yelbier le di naa a yi agan nyan na kpi ka yi turo a wo deer bofo ε.

XIII Yi taa ure wa diere a yi agan jie asoo jaa koroo yelbier maalfu ε, ka a ι putuyele totobomo ε. Tiche yi soo de a yi mae ko a Naaŋmun, nitaa nibe na yi kuu po tara nyevor, na yi soo de a yi agan jir ko wo, ka a ι yeltoru totobomo.

XIV Bojūu, yelbier ba le ι a yi nukpe ε, bojūu yaa chene be a Mosesi nebinaa pilem ε, tiche yi ben a Naaŋmun wæfo pilem.

XV Ka bo go? Si chene ure a yelbier bojūu sin ba le chene be a nee pilem o, ti be a wāefo pilem bu? Kai, sor ba be be e!

XVI Yaa bōo ũka ala i fo wa den fo mae ko nure na fo turo a wo nee gbāgbaa kaar, fo in gbāgbaa ko a nure 'lo nee fon turo, ka yelbier gbāgbaa le fo i a 'lo na chiine a kuu po, bu a Nāanmın nee tufu 'lo mi na chiine ni fo a yeltorsı jie.

XVII Tiche n puor Nāanmın yāan, yın dōo gba i a yelbier gbāgbaar, ti yi wa soon naa a yi nyāa wo jaa na yi de a yi mae 'yōo a wiilfo nyā po.

XVIII Nāanmın faa yın yin a yelbier po a yi so yi mae, na yi lieb yeltorsı gbāgbaar.

XIX Nısaal 'yer le n de man a yi āgāma yın ba tōonō nyōoro jūu. Nitāa le yın dōo ma de a yi āgān jiir ka a i gbāgbaar ko a ala na ba viel e, naa ma pōoro putuyele 'yōonō, pōpāanyā 'lo, yi de a yi mae ka a i yeltorsı ni cheche ifo gbāgbaar.

XX Yın dōo i a yelbier gbāgbaar, a yeltorsı ba so yi e.

XXI Tōnō buor le yi nye yin a sōo 'lo a yelsı ala na ben i vā a pōpāanyā? A bomo ala baarfō daar in kuu.

XXII Tiche pōpāanyā, Nāanmın na ben faa yi yin a yelbier po a yi i a wo gbāgbaar, a tōnō yın nye in cheche ifo ka a baaraa i nyevor na ba tara baarfō e.

XXIII Bojūu yelbier sāyar in kuu, tiche ka a Nāanmın kofō i nyevor na ba tara baarfō e, tu a Yesu Kırısto na i a sı Soro 'yōo.

VII

I Yaa be bōo e, yeer, n 'yere na koro a bala na bōo a nebināa ũka a nebināa ma tōon nure na chene ni nibir e?

II De man pōo na kul sire, a nee lū won mar a sire ka wo chire dayuo na gān wo, a sire na chene ba kpi e, tiche a sire wa kpi, a kul taa nee 'lo ba le lū wo go e.

III 'Lo wa ti ir dayuo a sire na chene voro, ban 'yer naa ũka wo sōo naa. Tiche ala i a sire kpi naa, a nee ba le lū wo go e, ala i wo gba na kul dayuo, waa sōo e.

IV Le le, n yeer yi mi kpin ko a nebināa tu a Kırısto āgān po, ka yın be be ko niyuo, a 'lo na ir a kuu po ka sın tōo wō wōmō ko Nāanmın.

V Bojūu a sōo 'lo a yelbier āgān na so sı, ka a yelbier volaa ma de a nebināa tōnō ni tōmō a sı āgān po a sı wōnō kuu wōmō.

VI Tiche pōpāanyā, sı kpin ko a 'lo na dōo lū sı, sı son sı mae yi a nebināa 'lo po, na sı pāa tōnō a sōpaalaa nyā po na i a Nāanmın Sıe na ba i a sokoraa ban seb 'yōo a gān po e.

VII Bo le sin le 'yer go? A nebināa in yeldeer bu? Kai, sor ba be be e! Waa i yeldeer e. Sire jaa n kō naa bōo yelbier e, ala i a nebināa ba be be e. Bojūu n kō naa bōo jıelfo e, ala i a nebināa ba ta 'yer ũka, "Taa jıele nure bon e."
(A Yifo Gān 20:17)

VIII Tiche a yelbier far kpe na wo nye sor a nebināa sē vē ka n wō jıelfo jaa boro volaa. A nebināa baa be be e, yelbier in hōkūu.

IX In dōo be be ba bōo a nebināa e, tiche a nebināa na wa wa, yelbier faan a nyevor, ka a kuu ko ma.

X Be le n nye ũka a nebināa 'lo naa waan nyevor, kuu le wo bar ti waan.

XI Bojūu a yelbier nyen sor a nebināa na ko wo, a wo far kpe na wo bel ma, ka a tu a nebināa nyā po, ka a kuu ko ma.

XII A le jūu, a nebināa un cheche, ka a nebināa 'yer mɪ ɪ cheche, naa tor ɪ vɪla.

XIII Bon 'lo na ɪ bõvɪla pãa lɛb kũu wa kɔ ma? A ba ɪ le le ε. Tɪche n bõon naa ɪka a un yelbier, na a lɛb kũu kɔ ma tu a bon 'lo na ɪ vɪla pɔ. A tu naa 'yer bināa pɔ, ka bier na ɪ yelbier sɪre jaa.

XIV Sin bõon naa ɪka a nebināa un Nāanmɪn Sɪe bon le, tɪche ka a maa ɪ āgān yelbier na da ka n ɪ a wɔ gbāgbaa.

XV N maa bõo a le un maala ε, bojūu a ala un bɔɔɔɔ ɪka n maal n maa maal ε, tɪche a ala un 'laar le n ma maala.

XVI Ala ɪ n ma maala naa ala un ba bɔɔɔɔ ɪka n maala ε, n sɔɔ naa ɪka a nebināa un vɪla.

XVII An ben be a le, a ba ɪ maa mǎe le bõon tɪ ure ε, tɪche a yelbier 'lõnõ na be a n pɔ le ure.

XVIII N bõon naa ɪka yelvɪla jaa ba be a n 'yõo ε, a maa yelbier āgān tɛε le. Bojūu n ma bɔɔɔɔ naa ɪka n maal vɪla tɪ naa maa tõo maal ε.

XIX Bojūu a ala un maala ba ɪ a vɪla ala un bɔɔɔɔ a maalfɔ ε. Kai, a bier ala un ba bɔɔɔɔ a maalfɔ le, ala le n ma maala.

XX Põpǎanyǎ, ala ɪ n maala naa a ala un ba bɔɔɔɔ ɪka n maal ε, a ba le ɪ maa le le maala go ε, tɪche a yelbier 'lõnõ na be a n 'yõo le maala.

XXI Le le, n nyen a le a nebināa na tõnõ, maa wa bɔɔɔɔ ɪka n maal vɪla, a yelbier le ma tɔɔ gbɔr ma jaa yẽ yẽ.

XXII N bɔɔɔɔ naa Nāanmɪn nebināa nɪ a n pɔɔ wɔ jaa,

XXIII tɪche n nye naa a nebināa āsɔɔ na tõnõ nɪ a n āgān jɪir amɪne. Wɔ jɛɛɛ nɪ naa a n tɪer na wɔ maal ma ka n ɪ a yelbier nɪpɔɔraa a n āgān jɪir pɔ.

XXIV Nɪjarma le n pǎa ɪ! An le na faa ma yin a yelbier āgān nyǎ na chiine ma a kũu jie?

XXV Nāanmɪn son puorfɔ tu a Yesu Kɪrɪsɪto na ɪ a sɪ Soro 'yõo! A maa mǎe a n tɪer pɔ, n un a Nāanmɪn nɛε gbāgbaa, tɪche a n yelbier āgān mɪ ɪ gbāgbaa kɔ a yelbier nɛε.

VIII

I A le jūu põpǎanyǎ, yele ba pɔɔɔɔ a bala na be a Yesu Kɪrɪsɪto 'yõo ε.

II A tun a Yesu Kɪrɪsɪto 'yõo jūu, a nɛε 'lo na ɪ a Nāanmɪn Sɪe nyevɔr faa man yin a nɛε 'lo na ɪ yelbier nɪ kũu pɔ.

III Bojūu a bon 'lo a Mosesɪ nɛε na ba dõo tara kpẽo na maal ε, a sɪ yelbier āgān na bal bar, Nāanmɪn maal naa na wɔ tõ a wɔ mǎe Bie a wɔ nyetāan a sɪn na maala a yelbier kaar a wɔ wa ɪ a yelbier bɔɔrlo bon. Le le wɔ sõo yelbier a nɪsaal pɔ bar,

IV ka a le a Mosesɪ nebināa na bɔɔɔɔ ka a sɛε a sɪ 'yõo, a sɪ kõ le turo a le a yelbier āgān na bɔɔɔɔ ε, tɪ turo a le a Nāanmɪn Sɪe na bɔɔɔɔ.

V A bala na turo a ba yelbier āgān, ba den a ba tɪer 'yõo a ala na ɪ a āgān vɔlaa pɔ, tɪche a bala mɪ na turo a le a Nāanmɪn Sɪe na bɔɔɔɔ, mɪ den a ba tɪer 'yõo a ala a Nāanmɪn Sɪe na bɔɔɔɔ.

VI Yelbier sɔɔ tɪer un kũu, tɪche a tɪer 'lo a Nāanmɪn Sɪe na so un nyevɔr nɪ nyǎ'maar.

VII A yelbe-ure tɪer ma 'laar Nāanmɪn, wɔ maa siir wɔ mǎe kɔ a Nāanmɪn nɛε ε, wɔ mɪ kõ tõo ɪ ε.

VIII Bala na turo a le a ba āgān na bɔɔɔɔ, kõ tõo pel Nāanmɪn pɔɔ ε.

IX Yɪn 'lo ba le turo a le a yelbier āgān na bɔɔɔ ε, tɪche yɪ turo naa a le a Nāanmɪn Sɪe na bɔɔɔ, ala ɪ a Nāanmɪn Sɪe ben a yɪ 'yɔɔ. Ala ɪ āsɔɔ jaa ba wa tara a Kɪrɪsɪto Sɪe ε, waa ɪ a Kɪrɪsɪto tɔɔɔ ε.

X Tɪche ala ɪ Kɪrɪsɪto ben a yɪ 'yɔɔ, a yɪ āgān kpi naa a yelbier jūu, tɪche ka a yɪ sɪr tara nyevor a yelforsɪ jūu.

XI Ala ɪ a Nāanmɪn Sɪe 'lo na sāɪ a Yesu a kūu pɔ, ben a yɪ 'yɔɔ, 'lo na sāɪ a Kɪrɪsɪto a kūu pɔ, na kɔn a yɪ āgān kūn nyevor tu a wɔ Sɪe pɔ, a 'lo na be a yɪ 'yɔɔ.

XII A le jūu n yeer, sɪ din sān, tɪche a ba ɪ a sɪ yelbier āgān nyā le ε, a sɪn turo a le won bɔɔɔ ε.

XIII Bojūu ala ɪ yɪ turo naa a le a yɪ yelbier āgān na bɔɔɔ, yɪn kpi naa, tɪche ala ɪ yɪ den a Nāanmɪn Sɪe kɔn a āgān ma maal bidebe bar, yɪ ben a nyevor sɔɔ pɔ.

XIV Bojūu bala jaa a Nāanmɪn Sɪe na chiine, bala le ɪ a Nāanmɪn bibiir.

XV A ba ɪ a Nāanmɪn Sɪe won kɔ yɪ, waa maala yɪ gbāgbaar ka a dābāe korɔ yɪ go ε, tɪche wɔ kɔ yɪn a wɔ Sɪe a yɪ lieb a wɔ bibiir. A Sɪe nyā le sɪ ma de bɔɔɔ wɔ, “N Sāa Nāanmɪn.”

XVI A Nāanmɪn Sɪe māe din dāasɪe nɪ a sɪ sɪr ɪka sɪ ɪn Nāanmɪn bibiir.

XVII Pɔpāanyā, ala ɪ sɪ ɪ naa Nāanmɪn bibiir, sɪn le so a bɔsɔn ala a Nāanmɪn na tɪr a wɔ nee, 'matāan a Kɪrɪsɪto. Ala ɪ sure jaa, sɪ lɔɔn won dɪ a wɔ dɔɔye, le le sɪ mɪn 'matāan wɔ pɔ a wɔ tɪr.

XVIII N man nye a sɪ dɪn dɔɔye ka waa jā bon ε, ɪn de man a Nāanmɪn tɪr 'lo na wa nyɪr a sɪ sɛ.

XIX A bɔmaalsɪ a jaa nyonyolɔ naa chɪle nɪ a Nāanmɪn bibiir won wa vɛ a ba nyɪrɛ.

XX Bojūu a bɔmaalsɪ a jaa ben a āgān sal pɪlem an ba ɪ a ba māe bofɔ ε,

XXI tɪ ɪ a 'lo na maal ba bofɔ, na wɔ chene tara ba nɪ tɪer sɔ, ɪka a Nāanmɪn na wa faa ban yɪn a gbāgbaa 'lo na sɔɔnɔ kpe a māe sofɔ 'lo na ɪ a Nāanmɪn bibiir tɪr pɔ.

XXII Bojūu sɪ bɔɔn naa a bɔmaalsɪ a jaa na hɔnɔ, ka a ɔɔɔ ba fɪka pɔɔ na dɔɔɔ yɪ a le daar jaa wa tān a dɪna.

XXIII A ba ɪ le tee le ε, tɪche a sɪn māe le tara a Nāanmɪn Sɪe kɔfɔ bidɔɔ, mɪ ɔɔ a sɪ pɔɔm na sɪ nyonyolɔ chele nɪ won wa lieb sɪ a wɔ bibiir, nɪ a faafɔ won wa faan a sɪ āgāma.

XXIV A tɪertɔ nyāna jūu le sɪ nyen a faafɔ. Tɪche bon fon nyen nɪbir, fɔ maa le tara a wɔ tɪer go ε. An le ma tɪere bon won tara baar?

XXV Tɪche ala ɪ sɪ tɪere na bon sɪn ba tara sere ε, sɪ ma dɪn kānyir chele.

XXVI A le nɪ wɔ ju mɪ le a Nāanmɪn Sɪe ma sɔnɔ sɪ a sɪ balfɔ pɔ. Saa bɔɔ a le sɪn taa ma sɔɔr a Nāanmɪn ε, a Nāanmɪn Sɪe māe le ma de hɔnɔfɔ 'lo sɪn kɔ tɔɔ man a 'yerbie ε, na wɔ ma sɔɔɔ korɔ sɪ.

XXVII Nyɪr 'lo na ma chel a sɪ nyāa bɔɔn a Nāanmɪn Sɪe tɪer, bojūu a Nāanmɪn Sɪe nyāna le sɔɔɔ a Nāanmɪn korɔ a wɔ nɪbe nɪ a le won bɔɔɔ.

XXVIII Sɪ bɔɔn naa ɪka a ye le jaa pɔ, Nāanmɪn ma tɔn ka a ɪ sɔ kɔ a bala na nɔ wɔ, a bala won tu a wɔ tɪer pɔ bɔɔl.

XXIX Bojūu bala a Nāanmɪn na de nie bɔɔn na wɔ chel ir ka ba lieb kaara a wɔ Bie kaar, ka won ɪ a yeer ba jaa pɔ Bidadɔɔ.

XXX A bala won de nie ir, bala le wɔ bɔɔl, a bala won bɔɔl, bala le wɔ vɛ ka a ba ye le tor, a bala mɪ won vɛ ka a ba ye le tor, bala mɪ le wɔ 'yɔɔ tɪr.

XXXI Bo le sɪn pāa 'yer nɪ a ye le nyāna? Ala ɪ Nāanmɪn ben a sɪ sɛ, an le na tɔɔ jeb sɪ?

XXXII A 'lo na ba mǝo sɪ a wɔ mǎe bie ε, tɪche na wɔ soɔ bar sɔr ka ba kɔ wɔ a sɪ jũu, bo le na ŋmaa wɔ sɔr ka wɔ kǝ de a wɔ wǎefɔ 'matǎan a bomo a jaa kɔ sɪ ε?

XXXIII An le na tǝo 'yer 'yer dǝol a bala a Nǎanɲmɪn na ir? Nǎanɲmɪn mǎe le maal ba a ba tor.

XXXIV An 'lo le na tǝo 'yǝo ba 'yer? Nɪre jaa ba be be ε. A Yesu Kɪrɪsɪto nyǎ na kpɪ, 'lo le a Nǎanɲmɪn mɪ sǎi ka wɔ ir ɪ vor na wɔ ara Nǎanɲmɪn nɪsǝo jie, 'lo le sɔɔro a Nǎanɲmɪn kɔro sɪ.

XXXV An le na tǝo tǝo sɪ yin a Kɪrɪsɪto nǝfo nyǎ pɔ? Wǝm, bu wɔɔr, bu gefɔ, bu kǝ, bu sal'mɔɔr, bu dǝoye, bu ban na kɔ sɪ nɪ sɔɔ?

XXXVI Nɪtǎa le an seɓ a Nǎanɲmɪn gǎn pɔ, "A yɪ jũu, sɪ ma tuor kũu bɪbir jaa. Ba ma kaa sɪn fɪka piir ban chiine nɪ kǝkǝe ŋmafɔ jie." (*Yiel Gǎn 44:22*)

XXXVII Kai, a anyǎna a jaa pɔ, sɪ ɪ naa tǝtǝonbo tu a 'lo na nǝ sɪ 'yǝo.

XXXVIII Bojũu n bǝon sɪre jaa ɪka kũu, bu nyevɔr, bu malakasi, bu a sɪdebe, bu ka dɪna le, bu nɪdaar, bu ka kpǎen dǝme le,

XXXIX ka dofɔ le, bu suufɔ le, bu bon jaa na be a bǝmaalsɪ pɔ le, ǎsɔɔ jaa kǝ tǝo tǝo sɪ yin a nǝfo a Nǎanɲmɪn na nǝ sɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto 'yǝo ε.

IX

I Yelmǎe le n 'yerε a Kɪrɪsɪto 'yǝo, n ba ŋmara jɪrsɪ ε, a n tɪer mɪ din dǎaste a Nǎanɲmɪn Sɪε pɔ.

II Nɪbaal kpe man tɪ pǝn bar, ka wɔɔr sɛε ma a nyǎa.

III An taa nǝmǝ ma naa ɪka n ben pɔ'yǝofɔ pɔ naa ba le pɔɔ a Kɪrɪsɪto pɔ ε, a n yerε Isɪral nɪbe jũu, bala le ɪ a n mǎe nɪbe.

IV A Isɪral nɪbe bala le a Nǎanɲmɪn de ka ba ɪ a wɔ bibiir, na wɔ kɔ ba a wɔ tɪr nɪ a netɪrsɪ wɔn pɔn ba, na wɔ kɔ ba a nebinǎa, nɪ a le ban na puoro wɔ a wɔ puorfɔ yir nɪ a neer wɔn tɪr kɔ ba.

V Bala le ɪ a sǎakpǎmine, a ba pɔ le ba bɪer a Kɪrɪsɪto mɪ na ɪ a nɪsaal yɪ, na wɔ ɪ a Nǎanɲmɪn kaara a bomo a jaa, 'lo le ban peere bɪbir jaa. A ɪ a le.

VI A ba ɪ fɪka a Nǎanɲmɪn 'yer ɪn faa ε, bojũu a ba ɪ a bala jaa ban dǝo a Isɪral nɪbe pɔ, ba jaa le ɪ a Isɪral nɪbe ε.

VII A ba ɪ baa yɪ a wɔ par pɔ ε, ba jaa baa ɪ Abraham bibiir ε, tɪche Nǎanɲmɪn dǝo tɪr neε kɔ a Abraham ɪka, "Isaaki 'yǝo le a fɔ yɔn na yɪ." (*A Pielfɔ Gǎn 21:12*)

VIII A ba ɪ a ǎgǎn vaar bibiir le ɪ a Nǎanɲmɪn bibiir ε, tɪche a bibiir bala a Nǎanɲmɪn na tɪr a neε a wɔ dǝo, bala le wɔ kaa a ba ɪ Abraham bibiir.

IX Bojũu nɪtǝ le a Nǎanɲmɪn dǝo tɪr a neε 'yer, "A daar wa ta, ɪn lɪeb wa ka a Saara dǝo dabile." (*A Pielfɔ Gǎn 18:10, 14*)

X A ba ɪ anyǎ tee le ε, tɪche a Worbeka dǝon dabil ayɪ ka ba sǎa ɪ bǝ'yen tee na ɪ a sɪ sǎakpǎ Isaaki.

XI Sere tɪ ka wɔ ba dǝo a yɪbe banyǎna, baa mɪ maal ye le jaa vɪla bu deer ε, tɪ nɪtǝ le a ɪ ɪka a Nǎanɲmɪn bɔfo pɔ le wɔ ma tu ir a nɪre.

XII A kǝ ɪ a fɔ tǝmǝ jũu ε, tɪche a 'lo na bɔol fɔ. Nǎanɲmɪn 'yer kɔ a Worbeka, "A yekarma na tǝnǝ na kɔro a yebile." (*A Pielfɔ Gǎn 25:23*)

XIII Le mɪ le a seɓ a Nǎanɲmɪn gǎn pɔ, "N nǝn Jekɔb tɪche naa 'laar a Esau." (*Malakai 1:2, 3*)

XIV Bo le sɪn pǎa le 'yer? Nǎanɲmɪn ɪn nɪfilefɪle bu? Kai. Sɔr ba be be ε!

XV Bojũu wɔ 'yer kɔ a Mosesɪ, "Nɪre 'lo ɪn na kaa nɪbaal le ɪn na kaa nɪbaal, naa maal vɪla kɔ a 'lo ɪn na maal vɪla kɔ." (*A Yifɔ Gǎn 33:19*)

XVI A le jūu a ba ɪ le nure na boɔɔ ε, bu na tōnō le ε, tiche a yin Nāanmɪn nɪbaal kaafɔ pɔ.

XVII Bojūu Nāanmɪn dōɔ 'yer kɔ a Ijipitɪ nāa Faaro ɪka yaa, "Maa le bin fɔ a ye le nyāna jūu, ɪka n wiil a n kpɛɔ a fɔ 'yōɔ, ka ban boɔl a n yuor a wer wɔ jaa." *(A Yifɔ Gān 9:16)*

XVIII A le jūu, Nāanmɪn ma kāan nure 'lo won boɔɔ nɪbaal, a 'lo wɔ mɪn boɔɔ, wɔ ma vēn ka a wɔ nyāa kpɛmɛ.

XIX ɪsɔɔ na sɔɔr ma naa ɪka, "Bo le so ka a Nāanmɪn na de ye le dɔɔl sɪ? Bojūu nure jaa kō tōɔ tɔr a le a Nāanmɪn na boɔɔ ε?"

XX Tiche fōɔ mɪ nɪ ana, nɪsaal na fon 'yer lɛr Nāanmɪn? "Laa na tōɔn sɔɔr a 'lo na mɛ wɔ ɪka, 'Bo le fɔ mɛ ma a nitō ɔ?" *(Isaiya 29:16)*

XXI A lamɪɛrɛ ba tara sɔr ɪka wɔ de a yɔɔr bō'yen 'lōnō mɛn bōɔdɔɔ tiche mɛn ladɪraa ε?

XXII Bo le, ala ɪ Nāanmɪn le kaa ir ɪka wɔ wiil a wɔ suur na wɔ vē a ba bōɔn a wɔ kpɛɔ, tɪ na wɔ chene tara kānyir nɪ a bonst ala won chɔɔr gun a sōɔ barfɔ?

XXIII Bo le, ala ɪ wɔ maal a nitō ɪka a bonst ala na ɪ a wɔ nɪbaal bomo, ka a bōɔn a wɔ tɪr tōnō, a bala won de nie chɔɔr gun a wɔ tɪr,

XXIV a sɪn gba wɔ mɪ na boɔl, na ba ɪ a Juu nɪbe tɛɛ ε, tiche na wɔ boɔl a bala na ba ɪ a Juu nɪbe mɪ?

XXV Nitāa le a Nāanmɪn na vē ka a wɔ 'ye'yerɛ Hosea sɛb a wɔ gān pɔ, "ɪn boɔl ban a maa nɪbe, a bala na ba ɪ a n nɪbe ε, naa boɔl wɔ a n nɪ nō naa, 'lo na ba dōɔ ɪ a n nɪ nō naa ε." *(Hosea 2:23)*

XXVI Ka wɔ sɛb a nitōnō an ɪ a jie 'lōnō won 'yer ɪka, "Yaa ɪ a n nɪbe ε, bala naa le ban le boɔl a Nāanmɪn vɔr bibiir." *(Hosea 1:10)*

XXVII Isaiya mɪ dōɔ mɔɔl a ɪsral nɪbe na wɔ 'yer, "Ala ɪ a ɪsral nɪbe gba waan fɪka man nɛɛ bire, a bālāa bala na wa che, le na nye faafɔ.

XXVIII Bojūu a sɪ Soro na pɔɔn naa a wɔ 'yer tɔɔrfɔ na wɔ ŋmaa a ju." *(Isaiya 10:22, 23)*

XXIX Isaiya dōɔn de nie 'yer, "Ala ba ɪ a sɪ Soro na ɪ a gādaa jaa gādaa sɔɔ le dōɔ bar a sɪ par ŋmaa ε, sɪn taa mɪ nyɔɔl kaara a Sodom nɪ a Gomora tɛn kaar." *(Isaiya 1:9)*

XXX Bo le sɪn pāa le 'yer? A bala na ba ɪ a Juu nɪbe ε, na ba dōɔ turo a yeltorsɪ ε, bala le be tara yaa. A ba ye le tor naa ban tara sɔɔfɔ jūu.

XXXI Tiche a ɪsral nɪbe na turo a yeltorsɪ ba tara yaa ε,

XXXII Bo le so? Bojūu baa turo nɪ sɔɔfɔ ε, tɪ turo nɪ tōmō, na ba bār a kɔsɪr bāraa.

XXXIII Nitāa le na sɛb a Nāanmɪn gān pɔ a wɔ 'yer, "Nye, n bin a kɔsɪr be a Jiyon ka nɪbe na bāra nɪ a pie 'lo na vē ka ba loro, ka nure 'lo jaa na sɔɔ de wɔ, vā kō kpɛ wɔ ε." *(Isaiya 8:14)*

X

I N yeɛr, le a n nyāa na boɔɔ ka n sɔɔɔ nɪ Nāanmɪn le ɪka, a ɪsral nɪbe ba nye faafɔ.

II Bojūu un tōɔn di a ba dāasɛ ɪka ba tara na nɪbijɛ nɪ a Nāanmɪn ye le, tiche bōɔfɔ le ba pɔɔ a ba nɪbijɛ pɔ ε.

III Ban ba bōɔ a Nāanmɪn yeltorsɪ ε, tɪ na ba boɔɔ ɪka ba bin a ba māɛ yeltorsɪ, baa siir ba māɛ kɔ a Nāanmɪn yeltorsɪ ε.

IV Kɪrɪsɪtɔ le ɪ a nebināa tɛɛfɔ jie, ka nure jaa na sɔɔ de wɔ, won vēn ka a nɪnyɪnɛ ye le tor.

^V Nıt̄õ le a Mosesı man a le a nebinãa na ma v̄ẽ ka nıre yeke tor, “A nıre 'lo na maala a le a nebinãa na 'yer, na tara na nyevor.” (*Mosesı Gãma Na Tu Ata 18:5*)

^{VI} Tıche a yeltorstı ala na yire a soofu pɔ 'yer naa, “Ta tter a fu nyãa pɔ soor ıka, ‘An le na do a saaju?’ (*Mosesı Gãma Na Tu Anũu 30:13*) Ka a le wiil ıka, ti tara a Kırısıto suu waan.

^{VII} Bu soor a fu mãe ıka, ‘An le na chen a kp̄ı t̄ee?’ ” (*Mosesı Gãma Na Tu Anũu 30:13*) Ka a le wiil ıka, ti ir a Kırısıto a kũu pɔ waan.

^{VIII} Tıche bo le a 'yer a Nãanjmun gãn pɔ? “A 'yer gbor fu naa, a ben a fu nee pɔ, naa be a fu nyãa pɔ.” (*Mosesı Gãma Na Tu Anũu 30:14*) Ala le ı a soofu 'yer nyã sin m̄ool.

^X Ala ı fu haan a fu nee chiir a fu pɔɔ 'yer ıka, “A Kırısıto le ı a Soro,” na fu soon a fu nyãa wo jaa ıka, Nãanjmun ir won a kũu pɔ, fon nyen faafu.

^X Bojũu a fu nyãa 'lo fon soo den le na v̄ẽ ka a fu yeke tor, ka a fu nee 'lo fon haan 'yer le na faafu.

^{XI} Nıt̄ãa le an seb a Nãanjmun gãn pɔ, “Nıre 'lo jaa na soo de wo, v̄ã k̄õ kpe wo ɛ.” (*Isaiya 28:16*)

^{XII} Bojũu tee taa ba be a Juu nıre nı a 'lo na ba ı a Juu nıre ɛ. A Soro bõ'yen 'lõnõ le ı ba jaa Soro, na wo s̄õnõ a bala jaa na boolo a wo yuor.

^{XIII} Bojũu a seb a Nãanjmun gãn pɔ ıka, “Bala jaa na boolo a Soro yuor ıka wo s̄õ ba, na nyen faafu.” (*Joel 2:32*)

^{XIV} N̄mune le ban ıre wa bool a Nãanjmun 'lo ban ba soo ɛ? N̄mune le ban ı wa soo a nıre 'lo ban ba wõ a wo 'yer ɛ? N̄mune le ban ıre wa wõ a wo 'yer ka nıre k̄õ ba wa m̄ool a wo 'yer ku ba ɛ?

^{XV} N̄mune le ban ıre wa m̄ool ka baa t̄õ ba ɛ? Nıt̄ãa le an seb a Nãanjmun gãn pɔ, “Nye le a bala na waara nı a 'yer nõõ gb̄ee na vıele ka.” (*Isaiya 52:7*)

^{XVI} Tıche a ba ı a Isıral nıbe ba jaa le lıeb kaa a 'yer nõõ nyã ɛ. Bojũu Isaiya dõo soor, “Sı Soro, an le soo de a sı 'yer?” (*Isaiya 53:1*)

^{XVII} Sıre jaa le ıka 'yer fon ma wõ pɔ le fu ma soo, ka a 'yerbie ala ban wõ ın a Kırısıto 'yer.

^{XVIII} Tıche ka n soor, a m̄õ baa wõ naa ɛ? Sıre jaa le ba wõ naa naa. “A ba k̄ok̄or yin de jie wo jaa, ka a ba 'yer ti ta a wer teefu jie.” (*Yiel Gãn 19:4*)

^{XIX} N le soor kaa go, a m̄õ a Isıral nıbe ba bõo a par ɛ? Mosesı dõo de nie 'yer, “A bala na ba ı paal ɛ, ın maal ba naa ka nyuur kpe yi, naa le maal a paal 'lo na na bõo bon jaa ɛ, ka suur kpe yi.” (*Mosesı Gãma Na Tu Anũu 32:21*)

^{XX} Ka Isaiya mı ba dõo jo d̄ãbãe ɛ, ti 'yer ıka, “A bala na ba dõo yuoro booro ma ɛ, ba nye ma naa, n wiil naa n m̄ãe ku a bala na ba dõo sooro ma ɛ.” (*Isaiya 65:1*)

^{XXI} Tıche a Isıral nıbe 'lo, nıt̄õ le wo 'yer, “Bıbir jaa le n ma tur a n nuur boolo a bıbawõnsı nı a nıdebe, na turo a soı ala na ba vıele ɛ booro a ba m̄ãe tıerstı bõboorstı.” (*Isaiya 65:2*)

XI

^I N pãa soor naa, a Nãanjmun ben tor a wo nıbe bar bu? Kai! A maa m̄ãe ın a Isıral nıre, naa ı a Abraham yõo yi a Benjamin borɔ pɔ.

^{II} Nãanjmun ba tor a wo nıbe bar ɛ, bala le wo de nie bõo. Yaa bõo a le a Nãanjmun gãn na 'yer, le a Elaija na dõo sooro Nãanjmun waala doolo a Isıral nıbe,

III “N Soro, ba kon a fo 'ye'yerbe, na ba wel a fo boor lofo jiir bar. Maa tee le che, ti a ba booro a n kofu.” *(Nāmune Gān Dōo 19:10, 14)*

IV Bo le a Nāaḡmun 'yer ko a Elaija? Wo 'yer naa, “N chene na tara nibe tur ata koor anū (7,000) na ba gbur dumo puor a tu Baal ε.” *(Nāmune Gān Dōo 19:18)*

V Le mi le a duna, nibe bamune che naa ka Nāaḡmun na ir ba a wo wāefo jūu.

VI Ala be i a wāefo jūu le, a ba le i tōmō 'yōo le go ε, ka le ba le ε, a wāefo kō le i wāefo le go ε.

VII Bo pāa le? A ala a Isral nibe na booro nibijie baa nye ε, tiche a bala a Nāaḡmun na ir le nye. Ka a bala na che kpeme a ba nyāa.

VIII Nūtāa le an seb a Nāaḡmun gān po, “Nāaḡmun vën ka ba i jaa burtüm wa tån a duna. A ba nibe ala maa tōo nye bon ε, ka a ba tobo ala maa tōo wō 'yer ε.” *(Mosesi Gāma Na Tu Anūu 29:4)*

IX A Nāa David mi dōo 'yer a ba 'yer a wo gān po, “Vë ka a ba bōdiir difo jie ka a heb bōnyoorsu ni cheer, ka a i a ba bār lofo jie ni a ba sāyar.

X A ba nibe a jōo, a ba kō tōo nye jaa ε, na ba kab gōmō kō le tōo dōl ε.” *(Yiel Gān 69:22, 23)*

XI N le suor go, ba ben bār na lo na ba kō tōo ir jaa ε? A ba i le ε. A ba maal borfo jūu, a bala na ba i a Juu nibe ε, nyen faafō ka nyuur na kpe a Isral nibe.

XII Tiche ala i a ba maal borfo vën ka a wer wo jaa le, ka a ba borfo mi le a bala na ba i a Juu nibe ε, a bala mæ wa pōo ḡmine le an kaara!

XIII Yūn na ba i a Juu nibe le n 'yere koro, an ben ika maa le a Nāaḡmun ir tō a yū po, ka n i a nūtōnāa a yūn na ba i a Juu nibe po. N mōon nibir ni a tōmō nyā.

XIV A maa tier le ika nyuur wo kpe a maa mæ nibe ka n tōo a bamune faa.

XV Bojūu ala i a ba tōr barfo in 'maalfō ko a wer, ka a Nāaḡmun le wa de ba, ḡmine le an kaara, a kō kaara fika nire na yi kūu po tara nyevor ε?

XVI Ala i fo den a paanōdōo ko Nāaḡmun, a paanōo ala na che, a jaa in cheche. Ala i fo den a tie nyur ko Nāaḡmun, a tie wilsu mi in cheche.

XVII Ala i ba 'mel a tie mæ wile āsōo bar ti ḡmaa a yūn na i a mōo po tie wile wa mar ka yū 'mataa tōoro nyuro a kōbō'yen yire a tie āgān po nōonō,

XVIII taa tier ika fo sa naa a wilsu ala ε. Fōo wa 'mōoro fo mæ, heb tier kaa ika a ba i a fōo na i a wile le tuo a nyibe ε, ti a nyibe le tuo a fōo na i a wile.

XIX Yūn 'yer yūn pāa na 'yer ni nyā, “Ba 'mel a wilsu ala bar ti pāa na de ma mar.”

XX A le in yelmæ, tiche ba dōo 'mel ba bar a ba ba soofu jūu, tiche ka a yūn ara ni soofu. Yi ta booro yuor ε, tiche yi joro dābæ.

XXI Bojūu ala i Nāaḡmun ba dōo bar a tie mæ wilsu ε, wo kō bar a yūn mi ε.

XXII Yi tier kaa le a Nāaḡmun na i a maal vūa soo ka a wo ye le mi kpeme, a wo ye le kpeme na ko a bala na lo, tiche na wo maal vūa ko a yūn, ala i yi chene na chiine a wo maal vūa po. Ka le ba le ε, won ḡmaa yūn bar.

XXIII Ala wa i ba tēen a ba baal bar, Nāaḡmun na tōon de ba le mar a tie 'yōo, Nāaḡmun na tōon le de ba mar a le go.

XXIV Yi kaa, ala i a yūn ban ḡmaa yūn a mōo po tie po wa mar a yir tie ban sel, an le in tuo a yir tie wilsu ala ban dōo 'mel bar marfo bu?

XXV N ba booro ũka n v̄e ka a yelsoolaa nyā sool a yin na ı a n yeer ti ba ı a Isıral nıbe ε, ka yi taa booro yuor ni a yeke nyā ε. A Isıral nıbe tara na a nyākpāen a le ne na ti t̄an a s̄oo 'lo a bala na ba ı a Isıral nıbe ε, na wa ti nye a faafu baar.

XXVI Le le na ı ti a Isıral nıbe ba jaa p̄aa nye faafu nit̄aa le na seb a Nāanmın ḡan p̄o, "Fafaara na yin be a Jiyon wa, na wo wa lieb t̄ier jaa na ba v̄iele ε, yin a Jekob bal nıbe p̄o bar.

XXVII A netıraa le a nyāna ın na tara ni ba, a s̄oo 'lo ın wa de a ba yeldebe a jaa bar." *(Isaiya 59:20, 21)*

XXVIII F̄oo kaa, a 'yer n̄oo nyā v̄en ka ba ı Nāanmın d̄ōdēme a yin na soo de j̄uu. Tıche ala ı a ırfo p̄o mı le, bala le a Nāanmın n̄o yoo a ba s̄aakp̄amıne j̄uu.

XXIX Boj̄uu Nāanmın kofu ni a wo boolfu k̄o t̄oo lieb jaa ε.

XXX Nit̄aa le a yin mı na ba ı a Juu nıbe ε, na yaa d̄oo w̄on̄o a Nāanmın toor ε, tıche p̄ōp̄anyā yi nyen a wo nıbaal a ba bawōfu j̄uu.

XXXI Le le a bala mı na ı a Juu nıbe, ba mı lieb ı bawōnsı, na ba p̄aa mı na nye a Nāanmın nıbaal a p̄ōp̄anyā, nit̄aa le a sın mı na nye a Nāanmın nıbaal.

XXXII Boj̄uu Nāanmın p̄oon a nıbe ba jaa a bawōnsı die p̄o, na won t̄oo kaa ba jaa nıbaal.

XXXIII Nye le a Nāanmın lefo na suu j̄ā. A wo ȳe ni a wo b̄ofo ba gbor ε! A wo 'yer t̄oorfu ba be b̄ofo ε. A wo soı mı ba be b̄ierfu ε!

XXXIV "An le d̄oo b̄oo a sı Soro t̄ier? Bu an le mı d̄oo ı a wo 'yer s̄on̄o." *(Isaiya 40:13)*

XXXV "An le d̄oo de nie ko Nāanmın bon, ka wo p̄aa wa yara a s̄an?" *(Job 41:11)*

XXXVI Boj̄uu wo jie le a bomo a jaa yi. 'Lo le maal a jaa, na wo so a bonsı a jaa. 'Lo le so a t̄ur b̄ıbir ni b̄ıbir jaa. A ı a le.

XII

I A le j̄uu, n sooro yi naa yeer, a Nāanmın nıbaal nyā j̄uu, yi de a yi m̄ae na ı b̄onıbie lon boor ko Nāanmın. A ın cheche naa pele a Nāanmın p̄oo. Le le ı a puorfo na tara par.

II Yi taa le wa here maala a le a wer nıbe na maala go ε, tıche yi maala a le na here yi a t̄ier paalaa nyā yin nye. Yin p̄aa t̄oon beer na yi b̄oo a Nāanmın bofo, a ala na ı vıla naa pele a wo p̄oo naa ı cheche.

III A Nāanmın w̄efo nyā won w̄ae ma j̄uu, n sooro naa a yi āsoo jaa ũka, ta t̄ier a yi m̄ae ti p̄on bar a le yin taa t̄ier ε, tıche yi ma t̄ier a yi m̄ae 'yer t̄oorfu nıbij̄e jaa j̄ā a soofu 'lo a Nāanmın na ko yi.

IV Nit̄aa le a sı āsoo jaa na tara āḡan ti ka a tara jid̄ed̄eme, a jid̄ed̄eme anyāna ba t̄on̄o t̄ōb̄'yen ε.

V Le mı le a Kırısto p̄o, a sın bala na ı yoo ti l̄oo āḡan b̄'yen p̄o, a jid̄ed̄eme anyā a jaa 'mantaa t̄on̄o.

VI Sı jaa tara na kofosı na t̄ee taa, tu a le a Nāanmın w̄efo won w̄aen sı. Ala ı a āsoo kofu ın a Nāanmın 'yer 'yerfu le, wo ma 'yere j̄ā a le a wo soofu na ta.

VII Ka ala ı t̄om̄o t̄ōfu mı le, v̄e ka wo ma t̄on̄o, ala ı wiilfu mı le, v̄e ka wo ma wile.

VIII Ala ı ākp̄eo 'ȳofo le, v̄e ka wo ma 'ȳon̄o a ākp̄aen. Ka ala ı a wo kofu le nıbaalsı s̄ofo, v̄e ka wo ma s̄on̄o ba ni popel. Ala ı ndiere t̄om̄o

le, vë a wo ma mōo nɪbir nɪ a tōmō. Ala wa ɪ nɪbe 'maalfɔ tōmō le, wo ma maala a le nɪ chulfɔ.

IX Nōfo wo ɪ yelmāe nōfo. 'Laar bon 'lo na ɪ dɛɛr, tɪ 'mar bon 'lo na ɪ sō.

X Yɪ chɛle taa yeke, na yɪ de a yɛɛr nōfo nōn taa. Yɪ 'yōonō a yɪ taaba gar a yɪ māe.

XI Yɪ ta ɪ nɪ tūtũlsɪ ɛ, tɪche yɪ vë ka a nōmō yɪ a yɪ mōo nɪbir nɪ a sɪ Soro tōmō.

XII Yɪ chule nɪ a yɪ tɪertɔfo jie, na yɪ tara kānyir a yɪ wōm pɔ, na yɪ tara yelmāe nɪ a yɪ Nāanmɪn sɔɔrfɔ pɔ.

XIII Yɪ ma lōo pōn a Nāanmɪn nɪbe bala na ba tara bon jaa ɛ, na yɪ ma diere sāanba a yɪ yie pɔ.

XIV Na yɪ 'yere nevlɔ 'yōonō a bala na gere yɪ, na yɪ 'yer nevlɔ 'yōo ba, yɪ ta pɔ 'yōo ba ɛ.

XV Yɪ chule nɪ a bala na chule, na yɪ mɪ pɔɔ a bala na kōnō na yɪ kōnō.

XVI A yɪn nɪ a bala na kpɪɛɛ, yɪ tara tɪer bō'yen. Yɪ ta kaara ba pɔɔ ɛ, tɪche yɪ sɔɔ 'matāan a nɪbe bala na ba jā yɪ ɛ. Yɪ ta kaa ɪka yɪn ɪn yē dēme ɛ.

XVII Yɪ ta de bier yāan bier sān ɛ. Yɪ bōonō sō, na yɪ maala a ala na vɛle nɪre jaa niem.

XVIII Ala ɪ an tōo naa, an ɪ yɪn māe le, yɪ tara nyā'maar nɪ a bala jaa yɪn lōo kpɪɛɛ nɪ.

XIX N barmine, yɪ taa ɪre wa yaara taa sān ɛ, tɪche yɪ baraa kɔ a Nāanmɪn suur. Bojūu a seb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, "Maa le so a sān yaafɔ, ɪn ɪɛb yaa a sān." Le le a Soro 'yer. *(Mosesi Gāma Na Tu Anūu 32:35)*

XX Le an na ɪ le ɪka, "Ala ɪ kō kpēn a fɔ dōsɔɔ, kɔ wo bōdiir a wo di. Ala ɪ kōnyūur wa kpe wo naa, kɔ wo kōɔ a wo nyū. Fōs be maala a nɪtō, an kaara fika būu saalbie le fɔ mōo dɔɔl wo a jum." *(Sokpar Gān 25:21, 22)*

XXI Yɪ ta vë ka bier tōo yɪ ɛ, tɪche yɪ de vlɔ tōon bier.

XIII

I A yɪ āsɔɔ jaa wo ma siir a wo māe kɔ a paal nɪberɛ, bojūu kpēɔ jaa ba be be ka a ba ɪ Nāanmɪn le bin ɛ. Kpēɔ sɔɔ jaa ba be be ka Nāanmɪn ba le bin wo ɛ.

II A le jūu, nɪre 'lo jaa na chure nɪ a kpāen dēme ba nyāna, a Nāanmɪn na bin ba le wo chure nɪ, ka a bala na ɪre a le na 'yōon ba māe 'yer.

III Bojūu a kpāen dēme maa diere bier dɔɔlɔ a bala na maala vlɔ ɛ, tɪche a bala na maala a dɛɛr le ba ma de yeke dɔɔlɔ. Fɔ boɔɔ naa ɪka fɔ ta joro a kpāen dēme dābāe bɪ? Fɔ pāa maala a le na vɛle, ban dāna fɔ naa.

IV Bojūu wo ɪn Nāanmɪn tōtōnō ɪka wo maal fɔ vlɔ. Tɪche fōs wa maal dɛɛr 'lo, vë ka dābāe kɔɔ fɔ, a ba ɪ pɔɔ 'yōo le wo tara a sɔɔ ɛ. Nāanmɪn tōtōnō le wo ɪ na ara kɔ yeltɔrsɪ ɪka wo kpāana a bala na maala dɛɛr.

V A le jūu, a tara na sɔr ka yɪ siir yɪ māe kɔ a kpāen dēme, a ba ɪ ban na kpāa yɪ tɛɛ jūu ɛ, tɪche an ɪ a yɪn māe mɪ bōo nyɔɔfo jūu.

VI A anyāna jūu le so yɪn yara lōpoo kɔɔ a kpāen dēme na ɪ a Nāanmɪn tōtōnɔ na de a ba sōo wo jaa tōnō nɪ.

VII Nɪre jaa sān fɔn wa di, yab wo. Ka ala ɪ lōpoo le faa yab ɛ, yab. Ka tēmaal libie yabfo le bɪ, yɪ ma yab, na yɪ joro a 'lo a jɔfo na seen, tɪ 'yōonō a 'lo mɪ a 'yōɔfo na seen.

VIII Yi taa pēne taa libie ka sãn ma gã a yi chara pɔ ε, a sãn 'lo tɛɛ na gã a yi chara pɔ le, nõfɔ yɪn na nõ nõ taa, bojũu nure 'lo jaa na nõ a wɔ tɔ sɔɔ tun a le a nebinãa na 'yer a jaa.

IX A 'yerbinsɪ le a anyãna, "Ta sɛ ε." "Ta kɔ nure ε." "Ta ju nure bon ε." "Ta jɛle nure bon ε." (A *Yifo Gãn 20:13-17*) A 'yerbinsɪ ala a jaa ni pãa che, ba den a jaa 'yer 'yer bir bõ'yen ɪka, "Nõ a fɔ tɔ sɔɔ nitãa a fɔ mãe." (*Mosesi Gãma Na Tu Ata 19:18*)

X Fõɔ wa nõ nure, faa maala wɔ bier ε. Ala le so, fõɔ wa tara nõfɔ, fɔ tu naa a le jaa a Mosesi nɛɛ na 'yer.

XI Yi maala a nitõ, bojũu yi bõɔn naa le a dɪna sõɔ nyã na kaara. A sõɔ ta naa ɪka yi jɛɔ ir a yi gõɔ pɔ, bojũu a si faafɔ gbor jaa yɛyɛ gar a bɪbir 'lo sɪn dõɔ sɔɔ de.

XII A chen bãlãa ka a tãɔɔ baar, tɪche ka a ɪ a wer mi tõɔ chaar a le nɛ. Yi ɪ a si yaar a tãɔɔ bomo bar ti de a chãa bomo su.

XIII Yi ɪ a si kpɪere jaa kãkar fɪka a mõtõɔ nɪbe, na si ir si mãe yin dãen bɔyɔur pɔ, dãa buufɔ pɔ, sɛsɛyele pɔ, ni folaa ɪfɔ pɔ, bu gõmõ bɔfɔ ni nyuur pɔ.

XIV Tɪche yi de a si Soro Yesu Kɪrɪsɪto na yi su pɔɔ a yi mãe, na yi ta le tere ɪka yi ure a le a yi ágãn vɔlaa na buɔrɔ go ε.

XIV

I Nure 'lo sɔɔfɔ na ba jã bon ε, yi ma sɔɔ de wɔ na yi ta tɔɔrɔ a wɔ yelbil 'yer ε.

II ɪsɔɔ sɔɔfɔ ma vɛn ka waa chire bon jaa ε, ka a ãsɔɔ sɔɔfɔ mi na bal ka 'lo mi dire jɛvai tɛɛ.

III A nure 'lo na ba chire bon jaa ε, wɔ ta kaara a 'lo na ba dire a jaa pɔrɔ ε, a fõɔ nyã mi na ba dire a jaa ε, ta kpere a 'lo na dire a jaa ε, bojũu Nãanmɪn de wɔ naa.

IV Fõɔ mi ni ana na fun tɔɔr nure kõɔ tõtõnõ 'yer? A wɔ mãe nɪkpɛɛ sɛ ka wɔ ara na bu wɔ lo naa, won le ara na, bojũu a wɔ Soro na tõɔn maal wɔ a wɔ ara.

V Nure ma kãan a bɪbir ãsɔɔ a wɔ gar ãsɔɔ, ka ãsɔɔ kaa a bɪbie a jaa ka a ɪ bõ'yen. ɪsɔɔ jaa wɔ ma tɪer kaa a wɔ mãe tɪer pɔ.

VI Nure 'lo na de a bɪbir ãsɔɔ a wɔ gar a jaa, wɔ ure a le a si Soro jũu. 'Lo na ɔɔrɔ a nõn, wɔ ɔɔrɔ a si Soro jũu, bojũu wɔ ma sɔɔr Nãanmɪn 'yõɔ. A 'lo mi na ba ɔɔrɔ ε, wɔ mi ure a le a si Soro jũu, wɔ mi ma puor Nãanmɪn yãan.

VII Bojũu nure ãsɔɔ jaa ba be be kɔ a wɔ mãe tɛɛ 'yõɔ ε. Nure ãsɔɔ jaa mi ba kpi kɔ a wɔ mãe tɛɛ ε.

VIII Ala ɪ si ben ka, si ben be kɔ a si Soro. Ala ɪ si mi kpi naa, si kpin kɔ a si Soro. Ka si chene na vɔrɔ, bu si kpi naa, a si Soro le so si.

IX A anyãna jũu le a Kɪrɪsɪto kpi ti na wɔ le ir ɪ vɔr, ɪka a wɔ ɪ a kũn ni a vɔɛ ba jaa Soro.

X Fõɔ mi, baa 'yõɔ le fɔ tɔɔrɔ a fɔ yebe 'yer, bu bo le so ka fɔ kaara a fɔ yebe pɔrɔ? Bojũu si jaa le na ara a Nãanmɪn 'yer tɔɔrfɔ dakɔɔ par.

XI A seb a Nãanmɪn gãn pɔ ɪka, "A si Soro le 'yer, ɪn ɪ vɔr jũu, a gbɛdumo a jaa na gbur a n niem, kã a kɔkɔr jaa haa 'yer ɪka maa le ɪ a Nãanmɪn." (*Isaiya 45:23*)

XII Be le a si ãsɔɔ jaa na pãa 'yer a si mãe 'yer kɔ a Nãanmɪn.

XIII A le jũu, yi ɪ a si bar a si taaba 'yer tɔɔrfɔ, na si lɛb a si tɪer na si ta ure kɔsɪr bãraa kɔrɔ a si taaba sɔɪ pɔ a ba nɪmiere loro ε.

XIV A maa na be a si Soro Yesu 'yōō, n sōon sure jaa ũka bōdiraa jaa ba i deer a wō mǎe ε. Tiche ala i a nure āsōō jaa wa kāan bon ũka wō in bōdeer, a bōnyine in bōdeer kō wō.

XV Ala wa i a chen a fō yebe bōdiraa kōō fon di jūu, faa maala wile ni nōfo ε. Ta vē ka a fō bōdirsi sōō a fō yebe 'lo 'yōō a Kirisito na kpi ε.

XVI Ta vē ka a bon 'lo fōō na bōōō bōvula, ka nure bōōō wō bōdeer ε.

XVII Bojūu a Nāanmūn nāalōō yebe ba i bōdiir ni bōnyursi yebe ε, tiche a in torfō, ni nyā'maar ni a popel na yi a Nāanmūn Siε pō yebe le,

XVIII bojūu nure jaa na tōnō korō a Kirisito tu a sōr nyā pō, wō maala na a le na pele a Nāanmūn pōō, ka a nibe mi 'yere a ninyine 'yer vīla.

XIX A le jūu, yi i a si mōō nībir, na si maala a le na waan nyā'maar a si 'yōōn taa ākpāen.

XX Yi ta de bōdiir yebe sōōn a Nāanmūn tōmō bar ε. Bōdiraa a jaa vīele naa, tiche a in deer ala i nure din bon na vē ka a wō to sōō lo.

XXI A le a see naa ka nure ta 'wōb nōn ε, bu nyū dāa ε, bu maal yebe kōō na vē ka a wō to sōō lo ε.

XXII Le jaa fon bōō a yelsi anyāna pō, bar ka a be a fōō ni Nāanmūn chara pō. Popel sōō le a 'lo tier na ba 'yōō wō yebe ni a bonsi ala a 'lo mǎe na 'yer ũka a i naa ε.

XXIII Tiche nure 'lo na dire ni baal, 'yōōn a wō mǎe 'yer, bojūu waa dire ni sōōfo ε. Bon jaa mi na ba wa yi sōōfo pō ε, a in bier.

XV

I Sin bala na kpēme, a see naa ka si tuo a bala na ba kpēme ε, na loro tuor, na si ta pele a sin mǎe pōōr ε.

II A si āsōō jaa wō ma pele a wō to sōō pōō, na si sōō wō a wō mi ba nyibe.

III Bojūu a Kirisito mǎe gba mi ba dōō pel a wō mǎe pōō ε, tiche a le an seb a Nāanmūn gān pō ũka, "A tobie ala a bala na tofo, a wa dōōl a n ju." (*Yiel Gān 69:9*)

IV Bojūu a ala a jaa na dōō seb a Nāanmūn gān pō, a kōr jaa bin, a seb a sin wiilfo 'yōō, ka a gāma anyāna kō si kānyir 'yōōn si ākpāen ka si tara tierōfo jie.

V A Nāanmūn na korō yi a kānyir na wō 'yōōnō yi a ākpāen, wō kō yi nebō'yen ka yi turo ni a Yesu Kirisito.

VI Ka yi jaa 'mataa tara tier bō'yen na yi de nebō'yen 'yōōn a Nāanmūn tier na i a si Soro Yesu Kirisito Sāa.

VII Yi sōō diere taa nitāa le a Kirisito mi na sōō de yi, ka yin tōō waan pēfo wa kō Nāanmūn.

VIII N 'yere na korō yi ũka, a Kirisito wa lieb naa a Juu nibe tōtōnō a Nāanmūn yelmǎe jūu, na wō vē ka a le a Nāanmūn na tier a neε kō a si Sāakpāmune i yelmǎe.

IX Ka a bala na ba i a Juu nibe ε, mi na tōō kō Nāanmūn tier a wō nībaal jūu. Nitāa le na seb a Nāanmūn gān pō ũka, "A le jūu, in dānfo naa a bala na ba i a Juu nibe sē, naa yiel yiel kō a fō yuor." (*2 Samuwel 22:50*)

X A le seb go, "A yin na ba i a Juu nibe ε, yi 'matāan a Nāanmūn nibe chule." (*Moses Gāma Na Tu Anūu 32:43*)

XI A le seb go, "A yin na ba i a Juu nibe ε, yi pēere a si Soro, na yi yiele pēfo yiel korō wō, a yin nibe ba jaa." (*Yiel Gān 117:1*)

XII Isaiya gba mi le 'yer go a wo gän pɔ, "A Jesi nyur na le to naa. 'Lo le na ir na wo kaara a paalsi a jaa, na wo mi i a bala na ba i a Juu nibe ε, tiertɔfo jie." *(Isaiya 11:10)*

XIII A Nāanmin na i a yi tiertɔfo sɔɔ, wo see a yi nyän ni chulfo, ni nyä'maar a le yin sɔɔ wo, ka a yi tiertɔfo pāa nme yaar ni a Nāanmin Siε kpɛɔ.

XIV N yeer, maa mæe sɔɔ naa ika yi seen naa vula maalfɔ, na yi tara yē na yi bɔɔ taa wiilfo.

XV N seb a da seer amune 'yɔɔ kɔ yi, ka a kaara fika n le bɔɔ tier yi go, a Nāanmin wæfɔ won kɔ ma

XVI ka n i a Yesu Kirisito tɔtɔnɔ naa tɔnɔ a bala na ba i a Juu nibe pɔ jūu, naa sɔnɔ mɔɔɔ a Nāanmin 'yer nɔɔ. Le le a bala na ba i a Juu nibe ε, puorfɔ na tara par ka a Nāanmin sɔɔ de na wo oon ba ni a wo Siε.

XVII In be a Yesu Kirisito 'yɔɔ jūu, a tɔmɔ in tɔnɔ korɔ a Nāanmin yin yuor.

XVIII N kɔ wa 'la 'yer 'yer jaa ε, ka a ala a Kirisito na maal baar ba le ε, tu a n 'yɔɔ ka a bala na ba i a Juu nibe ε, liere wa wɔnɔ a Nāanmin toor, tu a le in 'yer ni a le in tɔ,

XIX wo den kpɛɔ tɔn ne'maa tɔmɔ ni tɔfersi tun a Nāanmin Siε kpɛɔ pɔ. Le le, n yin a Jerusalem chen lɛεε ti guor a Ilirikum tēe naa man a Kirisito 'yer nɔɔ nyāna jaa ne ne ne.

XX Maa nibijie ye le ika n mɔɔl 'yer a 'yer nɔɔ jie 'lo jaa ban ba wɔ a Kirisito ye le ε, naa ta ure wa me dɔɔl nire kɔɔ dachin par kparaa ju ε.

XXI Nitāa le an dɔɔ seb a Nāanmin gän pɔ ika, "A bala ban ba dɔɔ 'yer a wo 'yer kɔ ε, na nye naa, ka a bala mi na ba dɔɔ wɔ naa ε, na bɔɔn a par." *(Isaiya 52:15)*

XXII A ye le nyāna le var ma a sɔr ka n ba tuorɔ waara a yi sē ε.

XXIII Tiche pɔpānyā 'lo, n ba le tara jipaalaa ka a paalsi anyā pɔ na le tɔ go ε, n min dɔɔ bɔɔrɔ a yi nyefɔ a yuon yɔɔ na po jūu.

XXIV N guor naa ika n chen Sɔpēen, maa wa tala in ara na piir yi kaa, naa jē a yi sē bālāa a yi sɔɔ ma ka n chen.

XXV Pɔpānyā 'lo, Jerusalem le n chiine ni a sɔɔfo ika n ti kɔ a Nāanmin puorbo a be.

XXVI Bojūu a Masedoniya dēme ni a Akaya dēme man taa ika ba chier chierfo sɔɔn a Nāanmin puorbo bamune na be a Jerusalem na ba tara bon jaa ε.

XXVII Ba nyen a le ka a i sän kɔ ba a ba de a le dɔɔl a ba mæe. Ala i a bala na ba i a Juu nibe ε, pɔn naa a Juu nibe a Nāanmin sɔɔfɔsi, ala le so ka a mi see ika ba mi lɔɔn a Juu nibe pɔn a ba bɔtarsi.

XXVIII Maa wa tɔ a nitɔ, naa de a chierfɔsi anyā kɔ ba baar, ala le in chen a Sɔpēen naa ti 'loɔ piir yi kaa.

XXIX N bɔɔn naa ika maa wa waara, in waan naa a Kirisito sɔɔfo na berma.

XXX N sɔɔrɔ yi naa n yeer, ni a si Soro Yesu Kirisito ni a Nāanmin Siε nɔfo ika, yi puɔ ma a n mɔfo nyā pɔ, sɔɔrɔ Nāanmin korɔ ma.

XXXI Yi sɔɔr Nāanmin, a wo faa ma yin a bala na ba sɔɔ be a Judiya, ka a le mi in chiine a Jerusalem ka a Nāanmin puorbo mi ti sɔɔ de,

XXXII ka ala ika Nāanmin bɔfo le, ka n wa a yi sē ni popel a si 'mataa 'yɔɔ taa äkpäen.

XXXIII Nāaḡmın na ı a nyā'maar soo, wə be a yı jaa sē. A ı a le.

XVI

I N puo naa a sı yepoo Fiibi yovula koro yı, a puo nyā un tötönö be a Kenkırıya tēdeme pupuorbiir po.

II N sooro yı naa ıka 'lo wa ti, yı de wə nı a sı Soro yuor, na yı maal wə a le na seen a Nāaḡmın puoro, na yı mı ku wə soofu jaa won na booro yı a yı sē. Bojūu wə mı döo sōo niyoö nı a maa mæ.

III Yı puor a Pırsıla nı Akuila kə ma. Ba ı naa a n tötötaaba a Yesu Kırısıto tömō po.

IV Ba tön küu tömō kə ma. A ba ı maa tēe gba le ε, tiche a pupuorbo bala ba jaa na ba ı a Juu nıbe ε, āgān mı 'maan ba naa.

V Puor a pupuorbiir bala na ma löo puor a ba yir. Puor a n badaba Epainıtosı, 'lo le de nie turo a Kırısıto be a Asıya paal po.

VI Yı puor a Meer mı na ir nyāa 'yōo tönö koro yı,

VII na yı mı puor a Andırınıkası nı a Junıyası. Ba un a n bər nıbe ka maa nı bala jaa mı döo 'mataa be a puofu die po. A nıtönstı böo ban jaa cheche, bala mı le de nie turo a Kırısıto tiche ka a maa wa bıer.

VIII Yı puor Ampılatası kə ma, n nö wə naa a Kırısıto tufo jūu,

IX na yı mı puor Urbanası na puo sı tönö a Kırısıto tömō po nı a n badaba Sıtachıstı.

X Yı puor Apelesı nıre jaa na soo ıka wə turo naa a Kırısıto sor jaa ne ne ne, na yı mı puor Aristobulus nı a wə yir dēme ba jaa.

XI Yı puor a Herodıyon na ı a n bər nıre, na yı mı puor a Narsısusı nı a wə yir dēme ba jaa na turo a sı Soro.

XII Yı puor a Tırafaina nı Tırafosa, a pobo ba nyāna möön nıbir nı a sı Soro tömō, na yı puor a Persıs mı na ı a puo āsoo na möo nıbir nı a sı Soro tömō.

XIII Yı puor a Worofos ban ir a sı Soro po nı a wə ma, a wə ma mı un a n ma.

XIV Yı puor Asınkirtıstı, nı Filegon, nı Hemıstı nı Patrobas nı Herması nı a yeer bala jaa na be a ba sē.

XV Yı puor a Filologusı nı Julıya nı Nereyus nı a wə yepoo nı Olinpası nı a Nāaḡmın puorbo ba jaa na be a ba sē.

XVI Yı puor puor taa nı pıpel. A pupuorbiir ba jaa puor yı naa nı a Kırısıto yuor.

XVII N kpākpāana yı naa yeer ıka yı guro yı mæe sō nı a bala na ma waara nı a ootaa, na ba ma vē ka yı bāra loro a wiilfo nyā yın jān po. Yı töo 'laa ti bar ba.

XVIII Bojūu a nıbe ba nyāna a ba ı a sı Soro Kırısıto tömō le ba tönö ε, tiche a bala mæe volaa homo le ba tönö booro. Ba ma 'yere na jaa he le le le na ba de nenöo bel a nıbe bala tıer na ba chen niem ε.

XIX Nıre jaa wön a le yın turo a Nāaḡmın 'yer ne ne ne, ka nöo kpe sı a yı ye le jūu. Tiche n booro naa ıka yı maala vıla nı yē, na yı ta böo yelbier maalfu ε.

XX A Nāaḡmın nyā na ı a nyā'maar soo, a kö le kor ε, tiche ka a wə ḡmæe a Satan a yı gbæe pılem. A wæefu na yı a sı Soro Yesu sē a be a yı sē.

XXI Timoti na ı a n tötöto soo puor yı naa, ka a Lusıyusı nı Jason nı Sosıpater na ı a n bər nıbe mı puoro yı naa.

XXII Maa mı na ı Tertıyoıstı na seere a Pooł gān nyā mı puoro yı naa nı a sı Soro yuor.

XXIII Gayus yir maa ni pupuorbiir na kptere a wo kaara si mi puoro yi naa. Erastus na i a tee libikaara nikpɛɛ ni a si yebe Kuwartusi mi puoro yi naa. ¹

XXV Põpãanyã, tur wo ta a Nãanmɪn nyã na sɔɔ yi a yi tɔɔ ara tu a n 'yer nɔɔ nyã in mool na i a Yesu Kirisito, naa chaar a yelsɔɔlaa nyãna na sɔɔ a kɔr jaa na po.

XXVI Tiche pɔpãanyã, a yelsɔɔlaa chaar naa tu a le a Nãanmɪn 'ye'yerbe a le a Nãanmɪn vor nyã na 'yer ba, ka a paalsi ba jaa na sɔɔ de, na ba turo wo.

XXVII A Nãanmɪn nyã tee le i a yɛ sɔɔ, wo nyere tur bɪbir ni bɪbir jaa tu a Yesu Kirisito 'yɔɔ. A i a le.

---

¹ **XVI:XXIII 16:23** A pɔfo lijer ni anaar ba dɔɔ poɔ a gãn po ban seb ũka, 24 A si Soro Yesu Kirisito wãefɔ a be a yi jaa sɛ. A i a le.

A GĀN DĔO A PĔOL NA SEB KŪ A KORINTI NIBE

I Maa Pōol a Nāanmūn na bōol a wō bōfo pō ūka n ū a Yesu Kūristo ntōnāa nū a sī yēbe Sosetenesi,

II le seere a gān nyā korō a yūn na puoro a Nāanmūn be a Korinti tēe pō. A yūn na oo be a Yesu Kūristo 'yōō na yū ū a wō nū chechesi lōon a bala na be jie jaa na bōolo a sī Soro Yesu Kūristo yuor na ū a sūn nū a ba jaa Soro.

III Wāefo nū nyā'maar na yī a sī Sāa Nāanmūn nū a sī Soro Yesu Kūristo sē a be a yū sē.

IV N ma puor Nāanmūn yāan kō yū bojūu wō wāe yū naa tu a Yesu Kūristo 'yōō.

V A wō jūu le yū le yele a jaa pō, a yū 'yerbie nū a yū bōōfo a jaa pō,

VI bojūu a Kūristo dāasie sūn dī, yū sōon de.

VII A le jūu, yaa faa a Nāanmūn Sīe kōfo āsōo jaa ε, na yū pāa mōō nūbir chele a le a sī Soro Yesu Kūristo na le lieb wa.

VIII Wōn 'yōō yūn ākpāen tī tān a baaraa, ka yū kō tara chefo ε, tī tān a sī Soro Yesu Kūristo waa bībir.

IX A Nāanmūn nyā na bōol yū wa lōon a wō Bie Yesu Kūristo na ū a sī Soro un yelmāe sōo.

X N yēer, n den a sī Soro Yesu Kūristo yuor naa sōōō nū yū ūka yū jaa yū ta ūma dēdē ka ootaa be a yū pō ε, a le na vē naa ka yū pāa tara nebō'yen nū tier bō'yen.

XI N yēer, nibe bamune na yī a Kūloe yir wa man kō ma ūka nechire ben a yū chara pō.

XII A le par le ūka, a yū āsōo jaa ma 'yer ūka, Pōol le maa turo, ka āsōo mū 'yer, Apolosi le maa turo, ka a āsōo mū 'yer, Sīfasī le n turo, ka a āsōo mū 'yer ūka, Kūristo le n turo.

XIII A Kūristo ūman dēdēme bū? Pōol le ba kpa a daa ju bū? Bū Pōol yuor le yū son a Nāanmūn kōō?

XIV N pōō pel naa ūn ba so a yū āsōo jaa Nāanmūn kōō ε, ka ala ba ū Kūristipusi nū Gayus tee ba le ε,

XV ka nure jaa kō tōō 'yer ūka maa yuor le n son yū a Nāanmūn kōō ε.

XVI Oō, n mū dōō so a Sītefanas nū a wō yir dēme ba jaa a Nāanmūn kōō. A anyā puor n ba tier nure jaa ūn le so a Nāanmūn kōō ε.

XVII Bojūu Yesu Kūristo ba tō ma ūka n tī suoro nibe Nāanmūn kōō ε, tiche n tī mōol a 'yer nōō na ba ū nūsaal yē 'yer ε. Ka a Kūristo kūu wōn kpi a daa taa ū pōō ε.

XVIII Bojūu a daa 'yer ūn dābol 'yer kō a bala na were, tiche a ūn Nāanmūn kpēō kō a sūn bala na nye a faafō.

XIX Bojūu a seb a Nāanmūn gān pō ūka, "In sōō naa a yē dēme yē bar, naa bōōor a bōōfo dēme bōōfo bar." *(Isaiya 29:14)*

XX Nyūne le a yē dēme be? Nyūne le a bōōfo sōō be? Nyūne le chibe dēme mū be a dūna? A ba ū Nāanmūn lieb a wer nyā yē a wō ū jōl ε?

XXI Bojūu a Nāanmūn yē kō vē ka a wer de a wō yē bōōon wō ε, Nāanmūn pōō pel naa nū a jōl mōol ban mōol ka a na faa a bala na sōō de.

XXII A Juu nɔbe ma bɔɔrɔ naa ne'maa yele, ka a bala na ba ɪ a Juu nɔbe ε, mi bɔɔrɔ yɛ.

XXIII Tiche sin mɔɔl naa Yesu Kɪrɪsɪto ban kpa a daa ju, ka a ɪ gber b̄arfo kɔ a Juu nɔbe ti mi ɪ jɔl yele kɔ a bala na ba ɪ a Juu nɔbe ε.

XXIV Tiche a bala a N̄āānm̄in na l̄ɔɔ b̄ɔɔl a Juu nɔbe ni a bala na ba ɪ a Juu nɔbe ε, Kɪrɪsɪto le ɪ a N̄āānm̄in kp̄ɛɔ ni a N̄āānm̄in yɛ.

XXV Boj̄uu N̄āānm̄in jɔlɔ un yɛ gar a nɔre yɛ, ka a N̄āānm̄in balfɔ tara kp̄ɛɔ gar a nɔre kp̄ɛɔ.

XXVI N yɛɛ, yi tier a le yin d̄ɔɔ be ti a N̄āānm̄in wa b̄ɔɔl yi, nɪsaal kaafɔ pɔ, a yi yɔɔ ba d̄ɔɔ ɪ yɛ d̄ɛme ε, a yi yɔɔ ba d̄ɔɔ ɪ yuor d̄ɛme ε, yaa ɪ n̄ānm̄ine bibiir ε.

XXVII Tiche N̄āānm̄in ir naa a wer nȳa jɔl bon 'ȳɔɔn a yɛ d̄ɛme v̄a, N̄āānm̄in le ir naa a wer nȳa b̄ɔbalaa na wɔ 'ȳɔɔn a kp̄āɛn d̄ɛme v̄a.

XXVIII N̄āānm̄in ma ir naa a wer bon ba 'ȳɔɔnaa, a ala a nɔbe na kaara pɔrɔ, ni a nɔbe bala gba nɔre jaa na ba 'ȳɔɔnɔ ε, wɔ ɪ naa nit̄ɔ ka a bon 'lo a wer na 'ȳɔɔnɔ ka wɔ ɪ pɔrɔ,

XXIX ka nɔre jaa taa bɔɔrɔ yuor a wɔ niem ε.

XXX A wɔ j̄uu le yi be a Yesu Kɪrɪsɪto 'ȳɔɔ, 'lo le ɪ a yɛ yi a N̄āānm̄in s̄ɛ kɔ si, na wɔ ɪ a si torfo ni cheche ni a faafɔ.

XXXI A le j̄uu, nit̄aa le an seb a N̄āānm̄in ḡān pɔ, "V̄ɛ ka a 'lo na bɔɔrɔ yuor, wɔ bɔɔrɔ a yuor a si Soro 'ȳɔɔ." *(Jeremiya 9:24)*

II

I N yɛɛ, un d̄ɔɔ wa a yi s̄ɛ, n ba waan neb̄ɔɔn bu yɛ 'yer naa wa man a N̄āānm̄in d̄aāsɛ kɔ yi ε.

II Boj̄uu a le un d̄ɔɔ be a ye s̄ɛ, n ba le b̄ɔɔ bon jaa pɔɔ a Yesu Kɪrɪsɪto ban kpa a daa ju ε.

III Balfɔ, d̄ab̄āɛ ni m̄iifɔ le n d̄ɔɔ ben a yi s̄ɛ.

IV A n 'yer ni a n m̄ɔɔlfɔ ba ɪ yɛ 'yerbie ε, tiche a ɪ naa a N̄āānm̄in Sɪε kp̄ɛɔ wiilfo le,

V ka a yi sɔɔfɔ taa d̄ɪɛl a nɔre yɛ ε, tiche a d̄ɪɛl a N̄āānm̄in kp̄ɛɔ.

VI Faa nye, sin ma 'yer a si 'yer ni yɛ kɔ a bala na n̄ɔ a N̄āānm̄in sɔr pɔ, a ba ɪ a wer nȳa bu a kp̄āɛn d̄ɛme yɛ na wa ɪ pɔrɔ daar k̄ɔɔ ε.

VII Kai, sin 'yere naa a N̄āānm̄in yɛ sɔɔlaa, a yɛ 'lo na d̄ɔɔ sɔɔl a N̄āānm̄in na kaa ir a si daar k̄ɔɔ tɪr j̄uu sere na wɔ wa maal a wer.

VIII A wer nȳa kp̄āɛn d̄ɛme ba d̄ɔɔ b̄ɔɔ a par ε, ala ɪ bala ta b̄ɔɔ ba k̄ɔ naa kpa a tɪr Soro a daa ju ε.

IX Tiche a le an seb a N̄āānm̄in ḡān pɔ ɪka, "N̄ubir jaa ba nye ε, toor jaa ba w̄ɛ ε, tier jaa mi ba b̄ɔɔn a ala a N̄āānm̄in na chɔɔr kɔ a bala na n̄ɔ wɔ ε." *(Isaiya 64:4)*

X Tiche anȳana le a N̄āānm̄in Sɪε wiil kɔ si, N̄āānm̄in Sɪε ma bɪɛr naa a yelsɪ a jaa, na wɔ gba ma b̄ɔɔ a ala na be a N̄āānm̄in pɔɔm.

XI Nɪbuor le b̄ɔɔ le na be a wɔ tɔ sɔɔ tier pɔ, ka a nɔre 'lo m̄āɛ ba le ε? A le mi le nɔre ba b̄ɔɔ le na be a N̄āānm̄in tier pɔ ε, ka a N̄āānm̄in m̄āɛ Sɪε ba le ε.

XII A ba ɪ a wer nȳa sɪε le si tara ε, tiche a Sɪε 'lo na yi a N̄āānm̄in s̄ɛ a si de b̄ɔɔn a ala a N̄āānm̄in na kɔ si a pɔrɔ.

XIII A anȳana le si 'yere, a ba ɪ nɔre 'yerbie sin j̄ān ε, tiche 'yerbie ala sin j̄ān a N̄āānm̄in Sɪε s̄ɛ na si wile ni a N̄āānm̄in Sɪε yelm̄āɛ ni a Sɪε 'yerbie.

XIV Nüre 'lo jaa na ba tara a Nāan̄m̄n̄ S̄iε ε, maa s̄oɔ a ala na yi a Nāan̄m̄n̄ S̄iε s̄ē ε, bojūu a ɪn dābol yele k̄o w̄o a w̄o maa b̄ōɔ a par ε, bojūu nüre na t̄ōɔn b̄ōɔ ala ɪ w̄o tara naa Nāan̄m̄n̄ S̄iε.

XV A nüre 'lo na tara a Nāan̄m̄n̄ S̄iε ma v̄iεr naa a yele a jaa kaa, t̄iche nüre 'lo na ba tara a Nāan̄m̄n̄ S̄iε ε, w̄o k̄ō b̄ōɔ a nüre 'lo na tara a Nāan̄m̄n̄ S̄iε t̄iεr ε.

XVI Bojūu a seb a Nāan̄m̄n̄ ḡān p̄o ɪka, “An le b̄ōɔ a s̄i Soro t̄iεr, na won kp̄āa w̄o?” *(Isaiya 40:13)* T̄iche sin le tara a Yesu K̄iris̄ito t̄iεr.

III

I N ȳεr, n k̄ō t̄ōɔ 'yere n̄i ȳi f̄ika n̄ibe na tara a Nāan̄m̄n̄ S̄iε ε, t̄iche n 'yere n̄i ȳi naa f̄ika a wer n̄ibe na ȳi ɪ bibiir a K̄iris̄ito s̄or p̄o.

II B̄irk̄ō t̄εε le n k̄o ȳi a ba ɪ saa ȳin ba ta na t̄ōɔ di ε. S̄iεr jaa le ȳi chene ba ta ε.

III Ȳi chene na ɪr̄e f̄ika n̄ibe na ba b̄ōɔ Nāan̄m̄n̄ ε, bojūu nyuur n̄i nech̄iε chene na be a ȳi p̄o, yaa chene ɪ a wer n̄ibe ε? Na ȳi maala a le ban maala ε?

IV A ȳi ās̄oɔ na ma 'yer, maa turo na P̄oɔl, ka a ās̄oɔ m̄i 'yer ɪka, maa turo na Apolos̄i. Yaa chene ɪr̄e f̄ika n̄ibe na ba b̄ōɔ Nāan̄m̄n̄ ε?

V A anyāna a jaa p̄o, P̄oɔl n̄i a Apolos̄i, bo ba ɪ? T̄ōt̄ōn̄b̄o le sin ɪ a ȳi tu a be wa s̄oɔ de ka a s̄i Soro k̄o ās̄oɔ jaa n̄i w̄o t̄ōm̄ō.

VI Maa le b̄or ka a Apolos̄i m̄i ch̄or a k̄ōɔ, t̄iche Nāan̄m̄n̄ le so an n̄ōɔ.

VII Le a 'lo na b̄or, n̄i a 'lo na ch̄or a k̄ōɔ, ba ɪ bon jaa ε, t̄iche a Nāan̄m̄n̄ 'lo t̄εε na v̄ē ka a bon̄s̄i a jaa n̄ōɔ.

VIII A nüre 'lo na b̄or n̄i a nüre 'lo na ch̄or a k̄ōɔ ba jaa tara na t̄iεr b̄ō'yen ka a ās̄oɔ jaa na nye a le won t̄ō sāyar.

IX Bojūu, sin ɪ naa Nāan̄m̄n̄ t̄ōt̄ōtaaba, ȳin m̄i le ɪ a Nāan̄m̄n̄ puo, a Nāan̄m̄n̄ yir won m̄iεrε.

X A w̄āf̄o a Nāan̄m̄n̄ na k̄o ma le so ka n̄ kpar a dachin par kparaa nitāa b̄ōɔ m̄iεrε, ka a bamune m̄i m̄iεrε d̄oɔl̄o. T̄iche ās̄oɔ jaa w̄o b̄ōɔ kaara a le won m̄iεrε d̄oɔl̄o.

XI A yele le ɪka, nüre jaa k̄ō le t̄ōɔ kpar a dachin par kpar yuo le p̄oɔ a 'lo na be be ε, 'lo le ɪ a Yesu K̄iris̄ito.

XII Ala ɪ nüre den selma, kp̄āna, k̄os̄r̄ kp̄āen, daar, m̄os̄r̄ bu kak̄iε,

XIII nüre jaa na nye naa a w̄o t̄ōm̄ō, bojūu a b̄ibir 'l̄ōn̄ō a jaa na ḡān ch̄āa p̄o. B̄ūu le na vuul nüre jaa t̄ōm̄ō na w̄o beer ās̄oɔ jaa t̄ōm̄ō kaa.

XIV Ala ɪ a le won me d̄oɔl̄o ba s̄ōɔ ε, won nyen a w̄o sāyar.

XV Ala ɪ a wa di naa a n̄unȳne k̄ō nye bon jaa ε, won nyen faaf̄o, t̄iche won kaara naa f̄ika nüre b̄ūu na vuul.

XVI Yaa b̄ōɔ ɪka ȳin m̄āe le a Nāan̄m̄n̄ puorf̄o yir ka a w̄o S̄iε kp̄iεrε a ȳi 'ȳōɔ ε?

XVII Ala ɪ ās̄oɔ jaa wa s̄ōɔ naa a Nāan̄m̄n̄ puorf̄o yir nyā, Nāan̄m̄n̄ na s̄ōɔ naa a n̄unȳne, bojūu a Nāan̄m̄n̄ puorf̄o yir ɪn cheche. Ȳin m̄āe le a puorf̄o yir nyā.

XVIII Ȳi ta bele a ȳi m̄āe ε. Ala ɪ a ȳi ās̄oɔ t̄iεr naa ɪka w̄o ɪ naa ȳē s̄oɔ a wer nyā p̄o, w̄o lieb ɪ “Jol” na w̄o p̄āa t̄ōɔ lieb ȳē s̄oɔ.

XIX Bojūu a wer nyā ȳē ɪ naa jol yele a Nāan̄m̄n̄ niem, nitāa le an seb a Nāan̄m̄n̄ ḡān p̄o, “W̄o ma nyoɔ naa a ȳē s̄oɔ a w̄o ȳē yele p̄o.” *(Job 5:13)*

XX A le seb go, “A Soro b̄ōɔ naa a ȳē d̄ēme t̄iεr ka a ɪ p̄oɔ.” *(Yiel Ḡān 94:11)*

XXI A le jüu, nure wo ta le 'mooꝛo a wo mæe ni nure ye le e! Yin le so a bonst a jaa,

XXII ka maa Pooꝛ le bu, Apolost le bu, Sifast le bu, a wer le bu, nyevor le bu, küu le bu, dina le bu, ka daar koo le, yin le so a jaa.

XXIII A Yesu Kirusito mi so yi, ka Naañmun mi so a Yesu Kirusito.

IV

I A le jüu, yi ma kaa si a si i a Yesu Kirusito töttönbö a Naañmun na de a wo yelsöolsi 'yöo a si nuur po.

II Pöpäanyä, a le na gä le ika a bala ban de bon 'yöo a ba nuur po, ba tara yelmæe.

III A ba bā ma ε, ala i ka yin le bu a wer nure le töoꝛo a n 'yer sire jaa a maa mæe kö töoꝛ a n 'yer ε.

IV N ba tter ye le jaa un i bōr ε, tiche a ba wiil ika n ba tara ye le ε. A si Soro le na töoꝛ a n 'yer.

V A le jüu, yi ta de nie töoꝛo a 'yer ka a bibir ba ta ε. Yi chele ka a si Soro wa. 'Lo le na yin ye le a jaa na söol a libe po, chāa po, na wo mi wiil a ala na söol a nibe tter po. A bibir 'lönö le āsöo jaa na nye a wo pæfo a Naañmun sē.

VI Pöpäanyä, n yeer, a yin jüu le n de a ye le anyāna naa man a maa ni a Apolost, ka yin jän a par yi a si sē a le ban 'yer ika, "Taa ure wa chen po a le ban seb ε." Ka a yi āsöo jaa taa pāa 'yöönö nibe gara taa ε.

VII Ana le maal yi a yi be yi yō gar nure jaa? Bo yi tara, ka a ba i Naañmun le kö yi ε? Ala i a Naañmun le kö yi, ñmune a i a yi böoꝛo yuor fika yaa i le ε?

VIII Yi ben tara bon jaa yin böoꝛo! Na yi be i taraa dēme! Yi ben lieb nāmune ka sūn ba i e! Maa bōfo le fika yi ta i a nāmune sire jaa, ka a si mi ta pōo yi i a nāmune.

IX Bojüu maa sē, a kaara naa fika a Naañmun den a sūn na i a nitönsi a si pii a nyöo puor, a ban kö si chāa po. Ka a si i bömanāa kö a wer ni a malakasi ni a nibe ba jaa.

X Sin un jolo a Yesu Kirusito jüu tiche ka a yin i yēn dēme a wo po. Sin un nubaalsi tiche ka a yin i kpāen dēme. Ba 'yöönö yi naa ti kperε sūn.

XI Wa tñn dina gba, kö ni kōnyuur le si ma chiine, ka a si börsursi chier chier ka ba pōoꝛo si, saa tara yir kperε ε.

XII Tō kpāen le si ma tōn a si mæe nuur, bala wa tō si, si ma 'yer nevila 'yöo ba, bala söo gere si, ti si ma tara na kānyir.

XIII Bala wa söönö a si yuor, si maa 'yer tuo ε, wa tñn dina, baa böolo si bon jaa ε, ka a si i a wer wo jaa tāpuor ju söoꝛ.

XIV N ba seere a anyāna ika n su yi vā ε, tiche ka n kpāa yi maa mæe bi'yöonsi kaar.

XV Yin gba tara nibe turo pie (10,000) na kaara yi a Yesu 'yöo, ti yaa tara säamune yoo ε, maa na wa mool a Yesu Kirusito 'yer nöo kö yi le i a yi sāa.

XVI Ala le so ka n pāa söoꝛo yi ika yi turo a le n turo.

XVII A anyāna jüu mi le so ka n tōnō a Timoti na i a n bie un nö, wo tara na yelmæe a si Soro po. Wōn ti jec yi naa a le a n befo na be a Yesu Kirusito po, na n mi wile ni a pupuorbiir gbulsu a jiiir a jaa.

XVIII A yi bamune chiere ni nyāa ure fika n kö le wa be go ε.

XIX Tiche a kō le kor ε, ala ι a si Soro sɔɔ naa, ɪn wan a yi sē, naa ti kaa a ba ι a bala na chiεε a nyāa 'yerε tεε ε, tiche ka n ti kaa a kpēɔ buor ban tara.

XX Bojūu Nāanmɪn nāalōɔ yele ba ι nεε 'yer ε, tiche wɔ ɪn kpēɔ.

XXI Buor sɔɔ le yi bɔɔɔ? Maa wa tɪε, n tɪn kpaara bu nōfo nɪ jomm sɪε?

V

I Ba wa man kɔ ma sɪε jaa ɪka sēsēyele ben a yi pɔ, a le gba na ba ɪε a bala na ba puoro pɔ ε. Bie na na gān a wɔ sāa pɔɔ.

II Tɪ a yi chεnε bɔɔɔ yuor, vā kō naa nyɔɔ yi ka yi dii a nɪε nyāna na maal a nɪtō bar a yi pɔ ε?

III A maa māε gba na ba be a yi sē ε, tiche a maa tɪεr wɔ jaa ben a yi sē, naa gba tɔɔr a daba 'yer fɪka n ben be.

IV Yɪn wa lōɔn a si Soro Yesu yuor, a n tɪεr mɪ ben a yi sē, ka a si Soro Yesu kpēɔ mɪ be be,

V yi de a daba nyāna 'yōɔ Satan nūu pɔ, ka wɔ sɔɔ a wɔ āgān bar, tiche ka a Nāanmɪn faa a wɔ sɪε a si Soro bɪbir daar.

VI A yi yuor bɔfo nyā ba tara tōnō ε. Yaa bōɔ ɪka a dābɪl jaa pɔɔr le ma vē ka a paanōɔ vō a yɔɔ ε?

VII Yi kpaar a dābɪl koraa bar, ti na yi ι paanōɔ paalaa na ba tara a dābɪl ε. Le le yi kaara sɪε jaa. Bojūu Kɪrɪsɪto na ι a si Gōl Bar Pεεraabile lon a si bɔɔɔ.

VIII A le jūu, yi ta ι a si dire a Gōl Bar Difɔ nɪ a dābɪl koraa ε, a dābɪl koraa na ι yosɔɔ nɪ putuyele, tiche a ι a paanōɔ na ba tara a dābɪl ε. A paanōɔ na ι cheche ɪfo nɪ yelmāε tarfo.

IX A gān 'lɔ ɪn dōɔ seb kɔ yi, n 'yer ɪka yi taa ɪε wa lōɔnō nɪ a sēsēnbe ε,

X n ba 'yerε a bala na ba puoro na sēnε ε, bu a bɔgar dēme, bu a nɪfɔlɔ bu a tɪpuorbo ε. Ala ι le le, yi kō naa yi a ka a wer nyā pɔ.

XI Tiche pōpānyā, n seεε na kɔɔ yi, a le ɪn dōɔ bɔɔɔ ɪka yi ι nɪ nyā. Yi taa ɪε wa lōɔnō nɪ a 'lɔ na bɔɔlɔ, a wɔ māε a yi yebe ti na wɔ sēnε, nɪ bɔgar sɔɔ, na wɔ puoro tɪbe, nɪ yosɔɔnō, na wɔ ι dāburo, nɪ nɪfɔlɔ. A nɪε nyāna tɔ sɔɔ, yi taa ɪε wa 'mataa wɔ gba dire ε.

XII N tōmō le ɪka n tɔɔɔ a bala na puoro 'yer, tiche yɪn 'lɔ yi kpāa a nɪbe bala yɪn 'mataa puoro nɪ na tōnō a yelsɪ anyāna.

XIII Nāanmɪn le na tɔɔr a bala na ba puoro ε 'yer. "Yɪ dii a putusɔɔ 'lōnō bar a yi pɔ."

(Mosesɪ Gāma Na Tū Anūu 17:7)

VI

I Ala ι a yi āsɔɔ nɪ a wɔ tɔ sɔɔ wa nyen 'yer, nɪmɪnε a ι a wɔ na tara a 'yer chiɪn a 'yer tɔɔrbo bala na ba puoro ε jie, ti bar a Nāanmɪn puorbo jie?

II Yaa bōɔ ɪka a Nāanmɪn puorbo le na wa tɔɔr a bala na ba puoro 'yer ε? Ka ala ι yɪn le na wa tɔɔr a bala na ba puoro 'yer, nɪmɪnε a yi kō tōɔ maal a yi māε yelbil ε?

III Yaa bōɔ ɪka sɪn le na tɔɔr a malakasi gba 'yer ε? Wa 'yerε nɪ a si māε yelbil?

IV A le jūu, yɪn wa tara a 'yerbil anyāna taaba, yi ma ir a pupuorbo bamine gba yē na ba tal tεε ε, ka ba tɔɔr a 'yer.

V N 'yer naa anyāna na 'yōo yi vā, a un sūrē ūka a yi pō āsōo jaa ba tara yē jaa puor na won maal a wō taaba 'yer ε?

VI Tiche ka a yebe ma tara a yebe chiin a 'yer tōorfo jie, a bala na ba ɪ a Yesu turbo sē.

VII Sūrē jaa le ūka yi ben maal bōr, bojūu yi ma nyōor taa chiin a 'yer tōorfo jie. Bo le so ka yi kō naa sōo ka a nibe maal yi dēer ε? Bu sōo ka ba fōl yi ε?

VIII Tiche a yin māe fōlo ni taa na yi maala taa debe, na yi maala a anyāna kōro a yi yēer.

IX Yaa bōo ūka a putudēme kō kpe be a Nāanmūn nāalōo pō ε? Yi ta bele yi māe ε. Sēsēnbe, tɪpuorbo, a bala na fol bu a dōor na lieb gāna ni taa,

X bu nānyisi, bu a bōgar dēme, bu a dāburbo, bu a yosōonbo, bu a nifōlbo, ba āsōo jaa kō kpe be a Nāanmūn nāalōo pō ε.

XI Le le a yi bamune mī dōo kaara, tiche ka a Nāanmūn pēe yi bar, na wo oo yi ka yi ɪ cheche tu a sɪ Soro Yesu Kirisito yuor ni a sɪ Nāanmūn Sɪe pō.

XII A yi bamune 'yer naa ūka, n ba chire bon jaa maalfō ε. Yele jaa ba chire maalfō ε. Tiche a ba ɪ yele a jaa le vɪele maalfō ε. Maa kō sōo ka bon jaa so ma ε.

XIII Bamune mī ma le 'yer naa ūka, bōdiir ben be puor 'yōo, ka a puor mī be be a bōdiir 'yōo. Tiche Nāanmūn na sōon a jaa ayi bar. Sēsēyele jūu ba le a āgān be be ε, tiche a sɪ Soro jūu le, ka a sɪ Soro mī be be a āgān jūu.

XIV A kpēo nyāna le a Nāanmūn sāun a sɪ Soro a kūu pō, ka wō mī na sāu sɪ a kūu pō.

XV Yaa bōo ūka a yi āgāma un bō'yen ni a Kirisito āgān ε? N pāa de a n āgān na ɪ bō'yen ni a Kirisito āgān naa tɪ 'mar pōo baa pō? N kō ɪ a le ε.

XVI Yaa bōo ūka nūrē 'lo na de a wō āgān tɪ 'mar a pōo baa pō, un bō'yen ni a wō āgān ε? Bojūu a seb a Nāanmūn gān pō ūka, "Ka ba jaa ayi ɪ āgān bō'yen." *(A Pielfō Gān 2:24)*

XVII Tiche nūrē 'lo na de wō māe 'mar a sɪ Soro, 'lo ni a wō Sɪe un bō'yen.

XVIII Yi tōo yi a sēsēyele pō. Yelbier jaa nūrē na urē ma ben a wō āgān yōo, tiche nūrē 'lo na sēne, a wō āgān le wō maala a yelbier 'yōonō.

XIX Yaa bōo ūka a yi āgān un a Nāanmūn Sɪe puorfo yir ε? A 'lo na be a yi 'yōo. A 'lo yin nye yi a Nāanmūn sē o? Yaa so yi māe ε.

XX Nāanmūn da yin so. A le jūu, yi 'yōonō Nāanmūn ni a yi āgāma.

VII

I Pōpānyā, a yele ala yin seb kō ma, an taa vɪele na ka daba ta kul pōo ε.

II Tiche an ɪ a sēsēyele na be be jūu, daba jaa wō kul a wō māe pōo, ka a pōo jaa mī kul a wō māe sūrē.

III Ka a sūrē ni a wō māe pōo na ma lōo sōo, le ni wō ju mī le a pōo ni a wō māe sūrē mī ma lōo a sōo.

IV A pōo tēe ba le so a wō māe āgān ε, tiche a wō sūrē le so. A le ne ni wō ju mī le, a daba tēe mī ba so a wō āgān ε, tiche a wō pōo le so.

V Yi taa ure wa mōonō taa a gaa jie ε, ka ala ba wa ɪ yi man taa na yi kō taa sōo Nāanmūn suorfo jūu ε. Ka yin wa suor a Nāanmūn baar, a yi le lōo taa go, ka a Satan taa nye yin kō le wa tōoro a yi māe nyōoro bel yi ε.

VI N 'yer naa ūka anyā tara na sōr, a ba ɪ binfo le ε.

VII N naa bōoro naa fika a dōor ba ta be a n kaar. Tiche nre āsōo jaa tara na a le a Nāanm̄n na kō wō, āsōo jaa bon ma tēe naa a wō tō sōo bon.

VIII Pōpāanyā, a yin bala na ba kul taa ε, ni a pōokōε, a vīele naa ba taa kulo taa ε, na ba jāne nūāa le in jāne.

IX Tiche bala ba wa tōōnō nyōoro a ba māε ε, ba kul taa. Ala ι ba kul taa, a sān ban jē ka a volaa koro ba.

X A bala na kul taa, a nēbināa le a nyā, a ba ι maa le 'yer ε, tiche a sī Soro le 'yer. A pōo wō taa ire wa bara a wō sire ε.

XI Tiche 'lo wa bar a wō sire, wō taa le kulo daba go ε, bu wō lieb ti 'maal a wō sire. Daba mi wō taa dire a wō pōo bara ε.

XII A anyā 'lo, maa le 'yere, a ba ι a sī Soro le ε. Ala ι a Yesu turo āsōo pōo ba ι a Yesu turo ε, ti sōo ika won jēn wō naa wō taa ire wa dire wō bara ε.

XIII Ala ι a pōo mi le ι a Yesu turo, tiche ka a wō sire ba ι a Yesu turo ε, ti mi sōo ika won jēn wō naa, a pōo nyine mi wō taa bara a sire ε.

XIV Bojūu Nāanm̄n kāan a danyine na ba ι a Yesu turo ε, ka wō ι nīsō a wō pōo na ι a Yesu turo jūu, ka a pōo mi na ba ι a Yesu turo ε, mi ι nīsō a sire na ι a Yesu turo jūu. Ka le ba le ε, a ba bibiir na in bidebe, tiche a le jūu ba in hisōn.

XV Tiche a 'lo na ba ι a Yesu turo ε, 'lo wa chiine wō chiine. Fon ι a Yesu turo, ka daba le, bu pōo le, ta ηmaa wō sōr ε. Nāanm̄n bōol sī naa ka sī kpiere ni nyā'maar.

XVI Nm̄ne le a ι a fūo pōo, ba bōo ika fon tōo faa a fū sire ε? Bu a daba, faa bōo ika fū m̄n tōo faa a fū pōo ε?

XVII Isoo jaa wō mō be a jie 'lo a sī Soro na bin wō, ni a le a Nāanm̄n na bōol wō. A binfō nyāna le n bin kō a pupuorbiir gbulsī ba jaa.

XVIII Nire ηmaan yōor tiche ka a Nāanm̄n wa bōol wō bu? Wō taa ire wa sōol a wō yōor ηmaafō ε. Nire mi a Nāanm̄n na bōol, ba ηmaa a wō yōor bu? Wō taa le ηmaara go ε.

XIX Yōor ηmaafō in pōro, ka a yōor ba ηmaafō mi ι pōro, Nāanm̄n yelbinsī fon turo le ι yelkpēε.

XX Isoo jaa wō chene a le ne won be ti a Nāanm̄n wa bōol wō.

XXI Gbāgbaar le yi dōo ι tiche ka a Nāanm̄n bōol yi bu? Yi ta vē ka a ι tuo kō yi ε, ala ι yi tara na sōr na so yi māε, yin tōo ι a le.

XXII Bojūu ala ι nire in gbāgbaa tiche ka a sī Soro wa bōol wō, a nnyine son wō māε a sī Soro jūu. Le mi le, nire na so wō māε tiche ka a sī Soro wa bōol wō, a nnyine mi ι naa Yesu Kriisto gbāgbaa.

XXIII Nāanm̄n da yin da tuo, yi ta ι nire jaa gbāgbaa ε.

XXIV Yēε, āsōo jaa ben Nāanm̄n niem, āsōo jaa wō chene a le ne won be tiche ka a Nāanm̄n wa bōol wō.

XXV Pōpāanyā a bala na ba kul taa sere ε, n ba tara ye le jaa a sī Soro na kō ma ika n 'yer ε, tiche n tara na 'yer in na 'yer an ι a sī Soro nībaal jūu, n sōo naa ika n in yelmāε sōo ka yin sōo de.

XXVI A dīna yelwōnsī jūu, n tēraa ika a in vīla ka nire jaa kpiere wō yō.

XXVII Fō kul pōo bu? Taa ire wa dire wō bara ε. Dakōor le fū ι bu, pōo kōor le fū ι? Taa tere pōo bu sire kulfō ε.

XXVIII Tiche ala wa ι fō kul pōo, faa maal yelbier ε, ka ala ι pōosaraa mi kul sire, waa maal yelbier ε. Tiche a bala na kul taa na kpēn yelwōnsī pō ka n kō sōol yi a ye le nyāna ε.

XXIX Yeer, bon un 'yere le ɩka, a sɔɔ un jaa ŋmaa. An yi a dɩna chiine, bala na tara pɔbɔ, ba maala fika baa tara pɔbɔ ɛ.

XXX Bala na kɔnɔ, ba maala fika baa kɔnɔ ɛ, bala mi pɔɔ na pel, ba mi maala fika ba pɔɔ ba pel ɛ. Ka bala mi na da bon, ba maala fika a ba ɩ bala le so bin ɛ.

XXXI Bala mi na tɔnɔ ni a wer nyā bonɩ, ba ta de ba mæe 'yɔɔ a ala pɔ ɛ, bojju a wer ni a wɔ bonɩ a jaa poro na chiine.

XXXII Maa bɔfɔ le ɩka yi ta tara ye le jaa tier ɛ. An ɩ daba baa tara pɔɔ ɛ, a si Soro ye le wo ma tierɛ, le won na ɩ pel a si Soro pɔɔ.

XXXIII Tiche daba na tara pɔɔ a wer nyā yelsi le wo ma tierɛ, le won na ɩ pel a pɔɔ pɔɔ.

XXXIV Ka a wɔ tier maa gā jibō'yen ɛ. Ka a pɔɔ mi na ba kul sire ɛ, bu pɔɔsarbile ma tierɛ a si Soro ye le. A wɔ bɔfɔ le ɩka wɔ de a wɔ āgān ni a wɔ sire kɔ a si Soro. Tiche pɔɔ na tara sire, a wer nyā bonɩ tier le wo ma tara, le won na pel a wɔ sire pɔɔ.

XXXV Yi mæe sɔfɔ juu le n 'yere ni a anyāna, a ba ɩ ye le n bine koro yi ɛ. N bɔɔɔ naa ɩka yi kpere a le na tor na yi tara tier bō'yen kɔ a si Soro.

XXXVI Ala ɩ āsɔɔ jaa wa tier ɩka waa maal a le na sɛɛ ni a pɔɔsarbile won ŋmaan a bara ɛ, ka a pɔɔbile mi jē kor, ka a sɛɛ ɩka ba kul taa, wɔ ɩ a le won tier, a ba ɩ bier ɛ. Ba kul taa.

XXXVII Tiche nire 'lo tier na ba vavire ɛ, a wɔ tier ba fire wɔ ka wɔ tɔɔnɔ a tier nyɔɔɔ na wɔ 'yer a wɔ tier pɔ ɩka wɔ kɔ kul a pɔɔsarbile ɛ, a nire nyā mi maal a le na tor.

XXXVIII A le juu, nire 'lo na kul a pɔɔsarbile wɔ maal vɩla, tiche a 'lo na ba kul ɛ, 'lo le maal vɩla gar.

XXXIX Pɔɔ wa kul sire, 'lo ni a sire ben taa, tiche a sire wa kpi wɔ tara na sɔɔ ɩka wɔ kul daba 'lo jaa won bɔɔɔ, tiche a danyine wɔ ɩ Yesu turo.

XL Le un nye le ɩka, ala ɩ waa kul sire ɛ, ti na wɔ jāne, won un bɔɔsɔn sɔɔ. N tier ɩka n mi tara na a Nāanɩmɩn Siɛ.

VIII

I Pɔpānyā, a bomo ala ban ma lon bɔɔɔ kɔ a tibe 'yer le n bɔɔɔ ɩka n 'yer. Si bɔɔn naa ɩka si jaa tara na bɔɔfɔ, ka a bɔɔfɔ ma wile wɔ mæe, tiche nɔfɔ ma vɛn ka si baa.

II Nire na tier ɩka wɔ bɔɔn bon kɔɔ, waa bɔɔ bon jaa sere ɛ, a le won tier ɩka wɔ bɔɔ naa ɛ.

III Tiche nire 'lo na nɔ Nāanɩmɩn, Nāanɩmɩn bɔɔn naa ninyine.

IV A bomo ala ban lon a tibe bɔɔɔ nɔnɔ 'wɔfɔ ye le. Si bɔɔn naa ɩka a tu ba ɩ bon jaa a ka a wer pɔ ɛ, ka Nāanɩmɩn ba le be be go ɛ, ka a Nāanɩmɩn bō'yen nyā tee ba le ɛ.

V Ka ba gba bɔɔɔ ŋmɩnɩ, ka saaju le, bu a ka a tēe le, sire jaa le ɩka ŋmɩn yɔɔ ben be, ni sorbo yɔɔ.

VI Tiche sɩn sɛ 'lo, Nāanɩmɩn bō'yen, na ɩ a Sāa bō'yen, 'lo sɛ le a bonɩ a jaa yi, 'lo juu le si be be, Soro bō'yen tee na ɩ a Yesu Kɩrisito, a wɔ 'yɔɔ le bonɩ a jaa tu wa, ka si mi be be a wɔ juu.

VII Tiche nire jaa ba le bɔɔ a anyāna ɛ. Nibe bamine chene na mulɔ ni a tibe, bala wa ɔɔɔ nɔn jaa, ba ma tier ɩka tu nɔn le, ka a ba tier na bal a le juu, ba ma sɔɔ naa.

VIII Tiche bɔdiir kɔ vɛ ka si gbor Nāanɩmɩn ɛ, sɩn di ye le jaa ba ure si ɛ. Sɩn mi baa di ɛ, ye le jaa ba ure si mi ɛ.

IX Yı bõõnõ sõ ka a le yın maala nı a yı mæe sofo taa heb kusr bāraa ko a bala na ba kpēme a ba sofo pɔ ε.

X Ala wa ı nre āsoo na ba kpēme a wɔ sofo pɔ ε, wa nye naa a fõo na tara a bõõfo nyāna a fo ti dire a tu yir, a mı kõ 'yõo wɔ ākpẽõ ka wɔ ti dire a ala ban lon a bõor ko a tbe ε?

XI Ka a fo yebe nyā a wɔ sofo na ba kpēme ε, 'lo a Kırısto na kpi ko, fo sõo wɔ naa nı a fo bõõfo nyā bar.

XII Fõo wa maal a bier nyā tɔ ko a fo yeer, fo 'yõon a ba tıersı baal, Yesu Kırısto mæe le fo maal a bier a le ne.

XIII A le jũu, ala ı bon ın na di na ven ka a n yebe lo yelbier pɔ, n kõ le 'wɔb nõn jaa ε, na n taa wa vë ka wɔ lo ε.

IX

I N ba so n mæe bı? N ba ı a nitõnā āsoo bı? N mı ba nye a sı Soro Yesu nı nıbir bı? A ba ı yın le ı a sı Soro tõmõ ın tõ, tõnõ ε?

II Ala ı gba, n ba ı a nitõnā bamune sē ε, ti yın sē 'lo, sıre jaa n ı naa! Bojũu yın le ı a jāne wiil sıre jaa ıka n ı naa a nitõnā a sı Soro 'yõo.

III A anyāna le na ı a maa 'yer ın na 'yer ko a bala na wa bere ma a nee.

IV A mõ sun tee le ba tara sɔr ıka yı ko sı bõdiir nı bõnyursı ε?

V Sın tee le ba tara sɔr ıka sı ma tara a sı pɔbɔ 'mataa yɔɔɔ nı nitāa le a sı Soro yeer nı a Sıfası na ı a nitõnsı ε?

VI Bı ma nı Banabası tee le a sēe ıka sı tõnõ ti yı kõ ko sı bon jaa ε?

VII Nıbuor le ba de soja ti wɔ heb yara wɔ mæe? An le ma sel tte ti ba dire a wɔ wõmõ ε? Bı an le ı nachıne ti maa pë a bı di ε?

VIII Nısaal kaafɔ pɔ 'yer le a nyā ın 'yer bı? A Mosesı nebināa ba 'yer a le nı wɔ ju ε?

IX Bojũu nitõ le a Mosesı nebināa dõo 'yer, "Ta lü a nadar 'lo fun 'yõo a wɔ vara fo a chi nee pɔo ε." (*Mosesı Gāma Na Tu Anıu 25:4*) A ndai ye le fer a Nāanmın bı?

X Sıre jaa a ba ı sın jũu le wɔ 'yer a anyāna ε? Ɔo, sın jũu le ba seb a yelsı anyāna, bojũu a bala na kɔɔɔ nı a bala na vara tara na tıer ıka ban nyen bon kõo.

XI Ala ı sı bɔr a Nāanmın Sıe bõbɔɔ a yı sē, an ın tuo ala ı yı mı ko sı naa a yı bõtarı bı?

XII Ala ı bamune tara na sɔr ka yı ma sõo ba, sın ba le a sēe ıka sı nye gar ba ε? Tıche sın ba kpākpāana nı a ye le nyāna ε. Sı ma bar ye le jaa ka a pɔ, a sı taa pɔo a Kırısto 'yer nõo nyāna sɔr ε.

XIII Yaa bõo ıka a bala na tõnõ a be a Nāanmın puorfɔ yir, a Nāanmın puorfɔ yir pɔ le ba dire ε? Ka a bala mı na ı a Nāanmın bõorlorbo mı dire a bõorlo bomo ala ε?

XIV A le nı wɔ ju mı le a sı Soro 'yer ıka a bala na mɔolɔ a wɔ 'yer nõo, ba mı dire yire a 'yer nõo mɔolfɔ pɔ.

XV Tıche maa ba dtel a anyāna ε, n mı ba seere a anyāna ti tara tıer ıka yı maal a le ko ma ε. Maa kpın kõ a sa naa nre na wa kaa a n yo bɔ ye le nyāna pɔɔ.

XVI Tıche maa wa mɔol a 'yer nõo nyā, n kõ tõo bɔ yuor ε, bojũu Nāanmın le 'yõo ma ıka n mɔol. Ye le na pɔo ma naa ala ı n ba wa mɔol a 'yer nõo nyā ε.

XVII Maa mɔol a 'yer nyā pɔɔ, n tara na sāyar, ala ba ı pɔɔ gba le ε, Nāanmın na kaa ir ma 'yer le n 'yere.

XVIII Bo le ı a n säyar? Ala le a anyä ıka, n moöl a 'yer nõo pöro kō a nıbe, naa taa buōro tōnō yin a 'yer nõo nyä moölfō pō ε.

XXIX N gba na so n mæe ka nure jaa ba so ε, ti n maal n mæe gbägbaa ku nure jaa le an na ı ka n töo niyoō tōō wa kō Yesu Kırısıto.

XX Maa wa ta a Juu nıbe sē, n ma lieb n mæe a Juu nure, na töō ba nyē. A bala na be a nebināa pō, n ma lieb a ba kaar, n gba na ba be a nebināa pō ε, le ın na ı töō ba tōō wa kō a Yesu Kırısıto.

XXI A bala mı na ba be a nebināa pō ε, maa wa ta a ba sē, n mı ma maal fıka n ba be a nebināa pō ε, ka n na töō ba tōō wa kō a Yesu Kırısıto. N gba na ba so n mæe yi a Nāanımın nebināa pō ε, tıche n be a Yesu Kırısıto nebināa pō.

XXII Maa wa ta a bala soōfo na ba kpēme ε, n ma lieb a ba kaar le ın na ı töō 'yōō ba äkpāen. N ma lieb bon jaa kō nure jaa, ala ı n töō naa ka n faa a bamune.

XXIII A 'yer nõo nyāna jūu le n maala nı a anyāna, naa mı na töō nye a soōfo.

XXIV Yaa bōō ka a bala na ma joro dōōnō taa a joa pō, tıche nıbō'yen tee le ma jo na wō nye bon ε? Yı mı mōō nıbir joro a le na yı nye bon.

XXV Nure jaa na pōō a jo dōōtaa nyā pō, wō ma nyōōro naa a wō mæe ye le jaa pō sō. Ba ma ın a le na ba de a vaar ban maal nāa jupıl na maa kor ε, tıche sın ıre naa na nye a nāa jupıl 'lo na ba tara soōfo ε.

XXVI Ala le so, n ba joro fıka nure na bōn joro ε, ηmetaa kaar, n ba bōn loōō a n nuur ε.

XXVII Kai, n ma ηmen a n āgān na n maal wō a wō lieb a n gbägbaa, ka n taa 'yer Nāanımın 'yer ka a niyoō wa nye tōnō tıche ka Nāanımın 'yer ıka maa ba see ε. N ba buōro a le ε.

X

I Bojūu n ba buōro ıka a ye le nyā wō soöl yı ε, n yeer. A julōjuur dōō geru pōō a sı säakpāmune ba jaa ka ba jaa ti kpe a man jıe pō gōō.

II Ba jaa tun a Mosesı puor ka a julōjuur geru pōō ba, a ba ti kpe a man jıe gōō.

III Ba jaa le di a Nāanımın Sıe bōdibō'yen 'lōnō,

IV na ba nyū a Nāanımın Sıe bōnyū bō'yen 'lōnō, bojūu ba jaa nyūn yi a Nāanımın Sıe 'lōnō na dōō ı a kōsır pie 'mataa chiıne ba, a kōsır pie 'lōnō le ı a Yesu Kırısıto.

V A anyā a jaa pō, ti Nāanımın pōō ba pel ba ε, na wō nye suur kōn ba, ka a ba kūn yēyel be a moōōō pō.

VI Pōpāanyā, a ye le anyāna ın kpāafō gā, ıka sı taa de a sı tıer 'yōō yelbier pō ε, nıtāa le ban dōō ı ε.

VII Yı taa puoro tıbe nıtāa le a bamune na dōō puor a tı ε, nıtāa le an seb a Nāanımın gān pō, "A nıbe jēn na ba di na ba nyū, ti pāa ır se bāne." (A Yıfo Gān 32:6)

VIII Yı taa vē ne ka sı wa sēne nıtāa le a bamune na dōō sē kaar ε. A ba nıbe turo lıjaata (23,000) dōō lo kpi bıbir bō'yen.

IX Yı taa vē ne ka sı wa beere a sı Soro kaara nıtāa le a bamune na dōō ı, a wō vē ka a waba dōō ba kō ε,

X na yı taa vō neer 'yōō Nāanımın ε, nıtāa le a bamune na dōō vōn wō a nee ka wō vē ka kūu malaka wa soō ba jaa.

XI A yele anyāna ɔɔ ba naa, naa ɪ kpāafɔ gā, ka ba seɓ bin ka a na ɪ kpāafɔ kɔ si. Bojūu a ber baaraa gbɔɔ si naa.

XII A le jūu, ala ɪ fɔ tɪer ɪka fɔ bɔɔn ara, bɔɔnɔ sɔ, na fɔ taa lo ε.

XIII Bɛerkaa tuo jaa ba wa a yɪ sɛ, ka a ba ɪ a ala mun ma wa a nɪre jaa sɛ le ε. Nāanmun un yelmāe sɔɔ, wɔ kɔ sɔɔ ka a bɛerkaa tuo 'lo yɪn kɔ tɔɔ ε, wa nyɔɔ yɪ ε. Tɪche bɛerkaa wa nyɔɔ yɪ, won wiil yɪn a sɔr ka yɪ tu yɪ, na yɪ tɔɔ ara.

XIV A le jūu n taa Yesu turbo, yɪ taa ɪre wa puoro tɪbe ε.

XV N bɔɔn naa yɪn ɪ yɛ dɛme ka n 'yerε a nɪtɔ korɔ yɪ, yɪn māe yɪ pekaa a le un 'yer.

XVI A ηmele 'lo sɪn ma de puor a Nāanmun yāan, a Yesu kūu bɔdiir sɔɔ ma vɛn ka sɪ lɔɔ pɔ a Yesu Kɪrɪsɪto jāu. Ka a paanɔɔ 'lo sɪ mun ma ηma, ma vɛ ka sɪ lɔɔ pɔ a Yesu Kɪrɪsɪto āgān.

XVII Bojūu paanɔɔ bɔ'yen tɛε le, sɪn sɔɔ waa tɪ sɪ un āgān bɔ'yen, sɪ jaa le a paanɔɔ bɔ'yen 'lɔnɔ ma ta.

XVIII Yɪ tɪer kaa a Isɪral nɪbe ɔɔ. A ba ɪ a bala na ma di a Nāanmun bɔɔrlo bomo ma ɔɔn a bɔɔr lofɔ jie ε?

XIX N pāa 'yerε na ɪka a bomo ban lon bɔɔr kɔ a tɪ un bon bu a tɪ un bon?

XX Kai, tɪche a bɔɔrlo bomo ala a tɪbe dɛme na ma lon a ba bɔɔr, a sɪdebe le ba ma lon a bɔɔr kɔ a ba ɪ Nāanmun le ε, ala le so n ba bɔɔrɔ ɪka yɪ 'matāan a sɪdebe ε.

XXI Yɪ kɔ tɔɔ lɔɔn a sɪ Soro nyūn a wɔ ηmele, tɪ le lɔɔn a sɪdebe nyūn a ba ηmele ε. Yɪ kɔ tɔɔ lɔɔn a sɪ Soro a wɔ bɔdiir difɔ jie, tɪ le 'mataa lɔɔn a sɪdebe bɔdiir difɔ jie go ε.

XXII Sɪ bɔɔrɔ naa ɪka a ɪre a sɪ Soro nyuur bu? Bu sɪn le tara kpɛɔ gar wɔ?

XXIII Yɪ ma 'yer ɪka, saa chire yele jaa maalfɔ ε. Tɪche a ba ɪ yele a jaa le vɛle maalfɔ ε. Yele jaa ba chire ε, tɪche a ba ɪ yele jaa le sɔnɔ ε.

XXIV Nɪre jaa wɔ ta bɔɔrɔ a wɔ māe tɛε vɪla ε, tɪche wɔ mɪ ma bɔɔrɔ a wɔ taaba vɪla.

XXV Nɔn jaa ban daara a daa ɔɔ, fɔɔ wa da ɔɔrɔ ta sɔɔr ε, ka a taa ɪ fɔ tɪer ε.

XXVI Bojūu a seɓ a Nāanmun gān ɔɔ ɪka, "A sɪ Soro le so a tɛe nɪ bon jaa na be a ɔɔ." *(Yiel Gān 24:1)*

XXVII Ala ɪ nɪre ba ɪ Yesu turo ε, wa maal bɔdiir bɔɔl fɔ, a fɔ bɔɔrɔ a chenfɔ, fɔɔ wa chen, bon jaa won wa bin a fɔ niem, dire, ta sɔɔr ε, ka a taa ɪ fɔ tɪer ε.

XXVIII Tɪche ala ɪ nɪre wa 'yer kɔ fɔ ɪka tɪ nɔn le, ta le di a bɔdiir ala ε, a fɔɔ nɪ a nɪnyɪne tɪer jūu.

XXIX A nɪre 'lo na 'yer kɔ fɔ tɪer le n 'yerε, a ba ɪ fɔɔ tɪer ε. Bāa 'yɔɔ le nɪbe na jɛ kporo ma nɪ a maa māe so fɔ?

XXX Ala ɪ n puor Nāanmun yāan 'yɔɔ a bɔdiir ala un dire, bāa 'yɔɔ le nɪre na le kporo ma a bon un puor Nāanmun yāan tɪ dire?

XXXI A le jūu ka yɪ nyuro na bu yɪ dire naa, bon jaa yɪn maala, yɪ maala a jaa korɔ Nāanmun tɪer.

XXXII Yɪ taa wa maala ka āsɔɔ jaa wa bār lo ε, ka Juu nɪre le bu waa ɪ Juu nɪre ε, bu a Nāanmun puorbo ε.

XXXIII Le gba le n soro naa maala pele nre jaa pɔɔ yele a jaa pɔ. Bojũu n ba soro a maa m̄e vɪla ε, tiche a le mi na i vɪla kɔ a niyɔɔ ka ban tɔɔ nye faafu.

XI

I Yɪ kaara ma na yɪ turo nit̄aa le un mi na kaara a Yesu Kɪrisito naa turo wɔ.

II N ma kpir yin jaa a le yin chene tara a n tier na yɪ turo a ye le ala a jaa un dɔɔ wiil yɪ.

III Pɔp̄anȳa n soro naa ika yɪ bɔɔn ika, daba jaa ju le a Yesu Kɪrisito, ka a pɔɔ jaa ju mi i a wɔ sɪre, ka a Yesu Kɪrisito ju mi i N̄aɲmɪn.

IV Daba jaa wa soro N̄aɲmɪn bi 'yere N̄aɲmɪn 'yer ti na wɔ pɔɔ a ju wɔ 'yɔɔn a ju v̄a.

V Ka pɔɔ jaa mi wa soro N̄aɲmɪn bi 'yere N̄aɲmɪn 'yer ti mi ba pɔɔ a wɔ ju mi 'yɔɔn a ju v̄a, a kaara fika wɔ pɔn jukp̄aakpol.

VI Ala i a pɔɔ kɔ pɔɔ a ju ε, wɔ ŋma a ju, ala i a mi un v̄a pɔɔ na pɔ jukp̄aakpol wɔ ma pɔɔ a ju.

VII Daba ba sɛε ika wɔ pɔɔ a wɔ ju ε, bojũu 'lo le nyet̄aan a N̄aɲmɪn ni a wɔ tur. Tiche ka a pɔɔ mi i a sɪre tur.

VIII Bojũu daba baa dɔɔ yi a pɔɔ pɔ ε, tiche pɔɔ le dɔɔ yi a daba pɔ.

IX N̄aɲmɪn mi ba dɔɔ me daba pɔɔ jũu ε, tiche wɔ men pɔɔ daba jũu.

X A nit̄nɔ̄ jũu ni a malakasi jũu, a pɔɔ seen ika wɔ tara a tɔɔfo j̄ane a wɔ ju pɔ.

XI A si Soro 'yɔɔ, pɔɔ ba so wɔ m̄e ε, daba mi ba so wɔ m̄e ε.

XII Bojũu daba pɔ le a pɔɔ yi, ka pɔɔ mi ma dɔɔ daba. Tiche a ye le jaa yin N̄aɲmɪn s̄e.

XIII Yin m̄e yɪ pekaa. A seen ka pɔɔ na soro N̄aɲmɪn ti ba pɔɔ a ju bi?

XIV A befɔ nȳana mi ba wiil yɪ ika ala i daba mi tur jukɔɔl, a un v̄a kɔ wɔ ε?

XV Tiche ala i pɔɔ le wa bar a wɔ jukɔɔl ka a wooro a ba i wɔ danɔ̄ le ε? Bojũu N̄aɲmɪn le kɔ wɔ a jukɔɔl ka a i a wɔ bɔpɔɔraa.

XVI Ala i nre wa chure na a ye le anȳana, sɪn ni a N̄aɲmɪn puorbo ba le tara ye le jaa go ε.

XVII A ala na tu ka un wiil yɪ, ti n kɔ tɔɔ d̄an yɪ ε, bojũu a yɪ lɔɔ taa ma maal yin d̄er gar a vɪla.

XVIII A yeldɔɔ ni nȳa, n wɔn ika yin ma wa lɔɔ taa na puor, yɪ ma ooro ni taa, ka n sɔɔ de ika, a le ben be sɪre jaa.

XIX A sɛε naa ka t̄e taa na be a yɪ pɔ, ka a wiil buor sɔɔ na sɔɔ N̄aɲmɪn.

XX Yin ma wa lɔɔ taa, a ba i a Yesu k̄u b̄diir le yɪ ma dire ε.

XXI Bojũu yin ma wa dire, ̄sɔɔ jaa ma b̄n dire na yɪ maa gu taa ε. Ka a bamine ma wa j̄en kɔ, tiche ka a bamine mi ma nȳu buu.

XXII A m̄ɔ yaa tara yie yin na ma di ti nȳu a be ε? Bi yɪ kaara naa a N̄aɲmɪn puorbo pɔɔ na yɪ 'yɔɔnɔ̄ a bala na ba tara bon jaa v̄a? N 'yer bo kɔ yɪ? A m̄ɔ n d̄an yɪ ni a ye le nȳa ɔ? N kɔ i le ε!

XXIII Bojũu a wiilfɔ 'lo un nye yi a si Soro s̄e, le mi le un wiil yɪ. A t̄asɔɔ 'lɔnɔ̄ jaa ban na gar yɔɔ a si Soro Yesu, wɔ den a paanɔ̄, ti puor N̄aɲmɪn ȳaan.

XXIV Won wa puor N̄aɲmɪn ȳaan baar, wɔ ŋmaan a paanɔ̄ ti 'yer, "Nȳa le i a n ̄ḡan na wɔ kɔ yɪ, yɪ ma maala a nit̄nɔ̄ tierε ni ma."

XXV A le ni wo ju le ban wa di baar, wo den a n̄mel nyuraa na wo 'yere, "A dāa na be a n̄mele nyāna pɔ le ɪ a n̄ j̄ā a Nāan̄m̄n̄ na de bin a net̄r paalaa, yɪ ma maala a nit̄ōn̄ō yɪn ma wa nyuro na yɪ t̄ere ni ma."

XXVI S̄ōō jaa yɪn ma wa ɔɔɔ a paan̄ōō nyāna, na yɪ nyuro ni a n̄mele nyāna, yɪ m̄ōōlō 'yere a sɪ Soro k̄ūū 'yer tɪ t̄ān a wo waa daar.

XXVII A le j̄ūū, n̄re nyā na ɔɔɔ a paan̄ōō nyā, na wo nyuro ni a n̄mele nyā ni ba bāma, wo maal yelbier ni a sɪ Soro āgān ni a wo j̄āt̄.

XXVIII N̄re jaa wo ma beer a wo m̄āe kaa tɪ p̄āa 'wob a paan̄ōō nyā, na wo nyūn a n̄mele nyā.

XXIX Bojūū n̄re jaa na ɔɔɔ na wo nyuro tɪ ba b̄ōōn̄ ɪka a sɪ Soro āgān le ε, wo 'wob nyūn 'yer t̄ōōrfō 'yōō a wo m̄āe.

XXX Ala le so ka a yɪ yōō bal na yɪ biere, ka a yɪ yōō jie mɪ kpire.

XXXI Ala ɪ sɪ t̄ōōr a sɪ m̄āe 'yer, a sɪ Soro k̄ō le t̄ōōr a sɪ 'yer go ε.

XXXII A sɪ Soro wa t̄ōōr a sɪ 'yer, toor le wo t̄ōō sɪ, na wo taa wa l̄ōō s̄ōōn̄ sɪ ni a bala na ba puoro ε.

XXXIII A le j̄ūū, n̄ taa Yesu turbo, yɪn ma wa l̄ōōn̄ō taa ɪka yɪ di, yɪ ma gu taa.

XXXIV Ala ɪ k̄ō koro na ās̄ōō, wo ma di be a wo yir, ka a yɪn wa l̄ōō taa dire, a ta wa ɪ Nāan̄m̄n̄ 'yer t̄ōōrfō k̄ō yɪ ε. Maa wa t̄ōō tɪ, ɪn man yɪ naa a ala na che.

XII

I P̄ōp̄ānyā, n̄ yeer, n̄ ba b̄ōōrō ɪka a Nāan̄m̄n̄ S̄te kofosɪ yele a s̄ōōl yɪ ε.

II Yɪ b̄ōōn̄ naa a le daar yɪn d̄ōō ɪ a t̄ibe d̄ēme, a t̄ibe anyāna na ba tara nyevor ε, t̄ōō yɪn 'yōō b̄elfō pō.

III A le j̄ūū, n̄ 'yere na koro yɪ ɪka, n̄re jaa ba be na wa 'yere ni Nāan̄m̄n̄ S̄te na wo 'yer ɪka Yesu le wo p̄ōrō 'yōōn̄ō ε, n̄re jaa mɪ k̄ō t̄ōō 'yer ɪka, Yesu le ɪ a sɪ Soro ka a Nāan̄m̄n̄ S̄te ba be a wo 'yōō ε.

IV A kofosɪ teen taa, t̄iche a jaa yɪn a Nāan̄m̄n̄ S̄te s̄ē.

V T̄ōt̄ōnsɪ mɪ teen taa, t̄iche a jaa t̄ōn̄ō na koro a sɪ Soro.

VI T̄ōt̄ōnsɪ t̄ōfō mɪ teen taa, t̄iche a Nāan̄m̄n̄ b̄ō'yen nyā le t̄ōn̄ō a jaa a n̄be 'yōō.

VII P̄ōp̄ānyā a Nāan̄m̄n̄ den a wo S̄te k̄ō ās̄ōō jaa a won t̄ōō de s̄ōōn̄ a wo taaba.

VIII ɪs̄ōō a S̄te b̄ō'yen nyāna le ma k̄ō wo a yē 'yer, na wo mɪ k̄ō ās̄ōō yē b̄ōōfō, a S̄te b̄ō'yen 'lōn̄ō le koro a jaa.

IX A S̄te b̄ō'yen nyā le ma k̄ō ās̄ōō s̄ōōfō, na wo mɪ k̄ō ās̄ōō kp̄ēō, a wo s̄āna ni baalsɪ.

X Na wo k̄ō ās̄ōō kp̄ēō, a wo mɪ t̄ōn̄ō ni ne'maa t̄ōm̄ō, na wo k̄ō ās̄ōō a wo t̄ōō 'yere a Nāan̄m̄n̄ 'yer, na wo mɪ k̄ō ās̄ōō j̄ōm̄ō a wo b̄ōō a 'lō na ɪ a Nāan̄m̄n̄ S̄te ni a 'lō na ba ɪ ε, na wo mɪ k̄ō ās̄ōō a wo ma t̄ōō d̄āgɪl a 'yerɪ, na wo chene k̄ō ās̄ōō mɪ ka wo ma t̄ōō l̄ieb a 'yer d̄āgɪlsɪ anyāna.

XI A anyāna a jaa ɪ naa a Nāan̄m̄n̄ S̄te b̄ō'yen t̄ōm̄ō le, a wo de k̄ō ās̄ōō jaa a le won b̄ōōrō.

XII A āgān ɪn b̄ō'yen, b̄ōyōō na s̄ōō mar mar, a b̄ōmarsɪ anyā na s̄ōō waa, tɪ āgān b̄ō'yen t̄ēe le wo ɪ. Le le a mɪ kaara a K̄r̄is̄t̄o 'yōō.

XIII Bojūū sɪ jaa son a Nāan̄m̄n̄ k̄ōō, ni a wo S̄te b̄ō'yen 'yōō a āgān b̄ō'yen p̄ō, ka Juu n̄re le fō ɪ b̄u, faa ɪ Juu n̄re ε. Ka gb̄āgbaa le fō ɪ b̄u, sumine le fō ɪ, Nāan̄m̄n̄ den a wo S̄te b̄ō'yen nyā k̄ō sɪ jaa.

XV Pöpäanyā a ba ɪ jibō'yen le a āgān tara ε, tiche jiyōo le wo tara.

XV Ala ɪ gber wa 'yer naa ɪka, n ba ɪ nūu ε, a le jūu n ba puo a āgān po ε. A le kō tōo vē a waa ɪ a āgān jie āsoo ε.

XVI Ka ala ɪ toor mɪ 'yer naa, n ba ɪ nɪbir ε, a le jūu n ba puo a āgān po ε. A le kō tōo vē a waa ɪ a āgān jie āsoo ε.

XVII Ala ɪ a āgān wo jaa ɪn nɪbir, ŋmune le won taa ma ɪ wō 'yer? Ka ala ɪ a āgān wo jaa mɪ ɪn toor, ŋmune won ɪ mɪ wa wō nyūu.

XVIII Tiche Nāanmɪn le choo taa a jidēdēme anyāna āsoo jaa a āgān po, a le won buoro ba.

XIX Ala ɪ a jaa ɪn bō'yen, nyune le a āgān mɪn taa be?

XX Jiyōo le be a āgān po, tiche a wo ɪ āgān bō'yen.

XXI Ala le so ka a nɪbir kō tōo 'yer kɔ a nūu, n ba buoro fo ε. A ju mɪ kō tōo 'yer kɔ gber, n ba buoro fo ε.

XXII Yɪ kaa, a āgān jiiir ala na ba kpēme ε, ala le sɪ ma mōo nɪbir kaara.

XXIII A jiiir ala sɪn ma tɪer ɪka a ba tara 'yōfo ε, ala le sɪ ma bōo kaara. Ka a jiiir ala mɪ na ba be yōo yi fo ε, ala le sɪ ma bōo choor.

XXIV Ka a ala mɪ na be a yōo yifo, sɪ maa choor a ala ε. Tiche Nāanmɪn le de a jiiir anyāna 'mataa a āgān po, na wo de 'yōfo kɔ a jiiir amune na ba dōo tara ε.

XXV Ka a le na vē a dēdēme ifo kō le be a āgān po ε, tiche ka a jaa ma sōnō taa.

XXVI Ala ɪ a āgān jie āsoo wa biere naa, a āgān jiiir a jaa mɪ ma biere naa. Ala ɪ a āgān jie āsoo jaa mɪ wa nyen 'yōfo, a āgān wo jaa mɪ ma chile naa.

XXVII Pöpäanyā yɪn le lōo taa ɪ a Yesu Kɪrisito āgān, ka yɪ āsoo jaa ɪ a jie āsoo.

XXVIII A pupuorbiir banyāna po le a Nāanmɪn de nie ir a nɪtōnstɪ, na wo le tu ir a wō 'ye'yerbe, na wo le tu ir a wō wiwiillbe, na wo le ir a bala mɪn na tōnō a ne'maa tōmō, na wo ir a bala mɪn na sāana baalsɪ, na wo ir bamune ka ba sōnō nɪbe, na wo le ir bamune na kaara a tōmō, nɪ a bala mɪ na bōo a kōkōe dāgɪlfo.

XXIX A mō ba jaa le ɪ a nɪtōnstɪ bu? Bu ba jaa le ɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe o? Ba jaa le ɪ a wiwiillbe o? Ba jaa le ma tōo tō a ne'maa tōmō bu?

XXX Ba jaa le wo kɔ a baal sāafɔ bu? Ba jaa le ma tōo dāgɪl a ba kōkōe o? Bu ba jaa le ma tōo a kōkōr dāgɪlaa lieb o?

XXXI Tiche yɪ mōo nɪbir bɔ a kɔfosɪ 'lo na gar a jaa. Pöpäanyā, ɪn wiil yɪn a sɔr 'lo na gar a jaa.

XIII

I Ala ɪ n ma tōo 'yer a nɪbe kōkō borsɪ a jaa, naa tōo 'yer a malakasi kōkōe, tiche naa ba tara nōfo ε, ɪn kaara naa fika kur ban ŋmiere a wo puoro gōmō.

II Ala ɪ n tara naa a Nāanmɪn 'yer 'yerfo kɔfo, naa bōo a yelsɔolsɪ a jaa, naa bōo yē jaa buoro, ka ala ɪ n mɪ tara na sɔfo naa ma 'yer tōn ka a ir, tiche naa ba tara nōfo ε, n ɪn bōpɔro.

III Ala ɪ n den a n bōtarsɪ a jaa pō nōn dēme, naa sɔo ɪka ba de a n āgān 'yōo būu 'lɪraa po, tiche naa ba tara nōfo ε, n ba tara tōnō ε.

IV Nōfo ma tara na kānyir, nōfo ma maala na vɪla, waa jɪele nɪre bon ε, waa buoro yuor ε, waa 'mōoro wo mae ε.

V Nõfo ba tara netuo ε, waa booro wo yõ tee bomo ε, wo maa nye suur foε ε, waa 'yõonõ nure põom ε.

VI Nõfo ba nõ yelbier jie ε, tiche wo ma nõn yelmæe jie.

VII Nõfo ma gun taa le sõo jaa, wo ma soon yele a jaa, waa baala ε, nõfo ma soon ka a wõ wo.

VIII Nõfo maa ι faa ε, Nāanmun 'yer 'yerfo na wa ηmaa naa, ka a kōko dāgulst 'yerfo mι wa tee, ka a bõfo mι wa po chen.

IX Bojūu a bõfo kofu in ηmaa, ka a Nāanmun 'yer 'yerfo mι ι ηmaa,

X tiche a bõmæe wa wa, a bõgāagiel na bor naa.

XI A le daar in ι a bibile, bibi'yer le n ma 'yere, naa tara a bibiyē naa ma tere a bibitier. Tiche in wa ι nukpēe baar, n lob a bibiyele a jaa bar.

XII Põpāanyā 'lo, chāana po le si kaara jaa tūfuru, tiche sūn wa tuor taa nι gbie. Põpāanyā 'lo ηmaa le n bõo, tiche in pāa wa bõo won baar nitāa le wo mūn bõo ma.

XIII Põpāanyā a yelst ata anyāna le ba teere ε, sofo, tertofu jie nι nõfo. Tiche a anyāna a jaa po, nõfo le gar a jaa.

XIV

I Yι turo a nõfo sor, na yι mõo nibir booro a Nāanmun Ste kofost, na yι kaa ir a Nāanmun 'yer 'yerfo kofu, 'lo le ι.

II Bojūu nure 'lo na bõo a kōkor dāgūlaa 'yerfo nure ba le wo 'yere nι ε, tiche Nāanmun le wo ma 'yere nι. Yelmæe nure jaa maa bõo a le won 'yere ε, Nāanmun Ste le wo ma de 'yere nι a yelsoolst.

III Tiche nure 'lo jaa na 'yere a Nāanmun 'yer, nibe le wo ma 'yere koro ka ban kpēme, na wo 'yõo ba ākpāen na wo 'maala ba.

IV Nure 'lo jaa na ma 'yere a kōkor dāgūlaa sōnõ naa a wo mæe tee, tiche nure 'lo na 'yere Nāanmun 'yer mι sōnõ naa a Nāanmun puorbo a ba baa.

V Maa bofo le ιka a yι jaa yι ma tōo 'yere a kōkor dāgūlaa nyā, tiche le in booro yoo le ιka yι jaa yι 'yere a Nāanmun 'yer. 'Lo na 'yere a Nāanmun 'yer, gar a 'lo na 'yere a kōkor dāgūlaa, ala ι nure āsoo ba be be na tōo leb na wo wiil a par kō a Nāanmun puorbo ka a sōo ba ε.

VI Põpāanyā, n yeer, ala ι n ben wa a yι sē, wa dāgul a kōkor baa tōnõ le yin nye? Ka yelwiilaa kōo ba le n waan ε, bu bõfo kōo 'yer, bu Nāanmun 'yer, bu kpāafu 'yer kōo le ε?

VII De man a bõhmierst kōn, ka wele le bu kōrōjom le, ηmune le nure na ure wa bõo a sokpa nyune won ηmiere bu peele ala ι a ba tara nekpeε nι kōkabile ε?

VIII Ala ι baa wa peel weraa a jeer 'yõo ε, ηmune le nure na ure wa bõo ιka jeer lo na ba choor chen?

IX Le le yin mι, a yι jālbir ba wa tōo 'yere a 'yerbie ala na tor ε, an le na tōo bõo a le yin 'yere par? 'Yer vor le yin 'yere.

X Baal jaa ba be be ε, kōko burst le ba 'yere ka a wer po, tiche āsoo jaa ba be be na ba tara par ε.

XI Ala ι nure wa 'yere nι ma naa a wo 'yer ka n ba wõ naa ε, n in sāan a wo sē ka wo mι ι sāan a n sē.

XII Le le a yin mι, yι ben mōo nibir booro a Nāanmun Ste kofost, yι mō na yι nye a kofost ala na sōo a Nāanmun puorbo ka ba baa.

XIII A yele nyāna jūu, nure 'lo na ma tōo 'yer a kōkor dāgūlaa nyā wo soor Nāanmun a wo sōo wo, a wo tōo leb wiil a le won ma 'yer.

XIV Ala ı n dāgılaa a kōkōr sōōō nı Nāaŋmın, a n sıe mı sōōō naa tıche a n tter a wō ı pōō.

XV N pāa ı ŋmıne? Maa nı a n sıe na lōōn sōōō a Nāaŋmın naa le 'matāan a n tter mı sōōō. Maa nı a n sıe na 'mataa yiel a Nāaŋmın yiel naa mı le 'matāan a n tter yiel.

XVI Ala ı Nāaŋmın le yı dāna nı a yı sıe, ka a jēgumo mı wa lōōn yı na waa wōnō a le yın 'yerε ε, ŋmıne wōn ıre wa 'yer ıka, a ı a le, yın dāna Nāaŋmın, wōn ba bōō a par a le yın 'yerε ε?

XVII A yı Nāaŋmın dānfo na vıele na jaa kper; tıche a ba sōō a yı tō sōō 'lo ε.

XVIII N puor Nāaŋmın yāan an ı n ma tōōn 'yer a kōkōr dāgılaa nyā gar yı jaa.

XX Tıche maa wa kpe a Nāaŋmın puorbo pō, n ma 'yer 'yerbie anūu ban na tōō bōō a par gar ın na 'yer 'yerbie turo pie (10,000) ban kō bōō a par ε.

XX N yerε, yı tee a bibıter bar. Ala ı yelbier maalfō le, yı ı bipıle, tıche ka a yı yē pō 'lo nōō bı nıbere.

XXI A seb a Nāaŋmın gān pō ıka, "In den kōkōr sāan naa tu a sāanba neε pō 'yer 'yer kō a nıbe banyāna, tıche ba gba kō chele a le ın 'yerε ε." (*Isaiya 28:11-12*) Le le a Nāaŋmın 'yer.

XXII Ala le so, a kōkōr dāgılaa 'yerfo ba ı jāne kō a Yesu turbo ε, tıche a ın jāne kō a bala na ba ı a Yesu turbo. A Nāaŋmın 'yer 'yerfo, a bala na ı a Yesu turbo mı le so, a ba ı a bala na ba ı a Yesu turbo ε.

XXIII Ala ı a pupuorbiir wa lōōn taa ka ba jaa dāgıı a kōkōε, na ba 'yerε, ka a jēgumo āsōō be a yı pō bı nıbe na ba ı a Yesu turbo ε, wa kpe nye a le yın 'yerε, ba kō 'yer ıka yı gele naa ε?

XXIV Tıche ala ı nıre āsōō na ba ı a Yesu turo ε, bı nıre kōō mı na ba bōō a par ε, 'lo wa kpe nye ka a ı yı jaa 'yerε naa a Nāaŋmın 'yer a wō wō naa bōōn wōn ı yelbe-ıre, a ala wōn wō na tōōr a wō 'yer ka wō lieb a wō tter.

XXV Wōn chiir a wō pōō a ba niem tı lo kpa tēe puor Nāaŋmın, tı 'yer ıka yelmāε jaa Nāaŋmın ben a yı sē.

XXVI N pāa le 'yer bo, n yerε? Yın ma wa lōō taa, āsōō jaa ma tara naa yiel na yiel, ka a āsōō mı tara kpāafō 'yerbir na 'yer, ka a āsōō mı tara yelwilāa na yı Nāaŋmın sē na wōn 'yer; ka a āsōō tara a kōkōr dāgılaa na 'yer ka āsōō mı tōō lieb wiil a par. Yı maala a anyāna a jaa ka a sōō yı a yı kpēme a Nāaŋmın puorfo pō.

XXVII Ala ı nıre na wa 'yerε naa a kōkōr dāgılaa, ba ı ayı bı ata, ba ta gar ata ε, na ba 'yerε tı chere kōō taa. Ka nıre āsōō mı be be ma tōō lieb wiil a par.

XXVIII Ala ı nıre āsōō ba be be na tōō lieb na wō wiil a par ε, a nınyıne wō ı jaa gbul a puorfo jie, tı bōō kōō wō māε nı Nāaŋmın.

XXIX Nāaŋmın 'ye'yerbe ba ı ayı bı ata na ba 'yerε, tıche ka a bala na che jōō kaara a le ban 'yerε.

XXX Ka ala wa ı Nāaŋmın ır yele wiil a bala na jāne, a 'lo na de nie 'yerε wō mı pōō a wō neε.

XXXI Yın 'yerε tı chere kōō taa an kpāa yı naa tı 'yōō yı ākpāen.

XXXII Nıre 'lo na 'yerε a Nāaŋmın 'yer wō nyōōō wō māε.

XXXIII Bojūu Nāaŋmın ba ı nyō nyōōfo Nāaŋmın ε, a wō bōōl sı a sın kpıere nı nyā'maar nıtāa le an kaara a pupuorbiir gbulsı ba jaa jie.

XXXIV Pɔɔɔ ba ma ɪ jaa gbulo a puorfo jie, baa tara sɔr na haa nɛɛ ɛ, tiche ba siir ba m̄ɛ nɪt̄aa le a Mosesɪ nɛbin̄aa na 'yer.

XXXV Ala ɪ ba bɔɔɔ naa ɪka ba sɔɔr yeke kɔɔ kaa, ba kul a yir tɪ sɔɔr a ba m̄ɛ sɪrbe kaa. Bojũu a ɪn v̄a pɔɔ na 'yer 'yer a puorfo jie.

XXXVI Yɪn s̄ɛ le a N̄aaɲmɪn 'yer de nie yi bu? Bu yɪn tɛɛ le ɪ a nɪbe a 'yer na de nie ta?

XXXVII Ala ɪ nɪrɛ tɪɛr ɪka wɔ ɪn a N̄aaɲmɪn 'yer 'yerɛ bu tara a N̄aaɲmɪn Sɪɛ kɔfɔsɪ, v̄ɛ ka a nɪnyɪnɛ b̄ɔɔn ɪka a anȳana ɪn sɛb ɪ naa le a sɪ Soro na bin.

XXXVIII Ala ɪ nɪrɛ ba wa sɔɔ anȳana ɛ, yɪ mɪ ta sɔɔ wɔ ɛ.

XXXIX A le jũu, n yeɛr, yɪ m̄ɔɔ nɪbir nɪ a N̄aaɲmɪn 'yer 'yerfo, tɪ na yɪ taa tɔɔɔ a 'yer d̄agulaa 'yerfo bara ɛ.

XL Tiche yɪ ma maala yeke jaa na sɛɛ naa ɪ nɛ nɛ nɛ sɔr jaa pɔ.

XV

I P̄ɔp̄aanȳa, n yeɛr, n bɔɔɔ naa ɪka n le jɛɔ yɪ a 'yer n̄ɔɔ ɪn d̄ɔɔ m̄ɔɔl kɔ yɪ a yɪ sɔɔ de na yɪ be ara a pɔ.

II A 'yer n̄ɔɔ nȳana ɪn m̄ɔɔl faa yɪ naa ala ɪ yɪ chɛnɛ na ara a pɔ, ka le ba le ɛ, a yɪ sɔɔfo ɪn pɔɔɔ.

III Bojũu a 'yer ɪn d̄ɔɔ nyɛ le n mɪ de nie man kɔ yɪ ɪka, a Yesu Kɪrɪsɪto kpɪn a sɪ yelbier jũu, nɪt̄aa le a N̄aaɲmɪn ḡan na d̄ɔɔ 'yer,

IV ka ba ũu wɔ, a wɔ le ir a kũu pɔ, a ber ata daar nɪt̄aa le a N̄aaɲmɪn ḡan na d̄ɔɔ 'yer.

V Wɔ v̄ɛ naa ka Pita nyɛ wɔ, na wɔ le v̄ɛ ka a nɪt̄ɔnsɪ pie nɪ ayɪ mɪ nyɛ wɔ.

VI A anȳa puor, wɔ v̄ɛn ka a yeɛr na gar kɔɔr anũu (500) mɪ 'mataa nyɛ wɔ, bamɪnɛ na sɔɔ kpɪ, tiche a ba yɔɔ jie le chɛnɛ.

VII Wɔ v̄ɛn ka a Jemesɪ nyɛ wɔ, na wɔ le v̄ɛ ka a nɪt̄ɔnsɪ ba jaa nyɛ wɔ,

VIII ka a baaraa jaa ka maa mɪ na kaara fɪka nɪrɛ ban d̄ɔɔ kpalka ka wɔ ir a wɔ m̄ɛ ir̄ ma.

IX Bojũu maa le ɪ a nɪt̄ɔnsɪ ba jaa pɔ b̄ɔbɪle naa ba sɛɛn ɪka ba gba bɔɔl ma a nɪt̄ɔn̄aa ɛ, bojũu n gen a N̄aaɲmɪn puorbo.

X Tiche a N̄aaɲmɪn w̄ɛfo won w̄ɛ ma le so ka n ɪ a nɪt̄ɔn̄aa a d̄ɪna. Ka a N̄aaɲmɪn w̄ɛfo ba ɪ pɔɔɔ ɛ. Yelm̄ɛ jaa n t̄ɔn gar a nɪt̄ɔnsɪ ba jaa, tɪ a ba ɪ maa m̄ɛ le t̄ɔ ɛ, tiche a N̄aaɲmɪn w̄ɛfo 'lo won de w̄ɛn ma le.

XI Ka maa le bu bala le, a 'yer le anȳa sɪn m̄ɔɔl, ka anȳana le yɪ mɪ sɔɔ de.

XII Tiche ala ɪ yɪ w̄ɔn a m̄ɔɔl ɪka a Yesu Kɪrɪsɪto ir naa a kũu pɔ, ɲmɪnɛ le a yɪ bamɪnɛ 'yerɛ ɪka kũu pɔ irfo ba be be ɛ?

XIII Ala ɪ a kũu pɔ irfo ba be be ɛ, ka a Yesu Kɪrɪsɪto mɪ gba ba ir a kũu pɔ ɛ.

XIV Ka ala ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto ba ir a kũu pɔ ɛ, a sɪ m̄ɔɔl ɪn pɔɔɔ, ka a yɪ sɔɔfo mɪ ɪ pɔɔɔ.

XV A sɪ p̄aa ɲmara jɪrɪsɪ 'ȳɔɔn̄ɔ N̄aaɲmɪn, bojũu sɪ dɪn d̄aaɪɛ ɪka N̄aaɲmɪn s̄aɪn a Yesu Kɪrɪsɪto a kũu pɔ. Tiche waa s̄aɪ wɔ ɛ, ala ɪ yelm̄ɛ jaa kũusɪ ba ire ɛ.

XVI Bojũu ala ɪ a kũu pɔ irfo ba be be ɛ, ka le a Yesu Kɪrɪsɪto mɪ gba ba ir a kũu pɔ ɛ.

XVII Ka ala ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto ba ir a kũu pɔ ɛ, a yɪ sɔɔfo ɪn pɔɔɔ, na yɪ chɛnɛ be a yɪ yelbebe pɔ.

XVIII Ka a bala mɪ na p̄aa sɔɔ de a Yesu Kɪrisito tɪ kpi, mɪ wɛ.

XXIX Ala ɪ a dɪna tɛɛ tɪɛr lɛ sɪ tara a Yesu Kɪrisito 'yɔɔ, nɪbaal nɪbe lɛ sɪ ɪ, na sɪ gar a nɪbe ba jaa.

XX Tɪche N̄aanmɪn s̄ain a Yesu Kɪrisito a k̄uu pɔ yelm̄aɛ jaa, ɪ a bir d̄ɔɔ, ka a wiil ɪka a bala na kpi mɪ na ir a k̄uu pɔ.

XXI Boj̄uu k̄uu tun nɪb̄ɔ'yen 'yɔɔ wa, ka a k̄uu pɔ irfɔ mɪ tu a nɪb̄ɔ'yen 'yɔɔ mɪ wa.

XXII Adama j̄uu, nɪrɛ jaa na kpi naa, lɛ mɪ lɛ a Yesu Kɪrisito j̄uu, nɪrɛ jaa na ir tara nyevɔr.

XXIII Tɪche āsɔɔ jaa nɪ wɔ irfɔ daar lɛ, Yesu Kɪrisito lɛ ɪ a bir d̄ɔɔ, 'lɔ p̄aa wa heb waara, ka bala jaa na sɔɔ de wɔ mɪ ir.

XXIV Ka a baaraa p̄aa wa, a wɔ de a yele a jaa 'yɔɔ a S̄aa N̄aanmɪn n̄uu pɔ, an ɪ wɔ t̄ɔɔn a t̄ɔɔfɔ d̄ɛme, nɪ a kp̄aen d̄ɛme ba jaa.

XXV Boj̄uu a Yesu Kɪrisito lɛ a sɛɛ ɪka wɔ di a n̄aa l̄ɛɛ ka a N̄aanmɪn wa de a wɔ d̄ɔd̄ɛme ba jaa bin a wɔ gbɛɛ p̄ilem.

XXVI A d̄ɔ baaraa won na s̄ɔɔ lɛ ɪ a k̄uu.

XXVII Boj̄uu a seb a N̄aanmɪn ḡan pɔ ɪka, "N̄aanmɪn den a yele a jaa bin a Yesu Kɪrisito gbɛɛ p̄ilem." (*Yiel Ḡan 8:6*) Won ben 'yer ɪka, a yele a jaa, a N̄aanmɪn na de a yele a jaa bin a Yesu Kɪrisito gbɛɛ p̄ilem ba pɔɔ ɛ.

XXVIII N̄aanmɪn wa ɪ a nɪt̄ɔ baar, a 'lɔ na de a yele a jaa bin a wɔ gbɛɛ p̄ilem, a Bie m̄aɛ mɪ na siir wɔ m̄aɛ kɔ wɔ, ka N̄aanmɪn p̄aa so a jaa.

XXIX Nɪyɔɔ ba sɔɔ ɪka a bala na kpi na lɛ ir tara nyevɔr go ɛ, tɪche bamune sɔɔ naa na ba ma so N̄aanmɪn k̄ɔɔ kɔ ba.

XXX Ka a sɪn mɪ, b̄aa 'yɔɔ lɛ a d̄ɔɔyɛ ma pɔɔ sɪ s̄ɔɔ jaa?

XXXI Yɛɛr, bɪbir jaa lɛ n ma tuoro k̄uu, jɪrfɔ kpɛ ma naa a yɪ j̄uu. A nyevɔr sɪn tara a sɪ Soro Yesu Kɪrisito 'yɔɔ lɛ v̄ɛ ka n 'yerɛ a nɪt̄ɔn̄ɔ.

XXXII Ala ɪ n jeb naa a mod̄ɔ bier a ka Efesus nɪsaal j̄uu, bo t̄ɔn̄ɔ lɛ n nyɛ? Ala ɪ a k̄uu k̄ɔ lɛ ir ɛ, nɪt̄aa lɛ a nɪbe na ma 'yerɛ. "Yɪ v̄ɛ ka sɪ di ti nȳu, boj̄uu bio sɪn kpi naa." (*Isaiya 22:13*)

XXXIII Yɪ ta v̄ɛ ka nɪbe bel yɪ ɛ. F̄ɔs l̄ɔɔn nɪḡal̄sɪ ba ma s̄ɔɔn a fɔ tɪɛr vɪla bar.

XXXIV Yɪ heb de a yɪ ȳɛ, na yɪ tɛɛ bier ɪfɔ bar, boj̄uu a yɪ bamune ba b̄ɔɔ a N̄aanmɪn ɛ, ka n 'yer a nɪt̄ɔ ka v̄a kpɛ ba.

XXXV Tɪche nɪrɛ āsɔɔ na s̄ɔɔr naa, "N̄mune lɛ a k̄uu na ɪrɛ wa ir? Iḡan buor lɛ ban lɛ iru?"

XXXVI Nyɛ d̄ābol ka. A ala yɪn ma bor a ba ɪ a ma bulaa tɪ a b̄ɔkora a p̄ɔɔ ɛ.

XXXVII Yɪn wa bor, a ba ɪ a vaar lɛ yɪ bor ɛ, tɪche a b̄ɔbir tɛɛ lɛ yɪ ma bor. Ka chi lɛ bɪ bon bir lɛ.

XXXVIII Tɪche N̄aanmɪn lɛ ma kɔ a āsɔɔ jaa āḡan 'lɔ jaa won buorɔ. B̄ɔbir āsɔɔ jaa nɪ wɔ vaar lɛ.

XXXIX Iḡan n̄ɔn̄ɔ a jaa baa ɪ b̄ɔ'yen ɛ. Nɪrɛ āḡan n̄ɔn tɛɛ naa nɪ d̄ɔn āḡan n̄ɔn, ka a lubil n̄ɔn be wɔ ȳɔ, ka a j̄ame n̄ɔn mɪ be a ȳɔ.

XL Saaju āḡama mɪ ben be, ka a t̄ɛɛ āḡama mɪ be be. A saaju āḡama vɪɛl ben a ȳɔ, ka a t̄ɛɛ āḡama vɪɛl mɪ be a ȳɔ.

XLI A m̄ɔt̄ɔɔ vɪla ben wɔ ȳɔ, ka a n̄mɛraa vɪla mɪ be wɔ ȳɔ, ka a n̄mɛrbir āsɔɔ vɪla mɪ tɛɛ a n̄mɛrbir āsɔɔ.

XLII Lɛ lɛ an be a k̄un wa ir a k̄uu pɔ. A āḡan 'lɔ ban ũu ɪn b̄ɔs̄ɔɔ naa, tɪche 'lɔ wa ir a k̄uu pɔ, waa lɛ p̄ɔɔn̄ɔ go ɛ.

XLIII Bala wa ũu a kũu wɔ ma ɩn bõdɛɛr ba le tara kpɛɔ ɛ, tiche Nãanmun wa ir wɔ a kũu pɔ, won vɛle naa na wɔ tara kpɛɔ.

XLIV A tɛe ágãn nyã le ba ũun wɔ, 'lo wa ir a kũu pɔ, a sɛ ágãn le won tara. Nitãa le a tɛe ágãn na be be, le mɩ le a sɛ ágãn mɩ be be.

XLV Nitãa le an seb a Nãanmun gãn pɔ, "Adama a Nãanmun na dõo de nie me ɩn bõnɩbir." (A *Pielfõ Gãn 2:7*) A Adama biɛraa sɔɔ le ɩ a sɛ.

XLVI A sɛ sɔɔ ba le de nie ɛ, tiche a ágãn sɔɔ le, ala puor ka a sɛ sɔɔ pãa wa.

XLVII A nɩdõo yin ka a tɛe pɔ, Nãanmun na men a tã-uul, tiche a nɩbiɛraa 'lo yin saaju.

XLVIII Bala na yi ka a tɛe pɔ, kaara na fɩka, a 'lo ban men a tã-uul, ka bala mɩ na yi a saaju mɩ kaara na, fɩka a 'lo na yi a saaju.

XLIX A le ne nɩ wɔ ju sɩn ben nyetãan a nɩre nyã a Nãanmun na men a tã-uul, le mɩ le sɩn su a ágãn 'lo nyetãan a 'lo na yi a saaju kaar.

L N yɛɛr, n bɔɔɔ naa ɩka n 'yer chã kɔ yɩ ɩka, a ágãn nɩ a jã kõ tõo kpe be a Nãanmun nãalõɔ pɔ ɛ. Bu ka a bõsõo naa puɔ a 'lo na ba sõonõ pɔ ɛ.

LI Yɩ chele ka n 'yer 'yer sɔɔlaa kõo kɔ yɩ. Sɩ jaa baa na kpi ɛ, tiche sɩ jaa le na lɛb,

LII fɩka a nɩbir na ma wa va a pere kaar, ka a iil baaraa wa pɛɛl. Bojũu a iil wa pɛɛl a bala na kpi na ir naa, ba kõ le kpi go ɛ, ka a sɩn bala na ba kpi sɛɛ ɛ, mɩ lɛb.

LIII Ka a ágãma anyã na sõonõ, ka a lɛb de a ágãma ala na ba sõonõ su, ka a 'lo na kpɩre kõ le kpi go ɛ.

LIV A bõsõo naa wa de a 'lo na ba sõonõ ɛ, su, ka a 'lo na kpɩre kõ le kpi go ɛ, ka a le na seb a Nãanmun gãma pɔ ɩ yelmãe, "Kũu a fõ tõɔfõ baar naa." (Isaiya 25:8)

LV "Kũu, nyɩne le a fõ tõɔfõ be? Kũu, nyɩne le a fõ filɩlɩ 'lõnõ na ma kɔ be?" (Hosea 13:14)

LVI A kũu filɩlɩ 'lõnõ na ma kɔ ɩn a yelbier maalfo, ka a yelbier maalfo mɩ nye a wɔ kpɛɔ yi a Mosesɩ nebinãa pɔ.

LVII Tiche Nãanmun son puor fõ, won kɔ sɩ tõɔfõ tu a le a sɩ Soro Yesu Kɩrɩsɩto na maal.

LVIII A le jũu, n yɛɛr, yɩ ara chãchã, yɩ taa vɛ ka a bon jaa wa dam yɩ ɛ. Yɩ mõo nɩbir nɩ a sɩ Soro tõmõ, yɩ bõo ɩka a ala yɩn tõnõ kɔɔ a sɩ Soro, kõ wa ɩ puɔ ɛ.

XVI

I Põpãanyã n bɔɔɔ naa ɩka n 'yer a chɩɛrfõ yɩn bɔɔɔ ɩka yɩ chɩɛr sõon a Nãanmun nɩbe. Yɩ mɩ maal a le ɩn man kɔ a Galatiya paal pupuorbiir gbulsɩ ɩka ba maal.

II A Pɛnfõ divɩɛ bio daar jaa, a bɩbir 'lo na de nie ãsɔɔ jaa wɔ ma ir a libie jã a le won ma nye na yɩ bine, ka maa wa tɩ a ta le ɩ chɩɛrfõ go ɛ.

III Maa wa tõo ta n de a gãma kɔ a nɩbe bala yɩn mãe na ir naa tõn nɩ a libie ala yɩn chɩɛr ka ba chiin a Jerusalem.

IV Ka ala wa ɩ fɩka a maa mãe sɛɛn mɩ na chen go, ba kõ bɩɛl ma.

V Maa wa chen tɩ yi a Masedonɩya baar, ɩn wan a yɩ sɛ, bojũu be le ɩn tu.

VI Amɩne sɛ ɩn jɛn a yɩ sɛ kor bãlãa, bu ka n jãne a be ka a uon wa baar, ka yɩ sõo ma ka n chiine a n chenfo jie.

VII N ba boꝛo ɪka n tɔɔ ti nye yi a le ne a pɔpɔanyɔ ti po ε, n tier naa ɪka n jɛ a yi sɛ kor ala ɪ a si Soro soɔ naa.

VIII Tiche un jɛn a Efesus tɛe po ti tɔn a Pentikosɪ bɪbir.

IX Bojɔu sor yuon ko ma ka un tɔɔ tɔ tɔmɔ, tiche ka a nɪyɔɔ mi kpere ma.

X Ala ɪ a Timoti wa ti naa, yi kaa ka yele jaa taa kɔɔ wo dɔbɔε ε, bojɔu a si Soro tɔmɔ le wo tɔnɔ a n kaar.

XI Yi taa vɛ ka a ɔsɔɔ jaa wa kaa wo pɔɔ ε. Yi bar wo sɔɔ nɪ nyɔ'maar ka wo le heb wa a n sɛ. Maa nɪ a yeer jaa chele wo naa.

XII A si yebe Apolosɪ, n sɔɔɔ won gbɛε a ηmɪne jaa ɪka wo ti a yi sɛ 'matɔan a yeer bamɪne. Tiche waa soɔ a be tɪfo a pɔpɔanyɔ sere ε, 'lo wa nye sɔɔ won ti naa.

XIII Yi 'yɔɔnɔ jɔmɔ, na yi ara chɔchɔ a yi soɔfo po, na yi ɪ nɪbe na tara nyɔa na yi kpɛme.

XIV Na yi ma maala yele jaa nɪ nɔfo.

XV Yi bɔɔn naa a Stɛfanas nɪ a wo yir dɛme, bala le dɔɔn a puorfo be a Akaya paal po, na ba mɔɔ nɪbir tɔnɔ nɪ a Nɔanmɪn nɪbe. N sɔɔɔ yi naa yeer ɪka,

XVI yi siir yi mɔε ko a nɪbe banyɔna taaba nɪ nɪre jaa na pɔɔ ba bala, a ba kaar.

XVII Nɔɔ kpe ma naa un wa nye a Stɛfanas nɪ Fortunatus nɪ a Akaikus na wa ta a n sɛ, bojɔu bala le sɔɔ ma yɪn ba be ka ε.

XVIII Bojɔu bala le 'maa ma ɔgɔn nɪtɔa le ban mɪn 'maa a yi ɔgɔn, a nɪbe banyɔna seen pɛεfo.

XIX A pupuorbiir gbulsɪ ba jaa na be a Asɪya paal po puor yi naa. Akuila nɪ a Pɪrɪsɪla mi den a si Soro yuor puor yi, nɪ a pupuorbiir bala na ma lɔɔ a ba yir, mi puoro yi naa.

XX A yeer ba jaa na be a ka mi puor yi naa. Yi mi puor puor taa nɪ pɔpel.

XXI Maa Pɔɔl mɔε nɪu le n seb a puorfo nyɔna.

XXII Ala ɪ ɔsɔɔ jaa baa nɔ a si Soro ε, po'yɔɔfo ben a wo sɛ. Pa si Soro, wa.

XXIII A si Soro Yesu wɔεfo a be a yi sɛ.

XXIV A n nɔfo wo be a yɪn bala jaa na be a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ. A ɪ a le.

A GĀMA AYI SŪŌ A PŌŌL NA SEB KŪ A KORINTI NIBE

I Maa PŌŌl na ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto nɪtŏnĀa NĀanmɪn na chel ir nɪ a sɪ yebe Timoti, le seere a gĀn nyā koro a pupuorbiir na be a Korinti tēe pŌ nɪ a NĀanmɪn nibe ba jaa mɪ na be a Akaya paal pŌ.

II Wāefo nɪ nyā'maar na yi a sɪ SĀa NĀanmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto sē a be a yɪ sē.

III Pēefo wŏ ta NĀanmɪn na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto SĀa, a SĀa nyā nɪbir na bal nɪ NĀanmɪn nyā na tara a 'maalfosɪ a jaa.

IV 'Lo le ma 'maal sɪ a sɪ wŏm a jaa pŌ, ka sɪ mɪ na tŏo 'maal a bala mɪ na be wŏm jaa pŌ, nɪ a 'maalfŏ 'lŏnŏ sɪn nye yin a NĀanmɪn sē.

V NɪtĀa le a Yesu Kɪrɪsɪto dŏoye difo na yaar dŏol sɪ jaa, le mɪ le a Yesu Kɪrɪsɪto 'maalfŏ yaar dŏol sɪ jaa.

VI Ala ɪ sɪ ben wŏm pŌ, a yɪ 'maalfŏ nɪ a yɪ faafŏ jūu le, ala ɪ sɪ mɪ nyen 'maalfŏ a mɪ ɪn a yɪ 'maalfŏ le, a yɪn tŏo ara nɪ kĀnyir a dŏoye bŏ'yen 'lŏnŏ pŌ sɪn mɪ na dire.

VII Sɪ bar tɪer a yɪ jūu, bojūu sɪ bŏŏn naa ɪka a le yɪn lŏŏn sɪ dire a dŏoye, a le nɪ wŏ ju mɪ le yɪn pŏŏ sɪ a sɪ 'maalfŏ pŌ.

VIII N yeer, saa bŏŏŏ ɪka sɪ sŏol yɪ a wŏm 'lo tŏ sŏo na dŏŏ pŏŏ sɪ be a Asɪya paal pŌ bar ε. Wŏm jaa jel le dŏŏ pŏŏ sɪ naa gar a sɪ kpēŏ, saa le dŏŏ tara baarfŏ tɪer ε.

IX Sɪre jaa a sɪ tɪer pŌ, a kūu le sɪ tŏŏ kaara a tĀu a le ne. Tɪche a nɪtŏ ɪ naa ka sɪ ta dɪel a sɪ mĀe ε, tɪche sɪ dɪel NĀanmɪn nyā na sĀne a kūn.

X A NĀanmɪn le faa sɪ yin a kūu tuo nyā pŌ, 'lo le chene faara sɪ. 'Lo le ɪ a sɪ tɪertŏ jie ɪka wŏn chene na faara sɪ,

XI nɪtĀa le yɪn sŏŏ sɪ nɪ a yɪ NĀanmɪn sŏorfŏ. Yŏŏ mɪ puor NĀanmɪn yĀan a sɪ jūu tu a wŏ maal vɪla 'lo wŏn maal sɪ na wŏ sŏŏ a yɪ yŏŏ sŏorfŏ.

XII PŏpĀanyā a sɪ nyāa chefo jie le a nyā. A sɪ tɪer din dĀasɪe a le sɪn be a wer dēme sē, nɪ a le a sɪn nɪ a yɪn mɪ na be taa, cheche ɪfo pŌ, nɪ ne ne tufŏ pŌ, ka a jaa yi a NĀanmɪn sē. A ba ɪ a wer nyā bŏŏfo le sɪ maal a le ε, tɪche a NĀanmɪn wāefo le.

XIII Bojūu saa seb bon jaa kŏ yɪ yɪn kŏ tŏŏ kar ε, bu kŏ tŏŏ bŏŏ a par ε. N tɪer ɪka,

XIV nɪtĀa le yɪn wŏ a sɪ 'yer ņmaa na yɪ bŏŏ a par, yɪn wa wŏn a jaa na yɪ bŏŏ a par, na yɪn tŏŏ che nyāa a sɪ jūu nɪtĀa le sɪn mɪ na che nyāa a yɪ jūu a sɪ Soro Yesu bɪbir daar.

XV Bojūu ala le so ka n bar tɪer, naa guor ɪka n tɪ piir yɪ kaa ka yɪ nye tŏnŏ gbēe ayi.

XVI N guor ɪka maa wa chiine a Masedonɪya n yi a yɪ sē, maa wa lɪeb waara ka n le yi a yɪ sē go, ka yɪ pĀa sŏŏ ma ka n chen a Judiya.

XVII In guor a anyā, n mɪ 'yer bar bu? Bu a wer nibe guorfŏ kaar le? Ka a nebŏ'yen 'lŏnŏ ma 'yer, ŏŏ, ŏŏ nɪ kai, kai?

XVIII Tɪche sɪre jaa a sɪ NĀanmɪn na ɪ a yelmĀe sŏŏ, a sɪ 'yer sɪn 'yer kŏ yɪ ba ɪ ŏŏ nɪ kai ε.

XIX Bojūu a NĀanmɪn Bie Yesu Kɪrɪsɪto 'yer a maa nɪ a Silasɪ nɪ a Timoti na dŏŏ 'yer kŏ yɪ ba ɪ ŏŏ nɪ kai ε, tɪche a wŏ pŌ, a ma ɪn ŏŏ.

XX Bojūu a Nāaŋmun netryōō ala wōn tūr un ōō a Kırısıto pō. A tun a wō 'yōō, a ma 'yere ūka, a ı a le, kō a Nāaŋmun yuor tūr.

XXI Pōpāanyā a Nāaŋmun nyā le maal sı nı a yın a sı ara kpēō a Yesu Kırısıto pō, na wō oo sı.

XXII Wō 'yōō sı naa a wō sofo jāne, na wō de a wō sıe 'yōō a sı nyāa pō, wile sı a yele ala na waara.

XXIII N bōōl Nāaŋmun a wō ı a n dāaste soō ūka a tara na sōr ka n bar yı, naa ba lēb wa be a Korinti ε,

XXIV n ba bōōrō ūka a ı wōm kō yı ε. A ba ı sı bōōrō naa ūka sı fıır yı a yı soōfo pō ε, tıche a sı 'mataa tōn yı a yı wō nōō, bojūu a yı soōfo vēn ka yı ara kpēō.

II

I N tıer ūka n kō le tōō wa piir yı kaa, ka a ı tuo kō yı ε.

II Bojūu maa sōō a yı pōō an le na maal ka n pōō pēl, ka a yın tēε ba le ε?

III Ala le so ka n dōō seb a le ūka maa wa tı, n pōō taa sōōn a bala na maal ma ka nōō kpε ma ε. N bar tıer ūka yı jaa na lōōn man chıle.

IV Bojūu n seb a anyā kō yı nı pōōō nı hōōmfō nı a n nyāa nı ntıbıkōō yōō ūka n taa sōō a yı pōō ε, tıche ka n vē ka yı bōō ūka n nō yın yōō jaa.

V Ala ı nıre maal ka a che, a ba ı maa tēε pōō le wō sōō ε, yı jaa pōō mı sōō naa ka a le na tu le ūka n taa vē ka a ı tuo 'yōō jaa kō wō ε.

VI A toor toōfo 'lō wōn nye yı a yı yōō jaa jie sēε wō naa.

VII Pōpāanyā 'lō, a sēε naa ūka yı vē kō wō, na yı le 'maal wō ka a wō pōōō taa chen niem ε.

VIII A le jūu n sōōrō yı naa ūka yı de wō na yı wiil a yı nōfo kō wō.

IX A le jūu un seb kō yı le ūka n kaa, yın soōn tu a nēε a yele a jaa pō bıı.

X Ala ı yı wa vēn kō nıre, n mı vēn kō a nınyıne. A ala un vē kō a nınyıne, ala ı amıne chen ka n na vē bar, n vēn kō a nınyıne, a Yesu Kırısıto niem a yı 'yōō.

XI Le an na ı ka a Satan taa ŋmıun sı 'mataa ε, bojūu sı bōōn a wō guorfōsı.

XII Pōpāanyā, a le un chen a Toroyas tı mōōlō a Yesu Kırısıto 'yer nōō, n nyen le a sı Soro na yuo sōr kō ma,

XIII n ba chēne tara āgān 'maar sere ε, bojūu n ba nye a n yebe Titusı a be ε. Le le n puor ba tı pō chen a Masedonıya.

XIV Tıche Nāaŋmun son puorfō wōn ma tōō sı 'yōō tōōfo pō yı a Yesu Kırısıto pō, tu a sı 'yōō ka a yē nyūunōō yaar de a jie wō jaa.

XV Bojūu sı n le ı a Nāaŋmun nyūunōō a Yesu Kırısıto 'yōō kō a bala na nye faafō, nı a bala na wεre.

XVI İsoō nyuro na kūu nyūu, ka a āsōō mı nyuro nyevor nyūu. Tı an le na tōō a tōmō nyā tō?

XVII Sın ba kaara bamıne kaar ε, saa maal a Nāaŋmun 'yer tōnō bon ε. A Yesu Kırısıto 'yōō, sı 'yere naa a Nāaŋmun yelmāε an ı 'lō le tō sı.

III

I Sı piel naa ūka sı dān sı māε go bıı? Bıı sı bōōrō na gāma nıbe na seb ka a dāna sı yı a sı sē bıı yı a yı sē?

II Yın māε le ı a sı gān, na seb 'yōō a sı nyāa pō ka sı bōō yaa, ka nıre jaa mı kara.

III Yn le wiil ɪka yn le ɪ a gān na yi a Yesu Kırısıto sē, na yɪ ɪ a sɪ tōmō tōnō, a ba ɪ ba den a tāt soolaa seb ε, tıche a Nāanmın Sıe le seb. A ba ɪ a kōsır pērsı pō ε, tıche a seb 'yōō a nısaal nyān pō.

IV A tıer nyāna sın bar ın a sɪ bon tu a Kırısıto pō, a Nāanmın niem.

V A ba ɪ fıka sɪ ın yē dēme na sın tōō tōōr a le sın maal 'yer ε, tıche a sɪ yē yın a Nāanmın sē.

VI 'Lo le sōō sɪ a sɪ mool a netır paalaa nyā 'yer, a ba yi a ala ban dōō seb jie ε, tıche a yın a Nāanmın Sıe sē. A sebie ala ın kūu, tıche ka a Nāanmın koro nyevor.

VII Pōpāanyā, ala ɪ a 'yer bie ala ban seb 'yōō a kōsır pērsı pō waan nı kūu tı 'matāan Nāanmın tır, ka a tır a Isıral nıbe na ba tōōnō kaara a Mosesı nie a Nāanmın tır jūu, a wō tır gba na wa baar.

VIII A Nāanmın Sıe 'yerbie tır kō gar a le ε?

IX Ala ɪ a 'yerbie ala na 'yōō a nıbe 'yer tır berma naa, a 'yer bie ala na waara nı a torfo, ηmıne le wōn jā!

X Bojūu a Mosesı nebināa ba le tara tır a pōpāanyā ε, fōō de man a Yesu Kırısıto 'yer nōō, wō gar wō naa.

XI Ka ala ɪ a 'lo gba na wa baar waan na tır, ηmıne le a tır 'lo na ba baaraa ε, na jā!

XII A le jūu, a sɪ tıerto nyāna le vē ka saa joro dābāe ε,

XIII Sın ba kaara fıka a Mosesı na dōō vil a fōbaa pōō a wō nie ka a Isıral nıbe ta kaa ε, na ba nye a nıylfo 'lo na baar ε.

XIV Tıche a ba nyāa pōō naa wa tān dına, a fōpōōraa chene naa bala wa kara a netır koraa jie. Baa for bar sere ε, bojūu Yesu Kırısıto tee 'yōō le wōn tōō for.

XV A dına gba, bala wa kar a Mosesı nebināa yeke, a fōbaa ma pōōn a ba nyāa.

XVI Tıche āsoō jaa wa lıeb wa a sɪ Soro sē, wō ma for wōn a fōbaa 'lo bar.

(A Yıfo Gān 34:34)

XVII Pōpāanyā, a sɪ Soro le ɪ a Nāanmın Sıe, ka a jie 'lo a Nāanmın Sıe na be, māe sofo mı ben be.

XVIII Ka a sın bala nie na ba pōō ε, pāa nıyle a sɪ Soro tır, naa lıere ka a tır pōōō 'yōōnō na yıre a sɪ Soro sē na ɪ a Nāanmın Sıe.

IV

I A le jūu, an ɪ a Nāanmın nıbaal le wō kon sɪ a tōmō nyā sın tōnō, a le jūu saa baala ε.

II Tıche sɪ lıeb puor 'yōō tāsōō yeke nı vā yeke, saa tara belfo ε, bı lıere a Nāanmın yelmāe ε. Sı ma man a Nāanmın yelmāe ka a gā chāa pō, na sɪ wiil a sɪ māe ka nıre jaa tıer bōō ɪka yelmāe dēme le sɪ ɪ a Nāanmın niem.

III Ala ɪ gba a sɪ 'yer nōō sın 'yer sool naa, a sool kō a bala na wεre.

IV A ηmın 'lo na be be a dına jōōn a bala na ba soō de a sɪ 'yer ε tıersı, ka ba kō tōō nye a 'yer nōō 'lo chāa na ɪ a Yesu Kırısıto tır ε, na wıle a le a Nāanmın māe na be ε.

V Bojūu a ba ɪ sɪ māe 'yer le sɪ dōō 'yere ε, tıche sɪ 'yere naa a Yesu Kırısıto na ɪ a sɪ Soro, a sın mı ɪ a yı tōtōnbo a wō jūu.

VI A Nāanmın 'lo na dōō 'yer, "Vē ka a chāa chaar lıbe pō," (A Pıelfo Gān 1:3) 'lo le maal a chāa chaar 'yōō a sɪ nyān pō, na wō kō sɪ a bōōfo chāa, na ɪ a Nāanmın tır a Yesu Kırısıto niem.

VII Tiche sin kaara naa yɔɔraa door kaar Nāanmun na de a bōsō 'yɔɔ, ka a kpɛɔ wɔ jaa yi Nāanmun sɛ, a ba yi a sɪ sɛ ɛ.

VIII Yele ma chum sɪ naa a lōbobo a jaa ayi, tiche a maa nmer sɪ ɛ, ka a ma ɪ sɪ vāre vāre, tiche a sɪ tɛr maa yɛyɛl ɛ.

IX Ba ma ge sɪ naa, tiche a Nāanmun ma ben a sɪ sɛ, na ba ma nme sɪ gaal tɛe, tiche baa sōɔ sɪ ɛ.

X Bɪbir jaa lɛ sɪ wōnō a Yesu kūu tuo a sɪ āgāma pɔ, ka a nɪbe mɪ na tōɔ nye a Yesu nyevor a sɪ āgāma pɔ.

XI Ka a sin banyā na vɔɔ be kūu nūu pɔ, a Yesu jūu, ka a nɪbe tōɔ nye a wɔ nyevor a sɪ āgāma anyā na kpi pɔ.

XII Ala lɛ so ka a kūu tōnō nɪ sɪn, tiche ka a nyevor tōnō nɪ yɪn.

XIII A seb a Nāanmun gān pɔ ɪka, “N sɔɔn de ala lɛ so ka n 'yer.” (*Yiel Gān 116:10*) A Nāanmun Sɪe nyā lɛ sɪ mɪ tara nɪ a sɔɔfo na sɪ mɪ 'yere.

XIV Bojūu sɪ bōɔn naa ɪka a 'lɔ na sāt a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto a kūu pɔ, mɪ na sāt sɪ naa nɪ a Yesu 'matāan a yɪn a sɪ wa ara a wɔ niem.

XV A anyāna a jaa ɪre naa a yɪ sōɔfo jūu, ka a wāɛfo 'lɔ na tara a nɪyɔɔ, na lɛb dānfo kɔɔ a Nāanmun yuor tɛr.

XVI Ala lɛ so ka saa baala ɛ. A sɪ āgān vaar gba na suoro, tiche a sɪ sur 'lɔ, bɪbir jaa lɛ a ma lɛre bōpaalaa.

XVII Bojūu a wōm anyāna sin nyere ɪn dɛfere naa waara nɪ a nyevor 'lɔ na ɪ tɛr gar a jaa wa kɔɔ sɪ.

XVIII Lɛ lɛ, saa fur nɪbir 'yɔɔ a ala sin nyere ɛ, tiche sɪ fur nɪbir 'yɔɔ a ala sin ba nyere ɛ. A anyā sin nyere, a kō kor ɛ, tiche anyā sin ba nyere ɛ, ala lɛ na kor.

V

I Sɪre jaa, sɪ bōɔn naa ɪka a sɪ āgāma anyāna kaara naa fɪka a tān yie anyāna sin kpɛre, ala wa kpi, sɪ tara na yɪr Nāanmun na mɛ, yɪr nyā na be a saaju an ba ɪ nɪre nūu lɛ mɛ ɛ.

II Sɪ ɔɔ na bɔɔɔ ɪka, a saaju yɪr 'lɔ pɔ, sɪ tɪ kpe a be.

III Sɪn wa kpe a be, sɪ kō lɛ ɪ sal'mɔɔr ɛ.

IV Bojūu a āgān tān nyā pɔ sɪn be, sɪ ɔɔ na ka a ɪ tuor kɔ sɪ, bojūu saa bɔɔɔ ɪka sɪ ɪ sal'mɔɔr ɛ, tiche a sɪ de a saaju jɪkpɛraa 'lɔ su pɔɔ, ka a 'lɔ na ɪ a bōkūu ka a nyevor vɔl wɔ.

V Pōpāanyā, a Nāanmun māe lɛ maal sɪ a lɛ a yele nyāna 'yɔɔ, na wɔ kɔ sɪ a wɔ Sɪe, ka a ɪ yelmāe jaa lɛ an na wa.

VI A lɛ jūu, sɪ ma bar tɛr, na sɪ bōɔn ɪka sɪn chene be a āgān pɔ, sɪ jāan naa a sɪ Soro.

VII A nyevor sɪn tara, sɔɔfo lɛ, a ba ɪ nyefo lɛ ɛ.

VIII Sɪ bar tɛr, ka a mɪ ɪ sɪ bɔfo ɪka sɪ yi a āgān nyā pɔ, na sɪ chen tɪ kpɛre a sɪ Soro yɪr.

IX Ala lɛ so ka sɪ mōɔ nɪbir pele a wɔ pɔɔ, ka a āgān nyā pɔ lɛ sɪ be, bɪ ka sɪ yɪn a wɔ pɔ.

X Bojūu a sɪ āsɔɔ jaa na wa ara na Yesu Kɪrɪsɪto 'yer tɔɔrfɔ dakɔɔ par, ka wɔ kɔ āsɔɔ jaa lɛ won de a wɔ āgān tōn, ka vɪla lɛ fo tō, bɪ dɛer lɛ.

XI A lɛ jūu, an yi a lɛ daar jaa sɪ bōɔn a lɛ a sɪ Soro dābāe jofɔ na be, a sɪ pāa mōɔ nɪbir ɪka sɪ lɛb a nɪbe tɛr. Nāanmun bōɔn lɛ sɪn be, ka a yɪ tɛr gba mɪ bōɔ a lɛ sɪn be.

XII Saa booro ɪka si dān a si mǎe kɔ yi go ε, tiche a si kɔ yi sɔr ka yi che nyāa a si 'yɔɔ, na yi tɔɔ 'yer a bala na ma chiere a nyāa ni a ala ban nyen nibir, ti bar a ala na be a nyāa pɔ.

XIII Ala ɪ si gele naa, Nāanmɪn jūu le. Ala ɪ saa le gele mi ε, a yi jūu le.

XIV Bojūu a Kırısıto nõfo le fire si, bojūu si bõon naa ɪka a nibõ'yen le kpi kɔ a nibe ba jaa, a le jūu nire jaa le kpi.

XV 'Lo le kpi kɔ ba jaa, ka a bala na chene a nibir, ba kɔ le be be kɔ a ba mǎe ε, tiche ban ben be kɔ a 'lo na kpi kɔ ba na wɔ le ir ɪ vɔr go.

XVI An yi a dına chiine, saa le kaara nire a wer nibe kaafɔ kaar ε. Le ni wɔ ju le si mi dɔɔ kaa a Yesu Kırısıto, saa le chene maala a le go ε.

XVII A le jūu, ala ɪ nire jaa wa ben a Yesu Kırısıto 'yɔɔ, wɔ leb nupaalaa, a nikoraa chen naa, tiche ka wɔ leb nupaalaa.

XVIII A anyāna a jaa yin a Nāanmɪn sɛ, 'lo le 'maal si kɔ a wɔ mǎe tu a Yesu Kırısıto 'yɔɔ, na wɔ pāa kɔ si a 'maalfɔ 'yerbie.

XIX Nāanmɪn 'maal a wer kɔ a wɔ mǎe tu a Yesu Kırısıto 'yɔɔ. Waa le sɔrɔ a nibe yeldebe ban maal ε. A 'maalfɔ 'yerbie anyā le wɔ de tɔn si.

XX A le jūu, sɪn le ara kɔ a Yesu Kırısıto ka a wer pɔ, sɪn 'yɔɔ le a Nāanmɪn tu sɔrɔ yi. Si den a Yesu Kırısıto yuor sɔrɔ ni yi ɪka, yi tɔɔ wa gbɔr a Nāanmɪn.

XXI Nāanmɪn den a 'lo na ba maal deer jaa ε, ka wɔ lo a si deer boor kɔ si, ka a wɔ jūu a si leb nitorɪ a Nāanmɪn sɛ.

VI

I An ɪ sɪn ni Nāanmɪn le 'mataa tɔnɔ, si sɔrɔ yi naa ɪka yi ta kaa a Nāanmɪn wǎefɔ pɔrɔ ε.

II Bojūu a seb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, "A n maal vıla sɔɔ, n wɔn a fɔ 'yer, ka a faafɔ bibir daar, n sɔv fɔ naa." (Isaiya 49:8) N 'yere na kɔrɔ yi ɪka, a pɔpāanyā le ɪ a Nāanmɪn maal vıla sɔɔ, pɔpāanyā le ɪ a Nāanmɪn faafɔ bibir.

III Saa nmaara nire jaa sɔr ε, ka ba taa wa kperε a si tɔmɔ ε.

IV Tiche ye le jaa pɔ, si ma maal a si mǎe wiil ɪka Nāanmɪn tɔtɔnbo le si ɪ. A anyāna le a mǎe nyɔɔfɔ pɔ, wɔm ni tuo ni nıbaal ye le pɔ,

V ba ma nme si naa nyɔɔr si pɔɔ ti ma dam nibe 'yɔɔ si, ka si ma tɔ tɔkpāen na si gal gɔɔ ti jɛn kɔ,

VI a si cheche ifɔ ni a si bɔɔfɔ ni a si kānyir ni a si maal vıla, ni a Nāanmɪn Sıe won kɔ si pɔ, ni a nõfo sɪn tara sıre jaa,

VII na si ma 'yere yelmǎe ni a Nāanmɪn kpɛɔ, torfɔ in a si tǎjebon na ma be a si nūsɔn ni a gɔɔr pɔ,

VIII na ba ma kɔ si tɪr ti le kpe si, na ba ma bool si yovıla ni a yodeer. Si in yelmǎe dɛme ti ba maal si nibelbe.

IX Si in nibɔɔnsı tiche a ba maal si fika baa bɔɔ si ε. Si ma kpire naa tiche na si ma chene vɔrɔ. Ba ma nme sɪn ne ne ne ti baa kɔ ε.

X Nıbaal ye le ba ma maal si, ti si chene chile. Nɔɔ ma kɔrɔ si naa, ti si maala niyɔɔ a ba lere. Saa tara bon jaa ε, ti so bomo a jaa.

XI Saa 'mor 'mor ye le jaa bar a yın Korinti dɛme sɛ ε. Si yuon a si nyān kɔ yi.

XII Saa ɪ nibikuon dɛme kɔ yi ε, tiche yın le ni ɪ nibikuon dɛme kɔ si.

XIII A pāa kaara naa fika boor, naa 'yere ni yi fika n bibiir. Yi yuo a yi nyān mi.

XIV Yɪ taa ɪre wa gbɛɛre a bala na ba ɪ a Yesu turbo ɛ, ɲmune le a yeltorsɪ nɪ a putuyele na ɪre wa 'mataa? Bu ɲmune le chãa nɪ libe na ɪre wa 'mataa be jibõ'yen?

XV ɲmune le a Yesu Kɪristo nɪ a Satan na ɪre wa tara guor taa? ɲmune le a nyã na ɪ a Yesu turo, nɪ a 'lo na ba ɪ a Yesu turo ɛ, na ɪre mɪ wa tara man taa?

XVI ɲmune le fon ɪre wa nye tube a Nãanɲmɪn puorfɔ yir? Bojũu sɪn le ɪ a Nãanɲmɪn nyã na ba kpire ɛ, puorfɔ yir. Nitãa le a Nãanɲmɪn na 'yer, "In ben a ba sã 'mataa chiine nɪ ba, naa ɪ a ba Nãanɲmɪn, ka ba mɪ ɪ a n nɪbe." (Mosesi Gãma Na Tu Ata 26:12)

XVII "Ala le so ka a sɪ Soro 'yer, yɪ tɔɔ yɪ a ba pɔ, tɪ che ba bar, na yɪ oo yɪ yõ. Yɪ taa ɪre wa sɪre bõdeɛr jaa ɛ, in de yɪ naa." (Isaiya 52:11)

XVIII "In ɪ naa a yɪ Sãa, ka a yɪn mɪ ɪ a n dabil nɪ a n pɔɔbil. Le le a Nãanɲmɪn na ɪ a Tõɔfo Sõo 'yer." (2 Samuwel 7:14)

VII

I An ɪ sɪn le be tara a netɪraa nyãnaa jũu, n barmune, yɪ ɪ a sɪ pɔl sɪ mãe yɪn ye le jaa na sõɔ a sɪ ãgãma nɪ a sɪ sɪr pɔ, na sɪ mõɔ nɪbir na sɪ ɪ cheche 'yõɔnõ nɪ Nãanɲmɪn.

II Yɪ yuo a yɪ nyãa kɔ sɪ. Saa maal a yɪ ãsɔɔ jaa deɛr ɛ, saa fol a yɪ ãsɔɔ jaa mɪ ɛ, saa mɪ ɲma a yɪ ãsɔɔ jaa ɛ.

III N ba 'yere a anyãna ɪka n tɔ yɪ ɛ, n dõɔ de nie 'yer kɔ yɪ ɪka yɪ ben a sɪ nyãa pɔ, ka ala ɪ nyevor le, bu kũu le tɪ sɪn nɪ yɪn le.

IV N bar tier ka a 'yõɔ ma ãkpɛɔ, a sɪ wõm a jaa pɔ, tɪ nõɔ kpe ma tɪ põn bar.

V Bojũu sɪn ben wa ta a Masedonɪya, a sɪ ãgãma anyãna ba tara pɛnfɔ ɛ, tɪche sɪ tuor dɔɔye ka jɛer ma be a yõo ka a dãbãe mɪ ma nyɔɔ sɪ.

VI Tɪche a Nãanɲmɪn nyã na ma 'maala a nɪtor barsɪ, wɔ 'maal sɪ naa a le a Titusɪ na wa wa a sɪ sã.

VII A ba ɪ a wɔ waa tɛɛ ɛ, tɪche a le yɪn 'maal wɔ. Wɔ mɪ man kɔ sɪ a le an dõɔ kpe yɪ ka yɪ pɔɔ sõɔ, nɪ le mɪ yɪn tara a n tier, ala le so ka nõɔ pãa kpe ma tɪ põn bar.

VIII Ala ɪ a gãn ɪn seb kɔ yɪ, sõɔn yɪ pɔɔ gba, tɪ maa pɔɔ ba sõɔ ɛ. A sõɔn n pɔɔ 'lo ɪn wa nye ɪka a gãn ɪn seb kɔ yɪ sõɔn a yɪ pɔɔ bãlãa.

IX Põpãanyã 'lo, n pɔɔ pel naa, a ba ɪ a yɪ pɔɔ na sõɔ jũu ɛ, tɪche a yɪ pɔsõɔ na vɛ ka yɪ lɛb a yɪ tier. Bojũu a yɪ pɔsõɔ ɪn a le a Nãanɲmɪn na buɔɔ, ala le so ka yelbier ba pɔɔ yɪ tu a sɪ sã ɛ.

X Nãanɲmɪn pɔ pɔsõɔ ma waan na tier lɛbfɔ chiine faafɔ jie, a ba ɪ waalfɔ ɛ. Tɪche a wer pɔ pɔsõɔ ma waan na kũu.

XI Yɪ nye le a Nãanɲmɪn pɔ pɔsõɔ na waan a yɪ sã. Nye le yɪn ɪ nɪbijɛ, na yɪ ma 'yer wiil a yɪ mãe, nye le ban 'yere dɔɔl yɪ, ka a dãbã chelma ɲme, nye le yɪn buɔɔ taa, nye le yɪn tara taa tier, na yɪ chɔɔr gu ɪka yeltorsɪ a ɪ. Sor jaa pɔ, yɪ wiil yɪ mãe ɪka yaa tara chefɔ ɛ.

XII N gba na seb a nɪtɔ kɔ yɪ, a ba ɪ a 'lo na maal a deɛr 'yõɔ le bu a bala na pɔɔ wɔ ɛ, tɪche a Nãanɲmɪn niem yɪn mãe yɪ kaa nye le sɪn ma ɪre yɪ a volãa.

XIII A anyãna a jaa le 'yõɔ sɪ ãkpãen, naa pɔɔ a sɪn mãe ãkpãen sɪn dõɔ tara. A nõmõ sɪ naa a le sɪn wa nye a Titusɪ ka wɔ pɔɔ pel, bojũu yɪ jaa le sõo wɔ ka a wɔ nyãa 'maa.

XIV N dõo 'yer a yi 'yer kò wò, ka yaa mi su ma vã ε. Tiche a le jaa sìn dõo 'yer a yi 'yer mi i yelmãe. Ka a le sìn dõo dãn yi kò a Titusì a wò ti nye ka a i yelmãe jaa le.

XV Ka a wò bõfo won bõro yi pãa pòo 'yõo, 'lo wa tier a le yìn wõnõ a wò toor na yi de wò nuur ayi ni dãbãe ni miifo.

XVI Nõo kpe ma naa ka n pãa bar tier a yi jüu.

VIII

I Põpãanyã, n yeer, si bõro naa ùka yi bõo a wãefo nyã a Nãanmìn na wãe a Masedoníya pupuorbiir gbulsì.

II A beer kaa tuo na nyoo ba, ka ba i nõn dẽme, ti a chene na nõmõ ba, ka a nõo koro ba, a ba kò ti põn bar.

III Bojüu maa mãe din dãasie ùka ba kon a le ban na tõo, ba gba kon ti põn bar. Bala mãe wòo pò le a yi.

IV Ba sòr sìn yãayãabule ùka, si de a kofò anyãna ti kò a Nãanmìn nibe ka i ba mi nyen sòr pòo a tõmõ pò.

V Baa maal a le a sìn mãe na dõo tier ε, tiche ba den nie de a ba mãe kò a si Soro ni a sìn le a Nãanmìn na bõro.

VI Ala le so a si sòr a Titusì an i 'lo le dõo piel, wò baar baar a wãefo tõmõ nyã a yi jie.

VII Tiche nitãa le yìn ma maal yele jaa ti põn bar, a yi sòfo pò, a yi 'yer pò, ni a yi bõfo pò, ni a yi nubijie pò, ni a le yìn nõ si, yi kaa na yi mi kò ti põn bar a wãefo nyã pò.

VIII N ba fire yi ε, tiche n bõro naa ùka n beer a yi nõfo kaa naa mi de man a bamine mi maal vıla yele kaa.

IX Bojüu yi bõon naa a le a si Soro Yesu Kírústo wãefo na be. Wò dõo i taraa sòo, tiche a yi jüu, wò wa lieb nõo sòo, ka yìn tu a wò nõo pò, mi lieb taraa dẽme.

X A le in tara na 'yer a yele nyãna pò ni nyã, diyẽ, yìn le i nibe na de nie na ba i a kofò tee pò ε, tiche ka a ure yi volaa ùka, yi i a le.

XI Põpãanyã yi baar tõ, ka a le na i a yi bõfo ùka, yi maal ka a tu taa a yi ti baar jã a le yìn tara.

XII Bojüu ala i a kofò volaa ben be, Nãanmìn ma sòon de bon jaa won tara, a ba i a bon 'lo won ba tara ε.

XIII A si bõfo ba le ùka bamine ba pẽne, tiche ka a bamine 'lo bala ε, tiche jãtaa a be be.

XIV Ka a dına a yi bõyoo na sõw ba a le ban bõro, ka a le mi a ba bõyoo mi na lieb sõw yi, ka a jãtaa pãa be be.

XV Nitãa le an seb a Nãanmìn gãn pò, "A 'lo sòo na wob yoo, wò maa tara yoo ε, ka a 'lo mi na wob bãlãa maa tara bãlãa ε." (*A Yifo Gãn 16:18*)

XVI N puor Nãanmìn yãan, 'lo le de a tier bõ'yen 'lõnõ in tara kò yi 'yõo a Titusì tier mi pò.

XVII Bojüu a Titusì ba sòo de a le sìn 'yer tee ε, tiche wò mãe mi dõo kaa ir ñme nyãa waara a yi sẽ.

XVIII Si mi tõn a yebe ãsòo ka won pòo ka ba 'mataa ti, 'lo a pupuorbiir gbulsì ba jaa na dãna wò, a wò Nãanmìn 'yer 'yerfo pò.

XIX Ala le so ka a pupuorbiir gbulsì ir wò ùka wò pòo si, a si 'mataa tuo a kofò anyãna chiin, na sìn tõo 'yõon a si Soro mãe na si mi wiil a le sìn bõro ùka si sõo.

XX Saa bõro hũhũfo ni a kofosì anyãna yele ε.

XXI Si sɔɔ naa ɪka si maal a le na tor, a ba ɪ a le na tor a si Soro niem tee ε, tiche a le mi na tor a nibe niem.

XXII Si mi le sɔɔr a si yebe ʼasɔɔ sin joor kaa a wo tara yelmāe, si tɔnɔ wo naa ka ban 'mataa ti, wo mi gba bar tier a yi juu.

XXIII A Titust 'lo, n tɔtɔto sɔɔ le, ka si 'mataa tɔnɔ a yi po. Tiche a si yeer banyā 'lo, a pupuorbiir gbulsɪ le ir ba tɔnɔ ka a ɪ 'yɔɔfo kɔ a Yesu Kirisito.

XXIV A le juu yi maal a yi nɔfo wiil ba, ni a le juu sin ma chiere nyāa a yi 'yɔɔ, ka a pupuorbiir gbulsɪ na be jie jaa ka ba nye.

IX

I A ba le see ɪka n le seb gān kɔ yi a le sin na sɔɔ a Nāanɪmɪn puorbo go ε.

II Bojūu n bɔɔn a le yin bɔɔɔ ɪka yi sɔɔ, n pee yi naa na n kɔ a Masedonɪya dēme, naa 'yer kɔ ba ɪka, dɪyē jaa le be a Akaya yi choor ɪka yi kɔ, ka a yi volaa dam nibe yɔɔ jaa 'yɔɔ ka ba mun ɪ.

III Tiche n tɔnɔ naa a yeer ba nyāna ka a le sin chiere a nyāa a yi juu, taa heb 'yer pɔɔ ε. Tiche ka a ɪ yi choor baar nɪtāa le in 'yer ɪka yi ɪ naa.

IV Bojūu ala be ɪ a Masedonɪya nire ben pɔɔ ba ti, na wo ti nye a yaa choor ε, sin be le 'yer a yi 'yer, an in vā a le sin ma bar tier a yi 'yɔɔ.

V A le n nyen an tara sɔɔr ka n sɔɔr a yeer ka ba dɔɔ nie ti piir yi kaa, na ba mi kaa a yi choor baar a yi potier kɔfo yin tir a nee. Ka a pāa ɪ popel kɔfo naa ta ɪ firfo kɔfo ε.

VI Yi tier a anyā ɪka, nire 'lo na ba 'yɔɔ bɔbɔɔ yɔɔ a bɔɔ po ε, wo maa che yɔɔ ε. Tiche nire 'lo jaa na bɔɔ yɔɔ, wo mi na chen yɔɔ, nire 'lo jaa mi na bɔɔ vɪla kɔfo, a vɪla kɔfo mi le won wa che.

VII Nire ʼasɔɔ jaa wo ma kɔ le a wo nyāa na tier ka a ta wa ɪ pusɔɔ, bi ɪmɔrfɔ ε, bojūu Nāanɪmɪn nɔn nire na kɔɔ ni popel.

VIII Nāanɪmɪn na tɔɔn vē ka a wo wāefɔ ɪ yɔɔ kɔ yi, ka a le a ye le a jaa po, ni sɔɔ jaa ka yi ma nyere a ala jaa yin bɔɔɔ na yi ma tɔn tɔsɔn jaa ti pɔn bar.

IX Nɪtāa le an seb a Nāanɪmɪn gān po, "Wo ma yaar a jiir a jaa kɔ a nɔn dēme, ka a wo torfo ba tara baarfɔ ε." *(Yiel Gān 112:9)*

X A 'lo na ma kɔ a kɔɔraa a bɔbɔɔ na wo ma vē ka a bɔdiir waa, won kɔ yi naa na wo vē ka a bɔbie binfo jie waa, na wo vē ka a yi torfo ɪmafɔ berme.

XI Nāanɪmɪn na maal yi naa ka yi ɪ taraa dēme ka yi ma kɔɔ ni popel sɔɔ jaa, naa tu a si sē ka a yi popel kɔfo lieb vē ka nibe puoro Nāanɪmɪn yāan.

XII A yi tɔmɔ nyā yin tɔ a ba ɪ a Nāanɪmɪn nibe an wɔnɔ tee le a sɔɔ ε, tiche a yaar ta nire jaa, ka ba puor Nāanɪmɪn yāan.

XIII A tɔmɔ nyā yin tɔ juu wiil a le a yin māe na be, nibe peen Nāanɪmɪn, bojūu a yi nee tufɔ 'mantāan a le yin sɔɔ a Yesu Kirisito 'yer nɔɔ, ni a yi popel kɔfo 'lo yin lɔɔ pɔn ba ni nire jaa.

XIV Ka a ba Nāanɪmɪn ban ma sɔɔɔ kɔɔ yi, a ba tier wo jaa ma ben a yi sē, bojūu a Nāanɪmɪn wāefɔ berme naa na be a yi sē.

XV Nāanɪmɪn son puorfɔ ni sin kɔ tɔɔ man a wo kɔfo won kɔ si ε.

X

I Maa Pɔɔl den a Kirisito he le le ni a wo 'maar ɪfo lob nūu kɔ yi. N maa 'lara ε, maa wa tuor yi ni gberaa ti maa mi baa be a yi sē ε, n ba ɪ le ε.

II N sooro yi naa ika maa wa wa, n taa wa i a ba i le 'lõnõ a nibe bamune jie ε, ba tier man taa a wer nibe kaar le si be.

III Bojũu sun ni a wer nibe le 'mataa kpĩere ti saa ņmaara jeer a ba kaar ε.

IV A si tãje bomo ba i a wer nyã tãjebomo ε, a si tãjebomo tara na Nãanmun kpẽo sun ma de wel a gãdaar jii bar.

V Si ma soõn a ba nechire ni tier deer 'lo jaa ban ma de vara ni a Nãanmun bõofõ bara, na si ma 'yer nyoor nibe tiersi ka ba lieb wõnõ a Kĩristo toor.

VI Si mi choor naa ika si kpãa a bawõnsi, yin wa ba gber baar.

VII Yin kaara a anyã tee yin nyen nibir. Ala i asoo bar tier ika wo in a Kĩristo toor, wo mi le bõo tier kaa ika a sun mi in a Kĩristo toor a wo kaar.

VIII Bojũu maa gba soo chiere nyãa ni a le, a si Soro ba ko si a kpẽo ika si wel yi bar ε, ti si guol yi. Vã ba korõ ma ni a yeke nyã ε.

IX N ba booro fika a n gãma a korõ yi dãbãe ε.

X Bojũu bamune 'yer ika, "A Pool gãma 'yerbie ture naa, naa i 'yerbikpãen, tiche a 'lo mãe wa be a si sã, wo ma bal naa ka a wo 'yer mi maa i bon ε."

XI A nibe bala, yi vã a ba bõon ika, a le a si 'yerbie na kaara a gãma po, sun ba be a yi sã ε. Le le a si tõmõ na kaara sun wa be a yi sã.

XII Sin ba 'lara diere a si mãe mana ni a bamune na ma peere a ba mãe ε. Ba ma den a ba mãe na ba man a ba mãe, baa tara yẽ ε.

XIII Sin 'lo, si kõ soo dân a si mãe a le ti põn bar ε, tiche sin nyõon si mãe jã a le a Nãanmun na 'yer ika si tõ, ka si gba na tõ tân a yi sã.

XIV Si kõ dân a si mãe chiin teer ε, ka a na kaara fika saa wa a yi sã ε, bojũu si tân naa a Kĩristo 'yer nõo a be a yi sã.

XV Bi dân si mãe ti põn a tõmõ a nibe bamune na tõ ε. Sin tier le ika, a yi soofõ na ben nõonõ, a si tõmõ mi na yal 'yõo

XVI ka si pãa tõo mool a 'yer nõo be a paalsi ala na be a yi niem. Bojũu saa dãna a si mãe nire kõo paal po, ban tõ baar ε.

XVII Tiche, nitãa le an seb a Nãanmun gân po ika, "Vẽ ka a 'lo na dãna a wo mãe, wo de a si Soro dãna ni a wo mãe." *(Jeremiya 9:24)*

XVIII Bojũu a ba i a nire 'lo na pee a wo mãe le i a nisõ ε, tiche a 'lo a si Soro na pee le.

XI

I N tier ika yin tara ni ma naa a n dãbol yeke po bãlãa, tiche yi gba den nie i a le.

II N tara na ni yin nyuur a wo i Nãanmun nyuur. N tir nee ko yi ika yi kul dabõ'yen, na i a Kĩristo, ka n na de yi fika poosaribile na ba ta daba ε, na n ko wo.

III Tiche dãbãe korõ ma naa, nitãa le a waa na dõo de a wo yẽ yeke bel a Hawa, wo taa mi wa lieb a yi nyãa yin a yelmãe yin tara turo ni a Kĩristo dẽ dẽ dẽ po ε.

IV Bojũu ala i nire asoo wan wa mool 'yer Yesu yuo 'yer ko yi, bi ka yi nye a styuo na ba i a 'lo sin mool na ba i a Nãanmun Siε 'lo yin nye ε, bi 'yer nõo yuo na ba i a 'lo yin soo ε, yi ma soon jaa kayaan.

V Tiche n ba tier ika n in poor a nitõn kpãen bala jie ε.

VI Amune sã n ba jãn a 'yer 'yerfõ ε, tiche n tara na bõofõ. Si ma vãn ka a anyã chaar ko yi yeke jaa po.

VII N maal deer a le in siir a n mæe naa mool a Nāanmūn 'yer nõo nyā ko yi a poro bu?

VIII N faan a pupuorbiir bamune ban dõo sõo ma ka n tõo tõ a yi jie.

IX Ka a le in dõo be a yi sē, n buoro na bon, ti n ba i tuor ko yi ε, bojūu a yeer bala na dõo yi a Masedoniya wa ba ku man bon jaa in buoro. N ba vē ka n yeie i tuor ko a yi āsoo jaa ε, n kō wa vē ka a n yeie dõol yi jaa ε.

X A le a Yesu yelmæe na faa be a n sē baar, nure jaa ba be a be a Akaya paal po, na ηmaa ma sor ni a n nyāa chefo nyā po ε.

XI Baa 'yõo le n tõnõ a le? Bojūu n ba nõ yi bu? Nāanmūn bõon naa in nõ yi.

XII In chene na maala a le in ben maala naa tõo ηmaa a yobuorbo sor, bala na buoro sor ika ba de a ba mæe mana ni si.

XIII Bojūu a nibe ba nyāna in jir ηmarba nitõnsi na ba i tõtõnbo na bele nibe, na ba maal a ba mæe nitāa a Kirisito nitõnsi.

XIV A ba i ne'maa yeie ε, bojūu a Satan mæe mi na tõon maal a wo mæe fika, a chāa malaka.

XV A mi kō i ne'maa yeie ε, ala i a wo tõtõnõ āsoo mi pāa maal a wo mæe a tõtõ toraa kaar ε. A ba baarfõ daar, ban nyen a ba sāyar le ban tõ.

XVI In le maal 'yer go. Yi ta vē ka a āsoo jaa bool ma jol ε. Tiche ala i yi gba wa bool man jol, yi chene soo de ma fika le yin na de a jol ka a n mi tõo bo yuor bālāa.

XVII N bar tier ni a n yoboyele nyā po, n ba 'yere fika nitāa le a si Soro na ma 'yer ε, tiche nitāa le jol na ma 'yere.

XVIII Yoo jie jaa le buoro yuor a wer nyā po, n mūn bon a yuor.

XX Yi ma soon de jol vīla jaa, yin i yē dēme jūu.

XX Yelmæe, yi gba ma den nure na maal yi gbāgbaa bu na yi i tõnõ ka wo dire, bu dara ba mæe yire ni a yi niem bu ma 'mara yi a tokpala poro jaa.

XXI Vā koro ma naa ka n 'yer ika sin bal naa ni a yeie nyā. A ala a nibe bamune na ma de buoro ni yuor, maa 'lo ma 'yer naa jol kaar, n mi na pāa 'lan bo yuor.

XXII Baa i Heburu nibe ε? Le le n mi i a āsoo. Baa i Isral nibe ε? N mi in a Isral nure. A ba i Abraham bal nibe le ba i ε? Le le n mi i a āsoo.

XXIII Baa i a Kirisito tõtõnbo ε? N sorõ naa anyāna fika nure na ba tara tier ε. N in a tõtõnõ gar ba. Naa tõ tõkpāen gar ba jaa. Ka ba ma pōoro ma die po jaa tõtõ. Ba ma ηme man kpēε gar ba. N ma nyuro na kuu bībir jaa.

XXIV Gbεε anūu jaa le a Juu nibe fob ma ni a ba kpaara neer lijaayi for bir (39).

XXV Gbεε ata jaa le ba pob ma ni dakorsu, na ba lob ma ni kostibe gbεbõ'yen. Gbεε ata mi le a gbor kpēε ηmer wel si 'yõo be a man kpēε po. Tāsõo gbul ni a mōtõgbul jaa le n ma be a man kpēε po.

XXVI In ba gala a yofu ε, n bõon le a pōn kōo dōoye na be, naa tuor nānyisi, ka a maa mæe paal nibe ge ma, ka a bala na ba i a Juu nibe mi ge ma. N din dōoye a tēε po. Naa di dōoye a mōo po. Naa di dōoye a man po. Naa di dōoye a yeer bala na ηmara a jirst sē.

XXVII Tõkpāen ni wõr po, naa ma gal gōo. N bõon kō ni kōnyūr naa ma gāna kō tõtõ. Ka wõr ma kpe ma ka n i sal'moor.

XXVIII A anyā a jaa puor, bībir jaa le a pupuorbiir gbulst ba jaa yeie ma i ma tier.

XXIX An le bal, ka n mɪ ba bal ε? A bala na faa maal yelbier, a ba lueɓ bɩu dire ma bu?

XXX Ala ɪ n mɪn bɔn yuor, ɪn bɔn yuor nɪ a yelsɪ ala na maal ma ka n bal.

XXXI Nāanmɪn nyā na ɪ a sɪ Soro Yesu Sāa, 'lo le a pɛɛfo wɔ ta bɪbir jaa, bɔɔn naa ɪka n ba ŋmara jirsɪ ε.

XXXII A be a Damaskus tɛɛ pɔ, a nāa 'lo na turo a nākpɛɛ Aretas, wɔ vɛ naa ka ba gu a Damaskus tɛɛ wɔ jaa ɪka ba nyɔɔ ma.

XXXIII Ka ba 'mɔɔ ma 'yɔɔ piɛ pɔ tur bar tokoro pɔ ka n fuɔl yi a wɔ nuur pɔ.

XII

I N kɔ wa bar a yobɔyele nyā jaa ε, ala ɪ n gba kɔ nyɛ tɔnɔ ε. A nyɛfosɪ nɪ a yelwiɪsɪ ala ɪn nyɛɛ yire naa a sɪ Soro sɛ.

II N bɔɔn nɪɛ kɔɔ na sɔɔ Kɪrɪsɪto a wɔ yuom pie nɪ anaar (14) le a dɪna, Nāanmɪn 'mɔɔ wɔn don be a saaju 'lo na tu a ata sɔɔ pɔ. Ka wɔ chɛnɛ na tara āgān bu waa le tara āgān ε, n ba bɔɔ ε. Nāanmɪn tɛɛ le bɔɔ.

III N bɔɔn naa ɪka a daba nyāna ɪn ben 'yɛɛ, ka wɔ ben āgān pɔ, bu waa be āgān pɔ ε, n ba bɔɔ ε, tɪche Nāanmɪn bɔɔ naa.

IV Nāanmɪn 'mɔɔ wɔn don be a wɔ tɛɛ. Be le wɔ wɔnɔ yelsɪ wɔn kɔ tɔɔ man nɛɛ ε, yelsɪ nɪɛ na ba tara sɔɔ ɪka wɔ man ε.

V A nɪɛ nyāna tɔ sɔɔ 'yɔɔ le n bɔɔɔ a yuor, n kɔ tɔɔ bɔ a n māɛ yuor ε, ka maa balfosɪ tɛɛ ba le ε.

VI Maa ɪka ɪn bɔn yuor gba, n kɔ ɪ jɔl ε, bojūu yelmāɛ le ɪn 'yɛɛ. Tɪche n bar a le, ka nɪɛ taa tɪɛɛ a n yele gar a ala ɪn maala bu a ala ɪn ma 'yɛɛ ε.

VII Le an na ɪ ka n pɔɔ a n māɛ 'mɔɔfo sɔɔ, a yelwiɪlberɛ anyā jūu, ka a pāa kaara fɪka sɔɔ na chɔɔɔ ma a āgān pɔ, ka a kaara a Satan 'yɛ'yɛɛ kaar, ka a ge ma.

VIII Gbɛɛ ata jaa le n sɔɔɔ a n Soro ɪka wɔ vɔɔ a gɔɔ nyā bar ma.

IX Tɪche ka wɔ 'yer kɔ ma, "A n wāɛfo sɛɛ fo naa, bojūu a n kpɛɔ ma sɛɛn kɔ a nɪɛ na bɔɔn ɪka wɔ bal naa." A le jūu, ɪn bɔn yuor gar bon jaa a n balfosɪ pɔ, ka a Kɪrɪsɪto kpɛɔ pāa pɔɔ ma.

X Ala le so a Yesu Kɪrɪsɪto jūu, n pɔɔ pel naa, a n balfosɪ pɔ, tobie pɔ, tuo pɔ, gefo pɔ, nɪ wɔmsɪ a jaa pɔ. Bojūu maa wa bal, le le n pāa ma kpɛɛmɛ.

XI N maal n māɛ jɔl, tɪche a yɪn yele le tɪɛ ma 'yɔɔ. Yɪ gba sɛɛn nɪ naa bɔɔɔ ma yovɪla, bojūu n ba ɪ pɔɔɔ a nɪtɔn kpāɛn bala sɛ ε, ala ɪ n gba ba ɪ bon jaa ε.

XII A yelsɪ ala na ma ɪ a nɪtɔnsɪ jānɛ le jānsɪ, tɔfɛrsɪ nɪ nɛ'maa tɔmɔ. A anyāna le n mɪ dɔɔ tara kānyir tɔn a yɪ sɛ.

XIII Pupuorbiir gbulsɪ ba boo le dɔɔ gar yɪ, ka a ba ɪ ɪn ba dɔɔ ɪ tuor kɔ yɪ le ε? Yɪ vɛ a n dɛɛ nyā kɔ ma.

XIV Pɔpāanyā, n chɔɔɔr baar ɪka n tɪ piir yɪ kaa, a gbɛɛ ata sɔɔ le a nyā, n kɔ tɪ ɪ tuor kɔ yɪ ε. Bojūu a ba ɪ a yɪ bɔtarsɪ le n bɔɔɔɔ ε, tɪche yɪn māɛ le n bɔɔɔɔ. Fɔɔ kaa bibiir maa bɔ gun a ba sāamɪnɛ ε, tɪche sāamɪnɛ le ma bɔ gun a ba bibiir.

XV A le n pɔɔ na pel naa ka n sɔɔ bon jaa ɪn tara a yɪ nyɛvor jūu, 'matāan a maa māɛ wɔ jaa. Ala ɪ n nɔ yɪn yɔɔ jaa, yɪn 'lo na nɔ man bālāa bu?

XVI A le an be, le a chɛnɛ be, n ba dɔɔ ɪ tuor kɔ yɪ jaa ε. Tɪche ɪn ɪ yɛ sɔɔ jūu, n den a yɛ yele nyɔɔn yɪ.

XVII N den a yi bõkõõ tu a nibe bala un dõõ tõ a ba wa a yi sã bu?

XVIII N suor Titus ika wõ ti a yi sã, naa 'mataa tõn a si yebe ika ba 'mataa ti. Titus den a yi bon kõõ bu? A ba i a Nãanmũn Sibõ'yen 'lõnõ le si jaa tara na si tõnõ a tõbõ'yen e?

XIX Yi tier man tãa si 'yere na 'yõõnõ a si mãe a yi sã bu? Nãanmũn niem le si 'yere na si be a Kõrisito 'yõõ, bon jaa sũn maala, si barmine a yi ãkpãen 'yõõfo jũu le.

XX Bojũu dãbãe korõ ma naa ika maa wa ti, n kõ ti nye a yi be a le un buõrõ e. Ka yi mi kõ nye ma ka n be a le yũn buõrõ e. Dãbãe chene na korõ ma ika, jãer, nyuur, suur nyefõ, ootaa, yobõyele, gagar yebe, mãe 'mõõfo ni buburfõ be a yi põ e.

XXI N le joro na dãbãe ika maa wa lieb waara, Nãanmũn wõ maal ma ka n siir n mãe a yi niem. Ka n tara põõõõ ni a nyõõõ bala na dõõ maal a yeldãer ti ba lieb a ba tier yin a yebe anyãna põ e. Ban bõnõ gãna ni taa ni a ba pepe yelsi põ.

XIII

I Gbãe ata ni nyã un ben tãre a yi piir kaa jie. Nõtãa le na seb a Nãanmũn gãn põ, "Nibe ayi bu ata dãasie un yelmãe." (*Mosesi Gãma Na Tu Anũu 19:15*)

II A le un dõõ ti a gbãe ayi suor, n dõõ gõ yi. A 'yer bõ'yen 'lõnõ le n chene gõnõ yi un ba be a yi sã e. Maa wa lieb ti 'lõ, n kõ bar a bala na dõõ maal a yelbier bu a bala na wa bier maal e,

III bojũu yũn ben buõrõ ika yi bõõ ika a Kõrisito le tu a n 'yõõ 'yere. Waa bal na wõ kõ tõõ maal yebe jaa faa a yi jie e, tiche wõ tara na kpõõ a yi põ.

IV Bojũu yelmãe jaa le, ban dõõ kpa wõ a daa ju, wõ bal naa, tiche Nãanmũn kpõõ le vã naa ka wõ nye nyevõr. Le mi le, sũn mi bal naa a wõ 'yõõ, tiche a Nãanmũn kpõõ jũu, sũn ben be na si tõnõ korõ yi.

V Yi beer a yi mãe kaa ika yi ben a suorõ põ? Yi joor a yi mãe kaa. Yaa bõõn ika a Yesu Kõrisito ben a yi põ e? Ka ala ba i yi un faa e!

VI N bõõn naa ika yi bõõn naa sũn ba i faa e.

VII Põpãanyã, Nãanmũn le si suorõ korõ yi ika yi taa maala yeldãer jaa e. A ta i ka a nibe nye fika sũn ba tara chefo e, tiche ka a i yũn le maala a le na tor, ala i gba fika nibe tier ika si un faa.

VIII Bojũu si kõ tõõ maal yebe jaa ti põn a yelmãe bar e, tiche a yelmãe yebe tãe le si ma maal.

IX Si suor pel naa, a sũn na bal, tiche ka a yũn kpẽme, na si suorõ a Nãanmũn korõ yi ika yi ta tara chefo e.

X A anyãna jũu le so un ba be a yi sã e, naa seere a yebe nyã korõ yi. Maa wa ti, ka n taa ire wa de a n kpõõ tãna ni yi e, a kpõõ a n Soro na kõ ma, wõ ika n de sõõn yi waa 'yer ika n de sõõn yi bar e.

XI Yãer, yi chule, na yi suorõ chiine niem. A baaraa lãe. A n suorõ un suorõ yi ni nyã. Yi tara tier bõ'yen, na yi kpãere ni nyã'maar. Ka a Nãanmũn na i a nõõ suor ni a nyã'maar suor, na ben a yi sã.

XII Yi puor puor taa ni pupel.

XIII A Nãanmũn nibe ba jaa puoro yi naa.

XIV A si Soro Yesu Kõrisito wãefõ, ni a Nãanmũn nõõ, ni a Nãanmũn Siã nebõ'yen, a be a yi jaa jaa sã.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A GALATIYA

I Maa Pɔɔl na ɪ a nɪtɔ̃nāa, a ba ɪ nɪsaal le ir ma bu nɪsaal kpɛɔ po le ε, tɪche a yin a Yesu Kɪrɪsɪto nɪ a Sāa Nāanmɪn sē, na sāi wɔ a kūu pɔ.

II A yɛɛr bala na be a ka a n sē, sɪ jaa le sɛɛrɛ a gān nyā kɔrɔ a pupuorbiir gbulsɪ bala na be a Galatiya paal pɔ.

III Wāɛfɔ nɪ nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ a be a yi jɛ.

IV 'Lɔ le de a wɔ mǎɛ tɪr a sɪ yɛlbɪɛr jūu ɪka wɔ faa sɪ a dɪna yɛlbɪɛr pɔ tun a le na ɪ a sɪ Sāa Nāanmɪn bɔfɔ.

V Wɔ nyɛrɛ tɪr bɪbɪr nɪ bɪbɪr jaa. A ɪ a le.

VI A 'maa man nɛɛ nɪ a le yɪn lɛɛb puor 'yɔɔ a nɪrɛ 'lɔ na bɔɔl yi tun a Kɪrɪsɪto wāɛfɔ pɔ, tɪ na yi le lɛɛb turo 'yɛr nɔɔ yuo.

VII A 'yɛr nɔɔ yuo jaa ba le be be go ε, tɪche bamɪnɛ nyɔ̃nyɔ̃ɔnɔ̃ naa a yi tɪɛr na ba bɔɔrɔ ɪka ba nyɔɔ a Kɪrɪsɪto 'yɛr nɔɔ lɛɛb ka wɔ be wɔ yɔ.

VIII Ala sɔɔ ɪ sɪn gba le, bu ka malaka le wa yi saaju wa mɔɔl kɔ yi a 'yɛr nɔɔ 'lɔ na ba tu a le sɪn mɔɔl kɔ yi ε, a nɪnyɪnɛ 'lɔ wɛ naa!

IX Nɪtāa le sɪn dɔɔ de nɛɛ 'yɛr kɔ yi, pɔpāanyā n le bɔɔ 'yɛrɛ go. Ala nɪrɛ āsɔɔ jaa wa mɔɔlɔ na 'yɛr nɔɔ yuo kɔrɔ yi, na ba tu a le sɪn mɔɔl kɔ yi a yi sɔɔ ε, a nɪnyɪnɛ 'lɔ wɛ naa.

X Nɪsaal le n bɔɔrɔ ɪka wɔ kɔ ma sɔr bu Nāanmɪn? Bu nɪsaal puor le n bɔɔrɔ ɪka n pel? Maa ta chɛnɛ bɔɔrɔ ɪka n pelɛ nɪsaal pɔɔ, n kɔ naa ɪ a Kɪrɪsɪto tɔtɔnɔ̃ ε.

XI N yɛɛr, n bɔɔrɔ naa ɪka yi bɔɔ a par ɪka a 'yɛr nɔɔ 'lɔ ɪn mɔɔl kɔ yi ba yi nɪsaal sē ε.

XII A ba ɪ nɪsaal pɔ le n tu tɪ nyɛ wɔ ε, bu nɪsaal le jān ma ε, tɪche a Yesu Kɪrɪsɪto le ir wiil ma.

XIII Yi wɔn a le ɪn dɔɔ chɛnɛ puoro a Juu nɪbɛ puorfɔ, naa mɔɔ nɪbɪr gere a bala na turo a Yesu Kɪrɪsɪto, naa bɔɔrɔ ɪka n sɔɔ ba bar.

XIV N bɔɔ gar a Juu nɪbɛ bala ɪn 'mataa pɔl, tɪche ka a ɪ ma nɪbɪjɛ nɪ a n sāakpāmɪnɛ puorfɔ.

XV Tɪche an ɪ Nāanmɪn le dɔɔ de nɛɛ kaa ir ma tɪche ka ba wa dɔɔ ma, na wɔ bɔɔl ma tun a wɔ wāɛfɔ pɔ, a ɪ wɔn pɔpɛl,

XVI ka wɔ ir a wɔ Bɛ wiil ma, ka na mɔɔl a wɔ 'yɛr a bala na ba ɪ a Juu nɪbɛ pɔ. N ba sɔɔr nɪrɛ jaa kaa ε,

XVII bu do be a Jerusalem a bala na dɔɔ ma nɛɛ ɪ a nɪtɔ̃nsɪ sē ε, tɪche n tɔɔ tor chɛn Arabɪya a dɛdɛɛ a le nɛ, a le puor le n pāa lɛɛb chɛn a Damaskus.

XVIII Yuom ata na wa pɔ, n pāa don be a Jerusalem ɪka n tɪ bɔɔ a Pita, naa jē a be a wɔ sē maal ber pie nɪ anūu (15).

XIX Tɪche n ba nyɛ a nɪtɔ̃nsɪ āsɔɔ jaa ε, ka Jemɛsɪ na ɪ a sɪ Soro yɛbɛ tɛɛ ba le ε.

XX Yɛlmǎɛ jaa le n 'yɛrɛ kɔrɔ yi a Nāanmɪn niɛm ɪka, a yɛlɛ nyā ɪn sɛɛrɛ kɔrɔ yi ba ɪ jɪr ε.

XXI A le puor, n le chɛn Siriya nɪ Sɪlɪsɪya paal pɔ.

XXII A pupuorbiir gbulsɪ bala na be a Judiya a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, ba bɔɔ ma ε.

XXIII A n yeke tɛɛ lɛ ba wɔ̄ ɪka, a nɪrɛ 'lo na dɔ̄o gere sɪ, pɔ̄pɔ̄anyā 'lo māɛ lɛ pāa mɔ̄oɔ lɛ 'yer 'lo won ta dɔ̄o bɔ̄oɔ ɪka wɔ̄ sɔ̄o bar;

XXIV na ba pɛɛ Nāaŋmɪn yuor a maa jūu.

II

I Yuom pie nɪ anaar (14) na wa po, maa nɪ Banabasɪ lɛ don be a Jerusalem naa tara Titusɪ mɪ pɔ̄o.

II N don be a Jerusalem bojūu Nāaŋmɪn lɛ ir wiil ma ɪka n tɪ man kɔ̄ ba a 'yer nɔ̄o 'lo ɪn mɔ̄oɔ kɔ̄ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, tɪche a bala na ɪ a nɪdierbe tɛɛ lɛ n dɔ̄o sɔ̄oɔ man a yeke anyāna kɔ̄. A n dābāɛ lɛ ɪka n taa wa jo pɔ̄oɔ ɛ.

III Tɪche a Titusɪ gba mɪ na dɔ̄o be a n sɛ, na waa ɪ a Juu nɪrɛ ɛ, baa fir wɔ̄ ɪka wɔ̄ ŋmaa a yɔ̄or ɛ.

IV A yeke nyā lo naa bojūu a yeer bamune na ɪ jir ŋmarba fɔ̄oɔ kɛɛ ɪka ba tɪ juor kaa a lɛ sɪn so a sɪ māɛ a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔ̄o, ka ba na maal sɪ ka sɪ ɪ gbāgbaar.

V Saa sɔ̄o ba bālāa jaa ɛ, ka a 'yer nɔ̄o nyā na ɪ a yelmāɛ na be a yɪ sɛ sɔ̄o jaa.

VI A bala a nɪbe na tɪɛr ɪka bala lɛ ɪ a nɪyɔ̄oɔnɪ, tɪche a lɛ ban be maa ba nyɛ a ba tɛɛ taa ɛ. Nāaŋmɪn ba kaara nɪsaal nɪɛ tɪ tɔ̄oɔ a wɔ̄ 'yer ɛ. A nɪdierbe bala ba 'yer 'yer jaa lɛ pɔ̄o a maa 'yer 'lo pɔ̄o ɛ.

VII Tɪche ban wa bɔ̄oɔn an ɪ yelmāɛ ɪka Nāaŋmɪn lɛ de a 'yer nɔ̄o nyā kɔ̄ ma ɪka n mɔ̄oɔ kɔ̄ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, nɪtāa lɛ a Nāaŋmɪn na de a 'yer nɔ̄o nyā kɔ̄ a Pita ɪka wɔ̄ mɔ̄oɔ kɔ̄ a bala na ɪ a Juu nɪbe.

VIII Nāaŋmɪn lɛ tɔ̄o a wɔ̄ tɔ̄mɔ̄o tu a Pita pɔ̄o maal wɔ̄ ɪka wɔ̄ ɪ a Juu nɪbe nɪtɔ̄nāa, 'lo lɛ mɪ tɔ̄o a wɔ̄ tɔ̄mɔ̄o tu a maa pɔ̄o tɔ̄o ma ɪka n chen a bala na ba ɪ a Juu nɪbe pɔ̄o.

IX A Jemesɪ nɪ a Pita nɪ a Jɔ̄oɔn ban dɔ̄o bɔ̄oɔn fɪka lue, ban wa nyɛ bɔ̄oɔn a wāɛfɔ̄o 'lo a Nāaŋmɪn na kɔ̄ ma, ba de sɪn nuur ayi nɪ nebɔ̄'yen maa nɪ a Banabasɪ, na ba wiil ɪka sɪ tara na nebɔ̄'yen, na ba sɔ̄o ɪka sɪ chen a bala na ba ɪ a Juu nɪbe pɔ̄o tɪche ka ba mɪ chen a bala na ɪ a Juu nɪbe pɔ̄o.

X Yeke bɔ̄'yen ban 'yer kɔ̄ sɪ lɛ ɪka sɪ tɪɛrɛ a nɔ̄n dɛme. A yeke nyā nɪ wɔ̄ ju mɪ lɛ n mɪ mɔ̄o nɪbir ɪka n maal.

XI A Pita na wa tɪ wa a Antiok, n gɔ̄o wɔ̄n a nɪyɔ̄oɔ niem bojūu wɔ̄ maal bɔ̄r chāa pɔ̄o.

XII Sɛrɛ tɪche ka a nɪbe bamune yɪ a Jemesɪ sɛ wa, 'lo nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, ma 'mantaa dire. Tɪche ban wa wa baar, wɔ̄ oon wɔ̄ māɛ yin a ba pɔ̄o, bojūu wɔ̄ joro na a bala na ɪ a yɔ̄ŋmarba dābāɛ.

XIII A Juu nɪbe bamune pɔ̄o wɔ̄ naa a nɛɛr ayi yeke nyāna pɔ̄o, ka a Banabasɪ gba tɪɛr mɪ bɔ̄bur a ba yeke nyāna jūu.

XIV In wa nyɛ bɔ̄oɔn ɪka baa maala a lɛ na tor nɪ a yelmāɛ 'yer nɔ̄o nyāna ɛ, n 'yer kɔ̄ a Pita a ba jaa niem, "A fɔ̄o ɪn Juu nɪrɛ, tɪ na fɔ̄o kɛɛrɛ fɪka a bala na ba ɪ a Juu nɪbe kaar ɛ. Nɪmune lɛ fɔ̄n ɪ fir a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, ka ba kɛɛrɛ fɪka a Juu nɪbe?"

XV A sɪn ban dɔ̄o ka sɪ ɪ Juu nɪbe, saa ɪ nɪyor na ɪ yelbe-ɪrbe kaar ɛ.

XVI Sɪ bɔ̄oɔn naa ɪka, nɪrɛ yeke kɔ̄ tɔ̄o tor wɔ̄n turo a nɛbɪnsɪ jūu ɛ, tɪche a wɔ̄ yeke na tor a Yesu Kɪrɪsɪto wɔ̄n sɔ̄o de jūu. Lɛ lɛ a sɪn mɪ gba sɔ̄o de a Yesu Kɪrɪsɪto ka a sɪ yeke tor, ka a kɔ̄ ɪ a nɛbɪnāa sɪn turo jūu ɛ. Ala ɪ a nɛbɪnāa tufɔ̄o jūu lɛ, nɪrɛ jaa yeke kɔ̄ tor Nāaŋmɪn sɛ ɛ.

XVII “Ala ı sı mōoro naa ıka a sı yele a tor a Kırısıto 'yōo, tıche ka a ı yelmāe ıka a sın māe ın yelbe-ırbē, ka ala be a le, a Kırısıto pōoro naa a yelbier 'yōōnō bıı? Yelmāe jaa, a ba ı le le e!”

XVIII Ala ı n le men a bon sı ala ın sōo bar, n maal a le wiil ıka n ın a nebināa sōsōōnō.

XIX Bojūu a tu naa a nebināa pō, ka n kpi kō a nebināa, ka a le na sōo ma ka n be be kō Nāaηmın.

XX Ba 'mantaa kpa maa nı a Kırısıto a daa ju. A ba le ı maa le le be be go e, tıche a Kırısıto le be a n 'yōo. A nyevor nyā ın pāa ben a āgān pō, n ben be nı a sōofō ın sōo a Nāaηmın Bie, 'lo le nō ma, na wō de a wō māe kō ma.

XXI N ba 'yer ıka a Nāaηmın wāefō ba ı e, bojūu ala ı nıre na tōōn 'yer faa a wō māe a nebināa jūu, ka le a Kırısıto kūu ba tara tōnō jaa e!”

III

I A yın Galatiya jolo dēme. An le bel yı ka a nōmō yı? A yı nıbir le ba nyōo a Yesu Kırısıto yın a nıyōo niem kpa a daa ju.

II Yele bō'yen le n bōoro ıka n bōo yı a yı sē. Yı nyen a Nāaηmın Sıe a nebināa yın turo bıı a le yın wō na yı sōo?

III Yı lee bōo yē o. Yın piel a Nāaηmın Sıe, yı pāa bōoro naa ıka yı baar yın kpēo pō bıı?

IV A yı dōoye difo ba le tara tōnō bıı? Yelmāe a ba ı pōro e.

V Nāaηmın kō yın a wō Sıe tı tō ne'maa tōmō a yı pō, yın sōo a nebināa jūu bıı yın sōo a le yın wō?

VI De man a Abraham kaa, wō “Sōon de Nāaηmın, ka a le vē ka wō ı nıtor.” *(A Pielfo Gān 15:6)*

VII Bōo a par ıka a bala na sōo Nāaηmın le ı a Abraham bibiir.

VIII A Nāaηmın gān dōo 'yer ıka Nāaηmın na 'yer faa a bala na ba ı a juu nıbe e, a ba sōofō jūu. Nāaηmın den nie 'yer a 'yer nōo kō a Abraham ıka, “A paalsı ba jaa na nyen sōofō tu a fo 'yōo.” *(A Pielfo Gān 12:3)*

IX A le jūu, a bala jaa na sōo de na nyen sōofō pōo a Abraham pō. 'Lo le ı a nıre na tara sōofō.

X Bala jaa na dıel a nebināa tufō ben pō 'yōofō pō, bojūu a seb a Nāaηmın gān pō ıka, “Pō 'yōofō turo na a nıre 'lo na ba turo a yelsı a jaa a nebināa gān pō e.” *(Mosesi Gāma Na Tu Anūu 27:26)*

XI A ın yelmāe ıka nıre jaa kō nyē faa fo a Nāaηmın niem a nebināa 'yōo e, bojūu “A nıre 'lo na tara sōofō tor naa, won tara na nyevor na ba tara baarfō e.” *(Habakuk 2:4)*

XII A nebināa ba be sōofō pō e, tıche “Nıre 'lo na maala a le a nebināa na 'yer, na tara na nyevor.” *(Mosesi Gāma Na Tu Ata 18:5)*

XIII Kırısıto faa sı naa a nebināa pō 'yōofō pō, na wō lieb ı pō 'yōofō kō sı, bojūu a seb a Nāaηmın gān pō ıka, “Pō 'yōofō turo na a nıre 'lo na yool tıe ju.” *(Mosesi Gāma Na Tu Anūu 21:23)*

XIV Wō faa sı naa ka a sōofō ala a Abraham na nyē, ka a bala na ba ı a juu nıbe mı na nyē tu a Yesu Kırısıto 'yōo, ka a sōofō jūu, ka sı nyē a Nāaηmın Sıe netıraa.

XV N yeer, vē ka n de man a bıbir jaa nyevor pō, nıre wa faa 'yer 'yer bıbir baar, nıre jaa maa le 'yer 'yer dōol e, bıı ηmaa bar e. Le nı wō ju mı le a netıraa.

XVI Nāaŋmun dɔɔ tur a wɔ nɛɛ kɔ Abraham nɪ a wɔ bir. A Nāaŋmun gān ba 'yer ɪka bōbie ε, naa wiil fɪka biyɔɔ ε, tɪche wɔ 'yer ɪka, "A fɔ bir," (*A Pielfo Gān 12:7*) Nɪbō'yen tɛɛ lɛ, 'lɔ lɛ ɪ a Kɪrɪsɪto.

XVII Maa 'yer nɪ nyā ɪka a nebināa na wa a yuom kɔɔr anaar dɔɔl lɪjer nɪ pie (430) puor ba sɔɔ a neturaa 'lɔ a Nāaŋmun na dɔɔ 'yer ε, na wɔ sɔɔ a neturaa ε.

XVIII Ala ɪ a bonstɪ ala sɪn wa nye a Nāaŋmun sɛ ɪ naa a nebināa tufɔ jūu lɛ, a ba lɛ ɪ a neturaa yele lɛ go ε, tɪche an ɪ a Nāaŋmun wāɛfɔ lɛ wɔ de tur nɛɛ kɔ a Abraham.

XX Bo lɛ so Nāaŋmun na wa bɪɛr tur a nebināa? Wɔ puɔn 'yɔɔ ban ba sɔɔ jūu tɪ tān a sɔɔ 'lɔ a Bir 'lɔ won tur a nɛɛ na wa. A malakastɪ lɛ waan a nebināa nyā, tɪche Mosesɪ na ɪ a 'ma'maala lɛ be a ba chara pɔ.

XXI 'Ma'maala maa ara kɔ gbul bō'yen ε, tɪche Nāaŋmun 'lɔ ɪn bō'yen tɛɛ.

XXII Ka a lɛ wiil ɪka a nebināa sɔɔn a Nāaŋmun neturaa ala bar bu? Kai. Ala ɪ a nebināa kɔrɔ na nɪrɛ nyɛvɔr, nɪrɛ jaa na ɪn nɪtor tu a nebināa jūu.

XXIII Tɪche a Nāaŋmun gān 'yer ɪka a yelbier nyɔɔn a wɛr nɪbe ba jaa pɔɔ die pɔ, ka a lɛ a Nāaŋmun na tur a nɛɛ kɔ a bala na sɔɔ de a Yesu Kɪrɪsɪto na nyɛ.

XXIV Sɛrɛ tɪche ka a sɔɔfɔ wa wa, sɪ dɔɔ ɪ a nebināa nɪpɔɔrsɪ, naa pɔɔ sɪ tɪ tān a sɔɔ 'lɔ a sɔɔfɔ na wa nyɪr.

XXV Nāaŋmun kɔn a nebināa sɔr ka wɔ na de sɪ nie chiin a Kɪrɪsɪto sɛ, ka sɪ na nye faafɔ tu a sɔɔfɔ pɔ.

XXVI Pōpāanyā a sɔɔfɔ na wa tɪ wa, saa lɛ chɛnɛ be a nebināa pɪlɛm ka wɔ kaara sɪ ε.

XXVII Yɪ jaa ɪn Nāaŋmun bibiir yɪn sɔɔ Yesu Kɪrɪsɪto jūu,

XXVIII bojūu ba so yɪn a Nāaŋmun kɔɔ 'yɔɔ a Kɪrɪsɪto pɔ, ka wɔ pɔɔ yɪ fɪka fɔbaa.

XXIX Ka bamɪnɛ ba lɛ ɪ Juu nɪbe bu baa ɪ Juu nɪbe ε, ka bamɪnɛ mɪ ɪ gbāgbaar bu ka bamɪnɛ ɪ sumɪnɛ ε, ka bamɪnɛ ba lɛ ɪ dɔɔr bu mɪ ɪ pɔbɔ ε. Bojūu yɪ jaa ɪn bō'yen a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

XXX Ala ɪ yɪ ɪn a Kɪrɪsɪto sofɔ, yɪ pāa ɪn a Abraham bir, na yɪ puɔ a Abraham na di a Nāaŋmun nābonstɪ ala won tur a nɛɛ kɔ wɔ.

IV

I A maa 'yer nɪ nyā, a bōdire bie gba won ɪ bibile, tɪche waa be wɔ yō nɪ a gbāgbaa ε, an sɔɔ ɪ 'lɔ lɛ so a bonstɪ a jaa.

II Gugurbo nɪ a kpāɛn dɛmɛ ma pire naa bie nyāna tɪ tān a sɔɔ 'lɔ a sāa na 'yɔɔ.

III Lɛ nɪ wɔ ju mɪ lɛ, sɪn dɔɔ ɪ a bibiir, sɪ dɔɔ ɪ a wɛr gbāgbaar be kpāɛn bonstɪ pɪlɛm.

IV Tɪche a sɔɔ na wa ta, Nāaŋmun tōn a wɔ Bie ka pɔɔ dɔɔ wɔ tun a nebināa pɔ,

V ka wɔ na faa a bala na be a nebināa pɪlɛm, ka sɪ tara sɔr ɪ a wɔ bibiir.

VI Yɪn ɪ a Nāaŋmun bibiir jūu, Nāaŋmun tōn a wɔ Bie Sɪɛ ka wɔ wa kpɛ a sɪ nyān pɔ a sɪ ma boɔlɔ wɔ, sɪ Sāa.

VII A lɛ jūu, yaa lɛ chɛnɛ ɪ gbāgbaar ε, tɪche yɪ ɪn a wɔ bibiir. Yɪn ɪ a wɔ bibiir baar, yɪ ɪn a wɔ bōdirbe.

VIII A kōro yɪn ba dɔɔ bōɔ Nāaŋmun ε, yɪ dɔɔ ɪ gbāgbaar kɔ a tɪbe ala yɪn ba bōɔ ε.

IX Tiche pōpāanyā yin bōo Nāanmun bu Nāanmun na wa bōo yi baar, ηmune le a le i ka yi lieb a yi tier 'yōo a bonst ala na bal ka a ba turfō i pōsōo? Yi chene na bōoro ika yi le i a ba gbāgbaar bu?

X Yi tara na bibir pēnst, ni chuur pēnfost ni sōost ni yuomo pēnfost.

XI Dābāe kpe ma naa, ka n tier ika a maa tōmō in tō a yi po in pōro.

XII N yeer, n sōoro yi naa, yi be a le in be, bojūu n mi dōo be a le yin be. Yaa maal ma yelbier jaa ε.

XIII Yi bōon naa an i baal jūu le so ka n dōo nie mool a 'yer nōo ko yi.

XIV A maa baal gba na dōo i beer kaa ko yi tiche yaa tor ma bar ε, yi sōon de ma Nāanmun malaka kaar, fika Yesu Kūristo.

XV Bo le i a yi chulfō? In tōo 'yer yelmāe ika ala i yin taa tōo maal a le, yin taa loor a yi nibie ko ma.

XVI Pōpāanyā n in a yi dōsōo in 'yer a yelmāe ko yi bu?

XVII A nibe bala na bōoro ika yi wa a ba sē, a ba tier ba viel ε. A le ban bōoro le ika yi ηmaa yi na yi i sōsfo ko ba.

XVIII A viel na ika yi tara sōsfo sōo, ala i a le yin tier vielle na, na yi ma maala a le sōo jaa, tiche ata i fika maa wa be a yi sē tee ε.

XIX N yeer, a yi yele wōnō ma naa fika pōo na dōoro bie kaar, ti ta a sōo 'lo yin be a le a Yesu Kūristo na be.

XX N ta bōoro naa fika n be a yi sē a pōpāanyā naa ta lieb a n kōkōr bojūu a yi yele wōnō ma naa.

XXI Yi 'yer ko ma, a yin bala na bōoro ika yi i a nebināa turbo, yaa bōo a le a nebināa na 'yere bu?

XXII A seb a Nāanmun gān po ika, Abraham tara na bibiir ayi, a gbāgbaa po le dōo a āsōo, ka a sumine mi dōo a āsōo.

XXIII A bie 'lo na i a gbāgbaa pōo bie, ba dōo won tu a le nisaal na guor, tiche a 'lo mi na i a sumine bie, ba dōo won tun a Nāanmun netiraa po.

XXIV Sin tōo de a pōo banyāna ayi man neturst ayi. Haga le dōo a gbāgbaa bibiir. 'Lo le ara ko a netiraa 'lo a Nāanmun na maal a Sinai Tōo ju.

XXV Haga ara na ko a Sinai Tōo na be a Arabiya fika a dīna Jerusalem, bojūu 'lo le dōo a wō bibiir ka ba i a nebināa gbāgbaar.

XXVI Tiche a Jerusalem 'lo na be a saaju son wō māe, 'lo le i a si ma.

XXVII Bojūu a seb a Nāanmun gān po ika, "Tara popel, a fōo pōo abbaa, na ba dōo bibiir ε. Yiele ηmiere ni chelsi, fōo nyā na ba wō bie dōofs tuo ε. A pōo nyā na ba dōo dōo ε, bojūu a wō bibiir waan gar a pōo 'lo na kul sire." *(Isaiya 54:1)*

XXVIII Pōpāanyā, yin a n yeer, yi kaara fika a Isaaki na i a Nāanmun netiraa bibiir.

XXIX A sōo 'lo ban dōo a bie 'lo a āgān pō, wō ge naa a bie 'lo ban dōon a Nāanmun siε kpēo. Le mi le a pōpāanyā.

XXX Tiche bo le a Nāanmun gān 'yer? "Dii a gbāgbapōo ni a wō bie bar, bojūu a bie 'lo na i a gbāgbapōo bie ko 'mataa dīn a Nāanmun nābonsi ni a bie 'lo a sumine na dōo ε." *(A Pielfo Gān 21:10)*

XXXI A le jūu n yeer, saa i a gbāgbaa pōo bibiir ε, tiche si in a pōo sumine bibiir.

V

I A Kūristo faa si naa, ala le so ka si so si māe. A le jūu, yi pāa ara kpēo na yi ta le de yi māe 'yōo gbāgbaa tōmō po ε.

II Yı 'yõo a n 'yerbie jãne. Maa Põol le 'yere koro yı ıka ala ı yı nman a yı yoi, a Kırısıto kõ tara tõnõ kõ yı e.

III N le bõo 'yere koro yı yelmãe jaa ıka nıre 'lo jaa na nmaa yoor tara na sör ıka wõ sõo a Juu nıbe nebınsı a jaa.

IV A yın bala na bõoro ıka yı nye faafõ tu a nebinãa 'yõo, nmaan yı a Kırısıto 'yõo, yı nmaan yı a Nãanmın wãefõ põ.

V Tıche a soõfõ jũu, sı chule na nubıje ıka sın nyen a Sıe tıerto jie yeltorsı.

VI A Yesu Kırısıto 'yõo, ka nıre nmaan yoor bıı ka waa nmaa yoor e, a ba wııl yele jaa e. A yele 'lo na fer le ıka soõfõ na wıle wõ mãe tun nõfõ põ.

VII Yı dõo joro jovıla, an le nmaa yı sör ıka yı ta sõo a yelmãe e?

VIII A soõrfõ nyã borõ ba yı a nıre 'lo na bõol yı sã e.

IX Fıka dãbil bãlãa na ma vã ka jõ võ, le le yele jaa poor bile ma sõo yelyõo.

X N tara na soõfõ a sı Soro 'yõo ıka yı kõ tıer tıer yuo e. A nıre 'lo jaa na vã ka a yı tıer va vıre na nyen gefõ.

XI N yeer, ba kõ ge ma e, ala ı n 'yer yoor nmaafõ 'yer. A le wııl ıka a Yesu daa suur difõ baar naa.

XII In naa bõoro na ıka a bala na ba vã ka a yı tıer gãna jıbõ'yen nı a ba yoor nmaafõ yele e, ba nme a ba mãe lãma.

XIII Yın a n yeer Nãanmın na bõol ka yı so yı mãe, tıche yı ta de a yı mãe sofo nyãna maala nı yelbıer e, tıche yı de a mãe sofo nyã, na yı tõnõ koro taa nı nõfo.

XIV A Nãanmın nebınsı a jaa, ba den seb 'yerbibõ'yen tee, "Nõ a fõ tõ sõo a fõ mãe kaar." *(Mosesı Gãma Na Tu Ata 19:18)*

XV Yın maa wa sõo dõnõ taa na yı ooro taa, yı bõõnõ sõ, na yı taa sõo taar e.

XVI A le jũu, n 'yere na koro yı ıka yı kpiere le a Nãanmın Sıe na wıle, na yı ta maala a le a ãgãn na bõor e.

XVII Bojũu bon 'lo a ãgãn na bõoro ba ı a bon 'lo a Nãanmın Sıe na bõor e. Bon 'lo a Nãanmın Sıe mı na bõoro ba ı a bon 'lo a ãgãn mı na bõor e. A ma jeere nı taa na a na nmaa yı sör ka yı kõ tõo maal a le yın bõor e.

XVIII Tıche ala ı Nãanmın Sıe ben a yı põ, yaa le chene ı a nebinãa gbãgbaar e.

XIX A ãgãn bõbõorsı ma gãn chãa põ, ala le a anyãna sãfo, nı deer maalfõ, nı jol dãen,

XX nı tıbe puorfõ, nı soyele, nı 'laarfõ, nı nechıre, nı nyuur, nı suur, nı mãe 'moofo, nı ootaa,

XXI nı nyuur, nı dãa buufõ, nı dãnyugbulo, nı a ala na nyetãan a anyãna. N kpãana yı naa nıtãa a le ın dõo de nie kpãa yı ıka, a bala na maala a anyãna, kõ kpe a Nãanmın nãalõs põ e.

XXII Tıche anyã le ı a Nãanmın Sıe wõmõ, nı nõfo, nı chılfõ, nı nyã'maar, nı kãnyır, nı nıbaal kaafõ, nı vıla maalfõ, nı yelmãe,

XXIII nı jomm ıfõ, nı mãe nyoofo. Nee jaa ba be be gar a anyãna e.

XXIV A bala na be a Yesu Kırısıto 'yõo kpan a ba ãgãn nı a wõ volaa a daa ju.

XXV Ala ı sın nı a Nãanmın Sıe le 'mataa kpiere, yı vã ka sın nı a 'lo 'mataa chiine.

XXVI Yı ta vã ka sı wıle sı mãe na sı 'yõõnõ taa suur, tara taa nı nyuur e.

VI

I N yeer, ala ı āsoo wa maal yelbier b̄or a soof̄o s̄or p̄o, f̄oo nyā na tara a Nāaḡm̄un S̄te, t̄oo w̄o 'ȳoo a s̄or p̄o n̄i m̄āe siirf̄o. T̄iche gu a f̄o m̄āe na f̄o m̄i taa lo a b̄eer kaa p̄o ɛ.

II Yı tuoro taa a yelwōnsı. Yın wa ıre a le, yı turo naa a Kırısıto nee.

III Ala ı nıre wa t̄ier ıka w̄o ın bon k̄oo a s̄oo 'lo w̄on ba ı bon jaa ɛ, w̄o m̄āe le w̄o bele.

IV Nıre jaa w̄o ma b̄eer a w̄o m̄āe t̄ōm̄ō kaa tı na w̄o p̄āa ch̄iere a nyāa na w̄o ta de a w̄o t̄ōm̄ō mana nı a w̄o taaba t̄ōm̄ō ɛ.

V Bojūu ās̄oo na ma tuon a w̄o m̄āe tuor.

VI A bala ban wiil, ba mı p̄o a ba b̄ōtarı k̄o a bala na wile ba.

VII Yı ta bele yı m̄āe ɛ, nıre k̄ō t̄ōo la Nāaḡm̄un ɛ. A bon 'lo fon b̄or, 'lo le fon ḡma.

VIII F̄oo nyā na b̄or a ala na ı a āḡān v̄olaa, fon ḡman b̄ōdebe. Ala ı f̄o b̄or a ala na pele a Nāaḡm̄un S̄te p̄oo, na tun a S̄te p̄o ḡma nyevor na ba tara baarf̄o ɛ.

IX Yı ta v̄ē ka sı bal nı v̄ila maalf̄o ɛ, bojūu sın ḡma naa a ḡmaf̄o s̄oo, sın baa wa t̄ee bar ɛ.

X A le jūu, sın wa nye vuo, yı v̄ē a sı de maal v̄ila k̄o nıre jaa, na sı m̄ō maal ȳoo jaa k̄o a bala na be a soof̄o p̄o.

XI Maa wa seere nı a maa m̄āe nūu, nye le a sebie na ma ı a bere jā.

XII A bala na b̄ooro ıka ba wile a ba m̄āe a āḡān p̄o, bala le b̄ooro ıka ba f̄ır yı ka yı ḡma a ȳoı. A yele 'lo ȳoo ban ıre a le, baa b̄ooro ıka ba nye gef̄o a Kırısıto daa jūu ɛ.

XIII A bala gba mı na ḡma a ȳoı ba turo a nebināa ɛ, t̄iche ba b̄ooro naa ıka yın yı ḡma a yı ȳoı ka ba na ch̄iere nyāa ıka bala le ḡma yı.

XIV N taa ıre wa ch̄iere nyāa bon jaa 'ȳoo ka ala ba wa ı a sı Soro Yesu Kırısıto daa ba le ɛ. A le jūu le so, ka a wer nyā ju ba tara t̄ōn̄ō k̄o ma ɛ, ka mı ba ı bon jaa k̄o a wer ɛ.

XV Ala ı nıre ḡmaan ȳoor bı ka 'lo ba ḡmaa ȳoor ɛ, a ba wiil yele jaa ɛ, t̄iche a le na seɛ le ıka nıre w̄o nye doo paalaa.

XVI A bala jaa na turo a s̄or nyāna, nyā'maar nı nıbaal kaaf̄o w̄o be a ba s̄ē. Ba la le a Nāaḡm̄un kaa ır.

XVII An yı a p̄ōp̄āanyā chiine, nıre jaa w̄o ta le 'ȳoo ma yele go ɛ, bojūu a Yesu felsı ben a n āḡān p̄o.

XVIII N yeer, ka a sı Soro Yesu Kırısıto wāef̄o, a be a yı sur p̄o. A ı a le.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A EFESUS

^I Maa PƆƆl a NāanmĪn na sƆƆ ka n ĩ a Yesu Kırısıto nıtŏnāa le seere koro a yĪn na ĩ a NāanmĪn nibe be a Efesus na yĪ sƆƆ de a Yesu Kırısıto.

^{II} Wāefŏ nĪ nyā'maar na yĪ a sĪ Sāa NāanmĪn nĪ a sĪ Soro Yesu Kırısıto sĒ a be a yĪ sĒ.

^{III} Pĕefŏ wŏ ta a NāanmĪn, 'lo le ĩ a sĪ Soro Yesu Kırısıto Sāa. Wŏn de a SĪE yelsŏn a jaa na be a saaju na wŏ sŏŏn sĪ, sĪn be a Kırısıto 'yŏƆ jŭu.

^{IV} Bojŭu wŏ dŏƆ ir sĪ 'yŏƆ a Kırısıto pƆ, tĪ na wŏ wa maal a wer ka sĪ na ĩ cheche na sĪ kŏ tara chefo a wŏ niem ε, a wŏ nŏfo jŭu.

^V NāanmĪn den nie ir sĪ ka sĪ ĩ a wŏ bibiir tu a Yesu Kırısıto 'yŏƆ. A ĩ naa a wŏ bŏfo naa pel a wŏ pŏƆ.

^{VI} Ala le so a sĪ pĕere a NāanmĪn maal vĪla kpĕĕ nyā wŏn maal sĪ na wŏ kŏ sĪ a wŏ Binŏnāa.

^{VII} A wŏ 'yŏƆ le sĪ nye faafŏ tu a wŏ jāi jŭu. SĪ nyen vĕ kŏfo, an ĩ a NāanmĪn wāefŏ berma naa.

^{VIII} Wŏ maal sĪn vĪla tĪ pŏn bar, na wŏ kŏ sĪ par bŏƆfo nĪ yĕ a jaa.

^{IX} An ĩ wŏ vĕn ka sĪ bŏƆ a yelsŏlaa na be a wŏ tter pƆ, a ala wŏn bŏƆƆ ıka wŏ maal a Kırısıto 'yŏƆ.

^X Ka a ĩ sĪre ıka, wŏn kaal a bonst a jaa na be a saaju nĪ ala na be ka a tĕe lŏƆ taa ka a nĪkpĕĕ bŏ'yen kaara ba, 'lo le ĩ a Kırısıto.

^{XI} A wŏ 'yŏƆ le NāanmĪn ir sĪ, wŏ kāan ir sĪ a le na ĩ a wŏ pŏtter na wŏn maal yele a jaa ka a ĩ a le wŏn bŏƆƆ.

^{XII} A ĩ naa le, ka a sĪn na ĩ a nĪdŏƆ na tara a Yesu a sĪ tterto jie ka ban pĕere a NāanmĪn.

^{XIII} A yĪn mĪ dŏƆ pŏƆ a Kırısıto pƆ a sŏƆ 'lo yĪn wŏ a yelmāe 'yer nŏƆ, a 'yer nyā na ĩ a yĪ faafŏ 'yer. YĪn wa sƆƆ de wŏ, NāanmĪn den a wŏ SĪE 'lo wŏn dŏƆ tĪr a nĕe 'yŏƆn yĪ jāne.

^{XIV} A SĪE nyā le ĩ a telma ıka sĪn nye naa ala NāanmĪn na tĪr a wŏ nĕe na wŏ faa a bala na ĩ a wŏ nibe a sĪ pĕere wŏ.

^{XV} A nyā jŭu le so, maa na wŏ a yĪ yele a le yĪn sƆƆ de a sĪ Soro Yesu nĪ a le yĪn nŏ a NāanmĪn nibe.

^{XVI} N ma dāna na NāanmĪn a yĪ jŭu, naa sŏƆƆ NāanmĪn koro yĪ.

^{XVII} Naa chene sŏƆƆ a tĪr Sāa, 'lo le ĩ a NāanmĪn a Yesu Kırısıto na turo a wŏ nĕe ıka wŏ kŏ yĪ a SĪE yĕ, na wŏ wiil yĪ a wŏ māe yelwiilst, ka yĪ bŏƆ wŏ jaa cheche.

^{XVIII} N sŏƆƆ na NāanmĪn ıka wŏ chulŏ a yĪ tter, ka yĪ bŏƆ a tterto 'lo jŭu wŏn bŏƆ yĪ, ka yĪ kŏ tara baal ε, tĪ na yĪn tĪ de a wŏ 'yŏƆfo nābomo wŏn tĪr nĕe kŏ a wŏ nibe.

^{XX} A wŏ kpĕƆ na gar a jaa kŏ a sĪn na sƆƆ de wŏ, a kpĕƆ nyāna le wŏ tŏn a kpĕƆ tŏmŏ.

^{XXI} 'Lo le wŏ de sān a Kırısıto a kŭu pƆ, na wŏ vĕ ka wŏ jāne a wŏ nŭsŏƆ jie be a saaju.

^{XXI} Wŏ gar a tŏƆfo a jaa, nĪ a kpāen dĕme, nĪ a sĪgādaar ba jaa, nĪ a nĪbere ba jaa, a ba ĩ a bala na be be a dĪna tĕe ε, tĪ a bala na wa be be daar kŏƆ.

XXII Nāan̄m̄n den a bomo a jaa bin a wō gbɛɛ p̄ilem, na wō ir wō ka wō ɪ a pupuorbiir gbulsɪ ba jaa ju,

XXIII na ɪ a wō āgān, ka ba sɛɛn wō jaa, 'lo le sɛɛ ba jaa, a jiiɪ a jaa.

II

I Yɪn 'lo, yɪ d̄ɔɔ kpi be a yɪ maal dɛbɛ nɪ a yɪ yeldebɛ pɔ,

II ala pɔ le yɪ d̄ɔɔ be, na yɪ turo a wɛr nyā sɔɪ nɪ a 'lo na di a sɛsɛbɛ nāa Satan. A sɪɛ nyā le t̄ɔn̄ɔ a bawōnsɪ pɔ.

III Sɪ jaa mɪ d̄ɔɔ be a le a ba kaar maala a le a āgān na bɔɔɔ, na sɪ turo a sɪ tɪɛɪ nɪ a āgān vɔlaa. Ka a Nāan̄m̄n suur mɪ dɪɪɛ nɪ sɪ a ba kaar.

IV Tɪche a Nāan̄m̄n nɪbaal na waa jūu, ka wō n̄ɔ sɪ yɔɔ jaa.

V Wō maal sɪn ka sɪ 'mataa ir a Kɪrɪsɪto a kūu pɔ an ɪ sɪ d̄ɔɔ kpi a yeldebɛ pɔ, a wō wāɛfɔ le wō faan sɪ.

VI Nāan̄m̄n 'mantaa sāɪn sɪ nɪ a Kɪrɪsɪto ka sɪ 'mataa jānɛ nɪ wō be a saaju.

VII A ɪ naa nɪt̄ɔ ɪka a ber ala na waara ka wō na wiil sɪ a wō wāɛfɔ na ber ma nɪ a wō maal vɪla a Yesu Kɪrɪsɪto 'ȳɔɔ.

VIII Bojūu a wō wāɛfɔ le so yɪn nyɛ faafɔ tu a yɪ sɔɔfɔ pɔ, a ba yɪ a yɪ māɛ s̄ɛ ɛ, Nāan̄m̄n kɔfɔ le.

IX A ba ɪ yɪn t̄ɔm̄ɔ k̄ɔɔ le ka āsɔɔ na che nyāa ɛ.

X Sɪ ɪ naa Nāan̄m̄n nūu b̄ɔmaalsɪ wɔn mɛ a Kɪrɪsɪto 'ȳɔɔ, ka sɪn t̄ɔn̄ɔ t̄ɔs̄ɔn ala wɔn de nɪɛ chɔɔɪ bar ka sɪ t̄ɔn̄ɔ.

XI A le jūu, yɪ tɪɛɪ kaa a k̄ɔɔ a yɪn na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɛ, ka a Juu nɪbɛ b̄ɔɔɔ yɪ a, yɔɪwɔɔɪ dɛmɛ, tɪ b̄ɔɔɔ a ba māɛ a yɔɪŋmaar dɛmɛ, na ɪ a āgān nyā tɛɛ yele.

XII Yɪ tɪɛɪ kaa a s̄ɔɔ 'l̄ɔn̄ɔ ɪka yaa b̄ɔɔ a Kɪrɪsɪto ɛ, ka yɪn yaa mɪ pɔɔ a Isɪɪɪl nɪbɛ pɔ ɛ, na yaa pɔɔ a nɛtɪɪsɪ ala a Nāan̄m̄n na tɪɪ a wō nɛɛ kɔ a Juu nɪbɛ ɛ. Yaa tara tɪɪɪtɔ jɪɛ ɛ, na yaa le b̄ɔɔ Nāan̄m̄n ɛ.

XIII Yɪn bala na d̄ɔɔ jāa tɪche p̄ɔp̄ānyā, yɪ wa gbɔɪ a Yesu Kɪrɪsɪto na yɪ be a wō 'ȳɔɔ a wō jāɪ jūu.

XIV Bojūu, a Yesu māɛ le ɪ a sɪ nyā'maar, na wō maal a nɪbɔɪsɪ ayɪ ka ba ɪ b̄ɔ'yen, na wō ŋmɛɪ a dachɪn 'lo na d̄ɔɔ var a sɪ ɪ a d̄ɔd̄ɛmɛ.

XV A Juu nɪbɛ nɛbɪnāa tara na chɪɪɪ yɔɔ, tɪche Kɪrɪsɪto kūu s̄ɔɔn a jaa. A wō bɔfɔ le ɪka wō v̄ɛ ka a Juu nɪbɛ nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɪ nɪpaalaa b̄ɔ'yen, le le wō maal a nyā'maar.

XVI Wō 'maal Nāan̄m̄n kɔ ba ka ba ɪ b̄ɔ'yen. A kūu wɔn kpi a daa ju le wō de kɔn a ba 'laar taa.

XVII Wō wa m̄ɔɔl naa a nyā'maar 'yer kɔ yɪn bala na jāa nɪ a bala na gbɔɪ.

XVIII Bojūu a tu naa a wō 'ȳɔɔ ka sɪ tara sɔɪ na ta a Sāa s̄ɛ nɪ a Sɪɛ b̄ɔ'yen 'l̄ɔn̄ɔ.

XIX A le jūu, yaa le chɛnɛ ɪ sāanba nɪ nɪyɔɔɪsɪ go ɛ, tɪche yɪn nɪ a Nāan̄m̄n nɪbɛ l̄ɔɔn tɛɛ na yɪ ɪ a wō yɪɪ dɛmɛ.

XX Ba mɪ mɛn d̄ɔɔl a dachɪn par kparaa na ɪ a nɪt̄ɔnsɪ nɪ a 'yɛ'yɛɪbɛ, ka a Yesu ɪ a sālsɔɔ wɛɛ.

XXI A wō 'ȳɔɔ le a yɪɪ wō jaa choo taa na wō ɪ a Nāan̄m̄n puorfɔ yɪɪ cheche 'lo a sɪ Soro 'ȳɔɔ.

XXII Bojūu yɪ jaa ɪ naa a Kɪrɪsɪto t̄ɔɔɪ, ka wō mɪ mɛ yɪ 'matāan a yɪɪ nyā pɔ, ka Nāan̄m̄n Sɪɛ kɪɪɪɛ.

III

^I Bon ni so ka n sɔɔɔ Nāanmɪn kɔɔɔ yɪ lɛ ɪka, n ben pɔɔfɔ die pɔ bojju un mɔɔl a Yesu yele kɔ a yɪn na ba ɪ Juu nɪbe ɛ.

^{II} Stre jaa lɛ yɪ wɔ̄ a Nāanmɪn wāɛfɔ won kɔ ma a tɔ̄mɔ̄ nyāna a yɪ jju.

^{III} A yelsɔɔlaa nyā lɛ wɔ̄ wiil ma ka n bɔ̄ɔ naa de nie seb a ηmaa kɔ yɪ.

^{IV} Yɪn wa kar a ala, yɪn pāa bɔ̄ɔn naa a lɛ ɪn bɔ̄ɔ a Kɪrɪsɪto yelsɔɔlaa ala nɪɛ na ba bɔ̄ɔ ɛ.

^V Nāanmɪn ba dɔ̄ɔ vɛ ka a kɔ̄r dɛme bɔ̄ɔ a anyāna ɛ, tɪche pɔ̄pāanyā wɔ̄ wiil kɔ a wɔ̄ nɪtɔ̄nɪ chechesɪ nɪ a wɔ̄ 'yer'yerbe chechesɪ tu a wɔ̄ Ste pɔ̄.

^{VI} A yelsɔɔlaa nɪ nyā ɪka a tu naa a 'yer nɔ̄ɔ nyā pɔ̄, ka a yɪn na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, nɪ a Isral nɪbe na lɔ̄ɔn ηmabɔ̄'yen, na ba 'mataa a āgān bɔ̄'yen pɔ̄, ka ban 'mataa pɔ̄ a nɛɛ 'lɔ a Nāanmɪn na tɪr a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔ̄ɔ.

^{VII} N lɛb a 'yer nɔ̄ɔ nyāna tɔ̄tɔ̄nɔ̄ tu a kɔfɔ nyā a Nāanmɪn wāɛfɔ na wɔ̄ kɔ ma tu a wɔ̄ tɔ̄kpāen pɔ̄.

^{VIII} An ɪ maa lɛ ɪ a Nāanmɪn nɪbe ba jaa bɪr baaraa tɪche ka a wāɛfɔ nyā kɔ ma sɔr ɪka n mɔɔl a Kɪrɪsɪto 'yer nɔ̄ɔ kɔ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, nɪɛ na kɔ̄ tɔ̄ɔ bɔ̄ɔ ɛ,

^{IX} ka n vɛ ka a yelsɔɔlaa nyā chaar kɔ nɪɛ jaa an ɪ a dɔ̄ɔ sɔɔl a kɔ̄r jaa a Nāanmɪn sɛ na maal a bonsɪ a jaa.

^X A wɔ̄ bɔfɔ lɛ ɪka a pɔ̄pāanyā, wɔ̄ tu a pupuorbiir pɔ̄ wiil a wɔ̄ yɛ ka a tɔ̄ɔfɔ dɛme, nɪ a kpāen dɛme na be a saaju bɔ̄ɔn.

^{XI} A anyāna lɛ wɔ̄ tɪɛr a kɔ̄r jaa na wɔ̄ wa de a Yesu Kɪrɪsɪto a sɪ Soro na wɔ̄ maal a wɛɪ.

^{XII} Tu a wɔ̄ 'yɔ̄ɔ sɪn sɔɔ de wɔ̄ jju, sɔr gān kɔ sɪ a sɪn 'la chen a Nāanmɪn sɛ.

^{XIII} A lɛ jju n sɔɔɔ yɪ naa, yɪ ta vɛ ka yɪ āgān sal ɪn dire dɔ̄ɔye a yɪ jju ɛ, a ɪ naa a yɪ tɪr yele lɛ.

^{XIV} A anyāna jju lɛ n ma de gbur dumo a Sāa niem.

^{XV} 'Lɔ lɛ a balsɪ ba jaa Sāa, a bala na be a saaju nɪ a ba nyā na be ka a wɛɪ pɔ̄.

^{XVI} N sɔɔɔ wɔ̄ naa ɪka a yɪ a wɔ̄ tɪr pɔ̄, ka wɔ̄ de a wɔ̄ Ste kpɛɔ na wɔ̄ 'yɔ̄ɔn yɪ ākpāen, a yɪ kpɛme a āgān pɔ̄ɔm,

^{XVII} ka a Kɪrɪsɪto kpɪɛɛ a yɪ nyāa pɔ̄, yɪn sɔɔ de wɔ̄ jju. A n sɔɔɔfɔ lɛ ɪka, yɪ ba nɪbe ara jaa chāchā a nɔ̄fɔ pɔ̄,

^{XVIII} a yɪn nɪ a Nāanmɪn nɪbe na 'mataa nyɛ a lɛ a Kɪrɪsɪto nɔ̄fɔ na yalɔ̄, nɪ a wɔ̄ wɔ̄ɔ, nɪ a dɔfɔ, nɪ a lɛ won suu a pɪlem,

^{XIX} na yɪ bɔ̄ɔ a nɔ̄fɔ na gar a bɔ̄ɔfɔsɪ a jaa, a yɪ pāa be a lɛ a Nāanmɪn na be.

^{XX} Pɔ̄pāanyā, a 'lɔ na ma tɔ̄ɔ maal yele a jaa gar a lɛ sɪn sɔɔr wɔ̄, bɪ a lɛ sɪn tɪɛr nɪtāa lɛ a wɔ̄ kpɛɔ 'lɔ na tɔ̄nɔ̄ a sɪ pɔ̄,

^{XXI} 'lɔ lɛ so a tɪr a pupuorbiir pɔ̄, nɪ a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔ̄ɔ, bɪbir jaa. A ɪ a lɛ.

IV

^I Ala lɛ so a maa ban pɔ̄ɔ a die pɔ̄ a sɪ Soro jju kpākpāana yɪ ɪka, yɪ vɛ ka a yɪ kpɛfɔ vɪɛɛ nyɛtāan lɛ a Nāanmɪn na bɔɔl yɪ.

^{II} Yɪ siir a yɪ māɛ na yɪ bal yɪ māɛ, na yɪ tara kānyir, na yɪ diere taa nɪ nɔ̄fɔ.

^{III} Yɪ mɔ̄ na yɪ vɛ ka a Ste bɔ̄'yen ɪfɔ 'lɔ pɔ̄, a yɪ tara taa nɪ nyā'maar.

IV Bojūu āgān bō'yen le be be, nī a sīe bō'yen, nūtāa le a Nāaṅmīn na bool yi, ka yi tara tīertō jie bō'yen.

V Soro bō'yen le be be, soofō bō'yen nī Nāaṅmīn kōō sofo bō'yen.

VI Nāaṅmīn bō'yen tē le, na wō ı a sī jaa Sāa, na wō kaara nīre jaa, na wō tōnō a ba jaa jie, na wō be a ba jaa pō.

VII Tīche a sī āsoō jaa nyen a wāefō kofō dēdēme nūtāa le a Kırısto na pō.

VIII A anyāna le so an seb a Nāaṅmīn gān pō naa 'yer, "A le won dōō do, a wō sāma dēme won nyōōr turo wō naa, ka wō de bomo kō nūbe." (*Yiel Gān 68:18*)

IX A dofō par nī bo? Wō mī dōō de nie suu a tēe pō.

X A 'lo na suu, 'lo nī wō ju le do gar a saaju wō jaa, na wō sēe a bonst a jaa.

XI 'Lo le pō a nūbe a tōmō, ka bamīne ı a nūtōnsı, ka bamīne ı a 'yē'yerbe, ka a bamīne ı a 'yer mōōlbō, ka bamīne mī kaara a nūbe na ba wīle ba.

XII Wō maal a nūtō ıka wō choōr a Nāaṅmīn nūbe gun a tōmō, ka a Kırısto āgān na tōō mē.

XIII Nūtō le na vē ka sī jaa na ı bō'yen a soofō pō, na sī bōō a Nāaṅmīn Bie, na sī baa tı ta a le a Kırısto na be.

XIV Sı kō le pāa chene ı nūtāa bibiir vavire yōōō kōsebe kaar ε. Na sī ma dādaal chen a puor nī a niem wiilfo jaa bōōō nūbe na de a ba yē na ba bele nī ε.

XV Tīche sūn 'yere na yelmāe nī nōfō na sūn nōōn a yele a jaa pō. 'Lo le ı a ju na ı a Kırısto.

XVI A wō 'yōō le a āgān wō jaa choofō jīir choo taa, naa tōō nōōnō a nōfō pō, ka āsoō jaa tōnō a wō tōmō.

XVII Le le n 'yere kōōō yi naa de a sī Soro yuor kpākpāana ıka, yi ta le chene maala fika a bala na ba bōō a Nāaṅmīn na maala turo nī a ba tīer bur bur ε.

XVIII A ba tīer līi naa ka baa pōō a Nāaṅmīn nyevōr pō ε, bojūu a ba ba bōōōfō yin a ba nyākpāen ban tara.

XIX Ba ı naa ba bāma dēme, na ba de a ba māe kō pepe yele, na ba pāa ire a ala a jaa na ba vīel ε, tī chene bōōōō yaa.

XX Yīn 'lo, a ba ı a sōr nyā le yi de bōōn a Kırısto ε.

XXI Sīre jaa le ıka yīn wō a wō 'yer, ba wiil yi naa a yelmāe na be a Yesu 'yōō.

XXII Ba wiil yi naa a le yīn dōō maala ıka, yi yaa a kōr maalfō 'lo bar na bel yi nī a wō vōlaa,

XXIII tī na yi ı nīpaalaa a yi befo nī a yi tīer pō.

XXIV Yī de a be paalaa 'lo a Nāaṅmīn na maal a wō kaar na yi su, a ı naa yelmāe torfō nī cheche.

XXV A le jūu, āsoō jaa wō bar jīr ṅmaafō tī 'yere yelmāe kōōō a wō taaba, bojūu sī jaa ben a āgān bō'yen pō,

XXVI "Fōō wa nye suur taa maal dēer ε." (*Yiel Gān 4:4*) Ta vē ka a mōtōō mōr pōō fō nī a suur ε.

XXVII Yī taa yuoro sōr kōōō a Satan a wō bel yi ε.

XXVIII Nīre 'lo na dōō juro, wō ta ma le juro ε, tīche wō ma tōnō tōmō ala na tara tōnō nī a wō nuur na wō nye bōkōō, na wō ir sōōn a nōn dēme.

XXIX Yı taa vë ka a 'yer sõonı yire a yı neer pɔ ε, tıche 'yersı ala na 'yõonõ a yı taaba åkpaæn ala ı yeke kõo fer ba naa, naa mı ı sõufɔ kɔ a bala na chele.

XXX Na yı taa vë ka a Nāanmın sıe pɔo sõo ε, 'lo won de 'yõon yı a jāne gun a faafɔ bibir.

XXXI Yı ir putuo, pɔom 'yõofɔ, nı suur, tån taa, nı tofɔ, nı 'laarfɔ 'yerbie.

XXXII Yı maala vıla na yı kaara taa nıbaal, na yı vëne kɔo taa ntāa le Nāanmın na vë kɔ yı a Kırısıto jūu.

V

I Yı tɔoɔ a Nāanmın an ı yı ı naa a wɔ binõnsı,

II na yı kpıere nı nõfo ntāa le a Kırısıto na nõ sı na wɔ de a wɔ mæ maal a sı bõorlo bon na nyuro vıla lon a bõor ka a Nāanmın pɔo pel.

III Tıche a yı pɔ, yı ta vë ka ba wa por sēsēyele, bı folaa ıfo, bı bogarfɔ ε, bojūu a anyāna ba seen a Nāanmın nı chechesı ε.

IV Yı taa le 'yere vā 'yerbie ε, bı jɔl 'yer, bı jɔl dāen ε, ala pɔ naa, tıche yı dāna Nāanmın.

V Bojūu yı bõon a anyāna sıre jaa ıka nıre na sēne, nıfolaa, bogar sɔo, wɔ ı naa nıre na puoro tıbe, na wɔ kõ nye jie be a Kırısıto nı a Nāanmın nāalõo pɔ ε.

VI Yı taa vë ka nıre āsɔo jaa bel yı nı 'yer pɔrsı ε, bojūu anyāna le so ka Nāanmın su tuo waara a bawõnsı jie.

VII A le jūu yı taa mara ba ε.

VIII Bojūu yı dõo ı libe, tıche põpāanyā yı ı naa chāa a sı Soro 'yõo. Yı kpıere ntāa a chāa bibıir.

IX A chāa wõmõ ı naa vıla maalfɔ, yeltorsı nı yelmāe.

X Yı mõ na yı jān a ala na pele a sı Soro pɔo.

XI Na yı taa ıre wa pɔoɔ a libe tõmõ na ba tara tõnõ ε, tıche yı yın naa chāa pɔ.

XII Bojūu a gba ma ıre na vā a ala a bawõnsı na ma maala a libe pɔ manfɔ.

XIII Tıche bon jaa wa yı chāa pɔ, fo ma nyen wɔn chaar.

XIV Bojūu chāa le ma vë ka fo nye bon jaa cheche. Ala le so a ba 'yer, "A fõo gõo sɔo, jɛo ır a kūu pɔ, ka a Kırısıto chaar 'yõo fɔ."

XV Yı bõonõ sõ a le yın kpıere, ka a ta ı jɔl kpɛfɔ tıche ka a ı yë kpɛfɔ.

XVI Na yı mõo nıbir yın wa nye jie ka wɔ ta sõo ε, bojūu a bıbie anyāna ba vıele ε.

XVII A le jūu, yı ta ı jɔlo ε, tıche yı bõo a ala a sı Soro na bõoɔ.

XVIII Yı ta nyū dāa buu ε, an sõo yın ju, tı yı vë ka a Nāanmın sıe see yı.

XIX Na yı yiele a Nāanmın yiel nı a ala na ı a sıe yiel kɔo taa, na yı yiele dānfɔ yiel nı a yı nyāa wɔ jaa kɔo a sı Soro.

XX Yı ma dāna a sı Sāa Nāanmın yeke a jaa pɔ, nı a sı Soro Yesu Kırısıto yuor.

XXI Yı sıir yı mæ kɔ taa a Kırısıto yın 'yõonõ jūu.

XXII Pɔbo, yı sıir yı mæ kɔ a yı sırbɛ, ntāa le yın sıir yı mæ kɔ a sı Soro.

XXIII Bojūu an ı a sıre le ı a pɔo ju, ntāa le a Kırısıto na ı a pupuorbıir ju, na ı a wɔ āgān na wɔ ı a Fafaara.

XXIV A le jūu, le a pupuorbıir na sıir a ba mæ kɔ a Kırısıto, le le a pɔbo mı, yı sıir a yı mæ kɔ a yı sırbɛ yeke a jaa pɔ.

XXV Sırbe, yī nō a yī pōbō, nitāa le a Kırısto na nō a pupuorbiir na wo de a wō mǎe kō ba,

XXVI wō maal ban a le ka ban ı cheche, na wo de kōo pēen ba ka ba vīele nı a 'yer.

XXVII Wō bōōō naa ıka wō de a pupuorbiir banyā na vīele kō a wō mǎe, na waa tara jāne ε, 'mabfo jie ε, bui dēer jie jaa ε, tıche a ba ı cheche ba tara ye le jaa ε.

XXVIII A le ne nı wō ju mı le a yın sırbe, yī nō a yī pōbō, nitāa le yın nō a yī mǎe āgāma. A 'lo na nō a wō pōō nōn a wō mǎe.

XXIX Nıre jaa ba be na 'laar a wō mǎe āgān ε, tıche wō ma kōōō won bōdiir na wō kaara wō, le le a Kırısto kaara a pupuorbiir.

XXX Bojūu sı ı naa a wō āgān jıir,

XXXI "A le jūu, daba na bar a wō sǎa nı a wō ma, tıche ka 'lo nı a wō pōō ı bō'yen, ka ba jaa ayi ı āgān bō'yen." *(A Pielfō Gān 2:24)*

XXXII A anyā ı naa a 'yer sōōlaa, tıche maa 'yere naa a Kırısto nı a pupuorbiir 'yer.

XXXIII A yın mı gba, āsōō jaa wō ma nō a wō pōō nitāa le won nō a wō mǎe, ka a pōō mı ma 'yōōnō a wō sıre.

VI

I Bibiir, yın be a sı Soro 'yōō, yī wōnō a yī dōōōō toor, a le le tor.

II A le a Nāanmın na dōō kō a wō nee, a nee nyā le ı a nedōō won tı, "Yōōnō a fō sǎa nı a fō ma,

III an ın vıla kō fō, a fō wō nōō kor ka a wer pō." *(Mosesı Gāma Na Tu Anūu 5:16)*

IV Sāamune yī taa maala a yī bibiir ka ba nyere suur ε, tı yī guolo ba, na yī jāna ba, wile nı ba a ala na yī a sı Soro sē.

V Gbāgbaar yī wōnō a yī sorbo toor na yī 'yōōnō ba tı joro ba nı a yī pōpel nitāa le yın wōnō a Kırısto toor.

VI Yı wōnō a ba toor ka a ta ı ban fur nıbir 'yōō yī tee ε, tıche yī ir nyāa 'yōō tōnō nı yın ı a Kırısto gbāgbaar na yī tōnō a le a Nāanmın na bōōō.

VII Yı tōnō nı pōpel fıka a sı Soro Yesu yın tōnō kōōō, a ta ı nısaal le ε.

VIII Bojūu yī bōōn naa ıka a sı Soro na yab āsōō jaa le won tō a vıla jā, ka gbāgbaa le wō ı bui waa ı gbāgbaa ε.

IX A yın sorbo, yī mı ıre a le ne kōōō a yī gbāgbaar. Yı ta pırpıre ba ε, na yī bōō ıka a 'lo na ı a ba Soro mı le ı a yī Soro na wō be a saaju, 'lo le ba turo nōnō ε.

X A baaraa le ıka yī kpēme a sı Soro 'yōō nı a wō tōōfo kpēō pō.

XI Yı de a Nāanmın tājebonsı a jaa su na yī tōō ara jeb a tı neber.

XII Bojūu a ba ı sın nı nısaal le jeere ε, tıche sı jeere nı naa a sı tōōfo dēme, nı a kpāen dēme, nı a wer nyā libe kpāen dēme, nı a sıdebe ala na be a saaju.

XIII A le jūu, yī de a Nāanmın tājebonsı a jaa su, ka a bıbir bier 'lo wa vıe, ka yı ba gber, na yī tōō jeb a jeer baar tı na yī chene ara.

XIV Yı pāa ara kpēō, na yı de a yelmǎe ka wō ı a sıe gān a yı se, na yı de torfo ka wō ı a nyāa wıe,

XV na yı 'mi'mine a nyā'maar 'yer nōō 'yerfo 'yōō, ka a ı a yı gbēe nafōō.

XVI A 'lo na pōō a jaa pō nı nyā ıka, yı de a yı bōpiiraa na ı a yı sōōfo na yı tōō de kpīin a dēer sōō pıme na 'ıre.

XVII Yɪ de a kur jupil su, 'lo le ɪ a yɪ faafɔ, nɪ a sɔkpɛɛ na yi a Nāanɪmɪn Sɪɛ sɛ̃, na wɔ ɪ a Nāanɪmɪn 'yer.

XVIII Na yɪ sɔɔɔ a Nāanɪmɪn le a wɔ Sɪɛ na wiil yɪ sɔɔ jaa, nɪ sɔɔɔfɔ jaa bɔɔɔ. Yɪ mɔɔ nɪbir jɔɔɔ na yɪ sɔɔɔɔ nɪ Nāanɪmɪn kɔɔɔ a wɔ nɪbe ba jaa.

XX Yɪ sɔɔɔɔ Nāanɪmɪn kɔɔɔ ma, ka maa wa haara a nɛɛ, ka Nāanɪmɪn kɔ ma a wɔ 'yerbie ka n taa joro dābāɛ ɛ, tɪ na n 'yer a 'yer nɔɔ nyā yelsɔɔlaa.

XX A Yesu 'yer nɔɔ nyā ɪn ara kɔ jūu le so, ka ba 'yɔɔ ma a bɔjɔrsɪ. Yɪ sɔɔɔɔ a Nāanɪmɪn kɔɔɔ ma ka n taa joro dābāɛ ɛ, tɪ 'yerɛ a le na sɛɛ.

XXI Tɪchɪkɪsɪ na ɪ a yerbe nɔ naa na wɔ tara yelmāɛ nɪ a sɪ Soro tɔmɔ. Wɔn man ye le jaa kɔ yɪ, ka yɪ bɔɔ a le ɪn be nɪ a le ɪn ma maala.

XXII A anyāna jūu le n tɔn wɔ a yɪ sɛ̃, ka yɪn bɔɔ a le sɪn be tɪ na wɔ mɪ 'yɔɔ yɪ ākpāɛn.

XXIII Nyā'maar wɔ be a yɪn na ɪ a yerɛ sɛ̃, nɪ nɔfɔ lɔɔn sɔɔfɔ na yi a Sāa Nāanɪmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto sɛ̃.

XXIV Wāɛfɔ wɔ be a bala jaa na nɔ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto sɛ̃ nɪ nɔfɔ 'lo na ba baaraa ɛ.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMUN PUORBO NA BE A FILIPAI

I Maa PƆƆl nɪ Timoti na ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto tɔtɔnɔ, le sɛɛrɛ kɔrɔ a Nāanmun nɪbe na be a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ be a Filipai, lɔɔn a pupuorbiir nudierbe nɪ a sɔsɔnɔ.

II Wāɛfɔ nɪ nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanmun nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto sɛ, a be a yi sɛ.

III N ma puor a n Nāanmun yāan, maa wa tɛr yi sɔɔ jaa.

IV N ma sɔrɔ na Nāanmun nɪ popel kɔrɔ a yi jaa a n Nāanmun sɔrɔfɔ pɔ,

V bojūu yi mɪ pɔɔ man mɔɔl a Nāanmun 'yerbir totaa a bɪbir dɔɔ 'lɔnɔ, tɪ tān a pɔpānyā.

VI A nitɔ jūu, n tara na sɔɔfɔ ɪka a Nāanmun nyā na piel a tɔvɪla a yi pɔ, na kāan ka a tɪ baar a Yesu Kɪrɪsɪto waa bɪbir.

VII A tara na sɔr ɪka n tɛr a nitɔ a yi jaa jūu, un tara a yi tɛr jūu, ka ba lū man nɪ bɔjɔrsɪ bɪ, baa lū ma ɛ, n chɛnɛ na mana a Nāanmun 'yer ɪka a un yelmāɛ, yi jaa lɔɔ pɔn ma a Nāanmun wāɛfɔ.

VIII Nāanmun le ɪ a n dāasɪɛ sɔɔ a le un tara a yi tɛr fɪka a le a Yesu Kɪrɪsɪto na tara a yi tɛr.

IX Maa Nāanmun sɔrɔfɔ nɪ nyā ɪka, a yi nɔ taa wɔ le pɔɔ 'yɔɔ yɔɔ jaa, nɪ yɛ nɪ par bɔɔfɔ.

X Yɪn wa ɪrɛ a le, an sɔɔ yi na ka yi bɔɔ bon 'lo na ɪ bɔsɔ, ka a Kɪrɪsɪto waa bɪbir, ka yi ɪ cheche tɪ na yi ta tara chɛfɔ jaa ɛ,

XI na yɪn sɛɛn yɛltɔrsɪ wɔmɔ tu a Yesu Kɪrɪsɪto pɔ, ka nɪbe pɛɛrɛ 'yɔɔnɔ nɪ Nāanmun yuor tɪr.

XII N yɛɛr, n bɔɔrɔ na ɪka yi bɔɔ a par ɪka a le na ɪ a n sɛ, sɔɔ ma naa ka n mɔɔl a Nāanmun 'yerbir.

XIII A le na ɪ jūu, a chaar kɔ a bala na guro a nāa yir nɪ nɪrɛ jaa ɪka, ba 'yɔɔ ma naa a bɔjɔrsɪ a Kɪrɪsɪto jūu.

XIV A maa ban 'yɔɔ a bɔjɔrsɪ jūu, a yɛɛr yɔɔ jie na tara sɔɔfɔ a sɪ Soro 'yɔɔ chɛnɛ na tara ākpɛɔ mɔɔlɔ nɪ a Nāanmun 'yer nɪ nyāa ba joro dābāɛ ɛ.

XV A un yelmāɛ ɪka, nɪbe bamɪnɛ mɔɔlɔ na a Yesu Kɪrɪsɪto yɛle ban tara nɪ ma nyuur nɪ nɛchɪrɛ jūu, tɪchɛ bamɪnɛ 'lo, mɔɔlɔ na a Kɪrɪsɪto yɛle na sɔɔn ma.

XVI Banyāna le mɔɔlɔ a Kɪrɪsɪto yɛle yɪn nɔfɔ pɔ, na ba bɔɔ a par ɪka ba pɔɔ ma naa a Nāanmun 'yerbir mɔɔlfɔ jūu.

XVII A bala un de nie 'yer a ba 'yer na mɔɔl a 'yer nɪ nyuur, maal a le ɪka a n dɔɔyɛ wɔ le pɔɔ 'yɔɔ be a pɔɔfɔ die pɔ.

XVIII Tɪchɛ bo le an ɪ? A le na ɪ nɪbɪjɪɛ le ɪka ba mɔɔl a Yesu yɛle sɔr jaa pɔ, ka ba sɔɔn ɪka yelmāɛ le bɪ, jɪrɛ le bɪ, a nitɔ vɛ naa ka n pɔɔ pel. Yelmāɛ jaa un chɛnɛ na tara popel.

XIX Bojūu n bɔɔn naa ɪka tu a yi Nāanmun sɔrɔfɔ nɪ a Yesu Kɪrɪsɪto Sɪɛ sɔɔfɔ jūu, a le na ɪ a n sɛ un nyɛn faafɔ.

XX Bon 'lo na ɪ ma nɪbɪjɪɛ nɪ a n tɛrtɔ jie le ɪka, vā wɔ ta kpɛ ma sɔr jaa pɔ ɛ, tɪchɛ ka n tara ākpɛɔ ka a Kɪrɪsɪto na nyɛ tɪr a n 'yɔɔ, ka a n nyɛvɔr pɔ le, bɪ a n kūu pɔ le.

XXI Bojũu maa 'lo, maa chene nyevor pɔ, n ben be kɔ a Kɪrisito, ka maa mɪ kpi, ka a ɪ tɔnɔ.

XXII Ala ɪ n chene na nyevor pɔ, un tɔn tɔvɪɛl yɔɔ, tiche n kaa ir buor? N ba bɔɔ a 'lo un na kaa ir ɛ.

XXIII A yelsɪ ayi anyã lũ ma naa, maa bɔfɔ le ɪka n yi a ka tɪ be a Yesu Kɪrisito sɛ. A le le vɪla,

XXIV tiche a chene na fer kɔ yɪ, ala ɪ un chene na a nyevor pɔ.

XXV In be na bɔɔn a nutɔ, n bɔɔn na yelmãe jaa ɪka un chene na be a yɪ jaa sɛ naa sɔnɔ yɪ ka yɪ sɔɔ Nãanmɪn, na yɪ tara popel a yɪn sɔɔ wɔ jũu.

XXVI A le un le le be a yɪ sɛ go, ka a yɪ popel yɪn tara a Yesu Kɪrisito 'yɔɔ le puɔ 'yɔɔ a maa tɔmɔ jũu.

XXVII Yele jaa wa ɪ, yɪ nyɔɔ yɪ mãe vɪla a le a Kɪrisito 'yer nɔɔ na wile. Ka n wan wa nye yɪ bu, maa ba wa be a yɪ sɛ tɪ wɔ a yɪ yele, un bɔɔn ɪka yɪ ara na kpɛɔ nɪ nebɔ'yen, na yɪ tara tier bɔ'yen a sɔfo nɪ a 'yer nɔɔ pɔ,

XXVIII na yɪ ta joro dãbãe nɪ a bala na 'yer ɪka a ba ɪ le le ɛ. A nyã un jãne kɔ ba ɪka ban dɪn dɔɔye, tiche ka Nãanmɪn faa yɪ.

XXIX 'Lo le kɔ yɪ a kpɛɔ a wɔ wãefɔ jũu, a ba ɪ a Yesu yɪn sɔɔ tɛɛ ɛ, tiche yɪn lɔɔn wɔ dire a dɔɔye jũu.

XXX Ka a dɔɔye nyã yɪn be na dire un a dɔɔye 'lo yɪn nye un di, nɪ a dɔɔye yɪn be na chene wɔnɔ un dire.

II

I Ala ɪ yɪ tara na ãkpɛɔ, bojũu yɪ un bɔ'yen nɪ a Kɪrisito, na yɪ tara ãgãn 'maara a wɔ nɔfo pɔ, na yɪ tara nebɔ'yen nɪ a Nãanmɪn Siɛ na yɪ nye vɪla nɪ nɪbaal,

II yɪ pãa vɛn ka a n popel sɛɛ, yɪn tara tier bɔ'yen, na yɪ tara nɔfo bɔ'yen, na yɪ tara Nãanmɪn Siɛ bɔ'yen nɪ tier bɔ'yen.

III Yɪ ta maal yele 'lo na ɪ nyuur yele bu na yɪ wile yɪ mãe ɛ, tiche yɪ siir yɪ mãe 'yɔɔnɔ nɪbe gar a yɪ mãe.

IV Isɔɔ jaa wɔ ta buɔɔ a wɔ popel bonsɪ ɛ, tiche ala nɪ na pele a yɪ taaba puɔɔ.

V Yɪ tara a tier nyã nɪ wɔ ju a Yesu Kɪrisito na dɔɔ tara.

VI Wɔn sɔɔ jãtaa nɪ Nãanmɪn ka ba ɪ bɔ'yen, tiche waa de a jãtaa nyã mana nɪ Nãanmɪn ɛ, wɔ den bar,

VII tiche na wɔ siir wɔ mãe, na wɔ maal wɔ mãe tɔtɔnɔ, ka ba dɔɔ wɔ ka wɔ tara nɪsaal ãgãn, na wɔ ɪ nɪsaal.

VIII Wɔ siir wɔ mãe nɪsaal kaar tu a Nãanmɪn nɛɛ lɛɛɛ tɪ kpin a daa ju.

IX A le jũu, Nãanmɪn 'mɔɔ wɔn ka wɔ do gar bon jaa, na wɔ kɔ wɔ yuor na gar a yoe a jaa.

X Nãanmɪn maal a nutɔ ka a Yesu yuor jũu, gbɛdumo jaa na gbur naa a saaju nɪ a wer pɔ, nɪ a tɛɛ par,

XI ka a jãlbie a jaa 'yer ɪka, Yesu Kɪrisito le ɪ a sɪ Soro 'yɔɔ a Sãa Nãanmɪn yuor tur.

XII A le jũu, n yeɛɛ, nutãa a le jaa yɪn ma sɔɔ ma, a ba ɪ a sɔɔ 'lo un maa wa be a yɪ jie tɛɛ ɛ, tiche yɪ sɔɔ ma gar a le un sɔɔ ba be a yɪ sɛ ɛ. Yɪ mɔɔ nɪbir tɔnɔ a yɪ faafɔ tɔmɔ nɪ dãbãe nɪ murfo.

XIII Bojũu yɪn tɔɔ tɔ a le an ɪ Nãanmɪn le sɔnɔ yɪ ka yɪ tara ãkpɛɔ na yɪn tɔ a le wɔn buɔɔ.

XIV Yɪ ma maal bon jaa tɪ na yɪ ta ma ure gbɔrɔ gbɔrɔ bu chure taa ɛ.

XV Ka yi kō tara chefo ni ye le jaa ε, na yi ι Nāanmun bibiir banyā na ba tara chefo jaa ε, na yi κπιεε wer nyā pō tōdebe ni yelbe-ιrbe na be na yi chaar ηmerbie kaar a wer pō.

XVI A le yin sōo a nyevor 'yer le na sōo ma ka a Yesu waa bɔbir ka n na tōo wiil a n mǎe ιka n ba jo pōrō ε, bu ι a n tōmō ba ι pōrō ε.

XVII Ala sōo ι un din dōoye naa pōo a yi dōoye pō yin dire yin sōo Nāanmun jūu, n pōo pel naa ni yi jaa.

XVIII A le jūu, yi mi pōo ma ka si chile.

XIX Ala ι a si Soro Yesu wa sōo naa, un tōn Timoti ka wō wa a yi sē sōo kōō ka n wō a yi ye le ka a āgān 'maa ma.

XX N ba tara nire jaa na kaara a wō kaar ε, ka wō na tara a yi bōbōorsι jaa ε.

XXI Ba jaa bōrō naa a ba pōpel bōbōorsι, na baa bōrō ala na pele a Yesu Kirisito pōo ε.

XXII Tiche Timoti tier 'lo yin bōon fika sāa ni wō bie, wō pōo ma naa ka si mōol a Nāanmun 'yer nōo.

XXIII A le jūu, n bōrō na ιka n tō wō a yi sē, maa wa nye le yelsι na ure kōrō ma.

XXIV N sōo naa ιka a si Soro na yuon sōr kō ma ka maa mǎe wa nye yi fōo jaa.

XXV Bojūu n nyen ka a ι ferfo kō ma ιka n tō Epafaroditusι na ι a n yebe ni a n tōtōtō sōo, na wō mi dire a n dōoye tō sōo. Wō mi un a yi tōtōnō yin tō ka wō wa maal a n bōbōorsι kō ma.

XXVI Bojūu wō bōrō na ιka wō nye yi jaa tiche ka a wō pōo sōo yōo jaa, bojūu yi wōn an sōrō wō.

XXVII Yelmǎe, a sōrō wōn nɔbijε ka wō che bālāa naa kpi. Tiche Nāanmun wa kāan a wō nɔbaal, a ba ι 'lo tee ε, tiche wō mi kāan a n nɔbaal, ka n ta tara pōsōo yōo ε.

XXVIII Bojūu maa le mōo nɔbir ιka n tō wō a yi sē, ka a yi pōo na pel ala ι yi le nye wōn go, ka a n āgān na 'maa.

XXIX Yi sōo de wō ni pōpel a si Soro jūu, na yi 'yōonō a nɔbe banyā taaba,

XXX bojūu wō din dōoye a wō nyevor pō, na wō ta ure na kpi a Kirisito tōmō jūu ιka wō tō a tōmō ala yin ba tōo tō kō ma ε.

III

I N yeer, a baaraa ni nyā ιka yi tara pōpel a si Soro 'yōo. A ba ι tuo kō ma un le seere a yelsι ala ni a ju kōrō yi go ε, an un sōsfo kō yi.

II Yi bōonō sō ni a baar banyāna, ba un yelbe-ιrbe na ba ma ηmara nɔbe yōi pōrō.

III Bojūu sin le ι a yōnmarba sire jaa, na si puoro a Nāanmun a Siε pō, na si tara tur a Yesu Kirisito 'yōo, na saa kaara a āgān ε.

IV Maa gba tara na mana na tōo man tu a āgān pō. Ala ι nire mi tara na yelsι amine na man, ka a le na vē ka wō tara sōsfo a āgān pō, maa tara na gar wō.

V Ba ηmaan a n yōor a ber aniin daar, ka n ι a Isral nire naa ι a Benjamin bal nire, naa ι Heburu, ka ba dōo ma ka ι Heburu nire. A neε tufō jūu, ka ι Farasee.

VI N dōon mōo nɔbir naa gere a pupuorbiir gbulsι, a nebināa yeltorsι jūu, n ba tara chefo jaa ε.

VII Tiche a ala a jaa un dõo nye tier ɩka a tara na tõnõ, n wa nyen ka a ba tara tõnõ jaa kɔ ma ε, a Yesu Kɩrisito jũu.

VIII Bo le gar a nitõ, n nyen ka bon jaa ba tara tõnõ ε, maa de man ala na tara tõnõ ala ɩ n bõo naa a n Soro Yesu Kɩrisito na ɩ a tur sɔɔ. A wɔ jũu le n bar bonst a jaa. A un sɔsɔɔ kɔ ma, un bɔɔɔ ɩka n bõo Kɩrisito,

IX ti naa bɔɔɔ ɩka n be a wɔ pɔ, naa ta bɔɔɔ a maa mæe yeltorst ala na yi a nebinãa pɔ ε, tiche a yeltorst ala na yi a Kɩrisito sɔɔfɔ pɔ. A yeltorst anyã le yi Nãanjmun sã naa ɩ sɔɔfɔ.

X N bɔɔɔ na ɩka n bõo a Kɩrisito ni a wɔ kũu pɔ lieb irfɔ kpẽɔ, naa lõon wɔ di a dɔɔye wa kaara a wɔ kaar a wɔ kũu pɔ,

XI ka n mi wa pɔɔ a bala mi na wa lieb ir a kũu pɔ.

XII A ba ɩ n tara na a anyãna a jaa ε, bi n un cheche ε, tiche n mõon nibir ɩka n nyɔɔ kpẽɔ, ka Yesu Kɩrisito mi nyɔɔ ma kpẽɔ.

XIII N yeer, n ba 'yer ɩka n nyɔon ye le jaa baar ε. Tiche ye le bõ'yen un ɩ le ɩka, n iin a ala na be a puor bar, ti mõo nibir tiere a ala na be a niem.

XIV N mõon nibir ɩka n ti de a saaju kɔfɔ a Nãanjmun na bɔɔl ma tu a Yesu Kɩrisito 'yõo.

XV A sin bala na baa a Nãanjmun Ste pɔ, si mi ma tara a bonst a nyãna tier. Ti yin wa tier yelyuo ye le jaa pɔ, Nãanjmun na vën ka yi bõo a yelnyne.

XVI Yi vë ka si mõo nibir ni a bonst anyãna sin ben tara.

XVII N yeer, yi pɔɔ a yi taaba na yi turo a le un dõo maal wiil yi, na yi bõon a bala na kpɩere a le sin wiil yi.

XVIII Bojũu n dõo de nie 'yer kɔ yi, tiche pɔpãanyã nibikõɔ pɔ le n 'yere kɔɔ yi, bamune kpɩere na fɩka a Kɩrisito daa un 'laarfɔ kɔ ba.

XIX A ba baaraa un sɔɔfɔ, a ba njmun le ɩ a ba ãgãn bõbɔorst. Ba wile na ba mæe ni yelst ala na ɩ vã ni ɩfɔ, a ba tierst un a wer nyã ju bõbɔorst tee tier.

XX Tiche sin 'lo un saaju Nãanjmun bibiir, be le si chele a Fafaara na ɩ a si Soro Yesu Kɩrisito ka wɔ na yi wa.

XXI A 'lo na tara kpẽɔ tõo bon jaa na wɔ pire, won den a kpẽɔ 'lo lieb a si ãgãma ka a kaara a wɔ mæe tur ãgãn kaar.

IV

I A le jũu, n yeer yin un nõ, naa pãa bɔɔɔ ɩka n nye yi, yin le ɩ a n popel ni a nãa jupil, yi ara kpẽɔ a si Soro pɔ n barmine.

II N 'maal a Yuodiya ni Sintachi ɩka ba tara a tier bõ'yen nyãna a si Soro 'yõo.

III Ɔɔ, n mi le sɔɔɔ fɔ naa, n baraa ɩka fɔ sɔsɔ a pɔɔɔ banyãna, ba lõon man di dɔɔye a Nãanjmun 'yer nõo mɔɔlfɔ pɔ 'matãan Kɩlementi, na ɩ a n tõtõtaaba, a bala yoe na be a nyevɔr gãn pɔ.

IV Yi tara popel a si Soro 'yõo sõo jaa. N le bõo 'yere kɔɔ yi, yi tara popel.

V Vë ka nire jaa nye le yin siir a yi mæe jã. A si Soro waa ta naa.

VI Yi ta vë ka ye le jaa wõnõ yi ε, tiche a yi Nãanjmun sɔɔrfɔ pɔ, yi ma puor wɔ yãan, na yi vë ka Nãanjmun bõo a bon 'lo yin bɔɔɔ.

VII A Nãanjmun nyã maar na gar a nisaal bõɔfɔ, na gun a yi nyãn, ni a yi tierst a Yesu Kɩrisito 'yõo.

VIII N yeer, a baaraa ni nyã ɩka bon 'lo jaa na ɩ yelmæe, ni bon 'lo jaa na ɩ 'yõɔfɔ, ni bon 'lo jaa na tor, ni bon 'lo jaa na ɩ cheche, bon 'lo jaa na ɩ

nõfo, ni bon 'lo jaa na i popel, ala i bon 'lo jaa na i vɪla, ni bon 'lo jaa na seen pɛɛfo, yi tiere a bonɪ anyāna.

X Bon jaa yin jān ti na yi nye, ti na yi wõ yi a n sɛ, yi maala yaa, ka a Nāanmɪn na i nyā'maar sɔɔ, na ben a yi sɛ.

X N tara na popel a si Soro 'yõɔ ni yin wiil ɪka yi chene na tara a n tier. Yelmāe yi dõɔ tara a n tier ti na yaa tõɔ nye sor wiil ɛ.

XI N ba 'yerɛ wile ɪka n bɔɔɔ na bon jaa ɛ, bojũu n dõɔ jān le un na tara bon ka wõ seen ma.

XII N bõɔn le an sɛ ɪka nure wõ tara jaa pɔɔrbile, naa le bõɔ le an sɛ ɪka nure wõ tara yɔɔ. A yelsɔɔlaa nyāna le n jān naa guolo ni a n māe, ka kõ kpe man bɪ, ka n tara na na di bɪ, ka bālāa gba le n tara na di, ka n tara na yɔɔ bɪ, n ba tara bon jaa ɛ.

XIII In tõɔ i a anyāna a jaa tu a Yesu Kɪrɪsto na kɔ ma a kpɛɔ pɔ.

XIV Tiche yi maal vɪla, yin sõɔ ma a sõɔ 'lo un dire a dɔɔye.

XV Yin Filipai nibe bõɔn naa ɪka a daar 'lõnõ jaa yin sɔɔ a Nāanmɪn 'yer, a sõɔ 'lo jaa un yi a Masedonɪya, pupuorbiir gbulsɪ āsɔɔ jaa ba kɔ ma bon ɛ, ka yin tɛɛ ba le ɛ.

XVI A sõɔ 'lo gba un be a Tesalonika, yi sõɔ man ni a n bõbɔɔrsɪ gar gbebõ'yen.

XVII A ba i tõnõ le n bɔɔɔ ɛ, tiche n bɔɔɔ na ɪka yi nye ɪka a Nāanmɪn wõ yab yi na wõ sõɔ yi.

XVIII N nyen a n sāyar yɔɔ, naa gba nye ti põn bar ka a seen ma, põpāanyā n nũu kpɛ naa a kɔfo ala yin tõn a Epafaroditusɪ ka wõ wa kɔ ma, ka a yi kɔfo anyāna kaar fɪka a bɔɔɔlo bomo ala na nyuro nõɔ naa pɛle a Nāanmɪn pɔɔ.

XIX A n Nāanmɪn na kɔ yin a yi bõbɔɔrsɪ a jaa tu a wõ tur nābonsɪ ala na be a Yesu Kɪrɪsto 'yõɔ.

XX A si Sāa Nāanmɪn wõ nyere tur bɪbir ni bɪbir jaa. A i a le.

XXI Yi puor a Nāanmɪn nibe ba jaa na be a Yesu Kɪrɪsto 'yõɔ. A n yerɛ na be a ka mɪ puoro yi naa.

XXII A Nāanmɪn nibe mɪ ba jaa puoro yi naa, ka a bala mɪ na be a nākpɛɛ Siisa yir mɪ puoro yi.

XXIII A si Soro Yesu Kɪrɪsto wāɛfo a be a yi sɪr pɔ. A i a le.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A KOLOSE

^I Maa PƆƆl na ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto nɪtɔ̃nāa an ɪ a Nāanmɪn bofo pɔ nɪ Timoti na ɪ a sɪ yɛbɛ,

^{II} sɛɛrɛ kɔrɔ a Nāanmɪn nɪbɛ nɪ a yɛɛr na tara a sɔɔfo a Kɪrɪsɪto pɔ na be a Kolose. Wāɛfo nɪ nyā'maar na yɪ a sɪ Sāa Nāanmɪn sɛ a be a yɪ sɛ.

^{III} Sɪ ma puor Nāanmɪn yāan na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto Sāa, sɪn wa sɔrɔ kɔrɔ yɪ,

^{IV} bojūu sɪ wɔ̃n a yɪ sɔɔfo yɪn tara a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔ̃ɔ nɪ a nɔ̃fo 'lɔ yɪn tara kɔ a Nāanmɪn nɪbɛ ba jaa.

^V A yɪ sɔɔfo nɪ a nɔ̃fo na yɪ a tɛrtɔfo jɛ na gā gu yɪ be a saaju a 'lɔ yɪn de nie wɔ̃, a yelmāɛ 'yɛr na ɪ a 'yɛr nɔ̃

^{VI} 'lɔ na wa a yɪ sɛ. A wɛr wɔ̃ jaa, a 'yɛr nɔ̃ nyā wɔ̃nɔ̃ na wɔ̃mɔ̃ na a nɔ̃ɔ̃nɔ̃ nɪtāa lɛ an ben ɪrɛ a yɪ pɔ, an yɪ a bɪbɪr 'lɔnɔ̃ daar jaa yɪn wɔ̃ naa na yɪ bɔ̃ɔ a Nāanmɪn wāɛfo par a yelmāɛ pɔ.

^{VII} Yɪ jān a nyā yɪn Epafaras sɛ na ɪ a sɪ tɔ̃tɔtɔ āsɔɔ. Wɔ̃ ɪn yelmāɛ sɔɔ na de a sɪ jɛ mɔ̃ɔlɔ a Kɪrɪsɪto 'yɛr.

^{VIII} 'Lɔ lɛ wa man kɔ sɪ a nɔ̃fo 'lɔ yɪn tara a Nāanmɪn Sɪɛ pɔ.

^{IX} A lɛ jūu, an yɪ a daar 'lɔnɔ̃ jaa sɪn wɔ̃ naa, saa dɔ̃ɔ gal ɪka sɪ sɔrɔ Nāanmɪn kɔ yɪ ɛ, na sɪ sɔrɔ ɪka a Nāanmɪn wɔ̃ pɔɔ yɪ a wɔ̃ bofo yɛ, a sɪɛ pɔ yɛ, a jaa nɪ par bɔ̃ɔfo.

^X A sɪ sɔrɔfɔ lɛ ɪka, a yɪ bɛfo a vɪɛlɛ kɔ a sɪ Soro, ka a pɛlɛ a wɔ̃ pɔɔ, na yɪ wɔ̃nɔ̃ bɪsɔ̃n tɔ̃vɪla jaa pɔ, na yɪ baa a Nāanmɪn yɛ pɔ.

^{XI} Sɪ mɪ ma sɔrɔ na ɪka Nāanmɪn wɔ̃ maal yɪ ka yɪ kpɛ̃mɛ nɪ a kpāɛn ala a jaa na yɪ a wɔ̃ tɪr kpɛ̃ɔ pɔ, na yɪ nyɔ̃ɔrɔ yɪ māɛ tara kānyɪr yɛlɛ jaa pɔ, nɪ pɔpɛl.

^{XII} Na yɪ ma dāna a Sāa, 'lɔ lɛ kaa a yɪ sɛɛ, ka yɪ na pɔ̃ a Nāanmɪn nābonsɪ nɪ a wɔ̃ nɪbɛ a chāa pɔ.

^{XIII} Bojūu 'lɔ lɛ faa sɪ yɪn a libɛ kpɛ̃ɔ pɔ, na wɔ̃ 'yɔ̃ɔ sɪ a wɔ̃ Bɪnɔ̃nāa nāalɔ̃ pɔ.

^{XIV} A wɔ̃ 'yɔ̃ɔ lɛ sɪ nyɛ faafɔ, na sɪ nyɛ yɛlbɪɛr vɛ̃ kɔfo.

^{XV} A Yesu na wa tɪ wa a wɛr ju, 'lɔ lɛ wiil sɪ a Nāanmɪn nyā sɪn ba nyɛrɛ nɪ a nɪbɪr ɛ, a lɛ wɔ̃n be. 'Lɔ lɛ tara kpɛ̃ɔ a bonsɪ a jaa pɔ a Nāanmɪn na maal.

^{XVI} Bojūu a wɔ̃ pɔ lɛ a bonsɪ a jaa na be a saaju, nɪ a ala na be ka a wɛr pɔ maal, ala sɪn nyɛrɛ, nɪ a ala sɪn ba nyɛrɛ ɛ, nɪrɛ 'lɔ jaa na tara kpɛ̃ɔ ɪ a tɔ̃ɔfo sɔɔ, nɪ a malakastɪ ala gba na tara kpɛ̃ɔ, nɪ a kpāɛn bonsɪ, a jaa maal tu a wɔ̃ pɔ, ka a ɪ a wɔ̃ sofo.

^{XVII} A 'lɔ lɛ dɔ̃ɔ a bonsɪ a jaa be be, a wɔ̃ pɔ lɛ a bonsɪ a jaa 'mataa.

^{XVIII} 'Lɔ mɪ lɛ ɪ a āgān ju sɔɔ, a pupuorbɪɪr. 'Lɔ lɛ ɪ a piɛlfɔ, nɪ a bɪdɔ̃ɔ na wɔ̃ de nie ɪr a kūu pɔ, na waa lɛ kpi go ɛ, ka yɛlɛ jaa pɔ, ka wɔ̃ ɪ a ju sɔɔ.

^{XIX} Bojūu a Nāanmɪn pɔɔ pɛl wɔ̃ naa ka wɔ̃ bɛfo wɔ̃ jaa be a wɔ̃ pɔ.

^{XX} A tun a wɔ̃ pɔ, ka Nāanmɪn lɛ 'maal a bonsɪ a jaa kɔ a wɔ̃ māɛ, ka a ala na be a saaju bɪ a ala na be ka a wɛr pɔ. Wɔ̃ maal ka nyā'maar be be, nɪ a wɔ̃ jāɪ a daa ju wɔ̃n kpi.

XXI Yɪ dɔɔ jãan a Nãanmɪn na yɪ ɪ a wɔ dɔdɛmɛ, a yɪ yeldɛbɛ ɪfɔ jũu.

XXII Tɪche pɔpãanyã, wɔ 'maal yɪn tun a Kɪrɪsɪto na wa ɪ nɪsaal na wɔ kpi. Nãanmɪn maal a nɪtɔ ka yɪ ɪ cheche a wɔ sɛ, na yɪ kɔ tara chefɔ jaa ɛ, bu tara 'yer dɔɔl ɛ,

XXIII ala ɪ yɪ chɛnɛ na ba gber a yɪ sɔɔfɔ pɔ, na yɪ taa tɔɔ yɪ a tɪertɔ 'lɔ na ɪ a 'yer nɔɔ nyã yɪn wɔ ɛ. A 'yer nɔɔ nyã lɛ yɪ wɔ ban mɔɔl kɔ nɪrɛ jaa ka a wer ju. Ala lɛ a maa Pɔɔl ɪ a tɔtɔnɔ.

XXIV Pɔpãanyã, n pãa chɪlɛ naa a n dɔɔyɛ ɪn di a yɪ jũu, naa na di a dɔɔyɛ ala a jaa a Kɪrɪsɪto na bɔɔrɔ ɪka n di kɔ a wɔ ãgãn na ɪ a pupuorbiir jũu.

XXV Nãanmɪn maal man ka n ɪ a wɔ tɔtɔnɔ kɔ a pupuorbiir naa na man a wɔ 'yer nɔɔ jaa nɛ nɛ nɛ kɔ yɪ.

XXVI A yelɛ nyãna lɛ sɔɔl a kɔro jaa a sãakpãmɪnɛ sɔɔ, tɪche ka a pãa yɪ chãa pɔ a wɔ nɪbɛ sɛ.

XXVII Nãanmɪn lɛ kaa ir ɪka wɔ vɛ ka a wɔ nɪbɛ bɔɔn sɪrɛ jaa a lɛ wɔ tara a tɪer kɔ a nɪbɛ ba jaa, ɪka a Kɪrɪsɪto ben a yɪ pɔ, na ɪ a tɪr tɪertɔ jie.

XXVIII A Kɪrɪsɪto lɛ sɪ mɔɔlɔ, na sɪ kpãana nɪrɛ jaa wɪlɛ nɪ nɪrɛ jaa nɪ yɛ jaa ba bɔɔrɔ, ka sɪ na de nɪrɛ jaa kɔ wɔ ka wɔ ɪ cheche.

XXIX A nyã jũu lɛ n tɔnɔ hãna dire dɔɔyɛ nɪ a wɔ kpɛɔ wɔ jaa won tɔnɔ tun a n 'yɔɔ.

II

I N bɔɔrɔ na ɪka yɪ bɔɔ a lɛ ɪn mɔɔrɔ a yɪ 'yɔɔ nɪ a bala na be a Laodisea, nɪ a bala jaa na ba nyɛ a maa mãɛ nɪ nɪbɪr ɛ.

II Maa bofɔ lɛ ɪka yɪ tara ãkpãɛn a yɪ nyãn pɔ, na yɪ ɪ nebɔ'yɛn nɔ taa, ka a lɛ na vɛ ka yɪ tara par bɔɔfɔ yɔɔ jaa a nãbonstɪ a jaa pɔ, na yɪ bɔɔ a Nãanmɪn yɛlsɔɔlstɪ, na ɪ a Kɪrɪsɪto.

III A wɔ pɔ lɛ a nãbonstɪ, nɪ a yɛ, nɪ a bɔɔfɔ a jaa sɔɔl.

IV N 'yerɛ na a nɪtɔ kɔrɔ yɪ ka nɪrɛ jaa taa wa bel yɪ nɪ nechure 'yer na nɪstãan yɛlmãɛ ɛ.

V An sɔɔ ɪ a maa mãɛ na ba be a yɪ sɛ gba ɛ, tɪche n tara na a yɪ tɪer. N chɪlɛ na bɔɔrɔ ɪka n nyɛ a lɛ yɪn tara nebɔ'yɛn nɪ a lɛ a yɪ sɔɔfɔ na kpɛmɛ a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

VI A lɛ jũu, yɪn de a Yesu Kɪrɪsɪto ka wɔ ɪ a Soro, yɪ chɛnɛ be a wɔ 'yɔɔ.

VII Yɪ ba nyɪbɛ na yɪ baa a wɔ 'yɔɔ, na yɪ nɔɔ kpɛmɛ a sɔɔfɔ pɔ, fɪka a lɛ ban dɔɔ wiil yɪ, na yɪ ma puor wɔ yãan sɔɔ jaa.

VIII Yɪ kaara sɔ ka nɪrɛ jaa ta wa de yɪ ka yɪ ɪ gbãgbaar tu a bɛlfɔ ala na ba tara tɔnɔ pɔ ɛ, nɪ nɪsaal yɛ ɛ, na ɪ a ala na kaara a wer nyã ju ban taa kaara a Kɪrɪsɪto wiilfɔ.

IX A Nãanmɪn bɛfɔ wɔ jaa ben a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

X Yɪ sɛɛ naa bojũu yɪ sɔɔn a Kɪrɪsɪto, 'lɔ lɛ ɪ tɔɔfɔ dɛmɛ nɪ a kpãɛn dɛmɛ ba jaa ju sɔɔ.

XI A wɔ 'yɔɔ, ba mɪ nma yɪn a yɔɪ ka a yɛlbɪer 'lɔ na yɪ a yɪ pɔ, a ba ɪ yuor nmaafɔ 'lɔ nɪsaal na de wɔ nũu nmaan ɛ, tɪche yuor nmaafɔ 'lɔ Kɪrɪsɪto na nmaa.

XII Ban dɔɔ so yɪ a Nãanmɪn kɔɔ, ba ũu yɪn a Kɪrɪsɪto kaar, ka yɪ ir a kũu pɔ fɪka a Kɪrɪsɪto, bojũu yɪ sɔɔn de a Nãanmɪn nyã na sãɪ a Kɪrɪsɪto a kũu pɔ, na tara kpɛɔ.

XIII Tɪche a yɪn bala na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɛ, sɛrɛ tɪ yɪ wa sɔɔ a Kɪrɪsɪto, yɪ dɔɔ kpi a yɪ sɪr pɔ, bojũu yɪ dɔɔ ɪ yɛlbɛ-ɪrbɛ, na yɪ jãan Nãanmɪn, bojũu

yɪ sɔɔn a Nāan̄m̄n nɛbinsɪ. Tɪche Nāan̄m̄n kɔ yɪn a nyevor paalaa a Kɪrisito 'yɔɔ, na wɔ vɛ kɔ yɪ.

XIV Nāan̄m̄n fɔfɔn a sɪ yelbebe ala na dɔɔ sɛb bin bar. Ala lɛ dɔɔ 'yer 'yer dɔɔl sɪ. Ala lɛ dɔɔ fire sɪ na a ŋmaa sɪ yɪn, wɔ den bar na wɔ kpa yaa a daa ju.

XV Nāan̄m̄n tɔɔn a sɪdebe nɪ a kpāen dēme, na wɔ maal ba ka a ɪ dāasɪɛ nɪyɔɔ jaa niem. Wɔ tɔɔ ba naa nɪ a Kɪrisito daa ju kūu.

XVI A lɛ jūu, yɪ ta vɛ ka nɪrɛ jaa tɔɔr a yɪ 'yer nɪ bon 'lɔ yɪn dire bɪ nyuro ε, bɪ tun a juu nɪbe lɔɔ difo pɔ ε, bɪ Chuu Paalaa Dāen pɔ ε, bɪ a Pɛnfɔ Bɪbir Daar ε.

XVII A anyā ɪ naa a yelsɪ ala nɪ taa dɔɔ wa gāagiel, tɪche a yelmāe ben a Kɪrisito 'yɔɔ.

XVIII Yɪ ta vɛ ka nɪrɛ jaa kpākpāan yɪ nɪ jir 'yer ɪka, yɪ siir a yɪ māe na yɪ puoro a malakastɪ ε, a lɛ na vɛ naa ka yɪ kɔ nyɛ a sāyar ε. A nɪrɛ nyā tɔ sɔɔ ma vɪer kpe a yele pɔ tɪer ɪka wɔ tara na kpɛɔ nɪ a ala won nyɛ. A wɔ yelbier tɪer ma vɛn ka wɔ wile wɔ māe.

XIX A nɪrɛ nyā ba nyɔɔ a 'lɔ na ɪ a ju ε. Nɪtāa a lɛ a ju na ma wile a āgān, ka a jile nɔɔ nyɔɔ a āgān 'mataa a lɛ a Nāan̄m̄n na bɔɔrɔ.

XX An ɪ yɪn nɪ a Kɪrisito lɛ 'mataa kpi, a wer nyā ju kpāen bonsɪ, ba lɛ tara kpɛɔ a yɪ ju ε. N̄m̄nɛ ka a yɪ kpɛfɔ chɛnɛ kaara fɪka yɪ chɛnɛ na ɪ a wer sofɔ?

XXI Ta nyɔɔ bon nyā ε! Ta lɛm bon nyā kaa ε! Ta suur bon nyā kaa ε!

XXII A nɛer anyāna a jaa tufɔ ɪn yelsɪ na ba lɛ tara tɔnɔ jaa ε, bojūu a ɪn nɪsaal nɛbinsɪ nɪ nɪsaal wiilfosɪ lɛ.

XXIII A nɛbinsɪ anyāna nyentāan fɪka yɛ yele na ɪ a ba māe puorfɔ yele nɪ māe siirfɔ yele nɪ nɪbikɔo āgān kaafɔ yele. Tɪche a anyāna maa sɔɔ ba ka ba tɔɔ nyɔɔ a ba māe a yelbier vɔlaa pɔ ε.

III

I A lɛ jūu, an ɪ yɪn nɪ a Kɪrisito lɛ a Nāan̄m̄n 'mataa sān a kūu pɔ, yɪ de a yɪ tɪer 'yɔɔ a bonsɪ ala na be a saaju, be a Kɪrisito na jānɛ a Nāan̄m̄n nūsɔɔ jie.

II Yɪ de a yɪ tɪer 'yɔɔ a saaju bonsɪ pɔ, tɪ na yɪ ta de a yɪ tɪer 'yɔɔ a wer ju bonsɪ pɔ ε.

III Bojūu yɪ kpi naa, ka a pɔpāanyā ka a n̄an̄ nyevor sɔɔl a Kɪrisito a Nāan̄m̄n 'yɔɔ.

IV An ɪ a Kɪrisito lɛ kɔ yɪ a nyevor paalaa, 'lɔ wa nyɪ, yɪ mɪ na 'mantāan wɔ nyɪ, na yɪ nyɛ a wɔ tur.

V A lɛ jūu, yɪ kɔ a ala na be a yɪ 'yɔɔ na ɪ a wer yele. A yelsɪ ala lɛ a anyāna, sɛfɔ yele, dɛer yele, vɔldɛer, tɪer dɛer, nɪ bogar na nyetāan tɪbe puorfɔ.

VI A bonsɪ anyāna jūu, Nāan̄m̄n suur ire naa.

VII A sɔbie anyāna lɛ yɪ mɪ dɔɔ turo, a lɛ yɪn dɔɔ kpɪere a nyevor 'lɔnɔ pɔ.

VIII Tɪche pɔpāanyā, yɪ tɔɔ yɪ māe yɪn a yelsɪ anyāna pɔ, suur, putuyele, gefo, gagar yele, nɪ 'yerbidɛbe na ma yire a yɪ negāma pɔ.

IX Yɪ ta ŋmara jirsɪ 'yɔɔnɔ taa ε. Yɪ ta maala a lɛ go ε, yɪ yaa a kɔro yele nɪ a wɔ maalfosɪ bar,

X ti na yi su a pöppänyä yelpaalaa. Näanjmin maal yin ka yi i nupaalaa, na wo maala yi, ka yi na kaara a wo kaar, ka yi na böö wo yelmäe jaa.

XI Bamine ba le chene i a juu nibe bu ka bamine mi ba i a juu nibe e, ka bamine nma yoi bu ka bamine mi ba nma e, ka bamine i säanba bu ka bamine mi i niyörsi e, ka bamine i gbägbaar bu ka bamine mi i sumine e, tiche a Kirsito le i a jaa na wo be a jaa 'yöo.

XII A le jüu, an i Näanjmin le kaa ir yi, ka yi i cheche na wo nö yi, yi pöö a yi mäe ni nubaal, vila maalfö, mäe siirfö, jomm ifo ni känyir.

XIII Yi ma tara känyir kö taa, äsöo jaa wa tara ni a wo tö söo 'yer, yi ma vë kö taa. Yi vë bar nitäa a le a si Soro na ma vë bar yi.

XIV A yelkpëe jaa le ika, yi de nöfo su. 'Lo le ma nyöo bonsi a jaa 'mataa ka a tara nebö'yen.

XV Yi vë ka a Kirsito nyä'maar pire a yi nyän, yi jaa pöon a ägän jiiir pö, na wo bööl yi ka yi tara nyä'maar. Yi ma puor wo yäan.

XVI Yi vë ka a Kirsito 'yerbir di näa a yi pö, yin wa wile ti kpäana taa, ni a yë wo jaa. Yi ma yiele Näanjmin pëefö yiel, popel yiel, ni a yiel na yi a yi nyän pö, na yi köro Näanjmin.

XVII Bon 'lo jaa yin wa maala, ka 'yerbir le bu, ka maalfö pö le, yi ma maal bon jaa, ni a si Soro Yesu yuor, na yi ma tu a wo 'yöo puor a Sää Näanjmin yäan.

XVIII Pöbö, yi siir a yi mäe kö a yi sirbe, le le viele kö a si Soro.

XIX Sirbe, yi nö a yi pöbö, na yi ta ma pirpire ba e.

XX Bibiir, yi wönö a yi döörbö toor ye le jaa pö, le le pele a si Soro pöö.

XXI Säamine, yi ta ma maala ka a yi bibiir suur ire e, a le a ba tier kö gä jibö'yen e.

XXII Gbägbaar, yi söörö a yi nibeere nee ye le jaa pö. Yi ta ma vë ka ba wa fur nibir yöo yi, ka yi päa maala a le ban böörö e, tiche yi ir a yi nyäa wo jaa 'yöo, yin joro a si Soro däbäe jüu.

XXIII Bon jaa yin wa maala, yi ir a yi nyäa 'yöo tönö ni ka a kaara fika a si Soro le yi tönö köro, tiche a ta i fika nisaal le yi tönö köro e.

XXIV Yi böön naa ika yin ti den a yi näbonsi a si Soro së na i a yi säyar. A si Soro Kirsito le yi tönö köro.

XXV Nire jaa wa maal yelbier, a yelbier säyar le won ti nye. Näanjmin ba turo nibe nöön e.

IV

I Nibere, yi ma köro a yi gbägbaar a le na tor na a seen, bojüu yi böön naa ika yi mi tara na nikpëe na be a saaju.

II Yi de a yi mäe 'yöo Näanjmin söörfö pö. Yi kaara sö na yi ma puor wo yäan.

III Na yi mi ma söörö köro si ka Näanjmin na yuo sör kö a si müölfö ka si na müöl a Kirsito yelsöolsi. A 'lo pö le ba 'yöo ma a böörösi.

IV Yi söörö Näanjmin ka n na müöl jaa che che che a le an seen.

V Yi i yën dëme ni a le yin maala a bala na ba i a Näanjmin puorbo së. Yi möö nibir, yin wa nye jie.

VI Yi ma vë ka a yi böör ma i wäefö 'yerbie ti nömö nyaar kaar. Ka yi na böö le yin na 'yer söo nire 'lo wa söör yi 'yer.

VII Tichukusi na man a maa 'yer a jaa kö yi. Wo in a yebe in nö na wo müöl a 'yer ni yelmäe. Na wo i a töötö söo a si Soro 'yöo.

^{VIII} N tǒnǒ wɔ naa a yɪ sɛ̃ ɪka wɔ tɪ 'yer kɔ yɪ a lɛ sɪn ɪrɛ a ka, na wɔ 'yǒɔ a yɪ nyān ākpāɛn.

^{IX} 'Lɔ nɪ Onɪsɪmɔsɪ lɛ 'mataa waara. Wɔ ɪn yelmāɛ sɔɔ na wɔ ɪ a yɛbɛ sɪn nǒ. Wɔ ɪn a yɪ āsɔɔ. Ban man kɔ yɪ bon jaa na ɪrɛ a ka.

^X Aristakus mɪ ban 'mataa pɔɔn ma puoro yɪ naa, lɛ lɛ a Maaki mɪ na ɪ a Banabasɪ yɛbɛ mɪ puoro yɪ. Yɪ dǔɔ wǔ a wɔ kpāafɔ yɛlɛ, ala ɪ wɔ wa wan a yɪ sɛ̃, yɪ tuor de wɔ.

^{XI} Yesu mɪ ban bɔɔlɔ Jusɪtusɪ mɪ puoro yɪ naa. A nɪbɛ banyāna tɛɛ lɛ ɪ a Juu nɪbɛ a n tǔtǔnɔ pɔ a Nāanmɪn nāalǔɔ jūu. Ba tara na āgān 'maar kɔ ma.

^{XII} Epafaras na ɪ a yɪ āsɔɔ na wɔ ɪ a Yesu Kɪrɪsɪtɔ tǔtǔnǒ, puoro yɪ naa. Wɔ ma sɔɔrɔ na Nāanmɪn nɪbijɛ korɔ yɪ ka yɪ na ara kpɛɔ a lɛ a Nāanmɪn na bɔɔrɔ.

^{XIII} N dɪn a wɔ dāasɛ̃ ɪka wɔ tǔnǒ na korɔ yɪ nɪ a bala na be a Laodisea nɪ a Hirapolis tɛn pɔ.

^{XIV} A sɪ yɛbɛ sɪn nǒ, Luka na ɪ a tɪtlɛ nɪ Demas puoro yɪ naa.

^{XV} Puor Nɪmfa nɪ a pupuorbɪir bala na ma tuor a wɔ yɪr na be a Laodisea.

^{XVI} Bala wa kar a gān nyāna kɔ a yɪn Kolose dɛmɛ, yɪ mǔ ka ba mɪ kar wɔ be a Laodisea pupuorbɪir pɔ. Yɪ mǔ na yɪ mɪ kar a gān 'lɔ ɪn sɛb kɔ a Laodisea pupuorbɪir.

^{XVII} 'Yer kɔ Archipus, "Mǔ tɪ na fɔ baa baar a tǔmǔ ala fɔn nyɛ a sɪ Soro 'yǒɔ."

^{XVIII} Maa Pɔɔl lɛ sɛɛrɛ a puorfɔ nyā nɪ a maa māɛ nūu. Yɪ tɛr a bǔjɔrɪ ban 'yǒɔ ma. Wāɛfɔ a be a yɪ sɛ̃.

A GĀN DĔO A PĔOL NA SEB KŪ A TESALONIKA NIBE

^I PĔol, Silasɪ nɪ Timoti le seere a gān nyā korɔ Tesalonika pupuorbiir na be a Sāa Nāanmɪn nɪ a Soro Yesu Kirɪsɪto 'yɔɔ. Wāefɔ nɪ nyā'maar wɔ be a yɪ sē.

^{II} Sɪ ma puor Nāanmɪn yāan sɔɔ jaa kɔ yɪ, tɪ ma tara a yɪ tier a sɪ Nāanmɪn suorfo pɔ.

^{III} Sɔɔ jaa le sɪ ma tier a yɪ soɔfo tɔmɔ, a yɪ nɔfo tɔmɔ nɪ a kānyir yɪn tara chele a sɪ Soro Yesu Kirɪsɪto nɪ a sɪ Sāa Nāanmɪn.

^{IV} Bojūu sɪ bɔɔn ɪka, n yeer a yɪn a Nāanmɪn na nɔ, 'lo le kaa ir yɪ.

^V Bojūu a sɪ 'yer nɔɔ na wa a yɪ sē, ba ɪ 'yerbir tee ε, tiche wɔ tara na kpɛɔ na ɪ a Nāanmɪn Sɪε na ba ɪ baal ε. Yɪ māe bɔɔn a le sɪn be a sɔɔ 'lo sɪn dɔɔ kpɪere nɪ yɪ a yɪ jūu.

^{VI} Yɪ ɪ naa a sɪn nɪ a Soro totɔɔrɔɔ, bojūu dɔɔye kpɛε pɔ le yɪ tu tɪ de a 'yerbie nɪ popel a Nāanmɪn Sɪε na tɪ,

^{VII} le le, yɪn ɪ bɔmansɪ kɔ a bala na soɔ de a 'yer nɔɔ be a Masedonɪya nɪ a Akaya tɛn pɔ.

^{VIII} Yɪn le yaar a sɪ Soro 'yerbie, a ba ɪ a Masedonɪya nɪ a Akaya tɛn pɔ tee ε, tiche a yaar jie jaa. A le yɪn soɔ a Nāanmɪn yaar jie jaa.

^{IX} Ba māe le man a le yɪn tuor de sɪ, a sɔɔ 'lo sɪn wa a yɪ sē, nɪ a le yɪn lɛb wa a Nāanmɪn sē, tɪ bar a tibe tɪ wa puoro a nyevɔr nɪ a yelmāe Nāanmɪn,

^X tɪ chele a wɔ Bie ka wɔ yɪ saaju wa, a 'lo won vɛ ka wɔ lɛb ir a kūu pɔ, Yesu a 'lo na faa sɪ yɪn a Nāanmɪn suur 'lo na waara pɔ.

II

^I N yeer, yɪn māe jaa bɔɔn naa ɪka a yɪ sē waa ba ɪ pɔrɔ ε,

^{II} sɪn gba na dɔɔ di dɔɔye a ba ge sɪ be a Filipai tɛe pɔ, nɪtāa yɪn māe na bɔɔn, tiche sɪ chene na tara nyāa a sɪ Nāanmɪn pɔ, tɪ man a 'yer nɔɔ jaa cheche kɔ yɪ, an soɔ ɪ baa soɔ de a 'yer ε.

^{III} Bojūu a sɪ suorfo ba yɪ jir, belfɔ nɪ tier deer pɔ ε,

^{IV} tiche Nāanmɪn le kaa ir sɪ ka sɪ ɪ a 'yer nɔɔ wiwiilbe. A le jūu le sɪ 'yer ɪka, a ba ɪ ka sɪ pel nɪsaal pɔɔ ε, tɪ sɪ pel Nāanmɪn pɔɔ, a 'lo na ma kaara a sɪ potter.

^V Yɪ bɔɔn na ɪka Nāanmɪn le ɪ a sɪ dāaste soɔ, saa dɔɔ wa 'yer jir 'yer bu nɪmaa jir nye bon ε.

^{VI} Saa boɔrɔ 'yɔɔfo nɪsaal sē ε, a yɪn māe sɛn bu a sɪ taaba sē ε, bu boɔrɔ bonɪ sɪn ɪ Kirɪsɪto nɪtɔnɪ jūu ε,

^{VII} tiche sɪ siir a sɪ māe a yɪ pɔ, le pɔɔ na ma kaara a wɔ bibiir.

^{VIII} A le jūu, yɪn kaara sɪ le so ka saa boɔrɔ ɪka sɪ pɔn yɪ a Nāanmɪn 'yer nɔɔ tee ε, na sɪ lɔɔn a sɪ māe jaa bojūu a sɪ nɔfo ben a yɪ sē yɔɔ jaa.

^{IX} Sɪre jaa n yeer, yɪ tier a sɪ kānyir tɔmɔ nɪ a dɔɔye. Sɪ tɔn tāsɔɔ gbulo, nɪ mɔtɔgbulo, ka sɪ ta kɔ nɪre jaa tuor ε, a sɔɔ 'lo sɪn 'yere a Nāanmɪn 'yer nɔɔ korɔ yɪ ε.

^X Yɪn le di dāaste, nɪ a Nāanmɪn mɪ na ɪ a Cheche Sɔɔ nɪ nɪtor tɪ ba tara ye le jaa a wɔ 'yɔɔ ε, a sɪ maalfɔ char naa a yɪn na ɪ a soɔfo dɛme.

XI Bojūu yi bōon naa ūka sɪ ma maal vɪla kɔ a yi āsɔɔ jaa lɛ s̄aa na ma maal vɪla kɔ a wɔ bibiir;

XII na sɪ 'yōon yi ākpāen, 'maala yi tɪ sɔɔɔɔ yi ūka yi kpiere a lɛ na pele a Nāanmɪn pɔɔ, a 'lo na bɔɔl yi 'yōo a wɔ nāalōɔ tur pɔ.

XIII Ala lɛ so ka sɪ ma puor Nāanmɪn yāan, bojūu yi sɔon de a Nāanmɪn 'yer yin wō a sɪ s̄ɛ, yaa sɔɔ de yaa nɪsaal 'yer kaar ɛ, tɪche yi sɔon de yaa Nāanmɪn 'yer kaar, ka a tōnō a yi bala na sɔɔ de pɔ.

XIV Bojūu n yeer, yin 'lo, yi ɪ naa tɔtɔɔɔɔ a Nāanmɪn puorbo a Yesu Kɪrisito pɔ a Judiya, yi din dɔɔye a bonsɪ pɔ, a yi m̄ae yelsɪ pɔ, nɪt̄aa lɛ ban tō kɔ a Juu d̄eme,

XV a bala na kɔ a sɪ Soro Yesu nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe tɪ dii sɪ bar. Ba sɔon Nāanmɪn pɔɔ tɪ ba sɔɔ nɪre jaa 'yer ɛ,

XVI tɪ ba bɔɔɔɔ ūka sɪ 'yere nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, ka ban nye faafɔ ɛ. Ba kp̄en a yeldebɛ pɔ 'yōo kɔkɔɛ. Nāanmɪn suur ir naa ka won ge ba.

XVII Tɪche n yeer, a kor bālāa sɪn ba lɛ nye taa ɛ, tɪche saa v̄ɛ a yi tier ɛ. Sɪ m̄oon nɪbir ūka sɪ nye yi, na sɪ bɔɔɔɔ ūka a sɪn m̄ae sɪ tɪ nye yi.

XVIII A la lɛ so ka sɪ ta bɔɔɔɔ ūka sɪ wa a yi s̄ɛ, tɪ maa Pɔɔl ta m̄ɔɔɔ na bɔɔɔɔ, tɪche ka Satan pii a sɪ sɔɔɔɔ.

XIX Bo lɛ ɪ a sɪ tɪertɔfɔ jie, bu a popel bu a nyevɔɔ tur jupil kɔ sɪ a sɪ Soro Yesu waa daar? A ba ɪ yin lɛ ɛ?

XX Yelm̄ae yin lɛ ɪ a sɪ tur nɪ a sɪ popel.

III

I Lɛ an wa gar sɪ a sɪ faa tɪ jāne a be Atenst̄ t̄ee pɔ.

II Sɪ t̄on a sɪ yebɛ Timoti mɪ na ɪ a Nāanmɪn t̄ōt̄ōnō āsɔɔ na wɔ m̄ɔɔɔ a Yesu Kɪrisito 'yer n̄ō ūka wɔ tɪ 'yōo yi ākp̄ɛɔ a yi sɔɔfɔ pɔ,

III a lɛ ka yi taa wa joro dābāe nɪ a beer kaa nyā pɔ ɛ. Yin m̄ae jaa bōon naa ūka a d̄ɔɔye nyā lɛ sɪn d̄i.

IV Yelm̄ae, sɪn d̄ōo be a yi s̄ɛ, lɛ lɛ sɪ 'yere kɔɔɔ yi ūka sɪn din d̄ɔɔye. Ka a lɛ mɪ ɪ.

V A lɛ jūu, ɪn kō lɛ t̄ōo lɛ so, ka tō nɪre ūka wɔ tɪ kaa a lɛ a yi sɔɔfɔ na be, n dabāe lɛ ūka a beer kaa wɔ taa beer yi kaa, kaa sɪ t̄ōmō ɪ pɔɔɔ ɛ.

VI Tɪche Timoti yin a yi s̄ɛ wa 'yer a 'yer n̄ō kɔ sɪ, a lɛ yin tara a sɔɔfɔ nɪ a n̄ōfɔ. Wɔ 'yer kɔ sɪ ūka yi ma tara sɪn nɪ tier vɪla s̄ōo jaa na yi ma bɔɔɔɔ ūka yi nye sɪ nɪt̄aa lɛ sɪn mɪ na ma bɔɔɔɔ ūka sɪ nye yi.

VII N yeer, a lɛ jūu, a pɔs̄ōo nɪ a beer kaa anyā pɔ, yi 'yōo sɪn ākp̄ɛɔ tun a yi sɔɔfɔ pɔ yin tara jūu.

VIII Bojūu p̄ōp̄ānyā, sɪ p̄aa na ben be yin ara kp̄ɛɔ kɔ a sɪ Soro.

IX N̄mine lɛ sɪn ɪre wa puor Nāanmɪn yāan ka a s̄ɛɛ, a popel nyā sɪn nye a Nāanmɪn s̄ɛ?

X Tās̄ōo nɪ m̄ōt̄ōo jaa lɛ sɪ ma sɔɔɔɔ Nāanmɪn ūka sɪ lɛ nye yi go, na sɪ lɛ chɔɔɔɔ bon 'lo jaa na ba pɔɔɔ a yi sɔɔfɔ pɔ ɛ.

XI P̄ōp̄ānyā, sɪ sɔɔɔɔ naa a sɪ Sāa Nāanmɪn m̄ae nɪ a sɪ Soro Yesu ūka, ba yuo sɔɔ ka sɪ lɛ wa nye yi.

XII A sɪ Soro wɔ v̄ɛ ka yi waa na yi n̄ōnō taa, tɪ na yi n̄ō nɪre jaa nɪt̄aa lɛ sɪn n̄ō yi.

XIII Wɔ v̄ɛ ka yi ɪ n̄s̄ōn na yi taa tara d̄eer jaa a sɪ Sāa Nāanmɪn s̄ɛ ɛ, tɪ t̄an a s̄ōo 'lo a sɪ Soro Yesu Kɪrisito nɪ na waan a Nāanmɪn nɪbe.

IV

I N yeer, a baaraa ni nyã, si kpãana yi naa a le a yi kpefu na tɔɔ pele a Nãanmun pɔɔ, nitãa le yin ben kriere. Põpãanyã, si sɔɔɔɔ yi naa na si kpãkpãana yi ni a si Soro Yesu ɔka yi maala a le pɔɔɔɔ.

II Bojũu yi bɔɔn wiilfo 'lo sin wiil yi tun a si Soro Yesu pɔ.

III A un Nãanmun bɔfo le won ir yi ka yi i ntorsu. A le jũu, yi tɔɔ yi mãe yin sɛsɛyele pɔ.

IV Ka nire jaa tɔɔ nyɔɔ a wɔ mãe vɔla, na wɔ i cheche ti tara 'yɔɔfo,

V na yi ta bɔɔɔɔ pɔpel bɔbɔɔrsu fika a nibe bala na ba bɔɔ Nãanmun ε.

VI Nire jaa wɔ ta maal dɛer bu ηmɔɔl a wɔ yebe anyã pɔ ε, a si Soro na gen nire jaa na maala a anyãna nitãa a le sin dɔɔ 'yer kɔ yi, ti na si kpãa yi.

VII Bojũu a Nãanmun ba boɔl si ɔka si tara vɔldeer ε, tiche wɔ bɔɔɔɔ na ɔka si vɛ ka a si kpefu vɔle.

VIII A le jũu, nire 'lo jaa na tɔr a wiilfo nyã, ba tɔr nɔsaal ε, tiche wɔ tɔr a Nãanmun 'lo na kɔ si a wɔ Ste.

IX A ba le fer ɔka, si le seb kɔ yi a le yin na nɔ taa ε, bojũu yin mãe jaa bɔɔn naa ɔka, Nãanmun 'yer naa ɔka, yi nɔ taa.

X Sire jaa yi nɔn a yeer na be a Masedonɔya paal pɔ, tiche si chene na 'yɔɔnɔ yi ãkpãen ɔka, yi ure a le sɔɔ jaa.

XI Yi vɛ ka a i yi nɔɔ ka a yi kpefu vɔle, na yi mɔɔ nibir ni a yi mãe tɔmɔ na yi tɔnɔ ni a yi nuur nitãa a le sin 'yer kɔ yi.

XII Yi maal a nitɔ ka a yi kpefu na vɔle kɔ a bala na ba puor ε, na yi taa bɔɔɔɔ ɔka nibe ba guolo yi ε.

XIII N yeer, saa bɔɔɔɔ ɔka a lu yi ε, ni a bala na gur ε, na yi taa wa tara pɔsɔɔ fika a bala na ba tara tierto jie kaar ε.

XIV Si sɔɔn ɔka Yesu kpi naa, ti na wɔ lieb ir a kũu pɔ. A le le si sɔɔ, ɔka Nãanmun na 'mantaa waan a Yesu ni a bala na gur.

XV Si den a si Soro 'yerbie 'yere kɔɔ yi ɔka, a sin bala na chene vɔɔɔ, ti tãn a si Soro waa daar, kɔ dɔɔ a bala na gur nye wɔ ε.

XVI Bojũu a si Soro mãe le na yi a saaju wa tãna 'yere, ka a malaka kpɛε boɔlɔ ni nɛkpɛε, ka a Nãanmun ɔle pɛle ure gɔmɔ, ka a bala na sɔɔ a Kiristɔ ti kpi, de nie ir.

XVII A anyã puor, a sin bala na chene vɔɔɔ, a Nãanmun pãa 'mɔɔr si, ka si lɔɔtaa tuor a si Soro be julɔjuur pɔ, na si ti be a wɔ sɛ sɔɔ jaa.

XVIII A le jũu, yi 'yɔɔnɔ taa ãkpãen naa 'yerbie anyãna.

V

I Põpãanyã 'lo n yeer, a ba fer ɔka si seb bon jaa 'yer kɔ yi a daar naa sɔɔ ε.

II Bojũu yin mãe bɔɔn naa ɔka a si Soro Yesu bibir na wa naa fika nãnyie na ma wa tãsɔɔ kaar.

III A sɔɔ 'lo ban wa 'yer ɔka, "Nyã'maar ben be, dãbãe ba le be be ε," sɔɔfo na pãa wa naa, a ba sɛ, fika pɔɔ pɔɔ dɔɔfo na dũu wɔ, ti ba kɔ tɔɔ faa a ba mãe ε.

IV Tiche yin a n yeer, yaa be libe pɔ ε, ka a bibir nyã na wa dũu yi a nãnyie kaar ε.

V Yi jaa ãn chãa ni mɔtɔɔ bibiir, saa i tãsɔɔ bu, libe pɔ nibe ε.

VI A le jũu, yi pãa ta vɛ a si guro nibe bamune kaar ε, tiche yi vɛ a si jɛɔ na si nyɔɔɔ si mãe.

VII Bojũu a bala na ma guro, ma gur tãsoo, ka a bala na buu, mĩ ma buu tãsoo.

VIII Tiche an ı a chãa le so sı, yĩ vẽ ka sı nyooo sı mãe, na sı de soofu nĩ nõfo su, fika a nyãa wıe nĩ a sı tiertofu jie na ı a sı faafu kur jupil.

X Bojũu Nãaŋmun ba ir sı ıka sı di dooye e, tiche ka sı nyẽ faafu tu a sı Soro Yesu Kırısıto 'yõo.

X 'Lo le kpi kũ sı, a le jũu, ka sı chene na nıbir bı, sı gur naa, sın nĩ 'lo na 'mataa be be.

XI A le jũu, yĩ 'yõon taa akpãen na yĩ sõnõ taa nıtãa a le yın ben tõnõ.

XII Põpãanyã n yeer, sı sooro yĩ naa ıka yĩ 'yõonõ a bala na ı a yĩ nıbere tõnõ a yĩ sẽ, bala le sõnõ yĩ a sı Soro sör pö, na ba kpãana yĩ.

XIII Yı 'yõonõ ba nı nõfo a ba tõmõ jũu, na yĩ kpiere nı nyã'maar nı nıre jaa.

XIV N yeer n sooro yĩ naa ıka, yĩ kpãana a bala na ı a yãan dẽme tı na yĩ 'yõonõ a bala na sıur a ba mãe, na yĩ sõnõ a nıbaalsı tara kãnyir nı nıre jaa.

XV Yı bõonõ sõ, ka nıre jaa ta de yelbier yãan yelbier sãn e, tiche yĩ ma maala vıla koro taa nı nıre jaa.

XVI Yı ma tara pöpel sõo jãa.

XVII Yı ma sooro Nãaŋmun sõo jaa.

XVIII Na yĩ ma puor wo yãan yele jaa pö, bojũu anyã le ı a Nãaŋmun bofo a Yesu Kırısıto 'yõo.

XIX Yı ta kpiin a Nãaŋmun sıe bũu e.

XX Yı ta kperẽ a Nãaŋmun 'ye'yerbe wiilfo e.

XXI Yı beer yele jaa kaa na yĩ nyoo bon 'lo na vıla.

XXII Tõo yĩ yele jaa na ı bier pö.

XXIII Nãaŋmun mãe na ı a nyã'maar soo wo choor yĩ ka yĩ ı cheche. Wo maal a yĩ sıur nı a yĩ kpefo nı a yĩ agãma ka a ı cheche tı ta tara chefo jaa e, tı tãn a sı Soro Yesu Kırısıto waa sõo.

XXIV A Nãaŋmun nyã na bool yĩ tara na yelmãe, wõn maal a le.

XXV N yeer, yĩ sooro Nãaŋmun koro sı.

XXVI Yı puor a yeer naa yepobö ba jaa nı nõfo puorfo.

XXVII N kpãkpãana yĩ naa a sı Soro yuor 'yõo, ıka yĩ kar a gãn nyã kũ a yeer ba jaa.

XXVIII Ka a sı Soro Yesu Kırısıto wãefo be a yĩ sẽ.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SEB KŪ A TESALONIKA NIBE

^I PŌol, Silası nı Timoti le seere a gān nyā korŋ a Tesalonika pupuorbiir na be a sı Sāa Nāaŋmın nı sı Soro Yesu Kırısıto 'yŋo.

^{II} Wāefo nı nyā'maar na yi a Sāa Nāaŋmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto jie, a be a yı sē.

^{III} N yeer, sı ma puor Nāaŋmın yāan kŋ yı, a mı vıel le na a le, bojūu a yı soofu nŋonŋ na 'yŋonŋ, ka a yı nŋfu yın nŋ taa mı le nŋonŋ 'yŋonŋ.

^{IV} A le jūu, sı ma wile na sı māe peere yı a Nāaŋmın pupuorbiir gbulsı pŋ, le yın tara kānyir ara kpēo nı a soofu yın tara a sŋo 'lo ban 'yer 'yerdebe 'yŋo yı, nı a dooye yın nyere.

^V A ın yelmāe a Nāaŋmın 'yer toorfŋ tor naa, na wŋ buoro ıka wŋ maal yı ka yı seen a wŋ nāalŋŋ pŋ, a 'lo pŋ yın mı na dire a dooye.

^{VI} Nāaŋmın tor naa. Wŋn lıeb yab a bala na 'yer 'yerdebe, 'yŋo ba gefo, tı kŋ a bala ban 'yer

^{VII} 'yerdebe 'yŋo, pēnfŋ, nı a sun māe. A nıŋŋ na ı naa, Nāaŋmın na wa ır a sı Soro Yesu wiil a saaju nı a wŋ kpāen malakası, fıka būu dagel.

^{VIII} Wŋn gen a bala na ba bŋo a Nāaŋmın ε, na baa soo de a sı Soro Yesu 'yer nŋo ε.

^{IX} Bala le na nye gefo 'lo na ba tara baarfŋ ε. Wŋn oor ban yın a sı Soro niem, nı a wŋ tıur kpēo pŋ.

^X 'Lo wa wa a bıbir 'lŋnŋ, wŋn nyen 'yŋofŋ a wŋ nıbe pŋ. An ın nŋo kŋ a bala jaa na soo de wŋ. Yı mı puo naa, bojūu yı soon de a sı dāaste sın dı a yı sē.

^{XI} A anyā tıer sın tara jūu, sı ma sooro a Nāaŋmın korŋ yı ıka wŋ vē ka yı seen a wŋ boolfŋ, ka a wŋ kpēo vē ka a yı tıer vıelsı nı tŋmŋ jaa na yi a yı soofu pŋ.

^{XII} A anyāna le sı sooro a Nāaŋmın ıka a sı Soro Yesu yuor wŋ nye tıur a yı 'yŋo, ka wŋ mı pee yı, a sı Nāaŋmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto wāefo jūu.

II

^I A le a sı Soro Yesu Kırısıto waa sŋo nı a le sın na lŋo taa a wŋ sē, sı sooro yı naa, n yeer,

^{II} ıka yı ta vē ka a sob yı nıbir a nıbe bamıne na 'yere ıka sın le 'yer bı, seb ıka a Yesu wan baar.

^{III} Yı ta vē ka nıre jaa bel yı a sŋr nyā pŋ ε, a bıbir 'lo kŋ wa ε, ka a bawŋnsı ba de nie ır ε. Ka a 'lo na ba soo de a nebināa mı yi chāa pŋ, 'lo le a Nāaŋmın na sŋo.

^{IV} Wŋ ma chıre naa tı na wŋ ma 'moro, wŋ māe gar Nāaŋmın, bı bon jaa ban puoro, a le le wŋ jāne a Nāaŋmın puorfŋ yır maal a wŋ māe a Nāaŋmın.

^V Yaa lıeb tıer ın 'yer kŋ yı a bonı anyāna a sŋo 'lo ın be a yı sē ε?

^{VI} Pŋpāanyā yı bŋon naa a bon 'lo na pii wŋ a sŋr a wŋ kŋ tŋo yı chāa pŋ ε, a wŋ sŋo baa wa ta ε.

^{VII} A wŋ yelsŋolaa tŋnŋ na tŋmŋ, tıche a 'lo na pii a sŋr yı be.

VIII Ka a bala na ba sɔɔ de a nebināa ε na yin chāa pɔ, a bala a Soro Yesu ni naa sɔɔn a wɔ neε vɔvɔ; sɔɔnɔ a yele 'lo na ure a wɔ waa sɔɔ.

IX A bala na ba sɔɔ de a nebināa ε, na wa naa an i a Satan tɔmɔ le, a 'lo na de kpɛɔ, jānsi ni jire, ne'maa yelsi,

X ni yelbier jaa bɔrɔ belfɔ sɔɔnɔ ni a nibe bala na were, ba were naa, bojūu ba tor naa ika ba nɔ a yelmāe na ba nyε faafɔ.

XI A le jūu, Nāanmɔn na sɔɔ naa ka yele kɔɔ bel ba, ni le ban sɔɔ de bon 'lo na i jire.

XII A le jūu, bala jaa na ba sɔɔ de a yelmāe a āgān vɔlaa jūu, ni a bon 'lo na ba tor ε, na nyen 'yer tɔɔrfɔ.

XIII Tiche sin 'lo ma puor Nāanmɔn yāan korɔ yi, n yeε; a yin a si Soro na nɔ, bojūu Nāanmɔn kāan ir yi a pielfɔ daar ka yin nye faafɔ, ka a wɔ siε peere yi a yi sɔɔ de a yelmāe.

XIV 'Lo le bɔɔl yi a anyāna pɔ, a le yin wɔ sin mɔɔl a 'yer nɔɔ kɔ yi. Le le ka yin lɔɔ pɔn a si Soro Yesu Kɔrisito tur.

XV A le jūu, n yeε yi ara kpɛɔ na yi nyɔɔ a si wiilfɔ sin wiil yi, ka 'yerbir le bi, neε le bi, gān pɔ le.

XVI A si Soro Yesu Kɔrisito māe ni Nāanmɔn na i a si Sāa na nɔ si tun a wɔ wāefɔ pɔ, na 'yɔɔ sin ākpɛɔ na ba tara baarfɔ ε, ni tierto vɔla,

XVII wɔ 'yɔɔ yi ākpāen a yi nyāa pɔ ni vɔla jaa ni a 'yerbie pɔ.

III

I N yeε, a baarfɔ ni nyā, yi sɔɔrɔ Nāanmɔn korɔ si, ka a si Soro 'yerbie tɔɔ yaar fɔɔ ti nye 'yɔɔfɔ jie jaa nɔtāa le an be a yi pɔ.

II Na yi sɔɔrɔ Nāanmɔn ka si na tɔɔ nye faafɔ yin a putudēme ni a siɔbe dēme nuur pɔ, bojūu nure jaa baa tara a sɔɔfɔ ε.

III Tiche a si Soro in yelmāe sɔɔ, wɔn 'yɔɔ yin ākpɛɔ ti gu yi a dεer sɔɔ nuur pɔ.

IV Si tara na sɔɔfɔ a si Soro yuor 'yɔɔ a yi pɔ ika, yi tɔnɔ na, na yin chene tɔnɔ a ala sin 'yɔɔ yi.

V A si Soro wɔ vε a yi bɔɔ ika Nāanmɔn nɔ yi naa ni le a Kɔrisito na tara ni yi a kānyir.

VI A si Soro Yesu Kɔrisito yuor pɔ, si kpāana yi naa n yeε ika yi tɔɔ yi māe yin a bala na i koro dēme pɔ, ni ban ba turo a le sin wiil yi ika yi turo ε.

VII Yin māe bɔɔn naa ika a seε naa ika yi tɔɔrɔ si, saa dɔɔ yɔɔrɔ pɔrɔ a sɔɔ 'lo sin be a yi sε ε,

VIII bi saa dɔɔ di nure jaa bɔdiir ti na saa yab ε. Si ma tɔn tɔkpāen tāsɔɔ ni mɔtɔɔ, ka si ta tuo a yi āsɔɔ jaa tuor ε.

IX A nyā ba wiil ika saa tara sɔr na i a le ε, tiche kaa i wiilfɔ kɔ yi ka yi tɔɔrɔ.

X Si gba na dɔɔ be a yi sε, si kpākpāan yi naa a yele nyāna ika, nure jaa ba wa tɔnɔ ε, wɔ taa dire ε.

XI Si wɔn ban 'yer ika nibe bamune ben a yi pɔ tara koro na ba yɔɔrɔ pɔrɔ, na baa tara tɔmɔ jaa ε, ti ma kpɔre a ba taaba yelsi pɔ.

XII A nibe banyāna taa ba, si 'yere na korɔ yi a si Soro Yesu Kɔrisito yuor pɔ ika, ba tɔ a ba tɔmɔ jaa jomm na ba nye a ba māe bonsi.

XIII N yeε, yin 'lo yi taa wa bal ni tɔmɔ 'lo na tor pɔ ε.

XIV Ala i nure ba wa sɔɔ de a le sin 'yer a gān nyā pɔ ε, yi bɔɔnɔ a wɔ yele sɔ na yi taa tara ni wɔ nebɔ'yen ε, ka vā kpe wɔ.

XV Yɪ ta de wɔ ka wɔ ɪ dɔ̃sɔɔ ɛ, tɪche yɪ kpãa wɔ won ɪ a yɪ won ɪ a yebe jũu.

XVI Põpãanyã, a sɪ Soro na ɪ nyã'maar sɔɔ wɔ ku yɪ nyã'maar sɔɔ jaa, a sɔɪ a jaa pɔ. A sɪ Soro wɔ be a yɪ jaa sɛ̃.

XVII Maa Pɔɔl le seb a puorfɔ nyã nɪ a maa mãe nũu. A jãne naa nyã ɪn ma 'yɔ̃ɔ gãn jaa pɔ ɪn ma seb.

XVIII A sɪ Soro Yesu Kirɪsɪto wãefɔ a be a yɪ jaa sɛ̃.

A GĀN DĶĶ A PĶĶL NA SĒB KŪ A TIMOTI

^I Maa PĶĶl na ı a Yesu Kırısıto nıtŃnāa, nıtāa le a sı Fafaara Nāaηmın na 'yer nı a Yesu Kırısıto na ı a sı tıertŃ jıe.

^{II} N sĕere na korŃ a Timoti na ı a n bınŃnāa sŃŃfo jŭu. WāefŃ, nı nıbaal, nı nyā'maar na yi a Sāa Nāaηmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto sĕ, a be a fŃ sĕ.

^{III} A le ın chen a Masedonıya, n kpākpāan fo naa ıka fo jāne a Efesus na fo wile a nıbe bamıne a ba taa wile wiıl yuo go ε.

^{IV} Wiılfo ba ka ba ta de ba māe kŃ jır wiılfo ε, nı a sāakpāmıne tutaa na ba tara baarfŃ ε. A anyāna le waara nı nechure, ban naa tŃnŃ a le a Nāaηmın na bŃŃŃ nı sŃŃfo.

^V Tıche a wiılfo nyā le waara nı nŃfo na yi nyāvıla pŃ, tıer vıla pŃ nı yelmāe sŃŃfo pŃ.

^{VI} Nıbe bamıne bar naa a anyā tı na ba 'yere 'yer vorsı.

^{VII} Ba bŃŃŃ naa ıka ba ı a nee wiıılbe, na baa bŃŃ a par a le ban 'yere ε, bı na a bonsı ala ban 'yer ıka a sĕe naa ε.

^{VIII} Faa nye, sın bŃŃŃ naa ıka a nebināa vıla na, ala ı nıre tun a le an wile.

^{IX} Sı nı bŃŃŃ naa ıka, a nebināa ba bın kŃ a nıtorsı ε, tıche wŃ bın kŃ a bala na sŃŃŃŃ a nee, nı a bawŃnsı, nı a bala na ba turo le a Nāaηmın na bŃŃŃ ε, yelbe-ırbe, nı a bala na ba puoro ε, na ba sŃŃŃŃ Nāaηmın yuor, nı a bala na korŃ a ba sāmıne, nı a ba mamıne na ba ı nıkorbo,

^X nı a sĕsĕnbe, nı a bala na lıeb bŃŃŃ taa, nı a bala na lıeb daara a ba taaba, nı a jır ηmarba, nı a bala na ηmara jır pŃŃŃ nı, nı yele jaa na chıre nı a yelmāe wiılfo.

^{XI} A wiılfo anyā yire na a dānfŃ Nāaηmın na ı a tıur sŃŃ 'yer nŃŃ won de kŃ ma sĕ.

^{XII} N puor naa a sı Soro Yesu Kırısıto yāan, won kŃ ma kpĕŃŃ bojuu wŃ nyen a n sŃŃfo, na wŃ 'yŃŃ ma a wŃ tŃmŃŃ pŃ.

^{XIII} N gba na dŃŃ ı Nāaηmın yosŃŃŃŃŃ, gere a nıbe, naa ı jebŃŃŃŃ, tıche Nāaηmın wa kāan a n nıbaal, bojuu n ın a le ın ba sŃŃ de nı babŃŃfo jŭu,

^{XIV} tıche a sı Soro wāefŃ waa naa, nı a sŃŃfo, nı a nŃfo ala na be a Yesu Kırısıto 'yŃŃ.

^{XV} A yelmāe 'yer nı nyā, na a ı yelmāe ıka nıre wŃ sŃŃ de. Yesu Kırısıto wan a wer pŃ ıka wŃ wa faa yelbe-ırbe, tıche maa le gar ba jaa.

^{XVI} Tıche a le jŭu le so ka Nāaηmın kaa n nıbaal, ka a na tŃ a n pŃ, a maa na ı a yelbe-ıre gar ba jaa, ka Yesu Kırısıto wiıl a wŃ kānyır na ba tara baarfŃ kŃ ma, ka n ı wiılfo kŃ a bala na wa sŃŃ wŃ nye nyevŃŃŃ na ba tara baar fŃ ε.

^{XVII} PŃpāanyā a Nāa 'lo na ba tara pielfŃ ε, a 'lo na ba kpıre ε, a 'lo sın ba nyere ε, a Nāaηmın bŃ'yen tĕe, wŃ nyere 'yŃŃfo nı tıur bıbir nı bıbir jaa. A ı a le.

^{XVIII} N bie Timoti, n korŃ fŃ naa a wiılfo anyāna tun a le a Nāaηmın 'ye'yere na dŃŃ 'yer a fŃ 'yer, ala ı fŃŃ turo a le, fon jeb a jeb vıla 'lo.

^{XIX} Tara sŃŃfo nı potvıla, bojuu nıbe bamıne tŃr naa a vıla 'lo maalfŃ bar ka a ba sŃŃfo bŃbŃr.

XX A ba pɔ le Humunayas ni Aleksanda, bala le n de ko a Satan ka ba na j̄an ta fere s̄ɔnɔ N̄aan̄m̄in yuor ε.

II

I A le j̄uu, a ala na de nie ni nyā, n kp̄ākp̄āan yin ũka yi s̄ɔrɔ, N̄aan̄m̄in s̄ɔrɔfo, na yi ma s̄ɔrɔ korɔ taa, ti na yi ma puor N̄aan̄m̄in yāan ko n̄re jaa.

II Yi mi s̄ɔrɔ N̄aan̄m̄in korɔ a nām̄ine ni a bala na ũ a kp̄āen dēme, ka a le na v̄ē ka sin j̄ēn āgān 'maar ni nyā' maar na si maala a le a N̄aan̄m̄in na b̄ɔrɔ.

III A nyā le tor, naa pele a si Fafaara N̄aan̄m̄in pɔɔ.

IV 'Lo le b̄ɔrɔ ũka n̄re jaa wɔ nye faafɔ, na wɔ wa b̄ɔɔ a yelmāe.

V Bojūu N̄aan̄m̄in b̄ɔ'yen t̄εε le be be, ni 'ma'maala b̄ɔ'yen na be a N̄aan̄m̄in ni a n̄saalba chara pɔ, 'lo le a n̄re Yesu K̄ir̄is̄to.

VI 'Lo le de a wɔ nyevor yab faan n̄re jaa. A 'yer nyā le a N̄aan̄m̄in ko si ũka si m̄ɔl a p̄ɔp̄ānyā.

VII A le le so ka N̄aan̄m̄in ir ma ka ũ m̄ɔm̄ɔlɔ ni a n̄t̄ɔnāa. Yelmāe jaa le n 'yere, n ba ũmara jir ε, ũka n ũ a wiwile ko a bala na ba ũ a Juu n̄ibe ε, s̄ɔfɔ ni yelmāe pɔ.

VIII Maa bɔfo le ũka jie jaa, a d̄ɔɔr wa s̄ɔrɔ N̄aan̄m̄in, ba j̄eer a ba nuur puoro, na ba maala a le a N̄aan̄m̄in na b̄ɔrɔ, na ba ta tara suur ni nechure ε.

IX Le le a pɔbɔ mi, ba ma su bon pɔɔ a āgān, ti na ba ta ma mal pir a jukwɔl na a selma ni a lers̄i bu a f̄ɔɔr ala daa na ũ tuo ε,

X t̄iche t̄ɔs̄ɔn le s̄een a pɔbɔ bala na 'ȳɔnɔ N̄aan̄m̄in.

XI Pɔbɔ ba ma j̄ān ũ gbul na ba siir ba m̄āe chele a le a n̄dierbe na wile.

XII N ba bar s̄ɔr ũka pɔɔ jaa wɔ wile bu tara kp̄ēɔ daba ju ε, t̄iche wɔ ma ũ gbul.

XIII Bojūu Adama le a N̄aan̄m̄in de nie m̄ε ti na wɔ wa m̄ε a Hawa tu.

XIV Satan ba d̄ɔɔr nie bel Adama ε, t̄iche a Hawa le wɔ bel ka wɔ s̄ɔ N̄aan̄m̄in n̄εε.

XV T̄iche a pɔbɔ na nyen faafɔ tu bie d̄ɔfɔ pɔ, ala ũ ba chene na tara s̄ɔfɔ ni n̄fɔ na ba ũ cheche nyɔrɔ ba m̄āe v̄ila.

III

I A 'yer in yelmāe ũka, n̄re 'lo na b̄ɔrɔ ũka wɔ ũ a pupuorbiir n̄diere, wɔ b̄ɔrɔ na t̄ɔs̄ɔ.

II P̄ɔp̄ānyā, a pupuorbiir n̄diere wɔ ta tara mabfo jaa ε, na wɔ tara pɔɔ b̄ɔ'yen t̄εε, na wɔ nyɔrɔ wɔ m̄āe, na wɔ ũ n̄'ȳɔɔ naa, na wɔ diere s̄āanba, na wɔ b̄ɔɔ wiilfo.

III Wɔ ta ũ d̄āburo ε, wɔ ta ũ ḡɔb̄ɔr ε, t̄iche wɔ siir a wɔ m̄āe, na wɔ ta ũ j̄eb̄ɔrɔ ε, na wɔ ta n̄ɔ libie ε.

IV A s̄een ũka wɔ t̄ɔɔ kaara a wɔ m̄āe yir v̄ila, ka a wɔ bibiir w̄ɔnɔ a wɔ tor, na ba 'ȳɔnɔ wɔ.

V Ala ũ n̄re k̄ɔ t̄ɔɔ a wɔ m̄āe yir kaa ε, ũm̄ine won ũ t̄ɔɔ kaa a pupuorbiir?

VI Wɔ ta ũ n̄re nyā na kpe a puorfɔ pɔ paal ε, na won wa b̄ɔrɔ yuor na wɔ mi faa lo a gefɔ pɔ n̄t̄āa a Satan.

VII Wɔ ũ n̄re 'lo a bala na ba puoro ε, na 'ȳɔnɔ, ka le ba le ε, ban 'ȳɔ won v̄ā ka wɔ lo a Satan b̄eraa pɔ.

VIII A sösönbo, ba mı tara nubijie na ba ta tara neer ayi ε, na ba ta maal ba mæe dānyurbo ε, na ba ta ı nıfölbö ε.

IX Ba nyöw a söwfö wiilfo yelsöolaa kpëw nı tıer vıla.

X Yı de nie beer ba kaa. Ka bala pāa baa tara 'mabfo jaa ε, yı vë ka ba ı a sösönbo.

XI A pöbö mı, ba tara 'yöwfö, na ba ta sönö taa yoe ε, tıche ba nyöwö ba mæe, tı tara yelmæe yele jaa pö.

XII A sösönö wö tara pöw bö'yen tæe, na wö töw kaara a wö bibiir, na wö töw kaara a wö yir vıla.

XIII A sösönbo bala na tö vıla, na nyen 'yöwfö kö a ba mæe, nı a 'lafö nı söwfö 'lö ban tara a Yesu Kırısıto pö.

XIV N böwöw na ıka n wa a fö së a pöpāanyā, tıche n seere na a kpāafö anyā köw fö.

XV Le le, maa baa töw wa föw ε, ka fö böw le an seε ıka a pupuorbiir ba nyöwöw a ba mæe, bala le puoro a Nāanmın nyā na ı vor na ba tıe a yelmæe a luur kaar.

XVI Baal ba be be ε, a yelsöolaa a sı puorfö pö berma naa. Yesu nyır a āgān pö. Nāanmın sıe ir wiil ıka wö ün Nāanmın bie. A malakası nyε wö naa. Ba müöl 'yer a wö 'yer a paalsı pö, ka ba söw de wö a wer wö jaa. Nāanmın de won don be a tır pö.

IV

I Nāanmın sıe 'yer ka a gā chāa pö ıka a baaraa, bamune na bar a ba söwfö tı chele a sıdebe belfö, nı a le a sıdebe na wile.

II A wiilfo nyā yı naa a neer ayi dēme na ma nımara a jırsı ka a söw a ba tıer fıka kur töl ban 'mon bon 'yöw jāne.

III Ba wile na nıbe ıka ba ta kultaar ε, na ba wile ba ıka ba chire bödiir amune. Tıche Nāanmın na maal a kultaa nı a bödiir a jaa ıka a bala na söw tı böw a yelmæe, ba ma de tı puor wö yāan.

IV Bojüu Nāanmın bömaalaa jaa vıele na, ka a ba seε ıka nıre wö tör bon jaa bar ε, ala ı sı ma den nı yāan puorfö.

V Bojüu Nāanmın 'yerbir nı a Nāanmın söwrfö maal yaa naa ka a ı böwö.

VI Ala ı fö den a kpāafö nyā na fö wiil a yeer, fon ün a Yesu Kırısıto töttövlıla söw, na fon guolo a fö mæe nı a Nāanmın 'yer nı a söwfö wiil vıla 'lö fon turo.

VII Tör a jırsı ala ban ma nımara nı a pöonyön fuolsı, tı na fö wile a fö mæe a Nāanmın sör pö.

VIII Bojüu föw jān a fö āgān ka wö kpēme, a vıla na, tı wö kö kor ε, tıche a Nāanmın sör tufo vıla na a söw a jaa pö, bojüu wö tır neε kö sı a nyevör nyā sın tara a dına nı a nyevör 'lö na waara daar köw.

IX A 'yer nyā ün yelmæe ıka, nıre jaa wö söw de.

X A le jüu le sı müwöw tönö nı tökpāen, bojüu a sı tıertö ben a Nāanmın nyā na ı vor pö. 'Lö le ı a nıbe bala jaa na söw wö Fafaara.

XI Kpākpāana na fö wile ba a yelsı anyāna a jaa.

XII Ta vë ka nıre jaa kaa fö pöwöw fon chene ı pölbile jüu ε, tıche fö ı wiilfo kö a bala na tara söwfö, nı a fö 'yer, nı a fö maalfö, nı a fö nöfw, nı a fö söwfö, nı a fö cheche fıfö pö.

XIII Sere tıche ka n wa, möw nıbir kara a Nāanmın gān a nyöw pö, na fö müöw tı wile nı ba.

XIV Ta mel a Nāaḡmūn sīe 'lo wōn kō fō ε, a daar 'lōnō a nūdierbe na dōo 'yer tī dōol fō a ba nuur.

XV De a yelsi a nyā tōnō nī tōmō, na fō de fō māe 'yōo a tōmō pō, ka nūre jaa nyē le a fō tōmō na chiine niem.

XVI Bōo nyōo a fō māe nī a wiilfō ure a le nē, na fō tara kānyir. Fōn faan a fō māe nī a bala na chele a fō 'yer.

V

I Ta 'yer 'yerbikpāen kō danyōn ε, tiche 'yer baalōo kō wō fō sāa tō sōo kaar, 'yer kō pōlbil a fō yeer kaar.

II 'Yere nī a pōonyōn a fō mamūne kaar, nī a pōosarbīl a fō yeēōō kaar, nī cheche ifō pō.

III 'Yōonō a pōokōe bala na i pōokōe, tī ba tara bon jaa ε.

IV Ala i a pōokonyne tara na bibiir bī yōn, bala le a sēe ūka ba turo a Nāaḡmūn nēe, na ba kaara a ba dōorbō a yie pō fika a le a ba dōorbō na dōo kaa ba. Le le pele a Nāaḡmūn pōo.

V Pōokōor 'lo na ba tara bon jaa ε, ma den a wō tier wō jaa kō Nāaḡmūn, tī na wō ma sōoro Nāaḡmūn tāsoo nī mōtōo a wō bōbōorsī 'yōo,

VI tiche a pōokōor 'lo na bōoro āgān vōlaa, wō kpīn tī yōoro.

VII Kō ba a kpāafō anyāna, ka nūre ta nyē a ba 'mabfō ε.

VIII Ala i nūre baa sōo a wō nibe ε, bī a wō yir dēme ε, a kaara fika wō tōr naa a sōofō, tī ure deer gar nyā na ba i a Yesu turo ε.

IX A pōokōor 'lo na ba ta yuom lujaata sere ε, taa ure wa 'yōonō a wō yuor a pōokōe gān pō ε. Wō i pōokōor 'lo na dōo kul sīr bō'yen tee, ka a sīre wa kpī tī che wō bar, tī wō chene nyōoro wō māe ba kul sīre go ε.

X Nibe ba bōo wō a wō tō vīla jūu, nī a le wōn dōo guol a wō bibiir, na wō ma sōo diere sāanba, na wō ma peere a Nāaḡmūn nibe gbēe, sōnō nī a nūbaalsi, tī maala vīla jaa bōro.

XI Tiche ta 'yōo pōokō'yolo yuor a pōokōe gān pō ε, bojūu sīre kulfo vōlaa wa gar a le ban nō a Kūristo, ban bōoro na sīre kulfo.

XII A le ban lon Nāaḡmūn 'yer tōorfō pō, bojūu ba sōon a nēe ban pōl'yōo a Kūristo bar.

XIII A le puor, ba ma bōoro na ūka ba yōoro pōro tulo yie yōoro, a ba i yie tuulfō tee ε, tī ba ūn gagarsi, na ba kpīere nibe 'yer 'yersi pō 'yere a le na ba sēe ūka ba 'yere ε.

XIV A le jūu, n bōoro na ūka pōokōe na chene kpāen, ba kul sīrbe, na ba dōo bibiir, na ba tōo i pōo mūn kaara a ba yie, na ba ta kō a dōsoo sōr ka wō sōo a sī yuor ε.

XV Bamūne lieb sīre jaa turo a Satan puor.

XVI Ala i pōo nyā jaa na puoro tara yir dēme ka ba i pōokōe, wō kaara ba tī ta kō a pupuorbiir wōm ε. A pupuorbiir ba kaara pōokōe bala tee na ba tara nūre jaa, ka wōn kaa ba ε.

XVII A nūdierbe bala na tōnō vīla, yī 'yōonō ba, tī sōnō ba nī bonsi, bala le mōolo a 'yer tī wile.

XVIII Bojūu a Nāaḡmūn gān 'yer ūka, "Ta lū a nadar nēe 'lo wa vara a chi ε." (Mosesi Gāma Na Tu Anūu 25:4) A tōtōnō jaa sēen na a wō sāyar.

XIX Taa ure wa sōoro nūbō'yen 'yer wōn 'yer dōol a nūdiere ju ka bala ba ta ayi bī ata ε.

XX A bala na ma maala a yeldebe, wiil ba a ba sōonaa a nūyōo niem, ka a ba taaba na che na joro dābāe.

XXI N kpāana yi naa a Nāan̄m̄n̄ n̄i a Yesu K̄ris̄ito n̄i a malakas̄i bala won̄ ir niem̄ ūka, yi gu yi māē a kpāaf̄o anyāna p̄o, na yi ta oor ε. Yi taa turo n̄be n̄ōn̄ō ε.

XXII Ta p̄o ir n̄r̄e ka w̄o ū n̄diere ε, ta p̄o a n̄be bam̄ne yeldeb̄e p̄o ε, gu f̄o māē.

XXIII Ta nyuro k̄ōo t̄eε ε, ma nyū dāa bālāa a f̄o p̄o baal j̄ūu, a fon maa yaar t̄i ū baal ε.

XXIV N̄be bam̄ne yeldeb̄e gān chāa p̄o, na a d̄ōo ba nie chen a 'yer t̄ōrf̄o jie, t̄iche ka bam̄ne yeldeb̄e ma tu bā chen a be.

XXV L̄e l̄e a t̄ōv̄iel am̄ne ma gān chāa p̄o, a ala gba na ba yi ε, k̄ō t̄ōo s̄oal ε.

VI

I Bala jaa na be a gb̄agbaar t̄ōm̄ō p̄o, ba 'ȳōn̄ō a bala na t̄ōo ba, ka n̄r̄e k̄ō t̄ōo 'yer a Nāan̄m̄n̄ uor 'yerd̄er ε, n̄i a s̄i wiilf̄o ε.

II A gb̄agbaar bala na tara a n̄ber̄e a ba ū Yesu turbo, ba ta vē ba 'ȳōf̄o ε, ban 'mataa puoro j̄ūu ε, ba ir nyāa 'ȳōō t̄ōn̄ō kor̄o ba, bojūu ba puoro naa ka ba n̄ō ba. Wile a anyāna na f̄o kp̄akp̄āna ba.

III Ala ū n̄r̄e wiil wiil yor na ba tu a s̄i Soro Yesu K̄ris̄ito wiilf̄o ε, n̄i l̄e a Nāan̄m̄n̄ 'yerbie na 'yer ε,

IV a n̄be nyā wile na w̄o māē, na waa b̄ōō bon jaa ε. W̄o ma ch̄r̄e na n̄i a 'yerbie, bojūu a nyentāan f̄ika a w̄o t̄ier s̄ōo naa. A l̄e vē naa ka w̄o tara nyuur na w̄o ma j̄eer̄e, na w̄o ma t̄or̄o a w̄o taaba, na w̄o ma tara t̄ier d̄er̄ n̄i a w̄o taaba.

V Na ba p̄āa ma ch̄r̄e taa n̄i t̄ier s̄ōon̄s̄i. Baa b̄ōō a yelm̄ē ε, na ba t̄ier ūka a Nāan̄m̄n̄ puorf̄o ūn lef̄o ye le.

VI T̄iche Nāan̄m̄n̄ sor tuf̄o ūn lef̄o bon, ala ū a ala fon tara s̄een f̄o naa.

VII Bojūu saa waan bon jaa a wer nyā p̄o ε, na s̄i k̄ō l̄e de bon jaa yin a wer p̄o ε.

VIII A l̄e j̄ūu, ala ū s̄i tara na b̄ōdiir n̄i b̄ōsurs̄i, s̄i vē ka a s̄een s̄i.

IX A bala na b̄ōr̄o ūka ba ū tara d̄ēme, ma lon b̄eer̄ kaa chebaa p̄o, ka j̄ol t̄ier n̄i v̄oldeb̄e ma t̄ōo a n̄be chiine s̄ōōf̄o n̄i a w̄ef̄o jie.

X Bojūu libie n̄ōf̄o ū naa yelbier jaa b̄or̄o nyur̄, ka a bam̄ne na b̄ōr̄o ūka ba le, ba t̄oon̄ jāan a yelm̄ē, na ba kpe w̄ōm̄ p̄o.

XI T̄iche a f̄ōo 'l̄o na ū Nāan̄m̄n̄ n̄r̄e, t̄ōo yi a anyāna a jaa p̄o, na f̄o turo yeltors̄i, na f̄o ū Nāan̄m̄n̄ n̄r̄e, tara s̄ōōf̄o na f̄o tara n̄ōf̄o, na f̄o tara kānyir̄, na f̄o ū n̄i h̄e l̄e l̄e l̄e.

XII J̄eb a s̄ōōf̄o j̄eer̄ na f̄o nȳōō a nyev̄or̄ na ba tara baarf̄o taa l̄ē. 'L̄o p̄o l̄e a Nāan̄m̄n̄ b̄oal f̄o a daar 'l̄ōn̄ō fon chiir a f̄o p̄o a nȳōō niem̄.

XIII N kp̄akp̄āana f̄o naa a Nāan̄m̄n̄ nyā na kor̄o a bons̄i a jaa nyev̄or̄ niem̄, n̄i a Yesu K̄ris̄ito na 'yer a w̄o yelm̄ē na w̄o chiir a w̄o p̄o a nāa Pontius Pilate niem̄,

XIV n kp̄akp̄āana f̄o naa ūka f̄o b̄ōō tara a Nāan̄m̄n̄ neb̄ins̄i ka a ta tara d̄er̄, bu 'mabf̄o ε, t̄i t̄ān a s̄i Soro Yesu K̄ris̄ito waa daar.

XV 'L̄o l̄e a Nāan̄m̄n̄ na waan a s̄ōo 'l̄o won̄ 'ȳōō. Nāan̄m̄n̄ t̄eε l̄e s̄een dānf̄o n̄i a kp̄ēo, na w̄o ū a nām̄ne ba jaa Nāa, n̄i a sorbo ba jaa Soro.

XVI 'L̄o t̄eε l̄e be be ba kpire ε, na w̄o be chāa 'l̄o p̄o n̄r̄e na k̄ō t̄ōo gb̄or̄ ε, a 'l̄o n̄r̄e na ba nyere ε, bu na t̄ōo nye w̄o ε. 'L̄o l̄e a 'ȳōōf̄o n̄i a kp̄ēo s̄een s̄ōo jaa. A ū a l̄e.

XVII A bala na ɪ a taraa dēme a pōpāanyā, kpāa ba ɪka ba ta wile ba mǎe bu de a ba tier 'yōo a bōtarsɪ ala pɔ ε, tiche ba diel Nāanmɪn nyā na ku sɪ a bōbɔɔ bɔɔsɪ a jaa a sɪ de chule nɪ.

XVIII Kpāa ba a ba tōnō vɪla na ba nōo a vɪla tōmō pɔ, na ba ɪ yēbōonbo pōnō a ba bonsɪ.

XIX A ε ban bine na nābonsɪ guro nɪ a nɪdaar, ka ba na nye a nyevɔr 'lo na ɪ a yelmǎe nyevɔr.

XX A fōo Timoti, gu a ala ban de 'yōo a fɔ nūu pɔ, na fɔ bar a 'yevɔr nɪ a nechire ala na ba tara par ε, ban bɔɔlo a bōofɔ,

XXI bamune na kpākpāana nɪ a yelsɪ anyāna, ba bar a sɔɔfɔ sɔr. Nāanmɪn wǎefɔ wɔ be a fɔ sē.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SĒB KŪ A TIMOTI

^I Maa Pōol na ɪ a Yesu Kırısto nıtōnāa tu a Nāaŋmın bofo pō, nı a nee won tır kō sı a nyevor nyā na be a Yesu Kırısto 'yōo,

^{II} seere naa a gān nyā korō a fōo Timoti na ɪ a n binōnāa. Wāefo, nı nıbaal, nı nyā'maar na yi a Sāa Nāaŋmın nı a sı Soro Yesu Kırısto jie wo be a fō sē.

^{III} N ma puor a Nāaŋmın nyā un tōnō korō yāan nı a n tier wo jaa nıtāa a le a n sāakpāmıne na dōo ɪ, n maa iin a fō yeke ε, naa ma tier fō soro Nāaŋmın korō fō tāsōo nı mōtōo.

^{IV} N ma lieb tier a fō nıbıkōo fon ŋma, naa buoro ıka n nye fō ka a n pōo pel.

^V N lieb tier a fō yelmāe soofō, a 'lo a fō makōma Loist nı a a fō ma Yunıst na dōo tara, le le n mı bōon ıka fō mı tara wo naa.

^{VI} A le jūu, n lieb tier fō ıka fō mōo nıbir fire a Nāaŋmın kofō 'lo na be a fō pō un dōo dōol fō a n nuur ka fō nye.

^{VII} Bojūu a Nāaŋmın Sıe won kō sı ba ɪ dābāe Sıe ε, tıche Sıe 'lo na kō sı kpēo ka sı tara nōfo, nı māe nyoofo.

^{VIII} Taa joro vā nı a sı Soro 'yer moolfo ε, bu a maa ban pōo a die pō a wo jūu ε, tıche pōo ma a sı 'mataa dire a dōoye a Nāaŋmın 'yer nōo moolfo pō, na fō dıel a Nāaŋmın kpēo.

^{IX} 'Lo le faa sı na wo buol sı ıka sı ɪ cheche, a ba ɪ a sı tōmō jūu le ε, tıche a wo bofo nı a wo wāefo jūu le. Sı nyen a wāefo nyā a Yesu Kırısto 'yōo tıche ka a wer wa maal.

^X Tıche pōpāanyā, Nāaŋmın wiil sın a wāefo nyā tu a sı Fafaara Yesu Kırısto na wa a wer pō, na wo wa tōo kūu tı na wo de a 'yer nōo wiil sı a nyevor na ba tara baarfō ε.

^{XI} A 'yer nōo nyāna jūu le wo ir ma ıka n ɪ momoolo nı nıtōnāa nı wiwile.

^{XII} A anyāna jūu le n dire a dōoye, tıche vā ba kpe ma ε, bojūu n bōon a nıre 'lo un soo naa bōon ıka won gu ma naa tı tān a bıbir 'lōnō nı a ala won de 'yōo a n nuur pō.

^{XIII} Nyoo a 'yer sō ala a le ne fon wō yi a n sē, a soofō nı a nōfo ala na be a Yesu Kırısto 'yōo.

^{XIV} Gu a yelmāe 'lo a Nāaŋmın na de 'yōo a fō nuur pō nı a Nāaŋmın Sıe soofō 'lo na be a sı 'yōo.

^{XV} Fō bōon naa ıka a bala ba jaa na be a Asıya tor man bar, Fıgelust nı Hemogenust gba mı pōo ba naa.

^{XVI} Nāaŋmın wo maal vıla kō a Onesıforust nı a wo yir dēme, bojūu 'lo le ma 'yōonō ma ākpēo, vā ba kpe wo un be a pōofo die pō jūu ε.

^{XVII} Wō gba na wa wa a Worom, wo yo bō man nıbijte tı nye ma.

^{XVIII} A sı Soro wo sōo wo a wo nye maal vıla a 'yer tōorfō bıbir daar. Fōo māe bōon naa a le won sōo ma jā be a Efesus.

II

^I Fōo na ɪ a n bie, pāa kpēme a wāefo 'lo na be a Yesu Kırısto 'yōo.

II A le fon wō a n sē a nyoo bala niem, de wiil a yelmāe dēme mī nī na tōo wiil a ba taaba.

III A fōo mī, pōo sī dire a dōoye nitāa Yesu Kirusito soja māe.

IV A soja 'lo na be a wō tōmō pō, ma bōoro naa ūka a wō maalfō a pele a 'lo na de wō a tōmō, maa le tōonō bere a bībir jaa yelbōorsī pō ε.

V Ala ī a bala na joro chire taa bōoro na ūka ba dōo a ba taaba, ba ma jon tu a le ban wile.

VI A kōora a 'lo na ba joro yāan ε, le ma de a bōdōo.

VII Tīer kaa a le in 'yerε, bojūu a sī Soro na kō fō naa a jaa par bōofō.

VIII Tīer a Yesu Kirusito na ir a kūu pō, na yi a David bala pō. A anyāna le ī a maa 'yer nōo mōolfō,

IX a pō le n dire a dōoye, a ba wa lū ma nī bōjorsī nūdeer kaar. Tīche baa tōo a Nāanmīn 'yer lū ε.

X A le jūu le so, ka nyoo n māe a bala a Nāanmīn na ir jūu ka ba mī na nye a faafō 'lo na be a Yesu Kirusito 'yōo nī a Nāanmīn tūr.

XI A 'yer na ī yelmāe nī nyā ūka, ala ī sūn nī 'lo le 'mataa kpi, sūn nī 'lo le na 'mataa tara a nyevor.

XII Ala ī sī nyoon sī māe, sūn nī 'lo le na 'mataa dī a nāa. Ala ī sī chiir wō naa, wō mī na chiir sī naa.

XIII Ala ī sūn baa tara yelmāe ε, tīche 'lo chene na tara yelmāe, bojūu wō kō tōo chiir a wō māe ε.

XIV Mōo nībir tīere ba a anyāna, na fō kpāana ba a Nāanmīn niem ūka, ba ta chire taa nī a 'yerbie ε. A ba maala vīla jaa ε, tīche a ma sōon a bala na chele tīer.

XV Mō na fō de fō māe kō Nāanmīn, an ī a 'lo māe le pēe fō, na fō ī tōtōnō 'lo na ba joro vī ε, na fō wile a yelmāe 'yer na tor.

XVI Bar a nechire ala na ba tara par ε, bojūu a le na jān nībe bar ka ba kō le ī Nāanmīn nībe ε.

XVII A ba wiilfō na yoon gbōtor kaar. Hīmīnayas nī Filetusī mī pōo ba naa.

XVIII Ba bar a yelmāe tī 'yer ūka kūu pō ir fō po naa, na ba sōon bamune sōofō.

XIX Tīche Nāanmīn 'yer par kparaa ara na, ka a sebie anyā seb a wō pō, "A sī Soro bōon a bala jaa na ī a wō nībe." (A *Sorfō Gān 16:5*) Na wō le 'yer, "Vē ka a bala jaa na bōolo a sī Soro yuor, tōo yi putuyele pō."

XX A yir kpēe pō, bōdimaal bomo ma ben be, ka amune ī selma, nī kpāna, tīche ka amune mī ī daar nī yōora, ka amune ī bō'yōonsī, ka amune ī babāma bomo.

XXI Ala ī nūre jaa na pēen wō māe a bonsī anyā in bōol kaar, won kaara na bōdimaal bomo na tara 'yōofō na wō oo wō māe tara tōnō kō a yir sōo, ka won tōo de maal tōvīla jaa bōro.

XXII Tōo yi a pōlbil āgān bōbōorsī pō, na fō turo yeltorsī, na fō tara sōofō, nī nōfō, nī nyā'maar, 'matāan a bala na puoro a sī Soro nī a nyā cheche.

XXIII Tōr a jōl yeke nī a nechire na ba tara par ε, bojūu a maa yaara tī waan jēer ε.

XXIV A ba sēe ūka a sī Soro tōtōnō wō bōoro jēer ε, tīche wō maala vīla koro nūre jaa, na wō tōo wile, na wō tara kānyir.

XXV A bala na chire, wiil ba jomm, amune Nāanmīn na wa sōo naa ka ba līeb a ba tīer, na ba wa bōo a yelmāe.

XXVI Le le a ba tier na yuo a ba faa ba mæe yin a Satan chebaa po, a le won nyoor ba a ba ure a wo bofo.

III

I Tiche bõon a yele nyāna ũka a bũbir baaraa daar, dooye na ben be.

II Nube na nõn a ba mæe, libinõnbõ, mæe 'moofõ, ba kũ 'yõõnõ nube ε, na ba kũ wõnõ a ba doorbõ toor ε, ka bon maa see ba ε, na ba kũ ũ cheche ε.

III Ba maa tara nure tier ε, ba maa vε kũ nure ε, na ba sõõnõ taa yoe, baa nyoorõ ba mæe ε, na ba 'yere 'yerbikpæen, na ba chire yelvula.

IV Ban in gagarst, na ba ũ jukpæen dēme, na ba buorõ yuor, ban nõn bõvlelsũ gar ban nõ Nāanmũn,

V ba maal ba mæe Nāanmũn puorbo kaar, tũ chiir a wo kpẽõ. Ta gbereε ba ε.

VI A ba po le a bamune ma fara kpereε a yie po na ba yoorõ bele a pobõ bala na ba bõõ a ba tier gaa jie ε, ka a ba yeldebe dol taa, ka a yeldebe jaa volaa ma nyoo ba.

VII Ba ma jāna na bũbir jaa tũ ba maa tõõ bõõ a yelmæe ε.

VIII Nĩtāa le a Janũs nũ Jābũres na ba soõ a Mosesũ ε, le mũ le a nũbe banyāna mũ tor a yelmæe, baa tara tier vula ε, a soõfo yele jũu, ba in faa.

IX A ba yele kũ chen tæε ε, a le an kaara a nũbe ayi banyāna. Nure jaa na nyen a le ban jol jā.

X Fõõ mæe gba jaa nyen a n wiilfo bõõ, le a n beraa na kaara, bon 'lo in buorõ a n nyevor po, a n soõfo, a n kanyir, a n nõfo le in ara kpẽõ,

XI a dooye in di, nũ a le ban ge ma. Fõõ mæe bõõn naa a le na poõ ma a Antiok, nũ a Ikoniyum, nũ a Lũtura tēn po, tiche ka a sũ Soro faa ma yin a jaa po.

XII Sũre jaa, a bala jaa na buorõ ũka ba turo a Nāanmũn sor, na ba pele a Yesu Kĩrisũto poõ, na nyen gefõ,

XIII tiche a putudēme nũ a bala na maal ba mæe numũn kaar, na kpēn sõõnaa po, na ba we, ba bele naa ba taaba, ka ba kpe taa belfõ po.

XIV Fõõ 'lo, mõõ nũbir nũ a le fon jān na fũ soõ de, bojũu fũ bõõn a nure 'lo sē fon jān,

XV nũ le a fũ bibile sõõ jaa fon bõõ a Nāanmũn gān, na tõõ sõõ fũ ka fũ tara yē, nye faafõ, fon soõ de a Yesu Kĩrisũto jũu.

XVI A Nāanmũn gāma a jaa yi naa a wo sē, na a see wiilfo, na a wile 'mabfõ nũ choorfõ, naa na wiil nure ka wo ũ nũtor.

XVII Le le a Nāanmũn nure na bõõ na wo kpēme kũ tõvula jaa buorõ.

IV

I N kpāana fõ naa a Nāanmũn niem nũ a sũ Soro Yesu Kĩrisũto na wa toor a kũn nũ a vœ 'yer, a wo waa daar, nũ a wo nāalõõ.

II Mũõlo a 'yer sõõ jaa, ka sor yuon bũ ka sor ba yuo ε, kpāana ba, na fũ wile, na fũ 'yõõnõ ba ākpæen, na fũ tara kanyir wile nũ.

III Bojũu sõõ waara ka nũbe kũ le chele a wiilfo ala na tor ε, tiche ka a ba tobo jõõnõ ba 'yeryor wõfo 'yõõ, ka ba buol wiwiilyõõ lõõtaar ka ba wile ba le ban buorõ.

IV Ban pāa lieb puor 'yõõ a yelmæe na ba chele a wiilfo ala na ũ jire.

V Tiche fõõ 'lo bõõnõ sõõ, na fũ tara kanyir a fũ dooye po, na fũ mũõlo 'yere a Nāanmũn 'yer, na fũ tõõ a le a Nāanmũn na buorõ.

VI Bojũu a n nyevor nı a tõmõ a Nãanmun na kɔ ma ben baaraa ka n kõ yaar tı kpi ε.

VII Maa jeb a jebvula, naa jo baar tun a le a Nãanmun na bɔɔɔ, naa tara a ɔɔɔfɔ.

VIII Põpãanyã, a sı Soro na ı a yelmãe tɔ tɔɔɔ bin naa a nyevor nãa jupil gun ma, won na kɔ ma a daar 'lõnõ, maa tɛε ba le ε, tɛhe a bala jaa na nõ a wɔ waa.

IX Mõ wa a n sã fɔfɔɔ jaa.

X Bojũu Demas na nõ a dına wer jũu tɔr ma naa tı chen a Tesalonika, ka a Kırısın mı chen Galatiya ka Titusı mı chen Dalmatiya.

XI Luka tɛε le be a n sã. Yɔbɔ Maaki ka yı 'mataa wa, bojũu wɔ tara na tõnõ na won sõs ma a tõmõ pɔ.

XII N tɔn Tıchıkusı be a Efesus.

XIII Fõs wa waara, de a fuuvɛε 'lɔ ın bar be a Toroyas be a Kapusı sã nı a gãma na fɔ 'mataa den a sɛεr ala ban seb 'yõɔ a per gãn pɔ waan.

XIV Aleksanda na ı a sãakuro maal man dɛεr, a sı Soro na yab won a le won maal ma.

XV Fõs mı, bõɔ a wɔ yele sõ, bojũu wɔ chıε naa a le sın 'yerε.

XVI A dõɔ 'lɔ n 'yer faa a n mãε, nıre jaa ba wa pɔɔ ma ε, tɛhe ba jaa tɔr man bar. Nãanmun wɔ ta de a le yãan ba sãma ε.

XVII Tıche a sı Soro ara na gu ma na wɔ kɔ ma kpẽɔ, ka a na tu a n 'yõɔ, ka a 'yerbir tõɔ mɔɔl, ka a bala na ba puor ε, wõ naa. Lε le a Nãanmun faa ma a jukpẽε nεε pɔ.

XVIII A sı Soro na faa man yin yelbier a jaa pɔ, na wɔ chiin ma a wɔ saaju nãalõs pɔ. 'Lɔ le so a tıɔr bıbir nı bıbir jaa. A ı a le.

XIX Puor Pırısıla nı Akuila, nı a Onesiforusı yir dẽme ba jaa.

XX Erastus chene na be Korıntı. Torofimusı an ɔɔɔ ka n bar wɔ be Miletusı.

XXI Mõ tı na fɔ wa tıche ka ɔɔr daar ta. Yubulus puoro fɔ naa nı Pudensı nı Linus nı Kılaudiya nı a yɛεr ba jaa.

XXII A sı Soro wɔ be a fɔ sã, ka a wɔ wãεfɔ be a yı jaa sã.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A TITUSI

^I Maa PƆƆl na ɪ a Nāaŋmɪn tɔtɔnɔ nɪ Yesu Kɪrɪsɪto nɪtɔnāa, Nāaŋmɪn ɪr man tɔ ɪka n tɪ sɔɔ a wɔ nɪchel ɪrsɪ sɔɔfɔ ka ba bɔɔ a yelmāe tɪ turo a le a Nāaŋmɪn na bɔɔɔ ɪka ba turo.

^{II} Ala le ɪ a nyevɔr na ba tara baarfɔ dɔɔ bɔɔn, a Nāaŋmɪn na ba ŋmaara jir ε, na tɪr a nɛε kɔ sɪ a nyevɔr nyā ye le sɛrɛ tɪ bon jaa wa piel.

^{III} A sɔɔ 'lɔ na sɛε na wa ta, Nāaŋmɪn vɛ naa ka a wɔ 'yer gā chāa pɔ, ka n 'yere a le a Nāaŋmɪn nyā na ɪ a sɪ Fafaara na de kɔ ma ɪka n 'yer.

^{IV} N sɛere na a gān nyā korɔ a fɔɔ Titusɪ na sɔɔ a Yesu jūu, fɔ ɪ naa a n bie. Wāefɔ nɪ nyā'maar na yi a Sāa Nāaŋmɪn nɪ sɪ Fafaara Yesu Kɪrɪsɪto jie, a be a fɔ sɛ.

^V Le na so ka n bar fɔ a Kɪrete paal nɪ nyā, ɪka fɔ baar maal a ala na che ka a tor, tɪ na fɔ ɪr nɪberɛ a tɛn ala nɪ tāa le ɪn dɔɔ wiil fɔ.

^{VI} A nɪdiere wɔ ta ɪ nɪrɛ 'lɔ nɪbe na nyere yelɛɛbe a wɔ 'yɔɔ ε, wɔ ɪ pɔɔ bɔ'yen sɔɔ, na wɔ ɪ nɪrɛ 'lɔ a wɔ bibiir na sɔɔ Nāaŋmɪn, na ba ta ɪ bigālsɪ nɪ bibawɔnsɪ ε.

^{VII} A nɪdiere an ɪ Nāaŋmɪn tɔmɔ le wɔ kaara jūu, wɔ ta ɪ tuor kɔ a nɪbe ε, wɔ ta ɪ nɪrɛ suur na ɪrɛ fɔfɔɔ ε, na wɔ mɪ ta ɪ dānburo ε, wɔ ta ɪ nɪrɛ na jeere, bɪ bɔɔɔ libie na ba tu sɔr ε.

^{VIII} Wɔ ɪ nɪrɛ 'lɔ na diere sāanba, na wɔ nɔ vɪla maalfɔ, na wɔ ɪ nɪrɛ 'lɔ na nyɔɔɔ wɔ māe, na wɔ ma ɪrɛ a le na tor, na wɔ ɪ nɪcheche, tɪ kpāana wɔ māe.

^{IX} Wɔ nyɔɔ a yelmāe 'yer nyā tara kpɛɔ nɪtāa le an wiil. Le le won tɔɔ 'yɔɔ a bamune ākpāen nɪ a yelmāe wiilfɔ tɪ den a bala na kperɛ.

^X Bojūu a ba yɔɔ bala na ɪ a bawɔnsɪ nɪ 'yer pɔrsɪ nɪ bɛbelbe bala na yi a yɔŋmarba jie.

^{XI} A sɛε naa ɪka fɔ ŋmaa ba sɔr, bojūu ba tu naa a ba bɔɛɛbe bel yir gbulo nɪbe na ba wile yelɪsɪ ala na ba sɛε ɪka ba wile ε.

^{XII} A ba yɛ sɔɔ kɔɔ gba dɔɔ 'yer a ba 'yer, "Yɪn Kɪrete dɛme ɪn jir ŋmarba. Yɪ kaara fɪka dɔɛɛbe, koro dɛme na bɔɔɔ bɔɔdiir tɛε."

^{XIII} A dāasɪ nyā ɪn sɪrɛ, a le jūu, kpāa ba nɪbijɪe ka a ba sɔɔfɔ kpɛme a yelmāe wiilfɔ pɔ,

^{XIV} ka ba ta chele a Juu nɪbe fuolsɪ nɪ a bala na bar a yelmāe ε. Ba tɔr a ba wiilfɔ.

^{XV} Bala jaa na tara pɔtɪvɪla, ye le jaa vɪla na kɔ ba, tɪche bala na tara pɔtɪɔɔɔr, na baa sɔɔ de ε, ye le jaa ɪn ɔɔr a ba sɛ. Sɪrɛ jaa le, a ba pɔtɪrsɪ ɔɔr naa.

^{XVI} Ba mɪ ɪka ba bɔɔn Nāaŋmɪn tɪche a ba maalfɔ pɔ, ba tɔr wɔ naa. Ba ɪn nɪ'laarsɪ, bawɔnsɪ na ba sɛen vɪla maalfɔ ε.

II

^I Fɔɔ Titusɪ, wile a nɪbe a le na ɪ a yelmāe wiilfɔ.

^{II} Wile a danyɔn ka ba bal nɪbir, le na vɛ naa ka nɪbe 'yɔɔnɔ ba na ba nyɔɔɔ ba māe, ka a ba sɔɔfɔ nɪ nɔfɔ nɪ kānyir tarfɔ chaar kɔ a nɪbe.

^{III} Le mɪ le, wile a pɔɔnyɔn ka ba joro Nāaŋmɪn dābāe na ba ta ɪ gagarɪsɪ ε, bɪ de ba ju 'yɔɔ dāa pɔ ε, tɪche ka ba wile a le na vɪla.

IV Bala wa be a ntõ, ban tõon wile a pɔobil ni yẽ ka ba nõ a ba sɪrbe ni a ba bibiir,

V ti nyɔɔɔ ba m̄e ni popel, ti i tõtõnbɔ a yir na ba maala vɪla, ti turo a ba sɪrbe n̄e, ka n̄re jaa ta nye yeld̄er a ba N̄aɔm̄in 'yer pɔ ε.

VI Le mi ni wɔ ju le, 'yõ a polbil ãkp̄aen ka ba nyɔɔɔ ba m̄e.

VII Yele jaa pɔ, v̄ẽ ka ba nye a f̄õ m̄e maal vɪla j̄ãɛ. V̄ẽ ka ba nye a fo n̄bij̄e ni yelm̄e a fo wiilfo pɔ,

VIII a fo 'yer na tor j̄ũ, fo yuor k̄õ t̄õ s̄õ ε, ka a v̄i kpe a bala na kper̄e fo, boj̄ũ baa nye 'yerd̄er jaa na 'yer a sɪ 'yõ ε.

IX Wiil a gb̄agbaaɔ ka ba turo a ba n̄bere n̄e yele jaa pɔ, na yɪ pel a ba p̄or na yɪ ta h̄ere ba n̄e ε.

X Ba tara yelm̄e yele jaa pɔ, na ba ta juro a ba puor ε. Yɪn be ɪre a le, yele jaa yɪn maala, ban nye naa a sɪ N̄aɔm̄in nȳa na i a sɪ yeld̄er Fafaara 'yer n̄õm̄õ a ba s̄ẽ.

XI Boj̄ũ a N̄aɔm̄in wiil sɪ naa a wɔ w̄ãf̄o ka n̄re jaa na t̄õ nye faaf̄o.

XII A wile sɪ naa ka sɪ na t̄õ h̄eb puor 'yõ a ala N̄aɔm̄in na 'laaɔ, bɪ v̄ẽ ka a wer nȳa v̄olaa dib sɪ ε, ti kper̄e ni m̄e nyɔɔfo ni yeltorsɪ ni yelm̄e a d̄una wer nȳa pɔ.

XIII A le sɪn ch̄e ch̄e ka a wer nȳa pɔ, sɪ ch̄e na ch̄e a b̄ibir kpe 'lo a sɪ N̄aɔm̄in ni a Yesu Kir̄isto na i a sɪ Fafaara na h̄eb wa ni a wɔ kp̄õ.

XIV 'Lo le kpi a sɪ j̄ũ na wɔ da sɪ faa sɪ yin a putuyele nȳa pɔ, na wɔ p̄e a sɪ d̄eb̄e bar ka sɪ i wɔ m̄e n̄be, ka vɪla maalf̄o i sɪ v̄olaa.

XV Wile a anȳana, na fo 'yõn ba ãkp̄aen ti kp̄aana ba n̄bij̄e. Ta v̄ẽ ka n̄re jaa kaa fo p̄oɔ ε.

III

I T̄ier a Yesu turbo ika ba turo a ba n̄bere ni a kp̄aen d̄eme n̄e ti turo a le jaa ban 'yer, na ba ch̄oɔɔ gu vɪla jaa maalf̄o.

II Ba ta ma n̄mara taa poe ε, t̄iche ba tara nȳa'maar ni n̄re jaa na ba t̄ere taa yele. Ba siir ba m̄e s̄re jaa ka n̄be nye.

III Sɪ mi d̄õ i j̄olɔ a ba kaar ni bawõnsɪ ka a Satan bel sɪ ka a wer nȳa bon̄sɪ a jaa ma ɪre sɪ v̄olaa, ka sɪ h̄eb gb̄agbaaɔ, na sɪ p̄ã kper̄e ni ger ni nyuor, ka ba 'laaɔ sɪ, ka sɪ mi 'laaɔ 'laaɔ taa.

IV T̄iche a s̄õ na wa ta, a sɪ Fafaara N̄aɔm̄in maal vɪla ni a wɔ n̄fo na wa wa,

V wɔ faa sɪ naa, a ba i a sɪ yel̄v̄el sɪn maal j̄ũ ε, t̄iche a wɔ n̄baal j̄ũ le. Wɔ faa sɪ naa na wɔ p̄e sɪ tu a d̄ofo gb̄e ayi ka a wɔ S̄ie maal sɪ a sɪ i n̄paalaa,

VI a S̄ie nȳa le a N̄aɔm̄in tu a Yesu na i a sɪ Fafaara 'yõ kɔ sɪ.

VII A le le, wɔn ben maal sɪ ka sɪ tor a wɔ w̄ãf̄o j̄ũ, sɪ ɪn a wɔ b̄õdirbe, na sɪ l̄ob̄ ȳãan bar guro ni a nyevor 'lo na ba tara baarf̄o ε.

VIII Yelm̄e 'yer ni nȳa, n̄ b̄oɔɔ naa ika fo do ara a yel̄sɪ anȳana pɔ wile n̄bij̄e, a len v̄ẽ naa ka a bala na s̄õ N̄aɔm̄in, de a ba s̄õ ni a ba t̄ier ɪre ni yel̄v̄elsɪ t̄e. A le v̄iele naa tara t̄õn̄õ kɔ n̄re jaa.

IX T̄iche ta ch̄e a j̄ol chiirfo ni le a s̄ãkp̄ãm̄ine na tu taa mana bɪ j̄ere a n̄e 'lo ban bin a k̄õro jaa ε, boj̄ũ a anȳana ba tara t̄õn̄õ ε.

X Kp̄ã n̄re 'lo na ooro gb̄eb̄'yen, 'lo wa t̄ɔɔ, le kp̄ã wɔ a gb̄e ayi s̄õ. 'Lo le wa t̄ɔɔ, fo ir n̄ũ t̄iche wɔ bar.

^{XI} Fõõ mãε bõõn ıka a nıre nyã tɔ sɔɔ lo naa, wɔ mãε bõõn naa ıka wɔ un dɛɛɛ.

^{XII} N bɔɔɔɔ naa ıka n tõ Atması bu Tıchıkusı a fɔ sɛ, ãsɔɔ jaa na wa tı, mõ tı na fɔ tuor ma a be a Nikopolis, bojũu be ɛ n bɔɔɔɔ ıka n chen a ɔɔr sõɔ.

^{XIII} Mõ na fɔ sõɔ a 'yer tɔɔɔɔ Jenası nı Apolosı ka ba ta faa bon jaa a sɔɔr pɔ ɛ.

^{XIV} Vɛ ka a sı nıbe jãn vıla maalfɔ ka ban tõɔ maal a ala ban bɔɔɔɔ na ba ta ı nıhayası ɛ.

^{XV} Bala jaa na be ka a n sɛ, puoro fɔ naa. Puor a bala na nõ sı a sɔɔfɔ jũu. A wãɛfɔ a be a yı jaa sɛ.

A PƆƆL GĀN WŪN SĒB KŪ A FILEMON

I Maa Pɔɔl ban pɔɔ die pɔ a Yesu Kɪrɪsɪto jūu nɪ Timoti na ɪ a sɪ yebe, le seere korɔ a Filemon na ɪ a sɪ badatuo na wɔ ɪ a sɪ tɔtɔto ʔsɔɔ,

II na sɪ mɪ seere korɔ Afɪya na ɪ a sɪ yepɔɔ, nɪ Archipus na ɪ a sɪ soja ʔsɔɔ, nɪ a pupuorbiir bala na ma 'lɔɔ a fɔ yir puor.

III Wāefo nɪ nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanɲmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto sē, a be a fɔ sē.

IV N ma puor Nāanɲmɪn yāan sɔɔ jaa, naa ma pɔrɔ a fɔ yuor a n Nāanɲmɪn sɔɔrfɔ pɔ,

V bojūu n wɔn a fɔ sɔɔfɔ fon tara a sɪ Soro Yesu 'yɔɔ, nɪ a nɔfɔ fon tara nɪ a Nāanɲmɪn nɪbe ba jaa.

VI N sɔɔrɔ na Nāanɲmɪn ɪka fɔ mɔɔ nɪbir fɔɔ wa mana a sɔɔfɔ 'yer, na fɔ tara par bɔɔfɔ nɪ a yelviel ala sɪn tara a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

VII N yebe, a fɔ nɔfɔ vɛn ka n chɪle, na a 'yɔɔ ma ʔkpɛɔ, bojūu fɔ 'maan a Nāanɲmɪn nɪbe nyān.

VIII A le jūu, ɪn naa tɔɔ che nyāa a Yesu 'yɔɔ gba naa kpāa fɔ ɪka fɔ tɔ a le an sɛe ɪka fɔ tɔ,

IX tɪche n sɔɔrɔ fɔ naa a nɔfɔ jūu. Maa Pɔɔl pāa ɪn danyɔɔ, naa ɪ nɪre ban pɔɔ die pɔ a Yesu Kɪrɪsɪto jūu.

X N sɔɔrɔ fɔ naa a Onɪsumɔsɪ na ɪ a maa bie, 'lɔ le lɪeb a n bie a sɔɔ 'lɔnɔ ban 'yɔɔ ma a bɔjɔrsɪ.

XI A sɔɔ kɔɔ, waa dɔɔ tara tɔnɔ kɔ fɔ ε, tɪche pɔpāanyā wɔ tara na tɔnɔ kɔ a fɔɔ nɪ a maa.

XII N tɔnɔ wɔ naa, wɔ ɪn a maa māe nyāa ɪka wɔ lɪeb wa a fɔ sē.

XIII ɪn taa nɔn ɪka wɔ be a n sē na wɔ ta de a fɔ jie sɔnɔ ma ban 'yɔɔ ma a bɔjɔrsɪ a 'yer nɔɔ muɔlfo jūu,

XIV tɪche n ba bɔrɔ ɪka n maal yebe jaa ka maa ba sɔr fɔ kaa ε, ka a vɪla jaa na yi a fɔ nyāa pɔ naa taa ɪ firfɔ ε.

XV Amne sē, ala le tɔɔ so ka wɔ ɲmaa yi a fɔ sē a bālāa, tɪche na won le wa be a fɔ sē jaa kpo kpo.

XVI Pɔpāanyā waa le chɛne ɪ gbāgbaa ε, tɪche wɔ ɪn gar gbāgbaa, na wɔ ɪ yebe kɔ fɔ. Wɔ ɪn nɪre ɪn nɔ ka fɔ mɪ gba nɔ, won ɪ nɪre nɪ yebe a sɪ Soro 'yɔɔ.

XVII A le jūu, ala ɪ fɔ nye man ka n ɪ a fɔ tɔtɔto sɔɔ, de wɔ nɪtāa a le fon taa sɔɔ de ma.

XVIII Ala ɪ wɔ wa maal fon deer bu wɔ di fon sān, de pɔɔ a maa sān pɔ.

XIX Maa Pɔɔl le seere a yebe nyā nɪ a maa māe nūu. ɪn yab fɔ naa. N kɔ 'yer 'yer jaa ɪka a fɔɔ māe gba mɪ di man sān ε.

XX Ɔɔ, n yebe, vɛ ka n nye a tɔnɔ nyā yin a fɔ sē a sɪ Soro 'yɔɔ, 'maa a n nyāa a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

XXI N bar tɪer a fɔ nɛε tufɔ jūu, naa seere korɔ fɔ bɔɔn ɪka fon maal gar a le ɪn sɔr fɔ ɪka fɔ maal.

XXII Yebe bɔ'yen na che, chɔɔr sāan gaa jie bar ma. A yɪ Nāanɲmɪn sɔɔrfɔ jūu, n tɪer ɪka won sɔɔ naa ka a nɪbe banyāna yuo ma a pɔɔfɔ die pɔ, ka n wa a yɪ sē.

XXIII Epafaras na ɪ a n tɔ sɔɔ ban 'mataa pɔɔ a die pɔ a Yesu Kɪrɪsɪto jūu, puoro fɔ naa.

^{XXIV} Ka Maaki mi ni Aristakus ni Demas ni Luka na i a n taaba tōtōnbo, mi puoro fo naa.

^{XXV} A si Soro Yesu Kirisito wāefo wo be a fo sē.

A HEBURU NIBE GĀN

I A sōo 'lo na dōo po, Nāanmın tun a wō 'ye'yerbe sē na wō 'yer 'yer dēdēme kō a sı sāmune sōı yoo jaa pō,

II tiche a ber baaraa anyā 'lo, wō 'yer 'yer kō sı tun a wō Bie won ir ka won ı a bonı a jaa bōdire. 'Lo 'yōo le wō mı dōo tu maal a wer wō jaa.

III A Bie le ı a Nāanmın tır chāa, na wō kaara a Nāanmın kaar jaa chō, ka a wō 'yer na tara kpēo le wō tten a bonı a jaa taale. A le won wa pee a yelbier baar, wō don tı jāne a Tır Sōo nūsōo jie be a saaju.

IV Le le wō pāa gar a malakası ba jaa, ka a yuor 'lo won nye, mı gar a ba bon.

V Bojūu Nāanmın ba dōo 'yer kō a malaka āsōo jaa ıka, "Fō ın a n Bie, duna n lieb a fō Sāa", (*Yiel Gān 2:7*) bı 'yer go ıka, "In ı naa a wō Sāa, ka wō mı ı a n Bie"? (*2 Samuwel 7:14*)

VI A nı mı go, a le won waara nı a wō Bidadōo ka a wer pō, wō 'yer naa, "Vē ka a Nāanmın malakası ba jaa gbur dumo puor wō." (*Mosesı Gāma Na Tu Anūu 32:43*)

VII A malakası 'lo, nitō le a Nāanmın gān 'yer a ba 'yer, "Nāanmın maal a malakası sesebe kaar. Ba ın a wō tōtōnbo kaara fıka būu 'lıraa kaar." (*Yiel Gān 104:4*)

VIII Tiche, nitō le a Nāanmın gān mı 'yer a Bie 'yer, "Nāanmın, a fō nāalōo na ben be bıbir nı bıbir jaa, ka a torfō ı a fō nāalōo dāgbal.

IX Fō nōn torfō tı na fō 'laar putuyele. A le jūu, Nāanmın na ı a fō Nāanmın, 'moo fō naa ka fō do gar a fō taaba ba jaa, a le won por a pupel kaa 'yōo fō." (*Yiel Gān 45:6, 7*)

X A Nāanmın gān le 'yer naa, "A pielfō daar a fōo Soro, fōo le kpar a tēe par, ka a saaju wō jaa ı a fō nuur tōmō.

XI A jaa na wa sōo naa, tiche ka fōo 'lo be be, a jaa na wa koraa naa chıer fıbaa kaar.

XII Fōn pilāa naa fıka fuu, naa lieb fıor kaar. Tiche ka a fōo 'lo chene a le ne, ka a fō yuomo ba tara baarfō ε." (*Yiel Gān 102:25-27*)

XIII Malaka buor sōo le a Nāanmın dōo wa 'yer kō ıka, "Jāne a n nūsōo jie, ka n wa de a fō dōdēme ka ba ı a fō gbεε dōolfō jie"? (*Yiel Gān 110:1*)

XIV A ba ı a malakası ba jaa ı naa a sıtōnstı a Nāanmın na ma ir tō, ka ba wa sōnō a bala na nye a faafō ε?

II

I Sı bōo chele sō, a le jūu ka a bon 'lo sın wō, ka sı taa sal lo ε.

II Bojūu ala ı a malakası 'yer ban dōo 'yer ın yelmāε, ka a nıre 'lo jaa na jeb a 'yer bı tor a 'yer, ma nyen a toor tōofō 'lo na tor,

III ηmune le a sın mı na ı chāε, ala ı sı kaa naa a faa kpēε nyā poro? A sı Soro le dōo nie 'yer a faafō nyā 'yer, ka a bala na wō naa pāa mı man jaa ne ne ne kō sı.

IV Nāanmın mı sōo naa na wō de jānsı, nı tōfersı, nı ne'maa tōdēdēme, nı a le won kō sı a wō Sıε, na wō kō āsōo jaa a le na ı a wō bofō.

V A ba ı a malakası le na so a wer 'lo na waara ε, a 'lo 'yer sın ben 'yere ε.

VI Tiche a jie āsōo nure āsōo mī 'yer naa, “Bo le nure ɪ, ka fō tara a wō tier, bu nisaal bie mī ɪ ka fon tara a wō tier?”

VII Fōo le maal wō, a wō ɪ jaa pōor ka a malakasi gar wō, fō den tur ni 'yōōfō kō wō.

VIII Na fō de bonst a jaa bin a wō gbēe pīlem.” *(Yiel Gān 8:4-6)* Nāanmīn den bonst a jaa kō wō, bon jaa ba be be ka waa tōō wō ε. Tiche a pōpānyā, saa nye bonst a jaa na siir ba māe kō wō ε.

IX Tiche si nyen a Yesu won vē ka wō ɪ jaa pōor ka a malakasi gar wō, wō den tur ni 'yōōfō kō wō, bojūu wō din a kūu dōoye, ka a Nāanmīn wāefō vē a wō lem kūu kaa kō nure jaa.

X Won waara ni dabil yōō a wō tur pō, a seen kō Nāanmīn, a 'lō na so bonst a jaa, ni a 'lō 'yōō bon jaa na tu be be, ka wō maal a ba nūōōn 'lō na faara ba ka wō ɪ cheche tu a wō dōoye difō pō.

XI Ka a nure 'lō na maala a nibe ka ba ire cheche, ni a bala mī na ɪ a cheche ɪ sāa bō'yen bibiir. A le jūu, vā ba kōō a Yesu won bōōlō ba yeer ε,

XII na wō 'yerε, “In pōr a fō yuor kō a n yeer, naa yiel yiel pēen fō a bala na duo puoro fō niem.” *(Yiel Gān 22:22)*

XIII A ni mī go, “In dīel a n Nāanmīn.” *(Isaiya 8:17)* Na wō le 'yer go, “Maa ni nyā ni a bibiir bala a Nāanmīn na kō ma.” *(Isaiya 8:18)*

XIV A bibiir na tara a āgān ni a jāi jūu, ba mī dōōn a Yesu ka wō ɪ a ba āsōo, wō maal a le, ka a wō kūu na tōō sōō a Satan nyā na tara a kūu kpēō bar.

XV na won faa a bala jaa bar ban dōō, ka a kūu dābāe maal ba a ba lieb gbāgbaar.

XVI Yelmāe jaa a ba ɪ a malakasi 'yōō le wō waan a sōōfō nyā ε, tiche a Abraham yōn 'yōō le.

XVII Nūtōnō jūu le so, ka a Nāanmīn maal wō a wō nyetāan a wō yeer. Ka a le vē a wō ɪ nūbaal kaara na wō ɪ a bōōrlo nūkpēe na tara yelmāe a Nāanmīn tōmō pō, na won tōō de a wō māe lon a bōōr ka a nibe yeldēer baar.

XVIII Bojūu a wō māe mī din tuo a bēer kaa pō, wō mī na tōōn sōō a bala jaa a bēer kaa na nyōō.

III

I A le jūu, yeer na ba tara chefō ε, na yī pōō a saaju bōōlfō pō, yī yuo a yī tier kō a Yesu, a nūtōnāa ni a bōōrlo nūkpēe nyā 'yer sūn 'yerε.

II Wō tara na yelmāe kō a 'lō na ir wō, nūtāa le a Moses mī na dōō tara yelmāe a Nāanmīn yir wō jaa pō.

III Yesu nyen 'yōōfō na see na wō gar a Moses, nūtāa le a nure 'lō na me a yir na ma nye a 'yōōfō gar a yir māe.

IV Bojūu a yir jaa, nure kōō le ma me, tiche Nāanmīn le me a bonst a jaa.

V Moses dōō ɪ a tōtōnō na tara yelmāe a Nāanmīn yir wō jaa pō, na wō dire a ala won wa 'yer daar kōō dāasie.

VI Tiche a Kīrīstō na ɪ a Nāanmīn Bie, wō tara na yelmāe ni a Nāanmīn yir. Sūn le ɪ a wō yir, ala ɪ si nyōōn nyāa ni a tiertōfō 'lō sūn bōōrō ni a yuor.

VII Le le a Nāanmīn Sīe dōō 'yer, “Dīna ala ɪ fō wōn a Nāanmīn kōkōr,

VIII yī taa ire wa kpēme a yī nyāa nūtāa le yīn dōō chur wō ε, a sōō 'lō yīn dōō bēere wō kaara be a mōgōō pō.

IX Be le a yi sãakpãmune beer ma kaa na ba mǝn ma lǝeε tu tãn yuom lujaayi, na ba nye a le in ι.

X Ala le so ka n nyen a nibe bala suur naa 'yer, 'A ba ttersi ma yǝyele naa. Baa bǝo a n sɔi ε.'

XI Le le, n nyen suur naa pɔ 'yer, 'Baa be jaa na wa kpe a n pǝnfɔ pɔ go ε.' "

(Yiel Gãn 95:7-11)

XII N yeer, yi bǝo gu yi mǝe ka ãsɔo jaa taa tara yeldεer bu nyãa na ba sɔo de ε, na wɔ liεb a wɔ mǝe yin a Nãanmun na ba kpire sǝ ε.

XIII Tiche yi 'yǝonǝ taa ãkpǝen bɔbir jaa, nitãa a bɔbir na chene ka ba bɔo lo a duna, ka yelbier taa bel ãsɔo jaa ka wɔ kpǝme a wɔ nyãa ε.

XIV Si wa naa ka a sun ni a Kirisito na wa lǝo pǝ, ala ι si ban gber ti tãn a baaraa, a le sun dǝo bar tier,

XV fika a le an ben 'yer, "Duna, yin wa wǝ a Nãanmun kɔkɔr, yi taa ire wa kpǝme a yi nyãa ε, nitãa le yin dǝo chur wɔ ε." *(Yiel Gãn 95:7, 8)*

XVI Ba boo le dǝo wǝ ti chure? A ba ι a bala Mosesi na dǝo tara yin a Ijipiti tǝe pɔ le ε?

XVII Ba boo mi le a Nãanmun dǝo nyen a suur a yuom lujaayi? A ba ι a bala na maal a dεer ε, na ba lo kpi be a mɔgǝo pɔ le ε?

XVIII Ba boo mi le a Nãanmun pɔ 'yer ika ba kǝ kpe a wɔ pǝnfɔ jie ε, a ba ι a bala na dǝo tar a wɔ neε tufɔ bar le ε?

XIX Le le, si nyen ban ba tǝo kpe ε, bojũu baa tara sɔofɔ ε.

IV

I A le jũu, an ι a Nãanmun tir a wɔ neε a wɔ pǝnfɔ pɔ kpɛfɔ na chene be be, yi ι a si bǝonǝ sǝ, ka a ãsɔo jaa taa wa kpe faa ε.

II Bojũu a sun mi, ba mɔol a 'yer nǝo kɔ si, nitãa le ban dǝo 'yer kɔ ba. Tiche a 'yer ban dǝo mɔol kɔ ba, ba tara tǝnǝ ε, bojũu a 'yer tǝe le ba wǝ, ba de sɔofɔ pɔo ε.

III Pǝpãanyã, a sun bala na sɔo de kpǝn a pǝnfɔ nyã pɔ, nitãa le a Nãanmun na dǝo 'yer, "N nyen suur naa pɔ 'yer, baa be jaa na wa kpe a n pǝnfɔ pɔ go ε." *(Yiel Gãn 95:11)* Tiche wɔ tǝn a wɔ tǝmǝ baar yi a wer pielfɔ daar jaa.

IV Bojũu a jie ãsɔo wɔ 'yer naa a ber ayopǝi daar 'yer, "A ber ayopǝi daar, Nãanmun bar a wɔ tǝmǝ a jaa ti pǝn." *(A Pielfɔ Gãn 2:2)*

V A 'yerbie anyãna ni a ju pɔ, wɔ le 'yer naa, "Baa be jaa na wa kpe a n pǝnfɔ pɔ ε."

VI Sor chene na yuo ka bamune na kpe a pǝnfɔ nyã pɔ, ka a bala ban de nie mɔol a 'yer nǝo nyã kɔ, ba tǝo kpe ε, bojũu bawǝnsi le ba ι.

VII A le jũu, Nãanmun le ir bɔbir ãsɔo na wɔ bɔo lo wɔ duna, a kor lǝεε tiche a wɔ le wa tu a Nãa David 'yǝo 'yer a le ne won dǝo 'yer, "Duna yin wa wǝ a Nãanmun kɔkɔr, yi taa ire wa kpǝme a yi nyãn ε." *(Yiel Gãn 95:7-8)*

VIII Bojũu ala ι a Josua dǝo tǝon a nibe kpǝn a pǝnfɔ nyã pɔ, Nãanmun kǝ naa le 'yer bɔbir ãsɔo 'yer go ε. ¹

IX A ber Ayopǝi 'Lo Pǝnfɔ chene na be be kɔ a Nãanmun nibe.

X Bojũu nure jaa na wa kpe a Nãanmun pǝnfɔ nyã pɔ, wɔ mi ma pǝn naa a wɔ mǝe tǝmǝ pɔ, nitãa le a Nãanmun mǝe na pǝn a wɔ tǝmǝ pɔ.

¹ **IV:VIII 4:8** A Josua nyãna le dǝo de a Isural nibe nie ka ba chen a Kanaan tǝe pɔ, a Mosesi na wɔ kpi, a tǝe nyã le a Nãanmun dǝo tir a neε kɔ ba. (A Tǝmǝ 7:45; ni Josua 1:1-9)

XI A le jūu, yī ɪ a sɪ mʊɔɔ ɪka sɪ kpe a pɛ̃nfɔ nyā pɔ, ka nure āsɔɔ jaa taa ɪ bawōno a ba kaar na wɔ bār lo ɛ.

XII Bojūu Nāanmɪn 'yer ɪn bōnɪbir, na wɔ ma pɪlpɪle, na wɔ dire gar sobɔraa. Wɔ ma ŋmaan jaa kpe tɪ gbem a sɪɛ, na wɔ 'mar a kɔɔɔ, na wɔ wɛl a choofɔ jɪir tɪ t̃an a kɔɔɔ k̃aa pɔ. Wɔ ma tɔɔɔ tɛɪ nɪ befɔsɪ a jaa na be nure nyāa pɔ 'yer.

XIII Bon jaa ba be ka a bōmaalsɪ pɔ naa sɔɔl a Nāanmɪn niem ɛ. Bon jaa ba pɔɔ ɛ, a jaa dɪɛl a wɔ niem. 'Lo le sɪn wa man a yeɛle a jaa kɔ.

XIV A le jūu, sɪn ben tara a bɔɔrlo nɪkpɛɛ na gar a bɔɔrlo nɪberɛ ba jaa a wɔ do a be a saaju, Yesu na ɪ a Nāanmɪn Bie, yī ɪ a sɪ ba gber a sɪ sɔɔfɔ nyā sɪn sɔɔ pɔ.

XV Bojūu, saa tara a bɔɔrlo nɪkpɛɛ 'lo na kō tōɔ kaa a sɪ balfɔ ɛ, tɪche sɪ tara na a 'lo mɪ a beɛr kaa bɔɔɔ bɔɔɔ na dōɔ nyɔɔ a sɪn mɪ kaar, tɪche waa ɪ yelbier ɛ.

XVI Yī ɪ a sɪ daa yī a wɔ wāɛfɔ nāa dakɔɔ par nɪ nyāa, na sɪ tɪ de a wɔ nɪbaal na sɪ nyɛ wāɛfɔ, ka a sōs sɪ a sōɔ 'lo an wa wōnō sɪ.

V

I A Juu nɪbe bɔɔrlo nɪkpɛɛ, ba ma k̃aan ir wɔ a nɪbe pɔ, na ba ir wɔ a wɔ ma ara kɔ ba nɪ a Nāanmɪn sālsɔɔ, na wɔ ma de a ba kofosɪ nɪ a ba bɔɔrlo bonsɪ loro nɪ a ba yelɛbe bɔɔɔ.

II Wɔ ma tōɔn 'mōɔn a bala na ba bōɔ ɛ, tɪ chiine a jiyuo, bojūu a 'lo m̃ae mɪ ba tara kpɛɔ ɛ.

III A anyāna jūu le so a wɔ ma de nie lo a wɔ m̃ae tulfɔ bɔɔɔr baar, tɪ p̃aa 'matāan a nɪbe ba jaa yelɛbe bɔɔɔ.

IV Nure jaa maa bōn kaa ir a 'yōɔfɔ nyāna kɔ a wɔ m̃ae ɛ, Nāanmɪn le ma bɔɔl wɔ, nɪtāa le won dōɔ bɔɔl a Aaron.

V Le mɪ le, a Kɪrɪsɪto ba de a 'yōɔfɔ nyā kɔ a wɔ m̃ae ɛ, na wɔ wa lɪɛb a bɔɔrlo nɪkpɛɛ ɛ. Tɪche Nāanmɪn mɪ le 'yer kɔ wɔ, "Fōs le ɪ a n Bie, dɪna n lɪɛb a fɔ Sāa."
(Yiel Gān 2:7)

VI A le 'yer a jie āsɔɔ go, "Fōs le a bɔɔrlo kpo kpo, nɪtāa a Melkijedek kaar." 2
(Yiel Gān 110:4)

VII A le daar a Yesu na be ka a tēe pɔ, wɔ den sɔɔrfɔ sɔɔɔr Nāanmɪn kōn nɪbikōɔ kɔ a Nāanmɪn nyā na tōɔ faa wɔ a kūu pɔ, ka a Nāanmɪn wō a wɔ sɔɔrfɔ, bojūu wɔ den 'yōɔfɔ siir a wɔ m̃ae.

VIII Wɔ gba na ɪ a bie, wɔ jān nɛɛ tufɔ yī a wɔ wōm pɔ.

IX Won wa maal a le an sɛɛ ɪka wɔ maal baar, wɔ lɪɛb a faafɔ sɔɔ kɔ a bala jaa na sɔɔ tu a wɔ nɛɛ.

X Nāanmɪn le ir wɔ a wɔ ɪ a bɔɔrlo nɪkpɛɛ a Melkijedek kaar.

XI Sɪ tara na yɔɔ naa 'yer tun a yeɛle anyāna pɔ, tɪche ka a par wiilfɔ kpɛ̃mɛ, bojūu a yī bōɔfɔ ba tal tɛɛɪ ɛ.

XII Yelm̃ae, a sɛɛ naa a sōɔ nyāna pɔ, ka yɪn taa ɪ wiwiilbe, tɪ yɪ chɛnɛ bɔɔɔɔ nure ɪka wɔ wiil yɪ a Nāanmɪn 'yerbidōɔ ala go. Bɪr le yɪ chɛnɛ bɔɔɔɔ, yaa ta saa difɔ ɛ.

XIII Isɔɔ jaa na chɛnɛ 'yɛnɛ bɪr, wɔ chɛnɛ na ɪ bɪpɪla. A wɔ yɛ̃ ba tal tɛɛɪ a won tōɔ bōɔ a yeltorsɪ ban wɪle par ɛ.

2 **V:VI 5:6** A Melkijedek dōɔ ɪ a Nāanmɪn bɔɔɔr loro. 'Lo le kɔ a Abraham a paanōɔ nɪ a dāa na wɔ sɔɔɔr Nāanmɪn ɪka wɔ sōɔ a Abraham. Abraham mɪ kon a Melkijedek kofosɪ. (A Pielɔ Gān 14:17-20, nɪ Heburu Gān 7:1-10)

XIV Tiche nuberε bon le saa, bala 'lo din nye ka a mul ba, ka ba bōo vila ni deer.

VI

I A le jūu, yi i a si bar a Kuristo 'yer pielfo ye, ti chiine niem here nuberε. Yi ta le vē ka si poro a tier liebfō yuor go ε, ni tōdeer jaa borō na chiine kūu po ε, ni le an sεε ika fō tara a Nāanmın soofō,

II ni a Nāanmın kōo sofo wiilfo, ni nuur doolfō ye, ni kūu po irfo ni a 'yer toorfō ye.

III Ala i Nāanmın soo naa, sın in a le.

IV An un tuo kō a bala na dōo nye a chāa, a bala na lem a saaju kofō kaa, na ba 'mataa pōn a Nāanmın Siε,

V a bala na lem a Nāanmın 'yer vila kaa, ni a kpēo 'lo na waara a baaraa daar.

VI Ala i ba faan lo, an un tuo ka ba le waan ba a ba wa nye tier liebfō, bojūu a ba borfō le kpara naa a Nāanmın Bie a daa ju go, na ba le 'yōo ka a niyōo le wuolo wō.

VII A le a tēe na ma nyū a sabie kōo na ma loro na wō bul a bonst ala na tara tōnō kō a bala na kō, ma nyen a Nāanmın sōofō.

VIII Tiche a tēe 'lo na ma bul a gūr ni a mō-ur, waa tara tōnō ε, ti na wō be po 'yōofō po. A baarfō daar būu le na di wō.

IX Si gban 'yerε a anyāna, barmine, si bar tier a yi jie, na si bōon yın tara bōsōn, bōsōn ala na lōon a faafō.

X Nāanmın ba i nıbur bur ε. Wō kō iin a yi tōmō ni a yi nōfo yın wiil kō wō ε, na yi sōo a wō nıbe ti chene sōnō ba.

XI Si borōo naa ika a yi āsōo jaa wō mōo niir maala a le ne ti tān a baaraa, na yi kō baala a yi tierōo jie ε.

XII Saa borōo ika yi i koro dēme ε, tiche yi tooro a bala na tu a soofō po tara kānyir nyen a bonst ala a Nāanmın na tir a neε.

XIII Le a Nāanmın na tire a neε koro a Abraham, nıre jaa na ba be be gar wō a won pōn jūu, wō pōn naa a wō māe,

XIV na wō 'yerε, "Yelmāe jaa le, un sōo fō naa, naa vē ka a fō bal par paal." (A Pielfō Gān 22:17)

XV Le le a Abraham tara a kānyir na wō chel lēε wa de a le a Nāanmın na tir a neε kō wō.

XVI Nıre ma den a nıre 'lo na gar wō yuor pōn, ka a le won ma tir a neε i yelmāe, ka a wilewile ma le be be go ε.

XVII Bojūu Nāanmın borōo naa ika wō maal a wō befō 'lo na ba here ε, ka a chaar kō a bala na wa de a ala won tir a neε. Wō tir neε ika won maal a le.

XVIII Nāanmın maal a nıtō ika, a bonst ayi anyā na ba tōonō here ε, Nāanmın ni kō tōo ηmaa jire ε, ka a sın bala na jo ti nyōo a tierōfo nyā won kō si a poro taale, ka a na 'yōo si ākpāen.

XIX A tierōfo nyā le si tara, naa i a nebikur na ma lū a si siε a wō chum ba dōonō ε. Wō pōn kpe be a diniem a fōbaa 'lo ban lū var puor.

XX Be le a Yesu de nie chen a si 'yōo, wō kpe naa a si 'yōo. Wō i naa a borōo nıkpēε kpo kpo nıtāa a Melkijedek kaar. ³

³ VI:XX 6:20 A Melkijedek dōo i a Nāanmın borōo loro. 'Lo le kō a Abraham a paanōo ni a dāa na wō soor Nāanmın ika wō sōo a Abraham. Abraham ni kon a Melkijedek kofost. (A Pielfō Gān 14:17-20, ni Heburu Gān 7:1-10)

VII

^I A Melkijedek nyā le dōo ɪ a Salem nāa nɪ a Nāanmɪn na do gar a saaju bōorloro. 'Lo le tuor a Abraham na wɔ 'yer nevila 'yōo wɔ, a le won dōo jeb a nāmune bala tōo tɪ lɛb waara.

^{II} Ka a Abraham ir a bonst ala won waara nɪ a jaa pɔ pie, bō'yen kɔ wɔ. A wɔ yodōo par nɪ nyā, torfo nāa, a nɪ mɪ, Salem nāa, a par le, nyā'maar nāa.

^{III} Waa tara sāa ε, bu ma ε, nɪre jaa ba bōo a wɔ doɔfo daar ε, bu bōo a wɔ bal par ε, bu a wɔ kūu daar ε. Wɔ kaara naa a Nāanmɪn Bie kaar, na wɔ ɪ a bōorlo kpo kpo.

^{IV} Yɪ tɪer kaa a le won berma jā. A sɪ sāakpā Abraham gba mɪ dōo kɔ wɔ a bonst ala won fa pɔ pie jaa pɔ bō'yen.

^V Pōpāanyā, a Mosesɪ nɛɛ won dōo bin 'yer naa ɪka, a Levi bal par pɔ le a bōorloro na ma yi, 'lo le na ma de a pie jaa pɔ bō'yen yin a Isɪral nɛbe ba jaa sē, a wɔ māe yeer sē, a ba yeer gba mɪ na ɪ a Abraham bal nɛbe sē.

^{VI} Tɪche a daba nyā baa gba bɪer a wɔ tɪ yi a Levi bal par pɔ ε, tɪche wɔ den a pie pɔ bō'yen yi a Abraham sē, na wɔ 'yer nevila 'yōo a 'lo a Nāanmɪn na dōo tɪr a nɛer kɔ.

^{VII} Baal ba be be ε, ɪka a nɪre 'lo na berme 'yer nevila 'yōo a 'lo na ba jā bon ε.

^{VIII} A ye le āsɔɔ nɪ nyā ɪka, a bala na kpire le ma de a pie pɔ jaa bō'yen, tɪche a sɔr āsɔɔ pɔ, a Melkijedek 'lo na ba kpire ε, de naa.

^{IX} ɪsɔɔ gba mɪ na 'yer ɪka, a Levi nɪre na ma de a pie jaa pɔ bō'yen, ba yab a pie jaa pɔ bō'yen tu a Abraham sē,

^X bojūu a le a Melkijedek na dōo tuor a Abraham, a Levi chene na be a wɔ sāakpā pɔɔm.

^{XI} Ala ɪ a Levi bal nɪre, a bōorlo tōmō ma ta vɛn ka wɔ tor jaa dē dē, a nebināa 'lo ban kɔ a nɛbe, bo le so ka ba le bōorɔ a bōorloro āsɔɔ ɪka wɔ wa, na wɔ kaara a Melkijedek kaar na waa ɪ a Aaron kaar ε?

^{XII} Bojūu bala wa lɛr a bōorloro, ba mɪ ma lɛr a nebināa.

^{XIII} A 'lo ban 'yere na so a ye le anyāna, wɔ ɪn bal yuo, ka nɪre āsɔɔ jaa ba yi a bala nyāna pɔ na wɔ tɪ tō tōmō be a bōor lofo jie ε.

^{XIV} Bojūu nɪre jaa bōon naa ɪka a sɪ Soro ɪn a Juda bal nɪre, ka a bala nyā pɔ, Mosesɪ mɪ ba pɔr a yuor ɪka nɪre na yin a bala nyā pɔ tɪ ɪ a bōorloro ε.

^{XV} Ka a le sɪn 'yer gba gān chāa pɔ, ɪka ala ɪ a bōorloro āsɔɔ na kaara a Melkijedek kaar wa wa naa,

^{XVI} a 'lo na wa ɪ a bōorloro 'lo na ba tu a le a nebināa na 'yer tun a wɔ sāakpā loor ε, tɪche a tun a le a kpɛo 'lo na yi a nyevɔr na ba tara sōfo pɔ.

^{XVII} Bojūu a seb ɪka, "Fōo le ɪ a bōorlo kpo kpo na ba tara tɛefɔ ε, nɪtāa a Melkijedek." *(Yiel Gān 110:4)*

^{XVIII} Ba tɔon a kōro bɪnfɔ lan bar, bojūu wɔ bal naa na waa ɪ bōjoraa go ε.

^{XIX} Bojūu a nebināa nyā maa tōo maal bon ka wɔ tor jaa dē dē ε, ka a tɛrtɔ yuo na ɪ gar wɔ wa, na wɔ vɛ ka sɪ tɔɔ gbɔr Nāanmɪn.

^{XX} A Nāanmɪn nɛtraa dōo be be, bamune lɛb a bōorlorbo ka a nɛtraa ba pɔɔ ε,

XXI tiche 'lo lieb a boorloro ka a netiraa puo, a le a Nāanmun na 'yer ko wo, "A si Soro pon 'yer, na wo kō wa puur a kōo bar jaa ε. Fōo le i a boorlo kpo kpo." *(Yiel Gān 110:4)*

XXII A po binfo nyāna jūu, Yesu le wo de bin a neε ka wo i a netiraa na gar.

XXIII A kōro a boorlorbo bala ma dōo i yoo, bojūu kūu maa soo ka ba be be a tōmō po kor ε.

XXIV Tiche a Yesu 'lo na ben be jaa kpo kpo, a wo boorlo tōmō ba tara herfo ε.

XXV A le jūu, wo ma tōon faa a bala na tu a wo jie waara a Nāanmun sē. Bojūu wo ma ben be sōo jaa 'maala a Nāanmun korō ba.

XXVI A boorlo nikpēε nyāna le bōo a le sin buoro, wo in cheche, waa tara chefo ε, waa buoro yeldεε ε, na wo oo wo mēε yin yelbe-irbe po, na wo do gar a saaju.

XXVII Waa kaara fika a boorlo nūbere banyā ε, naa ba le sεε ika wo loro a boor a bubie a jaa ε, na won ma de nie lo a wo mēε tulo boor; ti pāa mi lo a nūbe mi bon ε. Wo mēε le soo na wo lieb a boorlo dōo lo a ba yeldεε boor a dēdēε daa ka a baar.

XXVIII Bojūu a nebināa le ma ir a boorlo nūbere, ka ba i nūbe na bal, tiche a pofō nyā na tu a nebināa puor wa, a Bie le Nāanmun ir, 'lo le maal a le jaa a Nāanmun na buoro ika wo maal.

VIII

I A 'yere sin 'yere ni nyā, sin tara na a boorlo nikpēε nyā na jāne be a saaju kpēo wo jaa soo nūsōo jie.

II Be le wo tōnō a dinie soo na i a yelmāε Nāanmun puorfō yir a si Soro mēε na maal, a ba i a gān yir 'lo a nūre na maal a wo nūu ε.

III Boorlo nikpēε jaa ba ma ir wo naa ka wo ma diere a kofōsi ni a boorlo bonsi loro ni a boor; ala le so ka a nyā mi na de bon kōo lon a boor.

IV Ala i wo ta ben ka a tēε po, wo kō naa ta i boorloro ε, bojūu nūbe den nie be ka, na ba ma diere a kofōsi turo ni a le a nebināa na man.

V Ban tōnō a Nāanmun puorfō yir cheche nyā po na i a 'lo na be a saaju gāagiε ban tōor maal. A anyāna jūu le so ka a Nāanmun kpākpāana a Mosesi a le won dōo buoro ika wo maal a gān yir, na wo 'yer, "Kaara sō, na fo maal wo a le ne ni wo ju in wiil fo be a tōo ju." *(A Yifo Gān 25:40)*

VI Tiche a tōmō 'lo a Yesu na nye, gar a ba bon jaa bamm na i a netiraa 'ma'maala na gar a bōkoraa, bojūu a nebin paalaa na i gar po le wo maal.

VII Bojūu ala i a netir koraa 'lo ba dōo tara chefo ε, jie kō naa be be a ba le buoro bōyuo ε.

VIII Tiche Nāanmun nyen a le a nūbe na 'mab, na wo 'yer, nitō le a si Soro 'yer, "Būbir kōo na wa vie naa, ka n tir netir paalaa bin kō a Isral yir dēme ni a Juda yir dēme.

IX A kō le nyetāan a neε 'lo in dōo tir kō a ba sāakpāmune a daar 'lōnō in nyoo ba a nūu tōo yin a Ijipiti tēε po ε. Nitō le a si Soro 'yer, bojūu baa soo ara a le in tir a neε kō ba ε, ka n mi lieb puor 'yōo ba.

X A anyāna le i a netiraa in na tir kō a Isral yir dēme, a būbir 'lo wa vie baar. Le le a si Soro 'yer. In de naa a n neer 'yōo a ba tiersti po, na n seb dōol a ba nyān ju. Ka n i a ba Nāanmun, ka ba mi i a n nūbe.

XI Nūre jaa kō le wiil a wo tō soo ε, bu ka nūre 'yer kō a wo yebe ika, 'Bōo a si Soro ε.' Bojūu ba jaa na bōo ma naa, yi a bil po ti tān a bere po.

^{XII} In v̄en a ba putuye le bar. N kō le tier a ba yeldebe jaa go ε.” (*Jeremiya 31:31-34*)

^{XIII} Nāan̄mun na boɔlo a neturaa anyāna bōpaalaa, wɔ maal a 'lo na de nie ka wɔ ɪ bōjɔɔlaa, ka bon mɪ na jɔɔl, wɔ maa yaara tɪ kpi ε.

IX

^I Faa nye, a netur dōɔ 'lo tara na a puorfɔ chirsɪ nɪ a jicheche 'lo ban dōɔ maal ka a tēe pɔ.

^{II} A gān yir nyā ban dōɔ maal baar, a di yēyē pɔ le ba bin a fātɪnsɪ dɔɔlfɔ jie nɪ a tēebɔl 'lo ju ban ma dɔɔl a paanōcheche ala. A jie nyā le ba boɔlo, jicheche.

^{III} A dinie sɔɔ ban lū a fɔbaa var, ba boɔlo naa a be, Cheche wɔ jaa Cheche Jie.

^{IV} Be le a boɔr lofɔ jie be na ɪ selma a ba ma chonɔ a tāt nyūu vɪla ala nɪ a neturaa daka ban maal tɪ waar selma pɔɔ. A daka nyāna pɔ le a selma dulo ban 'yɔɔ a maana nɪ a Aaron dāgbal 'lo na dōɔ 'mor a puul nɪ a kosɪr pērsɪ ala ban dōɔ seb a nebināa 'yɔɔ. ⁴

^V A daka nyā ju le ba maal a malakasi bala ban boɔlo a cherubim, ka ba ger pɔɔ a faafɔ boɔr lofɔ jie. Tiche sɪ kō tōɔ man a yelsɪ anyāna tu tu taa a pōpānyā ε.

^{VI} Le a yelsɪ anyāna ban wa chɔɔr a nitō baar, a boɔrlorbo pāa ma kpɪere na a di yēyē sɔɔ pɔ, bɪbir jaa tōnɔ a ba tōmɔ.

^{VII} Tiche a boɔrlo nɪkpēε 'lo tēε le ma kpε a dinie sɔɔ gbebō'yen yuon jaa, wɔ maa faa dōɔ jāɪ ε. Ala le wɔ ma kpēn a be tɪ lon a wɔ māε boɔr, nɪ a nɪbe mɪ yeldebe ban ba bōɔn ε, tɪ faa tul maal boɔr.

^{VIII} Nāan̄mun Sɪε wiil a anyāna ɪka, a sɔr na kpɪere a Jicheche 'Lo Wɔ Jaa Cheche Jie chene na ba yuo ε, a gān yir koro na chene ara jūu.

^{IX} A anyāna dōɔ wile a dɪna sɔɔ, naa wile ɪka a kofɔsɪ nɪ a boɔrlo bonɪ ala ban ma lon a boɔr, maa tōɔ v̄ε ka a 'lo na wa a puorfɔ jie tier chaar ε.

^X A ɪ naa bōdiir tēε yele, nɪ nyūfɔ yele, nɪ bōpēersɪ yelsɪ, ala le ba mōɔ nɪbir maala tɪ tān a yelpaalaa na her.

^{XI} Le a Yesu Kɪrisɪto na wa a boɔrlo nɪkpēε nyā kaar, nɪ a yelsōn ala na de nie be ka, wɔ kpēn tu a jɪkpēε nɪ a puorfɔ yir 'lo na ɪ cheche an ba ɪ nɪre nūu le maal ε, ka sɪ 'yer ɪka waa pɔɔ a bōmɪersɪ pɔ ε.

^{XII} Waa de boɔ bɪ narbil jāɪ ε, tiche wɔ kpε naa a Jicheche Wɔ Jaa Cheche nyā pɔ, gbebō'yen kɔ nɪre jaa nɪ a wɔ māε jāɪ, a sɪ tōɔ nye a faafɔ a kpo kpo.

^{XIII} A boɔr jāɪ nɪ a nadai jāɪ nɪ a nasarbil tāpɪel ban ma ɔɔ mɪr a bala na sɔɔ, ka a ba āgāma yi ɪ bōsōn.

^{XIV} N̄mune pāa le, a Yesu Kɪrisɪto jāɪ a 'lo na tu a Nāan̄mun Sɪε na ɪ nyevɔr, a wɔ māε na ba tara chefɔ ε, lon boɔr kɔ a Nāan̄mun na wɔ pεε a sɪ tier nɪ tōmɔ jaa na chiine nɪ sɪ kūu pɔ, ka sɪn tōɔ tōnɔ kɔɔɔ a Nāan̄mun vɔr.

^{XV} Bojūu a anyāna le v̄ε ka a Yesu Kɪrisɪto ɪ a netur paalaa 'ma'maala, ka a bala a Nāan̄mun na boɔl, na nye a bōsōn ala na ba tara baarfɔ ε. Pōpānyā wɔ kpi naa na wɔ faa ba yin a yeldebe ala ban dōɔ maal a netur koraa 'lo pɔ.

⁴ IX:IV 9:4 A manna anyāna ɪn bōdiir a Nāan̄mun na dōɔ ko a Isral nɪbe be a mogōɔ pɔ ka ba di. (A Yifo Gān 16:4-36, nɪ Jɔɔn 6:31, 49)

XVI Nire wa tir nee ika 'lo wa kpi baar, a kũu le wo ma wa kpi, ka a le won 'yer pãa yi chãa pɔ,

XVII bojũu ala i fo tir nee ika fõo wa kpi baar. Fõo wa chene a ba i yele e, tiche fon wa kpi baar le a pãa i yele.

XVIII A anyãna jũu le so gba, ka a netur dõo 'lo maa i bon jaa ka a jãt ba pɔɔ e.

XIX Le a Mosesi na wa man a nebinãa 'yer kɔ a nibe ba jaa baar, wo den a nelpɔlo jãt na wo de kõo 'yõo, na wo de per kɔol jie na wo võo urbanyũu na wo tun mur a gãn pilãa 'lo ni a nibe ba jaa.

XX Ti na wo 'yer, "A anyãna le i a netraa jãt, a Nãanmũn na kpãkpãana yi ika yi turo." (A Yifo Gãn 24:8)

XXI Le ni ju mi le wo de a jãt mur a gãn puorfɔ yir ni a bonst a jaa ban ma de maala ni a be.

XXII Yelmãe jaa a nebinãa 'yer ika, ba ma de a jãt mɔl a bonst a jaa. Ka jãt ba wa kpaar e, yelbier vẽ kofɔ ba be be e.

XXIII A tara na sɔr ka ba chɔɔr a saaju bõtɔɔr maalaa ni a bɔɔrlo bonst anyãna, tiche a saaju bonst mãe 'lo, a ba bɔɔrlo bon gar naa anyãna.

XXIV Bojũu Kĩristo ba kpe a nire nũu bõmaalaa jicheche nyã pɔ, na dõo i a saaju bon sõ 'lo ban dõo tɔɔr maal e. A saaju mãe le wo ti kpe, na wo ti ara a Nãanmũn niem a põpãanyã a si jũu.

XXV A ba i wo kpẽn be a saaju na won le ti loro a bɔɔr bɔbir jaa e, nitãa le a juu nibe bɔɔrlo nãa na ma kpe a jicheche 'Lo Wu Jaa Cheche pɔ, a yuon ni a jãt na ba i a wo mãe jãt e.

XXVI Ala i le le a ta i, Kĩristo naa pãan din dɔoye sõo jaa yi a wer pielfɔ daar jaa. Tiche a põpãanyã, wo wa daan yi a bɔbir baaraa daar na wo maal yele a jaa baar, ika wo wa de a wo mãe lieb a bɔɔrlo bon diin a yelbier bar.

XXVII Nitãa le ban dɔo nire ka won kpi daar kõo, na wo ti tuor 'yer tɔɔrfɔ,

XXVIII le le, a Kĩristo lon a bɔɔr kpo kpo kɔ nyɔɔ. Won lieb wa a gbɛe ayi sõo, a ba i fuka a wo wa de a yelbier bar e, tiche ka wo waan faafɔ wa kɔ a bala jaa na chele wo.

X

I A nebinãa dõo i a bõsõ 'lo na waara gãagieli, a ba i a bon mãe le e. A ntõ jũu, a kõ tõo i a bɔɔrlo bõbõ'yen ban ma lo yuon jaa ka a tõo chɔɔr a bala na ma wa tɔo gbor a Nãanmũn puorfɔ 'yõo e.

II Ala i a ta tõon chɔɔr ba, ba kõ naa bar a bɔɔrlo bomo ir fo e? Bojũu a bala na ma ta wa a Nãanmũn puorfɔ jie, a ba yelbier naa baar naa, ka ba kõ ma le tier tɔ a ba yeldebe go e.

III Tiche a ba yuon jaa bɔɔrlo bonst anyãna ma tiere ba naa a ba yeldebe, **IV** bojũu a nadai ni a bɔɔr jãt maa tɔɔrɔ ire a yeldebe bara e.

V A le jũu, a Kĩristo na waara ka a wer pɔ, ntõ le wo 'yer kɔ a Nãanmũn, "A bɔɔrlo bonst ni a bõkɔrst, faa bɔɔraa e, tiche agãn le fo chɔɔr kɔ ma.

VI A bɔɔrlo bonst ban chonõ ni a ba 'mabfɔ bõkɔrst, fo pɔɔ maa pel yaa e.

VII Ka n pãa 'yer, maa ni nyã, nitãa le an seb a n yele a Nãanmũn gãn pɔ. N Nãanmũn, n wa naa ika n wa i a fo bɔfɔ." (Yiel Gãn 40:6-8) **VIII** Wo den nie 'yer, "A bɔɔrlo bonst ni a kɔfɔst ni a dõn ala ban ma kɔ chom ni a ba tulo kɔfɔst ala, faa bɔɔraa e, fo pɔɔ ba pel e," an sɔo i ika a nebinãa le 'yer ika ba i a le.

IX A wɔ p̄aa 'yer, "Maa nɪ nyā, n wa naa ũka n wa ɪ a fɔ bɔfɔ." Wɔ tɔɔn a 'lo na de nie bar, tɪ de a ayɪ sɔɔ 'yɔɔ a jie.

X A nɪtɔnɔ jūu le a Nāanɔmɪn maal sɪ, a sɪ ɪ nɪsɔn a Yesu Kɪrɪsɪto na de a wɔ āgān lon a bɔɔr kpo kpo kɔ sɪ.

XI A Juu nɪbe bɔɔrɔloro, bɪbir jaa le wɔ ma ara tɪ tɔnɔ a ba puorfɔ tɔbie. Waa gala a bɔɔr lofɔ nyā na maa tɔɔ de yelbier bar ε.

XII Tɪche a Yesu Kɪrɪsɪto na wa lo a bɔɔr kpo kpo nyā baar a yelbier jūu, wɔ p̄aa tɪ jāne naa a Nāanɔmɪn nɪsɔɔ jie.

XIII An yɪ a le daar jaa, wɔ chele naa a Nāanɔmɪn na wa de a wɔ dɔdɛme kɔ wɔ a ba lɛb a wɔ gbɛɛ dɔɔlfɔ jie,

XIV bojūu gbɛbɔ'yen tɛɛ le wɔ lo a bɔɔr, ka a sɛɛ kɔ a bala wɔn maal ka ba ɪ cheche.

XV A Nāanɔmɪn Sɪɛ mɪ 'yer yelmāɛ jaa kɔ sɪ nɪ a yele nyā, wɔ den nie 'yer,

XVI "Nyā le ɪ a neturaa nyā ɪn wa tara nɪ ba, a sɔɔ 'lo wa po baar. Le le a sɪ Soro 'yer. In den a n nebinsɪ 'yɔɔ a ba nyān pɔ, naa seb 'yɔɔ a ba tɪɛrsɪ pɔ." *(Jeremiya 31:33)*

XVII Na wɔ p̄aa le 'yer pɔɔ, "A ba yelbier nɪ a ba chefɔsɪ tɔbie, n kɔ le tɪɛraa go ε." *(Jeremiya 31:34)*

XVIII Nāanɔmɪn na wa vɛ a yelbier anyāna kɔ nɪɛ, yelbier bɔɔr lofɔ ba le be be go ε.

XIX A le jūu n yeɛr, sɪn ben tara a 'lafɔ nyā na tɪ kpe a Jicheche Wɔ Jaa Cheche Jie a Yesu jāɪ jūu,

XX na wɔ yuo a yelmāɛ sɔr nɪbir paalaa na 'mar tu a fɔvaraa 'lo pɔ, 'lo le ɪ a wɔ āgān,

XXI na sɪ be tara a bɔɔrlo nɪkpɛɛ nyā na kaara a Nāanɔmɪn yir,

XXII yɪ ɪ a sɪ tɔɔ gbɔr Nāanɔmɪn nɪ nyāa nyā na vɪɛɛ, nɪ a sɔɔfɔ na tɪɛ. Bojūu wɔ mɪr a sɪ nyān, na wɔ fɪɛl sɪ yɪn a tɪɛr sɔɔnaa pɔ, na wɔ pɛɛ a sɪ āgāma nɪ a kɔsɔɔ ala.

XXIII Yɪ vɛ a sɪ nyɔɔ a sɪ tɪɛrtɔfɔ nyā sɪn sɔɔ jaa chāchā tara, bojūu a 'lo na tɪr a nɛɛ kɔ sɪ ɪn yelmāɛ sɔɔ.

XXIV Yɪ vɛ a sɪ kpākpāana taa mɔɔ nɪbir nɔfɔ nɪ vɪla maalfɔ pɔ.

XXV Yɪ taa ɪɛ wa vɛ ka sɪ ma bara taa sɛ lɔɔfɔ ε, nɪtāa le a bamɪne na ma ɪɛ ε, tɪche yɪ vɛ a sɪ 'yɔɔnɔ taa ākpāɛn, na sɪ ma maala a le sɔɔ jaa, an ɪ a Bɪbir tɔɔrɔ na gbɔrɔ.

XXVI Ala ɪ sɪ chɛne na bɔɔn jaa tɪ ma maala a yelbier sɪn wa bɔɔ a yelmāɛ baar, yelbier bɔɔrlo bon jaa ba le be be go ε,

XXVII tɪche dābāɛ tɛɛ le sɪ chele nɪ a 'yer tɔɔrfɔ, nɪ a būu dagel 'lo na wa di a Nāanɔmɪn dɔdɛme.

XXVIII Nɪɛ āsɔɔ jaa wa dɔɔ tɔr a le a Mosesɪ na 'yer bɪn, ka a nɪbe ayɪ bɪ nɪbe ata wa di dāasɛ ũka yelmāɛ le wɔ ɪ a le, ba ma kɔ naa a nɪnyɪne tɪ maa kaa wɔ nɪbaal ε.

XXIX Ge buor le yɪ tɪɛr Nāanɔmɪn na ge a nɪɛ 'lo na nɛɛɛ a Nāanɔmɪn Bie nyā nɪ gbɛɛ, a nɪnyɪne 'lo na maal fɪka waa ɪ bɔcheche ε, a jāɪ nyā na ɪ a neturaa na maal wɔ a wɔ tɔr, ka wɔ tɔ a Nāanɔmɪn wāɛfɔ Sɪɛ?

XXX Bojūu sɪ bɔɔn a 'lo na 'yer, "Maa le so a sān yaafɔ, ɪn lɛb yaa a sān," *(Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 32:35)* wɔ le bɔɔ 'yer go, "A sɪ Soro na tɔɔr a wɔ nɪbe 'yer." *(Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 32:36)*

XXXI A ɪn dābāyele, ala ɪ fɔ faan lo a Nāanɔmɪn nɪbir nyā nūu pɔ.

XXXII Yı tıer kaa a le daar yın dõõ be be, tı wa nye a chãa, a le yın ba gber tuor a dõoye yoo ala.

XXXIII Sõõ kõõ, chãa pò jaa le ba ma toro yı na ba gere nı yı. Daar kõõ, yı ma 'mantãan a bala mı ban gere a le.

XXXIV Yı mı dõõ tara nıbaal nı a bala ban nyoor pò a die pò, na yı mı tara popel an ba bã yı ε, a sõõ 'lo ban fa a yı bõtarı, bojũu yı bõon naa ıka yı mãe tara naa bõtarı na ı gar a anyãna na ba tara baarfõ ε.

XXXV A le jũu, yı taa lob a tıer sõ nyã bar ε, Nãanmın na yab yın gar a le.

XXXVI Yı mõõ nıbir tara kãnyir na yı maala a le a Nãanmın na buoro, yın wa nyen a le won tır a wõ nee.

XXXVII Bojũu a chen bãlãa ka a, "Lo na waara, won wa naa. Wõ kõ kor ε.

XXXVIII Tıche a maa torfõ sò 'lo, na kpıere naa nı sòfõ. 'Lo wa lıeb puor 'lo, n pò kõ pel wõ ε." *(Habakuk 2:3-4)*

XXXIX Tıche sın ba ı a bala na lıere a puor sõonõ ε, tıche sı un a bala na sò de, na sı nye faafõ.

XI

I Põpãanyã, a sòfõ nyã vë naa ka saa 'looro gber ε, yelmãe jaa a bon 'lo 'yõõ sın tara a tıer tı ba nyen nıbir ε.

II A sòfõ nyã le a kór dème dõõ tara, ka a Nãanmın dãn ba.

III Sòfõ le vë a ba bõõ a par ıka Nãanmın dõõ de a wõ nee 'yerbie maal a tõe, nı a saaju wõ jaa, ka a bonı sın ben nyere, a ba ı a dõõ be be ka wõ de maal ε.

IV Sòfõ le vë ka a Abel bõorlo bonı won de kò Nãanmın ı gar a Kain bõorlo bonı. Sòfõ le vë ka a Nãanmın dãn wõ 'yer ıka a wõ ye le tor naa, a sõõ 'lo a Nãanmın na dõõ 'yer a Abel kofõsı nyã 'yer, won sò kpi gba, tıche a sòfõ le vën ka wõ chene 'yere.

V Sòfõ le vë ka Nãanmın wa de a Enok bõnıbir. 'Lo ba kpi bõõ kũu ε, baa le wa nye wõ jaa gò ε, bojũu Nãanmın mãe le wa de wõ. Bojũu sere tıche ka wõ wa chen, Nãanmın 'yer a ıka a Enok ye le nõmõ wõ naa.

VI Nıre ba wa tara sòfõ ε, an un tuo won na tõõ pel Nãanmın pò, bojũu nıre ãsò jaa wa waara a Nãanmın së, wõ sòon ıka wõ ben be, na wõ mı ma yara a bala na mõõ nıbir buoro wõ.

VII Sòfõ le vë ka a Nowa tu a le a Nãanmın na dõõ 'yer kò wõ tı ba nyen nıbir ε, tı na wõ de dãbãe maal a daka bulomtım faan a wõ yir dème nı a wõ mãe. A wõ sòfõ vë naa ka wõ 'yer netuo 'yõõ a wer nıbe ba jaa ban tor a Nãanmın 'yer jũu, tı na wõ lıeb a yeltorsı bõdıre a wõ sòfõ jũu.

VIII Abraham sòfõ jũu, a sõõ 'lo a Nãanmın na dõõ buol wõ ıka wõ yı chen a jie 'lo na wa ı a wõ sofõ daar kõõ, wõ tu naa a Nãanmın nee na wõ chen, wõn gba na ba bõõ a jie won chiine ε.

IX Sòfõ vë naa ka wõ tı kpıere a neturaa tõe 'lo pò ı sãan a be a paal 'lo pò. A gãma seer ala pò le wõ dõõ 'mataa kpıere nı a Isaakt nı a Jekob, na ba mı pò wõ na wa so a jie 'lo a Nãanmın na tır a wõ nee.

X Bojũu wõ dõõ kaara niem ıka wõ nye yir par ban sõõ, ka a Nãanmın mãe ı a mımıere.

XI Sòfõ le vë ka a Abraham na dõõ kor ı danyõõ, ka a wõ pò Saara mı ab, tı ba chene na dõõ bie. Wõ tara na sòfõ nı a Nãanmın nee won tır kò wõ.

XII Ka a dabō'yen nyā na kor bōtul ta kūu, tī wo 'yōōn par ka ba waa fika a ḡmerbie na be a saaju, na ba kaara man nee bire kaar fon kō tōō sōr ε.

XIII A nūbe banyāna sōōn Nāanmūn tī tān a sōō 'lo ban kpi. Baa nye a le a Nāanmūn na dōō tīr a nee kō ba ε, nūdaa le ba gbā nyāa tī sōō de, na ba sōō ūka sāanba nī nuyōōrsī le ba ı ka a wer pō.

XIV A nūbe banyāna na 'yer a anyāna, wiil ūka ba kaara na bōōrō a tēe 'lo na ı a ba māē tōōr.

XV Ala ı ba dōō tīere a paal 'lo ban yi, ban taa tōōn le lēb kul a be.

XVI Tī le ba le ε, ba dōō tīere a paal 'lo na gar a be, na be a saaju. Ala le so ka a vā ba korō wō won ı a ba Nāanmūn ε, bojūu wō chōōr a tēe kō ba.

XVII Sōōfō vē naa ka Abraham, a sōō 'lo a Nāanmūn na bēer wō kaa ka wō sōō de a wō bidaba Isaaki ka wō ı a bōōrlo bon a won lon a bōōr. 'Lo le dōō sōō de a le a Nāanmūn na tīr a nee kō wō, tī na wō sōō de a wō bidabō'yen tēe nyā na lon a bōōr.

XVIII Nāanmūn gbā na dōō 'yer kō wō ūka, "Isaaki le na 'yōō a fō par, le ın tīr a nee kō fō." *(A Pielfō Gān 21:12)*

XIX Abraham tīer bōōn ūka Nāanmūn na tōōn sāt kūu, ka a nyetāan fika wō nyen a Isaaki na yi a kūu pō.

XX Sōōfō vē naa ka Isaaki 'yer nevlā 'yōō Jekōb nī a Esau a ba nūdaar kōō yele.

XXI Sōōfō le vē ka a Jekōb na ta a kūu, wō 'yer nevlā 'yōō a Josefō bibiir ba jaa tī na wō guun lan a wō dāgbal diiraa tī puor Nāanmūn yāan.

XXII Sōōfō vē naa ka a Josefō kūu na wa gbōōr, tī wō 'yer kō a Isral nūbe a Ijipitī tēe pō yifō 'yer kō ba, na wō man ba a le ban na ı nī a wō kōbō.

XXIII Sōōfō nyā vē naa ka a sōō 'lo ban dōō a Mosesī a wō dōōrbo sōōl won bar ḡmersī ata. Bojūu ba nyen won ı bivīla, na baa joro a nāa binfō ε.

XXIV Sōōfō nyā vēn a le a Mosesī na wa nōō, waa sōō ka ba bōōlō wō a nākpēε Faaro bipōō bie ε.

XXV Wō kāan ır ban na 'mataa gen wō nī a Nāanmūn nūbe gar won na di a yelbier nōō bālāa tēε.

XXVI Wō nyen won na di dōōye a Kırısīto jūu ka a tara tōnō gar a Ijipitī tēe pō nābomo. Bojūu daar kōō sāyar le wō mōō nūbir kaara.

XXVII Sōōfō vē naa ka a Mosesī yi be a Ijipitī tēe pō, tī ba joro a nāa suur ε. Wō tara na kānyir, bojūu wō nyen a 'lo a nūbir na maa nye ε.

XXVIII Sōōfō le wō de tun a le a Nāanmūn na 'yer a Gōl Bar Būbir 'yer, na wō dōō 'yōō ka ba bol a jāı a ba dōdō ε, ka a sōōfō 'lo na waara ba tōō sur a Isral nūbe bidadōn ε.

XXIX Sōōfō vē naa ka a Man Jıε var lēb sōr, ka a Ijipitī dēme mī na wa ta nye a le na ba kpε ka a man di ba jaa.

XXX Sōōfō le vē ka a Jeriko dachin kpēε 'lo wō jaa gel lo, a le a Isral nūbe na wa gōōr a tēe wō jaa a ber ayopōī tuor.

XXXI Sōōfō le dōō faa a sēsē pōō 'lo ban bōōlō a Worahab, bojūu wō dōō sōō de a bala ban tō ūka ba tī jōōr a tēe kaa. Waa dōō pōō a bawōnsī pō kpi ε.

XXXII N le man bo go? N ba tara jaa na man le a Gıdıtyōn nī Barakī nī Samson nī Jefeta nī a Nāa David nī Samuwel nī a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na tō 'yer ε,

XXXIII bala le de sōōfō jeb na ba tōōn nāmūne, tī maal a le na sēε, nyen a le a Nāanmūn na tīr a nee. Bala le mī dōō kpāl a jubere neer,

XXXIV na ba kp̄iin a b̄uu dagel, t̄i na ba jo faa a ba m̄ae a sobere ala ban taa kon ba. Bala le d̄oo ɪ a n̄ibaalsɪ, na ba lieb n̄ikp̄aen, na ba lieb ḡadaar a j̄eer p̄o t̄oo a ba d̄od̄eme.

XXXV Pobo m̄i le nyen a ba n̄ibe na d̄oo kpi t̄i le lieb ir ɪ v̄oe. Ba gen bamine putuger. Bala ta soɔ, ba k̄õ naa ge ba ε, t̄i ba t̄or t̄i chene ara a ba soɔfo b̄oor̄o ika ba wa nye a k̄uu 'lo p̄o irfo na ɪ gar a nyã.

XXXVI Ba lan bamine na ba f̄ob ba, t̄i l̄un bamine m̄i n̄i b̄õjorsɪ t̄i 'ȳoo p̄oɔfo die p̄o.

XXXVII Ba lob bamine n̄i kusibe k̄o, t̄i ma che bamine m̄i var a yi, t̄i kon bamine m̄i naa soɔ. Piir ḡama n̄i b̄oor ḡakpoor le bamine m̄i ma d̄oo su yooɔo n̄i na ba ɪ n̄õn d̄eme, ka ba tara ba gere t̄i sile ba a p̄oro jaa a le ne.

XXXVIII Ka a wer nyã ba ta see ika wo tara a n̄ibe banyãna ε, ka ba b̄ara yooɔo be a m̄oɔɔo p̄o n̄i a t̄õn jur, kp̄iere a t̄õn b̄oor p̄o n̄i a t̄ulotuursɪ b̄oor ala ban ya a t̄ee.

XXXIX A n̄ibe banyãna ba jaa nyen d̄aasɪv̄la a ba soɔfo j̄uu, t̄iche a bonst̄i ala a N̄aan̄m̄un na d̄oo tir a nee ba ãsoɔ jaa ba nyãa ε.

XL N̄aan̄m̄un guor yelv̄iel na gar a anyã na wo gun sɪ, ka wo na de sɪ 'matãan ba maal yele a jaa ka a jãtaa.

XII

I A le j̄uu, a n̄iyoo banyãna na n̄maa jil sɪ a julõjuur kaar dire a d̄aasɪe, yɪ ɪ a sɪ lob bon jaa na n̄maa sɪ s̄or bar n̄i a yelbier ala na maa yaara t̄i b̄ar sɪ lob ε, t̄i na sɪ m̄oo n̄ibir joro n̄i k̄anyir t̄i ta a jie ban t̄oo gun sɪ.

II Yɪ ɪ a sɪ fur a sɪ n̄ubie 'ȳoo a Yesu na sɪ kaara wo jaa t̄au. 'Lo le de a nie be a sɪ soɔfo s̄or p̄o, t̄i baar. 'Lo le a p̄upel 'lo na be a wo niem, wo din k̄anyir kpi be a daa ju, na wo soɔ a v̄ã. Wo p̄aa t̄i j̄en be a N̄aan̄m̄un n̄aalõo p̄o a n̄usõo jie.

III Yɪ t̄ier a wo yele a le won d̄oo tara a k̄anyir, n̄i a le a yelbe-urbe na d̄oo j̄eere n̄i wo, yɪ t̄ier a le, ka a yɪ ãḡama taa sal a yɪ t̄ier s̄oo ε.

IV A yɪ m̄õfo p̄o, yin j̄eere n̄i a yelbier, yaa jeb ta a jie 'lo sere a yɪ j̄ã na yɪ ε.

V Yɪ ta iin a le a N̄aan̄m̄un na d̄oo 'yer 'ȳoo yɪ a ãkp̄aen n̄itãa a wo bibiir ε, "N̄ bie, ta de dekkepele 'ȳoo a sɪ Soro kp̄aafu p̄o ε, na fu ta v̄ẽ ka a fu puo s̄oo a le won ḡõnõ fo ε,

VI boj̄uu a sɪ Soro ma kp̄aana na a bala won nõ, na wo ma t̄oo ãsoɔ jaa toor won soɔ de maal a wo bie." *(Sokpar Ḡan 3:11, 12)*

VII Yɪ tara k̄anyir a kp̄aafu nyã p̄o. N̄aan̄m̄un maala yɪ naa a wo bibiir. Boj̄uu bibuor le be be, ka a wo s̄aa maa t̄oo wo toor ε?

VIII Ala ɪ ãsoɔ jaa ba wa nye a toor t̄oɔfo a wo bibiir kaar ε, ka le s̄aa yir bibiir le ba ɪ.

IX Sɪ jaa le tara a s̄aamine ka ba ma kp̄aa sɪ, t̄i sɪ chene 'ȳooñõ ba. N̄mune le a sɪ k̄õ p̄aa siir sɪ m̄ae k̄o a 'lo na ɪ a sɪ s̄ur n̄i a nyevor S̄aa gar a le e!

X A sɪ s̄aamine ma kp̄aa sɪn jaa b̄alãa tun a le ban t̄ier ika a ɪ naa. T̄iche N̄aan̄m̄un ma kp̄aa sɪ naa, ka sɪ ɪ n̄isõn, a sɪn n̄i 'lo 'mataa p̄o a wo cheche.

XI Kp̄aafu ba be na ɪ nõo a pielfo daar ε, t̄iche a ma in tuo. A puor le a ma p̄aa wõ torfo, n̄i nyã'maar k̄o a bala na t̄oo tu.

XII A le j̄uu, yɪ ir ãḡan sal yin a yɪ nuur n̄i a yɪ gb̄ee p̄o bar,

XIII "T̄i na yɪ ch̄oor a s̄or a wo jaa jãtaa a yɪ tufu 'ȳoo," *(Sokpar Ḡan 4:26)* ka a gb̄ersɪ sa na ba t̄oo chiine.

XIV Yı mō le jaa yın na tōo ı, ka yın nı nıre jaa kpıere nı nyā'maar, na yı ı cheche. Nıre ba wa ı cheche ε, wō kō tōo nye a sı Soro ε.

XV Yı kaara sō, ka a yı āsōo jaa taa vıe a Nāanmın wāefo bar ε, bı ka a nyır tuo kōo taa tō yi na wō dam yele 'yōo nıbe ka a ba yoo jie taa sōo ε.

XVI Yı kaara ka a yı āsōo jaa taa ı sēsēyele ε, bı kaara fıka a Esau na ba dōo 'yōo a Nāanmın 'yer ε, na wō de a wō kpēe ıfo nı a wō difo jie teen bōdiraa ghebō'yen te na wō di.

XVII A ala puor, yı bōon naa ıka wō le wa buoro naa a wō difo jie, ka a sāa tōr wō bar, a wō mı kō le tōo ıleb go ε. Wō gba wa kōn nıbıkōo nı a ye le nyā, tı waa le nye a sōfo go ε.

XVIII Yın 'lo ba wa a tōo nyā par yın na tōo sıur ε, a 'lo na ma dōo ıre a būu, bı ka a jie ma sōb ııı ka a sajakpuro furo,

XX bı ka ıle peele 'yere nı a nıre kōkōr, bı ban wō a kōkōr nyā, ba sōor naa ıka a 'yerbie a ta le 'yer go ε.

XX Bojūu baa dōo tōonō tara a le a 'yer na kpākpāana ba 'yere ıka, "Ala ı dōo gba wa sıur a tōo, ba ıob wō nı kōstbe kō." (A Yıfo Gān 19:12, 13)

XXI Ka a jie dōo ıre dābāe wō jaa, ka Mosesı wa tı 'yer, "N nıre naa nı dābāe." (Mosesı Gāma Na Tu Anūu 9:19)

XXII Tıche, yın 'lo wa naa a Jıyon Tōo par na ı a saaju Jerusalem, be le a Nāanmın nıbir nyā kpıere. Yı wa lōon naa a malakası turo turo na lōo ta nı popel,

XXIII nı a pupuorbiir bala na ı a bidōo, bala yoe le seb a be a saaju. Yın wa naa a Nāanmın 'lo na tōor a nıbe ba jaa 'yer sē, nı a 'lo na maal a torfo dēme sıur ka a ı cheche,

XXIV nı a Yesu na ı a netır paalaa nyā 'ma'maala na mır a wō jāı ka a 'yere naa gar a Abel tōor.

XXV Yı kaara sō na yı taa tōr a Nāanmın na 'yere ε. Ala ı a bala won dōo kpāa faa ka a wer pō ba chāe ε, ımıne an kaara kō a sıın, ala ı sı ıleb puor 'yōo a Nāanmın na kpāana sı yıre a saaju?

XXVI A sōo 'lōnō a Nāanmın kōkōr dam a tēe wō jaa, tıche pōpānyā 'lo wō tır nee ıka, "Daar kōo go, a ba ı a tēe le ın dam ε, tıche ın dam a saaju wō jaa." (Hagai 2:6)

XXVII A 'yerbir nyā won 'yer ıka, daar kōo go, a par le ıka won ır a bonı ala na ı a bōmaalsı na dam bar, tıche a ala na kō tōo dam ε, ka ala ara.

XXVIII A le jūu, sıın na ben tara a Nāanmın nāalōo nyā na ba tara damfo ε, yı vē ka a nōmō sı, a sı dāna Nāanmın le won buoro nı 'yōfo nı dābāe,

XXIX bojūu a sı "Nāanmın nyā ın būu na dire." (Mosesı Gāma Na Tu Anūu 4:24)

XIII

I Yı mōo nıbir na yı nōnō taa nıtāa yeer.

II Yı taa ıre wa ıın sāanba defo bar ε, bojūu nıbe bamıne dōo de sāanba maal ba vıla, tı baa bōon ıka malakası le ε.

III Yı tıer a bala ban nyoor pōo a die pō fıka yı mı pōo ban be a pōofō jie, nı a bala ban gere fıka yı mı pōo ban dire a dōoye.

IV Yı jaa, yı 'yōonō a kultaa, ka a yı gaa jie taa tara chefo ε, bojūu Nāanmın na tōor a bala jaa na sōonō a kultaa na a sēsēnbe 'yer.

V Yı tōo yı māe yın a ııbie nōfo pō, na yı vē ka a bālāa jaa yın tara seen yı, bojūu Nāanmın 'yer naa a wō gān pō ıka, "N kō wa bar fı jaa ε, n kō wa tōr fı jaa bar ε." (Mosesı Gāma Na Tu Anūu 31:6)

VI Ka a si pãa na 'la 'yer ıka, "A n Soro le ı a n sññõ, ka n kõ joro dãbãe ε. Bo le nure na ı ma?" (Yiel Gãn 118:6, 7)

VII Yi tıertõ a yi nudierbe na dõõ man a Nãanjmun 'yer kõ yi. Yi tier a le ban dõõ be ti na yi jãn a ba soõfo.

VIII Le a Yesu Kırısto na be a jãa, le le wõ chene a dına na won chene a le ne bıbir nı bıbir jaa.

IX Yi taa ure wa vë ka a wiil sãan jaa wa tõõ yi yin ka yi ti bõr ε, a vıle naa kaa si nyãa nye kpẽõ yi a Nãanjmun wãefõ põ, ka a ta ı a bõdiir difõ na ba tara tññõ kõ a bala na dire yaa ε.

X Tıche sın tara na a bõõr lofõ jie, be a Juu nıbe bõõrlorbo bala na tññõ a be ba tara sor na di ε.

XI A ba bõõrlo nıkpẽe ma den a dõn ala jãı kpẽn be a dinie soõ na ı a Cheche Wõ Jaa Cheche Jie ka a ti ı a yelbier vë kofõ bon, tıche ka ba de a nõñõ yin a tõe dãpuor ti chom bar kaa di.

XII Le mı le a Yesu di a dõõye a tõe yõ dõdõr nee, ka a wõ jãı maal a wõ nıbe ka ba ı cheche.

XIII Yi mı ı a si yi ti põõ wõ be a yõõ na si di a vã 'lo won dõõ di.

XIV Bojũu a tõe nyã sın kpiere kõ kor ε, tıche a si kaara a tõe 'lo na wa.

XV Tu a Yesu nyã jie, a le jũu yi ı a si ma põõõ a wõ yuor na ı pefõ ma yire a si negãma põ, naa ı bõõrlo bonı kuro Nãanjmun.

XVI Yi taa ure wa iin a vıla maalfõ bar ε, na yi ma lõõ põn a yi taaba, bojũu a bõõrlo bonı anyãna le pele a Nãanjmun põõ.

XVII Yi turo a yi nudierbe nee, na yi siir a yi mãe kõ ba. Bala le kaara yi, na ban wa man a yi yeke kõ a Nãanjmun. Yi turo a ba nee ka a ba tõmõ ı nõõ naa ta ı tuor kõ ba ε, naa ta mı ı põõõ a yi sã ε.

XVIII Yi soõõõ Nãanjmun kuro si, sın soõ naa ıka yeke jaa ba be a si tier põ ε, a si bõfo le ıka si kpiere a le na tor sor jaa põ.

XIX Maa 'lo, n soõõõ yi naa ıka yi soõõõ Nãanjmun kuro ma ka n nye sor naa tõõ leeb fõõ ti a yi sã.

XX A Nãanjmun nyã'maar soõ na tu a jãı ala won de tur a neturaa na ba tara baarfõ ε, na wõ sãı a si Soro Yesu Kırısto a kũu põ, 'lo na ı a pechiin gbõõraa,

XXI wõ sõõ yi nı vıla jaa bõõõ ka yi tõõ maal a le won bõõõõ, na wõ mı tũ a si põ a le na pele a wõ põõ tu a Yesu Kırısto. 'Lo le so a tıur bıbir nı bıbir jaa. A ı a le.

XXII N yee, n soõõõ yi naa ıka yi tu a n kpãafõ 'yerbie anyãna, bojũu a 'yerbie anyã un seb ba ı yõõ ε.

XXIII N bõõõõ naa ıka yi bõõn ıka ba yuon a si yebe Timoti bar, 'lo wa tõõ ta fõõ, un tara won 'mataa tun ka yi ti nye wõ.

XXIV Yi puor a yi nudierbe ba jaa nı a pupuorbiir ba jaa jaa. Bala mı na yi a Itali mı puoro yi naa.

XXV A wãefõ wõ be a yi jaa sã.

A JEMESI GĀN WŪN SĒB KŪ A JUU NIBE BALA NA PUORO

I Jemest, na ɪ a Nāanmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto gbāgbaa, puoro naa a Isiral bala pie nɪ ayi na yaar a wɛr wɔ jaa.

II N yɛɛr, yɪ tara pɔpɛl, ala sɔɔ ɪ yelyɔɔ wɔnɔ yɪ naa.

III Yɪ bɔɔ ɪka yɪn jān naa tara kānyir a yɪ bɛɛr kaa sɔɔ.

IV Yɪn jān tɔɔ tara kānyir, a le na vɛ naa ka yɪ tɔɔ baa, tɪ na yɪ taa wa faa bon jaa ɛ.

V Ala ɪ yɪ āsɔɔ jaa bɔɔrɔ naa yɛ, wɔ sɔɔr yɪ a Nāanmɪn sɛ na kɔɔ nɪrɛ jaa pɔɔ, wɔ ɪn nɪmāɛ, wɔ kɔ mɔɔ fɔ ɛ.

VI Tɪche yɪn wa sɔɔr bon jaa, yɪ tara sɔɔfɔ na yɪ ta baala ɛ. Nɪrɛ jaa na baala kaara nɪtāa man kɔɔ sɛsɛbɛ na furo dādaala.

VII Ala ɪ fɔ ɪ naa a nɪrɛ nyā tɔ sɔɔ, ta tɪɛr ɪka, fɔn nyɛn bon jaa yɪ a sɪ Soro sɛ ɛ.

VIII A nɪrɛ na tara tɪɛr ayɪ, wɔ maa ba gber ara yele jaa pɔ wɔn ɪrɛ ɛ.

IX Nāanmɪn puoro nɔɔsɔɔ wɔ chɪlɛ, bojūu wɔ do naa.

X Tɪche a taraa sɔɔ mɪ wɔ chɪlɛ a wɔ suufɔ pɔ, bojūu won suor naa fɪka mɔpuul.

XI Bojūu a mɔtɔɔ ma nyāa naa ka a tol ɪme ka a ko suor, a vapuul ma suor naa ka a vɪla baar. Lɛ lɛ a taraa sɔɔ kaara, 'lɔ wa tɔnɔ a wɔ yar tɔmɔ.

XII Pɔpɛl sɔɔ lɛ a 'lɔ na di kānyir ara a bɛɛr kaa pɔ, tɪ na waa lɔ ɛ. Bojūu a nɪrɛ 'lɔ le na nye a nyɛvor nāa jupil 'lɔ a Nāanmɪn na tɪr a nɛɛ kɔ a bala na nɔ wɔ.

XIII Bɛɛr kaa wa wa nɪrɛ sɛ, wɔ ta 'yer ɪka Nāanmɪn lɛ bɛɛr wɔ kaa ɛ. Nāanmɪn kɔ de bier bɛɛr nɪrɛ kaa ɛ, a wɔ māɛ ba bɛɛrɛ nɪrɛ kaara ɛ.

XIV Tɪche nɪrɛ āsɔɔ jaa yɛlbier vɔlaa lɛ ma bɛɛr wɔ kaa na a nyɔɔ wɔ.

XV A vɔlaa anyāna lɛ na tara pɔɔ naa dɔɔ bier, ka a bier nɔɔ dɔɔ kūu.

XVI N yɛɛr nɔnɔnbɔ, yɪ ta vɛ ka ba bel yɪ ɛ.

XVII Bɔvɪla nɪ kɔfɔ vɪla jaa yire naa a chāa Sāa na be a saaju sɛ. Libe ba be a wɔ 'yɔɔ ɛ, waa lɛrɛ ɛ.

XVIII An wa ta a lɛ won bɔɔrɔ, wɔ dɔɔ sun nɪ a wɔ yɛlmāɛ 'yer ka sɪ ɪ birdɔɔ a bɔmaalsɪ a jaa pɔ.

XIX N yɛɛr nɔnɔnbɔ, yɪ bɔɔn a anyāna yɪ ma chele fɔfɔɔ tɪ na yɪ ta ma 'yɛrɛ fɔfɔɔ ɛ, bɪ nyɛrɛ suur fɔfɔɔ ɛ.

XX Bojūu nɪrɛ wa nye suur, wɔ kɔ tɔɔ maal yɛlvɪla ala a Nāanmɪn na bɔɔrɔ ɪka a ɪ ɛ.

XXI A lɛ juu, yɪ bar yele jaa na ɪ dɛɛr bɪ bier, tɪ na yɪ siir yɪ māɛ de a 'yerbir 'lɔ na bɔr a yɪ nyāa pɔ, ala lɛ na faa a yɪ suur.

XXII Yɪ ta beɛ a yɪ māɛ a 'yer yɪn chele tɛɛ ɛ, tɪ yɪ ɪ a 'yer mamaalba.

XXIII A nɪrɛ 'lɔ jaa na wa wɔ a 'yer tɪ ba sɔɔ de ɛ, wɔ kaara nɪtāa a 'lɔ na chaar a wɔ māɛ kaa chāana pɔ,

XXIV won wa yɪ baar wɔ ɪn a lɛ bar won kaara.

XXV Tɪche a nɪrɛ 'lɔ na mɔɔ nɪbir turo a nɛbɪnāa na ba tara chɛfɔ ɛ, na ma vɛ ka fɔ so a fɔ māɛ, Nāanmɪn na sɔɔ wɔ naa nɪ bon jaa pɔ won maal, ala ɪ wɔ chɛl tɪ sɔɔ, tɪ a ba ɪ wɔ tɪ ɪn ɛ.

XXVI Ala ɪ nɪrɛ ʔsɔɔ tɪɛr ɪka wɔ ɪn Nāaŋmɪn puorbo tɪ kō tōɔ nyɔɔ a wɔ jālɓir ɛ, wɔ beɛ na wɔ mǎɛ, ka a wɔ puorfɔ ɪ pɔɔɔ.

XXVII Puorfɔ 'lo na peɛ a Sāa Nāaŋmɪn pɔɔ na wɔ ɪ cheche na ba tara dɛɛr ɛ. Sōnɔ a bala na ɪ a kpɪr, nɪ a pɔɔkɔɛ, a ba dɔɔye pɔ, tɪ nyɔɔ fɔ mǎɛ ka a wɛr ta sōɔ fɔ ɛ.

II

I N yɛɛr, yɪn sɔɔ de a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto tɪr sɔɔ, yɪ taa turo nɪbe nōnɔ ɛ.

II Ala ɪ nɪbe ayi wa kpe naa a yɪ lōɔfɔ jie, ka a ʔsɔɔ pǎɛ na wɔ 'yōɔn selma mɔtɔɔ, tɪche ka a ʔsɔɔ mɪ ɪ nōɔ sɔɔ su bōjarsɪ.

III Ka yɪ lɪɛb 'yer kɔ a 'lo na pǎɛ, "Jǎne ka a dakɔɔ ju," tɪ 'yer kɔ a 'lo mɪ na su a bōjarsɪ, "Ara ka bɪ wa jǎne ka a tɛɛ a n gbɛɛ par."

IV Ala ɪ lɛ lɛ, a ba ɪ yɪ turo naa a nɪbe bamɪne nōnɔ na yɪ de tɪɛr dɛɛr tɔɔɔ nɪ a ba 'yer ɛ?

V N yɛɛr yɪ cheɛ, Nāaŋmɪn ɪr a bala a wɛr nɪbe na nyɛ ka ba ɪ nōn dɛme ka ban tara sɔɔfɔ tɪ kpɛn a wɔ nǎalɔɔ pɔ wɔn tɪr a nɛɛ kɔ a bala na nō wɔ.

VI Tɪche yɪ ma kpɛrɛ na a nōɔ sɔɔ. A ba ɪ a taraa dɛme lɛ ma ge yɪ ɛ. A ba ɪ bala lɛ ma nyɔɔ yɪ chiin a 'yer tɔɔrfɔ jie ɛ?

VII A ba ɪ bala lɛ sɔɔ a yovɪla 'lo ban bɔɔlɔ yɪ ɛ?

VIII Ala ɪ yɪ tu naa a nɛɛ 'lo na seb a Nāaŋmɪn gǎn pɔ ɪka, "Fɔ nō a fɔ to sɔɔ a fɔ kaar," (Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:18) yɪ maal vɪla.

IX Tɪche yɪn wa turo nōnɔ, yɪ maal dɛɛr, ka a nɛɛ 'yer ɪka yɪ bɔr naa na yɪ ɪ a nɛɛ sōsɔɔnɔ.

X Nɪrɛ 'lo jaa na turo a nɛɛr a jaa tɪ wa 'mab bō'yen, wɔ sōɔn a jaa.

XI A 'lo na 'yer, "Taa sɛne ɛ," (A Yifɔ Gǎn 20:14) 'lo mɪ lɛ 'yer, "Taa kɔɔrɔ nɪrɛ ɛ." (Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 5:18) Fōɔ ba sɛ ɛ, tɪ kɔ nɪrɛ, fɔ sōɔn a jaa.

XII Yɪ 'yerɛ tɪ maala bōɔn ɪka Nāaŋmɪn na tɔɔr a yɪ 'yer nɪtǎa lɛ a nɛɛ 'lo na ma vɛ ka nɪrɛ so a wɔ mǎɛ na 'yer.

XIII Bojūu a 'yer tɔɔrfɔ daar, fōɔ nyǎ na ba dōɔ tara nɪbibaal jɔfɔ ɛ, Nāaŋmɪn kō mɪ jo a fɔ nɪbibaal ɛ. Nɪbibaal jɔfɔ tōɔn 'yer tɔɔrfɔ.

XIV Vɪla buor nɪ nyǎ n yɛɛr, ala ɪ nɪrɛ 'yer naa ɪka wɔ tara na sɔɔfɔ, tɪche ba lōɔn tōmɔ ɛ, a sɔɔfɔ nyǎ na tōɔ faa wɔ ɔ?

XV Ala ɪ yebe ɪn āgǎn kpǎakpol tɪ ba tara bōdiir ɛ,

XVI ka a yɪ ʔsɔɔ 'yer kɔ wɔ, "Chiine nɪ nyǎ'maar, a ɪ vɪla kɔ fɔ ka fɔ nyɛ di tɪ," tɪche na faa sōɔ wɔ a āgǎn bōbɔɔrsɪ ɛ, bo vɪla lɛ a ɪ?

XVII A lɛ jūu, sɔɔfɔ ka tōmɔ ba pɔɔ ɛ, wɔ ɪn bōkūu.

XVIII Tɪche nɪrɛ ʔsɔɔ na 'yer naa, "Fōɔ tara na sɔɔfɔ ka maa mɪ tara a tōmɔ." Wiil ma a fɔ sɔɔfɔ ka tōmɔ ba pɔɔ ɛ, tɪ n mɪ wiil fɔ a n sɔɔfɔ nɪ a tōmɔ.

XIX Fɔ sɔɔ naa ɪka Nāaŋmɪn bō'yen tɛɛ lɛ be be. A ɪn vɪla. A sɪdɛbe gba mɪ sɔɔn de a lɛ, tɪ na ba mɪ joro dǎbǎɛ.

XX Fōɔ jɔl nyǎ, sɔɔfɔ tōmɔ na ba pɔɔ ɛ, faa bōɔ ka bōkūu lɛ ɛ?

XXI A ba ɪ a sɪ sǎakpǎ Abraham wiil a sɔɔfɔ nɪ a tōmɔ, wɔn dōɔ de a wɔ bie Isaakɪ ɪka wɔ lon bɔɔr ɛ? 1

XXII Faa nye a soofu ni a tōmō na 'mataa ε, ka a wō soofu sēε ni a le won tō.

XXIII Ka a le na seb a Nāanmun gān pō ι yelmāε ιka, "Abraham soon de Nāanmun, ka a le vē ka wō ι ntor." (*A Pielfo Gān 15:6*) Ka Nāanmun buol wō wō haraa.

XXIV Yaa nye, nure na un ntor Nāanmun niem a le won tō, a ba ι a wō soofu tēε ε.

XXV A le ni wō ju le ba dōo kaa a sēsē pōo ban buolo Worahab ka wō ι ntor, won dōo de a tōtōnbo wiil ba soyo ka ba lieb kul. ²

XXVI A le a sīε na ma wa yi a āgān pō ka wō ι bōkūu, le mī le a soofu ka tōmō ba pōo ε mī ι bōkūu.

III

I N yeε, yi jaa yi ta buoro ιka yi ι wiwiilbe ε, bojūu yi bōon naa ιka a sūn bala na ι a wiwiilbe na nyen 'yer tōorfo gar nure jaa.

II St jaa ma maal 'mab. Ala ι nure jaa ba 'yer 'mab ε, wō un ntor na wō nyoro a wō mēε.

III St ma 'yōon a kur a wiist neer pō, ka a ma tu a sī neer, ka sī ma lieb chiin jie jaa sūn buoro.

IV Bu yi kaa a gbor bere ala a man kpēε pō a sēsēkpēε na ma furo chiine, tiche a gbor mōnō ma den a vuur mō chiin jie jaa won buoro.

V Le mī le a jālbir na ι jaa puorbile a āgān pō tī ma fere. Wō kaara fika būu bir na lo tuu kpēε pō dī wō jaa.

VI A jālbir mī un būu na ι a wer deer na be a sī āgān pō na wō sōo a āgān wō jaa bar, na wō chomō a āgān nī a būu dagel 'lo na ba kpīine ε.

VII Nure ma tōon guol modōo jaa buoro, nī lubil jaa buoro, bōvuuraa jaa buoro, nī a man pō bonst.

VIII Tiche nure maa tōo a wō jālbir ε, wō un bōbier na ba pēne ε, na wō mī ι loo na koro.

IX A jālbir nyā le sī ma de pēen a sī Sāa na ι a sī Soro, na sī le de ma pōn 'yōo a bala a Nāanmun na mē ka ba kaara a wō kaar.

X A nebō'yen 'lo pō le a pēfo nī pō'yōfo ma yire. N yeε a ba tor ε.

XI Kōvula nī kōdeer na tōo yire bul bō'yen pō bī?

XII N yeε, kōkōo na tōo wō dābānāa bī dābānāa na tōo wō kōkōo o? Le mī le, kōvula nī kōdeer kō tōo 'mataar yire bul bō'yen pō ε.

XIII A yī āsoo tara na yē nī bōofo bī? Vē ka a wiil a wō maalfō pō, nī le won siir a wō mēε maala nī yē.

XIV Tiche ala ι a yī nyāa pō, nyuur deer nī tuo, nī yoboyele ben be, yī ta wile yī mēε ηmara jirst 'yōonō a yelmāε ε.

XV A yē nyā buoro ba yi saaju wa ε, tiche wō ι naa a wer nyā yē nīsaal na tara ka wō yi a sīdeer sē.

XVI Bojūu jie 'lo nyuur, nī tuo, nī yoboyele na be, be le guor taa ba be ε, ka tō deer jaa buoro be be.

XVII Tiche a yē 'lo, na yī saaju un cheche na wō tara nyā'maar nōfo, nī sōfo, nī mēε siirfo, nī vula maalfō, na wō joro nībaal, na wō wōnō bisōn, na waa ooro ε, bī tara neer ayi ε.

XVIII A bala na ba buoro jeer ε, na buor nī nyā'maar, na ηman yeltorst.

² II:XXV 2:25 A Worahab dōo kptere be a Jeriko tēε pō, na wō dōo sōo a Nāanmun nibe. (Josua 2)

IV

I Nyune le a jeer ni nechire yi be a yi chara pɔ? A ba ɪ a yi naa a volaa 'lo na be a yi 'yɔɔ jeer ɛ?

II Yi ma boɔrɔ na bon kɔɔ ti yi maa nye ɛ, na yi ma kɔrɔ taa. Na yi ma tara nyuur ni bomo, ti na yi maa nyāa ɛ, na yi pāa tara jeer ni nechire, ti maa nyāa ɛ, bojūu yi maa sɔɔr Nāanmɪn ɛ.

III Yin wa sɔɔr a Nāanmɪn sɛ, yi maa nye ɛ, bojūu yi sɔɔr naa ni potidɛer na de maal a le na pɛl a yi pɔɔ.

IV Yin sɛsɛ nibe ba nyā, yaa bɔɔ ɪka nire nyā na ɪ a wer baraa 'laar Nāanmɪn ɛ? Nire 'lo jaa na ŋmaa a wer nyā baraa ɪn Nāanmɪn dɔ sɔɔ.

V Ta baala a Nāanmɪn gān na 'yer ɪka, yelmāe jaa le a Nāanmɪn kaara a Sɪe 'lo won de 'yɔɔ sɪ.

VI Tiche Nāanmɪn ma kɔ sɪ naa a wɔ wāefɔ, ala le so a Nāanmɪn gān na 'yer, "Nāanmɪn ma tɔr naa bala na boɔr yuor, ti na wɔ ma wāe a bala na siir ba māe." *(Sokpar Gān 3:34)*

VII A le jūu, yi siir a yi māe kɔ Nāanmɪn, na yi tɔɔ yi māe yin a sɪdɛer sɔɔ sɛ, won bar yɪn ti jo.

VIII Yi tɔɔ gbor Nāanmɪn, wɔ mɪ na tɔɔn gbor yi. Yin yelbe-ɪrbe, yi pɛe a yi nuur na yi lieb a yi tier, yɪn tier ayi dɛme.

IX Yi waala, na yi tara pɔsɔɔ, na yi kɔnɔ. Yi vɛ ka a yi laar lieb kɔn, ka a yi popɛl lieb pɔsɔɔ.

X Yi siir a yi māe a sɪ Soro niem, won 'mɔɔ yɪn ka yi do.

XI N yɛer, yi ta sɔɔnɔ taa yoe ɛ. Nire 'lo jaa na sɔɔnɔ a wɔ tɔ sɔɔ yuor, wɔ tɔɔr a wɔ 'yer, wɔ tɔɔrɔ naa a nebināa 'lo 'yer. Fɔɔ wa tɔɔrɔ a nebināa 'yer, faa turo a le a nebināa na 'yer ɛ, ti ɪ a wɔ 'yer tɔɔrɔ.

XII Nāanmɪn le bin a wɔ nɛe kɔ sɪ, na wɔ ɪ a 'yer tɔɔrɔ, 'lo le na tɔɔ faa bu sɔɔ bar. Tiche fɔɔ mɪ ni ana na fɔ tɔɔrɔ a fɔ tɔ sɔɔ 'yer?

XIII Yi chele, a yɪn bala na ma 'yer ɪka, "Dɪna bu bio sɪn chen tɛkpɛe pɔ ti maal yuon, da bomo, da nye libie."

XIV Yaa bɔɔ len na ɪ bio ɛ, bo le a yi nyevɔr? Wɔ kaara fɪka ul na lo ti wel ajienaa.

XV Yi ta ma 'yer ɪka, "Ala ɪ Nāanmɪn sɔɔ naa ka sɪ tara nyevɔr, sɪn maal nyā bu anyāna."

XVI Ti le an be ni nyā, yi boɔrɔ na yuor, na yi wile yi māe, ka a māe wiilfɔ nyā ɪ yelbier.

XVII Nire jaa na pāa bɔɔ vɪla ti ba maal ɛ, wɔ ɪn bier.

V

I Yi chele, yɪn tara dɛme, yi kɔnɔ ŋmiere chelɪ a yele 'lo na waara a yi ju.

II A yi nābomo pɔɔ naa, ka yele mɔɔ a yi fɔɔr.

III A yi selma ni a libie lon sɔrɔ, ka a ba sɔrɔ lofo wiil ɪka an di yɪn būu kaar. A baarfɔ ta naa, ti yi chene bin a nābomo.

IV Yi nye a bala yɪn de ka ba tɔnɔ a yi por pɔ, ti yi mɔɔ ba a yar ka ba kɔnɔ 'yɔɔnɔ yi, ka a yi bɔŋmarba kɔn ta a sɪ Soro na ɪ a Tɔɔfɔ Sɔɔ.

V Yi din nɔɔ ka a wer pɔ le yɪn boɔrɔ. Yi guol naa yi māe a le kɔfɔ 'yɔɔ.

VI Yi ma 'yɔɔn a bala na tor 'yer, na yi kɔ ba, ti baa maal bon jaa ɛ.

VII A le jūu, yɛer yi tara kānyir ti tān a sɪ Soro waa daar. Kaa nye a le a kɔɔraa na ma tara kānyir chele ni a bonɪ wɔfɔ daar, na wɔ tara kānyir chele a sadɔɔ ni a sabaaraa.

^{VIII} Yɪn mɪ, yɪ tara kãnyir na yɪ ara kpɛɔ, bojũu a sɪ Soro waa gbɔr naa.

^{IX} Yɛɛr yɪ ta hũhũnɔ 'yɔɔnɔ taa na yɪ taa nye 'yer tɔɔrfɔ ɛ. A 'yer tɔɔro ara naa a dɔdɔr nɛɛ.

^X Yɛɛr, yɪ kaa a Nãaɲmɪn 'ye'yerbe bala na de a sɪ Soro yuor 'yer 'yer, dɪn dɔɔye tɪ tara kãnyir.

^{XI} Ala le so ka sɪ bɔɔɔ ba bɔɔsɔn dɛme. Yɪ wɔn a Job kãnyir won tara na yɪ mɪ nye a le a sɪ Soro na maal kɔ wɔ a baaraa. A sɪ Soro ɪn nɪbaal joro, na wɔ maala vɪla.

^{XII} N yɛɛr, ala na che le a anyã, yɪ taa pɔɔ nɪ saaju ɛ, bu a tɛe ɛ, bu bon jaa ɛ, tɪ yɪ vɛ ka yɪ ɔɔ, ɪ ɔɔ, ka yɪ kai, mɪ ɪ kai. Ka yɪ taa kpe 'yer pɔ ɛ.

^{XIII} Wɔm pɔɔn a yɪ ãsɔɔ bu? Wɔ sɔɔr Nãaɲmɪn. Nɔɔ kpɛn a yɪ ãsɔɔ bu? Wɔ yiele yiel dãna nɪ Nãaɲmɪn.

^{XIV} A yɪ ãsɔɔ bɪere na bu? Wɔ bɔɔl a pupuorbiir nɪbere ka ba wa je wɔ kãa nɪ a sɪ Soro yuor, na ba sɔɔr Nãaɲmɪn kɔ wɔ.

^{XV} A Nãaɲmɪn ban sɔɔr nɪ sɔɔfɔ na sa naa nɪnyɪne baal, a sɪ Soro na nyɔɔ wɔ naa ka wɔ ɪr. Ala ɪ wɔ mɪ maal dɛɛr, Nãaɲmɪn na vɛn kɔ wɔ.

^{XVI} A le jũu, yɪ 'yere a yɪ maal debe kɔɔ taa, na yɪ sɔɔro Nãaɲmɪn 'yɔɔnɔ taa, ka wɔ sãana yɪ. Nɪtor Nãaɲmɪn sɔɔrfɔ tara na kpɛɔ na maal bon.

^{XVII} Elaija ɪn nɪre a sɪ kaar, wɔ sɔɔr Nãaɲmɪn nɪbijɪe ɪka saa wɔ ta wa ɛ, ka war ɲmaa yuomo ata nɪ ɲmaa.

^{XVIII} Wɔ le sɔɔr Nãaɲmɪn go ka a saa wa, ka a bonstɪ bul a tɛe naa wɔ.

^{XIX} N yɛɛr, ala ɪ a yɪ ãsɔɔ 'mab naa a yelmãe sɔr pɔ, ka a yɪ ãsɔɔ lɛb wɔ waan,

^{XX} yɪ bɔɔn a anyã ɪka, nɪre 'lo jaa na lɛb yelbe-ɪre yin a wɔ yelbier pɔ, wɔ faa won yin kũu pɔ, na wɔ mɪ pɔɔ yelbebe yɔɔ jaa.

A PITA GÃN NA DE NIE

I Maa Pita na ı a Yesu Kırısıto nıtõnãa le seere a gãn nyã koro a yın a Nãanmın na chel ir a yı ı sãanba yẽyel ka a wër pɔ, na yı be a Pontus, nı Galatiya, nı Kapadosiya, nı Asiya, nı a Bitiniya.

II A Sãa Nãanmın den nie bõo yı, ka a wɔ Sıe oo yı, a yı ı cheche, yın wõnõ a Yesu Kırısıto toor jũu, ka wo mır yı a wo jãt. Wãefo nı nyã'maar na dɔɔlo yın taa.

III Pɛefo wɔ ta a Nãanmın na ı a sı Soro Yesu Kırısıto Sãa! A wɔ nıbaal berma naa, ka wɔ dɔɔ sı dɔɔ paalaa, na wɔ kɔ sı tıertɔ vor tu a Yesu Kırısıto wõn sãt a kũu pɔ,

IV nı a nãbomo ala wõn bin gun sı be a saaju, a ba were ε, a ba sõonõ ε, bı jɔɔlo ε.

V A tu naa yı sɔɔfo pɔ, ka a Nãanmın Kpẽo ger pɔɔ yı, tı tãn a bıbir baaraa 'lo a faafu 'lo na chɔɔr baar na wa nyır.

VI A anyãna pɔ le yı chule yɔɔ jaa, an sɔɔ ı ıka yın din dɔɔye beer kaa boro boro pɔ.

VII A anyãna wa naa ka a yı sɔɔfo na kpẽme gar a selma na ı bõsõonãa ban ma dɔɔl bũu pɔ ir a dɛer bar. A yı sɔɔfo na lıeb ı pɛefo, nı tur, nı 'yõɔfo a sõo 'lo a Yesu Kırısıto na wa nyır.

VIII Yı gba na ba nye wɔ ε, tı na yı nõ wɔ. Yaa gba nye wɔ a põpãanyã ε, tı sɔɔ wɔ, na yı seen a pɔpel tur 'lo nıre na kõ tõɔ man ε.

IX Bojũu yı nyere naa a yı sɔɔfo bon na ı a yı sıur faafu.

X A faafu nyã 'yer le a Nãanmın 'ye'yerbe dõo 'yer a wãefo nyã na wa a yı sɛ. Ba vier naa a faafu nyã na ba chɛpɛ wo jaa ne ne.

XI Ba mõon nıbir ıka ba bõo a sõo nı a yelsı ala a Kırısıto Sıe na be a ba sɛ na wile ba, a le won 'yer a dɔɔye a Kırısıto na di nı a tur ala na turo.

XII Nãanmın wiil naa a wɔ 'ye'yerbe banyãna ıka a ba ı ba mãe 'yõo le ba tõnõ a le ε, tı che yın 'yõo le. A le ban 'yer a nyãna yın ben wõnõ a põpãanyã a bala na mɔɔlo a 'yer nõo tu a Nãanmın Sıe won tõ a wo yı a saaju. A malakası mı gba ta bõoro naa ıka ba muul kaa a anyãna.

XIII A le jũu, yı chɔɔr a yı tıer gun tõmõ, na yı nyɔɔro yı mãe. Yı de a yı tıertɔ 'yõo a wãefo 'lo a Yesu Kırısıto na kɔ yı a wo waa daar.

XIV Yın wõnõ a Nãanmın toor jũu, yı taa le maala a kõro mamaalbie ε, a le yın ba dõo bõo ε.

XV Tıche nıtãa le a 'lo na bɔɔl yı na ı cheche, yı mı ı cheche a yı yelmaalsı a jaa pɔ.

XVI Bojũu a seb ıka, "Yı ı cheche, bojũu n ın cheche." (*Mosesı Gãma Na Tu Ata 19:2*)

XVII Yın ma bɔɔlo wɔ a yı Sãa, 'lo le na tɔɔr nıre jaa 'yer, na waa turo ε, yı kpıere a yı kpɛfo nıtãa sãanba, na yı joro wɔ dãbãe.

XVIII Bojũu yı bõon naa ıka a ba ı bõsõonãa fıka libir, bı selma le Nãanmın de yab den yı yın a yı sãakpãmıne yelporsı ala na lũ yı pɔ ε,

XIX tıche a ı naa a Kırısıto jãt vıla ala na ı a peraabile na ba tara chɛfo ε, bı jãne jaa ε.

XX Nãanmın ir wɔ naa tı wa bıer maal a wɛr, tıche wɔ vẽn ka wo nyır a sõo baaraa a yı jũu.

XXI A wo jūu le yi soo de a Nāanmın na ir wo a kūu po na wo ko wo tur, ka a yi soofu ni a yi tierfo na be a Nāanmın 'yōo.

XXII Pōpāanyā yin chōo a yi mǎe yin turo a yelmǎe jūu, yi nōnō naa a yeer sure jaa. Yi nōnō taa ni a yi nyāa wo jaa.

XXIII Bojūu yi nyen dōo paalaa 'lo na ba i bōkpiraa ε, tiche won ben be, na ba tu a Nāanmın 'yer na i vor, na be be bibir jaa.

XXIV Bojūu, "Nisaal kaara naa fika mōor, ka a ba tur wo jaa kaara fika a mōpuul. A mōor wa juol, a puul mi ma suor naa.

XXV Tiche a si Soro 'yer 'lo ben be bibir jaa." (Isaiya 40:6-8) A 'yer nyāna le ba mool ko yi.

II

I A le jūu, yi ir yi mǎe yin a yosōo 'yer, belfo, neer ayi tarfo, nyuur, ni kporfo jaa burō po.

II Yi kaara fika bipule, na yi buoro a Nāanmın 'yer ka i yi volaa a bir kaar, a yin tōo nōo a yi faafu po,

III bojūu an i yi lem kaa le a si Soro na nōmō.

IV An i yi wa naa a wo sē na i a Kusir vor a nisaal na tōr bar, tiche ka a Nāanmın ir wo a wo i bōsō,

V yin mi na i fika a kosvōe a ba men yi, ni a Nāanmın yir ka yi i a wo buorlo chechesi, na yi loro a wo buor won soo tu a Yesu Kirusito 'yōo.

VI A seb a Nāanmın gān po ika, "Nye, n bin a kusir be a Jiyon tēe po, a kusir vila 'lo in kaa ir ka wo i a kusir ju, ka nire 'lo jaa na soo de wo, vā kō di wo ε." (Isaiya 28:16)

VII Pōpāanyā a yin bala na soo de wo, won in kusir sō. Tiche a bala na ba soo de wo ε, "A kusir 'lo a mumerbe na tōr bar, 'lo le i a kusir ju," (Yiel Gān 118:22)

VIII na, "Wo i a kusir 'lo a nibe na ηmiere a gbεε, na wo i a pie 'lo ban bāra loro." (Isaiya 8:14) Ba ηmiere naa ba gbεε bojūu ba tōr naa a 'yer 'lo 'yōo a Nāanmın na dōo bin ba.

IX Tiche yin 'lo, Nāanmın le ir yi a yi i a wo buorlo nāmune, na yi i nichechesi, na yi i a Nāanmın sofo, ka yi na peere wo, an i 'lo le buol yi yin a libe po waan a wo chāa herete po.

X Yaa dōo i a wo nibe ε, tiche pōpāanyā yi i naa a Nāanmın nibe. Yaa dōo tara a Nāanmın nibaal ε, tiche pōpāanyā yi tara wo naa.

XI N barmune, n suorō yi naa nitāa niyoorō ni sāanba ka a wer po ika, yi ir yi mǎe yin a āgān volaa na ma jeere ni a yi tur.

XII Yi kpiere vila a bala na ba puoro sē, ban soo gba kpere yi ika deer le yi maala, bala wa nye a yi vila maalfu ban 'yōon Nāanmın tur a wo waaibir.

XIII A si Soro jūu, yi siir yi mǎe ko a tōofu dēme, ala soo i a nākpēε 'lo le,

XIV bu a nābil bala won ir bin a tēn tēn ka ba kpāana a bala na maala deer ti peere a bala mi na maala a le na tor.

XV Bojūu Nāanmın bōfo le ika yin maala vila na yi poō a ba bōo dēme na i a jolo neer.

XVI Yi kpiere nitāa sumune, tiche yi taa de a mǎe sofo nyā pōon yelbier ε, ti yi kpiere fika Nāanmın gbāgbaar.

XVII Yi 'yōonō nire jaa na yi nō a yi taa Yesu turbo, na yi joro Nāanmın dābāe, ti 'yōonō a nāa.

XVIII Gbāgbaar, yī siir yī mǎe kɔ a yī tǒnbɔ nɪ 'yǒɔfo, a ta ɪ a bala na bal nɪbir maala yī vɪla tɛɛ ɛ, tɪche a bala mɪ na kpɛme a nɪbir.

XIX Bojūu a Nāanmɪn na maal vɪla kɔ nɪrɛ 'lo na tara tɪer vɪla, na wɔ di dɔɔye na ba tara sɔr ɛ, bojūu wɔ tara na Nāanmɪn tɪer.

XX Tɪche bo le na ɪ a yī tǒnǒ, ala ɪ ba ŋme yī naa yɪn tǒ deɛr jūu? Tɪche ala ɪ yī din dɔɔye yɪn maal vɪla jūu, an ɪn tǒnǒ kɔ yī Nāanmɪn niem.

XXI A anyāna jūu le a Nāanmɪn boɔl yī, bojūu Kɪrɪsɪto mɪ dǔɔ di dɔɔye, na wɔ maal wiil yī ɪka yī turo a wɔ pala.

XXII “Ka waa dǔɔ maal deɛr jaa ɛ, bu ka belfɔ yī a wɔ nɛɛ pɔ ɛ.” (*Isaiya 53:9*)

XXIII A le ban dǔɔ tɔrɔ wɔ, waa mɪ tɔ yaa a sǎn ɛ. A dɔɔye na pɔɔ wɔ, waa jo dǎbǎe ɛ. Tɪche wɔ den a wɔ mǎe kɔ a Nāanmɪn na tɔrɔɔ a 'yer jaa dɛ dɛ.

XXIV A wɔ mǎe le tuo a sɪ yeldɛbe a wɔ āgǎn pɔ a daa ju, ka sɪ mɪ na kpi kɔ yelbier tɪ be be kɔ yeltɔrɪ. A wɔ fele ala jūu le sǎa sɪ.

XXV Na yī kaara fɪka piir na dǔɔ bɔrɔ, tɪche pǔpǎanyā yī lɛb wa a pechine na kaara a yī sur sɛ.

III

I Pɔbɔ, a le nɪ wɔ ju mɪ le, yī sur yī mǎe kɔ a yī sɪrbe. Bamune baa sɔɔ puor ɛ, tɪche a yī befɔ na tǔɔn lɛb a ba tɪer a ba puoro,

II bala wa nyɛ a le a yī maalfɔ na ɪ vɪla, nɪ le yɪn 'yǔɔnǒ a yī mǎe.

III Yɪ ta vɛ ka a yī vɪla ɪ a yǔo pǎefɔ tɛɛ ɛ, nɪtǎa a ju wobfɔ, selma bǔjɔrɪsɪ yarfɔ, nɪ a fɔnɪbɪkpǎen sɛfɔ ɛ.

IV Tɪche yɪ vɛ ka a yī pǎefɔ be pɔɔm na ba jɔɔɔ ɛ, na ɪ vɪla, hɛ le le le, nɪ jomm, ala le ɪ vɪla a Nāanmɪn niem.

V Bojūu nɪtǒnǒ le a mama pɔɔsɔn bala na tara a Nāanmɪn tɪer ma maal a ba mǎe vɪla. Na ba sɔɔ turo, na ba sur ba mǎe kɔ a ba sɪrbe.

VI Le mɪ le a Saara na dǔɔ wǔnǒ a Abraham toor na wɔ ma boɔɔɔ wɔ a wɔ soro. Yɪn le ɪ a wɔ bibiir, ala ɪ yī maala na a le na vɪle na yī kǔ joro dǎbǎe ɛ.

VII Sɪrbe a le nɪ wɔ ju mɪ le, yī tɪere a yī pɔbɔ yɪn lǔɔ kɪrɪɛ nɪ. Yɪ kaara ba nɪ 'yǔɔfo, bojūu baa tara kpǎen jǎ yɪ ɛ, tɪ na ba pɔɔ yɪ a Nāanmɪn wǎefɔ kɔfɔ 'lo na ɪ nyevɔr, ka bon jaa taa var a yī Nāanmɪn sɔɔrfɔ ɛ.

VIII A 'yer baaraa le a anyā, yɪ jaa yɪ tara tɪer bǔ'yen, na yɪ kaara taa nɪbaal, na yɪ nǔ taa maala vɪla kɔrɔ taa nɪ mǎe siirfɔ.

IX Yɪ ta de yelbier yǎan yelbier sǎn ɛ, bu tɔbir yǎan tɔbir sǎn ɛ, tɪche yɪ 'yer nevɪla 'yǔɔ ba, bojūu a anyā 'yǔɔ le a Nāanmɪn boɔl yɪ ɪka yɪn nyen sǔɔfɔ.

X Bojūu, “Ala ɪ nɪrɛ nǔn nyevɔr na wɔ bɔrɔɔ bɪbɪvɪlɛsɪ wɔ ɪr wɔ nɛɛ yɪn 'yerdeɛr nɪ belfɔ pɔ.

XI Wɔ lɛb puor 'yǔɔ yelbier tɪ maala vɪla, na wɔ bɔrɔɔ nyā'maar joro turo a wɔ puor.

XII Bojūu a sɪ Soro kaara naa a bala na tor, na wɔ wǔnǒ a ba sɔɔrfɔ. Tɪche a sɪ Soro pɔɔ ma sǔɔ naa nɪ a bala na ma maala yelbier.” (*Yiel Gǎn 34:12-16*)

XIII An le na ge yɪ ala ɪ yɪ mǔɔ nɪbir maala vɪla?

XIV Tɪche ala ɪ yɪ gba din dɔɔye yɪn maala vɪla jūu, Nāanmɪn na sǔɔ yɪ naa. “Yɪ ta joro dǎbǎe nɪ a ba vuurfɔ ɛ. Yɪ taa joro dǎbǎe ɛ,” (*Isaiya 8:12*)

XV Tiche a yi nyān pɔ, yi 'yōōnō a Kirusito na i a yi Soro. Na yi ma choor sōo jaa ala i nure wa suor yi naa a tierto 'lo yin tara, tiche yi ma man naa jomm ni 'yōōfo,

XVI na yi vē ka a yi tier chaar, ka a bala na sōōnō a yi yuor yin turo a Kirusito jūu, ka vā na kpe ba, ni a ba yosōo 'yer.

XVII An in vīla ala i Nāanmūn bōfo le, yin di dōoye vīla maalfu jūu, gar yin na di dōoye deer maalfu jūu.

XVIII Bojūu Kirusito kpi naa a yi yelbier jūu ghebō'yen tee, a 'lo na tor ko a bala na ba tor ε, ika wo waan yi Nāanmūn sē. Ba ko naa a wo āgān, tiche ka a Nāanmūn Siε sāi wo a kūu pɔ,

XIX a Siε nyā le a Kirusito chiin a kpīi tēe na wo ti mool ko a kpīisi bala na be a pōōfo die pɔ.

XX A banyāna le tor a Nāanmūn neε, tiche ka wo di kānyir ka a Nowa wa maal a daka bulomtum baar. A nibe bālāa na i aniin tee wa nyen faafu a kōō pɔ.

XXI A kōō nyā nyetāan fika a Nāanmūn kōō sofo na faa yi mi a pōpānyā, a ba i āgān deer pεε barfo le ε, tiche a neε yin tur ko Nāanmūn ni potivīla. Yi nyen faafu tu a Kirusito kūu irfo pɔ.

XXII 'Lo le do a saaju ti jāne, a Nāanmūn nūsōo jie ka a malakasi, ni a tōōfo dēme, ni a kpāen dēme ba jaa turo a wo neε.

IV

I A le jūu, a Kirusito na di dōoye a wo āgān pɔ, yi mi su a tājebonsi ala gun a tier 'lōnō, bojūu a 'lo na di dōoye a wo āgān pɔ ba le pɔo yelbier pɔ ε.

II Ala le so, wo ta le kpiere a wer pɔ ni a āgān volaa ε, tiche wo kpiere a le a Nāanmūn na buoro.

III Bojūu a kōro jaa, yi mi sōon sōo na yi maala a le a bala na ba puoro ε, na maala, na baa tuoro a ba mē nyoro ε. Ka a āgān volaa, ni dāburo, ni a pepe dib, na yi pɔo a dānyurbo gbul pɔ, na yi maala tibe na sōōnō a Nāanmūn neε.

IV Ban tier naa ika yelsāan le, yin ba le pɔo ba a befo 'lōnō pɔ ε, ka ba pāa piel toro yi.

V Tiche ban man a ba neε 'yer ko a Nāanmūn na wa tuor a voε ni a kpīisi 'yer.

VI A anyāna jūu le so ka ba gba mi mool a 'yer nōo ko a kpīisi, ika ban tuor a ba 'yer nitāa le ban na tuor nure jaa 'yer, tiche ka ba kpiere a sur pɔ Nāanmūn kaar.

VII A bonsi a jaa baarfɔ tara naa, a le jūu yi mōo nibir na yi kpāa a yi mēe tōo suor Nāanmūn.

VIII A ala na gar a jaa le a anyā, yi chene vē ka a nōfo be a yi pɔ, bojūu nōfo ma pōon yeldebe yoo.

IX Yi ma diere taa a yi yie ti ta ma ure gborō gborō ε.

X Isoo jaa wo de a Nāanmūn kofu won nye tōnō koro ni a wo taaba ni yelmāe ni a Nāanmūn wāefu a jaa.

XI Ala i nure jaa 'yere na, wo 'yere a Nāanmūn 'yerbie ala. Ala i wo in tōtōnō, wo tōnō ni a kpēo 'lo a Nāanmūn na ko wo, ka a yele a jaa pɔ, ka Nāanmūn nye tur tu a Yesu Kirusito pɔ. 'Lo le so a tur ni kpēo biber biber jaa. A i a le.

XII N yeer nōnōnbo, yī ta vē ka nee 'maa yī nī a beer kaa tuo na vulo yī fika yelsāan kōō le ire yī ε.

XIII Tiche yī chule an ī yī puō naa a Kırıstıto dōoye difo pō, ka nōō na kpe yī a wō tur wa nyır.

XIV Ala ī ba tō yī naa yın bōōlo a Kırıstıto yuor jūu, Nāaηmın na sōō yī naa, bojūu Nāaηmın Sıe ben a yī 'yōō.

XV Ala ī yī dın dōoye, a ta ī fika nıkorō, bı nānyie, bı nıdeer, bı tō'yōōnbo le yī ī ε.

XVI Tiche ala ī a yī āsōō jaa wa dire na dōoye won turo Kırıstıto jūu, wō ta vē ka vā kpe wō ε, tiche wō pēere Nāaηmın a yuor nyā won dı jūu.

XVII Bojūu a 'yer tōorfō sōō ta naa, ka Nāaηmın na piel tōorō a wō nıbe 'yer. Ala ī sın le won piel, ηmıne le an kaara kō a bala na tōr a Nāaηmın 'yer nōō?

XVIII A seb ūka, "Ala ī an ın kpēō kō a nıtor, ηmıne le an kaara kō a bala na ba puor ε, nı a yelbe-ırbε?" *(Sokpar Gān 11:31)*

XIX A le jūu, vē a bala na dire a dōoye a Nāaηmın bōfo jūu, de ba māe kō a Nāaηmın yelmāe sōō na me ba, tı mōō nıbir maala vıla.

V

I A maa na ī a nıdiere naa nye a Kırıstıto dōoye nı nıbir, naa mı ī nıre nyā na puō a tur 'lo na wa nyır, n 'yōōnō na a nıdierbe na be be a yī pō ākpāen,

II ūka ba kaara a Nāaηmın piir a won de 'yōō a yī nuur pō, na yī tōnō kaara nı ba, a ta ī fırfō ε, tiche a ī yī bōfo, bojūu le le a Nāaηmın bōorō. A ta ī libie 'yōō ε, tiche ka a nōmō yī a tōfo.

III Yı ta pırpıre a bala yın kaar ε, tiche yī ī jāne kō a piir.

IV A pechiın gbōoraa wa wa, yın nyen a sāyar na ī a tur na ba jool ε.

V Le nı wō ju mı le a yın bala na ī a pōlbil, yī siir yī māe kō a yī nıdierbe. Yı jaa jaa yī ma siir yī māe na yī ma tōnō korō taa, bojūu a seb ūka, "Nāaηmın 'laar a bala na 'mōorō a ba māe, tı ma sōnō a bala na ma siir ba māe." *(Sokpar Gān 3:34)*

VI A le jūu, yī siir yī māe a Nāaηmın kpēō sōō nuur pō, ka wō 'mōō yī a yī do a sōō 'lo won bōorō.

VII Yı de a yī yelwōnsı a jaa kō wō, bojūu 'lo le 'yōōnō a yī tōō.

VIII Yı gu yī māe na yī 'yōōnō jūmō, a yī dōsōō tı kaara naa jupkēe kaar, na uoro yōorō na wō pāa kaara bōorō nıre ūka wō nyōō 'wōb.

IX Yı var wō sor, na yī ba gber ara a yī sōofō pō, bojūu yī bōōn naa ūka a yī taaba na be a wer wō jaa, mı dire na a dōoye nyāna tō yın dire.

X Yın wa dı a dōoye nyāna bālāa a Nāaηmın na ī a wāefō sōō a 'lo na bōol yī 'yōō a tur nyā na ba tara baarfō pō a Kırıstıto 'yōō, wō māe na maal yī naa na wō 'yōō yī ākpēō tı na wō vē a yī ara kpēō kō dām ε.

XI 'Lo le so a kpēō bıbir nı bıbir jaa. A ī a le.

XII Silası na ī a yebe yelmāe sōō le sōō ma ka n seb a gān bile nyāna, naa 'yōōn yī ākpāen dın dāasıe ūka anyāna le ī a Nāaηmın sıre wāefō. Yı ara kpēō.

XIII A yı taaba pupuorbiir na be a Babilon Nāaηmın na 'mataa ir yı, puor yı naa, ka a n bıdaba Maakı mı puoro yı.

XIV Yı puor puor taa nı nōfo. Nyā'maar wō be a yın bala na be a Kırıstıto 'yōō.

A PITA GÃN NA TU AYI

I Maa Simon Pita na ɪ a Yesu Kırısto gbāgbaa ni a wɔ nitōnāa le sɛɛrɛ a gān nyā korɔ a yin na tu a si Nāanmın yeltorɪ pɔ, ni a si Fafaara Yesu Kırısto na yi nye a sɔɔfo 'lo na kpēme a si kaar.

II Wāɛfo ni nyā' maar a dɔɔlo yi taa tu a bɔɔfo yin bɔɔ Nāanmın ni a si Soro Yesu.

III A Wɔ kpēɔ le wɔ kun si bon jaa sɪn bɔɔrɔ a nyevɔr nyā jūu ni Nāanmın puor vıla tu a si bɔɔfo sɪn bɔɔ a 'lo na bɔɔl si, ni a wɔ māɛ tur ni a wɔ maal vıla.

IV Tu anyāna pɔ le wɔ kun si a bon na berma ni a bɔsɔn won tur a nɛɛ ɪka, a tu a pɔ, ka yin pɔɔ a befɔ 'lo na ba sɔɔnɔ ɛ, na yi jo yi a wer nyā a yelbier vɔlaa na sɔɔ.

V A anyāna jūu, yi mɔ na yi de vıla maalfɔ pɔɔ a yi sɔɔfo pɔ, na yi de bɔɔfo mi pɔɔ a vıla maalfɔ pɔ,

VI ka a māɛ nyɔɔfo mi pɔɔ a vıla maalfɔ pɔ, ka a ntɪbir mɔɔfo pɔɔ a māɛ nyɔɔfo pɔ, ka a Nāanmın puor vıla pɔɔ a ntɪbir mɔɔfo pɔ,

VII ka a yɛɛr maal vıla pɔɔ a Nāanmın puor vıla pɔ, na yi de nɔfo pɔɔ a yɛɛr maal vıla pɔ.

VIII Bojūu ala ɪ yi tara naa anyāna a jaa ka a pɔɔrɔ 'yɔɔnɔ, an sɔɔ yi naa ka yi kɔ tara yāan na yaa tɔɔnɔ wɔnɔ wɔmɔ a bɔɔfo yin bɔɔ a si Soro Yesu Kırısto ɛ.

IX Tiche ala ɪ nɛrɛ baa tara a anyāna ɛ, waa nyere ɛ, na wɔ ɪ jɔɔ, na wɔ ɪn ɪka Nāanmın pɛɛn a wɔ kɔro jaa yelɛɛbe bar.

X A le jūu n yɛɛr, yi ba gber ka a yi bɔɔlfɔ ni a yi chel irfo ɪ yelmāɛ. Ala ɪ yin maala a anyāna, yaa be jaa na wa lo ɛ.

XI Ka a sɔr yuo kɔ yi a yi kpe a si Soro ni a Fafaara Yesu Kırısto nāalɔɔ na ba tara baarfɔ pɔ.

XII A le ɪn ma jɛɔ yi naa a yelɪ anyāna, yi gba na bɔɔ yaa ka yi ba gber ara a yelmāɛ yin tara pɔ.

XIII A tara na sɔr ka n jɛɔ a yi tɛɛr ɪn chene vorɔ a āgān vaar pɔ,

XIV bojūu n bɔɔn naa ɪka a kɔ le kor ɛ tiche ka n kpi ɛ, nitāa le a si Soro Yesu Kırısto na man kɔ ma.

XV ɪn ɪ naa le jaa ɪn na tɔɔ, maa wa sɔɔ kpi, tɪ ka yi ma chene tɔɔ tɛɛrɛ a yelɪ anyāna.

XVI A ba ɪ fuol ni yɛ 'yer le si de 'yer kɔ yi a kpēɔ ni a si Soro Yesu Kırısto waa ɛ, tiche sɪn māɛ le nye a wɔ kpēɛ ni ntɪbir.

XVII Wɔ nyen 'yɔɔfo ni tur yi a Sāa Nāanmın sɛ le a kɔkɔr na yi a tur jikpɛɛ jie wa a wɔ sɛ 'yerɛ, "Nyā le ɪ a n Bie 'lo ɪn nɔ, a wɔ yele pɛl naa n pɔɔ."

XVIII Sɪn māɛ wɔn a kɔkɔr nyāna na yi a saaju wa, an ɪ sɪn ni 'lo jaa le dɔɔ be a tɔcheche par.

XIX Sɪn le tara a Nāanmın 'yɛ'yɛrɛ na dɔɔ be be 'yer na chaar, yi yuo toor chele a 'yer. A kaara naa fɪka chāa na chaara libe pɔ, tɪ tān a wer na chaar ka a bɪvɛr ɛmɛrbir pur 'yɔɔ a yi nyān pɔ.

XX A yelkpɛɛ le ɪka, yi bɔɔ a par ɪka Nāanmın 'yɛ'yɛrɛ jaa kɔ tɔɔ de a wɔ yɛ wiil a ala na sɛb a Nāanmın gān pɔ par ɛ.

XXI Bojūu nure maa kpu 'yer a Nāanmūn 'yer ε, tiche nure ma 'yer a le na yi a Nāanmūn sē, an ι a wō Stē le tara ba.

II

I Tiche a jir ηmarba 'ye'yerbe mī dōo be be a nibe pō, nūāa le a jir ηmarba wiwiilbe na wa be a yī pō. Ban sōol wiil sōofō 'yer, na ba chur a Tōōfō Sōo na da ba na ba waan sōofō wa 'yōo a ba māē.

II Niyōo na turo naa a ba vā sōi anyāna, tī na ba kperε a yelmāē sōr.

III A bōgar wiwiilbe banyāna na 'mōon yi naa nī a ba nenōo 'yerbie. Nāanmūn guor naa a ba 'yer kōro jaa ka a ba sōsōonō ba guro ε.

IV Bojūu Nāanmūn ba dōo bar a malakasī bala na maal a dēer ε, tiche wō 'yōo ban a bōo fulom libe 'lō pō bar chele nī a ba 'yer tōorfō daar.

V Waa dōo bar a kōr nibe ε, na wō vē ka a kōo wa paal pōo a bala na ba puoro ε, tī na wō faa a Nowa na ι yeltorst 'yer mōolō nī nibe ayopōi.

VI Nāanmūn den būu chōm a Sodom nī a Gomora nibe ka a di līb tāptel, a nūtō wiil ūka le le na ι a bala na ba puoro ε.

VII Wō mī faa naa Lotu na ι a nitor a wō pōo na ma sōon a bala na tōnō a dēbe.

VIII Bojūu a nitor nyāna lōon kpiere nī ba bībir jaa, ka a wō tter ma sōo le won ma nye tī wō ban ure.

IX An ι nūtō le a be, a sī Soro bōon le won pāa na ι faa a bala na puoro yin a wōm pō, tī tara a bala na ba puoro ε, a ba be a ba gefo pō tī tān a 'yer tōorfō bībir.

X A anyāna ūn yelmāē a bala na turo a ba āgān sōonaa nyā dēer vōlaa, baa turo a kpāen dēme nēε ε. Ba ūn jukpāen dēme na ba 'mōoro ba māē, baa joro dābāε ε, tī ma kperε a saaju bōmaalsī.

XI Tiche a malakasī gba na ι gādaar na ba tara kpāen, ba maa 'la kpe a bōmaalsī anyāna a sī Soro niem ε.

XII Tiche a nibe banyāna ma fere naa nī a bonstī ala ban ba bōo a par ε. Ba kaara naa mōdōn kaar bōmaalaa na ba tara ttere, ba dōo ba naa na nyōor ba kō, ba mī kaara a mōdōn kaar na ba mī na wε.

XIII A dēer ala ban maal, a dēer ala le ban yāan ba a sān. A ba tter vōlaa ban ma maala a mōtōo, a nōmō ba naa, ban lōon dire nī yi na ban sōo a yi befo 'yōo yi vā.

XIV A ba nibe seen naa a sēsēyele, a ba maa bar dēer ūfō ε. Ba ma bele naa a bala na bal na ba ι bōgar dēme, ba ben pō'yōofō pō.

XV Ba bar a sōr dē dē 'lō tī bōr, na ba tu a Balaam na ι a Beor bidaba sōr. 'Lō le nō sāyar na ba ι ε,

XVI tiche wō nyen a wō bawōno tōnō, bōo na ι dōo den nure kōkōr 'yer 'yer na wō ηmaan a 'ye'yere nyāna dābol yele sōr. ¹

XVII A nibe banyāna ι naa fika kōlsī na ba tara kōo ε, bī uul sesebe na furo chiine. Libe jaa gbeb le guro ba.

XVIII Bojūu yobō 'yer pōrsī le ba ma 'yere, na ba bōolō a āgān vōldēer, na ba bele nī a nibe bala na faa joro a bala na bōr sē.

XIX Ba ma tūr nēε kō ba ūka ban faa ban a gbāgbayele pō, tiche ka a bala māē ι a yelsōonstī gbāgbaar, bojūu nure ūn gbāgbaa kō bon 'lō jaa na tōo wō.

¹ **II:XXI 2:16** Balaam dōo ι Nāanmūn 'ye'yere na sōo ūka won den libie tī pō 'yōo a Istral nibe. Won wa chiine, malaka ηmaa won sōr ka waa tōo ι a le ε. (A Sōrfō Gān 22-24)

XX Ala ı ba faan ba mǎe yin a wer nyǎ bodeer pɔ, ban wa bɔɔ a sɪ Soro nɪ a Fafaara Yesu Kırıstıto tı na ba le tı kpe a ala pɔ ka a tɔɔ ba, a ba baarfɔ na un deer gar a le ban dɔɔ be.

XXI An taa sa naa ala ı baa ta bɔɔ a sɔr toraa ε, gar ban ben bɔɔn tı lieb puor 'yɔɔ a nebin cheche 'lo ban de kɔ ba.

XXII Bala 'lo, a sokpa nyǎ ın yelmǎe ban dɔɔ lob ıka, baa lieb tı di a ala won tı bar, (*Sokpar Gǎn 26:11*) ka a dobaa ban so kɔɔ mɪ lieb tı mamar a memere.

III

I N barmine, a gǎma ayi sɔɔ le anyǎ ın seere kɔrɔ yı. A jaa ayi pɔ, n seb ıka n le jeɔ yı tier 'lo na tor pɔ.

II N bɔɔrɔ naa ıka yı lieb tier a 'yerbie ala a Nǎanmın 'ye'yercheche bala na dɔɔ 'yer a sɪ Soro nɪ a Fafaara na dɔɔ man ba tu a wɔ nıtɔnɪ 'yɔɔ.

III Yı de nie bɔɔn ıka a ber baaraa sɔɔ, nulaarba na turo a ba ǎgǎn vɔlaa na wa naa wa laara yı.

IV Ban wa sɔrɔ yı naa, "Nyıne le a 'lo na tur a nee kɔ yı ıka won wa naa? A le daar jaa a sɪ sǎamıne na kpi a yelsı a jaa mɪ chene na chiıne a le ne an piel."

V Tıche ba bɔɔn naa tı maala fıka ba ının naa a kɔro jaa an ı Nǎanmın 'yerbie le wɔ maal a saaju, nı a tǎe a kɔɔ ju, nı a kɔɔ par.

VI A tǎkor, kɔɔ mɪ le dɔɔ paal pɔɔ a wer a wɔ sɔɔ.

VII A 'yer nyǎna nı wɔ ju le wɔ bar a saaju, nı a tǎe go gun a 'yer tɔɔrfɔ, na won sɔɔn a bala na ba puoro ε, nı bũu.

VIII Tıche yı ta ının a yelbɔ'yen nyǎna ε, n barmine. A sɪ Soro sǎ, bıbir bɔ'yen kaara naa fıka yuon tur, ka a yuon tur kaara fıka bıbir bɔ'yen a wɔ sǎ.

IX A sɪ Soro ba baala nı a wɔ nee won tur ε, nıtǎa le a bamıne na 'yer ıka a kor naa ε. Wɔ din kǎnyır kɔ yı, won ba bɔɔrɔ ıka ǎsɔɔ jaa wɔ we ε, tıche yı lieb a yı tier.

X A sɪ Soro bıbir na wa naa fıka le nǎnyıe na ma wa, ka a saaju pɔɔn gɔmɔ wɔ jaa, na wɔ pɔ chen. A bonstı ala na be a saaju ka a bũu nyıl na wɔ pǎa yuo yele a jaa a nıbe na maala ka a gǎ chǎa pɔ.

XI An ı a bonstı a jaa na wa sɔɔn a nıtɔnɔ, nıbotɔ le a see ıka yı ı? A see naa ka a yı maalfɔ ı cheche, na yı puoro Nǎanmın,

XII nıtǎa le yın ben kaara a Nǎanmın waa bıbir na yı 'mi'mıne nı a wɔ waa. A bıbir nyǎna na waan nı sɔɔfɔ, a saaju wɔ jaa na di naa, ka a bonstı a jaa mɪ nyıl nı a tɔl.

XIII Tıche sın chele naa tǎpaalaa nı a saaju paalaa na ı a nıtorsı tǎe, 'lo a Nǎanmın na tur a nee.

XIV A le n barmine, yın pǎa na chele a anyǎna jũu, yı mɔɔ nıbir na yı taa tara chefɔ nı mabfɔ jie ε, na yı tara wɔ nı nyǎ'maar.

XV Yı tier a anyǎ ıka a sɪ Soro kǎnyır ı naa a yı faafɔ le, nıtǎa le a sı yebe Pɔol mɪ na dɔɔ seb kɔ yı nı a yǎ 'lo a Nǎanmın na kɔ wɔ.

XVI A wɔ gǎma a jaa pɔ, a 'yer bɔ'yen le wɔ seb, na wɔ 'yere a yelsı anyǎna. A wɔ gǎma pɔ yelsı ben be na ı tuo a par bɔɔfɔ, ka a ba bɔɔ nı a a bala na ba bɔɔ ara dǎme lieb a bur bur nıtǎa le ban lıer a Nǎanmın gǎma amıne, ka a na ı ba mǎe sɔɔfɔ.

XVII A le jũu, n barmine, yın ben de nie bɔɔn a nıtɔ, yı guro a yı mǎe ka a ba belfɔ ta wa vǎ ka yı faa lo tı bar a yı gber bafɔ jie ε.

XVIII Tiche yi nõõnõ a si Soro ni a Fafaara Yesu Kırıstıto wãefo ni a wo bõõfo pã. 'Lõ le so a tur a põpãanyã, ni bıbir, ni a bıbir jaa. A ι a le.

A JOON GĀN NA DE NIE

^I Maa Joon seere na koro a yin na turo a Yesu. A 'yer na dōo be be a wer pielfo daar, 'lo le si wō a wō yele na si nye wō. Si nye wō naa ni a si nubie na si sur wō ni a si mæ nuur. A 'yer nyā le i a nyevor.

^{II} A nyevor nyā le yi a Nāanmūn sē ka wō de wiil si a si nye wō, 'lo le si dire a wō dāaste na si moolo koro yi ika 'lo le i a nyevor na ba tara baarfō ε. 'Lo le dōo be a Sāa Nāanmūn sē, ka wō wa ir wō wiil si.

^{III} Si 'yere na koro yi a le a sin mæ na nye ti wō, ka a le na vē ka sin ni yin na tara nebō'yen, ka a sin ni a Sāa Nāanmūn 'matāan a wō Bie Yesu Kirusito tara a nebō'yen.

^{IV} A nyā le si seere koro yi kaa si chulfo na see.

^V A 'yer won kō si ka si moolo koro yi ni nyā, Nāanmūn in chāa ka libe ba be a wō 'yōo jaa ε.

^{VI} Ala i si 'yer naa ika sin ni 'lo tara na nebō'yen ti chene chiine a libe pō, si in jir nmarba na saa turo a yelmæ ε.

^{VII} Tiche ala i si chiine naa a chāa pō nitāa le a 'lo na be a chāa pō, sin tara na nebō'yen ka a wō Bie Yesu jāi pæ a si yeldebe a jaa bar.

^{VIII} Ala i si 'yer ika saa tara yeldæer jaa ε, si bele na si mæ, na saa tara yelmæ ε.

^{IX} Ala i si 'yer naa a si yeldebe kō Nāanmūn, won vēn kō si, ti pæ a si yeldebe a jaa bar, bojūu Nāanmūn in yelmæ soo ni nitor.

^X Ala i si 'yer naa ika saa maal yeldæer jaa ε, si boolo na Nāanmūn jir nmarā, na saa de a wō 'yer a si nyāa pō ε.

II

^I N bibiir, n seere naa anyā koro yi ka yi āsoo jaa taa wa ure yeldæer ε, tiche ala i āsoo wa in yeldæer, si tara na po pire na be a Sāa sē. 'Lo le i a Yesu Kirusito na i a Torfō Soo.

^{II} 'Lo le lo a si yeldebe boor kō si, a ba i sin tæ ε, tiche a wer wō jaa.

^{III} A nitō le si de bōon ika si be naa a wō sē, sin turo a wō nebinsi jūu.

^{IV} Nure 'yer ika wō bōon Nāanmūn ti ba ure a le won bin a næ ε, a nunyine in jir nmarā na waa tara yelmæ ε.

^V Tiche nure jaa na turo a Nāanmūn 'yer, sure jaa Nāanmūn nōfo seen a wō pō. Nitō le si de bōon ika si be naa a wō pō.

^{VI} Nure jaa na 'yer ika wō be naa Nāanmūn 'yōo, wō chiine a le a Yesu na dōo chen.

^{VII} N barmine, a ba i nebin paalaa le n seere koro yi ε, tiche a bōkoraa 'lo yin tara yi a pielfo le, 'lo le i a nekoraa yin wō.

^{VIII} Tiche wō in bōpaalaa, bojūu a in sure a Yesu 'yōo, naa mi i sure a yi 'yōo, bojūu a libe toon 'laa, ka a sure chāa chaara.

^{IX} Nure jaa wa 'yer ika maa ben chāa pō, ti 'laar a wō yebe, wō chene na be a libe pō.

^X Nure 'lo jaa na nō a wō yebe ben a chāa pō, ka bon jaa ba be be na vē ka wō nme gber ε.

^{XI} Tiche nure 'lo jaa na 'laar a wō yebe ben a libe pō, na wō yooro a libe pō, na waa bōo a jie won chiine ε, bojūu a libe jōo wō naa.

XII N bibiir, n seere na a gān nyā korɔ yɪ bojūu Nāaŋmɪn vɛ naa a yɪ yeldebe kɔ yɪ a le a Yesu na ɪ kɔ yɪ jūu.

XIII Sāamune, n seere na korɔ yɪ bojūu, yɪ bɔɔn a 'lo na yɪ a wer pielfɔ. Pɔlbil, n seere na korɔ yɪ bojūu yɪ tɔɔn a dɛer sɔɔ. Naa mɪ seere korɔ a yɪn bibiir bojūu yɪ bɔɔn a Sāa Nāaŋmɪn.

XIV N seb kɔ a yɪn sāamune bojūu, yɪ bɔɔn a 'lo na yɪ a wer pielfɔ daar. N seb kɔ a yɪn pɔlbil a Nāaŋmɪn 'yer na be a yɪ 'yɔɔ jūu, yɪ kpɛme na, na yɪ jeb tɔɔ a dɛer sɔɔ.

XV Yɪ taa ure wa nɔnɔ a Nāaŋmɪn dɔdɔmɔsɪ bɪ bon jaa ban tara ε. Ala ɪ āsɔɔ jaa wa nɔn a le, a Sāa Nāaŋmɪn nɔfɔ ba be a wɔ 'yɔɔ ε.

XVI Bojūu a bonɪ anyā sɪn nye ɪ naa a āgān nyā volaa nɪ a nɪbie volaa bɪ tara jā jɪr nɪ bɔ̄tarɪ. A nyāna a jaa won na ure ba yɪ a Sāa Nāaŋmɪn sɛ ε, tɪche a yɪ naa dɔdɔmɔsɪ sɛ.

XVII A bɔdebe anyā mɪ poro na chiine, tɪche nɪre 'lo jaa na ure a Nāaŋmɪn bɔfɔ na ben be sɔɔ jaa.

XVIII N bibiir, a wer baarfɔ ta naa, nɪtāa le yɪn dɔɔ wɔ ɪka a bala na 'laar a Kɪrɪsɪto na wa naa, ba yɔɔ le a banyāna na be ka gba. Ala le sɪ de bɔɔn ɪka a baraa sɔɔ le.

XIX A nɪbe banyāna dɔɔ be a sɪ sɛ tɪ wa yɪ. Ka a ba yɪfɔ wiil ɪka baa tara sɪ nɪ nebɔ̄'yen ε, sɪn nɪ bala ta ɪ bɔ̄'yen, ban taa be naa sɪ sɛ, tɪche a ba yɪfɔ wiil ɪka baa pɔɔ sɪ ε.

XX Tɪche yɪn 'lo, Yesu kɔ yɪ naa a wɔ Sɪε ka yɪ jaa bɔɔ a yelmāε.

XXI N ba seere korɔ yɪ bojūu yɪn ba bɔɔ a yelmāε ε, tɪche yɪn bɔɔ a yelmāε le. Bojūu yɪ mɪ bɔɔn a jɪr na tɛε nɪ yelmāε.

XXII An le ɪ a jɪr ŋmara? Nɪre 'lo na 'yer ɪka a Yesu ba ɪ a Nɪ-iraa ε, a nɪre 'lo le 'laar a Kɪrɪsɪto. A nɪnyɪne tɔr naa a Sāa nɪ a Bie jaa.

XXIII Nɪre 'lo na tɔr a Bie mɪ tɔr a Sāa, nɪre 'lo na 'yer chāa pɔ ɪka Yesu le a Nāaŋmɪn Bie, tara na nebɔ̄'yen nɪ a Sāa Nāaŋmɪn.

XXIV Yɪ chene tara a le ne yɪn wɔ a Yesu 'yer a pielfɔ, yɪn wa chene tara a le, yɪn tara na nebɔ̄'yen nɪ a Sāa nɪ a wɔ Bie.

XXV Nɪtɔ le a Nāaŋmɪn 'yer ɪka won ɪ naa won vɛ naa ka sɪ tara nyevɔr na ba tara baarfɔ ε.

XXVI N seere na a anyāna korɔ yɪ ɪka yɪ bɔɔnɔ sɔ nɪ a bala na bar yɪ tɪ yɪ, ba bɔɔrɔ naa ɪka ba bel yɪ yɪn.

XXVII A yɪn 'lo, ba kɔ tɔɔ bel yɪ ε, bojūu Yesu kɔ yɪ naa a Sɪε ka wɔ be a yɪ 'yɔɔ. A Sɪε na ɪ yelmāε na wile yɪ jūu, yaa le bɔɔrɔ ɪka nɪre wɔ wiil yɪ a yelmāε go ε, tɪche a Sɪε a Yesu na kɔ yɪ vɛ naa ka yɪ bɔɔ a yelmāε, ka ala mɪ a Sɪε na wile ɪ yelmāε, jɪr jaa ba be be ε. A le jūu, yɪ chene tara a Yesu nɪ nebɔ̄'yen nɪtāa le a Sɪε na 'yer yɪ.

XXVIII A le jūu n bibiir, yɪ chene tara a Yesu nɪ nebɔ̄'yen, ka 'lo wa yɪ a saaju lɛb waara a wer pɔ, sɪn tara na nyāa ka dābāε kɔ korɔ sɪ a wɔ tuorfɔ ε.

XXIX Yɪ bɔɔn naa ɪka a Yesu ye le tor naa, nɪre jaa mɪ na maala a le, mɪ ɪ naa a Nāaŋmɪn bie.

III

¹ Nye le a sɪ Sāa na nɔ sɪ jā. Wɔ sɔɔn bɔɔlɔ sɪ a Nāaŋmɪn bibiir, ka sɪ mɪ sɪr ɪ! A le jūu, a wer nɪbe ba bɔɔ wɔ ε, ala le so ban ba bɔɔ sɪ ε.

II N barmune, pöpäanyā, si i naa Nāaḡmun bibiir, saa bōo le sin na be daar kōo ε, tiche si bōon naa ika, a Yesu wa lieb wa a wer nyā pō, sin nye naa a le won na be, na si kaara a wō kaar.

III Yi āsōo jaa na tara a tiertō nyāna a Yesu 'yōo, wō ir wō māe yin deer pō, nitāa le a Yesu na i cheche.

IV Nire 'lo jaa na chene ire yeldeer, a nuniyne sōonō naa a Nāaḡmun nebinsi ala won bin, bojūu waa tara Nāaḡmun ni nebō'yen ε.

V Tiche yi bōon ika Yesu ba maal deer ε, a le ka wō wa ika wō wa de a si debe bar.

VI A le nire 'lo jaa na tara Yesu ni nebō'yen, wō maa le chene ire yeldeer go ε, tiche a nuniyne wa chene ire yeldeer, waa bōo a Yesu ni a nuniyne won i ε.

VII N bibiir yi bōonō sō, ka nire jaa taa bele yi ε. Nire 'lo na maala a le na tor, wō i naa nitor nitāa le Yesu na i nitor.

VIII Nire 'lo jaa na chene ire yeldeer yi naa a tu sē, bojūu 'lo le ire yeldebē yi a wer pielfo. Ala le so ka Yesu na i Nāaḡmun Bie wa ika wō wa sōo a tu tōmō.

IX Nire 'lo jaa na wa i Nāaḡmun bie, maa le see ika wō le ire yeldebē go ε, bojūu Nāaḡmun befo be naa a wō yōo. Wō kō le chene ire yeldebē go ε, bojūu wō in Nāaḡmun bie.

X Nitō le si de bōon a Nāaḡmun bibiir ni a Tu bibiir. Nire 'lo jaa na ba wa turo a Nāaḡmun nee 'lo won bin bu na waa le nō a wō yeer, waa i Nāaḡmun bie ε.

XI An yi a daar 'lo jaa yin piel sōo Yesu, yi wō naa a Nāaḡmun 'yer bie na 'yer ika si nō taa.

XII Yi ta i a si kaara a Kain kaar ε, wō tara na a deer sōo tier na wō kō a wō yebile. So le so won kō a yebile? Bojūu a Kain tōmō in deer, tiche ka a wō yebile tōmō tor. ¹

XIII N yeer, yi ta vē ka a fer yi ala i a nibe na be a wer pō wa 'laar yi naa ε.

XIV Si bōon nara ika si nō naa a si taaba. A wil ika si yin kūu pō, ti kpe nyevor na ba tara baarfō pō. Nire 'lo na ba nō a wō yebe ε, wō chene na be kūu pō.

XV Nire 'lo jaa na 'laar a wō yeer in nikoro a wō nyāa pō, ka yi mi bōon ika nikoro ba tara nyevor na ba tara baarfō ε.

XVI Si bōon le a nōfo na be, bojūu Yesu sōon kpi kō si, ka a mi see ika, si mi sōo kpi kō a si yeer.

XVII Ala i a yi āsōo tara naa ka a seen wō, ti nye a wō taa yeer an wōnō ka wō lieb puor yōo ba, a Nāaḡmun nōfo kō tōo be a wō sōo 'yōo ε.

XVIII N bibiir, yi ta vē ka si nōfo i 'yerbie ni jālbir 'yerbie ε, tiche yi i ka si sōnō taa nitāa le a Nāaḡmun na nō si sire jaa.

XIX A si befo pō le sin bōo ika si be naa a yelmāe pō sōo 'lo jaa sin wa ara a Nāaḡmun niem sōoro wō, si kō le joro dābāe ε,

XX ala gba i a si tier 'yer ika si maal deer. Bojūu Nāaḡmun bōon ye le jaa a si nyān pō, na wō bōo ye le jaa sin ire.

XXI N barmune, ala i si bōon naa a si tier pō, ika si maa chene maala deer ε, sin wa sōoro Nāaḡmun, si kō joro dābāe ε,

1 III:XXI 3:12 Kain un a Adama ni a Hawa bidadōo. Nyuur jūu, wō kon a wō yebile. (A Pielfo Gān 4:1-16)

XXII sin nyen bon jaa sin soor yi a wo sē, bojūu si turo naa a wo nee na si ure a le na pele a wo po.

XXIII Nāaḡmun nee won bin ni nyā, ūka si soo a wo Bie Yesu Kirusito yuor na si nō a si taaba, nitāa a le won 'yer si.

XXIV Bala jaa na turo a Nāaḡmun nee won bin, ba ben a wo 'yōo, ka wo mi be a ba 'yōo. Si bōon naa ūka wo ben a si 'yōo, a Siε 'lo won de ko si jūu.

IV

I N barmune, yi taa ure wa soo nure jaa na 'yer ūka wo tara na a Nāaḡmun Siε ε, tiche yi beer a ninyine 'lo kaa, ka ala i a 'yer won 'yere yin a Nāaḡmun sē. Bojūu jir 'ye'yerbe yi naa jie jaa na ba 'yere ūka a le ban 'yere Nāaḡmun le ko ba.

II Nitō le yin de bōon a nure 'lo na yi a Nāaḡmun sē, nure 'lo ni wa 'yer ūka Yesu wa naa a wer po nitāa nusaal, a nure 'lo le yi a Nāaḡmun sē.

III Nure jaa wa tōr a le ba yi Nāaḡmun sē ε, a nure nyā le 'laar a Kirusito, a 'lo yin wō ūka won wa naa, 'lo le be be a wer po a pōpānyā.

IV N bibiir, yin 'lo in Nāaḡmun nibe na yi tōo ba, bojūu a Nāaḡmun Siε 'lo na be a yi po, berma naa gar a deer soo 'lo na be a wer po.

V A jir dēme banyāna na 'yer ūka Nāaḡmun le ko ba a wiilfo anyāna i naa a wer nyā nibe. Ka a ba wiilfo i a wer nyā po wiilfo, ka a bala na ba i Nāaḡmun nibe ε, ma soo a ba wiilfo.

VI Sin 'lo in naa a Nāaḡmun nibe. Nure 'lo jaa na bōo Nāaḡmun, ma soo naa a le sin wile, ti nure 'lo na ba bōo Nāaḡmun ε, maa soo a le sin wile ε. Nitō le sin tōo bōon ka a ninyine na 'yere tara naa Nāaḡmun Siε 'lo na i a yelmāe, bu nure 'lo na yi a Satan sē na i a jir ḡmara.

VII N barmune, yi vē a si wile taa nōfo. N 'yer naa a nitō bojūu Nāaḡmun le ma vē a si ma tōo nō taa. Nure 'lo jaa na wa nō a wo to soo, a wiil ūka Nāaḡmun bie le wo i na wo bōo Nāaḡmun.

VIII Nure 'lo jaa na baa wa nō a wo taaba ε, ba bōo Nāaḡmun ε, bojūu Nāaḡmun befo wo jaa in nōfo.

IX A soor nyā le Nāaḡmun tu wiil a wo nōfo ko si. Wo vēn a wo Bibō'yen tεε ka wo wa a wer po, a wo jūu, si tara na a yelmāe nyevor.

X Nitō le a nōfo be, a ba i sin le nō Nāaḡmun ε, tiche 'lo le nō si, na wo tō a wo Bie ka wo wa lo a si yeldebe boor ko si.

XI N barmune, an i Nāaḡmun le nō si a nitō, a mi sεe naa ūka, si mi nō taa.

XII Nure jaa ba nye Nāaḡmun le won be ε, tiche sin wa nō taa, sin ni Nāaḡmun tara na nebō'yen. Ka a Nāaḡmun nōfo 'lo na be a si 'yōo chaar ko a nibe.

XIII Nāaḡmun ko si naa a wo Siε, a le jūu le si bōon ūka, Nāaḡmun ben a si 'yōo, ka si mi be a wo 'yōo, ala le so sin ni Nāaḡmun na tara nebō'yen.

XIV Si nye naa na si mi di dāasie ūka a Sāa tō naa a wo Bie ka wo wa faa a wer nibe.

XV Nāaḡmun tara na nebō'yen ni nure nyā na 'yer chāa po, ti soo ūka Yesu i naa Nāaḡmun Bie, ka si bōon ūka Nāaḡmun ni a ninyine tara na nebō'yen.

XVI A le sin 'lo, si bōon naa na si soo de ūka, Nāaḡmun nō sin soo jaa. Nāaḡmun in nōfo soo. Nure mi na nō Nāaḡmun ni a wo taaba, wo ben Nāaḡmun 'yōo, ka Nāaḡmun mi be a wo 'yōo.

XVII Sın 'lo a Nāanmın nõfo chaara a sı pɔ, ka dābāe kō korɔ sı a sōɔ 'lo sɪn wa ara a wɔ niem a 'yer tɔɔrfɔ daar ε. Bojūu a wer nyā pɔ sı kaar naa nitāa Yesu.

XVIII Dābāe ba be nõfo pɔ ε, tiche nõfo na chaar ma diin dābāe bar, bojūu dābāe ma kpēn nıre won joro gefɔ. Nõfo mı na chaar, ba joro dābāe ε.

XIX Bojūu Nāanmın le de nie nõ sı, ala le so a sı mı nõ wɔ.

XX Ala ı nıre 'yer ıka wɔ nõn Nāanmın, tı chene 'laar a wɔ yeer, a nınyune 'lɔnɔ ın jır ηmara. Bojūu nıre 'lo jaa na ba nõ a wɔ tɔ sɔɔ won nyen nıbir, kō tɔɔ nõ Nāanmın won ba nyen nıbir ε.

XXI A nee le a nyā a Nāanmın na 'yer bin, nıre 'lo jaa na nõ a 'lo Nāanmın seε naa ıka wɔ nõ a wɔ taaba.

V

I Nıre 'lo jaa na sɔɔ ıka Yesu le ı a Nı-iraa, ı naa Nāanmın bie. Nıre 'lo na nõ a sāa mı nõ naa a bie.

II Nıtɔ le sɪn de bōɔn ıka sı nõ naa a Nāanmın bibiir ala ı sı nõn a Nāanmın na sı turo a wɔ nee won bin.

III Nıtɔ le sɪn de bōɔn ıka sı nõn Nāanmın sıre jaa, ala ı sı tun a le jaa won 'yer ka sı tu. A ba ı tuo ka sı na tu a le jaa won 'yer ıka sı tu ε.

IV Bojūu nıre jaa na ı Nāanmın bie ma heb puor 'yɔɔ a sɔr debe ala a nıbe na turo. A le vē naa, ka wɔ ma tɔɔ tɔr a sɔr debe ala a nıbe na turo, Yesu won sɔɔ jūu.

V An le na tɔɔ heb puor 'yɔɔ a wer? Nıre 'lo tεε na sɔɔ ıka Yesu le ı a Nāanmın Bie.

VI A Yesu Kırısıto nyā le wa a ba so wɔ Nāanmın kōɔ nı a wɔ jāı. Waa so a kōɔ tεε ε, tı wɔ kpi naa na wɔ kpaar a wɔ jāı, ka a Sıe mı di a wɔ dāaste, bojūu Nāanmın Sıe ma 'yere naa yelmāe.

VII Bojūu dāasteı ata le be,

VIII a Sıe, nı a kōɔ, nı a jāı, ka a jaa ata dāaste ı neb'ıyen.

IX Ala ı sı ma sɔɔ naa nısaal dāaste, sɪn sɔɔ naa Nāanmın dāaste 'lo won di a wɔ Bie 'yɔɔ, bojūu Nāanmın dāaste berma naa gar nısaal dāaste.

X Nıre 'lo jaa na sɔɔ a Nāanmın Bie, a dāaste nyā be naa a wɔ nyāa pɔ. Nıre nyā jaa na ba wa sɔɔ Nāanmın ε, wɔ bɔɔl won jır ηmara bojūu waa sɔɔ a dāaste won di a wɔ Bie 'yɔɔ ε.

XI A dāaste nı nyā, Nāanmın kɔ sı naa nyevor na ba tara baarfɔ ε, ka a nyevor nyā be a wɔ Bie 'yɔɔ.

XII Nıre 'lo na tara a Bie, tara na nyevor na ba tara baarfɔ ε. Nıre 'lo na ba wa tara a Bie ε, ba tara nyevor ε.

XIII N seb kɔ a yın bala na sɔɔ a Nāanmın Bie yuor, ka yın bōɔ ıka yı tara na nyevor na ba tara baarfɔ ε.

XIV A 'lafɔ nyā le sı tara ıka, sɪn wa sɔɔr Nāanmın a le won bɔɔrɔ, won wō naa naa.

XV Ka ala ı sı bōɔn na ıka Nāanmın wō naa a le sɪn ma sɔɔr wɔ, sı bōɔn naa ıka sı tara na bon jaa sɪn sɔɔr wɔ.

XVI Ala ı yı wa nye naa a yı tɔ sɔɔ na ıre yeldeer kōɔ na kō sōɔ wɔ ε, yı sɔɔr Nāanmın ka wɔ vē kɔ wɔ. Tıche yeldebe amine ben be fon na ı ka Nāanmın kō vē kɔ fɔ ε, n ba 'yer ıka yı sɔɔr a ala ε.

XVII Yeldebe a jaa ın yelbier, tıche yelbier a jaa baa korɔ kūu ε.

XVIII Sɪn bōɔn naa ıka nıre 'lo mı na wa ı Nāanmın bie, kō le chene ıre yeldeer ε, Nāanmın Bie na gu ba naa ka a deer sɔɔ kō sır ba ε.

XIX Sɪn bɔ̃ɔn naa ɪka sɪ ɪn Nāaŋmɪn bibiir, ka a wɛr wɔ jaa be a dɛɛr sɔɔ tɔɔfɔ pɔ.

XX Sɪ mɪ bɔ̃ɔn naa ɪka Nāaŋmɪn Bie wa naa, 'lɔ lɛ vɛ̃ ka sɪ bɔ̃ɔ a Nāaŋmɪn nyā na ɪ a yelmāɛ. Sɪ be naa a Nāaŋmɪn nyā nɪ a wɔ Bie Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔ̃ɔ. 'Lɔ lɛ ɪ a yelmāɛ Nāaŋmɪn nɪ a nyɛvɔr na ba tara baarfɔ ɛ.

XXI N bibiir, yɪ tɔɔ yɪ māɛ yɪn bɔ̃ɪbɛ jaa pɔ.

A JOON GĀN NA TU AYI

^I Maa nukp̄ē le seere koro a f̄o p̄o nyā Nāan̄mun na ir n̄i a f̄o bibiir. N n̄o f̄o naa n̄i a yelmāe, a ba ɪ maa t̄e ε, t̄che bala jaa m̄i na b̄o a yelmāe m̄i n̄o f̄o naa.

^{II} An ɪ a yelmāe ben a s̄i 'ȳo j̄u, na won be a s̄i s̄ē s̄o jaa.

^{III} Wāefo, n̄i n̄ibaal, n̄i nyā'maar na yi a s̄i Sāa Nāan̄mun n̄i a w̄o Bie Yesu K̄ris̄ito a be a s̄in bala na be a yelmāe n̄i a n̄o f̄o p̄o.

^{IV} N̄o k̄pe ma naa ɪn nye a f̄o bibiir bamune na chiine a yelmāe p̄o, n̄itāa le a Sāa nā bin a n̄e k̄o s̄i.

^V P̄p̄ānyā n̄ yep̄o, a ba ɪ n̄eb̄in paalaa le n̄ seere koro f̄o ε, t̄che a b̄okoraa 'lo le na 'yer ɪka s̄i n̄o taa.

^{VI} A n̄o f̄o n̄i nyā ɪka s̄i turo a le a Nāan̄mun na bin a w̄o n̄e k̄o s̄i. W̄o 'yer ɪka s̄i n̄o taa n̄itāa le s̄in w̄o yi a pielfo, s̄i ɪre a le n̄e.

^{VII} Bēbelbe sēen a wer, bala le ba s̄o ɪka Yesu wan a wer p̄o n̄itāa n̄isaal ε. A n̄ibe banyāna le ɪ a bēbelbe t̄i 'laar a K̄ris̄ito.

^{VIII} Ȳi guro ȳi m̄ae ka a ȳi t̄om̄o ta lo ε, t̄che ka ȳi nye a ȳi sāyar.

^{IX} N̄ire 'lo na ba wa turo a le a Yesu na wiil ε, waa tara n̄eb̄o'yen n̄i Nāan̄mun ε, t̄i f̄o nyā na turo a le won wiil, tara naa Sāa n̄i a Bie.

^X Ala ɪ n̄ire wa wa naa a ȳi s̄ē, t̄i ba tara a wiilfo nyā ε, ȳi ta s̄o ka w̄o k̄pe a ȳi ȳir b̄i puor w̄o ε.

^{XI} N̄ire 'lo na puor a n̄unȳne nyāna m̄i p̄o naa a w̄o t̄o d̄er p̄o.

^{XII} N chene na tara yelyo ɪn taa seb k̄o f̄o, t̄che ɪn b̄oro ɪka n̄ wa a ȳi s̄ē j̄u, maa wa wa s̄in 'mataa jāne 'yerε ka n̄o nyo s̄i.

^{XIII} A yep̄o nyā m̄i a Nāan̄mun na ir bibiir m̄i puor f̄o naa.

A JOON GĀN NA TU ATA

^I Maa na ɪ a nɪkpɛɛ lɛ seb a gān nyā korɔ a f̄ɔɔ Gayus na ɪ a n baraa, ɪn n̄ɔ a yelmāe j̄uu.

^{II} N baraa, n s̄ɔɔɔ na Nāan̄m̄un ɪka a f̄ɔ āgān wɔ kpɛmɛ ka a yeke a jaa ɪ vɪla kɔ f̄ɔ, n̄tāa lɛ a f̄ɔ s̄ɛ na kpɛmɛ.

^{III} N̄ɔɔ kpe ma naa lɛ a yɛɛɛ barmine na wa 'yer a lɛ fon turo a yelmāe na f̄ɔ chiine a yelmāe p̄ɔ.

^{IV} Bon jaa maa ɪ ma n̄ɔɔ jā ɪn maa w̄ɔ ɪka a n bibiir chiine naa a yelmāe p̄ɔ.

^V N baraa, f̄ɔ tara na yelmāe a lɛ fon maala korɔ a yɛɛɛ, ba gba na ɪ sāanba a f̄ɔ s̄ɛ.

^{VI} Ban wa, ba wa 'yer naa a f̄ɔ n̄ɔf̄ɔ kɔ a pupuorbiir a ka. M̄ɔ na f̄ɔ ma bar ba a s̄ɔɔ a lɛ nɛ, lɛ lɛ pɛlɛ a Nāan̄m̄un p̄ɔɔ.

^{VII} Yesu yuor j̄uu lɛ ba chiine, na ba maa s̄ɔɔ de bon jaa a bala na ba ɪ a Yesu turbo s̄ɛ ɛ.

^{VIII} S̄ɪn lɛ a sɛɛ ɪka s̄ɪ s̄ɔɔ ba na s̄ɪ p̄ɔɔ ba 'mataa t̄ɔ kɔ a yelmāe.

^{IX} N seb sebile kɔ a pupuorbiir na be a f̄ɔ s̄ɛ, t̄ɪche a Diotrefes na b̄ɔɔɔɔ ɪka wɔ ɪ a n̄ɪdiere, s̄ɪn n̄ɪ 'lɔ ba tara neb̄ɔ'yen ɛ.

^X Ala lɛ so, maa wa t̄ɪ ɪn 'yer ȳɪ naa a lɛ won ȳɔɔɔ h̄ũh̄ũn̄ɔ n̄mara a j̄ɪrs̄ɪ 'ȳɔɔn̄ɔ s̄ɪ. A lɛ tɛɛ ba lɛ ɛ, t̄ɪ wɔ maa s̄ɔɔ de a s̄ɪ yɛɛɛ ɛ. Wɔ ma n̄maan a bala na b̄ɔɔɔɔ ɪka ba de ba s̄ɔɔɔ t̄ɪ ma dii ba bar a puorf̄ɔ jie.

^{XI} N baraa, ta t̄ɔɔɔ yeldɛɛɛ ɛ, t̄ɪche t̄ɔɔɔɔ yelvɪla, n̄rɛ 'lɔ na maala vɪla b̄ɔɔɔ Nāan̄m̄un. T̄ɪche n̄rɛ 'lɔ m̄ɪ na maala dɛɛɛ ba b̄ɔɔ Nāan̄m̄un ɛ.

^{XII} Demetirus, n̄rɛ jaa 'yer a wɔ vɪla maalf̄ɔ 'yer, a yelmāe m̄ɪ din a wɔ d̄āas̄ɪɛ. S̄ɪn m̄ɪ din a wɔ vɪla d̄āas̄ɪɛ, ka ȳɪn m̄ɪ b̄ɔɔɔn ɪka a s̄ɪ d̄āas̄ɪɛ ɪn s̄ɪrɛ.

^{XIII} N chene na tara yelȳɔɔ ɪn taa seb kɔ f̄ɔ, t̄ɪche n ba b̄ɔɔɔɔ ɪka n seb ɛ.

^{XIV} A k̄ɔ lɛ kor ɛ, n b̄ɔɔɔɔ naa ɪka n nyɛ f̄ɔ a s̄ɪ j̄ānɛ 'yer.

^{XV} Nyā'maar wɔ be a f̄ɔ s̄ɛ. A s̄ɪ barmine na be ka puor f̄ɔ naa, m̄ɪ puor a s̄ɪ barmine na be a be b̄ɔ'yen 'yen.

A JUDI GĀN WŪN SEB KŪ A BALA NA PUORO

^I Maa Judt na ɪ a Yesu Kırısıtı gbāgbaa, naa mɪ ɪ a Jemesɪ yebe, le seere a gān nyā korɔ a yɪn bala a Sāa Nāanmɪn na bool a yɪ be a wɔ nõfo pɔ ka wɔ gu yɪ taa lee a Yesu Kırısıtı 'yɔɔ.

^{II} Nɪbaal nɪ nyā'maar nɪ nõfo a doolɔ yɪ taa.

^{III} N barmine, n dɔɔ mɔɔ nɪbir ɪka n seb a faafɔ nyā sɪ jaa na pɔ, naa nye ɪka a see naa ka n seb kpākpāan yɪ a yɪ mɔɔɔ nɪ a soɔfo 'yer 'lo a Nāanmɪn na de kɔ a wɔ nɪbe.

^{IV} Nɪbe bamune soɔfo yeke na dɔɔ seb bin kōr jaa sool naa na ba foal kpe a yɪ pɔ. Baa puoro ε, ba nyɔɔn a sɪ Nāanmɪn wāefɔ yeke heb na ba nye sor sene tɪ na ba tɔr a Yesu Kırısıtı tee na ɪ a sɪ Tɔɔnɔ nɪ a sɪ Soro.

^V Yɪ gba den nie bɔɔn a anyāna, tɪ n boɔɔ naa ɪka n le jɛɔ yɪ ɪka, a sɪ Soro faan a wɔ nɪbe yin a Ijipitɪ tee pɔ, tɪche wɔ le wa nyool a bala jaa na ba soɔ ε.

^{VI} A malakasɪ bala na ba ara a ba tɔɔfo araa jie ε, tɪche na ba tɔr a ba mae yir bar, bala le a Nāanmɪn lūn a bɔjɔr kpāen 'yɔɔ be a libe pɔ chele nɪ a 'yer tɔɔfo bɪbir kpeε daar.

^{VII} A le ne nɪ wɔ ju mɪ le, a Sodom nɪ a Gomora, nɪ a tēcheelsɪ ala na jilɔ de a ba mae kɔ a sēsēyele, ka doɔr gāna nɪ taa, ka a būu na ba kpīine ε, dɪ ba, naa ɪ yelmanaa gā.

^{VIII} A le nɪ wɔ ju mɪ le, a jāna dēme banyāna sɔɔn a ba āgāma, baa turo a sɪ Soro binfo ε. Ba ma kperε naa a saaju bōmaalsɪ.

^{IX} Tɪche a Maikɪl gba na ɪ a malakasɪ nɪkpēε a 'lo naa Tɪ na dɔɔ chɪre taa nɪ Mosesɪ āgān yeke, waa 'la tu a Tɪ bɪ kpe wɔ ε, tɪ na wɔ 'yer, "A sɪ Soro le na kpāa fɔ."

^X Tɪche a nɪbe banyāna ma kperε naa a bonst ala ban ba bɔɔ a par ε, ka a yelsɪ ala ban ba bɔɔ yɪ a ba doɔfo daar, kaara fɪka dɔn na ba tara tɪer ε, a yelsɪ anyāna le na sɔɔ ba.

^{XI} Nebier nyɔɔ ba naa, bojūu ba den a Kain sor. Tɔnɔ jūu a ba far kpe a Balaam boɔfo pɔ. A nechɪre jūu, ba mɪ nyool naa a Kora kaar. ¹

^{XII} A nɪbe banyāna kaara fɪka bōsɔɔnɪ na jer yɪ a yɪ nebɔy'en lɔɔ di daar. Ba maa beε nɪre ε, ba mae le ba kaara. Ba ɪn julɔjuur na ba tara kɔɔ ε, ka a sesebe furo yɔɔɔ nɪ. Ba kaara fɪka kpāchāan tɪur na ba tara wɔmɔ ε, ka ba vɔ dɪel bar ka a kpi.

^{XIII} Ba kaara na fɪka a man kpēε a sesekpēε na furo ka a ba vā furo a kɔɔ fuul kaar, na ba kaara fɪka ɪmarbie boɔ yɔɔɔ ka a Nāanmɪn choɔr jilibe jaa gbɛb guro nɪ ba.

^{XIV} Enok na ɪ a Adama yɔɔ suulaa ayopɔi soɔ mɪ dɔɔ 'yer a nɪbe banyāna 'yer, "Nyε, a sɪ Soro waara naa nɪ a wɔ nɪchechestɪ turo turo.

¹ **I:XI 11** Kain ɪn a Adama nɪ a Hawa bidadɔɔ. Nyuur jūu, ka wɔ ko a wɔ yeble. (A Pielfo Gān 4:1-16) A Balaam dɔɔ ɪ Nāanmɪn 'ye'yere na soɔ ɪka won den libie tɪ pɔ 'yɔɔ a Isral nɪbe. Won wa chiine, malaka ɪmaa won sor ka waa tɔɔ ɪ a le. (A Sorfo Gān 22-24) A Kora le dɔɔ ɪ a bawɔno na de a nɪbe nie ka ba tɪ mii 'yɔɔ a Mosesɪ nɪ a Aaron. Ka Nāanmɪn nyen wo suur, ka a tēe yuo vɔl wɔ nɪ a bala jaa na turo wo. (A Sorfo Gān 16)

XV Wɔn wa tɔɔr nɔrɛ jaa 'yer, na wɔ 'yer a lɛ a bala na ba puoro ɛ, a lɛ jaa ban tɔ̃ nɪ a lɛ ban maal tɔr a Nāanmɪn nɪ a 'yer bikpāen ala ban 'yer dɔɔl wɔ.”

XVI A nɪbɛ banyāna lɛ ma ɪrɛ gbɔrɔ̃ gbɔrɔ̃, na ba nyere a ba taaba bɔrfɔ. Ba ma turo naa a ba māɛ vɔldɛɛr, a ba māɛ yobo 'yer lɛ ba ma 'yerɛ bɛlɛ nɪ a ba taaba tɔ̃nɔ̃ jūu.

XVII Tɪche n barmɪnɛ, yɪ tɪɛr a lɛ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto nɪtɔ̃nsɪ na dɔ̃ɔ 'yer.

XVIII Ba 'yer kɔ yɪ ɪka, “A ber baaraa sɔ̃ɔ, nɪlaarba na turo a ba āgān vɔlaa na wa naa.”

XIX A nɪbɛ banyāna lɛ ma waan ootaa, na ba turo a āgān bɔfɔ na baa tara a Nāanmɪn Sɪɛ ɛ.

XX Tɪche a yɪn n barmɪnɛ, yɪ mɛ a yɪ māɛ dɔɔl a yɪ sɔɔfɔ cheche ju, na yɪ sɔɔrɔ a Nāanmɪn nɪ a wɔ Sɪɛ kpɛ̃ɔ.

XXI Yɪ sɔɔl yɪ māɛ a Nāanmɪn nɔ̃fɔ pɔ na yɪ chele a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto nɪbaal, a wɔ waan a nyevɔr na ba tara baarfɔ ɛ, wa kɔ yɪ.

XXII Yɪ tara a bala na baala nɪ nɪbaal.

XXIII Yɪ vɔ̃ɔ a bamɪnɛ yɪn a būu pɔ na yɪ faa ba. Na yɪ mɪ kaa a bamɪnɛ nɪbaal tɪ 'yɔ̃ɔnɔ̃ jɔ̃mɔ̃, na yɪ taa maal a ba dɛɛr ala ban maala ɛ.

XXIV A 'lɔ na gu yɪ ka yɪ kɔ̃ tɔ̃ɔ lo ɛ, na wɔn wa waan yɪ a wɔ tɪr niem a yɪ kɔ̃ tara chefɔ ɛ, ka a nɔ̃ɔ kpɛ̃ɛ kpe yɪ.

XXV A Nāanmɪn bɔ̃'yen nyā tɛɛ lɛ ɪ a sɪ Fafaara, wɔ nye tɪr, nɪ 'yɔ̃ɔfɔ, nɪ kpɛ̃ɔ, nɪ tɔ̃ɔfɔ tu a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔ̃ɔ sere tɪ wɔ wa maal a wer nɪ pɔ̃pānyā bɪbɪr nɪ bɪbɪr jaa! A ɪ a lɛ.

A YESU KRISITO YELWILSI GĀN

^I A yelwiilsi ala a Nāanmūn na kō a Yesu Kriisito ūka wō wiil kō a wō gbāgbaa ala kō jaar tī ɛ. Yesu tō naa a wō malaka ūka wō tī 'yer kō a wō gbāgbaa Jōon.

^{II} Jōon mī man naa a ala a jaa won nye na ɪ a Nāanmūn 'yer nī le a Yesu Kriisito na 'yer.

^{III} Popel sōo le a 'lo na kar a gān nyā. Popel dēme mī le a bala na wō tī de 'yōo a ba nyān pō, le an seb a gān nyā pō, bojūu a bībir gbōr naa.

^{IV} Maa Jōon le seb a gān nyā kōrō a yūn pupuorbiir gbulsī ayopōi na be Asīya paal pō. Wāēfo nī nyā'maar yi a Nāanmūn sē, 'lo le ɪ, 'lo le be be, nī 'lo le na wa, naa yi a Sūr ayopōi na ara a Nāanmūn dakōo niem,

^V naa yi a Yesu Kriisito sē, 'lo le ɪ a yelmāe dāaste sōo, na wō ɪ a bidōo 'lo na ir a kūu pō ɪ vōr, 'lo le ɪ a nāmune ba jaa nākpēe na be ka a wer pō. 'Lo le nō sī na wō de a wō jāi pēe sī yīn a sī yeldeer pō na wō faa sī,

^{VI} na wō maal sī a wō nāalōo nūbe nī Nāanmūn bōor lorbo ka sūn tōnō kōrō a wō Nāanmūn na ɪ a Sāa, 'lo le so a tūr nī a kpēo a bībir nī bībir jaa! A ɪ a le.

^{VII} Yī nye, won yi naa a sajulōjuur pō waara, ka a nūbe ba jaa nye wō lōon a bala na chor wō, a nūbōrsī na be ka a tēe na kōnō naa a wō waa jūu. Le le an ɪ! A ɪ a le.

^{VIII} A sī Soro Nāanmūn na ɪ a kpēo jaa sōo 'yer naa, "Maa le a Pielfō nī a Baaraa. Maa le dōo be be. Maa le chene be be. Maa le na wa."

^{IX} Maa Jōon na ɪ a yī yebe, n pōo yī naa a dōoye pō a Yesu tufō jūu. Maa nī yūn jaa ben a Nāanmūn nāalōo pō tī chene tara kānyir. N ben a man dōdol pō ban bōolo Patimosī bojūu n 'yer naa a Nāanmūn 'yer naa di a Yesu dāaste.

^X A sī Soro Bībir Daar, Nāanmūn Sīe ir ma naa ka n wō nekpēe na tān a n puor fīka ūl ban pēel,

^{XI} ka a kōkōr 'yer, "Seb a ala a jaa fon nye 'yōo a gān pō, na fō tūr kō a pupuorbiir gbulsī ayopōi. Efesus, Semena, Pergamum, Tayatira, Saadisī, Feladelfiya nī Laodīsea."

^{XII} N lēb ūka n kaa an le 'yere a le kōrō ma. In wa lēb, n nyen selma fātune dōolfo jie jīir ayopōi.

^{XIII} A fātune dōolfo jīir anyāna sālsōo, n nyen nire na kaara fīka Nīsaal Bie (*Daniel 7:13*) na wō su fuu wōo ka wō ta a gbēe pō, tī a selma gān bābā a wō nyāa ju.

^{XIV} A wō jukōol pēl fīka gōn, ka a nūbie kaara fīka būu na 'līre.

^{XV} Ka a gbēe nyle fīka kur jīe ban juu ir sāa pō, ka a kōkōr won 'yere nyetāan kōkpēe na joro.

^{XVI} Nmerbie ayopōi be naa a wō nūsōo pō, ka a sōbōraa na dire a jīir a jaa ayī, yi a wō nēe pō. Ka a wō nie nyle fīka mōtōo na ara gar ju sālsōo.

^{XVII} In wa nye a le, ka n lo kpa a wō niem gā fīka kūu. Ka wō pāa dōol ma a wō nūsōo tī 'yer kō ma, "Ta joro dābāe ɛ. Maa le a Pielfō nī a Baaraa.

^{XVIII} Maa le ɪ a Nyevōr Sōo. NYE, n dōo kpi, tiche n ir naa ɪ vōr, n kō le kpi go ɛ. Maa le tara a kūu nī a kpīisī tēe pān bīr.

^{XIX} "A le juu seb a ala fon nye na dōo ɪ nī a pōpānyā, nī a ala na wa ɪ daar kōo.

XX A yelsoolaa 'lo na be a ηmerbie ayopōi ala fon nye a n nūsōo pō nı a selma fātne dōolfō jie jıir ayopōi par nı nyā. A ηmerbie ayopōi ala ı naa a pupuorbiir gbulstı ayopōi malakası, fātne dōolfō jie jıir ayopōi mı ı a pupuorbiir gbulstı ayopōi.

II

I “Seb kō a malaka 'lo na ara kō a Efesus pupuorbiir ıka, a 'lo na tara a ηmerbie ayopōi a wō nūsōo pō na wō chiine a selma fātne dōolfō jie jıir ayopōi sālsoo 'yer le a anyāna.

II N bōo naa a le fon be, naa bōo a fō tōmō nı a fō kānyir. N bōon naa a le fon ba 'maa nıbir kō a putudēme ε, ala le so ka fō bēer a bala na 'yer ıka Yesu nıtōnstı le ba ı na fō nye ka ba ı jir ηmarba.

III Fō tara na kānyir na fō di dōoye a n yuor jūu, tı faa bal ε.

IV Tıche n chene na tara fō nı 'yer. Fō bar naa a fō dōo nōfo 'lo.

V Tıer kaa a le fon dōo be tı wa lo! Lıeb a fō tıer na fō be a le fon dōo be. Ala ı fōo ba wa lıeb a fō tıer ε, ın wa naa wa 'loo a fō fātın dōolfō jie bar.

VI Tıche a le fon ba nō nı nyā, fō 'laar naa a Nikolayıtı nıbe maalfō, n mı 'laar naa a ba maalfō.

VII Nıre 'lo na tara toor wō chele a ala a Nāanmın Stıe na 'yere koro a pupuorbiir gbulstı. A 'lo na jeb tōo, ın kō won sor ka wō kpe a Nāanmın joo pō pōr a nyevor tıe wōmō na wō di.

VIII “Seb kō a malaka 'lo na ara kō a Semena pupuorbiir ıka, a 'lo na ı a Pıelfō nı a Baaraa, a 'lo na kpi tı ır ı vōr 'yer le a anyāna.

IX N bōo naa a fō wōm nı a fō nōo tıche fō ın taraa soo! N bōo naa a gagarstı bala na 'yer ıka Juu nıbe le ba ı tı na baa ı ε, ba ı naa Satan lōofō dēme.

X Taa joro dābāe a dōoye na wa a fō sē ε. Nye, a tı na vē naa ka ba nyoor a yı bamıne 'yōo pōofō die pō, bēer yı kaa, ka yı di dōoye ber pie. Ala ı yın kpin gba, yı taa bara a yı soofō ε, ka ın kō yı a nyevor 'lo na kaara a nāa jupıl kaar.

XI Nıre 'lo na tara toor wō chele a le a Nāanmın Stıe na 'yere koro a pupuorbiir gbulstı. Nıre 'lo na jeb tōo, a gbēe ayı kūu kō le sıur wō go ε.

XII “Seb kō a malaka 'lo na ara kō a Pergamun pupuorbiir ıka, a 'lo a sobōraa na dire a jıir a jaa ayı 'yer le anyāna.

XIII N bōo naa a jie fon kperε, be le ı a Satan dōo, tı faa vē a n yuor boolfō ε. Fō chene na soo a n yuor. Fō gba na wa nye a Antıpası na dire a n dāasıe ka ba kō wō a yı tēe pō be a Satan dōo na be.

XIV Tıche n chene na tara fō nı 'yer. Fō chene na tara nıbe ka ba turo a Balaam wiılfō, 'lo le wiıl a Balak ıka wō ber a İsrıl nıbe nēe ka ba maal dēer na wō ıka ba di a bōtıbe bōdıir na ba gāna nı taa. ¹

XV A le nı wō ju mı le fō mı chene tara a nıbe na turo a Nikolayıtı nıbe wiılfō.

XVI Lıeb a fō tıer, ka le ba le ε, ın wan fōo wa jeb a nıbe bala nı a sobōraa 'lo na yı a n nēe pō.

XVII Nıre 'lo na tara toor, wō chele a le a Nāanmın Stıe na 'yere koro a pupuorbiir gbulstı. A 'lo na jeb tōo, ın kō won a maana ala na sool. Naa le

¹ II: XIV 2:14 A Balaam dōo ı Nāanmın 'ye'yere na soo ıka won den lıbie tı pō 'yōo a İsrıl nıbe. Won wa chiine, malaka ηmaa won sor ka waa tōo ı a le ε. (A Sorfo Gān 22-24)

kɔ wɔ kusɪr pɪla ban seb yopaalaa dɔɔl nɪrɛ jaa na ba bɔɔ ɛ, a 'lo na so le bɔɔ. 2

XVIII “Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Tayatira pupuorbiir ɪka, a Nāanmɪn Bie 'yer le a anyāna. A 'lo nɪbie na kaara a būu 'lɪraa kaar ka a wɔ gbɛɛ nyɛtāan fɪka kur jɪɛ na be būu pɔ.

XIX N bɔɔ naa a fɔ tɔmɔ, a fɔ nɔfɔ, a fɔ sɔɔfɔ nɪ a fɔ kānyir. A le fon tɔnɔ a pɔpāanyā gar a le fon dɔɔ tɔ.

XX Tɪche n chene na tara fɔ nɪ 'yer. Fɔ bal kɔ a pɔɔ 'lo ban bɔɔɔ a Jejebel 'lo na bɔɔɔ a wɔ māɛ a Nāanmɪn 'ye'yerɛ. Wɔ wile naa a n tɔtɔnbɔ ka ba sɛne na ba ɔɔrɔ nɪ a bɔtɪbe nɔnɔ.

XXI N kɔ won sɔɔ ɪka wɔ lɪɛb a wɔ tɪɛr yin a wɔ sɛsɛyele pɔ, tɪche waa sɔɔɔ ɛ.

XXII Le ɪn vɛn ka baal nyɔɔ wɔ ka bala naa 'lo na sɛne, ka bala baa lɪɛb bar a wɔ sɔr ɛ.

XXIII In kɔ naa a bala na turo wɔ, ka a pupuorbiir gbulsɪ bɔɔ ɪka maa le bɔɔ nɪrɛ tɪɛr nɪ nɪrɛ nyāa naa na yab āsɔɔ jaa nɪ wɔ tɔmɔ.

XXIV Tɪche a yin na che a be a Tayatira na ba de a pɔɔ wiilfɔ bu jān a Satan yelsɔɔlsɪ ɛ, n chene na tara 'yer na 'yer kɔ yɪ. N kɔ de ye le jaa dɔɔl yɪ ɛ.

XXV Yɪ chene nyɔɔ a le nɛ wa tān a daar 'lo ɪn na wa.

XXVI Nɪrɛ 'lo na jeb tɔɔ na wɔ ɪrɛ a le ɪn bɔɔrɔ, ɪn kɔ won kpɛɔ ka wɔ tɔɔ a paalsɪ ba jaa,

XXVII 'Wɔn kaara ba naa nɪ kur dāgbal na wɔ ma nɪmɛr ba lamɪɛr kaar.' (*Yiel Gān 2:9*) Nɪtāa le ɪn nyɛ a kpɛɔ yin a n Sāa sɛ.

XXVIII N mɪ na kɔ wɔ naa a bɪvɪɛ nɪmɛrbɪr.

XXIX Nɪrɛ 'lo na tara toor wɔ chele a ala Nāanmɪn Sɪɛ na 'yerɛ kɔrɔ a pupuorbiir gbulsɪ.

III

I “Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Saadɪsɪ pupuorbiir ɪka, a 'lo na tara a Nāanmɪn Sɪr ayopɔɪ nɪ a nɪmɛrbɪɛ ayopɔɪ, n bɔɔ naa a fɔ tɔmɔ. A fɔ yuor yire na ɪka fɔ ɪn bɔvɔr tɪche bɔkūu le fɔ ɪ.

II Jɛɔ ir! Na fɔ 'yɔɔ a bala na che na kpɪrɛ ākpāɛn, bojūu n juɔr nyɛ ka a fɔ tɔmɔ ba sɛɛ a n Nāanmɪn sɛ ɛ.

III Tɪɛr tɔ a ala fon de tɪ wɔ, turo a ala tɪ na fɔ lɪɛb a tɪɛr. Tɪche fɔɔ ba jɛɔ ir ɛ, ɪn wan nānyɪɛ kaar ka fɔ kɔ bɔɔ a sɔɔ 'lo ɪn na wa a fɔ sɛ ɛ.

IV Tɪche fɔ chene na tara nɪbe bālāa a ba be a Saadɪsɪ ka a ba fɔɔr ba nyɔɔr debe ɛ. Bala nɪ maa na 'mantaa chiine, ka ba su bɔpɪɛl, bojūu ba sɛɛn naa.

V Nɪrɛ 'lo jaa na jeb tɔɔ a ba kaar mɪ na sun a bɔpɪɛl. N kɔ kpɪɪn a wɔ yuor bar a nyɛvɔr gān pɔ ɛ, tɪche ɪn pɔr a wɔ yuor a n Sāa nɪ a wɔ malakasɪ nɪɛm.

VI Nɪrɛ 'lo na tara toor, wɔ chele a ala a Nāanmɪn Sɪɛ na 'yerɛ kɔrɔ a pupuorbiir gbulsɪ.

VII “Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Feladelfiya pupuorbiir ɪka, a 'lo na ɪ a cheche sɔɔ nɪ a yelmāɛ sɔɔ 'yer le a anyā, 'lo le tara a Nākpɛɛ David pān bir. 'Lo wa yuo, nɪrɛ kɔ tɔɔ pɔɔ ɛ, 'lo mɪ wa pɔɔ, nɪrɛ kɔ tɔɔ yuo ɛ.

2 **II:XVII 2:17** A manna anyāna ɪn bɔdiir a Nāanmɪn dɔɔ kɔ a Istral nɪbe be a mɔgɔɔ pɔ, ka ba di. (A Yifo Gān 16:4-36, nɪ juɔn 6:31, 49)

VIII N bõo naa a fo tõmõ a jaa. Nye, n yuo naa a pãn bar, nure jaa na kõ tõo pɔɔ ɛ. N bõo naa a fo kpẽo na ba jā bon ɛ, tiche fo chene na tara a n 'yer na faa chiir a n yuor ɛ.

IX N bõo naa a bala na ɪ a Satan lõofɔ dẽme ti na ba 'yer ɪka Juu nibe le ba ɪ, jir ŋmarba le ba ɪ. In vẽ naa ka ba wa gbur dumo a yɪ niem na ba bõo ɪka n nõ yɪ naa.

X A le fon tu a n 'yer na fo di kãnyir, in gu fo naa a sõo 'lo a dɔoye na wa a nibe ba jaa jie na kpɪere ka a wer pɔ.

XI N kõ kor ti wa ɛ. Nyɔɔ a le ne fon tara, ka nure jaa taa faa a fo nãa jupil ɛ.

XII A 'lo na jeb tõo, in maal won a luur a n Nãanmɪn puorfo yir. Wɔ kõ le võo go ɛ. In seb naa a n Nãanmɪn yuor ni a n Nãanmɪn tẽe yuor na ɪ a Jerusalem paalaa won bar ka wo yire a saaju suro waara mar wɔ, naa mi le seb a n yopaalaa mar wɔ.

XIII Nure 'lo na tara toor, wɔ chele a le a Nãanmɪn Siɛ na 'yere kɔɔ a pupuorbiir gbulɪ.

XIV "Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Laodisea pupuorbiir ɪka, a 'lo 'yerbie na ɪ A I A Le, a yelmãe dẽ dẽ sɔɔ ni a yelmãe dãasɛ sɔɔ, 'lo 'yõo le a Nãanmɪn tu me bomo a jaa.

XV N bõo naa a fo tõmõ, faa 'maa ɛ, faa le tɔlo mi ɛ. An taa nõmõ ma naa ala ɪ fo ta 'maa naa bi tɔlo.

XVI A le fon ben ɪ a ɔlo ɔlo jũu, faa tɔlo ɛ, faa mi le 'maa ɛ, in chir fon bar a n neɛ pɔ.

XVII Fo 'yer ɪka taraa sɔɔ le fo ɪ, na fo tara nãbonsɪ na faa faa bon jaa ɛ. Tiche faa bõo ɪka fo in nikõo ni nubaal nure, ni nõo sɔɔ, na fo ɪ jõo ni sal'mɔɔr.

XVIII N sɔɔɔɔ fo naa ɪka fo da selma a n sɛ in 'yõo bũu pɔ maal na fo ɪ tara sɔɔ. Na fo mi da fɔpɪla a n sɛ pɔɔ a fo sal'mɔɔr vɪ, na fo le da a nubie tãt mi 'yõo a nubie pɔ nyere.

XIX N ma gõ naa a bala in nõ, naa tɔɔ ba toor. A le mõ nubijɛ heb a fo tier.

XX Nye, n ara naa dõdɔr neɛ buɔlo, ala ɪ ãsɔɔ jaa wa wõ naa a n kɔkɔr na wo yuo a pãn, in kpe naa ka a maa naa nuyine a sɪ ti 'mataa dire.

XXI Nure 'lo na jeb tõo, in kɔ won sɔr ka wo jāne a n lõboor nitãa le in jeb tõo naa jāne a n Sãa lõboor.

XXII Nure 'lo na tara toor, wɔ chele a le a Nãanmɪn Siɛ na 'yere kɔɔ a pupuorbiir gbulɪ."

IV

I A anyã puor, n le kãan nye a saaju pãn na yuo ara. Ka a kɔkɔr 'lo in dõo wõ a ɪl ban pɛel kaar 'yer kɔ ma, "Do wa, ka n wiil fo a ala na ɪ a anyã puor."

II Ajienna kaa ɪ Nãanmɪn Siɛ de ma naa ka n nye a nãa dakɔɔ a be a saaju nure kõo na jāne.

III Ka a nure 'lo na jāne a nãa dakɔɔ ju nyile jaa pala pala fɪka gar kɔsɪ, ni kɔsɪ wolo wolo, ka a sagõgoraa na nyile ŋmaa jilõ a nãa dakɔɔ.

IV Dakɔɔr lijer ni anaar mi ben be jilõ a nãa dakɔɔ, ka a nibeɛ lijer ni anaar mi jāne a ju, na ba su bõpɪel na ba sun selma jupile.

V Saa nyurfo ni gõmõ na tãna yire naa a nãa dakɔɔ par. Ka a fãtɪne ayopõi mi 'lure a nãa dakɔɔ par, anyãna le ɪ a Nãanmɪn Siɪr ayopõi.

^{VI} A nã dakoo niem bon ben be kaara man koo kaar jaa wel wel wel, na wo nyule chãana kaar. A bõnubie anaar jil naa a nã dakoo tara nubie a jiir a jaa a puor ni a niem.

^{VII} A bõnubir 'lo na de nie nyetãan jukpẽe, ka a ayi soo mi nyetãan narbile, ka a ata soo mi nyetãan nisaal, ka a anaar soo mi nyetãan tuu.

^{VIII} A bõnubie anyãna asoo jaa tara naa pube ayooob, ka a nubie poo a agãn wo jaa naa pube po. Ba ma yiele ni yiel mõttoo ni tãsoo ıka, "Cheche, cheche, cheche 'lo le ı a sı Soro Nãanmin ni a kpẽo jaa soo. 'Lo le be be, 'lo le ı, 'lo le na wa."

^{IX} Sõo 'lo jaa a bõnubie ala na ma wa puoro peere dãna ni a 'lo na jãne a nãa dakoo ju, 'lo le be be jaa kpo kpo,

^X a nubere lıjer ni anaar bala gãn kpa tõe ti puor a 'lo na jãne a nãa dakoo ju, 'lo le na be be jaa kpo kpo. Ba yãan a ba nãjupile bin a nãa dakoo par ti 'yere,

^{XI} "A sı Soro ni a sı Nãanmin, fõo le a seen ıka fõ de a tur, 'yõofõ ni a kpẽo. Bojũu fõo le maal a bomo a jaa, a fõ bõfõ po le a jaa maal naa be be."

V

^I N pãa nyen a 'lo na jãne a nãa dakoo ju ka wo tara a kõr gãn 'lo ban pilõ a wo nũsõo po, ka a sebie be a poo po ni a yõo, na ba de jãnsı ayopõi mar poo.

^{II} N nyen a malaka kpẽo soo 'lo na de nekpeẽe suor, "An le see ıka wo 'loor a jãnsı ti yuo a gãn?"

^{III} Tıche nre jaa ba be a saaju, bu a wer po, bu a tõe par na tõi yuo a gãn kar e.

^{IV} Ka n kõ nıbaal kõn bojũu nre jaa na ba be be seen na yuo a gãn kar kaa e.

^V Be le a nubere bala asoo pãa 'yer ko ma, "Ta kõnõ e. Nye a Jukpẽe 'lo na yi a Juda burõ po, na ı a Nãkpẽe David yõo na jeb tõi. 'Lo le see na tõi 'loor a jãnsı ala bar ti yuo a gãn."

^{VI} N pãa le nyen Peraabile ka wo nyetãan bon ban dõo ko ka wo ara a nãa dakoo par, ka a bõnubie anaar ni a nubere ara jilõ wo. Wo tara na ıle ayopõi ni nubie ayopõi, ala le ı a Nãanmin Sur ayopõi won ma tõi a wer po jiir a jaa.

^{VII} 'Lo le ti de a gãn a nre 'lo na jãne a nãa dakoo ju nũsõo po.

^{VIII} Won wa de a gãn ka a bõnubie anaar bala ni a nubere lıjer ni anaar bala, ba jaa gãn kpa tõe a Peraabile niem, ka asoo jaa tara kõrõjom ni selma lapõe na seen a tãt nyũu vıla, ala le ı a Nãanmin nibe suorfosı.

^{IX} Bala le yiele a yiel paalaa na ba 'yere, "Fõo le seen ıka fõ de a gãn na fõ 'loor a jãnsı, bojũu fõo le ba ko, ka fõ de a fõ jãt yab den nıburõ, 'yer burõ, balsı ba jaa ni a paalsı a jaa ko Nãanmin.

^X Fõo le maal ba ka ba ı a Nãanmin nãalõo nıbe ni a bõorlorbo tõnõ korõ a sı Nãanmin, bala le na wa ı a wer nyã wo jaa nãmıne."

^{XI} Be le n pãa kaa nye malakası turo turo fon kõ bõo a ba nee e, ka ba ara jilõ a nãa dakoo ni a bõnubie ala ni a nubere bala.

^{XII} Ba yiele naa ni kokõkpẽe 'yere, "A Peraabile 'lo ban dõo ko le seen ıka wo tara a kpẽo ni a nãbomo, ni a yẽ, ni a fõo, ni a 'yõofõ, ni a tur, ni a dãnfõ."

^{XIII} Be le n wõ a bõmaalsı a jaa na be a saaju, ni a tõe, ni a tõe par, ni a man po, ni bomo a jaa na be a ba po, na ba yiele yiel 'yere, "A 'lo na jãne a

nāa dakoo ju, ni a Peraabile le so a dānfo, ni a 'yōfo, ni a tur, ni a kpēo, bubir jaa."

^{XIV} Ka a bōnubie anaar bala 'yer, "A ɪ a le," ka a nuberε bala gbur dumo puor a 'lo na jāne a nāa dakoo ju ni a Peraabile.

VI

^I Ka n kaa naa nye a Peraabile na 'loo a jānsɪ ayopōi ala ban mar a gān 'lo na de nie, be le n wō a bōnubie anaar bala āsoo kōkōr fika saa na tān, ka wō bōl, "Wa!"

^{II} Be le n kaa nye ka a ɪ wii pɪla le, ka a 'lo na do, jā tam a ba de nāa jupil kō wō ka wō yin darfo an ɪ tōfo soo le wō ɪ.

^{III} A Peraabile na le 'loo a jānsɪ ayi sōo, n wōn a bōnubie ala ayi soo na 'yer, "Wa!"

^{IV} Ka a wii jte wa yi, a 'lo na do ba kō won kpēo ɪka wō faa a nyā'maar tɪ vē ka jεer ir a wer wō jaa, ka a nuberε koro taa. Ka ba kō wō a jεer sokpēε.

^V A Peraabile na le 'loo a jānsɪ ata soo, n wōn a bōnubie ata soo na 'yer, "Wa!" Ka n kaa ka a ɪ wii soolaa le, ka a 'lo na do tara bōmansɪ a nūu pō.

^{VI} Be le n wō a bōnubie anaar bala chara pō fika kōkōr na 'yerε, "Kō lo naa, chi bōmanāa nebō'yen na da naa nūbō'yen bubir gbul sāyar. Ka a kamaana mɪ nεer ata mɪ da nūbō'yen bubir gbul sāyar, tɪ taa ɪre wa sōonō a kaa ni a dāa bara ε."

^{VII} A Peraabile na le 'loo a jānsɪ anaar soo, n wō naa a bōnubie anaar soo na 'yer, "Wa!"

^{VIII} Ka n kaa nye wii ul a nɪdaa. Ka a 'lo na do yuor di kūu, ka a kpīisɪ tēε mɪ turo a wō puor. Ba kō ban kpēo ɪka ba de sokpēε, ni kō, ni baal, ni mōdōn kōn a wer nuberε ala ɪ ba pōn a tēε a wō jiir anaar.

^{IX} Wōn le 'loo a jānsɪ anūu soo, n nyen a nɪsɪr bala ban dōo kō a Nāanmɪn 'yer ni a wō dāasɪ jūu ka ba be a Nāanmɪn bōor lofo jie pīlem.

^X Ba tāna naa ni nekpēε 'yerε, "A Tōfo soo, ni cheche soo, ni yelmāε soo, a wa ta dabor ka fō tōor a wer nuberε 'yer na fo yab a sɪ jāi sāma?"

^{XI} Be le ba kō ba jaa bōpɪl tɪ 'yer ɪka ba di kānyir bālāa ka ba baar kō a ba tōtōtaaba ni a jεer a ba kaar ka a ta.

^{XII} N kaara naa ka wō le 'loo a jānsɪ ayooɔ soo. Ka a tēε mīi wō jaa, ka a mōtōo sōb fōsoolaa kaar, ka a ηmeraa mɪ lɛb jāi kaar jaa kpān kpān,

^{XIII} ka a ηmerbie mɪ yi a saaju pōro loro a tēε pō fika tōo kara sesekpēε na fu lob.

^{XIV} Be le a saaju pilō fika sōgānāa ban pil, ka a tōn a jaa ni a dōdolst a jaa mɪ ir a ba jiir.

^{XV} Ka a tēε nyā nāmune, a tēε nyā nuberε, a fōo dēme, taraa dēme, a gādaar, ni a gbāgbaar ba jaa, ni a sumune ba jaa pāa soolo a tōn bōor pō ni a tōn kōsɪbe pō.

^{XVI} Ba pāa bōolo na a tōn naa kōsɪpānsɪ, "Yɪ lo pii sɪ ka sɪ taa le nye a 'lo na jāne a nāa dakoo ju ε, na sɪ ta mɪ le nye a Peraabile suur ε!"

^{XVII} A ba sukpēε bubir vɪε naa, an le na tōo ara a ba niem?"

VII

^I A anyā puor, n nyen a malakasɪ anaar ka ba ara a tēε lōbobo anaar, na ba nyoo a sesebe taa le ɪka wō taa furo a wer pō, naa man pō, bu tɪε ju ε.

II Be le n nye a malaka äsɔɔ ka wɔ yi a môtõɔ purfo jie waara na wɔ tara a Nāan̄mun vor sɔɔ jāne. Wɔ boɔl naa a malakastı anaar bala nı nekp̄ɛɛ ban kɔ sɔr ıka ba s̄ɔɔ a t̄ee wɔ jaa naa man 'yere kɔrɔ ba,

III “Yı taa ıre wa s̄ɔɔn̄ɔ a t̄ee, naa man, naa tıur ε, a sı 'ȳɔɔ a sı Nāan̄mun t̄õt̄on̄bo a jānsı a ba gbersı pɔ baar.”

IV N p̄aa w̄o naa a nıbe bala ban 'ȳɔɔ a jānsı neɛ ka ba ı, nıbe turo kɔbaa lıjaayi nı anaar (144,000) na yi a Isıral balborsı pɔ.

V A bala na yi a Juda bɔrɔ pɔ ban 'ȳɔɔ a jānsı ın nıbe turo pie naa yi (12,000), ka a Wuruben bɔrɔ mı a nıbe turo pie nı ayı (12,000), ka a Gad bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000),

VI ka a Aserı bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000), ka a Naftalı bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000), ka a Manase bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000),

VII ka a Simeon bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000), ka a Levi bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000), ka a Isakar bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000),

VIII ka a Jebulun bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000), ka a Josefo bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000), ka a Benjamin bɔrɔ mı ı a nıbe turo pie nı ayı (12,000).

IX A anȳa puor, n le nyen nıyɔɔ nıre na k̄õ t̄õɔ ba sɔr ε, ka ba yi a paalsı a jaa pɔ, balborsı, nıborsı, 'yerborsı a jaa pɔ, na ba ara a n̄aa dakɔɔ nı a Peraabile niem. Ba sun fɔp̄ıel tı tara be wılsı a ba nuur pɔ.

X Bala le chule 'yere, “A faafɔ yi naa a sı Nāan̄mun na jāne a n̄aa dakɔɔ ju nı a Peraabile s̄ɛ.”

XI Ka a malakastı bala na ara jil̄õ a n̄aa dakɔɔ, nı a nıbere, nı a b̄õnıbie anaar bala ḡan̄ kpa a n̄aa dakɔɔ niem puoro a Nāan̄mun 'yere,

XII “A ı a le! Nāan̄mun son p̄eɛfɔ nı tıur, nı ȳɛ, nı d̄anfı, nı 'ȳõfɔ, nı kp̄ɛɔ nı f̄õɔ. A ı a le!”

XIII Be le a nıkp̄ɛɛ äsɔɔ s̄oor ma, “A bala na su a b̄õp̄ıel, ba boo le, nı nyıne le ba yi?”

XIV Ka n 'yer ıka, “Nıkp̄ɛɛ, f̄õɔ ba le b̄õɔ ba.” Ka wɔ 'yer, “A banȳana, bala le yi a d̄ooye kp̄ɛɛ 'lɔ pɔ. Ba p̄een a ba f̄õɔr nı a Peraabile jāı.

XV Ala le so ka ba ara a Nāan̄mun n̄aa dakɔɔ par t̄õn̄õ kɔrɔ wɔ môtõɔ nı t̄äs̄ɔɔ a wɔ puorfɔ yir. A 'lɔ na jāne a n̄aa dakɔɔ ju na 'yier p̄ɔɔ ba.

XVI K̄õ k̄õ le kpe ba go ε, k̄õnyũur mı k̄õ le kpe ba go ε. Môtõɔ k̄õ le ηme ba go ε, t̄ol k̄õ le kɔrɔ go ε.

XVII A Peraabile na ara a n̄aa dakɔɔ s̄äls̄ɔɔ le na ch̄äne ba. W̄on ma ηmaa ban chiin a nyev̄or k̄õɔ par, ka Nāan̄mun p̄aa 'yier a ba nıbik̄õɔ a jaa bar.”

VIII

I Be le a Peraabile 'lɔɔ a jānsı ayop̄õı s̄ɔɔ ka a saaju wɔ jaa ηmaa v̄oor jaa chur chur chur kor b̄äl̄aa.

II Ka n nye a malakastı ayop̄õı bala na ara a Nāan̄mun niem ka ba kɔ ba ıl p̄eelsı ayop̄õı.

III A malaka äsɔɔ na tara a selma lap̄or, wa ara naa a b̄õɔrlo bomo ch̄omfɔ jie. Ba den a t̄ät nyũu vıla ala kɔ wɔ ıka wɔ de p̄ɔɔ a Nāan̄mun nıbe ba jaa s̄õrf̄õstı a selma b̄õɔrlo bomo ch̄omfɔ jie kɔ a 'lɔ na jāne a n̄aa dakɔɔ ju.

IV A t̄ät nyũu vıla j̄oor yire naa a selma lap̄or 'mat̄aan a Nāan̄mun nıbe s̄õrf̄õ yi a malaka nüu pɔ, duoro a Nāan̄mun s̄ɛ.

V Be le a malaka le mōo būu bie a selma boorlo bomo chomfo jie see a lapor na wo lob bar ka a wer po ka tãnfō, ni gōmō, ni saa nyurfō ka a tēe wo jaa dam.

VI Ka a malakası ayopōi bala na tara a ũe, go a pœelfō.

VII A malaka 'lo na de nie pœel naa a wo ũl, ka a sakpolōbie ni būu na 'matãan jãt loro a wer po. Ka a tēe jiir ata jibō'yen di wo jaa, ka a tur ni jiir ata jibō'yen ni di lōon a mo'yolo a jaa.

VIII Ka a malakası ayi soo ni pœel a wo ũl, ka ba 'lob bon na nyetãan tōkpœe na nyoo būu 'yōo a man po. A man jiir ata jibō'yen lieb jãt,

IX ka a bōnubie ni jiir ata jibō'yen kpi, ka a gborbere ala ni jiir ata jibō'yen ni wœ.

X Ka a malakası ata soo ni pœel a wo ũl, ka a ηmerbir kpœe na 'lure fika būu yi a saaju lo a pōnst ni a bulsi jiir ata a jibō'yen po.

XI A ηmerbir yuor din, Bōtuo. Ka a kōn jiir ata jibō'yen be tuo, ka a nube bala na nyū a kōtuo ala, ka yoo jie kpi.

XII A malakası anaar soo pœel naa a wo ũl, ka ba ηme a mōtōo jiir ata jibō'yen ni a ηmeraa jiir ata jibō'yen naa ηmerbie ka ba jiir ata jibō'yen ũ libe. A bɔbir jiir ata jibō'yen ba tara chãa ε, ka a ηmeraa naa ηmerbie ni ba chaar a tãsoo jiir ata jibō'yen ε.

XIII Be le n kaa naa wō tuu na ooro be a saaju 'yere ni nekpœe, "Nebier! Nebier! Nebier! Yele na wa naa nisaal jaa na be a wer po, ala ũ a malakası ata bala na che wa pœel naa a ba ũe."

IX

I A malakası anūu soo na wa pœel a wo ũl, ka n nye a ηmerbir 'lo na dōo yi a saaju lo a tēe. A ηmerbir nyã le ba de a boo fulom pãn bir kō.

II Wōn wa yuo a boo fulom nyã nee, ka juor yire fika būu kpœe juor. A juor anyãna na yire a boo fulom nyãna po liin poo a mōtōo naa tēe wo jaa.

III A juor anyãna po le soor yi yaar a tēe wo jaa ka ba kō ba loo fika lōn loo.

IV Ba 'yer kō ba ũka ba taa ũre wa ooro moɔ bu bōbul ni a tũe vaar ε, tiche a dōnō a nube bala tœe na ba tara a Nãanmɔn jãne a ba gbersı po ε.

V Baa kō ba sor ũka ba koro ε, tiche ba ge a nube ηmersı anūu. Ka a ba dōfo oor kaara fika lōo na dō nure ooro.

VI A ber anyãna po nube na booro na kūu tiche ba kō nye wo ε. Ban booro naa ũka ba kpi tiche a kūu kō le kō ba gba ε.

VII A soor nyetãan wiist ban pãe jœer 'yōo, ka a jur kaara fika selma jupile ban su, ka a ba nin nyetãan nisaal nie.

VIII A ba kool kaara fika poɔo jukool, ka a nyime ni kaara fika jukpœe nyime.

IX Ba tara na nyãa poorsı ka a kaara fika kue, ka a pube dōonō fika torkosı a wiist na tooro joro chiine jœer jie.

X Ba tara na juœ dōnō ni lōn kaar, a juœ ala tara na fōo na dōn nube ge ba ηmersı anūu.

XI Ba tara na nãa na kaara ba, 'lo le a malaka 'lo na kaara a boo fulom 'lo. Heburu nube boolo wo naa, Abadon, ka a Greek nube ni boolo, Apolyon. A par le, sōsōonō.

XII A nebie 'lo na de nie le a nyã na tal, tiche ka a ayi soo chene be puor waara.

XIII Ka a malakasi ayooɔb soɔ pɛɛl a wo ul, n wɔn kɔkɔr na yire a selma tɔi nyũu vɔla chomfu jie kpɔkpɔɛ, be le ba ma chom a kɔnyũu na be a Nɔanmun niem.

XIV A kɔkɔr 'yer kɔ a malaka ayooɔb soɔ 'lo na tara a ul, "For a malakasi anaar bala ban lũ a be a Yufiriti pɔn kpɛɛ pɔ."

XV A wo for a malakasi anaar ba nyɔna ban dɔɔ lũ gun a sɔɔ 'lɔnɔ, a bɔbir 'lɔnɔ ni a chuu 'lɔnɔ naa yuon 'lɔnɔ ɔka ba kɔ a nɔsaal jiiir ata jibɔ'yen bar.

XVI Ka a bala na do a wiisi ba bɔɔl naa a ba nɛɛ fon kɔ tɔɔ ba sɔr ɛ.

XVII A wiisi ni a bala na do un nye a jɔna pɔ, a nyɔa pɔɔrsi mɔɔ naa fika bũu, ka amune mi i bufulo, ka amune mi i bɔdɔɔr. Ka a wiisi jur nyetɔan jubɛɛ jur, ka a bũu jɔɔr ni jɛrbi mi yire a ba nɛɛ pɔ.

XVIII A gefo ata ala na yi a wiisi nɛɛ pɔ le, bũu, ni jɔɔr, ni jɛrbi, ala le ba kɔn nɔbe jiiir ata jibɔ'yen.

XIX A wiisi anyɔ fɔɔ be naa a ba nɛɛ pɔ naa jɔɛ pɔ, a ba jɔɛ kaara fika waba naa tara jur, ala le ba de gere ni a nɔsaal.

XX A nɔsaalba bala na che, na baa kpɔn a gefo nyɔ ɛ, ba soɔ bar a tɔbe ala ban maal ni a ba nuur ɛ. Ba chɛnɛ na puoro a sɔdebe, ni a botɔbe ban maal a selma, ni a kur pɛɛl, ni a kur jɛɛ, ni a kusɔbe, ni a daar na ba wɔnɔ 'yer ɛ, ba kɔ tɔɔ chen ɛ.

XXI Baa mi lɛb a ba tɛr bar a nɔkoyelsi, ni sɔyelsi, ni sɛsɛyelsi, ni nɔnyiyelsi ɛ.

X

I N le nyen a malaka kpɛɔ ɔsoɔ na yi a saaju suro waara. Wo vaar naa julɔjuur ka a sagɔgoraa dɔɔl a jum. A nie kaara fika mɔtɔɔ, ka a gbɛɛ mi kaara fika bũu lɔraa.

II Wo tara na gɔn bile na yuo a wo nũu pɔ, na wo de a nũsɔɔ gber 'lor a man pɔ ti a gɔbaa gber dɔɔl a gogoro ju,

III ti na wo pɔa tɔn kpɛɔ jaa fika jukpɛɛ na uor. Won wa tɔn a le ka a kɔkɔɛ i ayopɔi mi tɔn satanaa kaar.

IV An wa tɔn a gbɛɛ ayopɔi a le, ka n ta buɔrɔ ɔka n sɛb tɔche n wɔn kɔkɔr na yi a saaju 'yer, "A tɔnfɔ ayopɔi ala na 'yer soɔl bar, ta sɛb bin ɛ."

V Be le a malaka 'lo un nye na 'lor a nũsɔɔ gber a man pɔ ti dɔɔl a a goba gber a gogoro ju, jɛɛn a nũsɔɔ a saaju.

VI Wo pɔn naa a Nɔanmun nyɔ na be be jaa kpo kpo, 'lo le mɛ a saaju, ni a tɛɛ, ni a man, ni bomo a jaa na be a ba pɔ, "A kɔ le kor go ɛ!"

VII Tɔche a bɔbir 'lo a malakasi ayopɔi soɔ na wa pɛɛl a wo ul, a Nɔanmun yelsɔɔlaa na pɔa maal baar nɔtɔa a le won man kɔ a wo gbɔgbaar 'yɛ'yɛrbe."

VIII Be le a kɔkɔr 'lo un dɔɔ wɔ a saaju le 'yer kɔ ma go, "Chen ti de a gɔn bile 'lo na yuo a malaka 'lo na ara a man pɔ naa gogoro ju nũu pɔ."

IX Ka n chen a malaka sɛ ti sɔɔr wo ɔka wo kɔ ma a gɔn bile. Ka wo 'yer, "De 'wɔb, won mire naa a fu pɔɔ pɔ ti nɔmɔ a fu nɛɛ pɔ sɔkɔa kaar."

X N den a gɔn bile a malaka nũu pɔ 'wɔb. Ka wo nɔmɔ a n nɛɛ pɔ a sɔkɔa kaar, tɔche un wa vɔl baar, ka wo mire a pɔɔ pɔ.

XI A ba le 'yer kɔ ma go, "'Yer 'yer kɔ a nɔbɔrɔ, ni paalsi, ni 'yerbɔrsi ni a nɔmine."

XI

I Be le a nure kōo de dāgbal na kaara a damanaa kaar kō ma ti 'yer, "Chen ti man a Nāanmūn puorfo yir ni a bōor lofo jie na fo sōr a nibe bala na puoro a be.

II Tiche taa ire wa mana a yōo ε, bojūu be le a bala na ba i a Nāanmūn nibe ε, na be 'mu 'mulo a tēcheche nyāna nmerst lūjaayi ni ayi.

III In kō naa a n yelmāe dāaste nibe ayi ka ba su fojārsi ti moolo na ba 'yere ber tur dōol kōor ayi ni lūjaata (1,260)."

IV A dāaste dēme ayi bala i naa a kaa tur ayi ni a fātune dōolfo jie jiri ayi, ba ara naa a Soro nyā na i a wer wō jaa niem.

V Ala i nure bōoro naa ika wō maal ba bier, būu ma yi naa a ba nēe pō di a bala na i a ba dōdōmōsi. Nūtō le a nure 'lo na tuer a ba sōfo ma kpi.

VI A nibe bala tara na kpēo na nyoo saa a saaju ka a saa kō wa a sōo 'lo ban moolo ε. Ba mi tara na kpēo na lēb a kōn a jaa ka a i jāi, na ba mi na tōo vē ka yelbier wa a tēe pō sōo jaa ban bōoro.

VII Ala i ba wa baar naa a dāaste difo, a mōdōo 'lo na yi a bōo fulom 'lo pō na nmaan ban jēer na wō tōo ba na wō kō.

VIII Ka a ba āgāma gā be a tēkpēe 'lo sōkpēe ju. A tēkpēe nyā le ba looro sokpa bōolo ni Sodom bi Ijipiti, be le ba kpa a ba Soro a daa ju.

IX Niboro, ni 'yerboro, ni balsi ba jaa, ni paalsi a jaa na kaara naa a ba āgāma ban tor a ūfo bibie ata ni bōnmaa.

X Nōo na kpēn a nibe na kpere a wer pō ka ba chule koro taa boni, bojūu ba kō naa a 'ye'yerbe ayi banyāna na dōo ge a wer nibe.

XI Tiche a bibie ata ni a bōnmaa ala na wa pō, Nāanmūn 'yōo ban nyevor ka ba le ir i vōe, ka a dābāe kpe a bala na nye ba.

XII A 'ye'yerbe ayi banyāna pāa wōn nekpēe na yi saaju 'yer, "Yi do wa ka." Ka ba tu a julōjuur pō duoro a saaju ka a ba dōdōmōsi kaara ba.

XIII Be le ajienaa ka a tēe mii ka a tēkpēe 'lōnō yie jiri pie jibō'yen lo naa kō nibe tur ayopōi (7,000) ka a dābāe kpe a bala na che a ba pēere a Nāanmūn nyā na be a saaju.

XIV A nebier ayi sōo le a nyā na pō, tiche a ata sōo mi turo naa.

XV A malakasi ayopōi sōo pēel naa a wō ul, ka a kōkoyoo 'yere be a saaju, "A wer nyā nāalōo i naa a si Soro ni a wō Ni-iraa nāalōo, 'lo le na di a nāa jaa kpo kpo."

XVI A nibere ljer ni anaar bala na jāne a ba nāa dakoor ju a Nāanmūn niem gān kpa tēe puor a Nāanmūn

XVII ti 'yere, "Si puor naa a Soro Nāanmūn na i a Tōofu Sōo, 'Lo le i, ni 'Lo le dōo be be, bojūu wō den a wō kpēo piel kaara ni a wer wō jaa.

XVIII A paalsi vōn fon nēe ka fo suur mi dire. A sōo ta naa ka fon tōor a kūn 'yer, na fon yab a fo gbāgbaar na i a 'ye'yerbe lōon a fo nibe naa bala na 'yōonō a fo yuor, a bil naa bere ba jaa, na fon sōo a bala na sōo a wer."

XIX Ka a Nāanmūn yir na be a saaju pān pāa yuo ka ba nye a netiraa daka be a yir pō. Ka saa nyurfo, gōmō, ni tānfo, ka a tēe wō jaa mii, ka a sakpōlōbiberē loro.

XII

I A nē'maa yelbere na yi a saaju ka a pōo vaar mōtōo fika fōbaa ti dōol a gbēe a nmeraa ju, ka a nmerbie pie ni ayi i nāa jupil ka wō su.

II Pōo le wō tara ka wō dōofo ta ka wō kōnō ni.

III Be le ka a ne'maa yele āsɔɔ le yi a saaju kaara fika dajil na ɪ je na wɔ tara jur ayopɔi nɪ ɪle pie ka a nāa jupile be a jur pɔ.

IV A wɔ jɔɔr pur naa a ŋmerbie jiiɾ ata jibɔ'yen a saaju 'lob a tēe. Tɪ ara gu a pɔɔ 'lo na bɔɔɔɔ a dɔɔɔɔ ɪka 'lo wa dɔɔ wɔ vɔl a bie.

V A pɔɔ dɔɔn a bie ka wɔ ɪ dabile, 'lo le na kaara a paalsɪ a jaa nɪ la kpɛɔ 'lo na kaara a kur dāgbal kaar. Ba jāan a pɔɔ bie nyā don a Nāanmɪn sē ka wɔ tɪ be a wɔ nāalɔɔ pɔ.

VI Tɪ ka a pɔɔ mɪ jo kpe a mɔgɔɔ pɔ na wɔ tɪ be a jie Nāanmɪn na chɔɔr bar ka ban kaara wɔ maal ber tur kɔɔr ayi dɔɔl lɪjaata (1,260).

VII Ka a jɛɛr lo be a saaju. Maɪkɪl nɪ a malakasɪ jɛɛr nɪ naa a dajil, ka a dajil nɪ a wɔ malakasɪ mɪ lɪɛb jɛɛrɛ nɪ a Maɪkɪl nɪ a wɔ malakasɪ.

VIII Tɪche ba tɔɔ naa a dajil nɪ a wɔ malakasɪ, dɪi ba bar a be a saaju.

IX Ba lob a dajil kpɛɛ nyā bar a yɔɔ, a kɔr waa 'lɔnɔ na ɪ a dɛɛr sɔɔ, nɪ a Satan, 'lo le belɔ a wer nɪbe ba jaa. Ba lob won bar ka a wer pɔ, nɪ a wɔ malakasɪ.

X Be le n wɔ nekpeɛ na 'yer be a saaju, “Pɔpāanyā, a faafɔ bɪbir vɪɛ naa, a sɪ Nāanmɪn wiil naa a wɔ kpɛɔ, nɪ a wɔ nāalɔɔ, nɪ a wɔ Nɪ-iraa kpɛɔ. Bojju a 'lo na bere a sɪ yeɛr nɛɛ, 'lo le bere ba a nɛɛ a Nāanmɪn niem mɔtɔɔ nɪ tāsɔɔ, ba daa won lob.

XI Ba tɔɔ wɔ naa nɪ a Peraabile jāi nɪ a ba dāasɛ 'yerbie. Ba sɔɔn kɪu na baa de a ba nyɛvɔr ka wɔ ɪ bon ɛ.

XII A le jju, saaju naa bala na kpɪɛrɛ a be, yɪ chule! Tɪche nɛbier ben a yɪn na be a wer nɪ a man pɔ, yɪn din dɔɔye, bojju a dɛɛr sɔɔ suun a yɪ sɛ! Ka a wɔ suur dire, bojju a wɔ ber ba waa ɛ.”

XIII Le a dajil na wa nye ka a ɪ tēe le wɔ lo, wɔ dire naa a pɔɔ 'lo na dɔɔ a dabile.

XIV Ka ba kɔ a pɔɔ tuu kpɛɛ pibe ayi, ɪka wɔ ɔɔ chen a jie ban chɔɔr bar be a mɔgɔɔ pɔ, be le ban tɪ kaara wɔ yuom ata nɪ bɔŋmaa ka a waa taa pɔɔ wɔ ɛ.

XV Be le ka a waa chir kɔɔ a nɛɛ pɔ pɔn kɔɔ kaar, ɪka a di a pɔɔ,

XVI tɪche ka a tēe sɔɔ a pɔɔ haa a nɛɛ nyū a kɔɔ ala a dajil na chir a nɛɛ pɔ.

XVII Ka a dajil pāa nye suur 'yɔɔ a pɔɔ na wɔ chen tɪ ŋmaan a pɔɔ bibiir bala na che jɛɛr. A bala na turo a Nāanmɪn nɛɛ na ba mɪ tara a Yesu 'yer yelmāɛ.

XIII

I Ka a dajil ara a man gogoro nɛɛ. N nyen mɔdɔɔ na yire a man pɔ na wɔ tara jur ayopɔi tɪ bul ɪle pie ka a nāa jupile su a ɪle ala pɔ. A jur ala pɔ yoe ben be na fere sɔɔnɔ Nāanmɪn yuor.

II A mɔdɔɔ 'lo un nye nyentāan gbɔgbɔ tɪche ka a gbɛɛ kaara fika pɛɛlaa gbɛɛ ka a nɛɛ mɪ kaara fika jukpɛɛ nɛɛ. Ka a dajil de a wɔ kpɛɔ nɪ a wɔ nāa dakɔɔ nɪ a wɔ tɔɔɔɔ kɔ a mɔdɔɔ 'lɔnɔ.

III A mɔdɔɔ ju āsɔɔ kaara fika bon ban che ɪrɛ na kɔ tɪche ka a chefɔ jie 'lo 'mɔ pɔɔ. Nɛɛ 'maan a nɪrɛ jaa na be a wer pɔ tɪ na ba turo a mɔdɔɔ 'lo.

IV Ka nɪrɛ jaa pāa pɛɛrɛ a dajil bojju 'lo le de a wɔ kpɛɔ kɔ a mɔdɔɔ 'lo na ba mɪ pɛɛrɛ a mɔdɔɔ 'lo 'yerɛ nɪ tɪ sɔɔr, “An le kaara a mɔdɔɔ nyā kaar? Nɪ an le na tɔɔ ŋmaan wɔ jɛɛr?”

V A mɔdɔɔ nyā tara na nɛɛ na 'yerɛ ɛ jājɪr 'yer na wɔ fere, wɔ tara na sɔr ɪka wɔ 'yer a wɔ yobɔ 'yer maal ŋmersɪ lɪjaayi nɪ ayi (42).

VI A wo 'yerbie chure ni naa Nāanmūn na wo fere sōnō a Nāanmūn yuor ni a jie 'lo won be ni a bala na kp̄ere a saaju.

VII Ba ko won s̄or ūka wo jeb a Nāanmūn nibe na wo tōo ba na wo mi tōo a n̄borō, ni 'yerborō, ni balborō, ni paalsi.

VIII A bala ba jaa yuor na ba dōo seb a Peraabile ban dōo ko a nyevor gān p̄o ε, ti a wer wa mē, na gbur dumo puor a modōo nyāna.

IX Nire 'lo na tara toor, wo chele.

X Ala i ās̄oo jaa nyoofo le ban nyoo wo, ban nyoo won chiin. Ala i sokp̄ēe mi le ban k̄on ās̄oo, a sokp̄ēe le ban k̄on wo. A le jūu a bala na i Nāanmūn nibe, ba tara kānyir ni yelmāe.

XI N p̄āa le nyen a modōo ās̄oo na yire a tēe tara ūe ayi fika peraabile ti 'yere fika a dajul.

XII Wo yin de a modōdōo 'lo kp̄ēo na wo wiil wo m̄ae a modōdōo 'lo niem ti fir a nibe ba jaa na be ka a wer p̄o ka ba gbur dumo puor a modōdōo 'lo chefo jie na 'mo p̄oo.

XIII Wō t̄on nē'maa t̄om̄ōsi na wo gba ma vē ka būu yi saaju suu wa a tēe ka nibe ba jaa nye.

XIV A wo nē'maa t̄om̄ō anyāna jūu, ba ko won kp̄ēo ka wo de a modōdōo 'lo jie, na wo b̄el a wer nibe. Ka wo 'yer ba ka ba mē botibe 'yōnō ni a modōo 'lo ban dōo chen a s̄oo ti wo 'mo p̄oo.

XV Ba ko won s̄or ūka wo ko a botu 'lo nyevor won mē ka wo nyetāan a modōdōo 'lo, ka wo na tōo 'yer ka ba ko a bala na tor a botu puorfo.

XVI Wō mi fir nire jaa, ka bile le wo i bu kp̄ēe le, taraa s̄oo bu n̄ōo s̄oo, sumine bu gbāgbaa, ka ba 'yōo ba jaa jānsi a nūsōo nūu p̄o bu a gberaa p̄o.

XVII Nire jaa kō tōo daara bu da bon ka baa 'yōo wo a jāne na i a modōo yuor bu a wo jāne 'lo na i a wo yuor ε.

XVIII Ka 'lo yē 'yer le, ala i nire tara na b̄ōfo, won tōo s̄or a modōo sebie an i t̄isaal sebie le. A sebie i naa k̄oor ayooob d̄ool l̄ijaata ni ayooob (666).

XIV

I Be le n kaa nye a Peraabile ka wo 'mataa ara ni nibe turo k̄obaa l̄ijaayi ni anaar (144,000) a Jiyon tōo ju ka wo yuor ni a Sāa yuor seb 'mar a ba gbersi p̄o.

II N wōn k̄ok̄oe a saaju na gōnō fika kōkp̄ēe na joro bu saa na t̄an. A gōm̄ō mi kaara fika k̄or̄jom̄si ban ŋmiere.

III Ba yiele naa yiel paalaa a n̄aa dak̄oo niem ni a b̄ontbie anaar bala ni a n̄bere bala niem. Nire jaa ba be be na tōo a yiel jān ε, ka a nibe turo k̄obaa l̄ijaayi ni anaar (144,000) bala t̄ee a Nāanmūn na faa ka a wer p̄o ba le ε.

IV A banyāna le ba s̄oo ba m̄ae ni p̄obo ε, bojūu ba gun ba m̄ae i cheche, na ba ma turo a Peraabile jie jaa won chiine, bala le ba da de ko Nāanmūn fika b̄ōdōo ban de ko Nāanmūn ni a Peraabile.

V Baa haa n̄ee ŋmaa jir ε. Baa tara chefo bālāa jaa ε.

VI N p̄āa le nyen a malakas̄i ās̄oo na ooro be a saaju ti tara a 'yer kpo kpo b̄ooro ūka wo 'yer ko a bala na be ka a wer p̄o, ni paalsi a jaa, ni balbors̄i a jaa, ni 'yerbors̄i a jaa, ni n̄bors̄i a jaa.

VII Wō t̄an na ni nek̄p̄ēe, "Yi joro a Nāanmūn d̄ab̄āe na yi kor̄o wo t̄ur, bojūu a wo b̄ibir v̄ie naa ka won t̄oor a nibe 'yer. Yi puor wo, 'lo le maal a saaju, ni a wer, ni a man ni a kōo yifo j̄iir."

VIII A malakasi ayi soo mi tun wa 'yere, "Wo wel naa, wo wel naa, a Babilon tekpæe nyã 'lo le maal a paalsi a jaa a ba nyũ a wo sēsēyele dāa ala na toɔ Nāanmɪn suur waan."

IX Ka a malakasi ata soo mi tu wa 'yere ni kɔkɔkpæe, "Ala wa i āsɔɔ jaa puor naa a modɔɔ nyāna naa botu nyāna ban me a wo kaar, na wo soo ka ba 'yɔɔ wo a jāne a gberaa pɔ bi a nũu pɔ,

X wo mi na nyũn a dāa ala na i a Nāanmɪn suur, ala le ba por 'yɔɔ a nmele pɔ na i a suur. Ban ge wo naa ni a jerbɪ būu na dire a malaka chechesi bala naa Peraabile niem.

XI A ba gefu juor na uro ba tara nmaafu ε. Pēnfu ba be be ku a bala na gbur dumo puor a modɔɔ ni a botu 'lo ban me a wo kaar mɔtɔɔ bi tāsɔɔ ε, bi āsɔɔ jaa na soo de a jāne na i a modɔɔ yuor ε."

XII A le jũu, a bala na i Nāanmɪn nibe na ba turo a wo nee na ba mi ara ni yelmæ kɔ a Yesu ba tara kānyir.

XIII N pāa le wɔn kɔkɔr na yi a saaju 'yere, "Seb a anyāna an yi a duna chiine, popel soo le a 'lo na kpi a Soro sɔr pɔ." "Ɔɔ," le a Nāanmɪn Siε 'yer, "Ban pēn naa a ba dɔɔye pɔ. Bojũu a le ban dɔɔ tɔ, na turo ba naa."

XIV N le kāan nye julɔjupɪla, ka a nɪre 'lo na jāne a julɔjuur ju kaara fika nɪsaal bie (Daniel 7:13) na wo su selma jupɪl a ju pɔ, ti na wo tara bɔnma sɔkpæe na dire a nũu pɔ.

XV Be le a malaka āsɔɔ mi yi be a Nāanmɪn yir wa boɔɔ 'yere kpɛɔ jaa kɔɔ a 'lo na jāne a julɔjuur ju, "De a sɔkpæe na fo piel tɔmɔ bojũu a tɔmɔ sɔɔ ta naa, bojũu a wer nyā ban na nma mɔɔ naa."

XVI Le le a 'lo na jāne a julɔjuur ju jaal a sɔkpæe bar a wer pɔ na wo nma a wer wo jaa.

XVII A malaka āsɔɔ mi na yi a be a Nāanmɪn puorfɔ yir a saaju na wo mi tara a bɔnma sɔkpæe diir āsɔɔ.

XVIII Ka a malaka āsɔɔ mi 'lo le kaara a būu ka wo wa yi a be a tāt nyũu vɪla chumfɔ jie bɔɔl a 'lo na tara a bɔnma sɔkpæe diir kpɛɔ jaa ti 'yer, "De a fo bɔnma sɔkpæe diir 'lo na fo nman a tɛε wɔmɔ, a wer le i a tɛε ka wo wɔmɔ mɔɔ."

XIX A malaka jaal a wo sɔkpæe bar ka a wer pɔ ka wo nmarā a wɔmɔ kpaara 'yɔɔnɔ a be ban ma neere nmerε, na i a Nāanmɪn suur.

XX Ba neere ban a be a neɲmerfɔ jie a tekpæe 'lo yɔɔ, ka a jāt joro a nmerfɔ jie ure na ta mel kɔɔr ayi ka a wii mi ma kpe ka a nee 'lor.

XV

I N nye naa a ne'maa yelwiilaa jāne āsɔɔ a saaju, malakasi ayopɔi na tara wɔmsɪ ayopɔi, ala le i a baaraa na vɛ ka Nāanmɪn suur lo.

II N le nyen bon na kaara fika man kɔɔ jaa wel wel nyile chāana kaar lɔɔtāan būu ka nibe ara a wo gogoro par. Bala le jeb tɔɔ a modɔɔ ni a wo botu ni a yuor jāne. Nāanmɪn kɔ ban kɔrɔjomsi

III ka ba yiele ni a wo gbāgbaa Mosesɪ ni a Peraabile yiele 'yere, "A Soro Nāanmɪn na i a Tɔɔfɔ Soɔ, a fo tɔmɔ 'maan nee ti pɔn bar, fo in nitor ni yelmæ soɔ, fɔɔ le i a nāmune ba jaa Nāa.

IV An le kɔ joro a fɔɔ Soro dābāε na wo kɔ a fo yuor tur ε? Bojũu fɔɔ tεε le i cheche. A paalsi a jaa na wa gān kpa tēε a fo niem, bojũu nɪre jaa nye naa a fo tɔtorsɪ."

V Bojũu a anyā puor, n kāan nye a saaju ka a Nāanmɪn puorfɔ yir a jicheche 'lo na i a dāasɛ jie ka wo yuo.

VI Ka a malakasi ayopöi yi a jicheche nyäna na ba tara a Nāanmun suur wömsi ayopöi sun böpriel na nyile ka a selma bölunsi bābā a ba nyān pō.

VII Be le ka a bömbie anaar bala āsōō kō a malakasi ayopöi bala selma laar ayopöi na seer ni a Nāanmun nyā na be be jaa kpo kpo suur.

VIII Ka a jōōr seē a Nāanmun puorfō yir yi a Nāanmun tur ni a wō kpēō pō, ka nre jaa kō tōō kpe a puorfō yir ka a malakasi ba wa baar a Nāanmun suur wömsi ala baar ε.

XVI

I N wōn nekpēē na yi a be a puorfō yir 'yere koro a malakasi ayopöi bala, "Yi chen ti kpaar a Nāanmun suur a laar pō bar a wer."

II Ka a malaka dōō 'lo chen ti kpaar a wō laa bar ka a tēē ka a natidebe na biere te a nibe bala na tara a modōō 'lo jāne ti mi gbur dumo puor a botu.

III A malaka ayi sōō mi kpaar a wō laa bar a man pō, ka a kōō lieb fika kūu jāi, ka a bövōōrsi a jaa na be a man pō kpi.

IV A malaka ata sōō mi kpaar a wō laa 'yōō a pōnsi ni kolisi pō, ka a kōn mi lieb jāi.

V Be le n wō a malaka 'lo na kaara a kōn 'yer, "Fōō le i a Torfō Sōō, a fō 'yer tōōrfō nyā tor naa, fōō le i, fōō mi le dōō be be Cheche Sōō a yelsi anyāna fon tōōr a 'yer jūu.

VI Bojūu a putudēme bala le kō a fō nibe ni a fō 'ye'yerbe a fō kō ba a jāi ika ba nyū, a le seen ba naa."

VII Be le n wō kōkōr na 'yer be a bōōr lofō jie, "Jō, n Soro Nāanmun na i a Tōōfō Sōō, a fō 'yer tōōrfō in yelmāe ti mi tor."

VIII A malakasi anaar sōō kpaar a wō laa 'yōō mōtōō ka wō tara kpēō vuul a nibe ni būu.

IX A mōtōō tol vuul ba naa ti ba chene torō a Nāanmun yuor an i 'lo le tara a gefō anyāna a jaa kpēō na baa lieb ba tier kō wō tur ε.

X A malakasi anūu sōō kpaar a wō laa 'yōō a modōō nāa dakōō ju, ka a wō nāalōō wō jaa lieb libe, ka a wōnō a nibe ka ba cōōr jālbie

XI ti chene torō a Nāanmun nyā na be a saaju a ba natie ni an biere ba jūu. Tiche baa lieb a ba tier bar a ba tōdebe ε.

XII A malakasi ayōōb sōō mi kpaar naa a wō laa 'yōō a Yufiriti pōn kpēē pō, ka a kōō sur chōōr a sōr bar kō a mōtōō purfō jie nāmune.

XIII N le nyen a sudebe na kaara pātie kaar ka a yire a bon 'lo na kaara a dajl kaar neē pō, naa le yire a modōō 'lo mi neē pō, naa mi le yire a jir ηmarba 'ye'yerbe neer pō.

XIV A sur anyā i naa a tu sur na tōnō ne'maa tōmōsi. Ba chen naa a wer wō jaa nāmune sē ti lōō taa na ηmaan a Nāanmun Tōōfō Sōō jeer a wō bibir kpēē 'lo daar.

XV "Nye in wan nānyie kaar. Bōōsōn sōō le a 'lo na ba gur ε, ti mi tara a wō bōōsursi jen na wō kō wa chiine ni sal'mōōr ka a ure wō vī ε."

XVI Be le a sur lōōtaa a nāmune a jie 'lo a Heburu nibe na bōōlo Amagedon.

XVII A malakasi ayopöi sōō kpaar naa a wō laa 'yōō sesebe pō, ka kōkōr yi be a Nāanmun puorfō yir a nāa dakōō par 'yere kpēō jaa, "A maal naa!"

XVIII Be le ka saa nyurfō, ni gōmō, ni saa tānfō wa, ka a tēē dam wō jaa miin kpēō. An yi a le daar jaa, nūsaal na be ka a wer pō a tēē ba mii a kpēō a le ε.

XIX Ka a tēkpēe 'mar jiiir ata, ka a paalsi tēberē mī lo lo. Nāanmūn chene na tīer tō a tēkpēe Babilon na wō gbōm wō a dāa na sēe ŋmele na ɪ a wō suur.

XX Dōdolsi a jaa bōr naa ka fō kō le nye tōō go ε,

XXI ka a sakpolōbibere na tīre yire a saaju loro ŋmiere a nibe ka ba tōrō a Nāanmūn a sakpolōbie gefō nyā jūu.

XVII

I A malakasi ayopōi na tara a laar ayopōi, āsōō wan wa 'yer kō ma, "Wa, un wiil fōn a le a pōō baa nyā yuor na yi na jāne a mansi nee 'yer tōorfō.

II 'Lō le a wer nāmune gān ka a wer nibe mī buu nī a wō sēsēyele."

III Be le, a malaka 'mōō man a sīe pō chiin a mōgōō pō. Be le n tī nye a pōō na jāne a mōdōjē ju. Ka a mōdōō nyā āgān wō jaa pōōn yoe na fere nī Nāanmūn na wō tara jur ayopōi nī ūle pie.

IV A pōō vaar naa fōjī ūle ūle na wō pāen selma nī kusisōn nī lerbikpāen. Wō tara naa a selma ŋmele a wō nūsōō pō a wō tō kakaba nī a wō sēsēyele na sēe.

V Yuor seb mar a wō gberaa pō, "Fōn kō tōō bōō a par ε, a Babilon na yi yuor, pōō baar ma, nī a wer tō kakabsi ma."

VI N nyen a pōō na nyū a Nāanmūn nibe jāi buu, a bala na di a Yesu dāaste. In wa nye wō a le, nee 'maa ma naa.

VII Ka a malaka sōor ma, "Ŋmune a nee 'maa fō? In wiil fō naa a pōō nī a mōdōō won do na tara jur ayopōi nī ūle pie yelsōōlaa par.

VIII A mōdōō 'lō fōn nye, wō dōō be be, pōpāanyā waa le be be go ε. Wōn yi naa a bōō fulom pō na wō chen a sōōfō jie. A wer nibe bala yoe na ba seb a nyevōr gān pō ε, yi a wer maalfō daar ε, bala wa nye a mōdōō nyā, nee na 'maa ba naa bojūu wō dōō be be na waa le be be ε, tī na won hēb wa.

IX "A ka ɪ naa tīer na tara yē 'yer. A jur ayopōi ɪ naa a tōn ayopōi a pōō na jāne, nī a nāmune ayopōi.

X A ba anūu kpi naa tī ka bō'yen chene, bō'yen mī ba wa sere ε. Tiche 'lō wa wa, won kor bālāa.

XI A mōdōō 'lō na dōō be be na waa le be be go ε, wō ɪ naa a nāmune aniin sōō na pōō ayopōi bala pō na chiine a sōōfō jie.

XII "A ūle pie ala fōn nye ɪ naa nāmune pie na ba di a nāa sere ε, tiche ban kō ban kpēō ka ba ɪ nāmune lōōn a mōdōō sōō bālāa.

XIII Ba jaa tīer un bō'yen, ka ba de a ba kpēō nī fōō kō a mōdōō.

XIV Ban ŋmaan naa a Peraabile jēer, tiche ka a Peraabile na tōō ba, bojūu 'lō le ɪ a sorbo ba jaa Soro nī a nāmune ba jaa Nāa. A bala won bōōl na wō chel ir ka ba turo nī yelmāe, na pōō wō naa."

XV Ka a malaka 'yer kō ma, "A kōn ala fōn nye be a pōō baa 'lō na jāne, ɪ naa a nībōrst, nīyōō, paalsi nī 'yerbōrst.

XVI A mōdōō nī a ūle pie ala fōn nye ban 'laar naa a pōō baa nyāna na ba tōō wō chīer tī che wō sal'mōōr. Ban 'wōb wō naa tī che 'yōō būu pō ka wō di.

XVII Bojūu an ɪ Nāanmūn le de 'yōō a ba tīer pō ka ba na ɪ a wō bōfō, ka ba jaa tīer ɪ bō'yen ka ba sōō de a ba kpēō kō a mōdōō ka wō di nāa ka Nāanmūn 'yer wa maal baar.

XVIII A pōō fōn nye ɪ naa a tēkpēe 'lō nāa na tōō a wer nāmune ba jaa."

XVIII

I A anyā puor, n nyen a malaka āsɔɔ na yi a saaju suro waara. Wɔ tara na kpɛɔ. A chāa na be a wɔ 'yɔɔ chaar naa a wer wɔ jaa.

II Na wɔ t̄an kpɛɔ nɪ nekpɛɛ 'yere, "Wɔ wɛl naa! A Babilon t̄ekpɛɛ 'lɔ wɔ wɛl naa! Wɔ l̄ɛb dɛɛr dɛme gaa jie, nɪ sɪdɛbɛ, nɪ lubil dɛbɛ nɪbɛ na ba ɔɔɔ ɛ kɛfɔ jie.

III Bojūu an ɪ a paalsɪ ba jaa buu naa nɪ a wɔ s̄ɛs̄ɛyele, ka a n̄amɪne na be ka a wer pɔ ḡan wɔ. A yayarba na be a wer pɔ len tu a wɔ b̄ɔyɔɔ pɔ."

IV Be le n le w̄ɔ kɔkɔr āsɔɔ na yi a saaju 'yer, "Maa nɪbɛ, yɪ wa yi a wɔ pɔ na yɪ taa ɪrɛ wa pɔɔ a wɔ dɛɛr pɔ ɛ, bɪ na yɪ pɔɔ a wɔ w̄ɔm pɔ ɛ.

V Bojūu a wɔ maal dɛbɛ d̄ɔɔl taa tɪ ta a saaju, ka N̄aanmɪn t̄ɛr tɔ a wɔ dɛɛr wɔn maal.

VI Yɪ kɔ wɔ n̄tāa le wɔn kɔ yɪ. Yɪ yab wɔ tɪ le d̄ɔɔl wɔ. Yɪ kɔ wɔ a d̄āa nɪ a wɔ ŋmele nɛɛr ayi ka wɔ nyū.

VII Ge wɔ ka wɔ waal, a yuor nɪ a n̄ɔɔ wɔn b̄ɔɔrɔ kɔrɔ a wɔ māɛ. Wɔ ma chen nyāa 'yer, 'N ɪn pɔɔ nāa j̄ānɛ, n ba ɪ pɔɔ k̄ɔɔr ɛ. Nɪbaal k̄ɔ wa kɛɛ ma jaa ɛ.'

VIII A le jūu, b̄ɪbɪr b̄ɔ'yen le a w̄ɔm na wa a wɔ ju, kūu, nɪ k̄ɔn, nɪ k̄ɔ. Būu le ɪ a dɪ wɔ an ɪ a Soro N̄aanmɪn nyā na t̄ɔɔr a wɔ 'yer ɪn t̄ɔɔfɔ sɔɔ.

IX "Ka a wer n̄amɪne na d̄ɔɔ ḡan wɔ na ba 'mataa din wɔ a n̄ɔɔ, bala wa nyɛ a le wɔn d̄ɪrɛ ka a j̄ɔɔr uro, an ɪrɛ ban nɪbaal ka ba k̄ɔnɔ kɔrɔ wɔ.

X D̄āb̄āɛ kɛɛ ba naa a ger nyā jūu, ban ara na t̄ɛɛr jaa tɪ k̄ɔnɔ 'yere, 'Nebier, nebieɛ, a f̄ɔɔ t̄ekpɛɛ nyā, pa Babilon, a f̄ɔɔ nyā na tara a kpɛɔ, b̄ɪbɪr b̄ɔ'yen le a s̄ɔɔfɔ be wa a f̄ɔ ju.'

XI "A yayarba na be a wer pɔ na k̄ɔnɔ na tɪ waala bojūu nɪrɛ ba be be na da a bɔnsɪ go ɛ.

XII A selma, kpāna, kɔsɪs̄ɔn nɪ a lerbikpāɛn, nɪ fuu pɪɛl, nɪ fuuji ile ile, nɪ fuu saalsɪ, nɪ a fuuji kpān kpān, nɪ a daar ala nyūu na n̄ɔm̄ɔ, nɪ bomo ala jaa ban de wab chɛle maal. A daar ala daa na be tuo, a kurjɪɛ, nɪ kursɔɔlɔ, nɪ a kɔsɪkpūlo bie.

XIII A k̄ānyūu vɪɛl ala, nɪ a d̄ān, nɪ a k̄ān, nɪ a j̄ɔn, nɪ chir, nɪ a niin, nɪ a piir, nɪ a wiisɪ, nɪ a wiisɪ torkosɪ, nɪ a gbāgbaar.

XIV "A b̄ɔvɪɛlɪ ala na ɪrɛ fɔ a vɔlaa, a jaa chen naa. A fɔ n̄ābomo naa fɔ yoboyele a jaa b̄ɔr naa. Fɔ k̄ɔ le nyāa go ɛ.

XV A yayarba na da a bomo kɔ wɔ na ba le, nɛɛ na 'maa ba naa a wɔ ge fɔ nyā pɔ, ka ba ser yi t̄ɛɛr jaa tɪ k̄ɔnɔ waala

XVI 'yere nɪ, 'Nebier, nebieɛ, a f̄ɔɔ t̄ekpɛɛ nyā, a f̄ɔɔ na ma su a f̄ɔpɪɛl, nɪ a fɔjɪ ile ile, nɪ a f̄ɔkpān kpānsɪ. Na fɔ ma pāɛn a selma, nɪ a kɔsɪs̄ɔn, nɪ a lerbikpāɛn.

XVII M̄ɔt̄ɔ b̄ɔ'yen le a fɔ n̄ābomo anyāna be wɛ a jaa.' A bala na kaara a gborberɛ ala a man kpɛɛ pɔ, nɪ a nɪbɛ bala na be be, nɪ a bala jaa na t̄ɔn̄ɔ d̄ɪrɛ be a man pɔ, na ara na t̄ɛɛr.

XVIII Bala wa nyɛ a j̄ɔɔr ban k̄ɔnɔ na 'yere nɪ, 'T̄ɛbuor le be ka na wɔ ta a t̄ekpɛɛ nyā?'

XIX Ban ɔɔn tāna 'ȳɔɔn̄ɔ a jur pɔ tɪ k̄ɔnɔ tɪ waala 'yere nɪ, 'Nebier, nebieɛ, a f̄ɔɔ t̄ekpɛɛ nyā. A jie nyā a bala jaa na tara a gborberɛ ȳɔɔrɔ nɪ a man pɔ, ba jaa len tu a fɔ jie, tɪ m̄ɔt̄ɔ b̄ɔ'yen a fɔ be wɛ a n̄t̄ɔ?'

XX Saaju, chɪle a wɔ jūu, yɪn N̄aanmɪn nɪbɛ nɪ a n̄t̄ɔnsɪ nɪ a 'ye'yerbe yɪ chɪle. N̄aanmɪn t̄ɔɔr a wɔ 'yer n̄tāa a le wɔn maal yɪ."

XXI Be le ka a malaka kpɛɔ pãa 'moo kusɪr kpɛɛ na jãtãan nɪr lob 'yɔo a man pɔ tɪ 'yer, "Nɪtɔ le ɪn lob fɔ bar, a fɔs Babilon tɛkpɛɛ nyã ka nɪrɛ kɔ le nyɛ fɔ jaa go ɛ.

XXII Ba kɔ le wɔ kɔrɔjom ŋmefɔ, nɪ yiel yielbe, nɪ daa pɛelbe, nɪ ɪle pɛelbe jaa go ɛ. Tɔtɔnbɔ jaa bɔrɔ kɔ le be be go ɛ, ba kɔ le wɔ jɔ nãenbe dɔɔn go ɛ.

XXIII Fãtɪn bũu kɔ le chaar be go ɛ. Ba kɔ le wɔ pɔɔ paalaa nɪ wɔ sɪrɛ kɔkɔr go ɛ. A fɔ yayarba le dɔɔ yɪ yuor a wer pɔ. A fɔ tãsoo yele le fɔ de bel a paalsɪ jaa ka ba bɔr.

XXIV A wɔ pɔ le ba nyɛ a 'ye'yerbe nɪ a Nãanɪmɪn nɪbe jãt nɪ bala ba jaa ban dɔɔ kɔ a wer pɔ."

XIX

I A anyã puor, n wɔn gɔmɔ fɪka nɪyɔɔ na tãna be a saaju 'yere nɪ, "Dãnfɔ wɔ ta Nãanɪmɪn! Faafɔ nɪ tɪr nɪ kpɛɔ ɪ naa a wɔ tɔɔr,

II bojũu a wɔ 'yer tɔɔrfɔ ɪn yelmãe tɪ mɪ tor. Wɔ 'yɔɔn a pɔɔ baa na 'yer, 'lo le sɔɔ a wer nɪbe nɪ a wɔ sɛsɛyele. A wɔ gbãgbaar wɔn kɔ, wɔ yab wɔn a sãn."

III Ba le tãna na go, "Dãnfɔ wɔ ta Nãanɪmɪn. A wɔ jɔɔr na uro duoro ba tara ŋmaafɔ ɛ."

IV Ka a nɪbere lɪjɛr nɪ anaar nɪ a bɔnɪbie anaar bala gãn kpa tɛe puor a Nãanɪmɪn na jãne a nãa dakɔɔ ju pɛere wɔ 'yere nɪ, "A ɪ a le. Dãnfɔ wɔ ta a Nãanɪmɪn."

V Be le ka a kɔkɔr yɪ be a nãa dakɔɔ par 'yere, "A yɪn na ɪ a Nãanɪmɪn gbãgbaar na yɪ joro wɔ dãbãe. Ka bil bɪ bere le, yɪ pɛere a sɪ Nãanɪmɪn!"

VI N pãa le wɔn dɔɔn fɪka nɪyɔɔ na gɔnɔ, bɪ fɪka kɔkpɛɛ na joro, bɪ saa na tãna kpɛɔ jaa, "Dãnfɔ wɔ ta Nãanɪmɪn! Bojũu a sɪ Soro Nãanɪmɪn na ɪ a Tɔɔfɔ Sɔɔ, le di a nãa.

VII Yɪ ɪ a sɪ chule ka sɪ ãgãn 'maa a sɪ kɔ a Nãanɪmɪn tɪr an ɪ a wɔ Peraabile pɔɔ kulfɔ bɪbir vɪe naa, ka a pɔɔ mɪ chɔɔr a wɔ mãe baar.

VIII Wɔ sun bɔpɪel na vɪele tɪ nyɪle." A bɔpɪel anyãna le a Nãanɪmɪn nɪbe yeltorsɪ.

IX Ka a malaka 'yer kɔ ma, "Seb a anyãna, 'An ɪn popel kɔ a bala ban bɔɔl a Peraabile pɔɔ kulfɔ lɔɔ di jie.' " Ka a malaka mɪ 'yer pɔɔ, "A Nãanɪmɪn 'yer anyãna ɪn yelmãe."

X Ka n gã kpa tɛe ɪka n puor wɔ, tɪche ka wɔ 'yer kɔ ma, "Ta maal a le ɛ. N mɪ ɪ naa a gbãgbaa nɪtãa a fɔs nɪ a fɔ yɛer kaar, bala le tara Yesu dãasɛ. Puor Nãanɪmɪn! Bojũu, a Yesu dãasɛ le ɪ a Sɪe 'yer."

XI N nyen a saaju na yuo, ka a ɪ wii pɪla le, ka a nɪrɛ 'lo na do yuor di, yelmãe sɔɔ nɪ nɪtor. Yeltorsɪ le wɔ ma tɔɔr a wɔ 'yer tɪ ŋmaan wɔ jɛer.

XII A wɔ nɪbie 'lure naa fɪka bũu, ka a nãjupɪl yɔɔ su a wɔ jɪ pɔ. Yuor seb mar wɔ nɪrɛ jaa na ba bɔɔ ɛ, ka 'lo tɛɛ ba le ɛ.

XIII A fuu wɔɔ wɔn su ɪn jãt wɔ jaa ka a yuor di, "Nãanɪmɪn 'Yer."

XIV A saaju sojastɪ sun bɔpɪel don wii pɪel turo nɪ wɔ.

XV Ka a sɔkpɛɛ diir yɪ a wɔ nɛɛ pɔ, 'lo le wɔ de chɪrɛ nɪ a paalsɪ ba jaa, "Wɔn kaara ba jaa nɪ a kpɛɔ 'lo na kaara a kur dãgbal kaar." (*Yiel Gãn 2:9*) Wɔn nɛere ban ŋmɛrɛ be a tɛe wɔmɔ nɛŋmɛrfɔ jie nɪ a Nãanɪmɪn na ɪ a Tɔɔfɔ Sɔɔ suur.

XVI Yuor nyãna le be a wɔ fuu wɔɔ na suu a gbekpɛɛ pɔ ɪka, A NãMINE BA JAA NãA, Nɪ A SORBO BA JAA SORO.

XVII N nyen malaka na ara a mōtōo ju ti bool a lubil a jaa na ooro be a saaju ni kōkōkpē, “Yi lōo taa wa a Nāanmūn lōo di jie.

XVIII Le le, yi wa dire a nāmune āgāma ni a fōn dēme ni a kpāen dēme, a wiisi ni a ba duorbo, gbāgbaar ni sumune, a bil ni a bere, a nibe banyāna ba jaa āgāma.”

XIX Ka n nye a modōo ni a wer nāmune ni a ba sojasi lōon taa nmaan a 'lo na do a wii ni a wu sojasi jeer.

XX Tiche ba nyoon a modōo lōon a jir nmarā 'ye'yere na tō a ne'maa tōmō a modōo niem. A ne'maa tōmō anyāna le wu de belō a bala na tara a modōo jāne ti puor a botu. Ba lob ba jaa ayi bōnbie 'yōo a jerbi būu na dire pō.

XXI A bala na che, a 'lo na jāne a wii ju kō ba naa ni a sokpē diir 'lo na yi a wu nee pō, ka a lubil pāa di a ba āgāma tu.

XX

I N nyen a malaka na yi a saaju suro waara tara a boō fulom 'lo pān bir ni bōjor gbor.

II Wu tōo naa a dajul 'lo na i a kōr waa, 'lo le i a deer soō na i a Satan na wu lū wu ni a bōjor gbor ka wōn maal yuomo tur (1,000).

III Wu lob won 'yōo a boō fulom nyā pō, ti kpal na wu 'yōo jāne a wu kō le tōo a paalsi bel go ε, ka a yuomo tur (1,000) wa baar. A ala puor, ban yuo wu naa ka wu maal ber bālāa.

IV N nyen nāa dakoo, ka a bala na jāne, ba kō ban sōr ũka ba tōor 'yer. N le nye naa a bala na dōo dire a Yesu dāaste ni a Nāanmūn 'yer jūu ban kō, n nyen a ba sūr. Bala le ba soō puor a modōo ni a botu ε, bu soō de a wu jāne a ba gber pō bu a nuur pō ε. Ba ir naa a kūu pō i vōε ka bala naa Yesu lōo di nāa a yuomo tur (1,000).

V A kūn bala na che baa ir ε, ka a yuomo tur (1,000) ala ba wa baar ε. A dōo dōo kūu pō irfō le a anyā.

VI Popel le kō a ni chechesti banyāna na de nie ir a kūu pō i vōε. A gbēε ayi kūu kō le pōo ba go ε, tiche ban ũn a Nāanmūn boōr lorbo, ka bala ni a Ni-iraa lōo di nāa a yuomo tur (1,000) ala pō.

VII A yuomo tur wa ta, a malaka na yuo naa a Satan a boō fulom 'lo pō na wu for wo bar.

VIII Ka wu yi belō a wer kōkobo anaar wu jaa nibe, Gooḡ ni Magoḡi na wu lōo ba jaa ka ba nmaa jeer. A nibe waa naa fon kō tōo ba sōr ε.

IX Ba yer a wer wu jaa na ba wa jilō a Nāanmūn nibe jaa jie a tēe 'lo a Nāanmūn na nō. Tiche ka a būu yi saaju lo di ba jaa.

X Ka a deer soō 'lo na belō ba, ba lob won 'yōo a jerbi būu na dire pō, be le a modōo ni a jir nmarā 'ye'yere be. Ban ge ba naa mōtōo ni tāsōo wu jaa, ka ba be be jaa kpo kpo.

XI N pāa le nyen a nāa dakoo pūla, ka a 'lo na jāne. A tēe ni a saaju bōr a wu niem, baa le tara jie go ε.

XXII N nyen a kūn, bil naa bere ka ba ara a nāa dakoo niem, a ba yuor gāma bin. Ba le yuon a gān āsoo na i a nyevor gān. Ba tōor naa a kūn bala 'yer nūāa a le ban dōo maal a ba seb 'yōo a gān pō bin.

XXIII A man tir naa a kūn ala won tara, ka a kūu ni a kpīisi tēe mī tir a kūn bala ban tara, ka ba tōor nure āsoo jaa 'yer a le won dōo maal.

XXIV Ba lob a kūu ni a kpīisi tēe 'yōo a būu dagel pō. A būu nyā na dire le a kūu gbēε ayi.

^{XV} Ala ɪ nɪɾe jaa yuor ba wa seɓ a be a nyevor gǎn pɔ ɛ, ban lɔb won 'yɔɔ a bũu dagel nyǎ pɔ.

XXI

^I A anyǎ puor, n pǎa nyen saaju paalaa nɪ tēpaalaa, bojũu a saaju koraa nyǎ nɪ a tēkoraa nyǎ bor naa, ka a man ba le be be go ɛ.

^{II} N nyen a Tēcheche na ɪ a Jerusalem paalaa ka wɔ yi a saaju a Nǎanɲmɪn sē suro waara fɪka, pɔɔsaraa na pǎen bōkākæɛ gun a sɪɾe kulfo.

^{III} Ka n wō kɔkɔr na yi a be a nǎa dakɔɔ par 'yerɛ, "Pōpǎanyǎ, Nǎanɲmɪn na kpɪeraa a nɪsaalba pɔ, na wɔ be a ba sē. Ban ɪn a wɔ nɪbe, ka wɔ mɪ be a ba sē ɪ a ba Nǎanɲmɪn.

^{IV} Wɔn 'yer naa a ba nɪbikōɔ a nie pɔ bar. Kũu kō le be be go ɛ. Waal ba le be be go ɛ. Kōn mɪ ba le be be go ɛ. Nɪɾe ba le bɪɾe be go ɛ. Bojũu a yelkoro a jaa pōn chen."

^V Ka a 'lɔ na jǎne a nǎa dakɔɔ ju 'yer, "N maala naa a bomo a jaa bōpaalaa!" Na wɔ pǎa le 'yer kɔ ma, "Seɓ a anyǎna bin, baal ba be be ɛ, a ɪn yelmǎɛ."

^{VI} Wɔ 'yer kɔ ma, "A maal naa. Maa le a Pielfo nɪ a Baaraa. 'Lɔ jaa a kōnyũur na kpɛ, ɪn kɔ won a nyevor kōɔ na yi a bulo pɔ ka wɔ nyũ pɔɔɔ.

^{VII} Nɪɾe 'lɔ jaa na jeb tōɔ, ɪn kɔ won a anyǎna a jaa. Ka n ɪ a wɔ Nǎanɲmɪn ka wɔ mɪ ɪ a n bie.

^{VIII} Tɪche a bala na ɪ a dǎbǎn dēme, nɪ bala na ba sɔɔ de ɛ, nɪ tɪɾe deɓe dēme, nɪ nɪkɔrɔbɔ, nɪ sēsɛnbe, nɪ sɔɔbɔsɪ, nɪ tɪpuorɔbɔ, nɪ jɪɾ ɲmarba ba jaa, a ba jie ɪ naa be a jerbɪ bũu dagel pɔ. A nyǎ le ɪ a kũu gbɛɛ ayi."

^{IX} Ka a malakasi ayopōi na tara a wōm ayopōi 'lɔ na tara a baaraa wa 'yer kɔ ma, "Wa, ka n wiil fo a pɔɔsaraa na ɪ a Peraabile pɔɔ."

^X A malaka 'mɔɔ man a sɪɾe pɔ don a tō wōo kpɛɛ ju na wɔ tɪ wiil ma a Tēcheche na ɪ a Jerusalem na yi a Nǎanɲmɪn sē suro waara.

^{XI} Wɔ chaar wɔ jaa nɪ a Nǎanɲmɪn tɪɾ, a chaarfɔ kaara fɪka a kɔsɪsɔn na wɔ nyɪle chaar jaa wel wel a kɔsɪbe ala ban bɔɔlɔ a jasɪpa kaar.

^{XII} Dachin wōo na kpɛme jilō wɔ jaa na wɔ tara dōdɔɔ pie nɪ ayi, ka a dōdɔɔr ǎsɔɔ jaa tara malaka na kaara. Ba seɓ a Isɪɾal bal pie nɪ ayi yoe mar a dōdɔɔ pɔ.

^{XIII} Dōdɔɔɔ ata ben a mōtōɔ purfo jie, ka ata mɪ be a kōkooɔr, ka ata mɪ be a kōkooɔr nyǎ, ka a ata mɪ be a mōtōɔ mɔrfɔ jie.

^{XIV} Dachin par kparɪ pie nɪ ayi ju le a dachin dɔɔl. Ala pɔ le ba seɓ a Peraabile nɪtōnsɪ pie nɪ ayi yoe dɔɔl.

^{XV} A malaka 'lɔ na 'yerɛ nɪ ma tara na selma damanaa ɪka wɔ man a tēe dōdɔɔɔ nɪ a dachin.

^{XVI} A tēe par kparaa jǎtaa, a wōofɔ nɪ a yalfɔ wɔ jaa. Wɔ man a tēe nɪɾe ka wɔ ɪ mɛl tur dɔɔl kɔɔr anaar (1,400). A wōofɔ nɪ a yalfɔ, a dofɔ, nɪ a jǎafɔ.

^{XVII} Wɔ man a dachin ka a yal ɪ gbɛɛ kɔɔr ayi dɔɔl pie nɪ ayɔɔb (216). A malaka man a le a nɪsaal na ma man.

^{XVIII} A kɔsɪbe ala ban bɔɔlɔ a jasɪpa le ba mɛn a dachin, ka a tēe wɔ jaa ɪ selma na wɔ chaar chǎana kaar.

^{XIX} Kɔsɪsɔn a jaa bɔɔrɔ le ba de kpar a tēe par kparaa. A par kpardōɔ 'lɔ ɪn a kɔsɪsɔn ala ban bɔɔlɔ a jasɪpa, ka a ayi sɔɔ mɪ di safer, ka a ata sɔɔ di agete, ka a anaar sɔɔ mɪ di emerald,

XX ka a anũu sɔɔ di ɔnksɩ, ka a ayɔɔb sɔɔ mɩ di kanlian, ka a ayopɔi sɔɔ di keresolɩtɩ, ka a aniin sɔɔ mɩ di berl, ka a pie forbir sɔɔ di topaji, ka a pie sɔɔ di kɩrsopirase, ka a pie nɩ bɔ'yen di jasɩntɩ, ka a pie nɩ ayi sɔɔ mɩ di ametesete.

XXI A dɔɔdɔr nɛɛ pie nɩ ayi ala ɩ naa a kɔsɩsɔn pie nɩ ayi. Kɔsbɔ'yen lɛ ba maal a jaa. A sɔkpɛɛ na be a tɛkpɛɛ nyã pɔ selma lɛ wɔ jaa ka wɔ chaar chãana kaar.

XXII N ba nye puorfɔ yir be a tɛe pɔ ɛ, bojũu a sɩ Soro Nãanmɩn na ɩ Tɔɔfɔ Sɔɔ nɩ a Peraabile lɛ ɩ a puorfɔ yir.

XXIII A tɛe nyã ba bɔɔrɔ mɔtɔɔ, bu ŋmeraa chãa ɛ, bojũu a Nãanmɩn tur lɛ ɩ a chãa, ka a Peraabile ɩ a wɔ fãtɩn.

XXIV A chãa nyã pɔ lɛ a paal bɔrsɩ nɩbe na yɔɔrɔ, ka a wer nãmɩne mɩ waan a ba nãbomɔ a be.

XXV A wɔ dɔɔdɔr nɛɛ ba be na wa pɔɔ a mɔtɔɔ ɛ, an ɩ tãsɔɔ ba lɛ be be go ɛ.

XXVI A paal bɔrsɩ nɩbe nãbomɔ nɩ a ba tur, ban waan naa be.

XXVII Bɔdɛɛr kɔ kpe be ɛ, bu bala na tɔnɔ vɩ tɔmɔ, bu nɩbelbe, tɩche a bala tɛɛ yuor na seb a Peraabile nyevɔr gãn pɔ.

XXII

I Ka a malaka pãa wiil ma a nyevɔr pɔn kɔɔ ka wɔ ɩ jaa wel wel ka a joro yire a Nãanmɩn nɩ a Peraabile nãa dakɔɔ par,

II naa joro a tɛe sɔr kpɛɛ sãlsɔɔ. Nyevɔr tɩɛ ara naa a pɔn lɔbobo, ka a jaa ma wɔnɔ wɔbɔrsɩ pie nɩ ayi yuon jaa, ka a wiil ɩka a ma wɔ naa ŋmeraa jaa gbɛbɔ'yen. A vai lɛ ban sãan a paalsɩ a jaa nɩbe baal.

III Nãanmɩn pɔ'yɔɔfɔ ba lɛ be bon jaa pɔ go ɛ. Nãanmɩn nɩ a Peraabile nãa dakɔɔ na ben a tɛe pɔ, ka a wɔ gbãgbaar tɔnɔ kɔrɔ wɔ.

IV Ban nyen a wɔ nie, ka a wɔ yuor be a ba gber pɔ.

V Tãsɔɔ kɔ lɛ be go ɛ. Baa lɛ bɔɔrɔ fãtɩn chãa ɛ, bu mɔtɔɔ chãa ɛ. Bojũu a sɩ Soro Nãanmɩn mãɛ na chaar ba naa a wɔ chãa, na ba di nãa bɩbir jaa.

VI Ka a malaka 'yer kɔ ma, "Baal ba be a 'yerbie anyãna pɔ ɛ, a ɩn yelmãɛ. A Soro Nãanmɩn na ma kɔ a wɔ sɩɛ a wɔ 'ye'yerbe tɔ naa a wɔ malaka ɩka wɔ wa wiil a wɔ gbãgbaa ye le ala na kɔ yaar tɩ ɛ."

VII "Nye, n kɔ yaar tɩ wa ɛ! Popel sɔɔ lɛ a 'lɔ na sɔɔ a 'yerbie anyãna a jaa na seb a gãn nyã pɔ."

VIII Maa Joɔn lɛ wɔ tɩ nye a anyãna. In wa wɔ tɩ nye a lɛ baar, n gãn kpa tɛe ɩka n puor a malaka, 'lɔ lɛ wile ma a anyãna.

IX Tɩche ka wɔ 'yer kɔ ma, "Ta maal a lɛ ɛ! N mɩ ɩ naa a gbãgbaa nitãa a fɔɔ nɩ a fɩ yeɛr 'ye'yerbe nɩ bala jaa na turo a gãn nyã 'yer. Puor Nãanmɩn!"

X Ka a malaka pãa 'yer kɔ ma, "Ta sɔɔl a 'ye'yere 'yer nyãna a gãn nyãna pɔ bar ɛ, bojũu a sɔɔ gbɔr naa.

XI Vɛ ka a 'lɔ na ɩ nɩdɛɛr, wɔ chɛnɛ ɩɛ a dɛɛr. Vɛ ka a 'lɔ mɩ na maala yeldebe, ka wɔ chɛnɛ maala a yeldebe. Vɛ ka a 'lɔ na tor, wɔ chɛnɛ ɩ a nɩtor. 'Lɔ mɩ na ɩ cheche, wɔ chɛnɛ ɩ a cheche."

XII "Nye, n kɔ yaar tɩ wa ɛ! N tara na a n yar na kɔ nɩre jaa lɛ won tɔ.

XIII Maa lɛ a Pielfɔ nɩ a Baaraa, a nidɔɔn nɩ a puor sɔɔ.

XIV "Popel dɛme lɛ a bala na pee a ba fuusɩ. Ban tara na sɔr di a nyevɔr tɩɛ wɔmɔ, na ba tu a dɔɔdɔr nɛɛ kpe a tɛe pɔ.

XV Tiche baar, ni a soobosi, ni a seŋŋbe, ni a nukorbo, ni a tɔpuorbo, ni a bala jaa na nõ jir ŋmaafu, ban ara na a yõo.

XVI “Maa Yesu le tõi a n malaka ni a dāasie nyāna a yi sē ko a pupuorbiir gbulɔ. Maa le ɪ a David nyur ni a wɔ yõo, ni a bivie ŋmerbir na chaar.”

XVII Ka a Sɪe ni a pɔɔ paalaa 'yer, “Wa!” Ka a 'lo mi na wõ naa 'yer, “Wa!” Nɪre jaa kõnyũur na kpe, vẽ ka wɔ wa, nɪre jaa na buɔɔ, vẽ ka wɔ wa de a nyevor kõo kofu nyũ pɔɔ.

XVIII N kpāan āsɔɔ jaa na wõnõ a 'ye'yere 'yer a gān nyāna pɔ. Ala ɪ āsɔɔ jaa wa den bon dɔɔl a 'yer nyā pɔ, Nāanɔmɪn mi na dɔɔl wɔ naa a wõm ala a gān nyā na 'yer a ba 'yer.

XIX Ka ala ɪ nɪre āsɔɔ jaa mi wa ir bon bar a 'ye'yere 'yer a gān nyā pɔ bar, Nāanɔmɪn mi na mɔɔ wɔ naa a nyevor tɪe wõmõ ni a tẽcheche pɔ kpefo a gān nyā na 'yer a wɔ 'yer.

XX A 'lo na di a anyāna dāasie 'yer naa, “Ɔɔ, n kũ yaar ti wa ε.” A ɪ a le. Wa sɪ Soro Yesu.

XXI A sɪ Soro Yesu wāefu wɔ be a Nāanɔmɪn nɪbe sē. A ɪ a le.